

გზაგანილი

VII

TBILISI THEOLOGICAL ACADEMY

THE SCROLL

ECCLESIASTICAL-SCIENTIFIC COLLECTION

VII

TBILISI THEOLOGICAL ACADEMY AND SEMINARY

PUBLISHING HOUSE

TBILISI 2020

თბილისის სასულიერო აკადემია

ბრაზნილი

საეკლესიო-სამეცნიერო კრებული

VII

თბილისის სასულიერო აკადემიისა და

სემინარიის გამომცემლობა

თბილისი 2020

თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარიის პერიოდული გამოცემის, საეკლესიო-სამეცნიერო შრომების კრებულ „გრანილის“ წინამდებარე VII ტომში შევიდა ამ სასწავლებლის დოქტორანტების და, ასევე, პედაგოგების ნაშრომები. ზოგიერთი ამ სტატიათაგანი ამჟამინდელი დოქტორანტების სამაგისტრო ნაშრომების შემოკლებულ ვერსიებს წარმოადგენს, ხოლო ორი სტატია სადოქტორო ნაშრომების ავტორეფერატების შემოკლებული ვარიანტებია - მათი შეტანა წინამდებარე კრებულში განაპირობა ამ ნაშრომებში განხილული თემებისადმი არა მხოლოდ თეოლოგების, არამედ ფართო საზოგადოების ინტერესმა და მათზე ხელმისაწვდომობის სურვილმა. წარმოდგენილი მასალა სასულიერო მწერლობის რამდენიმე დარგის ირგვლივ (ბიბლიოლოგია, ასკეტიკა, ეგზეგეტიკა, ჰომილეტიკა, ჰიმნოგრაფია) მოიცავს როგორც თეორიულ კვლევებს, ასევე, დიდი ბიზანტიელი საეკლესიო მამების თხზულებების აქამდე გამოუცემელ რამდენიმე უძველეს ქართულ თარგმანს, შესრულებულს სხვადასხვა მთარგმნელობითი სკოლის წარმომადგენელთა მიერ (ეფთვიმე ათონელი, თეოფილე ხუცესმონაზონი, პეტრე გელათელი, XI ს-ის ანონიმი მთარგმნელი).

The present volume VII of the periodical “Gragnili” (the Scroll), a collection of ecclesiastical-scientific works of Tbilisi Theological Academy and Seminary, includes the works of the doctoral students as well as the teachers of this school. Some of these articles are abridged versions of Master’s Degree theses of the doctoral students who are presently taking their doctoral program, and two of them are abridged versions of Abstracts of doctoral dissertations. Their inclusion in the present collection was conditioned by the interest not only of theologians, but also of the public and the desire to have access to the topics discussed in these papers. The presented material in several fields of theological writing (bibliology, asceticism, exegesis, homiletics, hymnography) includes theoretical studies as well as several previously unpublished ancient Georgian translations of the works of great Byzantine ecclesiastical fathers, performed by representatives of various translation schools (Euthymius the Athonite, Theophilos the Monk, Petre Gelateli, the anonymous translator of the 11th century).

სარედაქციო კოლეგია

თეოლოგიისა და ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი გიორგი ზვიადაძე, თეოლოგიისა და ფილოლოგიის დოქტორი, დეკანოზი ბიძინა გუნია, თეოლოგიისა და ისტორიის დოქტორი, დეკანოზი გიორგი გუგუშვილი, თეოლოგიის დოქტორი, არქი-დიაკონი დემეტრე დავითაშვილი, ისტორიის დოქტორი, დეკანოზი თეიმურაზ თათა-რაშვილი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი დედა ხაჩიძე, საქართველოს მეცნიერე-ბათა ეროვნული აკადემიის უცხოელი წევრი, ფილოლოგიის დოქტორი ბერნარ უტე (სამეცნიერო კვლევათა სახელმწიფო ცენტრი, საფრანგეთი), მაია სხვლედიანი.

რედაქტორი

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი

ნინო მელიქიშვილი

Editor of the Publication

Nino Melikishvili

Doctor of Philological Sciences

რეცენზენტი

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი

მაია რაფავა

Reviewer

Maia Raphava

Doctor of Philological Sciences

თბილისის სასულიერო აკადემია და სემინარია

ს ა რ ზ ე ბ ი

მღვდელი იოანე გონდარენკო

წმინდა იოანე სინელის „კლემაქსის“ გელათური თარგმანის საღვთისმეტყველო ანალიზი	13
შესავალი	15
საღვთო წყვდიადის, იგივე ნისლის (=γνῶσις), საღვთისმეტყველო ანალიზი	15
წოდება „ქრისტიანის“ საღვთისმეტყველო ანალიზი	26
ვინ არის ხსნილი მდიდარი?	28
ჭეშმარიტი მწყემსის რაობა მოსე წინასწარმეტყველის მაგალითზე	32
გამოყენებული ლიტერატურა	34
Résumé	36

მღვდელი იოანე (გიორგი ნიკოლაიშვილი)

თქუმული წმიდისა მამისა ჩუენისა კასიანე ჰრომისანი რვათა მათ გულისსიტყუათათჳს ბოროტთა: ნაყროვნებისა და სიძვისა და ვეცხლისმოყუარებისა და რისხვისა და მწუხარებისა, მოწყინებისა და ცუდადმზუაობრობისა და ამჰარტავანებისათჳს	37
შესავალი	39
ტექსტისათვის	40
ტექსტი	43

გამოყენებული ლიტერატურა	78

Résumé	79

ირაკლი ორჟონია

ეკლესიის მამათა ჰექსემერონული კომენტარების თეოლოგიური ანალიზი	81

შესავალი	83

ნაწილი პირველი - ქრისტიანული კოსმოლოგია	85

ნაწილი მეორე - ქრისტიანული ანთროპოლოგია	96

დასკვნები	101

გამოყენებული ლიტერატურა	105

Résumé	106

ანდრო პეტრიაშვილი

წმინდა კირილე ალექსანდრიელის ჰომილიის „წმიდისა ღმრთისმშობელისათჳს და წმიდათა მამათათჳს ეფესოსა კრებისათა“ ორი ქართული თარგმანი	111

შესავალი	113

I წმინდა კირილე ალექსანდრიელის XI ჰომილია	115

II იერუსალიმური რედაქცია	117

III თეოფილე ხუცესმონაზონის თარგმანი	119

I იერუსალიმური რედაქცია

„თქუმული წმიდისა კვრილე ალექსანდრიელ მთავარეპისკოპოსისაჲ წმიდისა ღმრთისმშობელისათჳს და წმიდათა მამათა, რომელნი ეფესოჲსა წმიდასა კრებასა შემოკრბეს უსჯულოჲსა ნისტორისათჳს თევდოსი მცირისა ზე და დათა მისთა, დედუფალთა პოლელრიაჲსა და არკადიაჲსა და მარინაჲსსა“ 123

II თეოფილე ხუცესმონაზონის თარგმანი 134

ტექსტიკათვის

„წმიდისა მამისა ჩუენისა კვრილე ალექსანდრიელ მთავარეპისკოპოსისაჲ საკითხავი, თქუმული ყოვლადწმიდისა ღმრთისმშობელისათჳს და წმიდათა მამათათჳს ეფესოჲსა კრებისათა, რომელნი შეკრბეს დამჯობისათჳს და განდევნისა უსჯულოჲსა ნისტორისა, ხოლო იკითხვების ესე დღესა კვრიაკესა, უწინარეს სულისა წმიდისა მოსლვისა, გუაკურთხენ, მამაო!“ 135

დანართი

„ქება წმინდა მარიამ ღმრთისმშობელისა წმინდა კირილე ალექსანდრიელისაგან“ (ბერძნული ტექსტის თანამედროვე ქართული თარგმანი) 153

გამოყენებული ლიტერატურა 162

Résumé 163

ლავა ტყეპუჩავა

ევაგრე პონტოელის „ანტირეტიკოსი“ და მისი წმ. ექვთიმე ათონელისეული თარგმანი 165

გამოყენებული ლიტერატურა 194

Résumé 196

ლაშა ტყეშელაშვილი

სვიმონ მესოპოტამიელის სწავლისა და წმ. იოანე მოწყალის აპოფთეგმის წმ. ექვთიმე ათონელისეული თარგმანი	197
შესავალი	199
ტექსტისათვის	205
ტექსტი თქმული წმიდისა სვიმონ მესოპოტამიელისაჲ სიკუდილისათჳს	206
გამოყენებული ლიტერატურა	212
Résumé	214

ცოტნე ჩხეიძე

ძველი აღთქმის წინასწარმეტყველთა სიმბოლური ქმედებების საღვთისმეტყველო ანალიზი	215
შესავალი	217
თავი I წინასწარმეტყველთა შესახებ	220
თავი II სიმბოლური ქმედების რაობა	221
თავი III მეფეთა წიგნებში აღწერილი სიმბოლური ქმედებანი	226
თავი IV წინასწარმეტყველი ოსე	228
თავი V	

წინასწარმეტყველი ესაია	229

თავი VI

წინასწარმეტყველი იერემია	230

თავი VII

წინასწარმეტყველი ეზეკიელი	232

თავი VIII

წინასწარმეტყველი ზაქარია	235

დასკვნები	238

გამოყენებული ლიტერატურა	241

Résumé	242

იონან ჭილაძე

იესო ქრისტეს სამსჯავრო იუდეური და რომაული

სამართლის მიხედვით	245

შესავალი	247

სასამართლოს წინაპირობები	249

ისტორიულ-პოლიტიკური ვითარება	253

სინედრიონის ლეგიტიმურობის ისტორია	255

სინედრიონი და იესო ქრისტესადმი წაყენებული

ბრალდება იუდეური წესებით	259

პილატეს სასამართლო	271

ჰეროდე ანტიპასა და პილატეს მეორე სამსჯავრო	285

განაჩენის აღსრულება - ჯვარცმა	298

მსაჯულების შემდგომი ხვედრი	307
იუდეური და რომაული კანონები პირველ საუკუნეში	309
დასკვნა	315
გამოყენებული ლიტერატურა	317
Résumé	320

ლელა ხაჩიძე

ათონზე ქართველთა მოღვაწეობის ისტორიიდან (Ath. 38 ხელნაწერის მიხედვით)	321
გამოყენებული ლიტერატურა	332
Résumé	333

მღვდელი იოანე გონდარენკო

წმინდა იოანე სინელის „კლემაქსის“ გელათური
თარგმანის საღვთისმეტყველო ანალიზი

სელმძვანელი თეოლოგიისა და ფილოლოგიის დოქტორი
ედიშერ ჭელიძე

შესავალი

ღირსი იოანე სინელის „კლემაქსი ანუ სათნოებათა კიბე“ ყველა დროის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ასკეტურ ძეგლს წარმოადგენს. იგი ასკეტთა მიერ მესხეთე სახარებადაც კი არის სახელდებული, რომლის გარეშეც ვერ წარემართება მონასტრული ცხოვრების წესი. როგორც თავად ამ ნაწარმოების შესავლიდან არის ცნობილი, სინას მონასტრის ილუმენმა და ასკეტ მოღვაწეთა შორის ურჩეულებსა მოძღვარმა იოანემ თავისი სახელგანთქმული „კიბე“, ბიბლიურ პატრიარქ იაკობის მიერ სიზმარში ხილული, ზეცად აღმყვანი კიბის ანალოგიით ააგო და ამით უჭკნობი სახელმძღვანელო დაუტოვა ქრისტიანთა მომდევნო თაობებს.

„კლემაქსი“, რომელიც VII საუკუნეშია შექმნილი, VII–XVII სს-ში თითქმის ყველა ქრისტიანი ხალხის ენაზე ითარგმნა. როგორც ცნობილია, ყველაზე ადრეული თარგმანი სირიულ ენაზეა შესრულებული VII საუკუნეში, მეათე საუკუნეში კი, არაბულადაც ითარგმნა. რაც შეეხება „კლემაქსის“ ქართულ თარგმანებს, ექვსი რედაქციაა ცნობილი, რომელთაგან ორი პროზაული ფორმით არის შესრულებული. პირველია *წმ. ექვთიმე მთაწმინდელისეული* ე. წ. „თავისუფალი თარგმანი“ (კრიტიკული ტექსტი გამოცემულია 1965 წ-ს ქ-ნ მერი ცინცაძის მიერ) და მეორე, გელათურ საღვთისმეტყველო სკოლაში პეტრე გელათელის მიერ თარგმნილი, ბერძნულ ორიგინალთან უაღრესად დაახლოებული. აღნიშნული ძველი ქართული თარგმანი დაცულია A 39 ხელნაწერში.

წინამდებარე წერილში გვაქვს მცდელობა წარმოვადგინოთ დასახელებული „გელათური კლემაქსის“ ცალკეული რთული ადგილებისა და ფრაზების საღვთისმეტყველო ანალიზი.

„საღვთო წყვდიადის“, იგივე „ნისლის“ (=γνόδις),

საღვთისმეტყველო ანალიზი

„მოუკდა მთასა და ესეცა, და შეუვალსა შორის შესრული, ნისლსა ღმრთივ-აღმოსახულსა შეიწყნარებს, გონიერთა აღმავალი ხარისხთაა სჯულისდებასა და ხედვასა“ (A 39. 5v) *ბერძ.* „εἰσῆλθε στὸν ἄδυτον γνόδι καὶ ἔλαβετε τὴν θεοτύπωτον νομοθεσίαν καὶ θεωρίαν“ (PG.88 col.605) - აღნიშნული წინადადება მეორე მოსედ წოდებული წმინდა იოანე სინელის

უაღმატებულეს ღვთივგანბრძნობილობაზე მიგვითითებს, რომელიც, მოსე წინასწარმეტყველის მსგავსად, „**შეუვალსა შორის შესრული, ნისლსა ღმრთივადმოსახულსა შეიწყნარებს**“, ანუ იგი იმ საღმრთო **ნისლში, წევდიადში** შევიდა, რომელშიც, ბიბლიური თხრობის მიხედვით, სინაის მთაზე ყოფნისას თავად ღვთისმხილველი მოსე შევიდა. ეს უღრმესი დოგმატური სწავლება „**სადგთო ნისლის**“ შესახებ წმინდა წერილის ძველი აღთქმისეული თხრობიდან იღებს სათავეს, რაც, რა თქმა უნდა, გრძელდება ახალ აღთქმაში (გაგისცნოთ თუნდაც მაცხოვრის ფერისცვალება). პატრისტიკის ისტორიაში კი ამ სწავლებას განმარტებითი სახით სწორედ წმინდა დიონისე არეოპაგელის ნაშრომებში ვხვდებით და, მისი გავლენით, თითქმის ყველა მართლმადიდებელ წმინდა მოძღვართან (ვინც კი შეხები ალნიშნულ საკითხს). **საღმრთო ნისლში შესვლა იგივეა, რაც ადამიანის მიერ ღვთის დატევნისებრ, უაღმატებულესი, შემეცნება**. ცნობილია წმ. დიონისე არეოპაგელის მიერ გამოთქმული ღვთის შემეცნების გზები: 1) **დადებითი, ძვ. ქართ. წართქმითი, ბერძ. καταφατικὸς (=კათაფატიკური), ლათ. Positivus (=პოზიტიური) და 2) უარყოფითი, ძვ. ქართ. - უკუთქმითი, ბერძ. - ἀποφατικὸς (=აპოფატიკური), ლათ. - negativus (=ნეგატიური)**, რომელთა შესახებაც საუბრობს დიდი მამა თავის ნაშრომებში - „საღმრთოთა სახელთათჳს“ (ღვთის სახელთა შესახებ) და „საიდუმლოდ ღმრთისმეტყუელებისათჳს“ (=საიდუმლო ღმრთისმეტყველების შესახებ). მეოცე საუკუნის მკვლევარ-ღვთისმეტყველი **ვ. ლოსკი** გვაუწყებს: „ბირველ გზას (კათაფატიკურს) ღვთის ერთგვარ შემეცნებამდე მივყავართ; იგი (ეს გზა ი.ბ.) არ არის სრულყოფილი, მეორე გზას (აპოფატიკურს) კი - **სადგთო ბუნების** შეუმეცნებლობამდე და მხოლოდ ეს გზა იწოდება სრულყოფილ გზად, რადგანაც **შეუმეცნებელ არსებას - ღმრთეებას შეშვენის** იმიტომ, რომ შემეცნება ემსახურება იმას, რაც კი არსებობს და არსებულია, ხოლო ღმრთეება ყოველგვარ არსებულზე **მიღმიერია, ტრანსცენდენტურია** (ძვ. ქარ. **მიერკერძოა**)“.¹

უნდა აღინიშნოს, რომ **წევდიადში, ნისლში ღვთის შემეცნების შესახებ** საუბრისას ერთ მთლიანად და მასთან განუყოფლობაში უნდა განიხილებოდეს **ნათელში, ბრწყინვალებაში ღვთის შემეცნება**, რადგანაც ეს ორი საკითხი, ერთი შეხედვით, ურთიერთგანსხვავებული, სინამდვილეში ურთიერთდამტკვნელია. საყურადღებოა, რომ წმინდა წერილის რჯულებით,

¹ В. Н. Лосский „Очерк мистического Богословия восточной Церкви“, Москва, 1991 г., стр. 21- 22.

სიბუნელე, წყვდიადი თითქმის ყოველთვის ღვთის საწინააღმდეგო მოვლენაა, ხოლო სინათლე - მასთან (ღმერთთან) თანაზიარი. ამ შემთხვევაში, როგორც ქვემოთაც ვნახავთ, **წყვდიადში** (γυρδις) და მხოლოდ მასშია შესაძლებელი ჭეშმარიტად შემეცნება ღვთისა. აი, როგორ ხსნის ამ ანტინომიურ საკითხს ჩვენ მიერ დასახელებული მკვლევარი (**ვ. ლოსკი**). იგი აღნიშნავს: „როგორ შეუძლია ქრისტიან მოაზროვნეს ღმერთს მიაწეროს ისეთი თვისება - „წყვდიადი, ნისლი“, რომელიც წმ. წერილის მიხედვით ღვთის საწინააღმდეგოა, რადგანაც იგი (ღმერთი ი. ბ.) იწოდება **„სინათლედ, ბრწყინვალეზად“**. მაგალითად, წმ. მახარებელი იოანე გემოძვრავს: **„რამეთუ ღმერთი ნათელ არს და ბნელი არა არს მის თანა არცა ერთ“** (1 ინ. 1,4). სამყარო (ძვ. ქართ. „სოფელი“ ი.ბ.)... კი, რამელიც ეწინააღმდეგება ნათელს და „წყვდიადში“ იმყოფება, საწინააღმდეგოა მასზე საღვთო ჩანაფიქრისა. ამიტომაც **წყვდიადი** (ბერძ. γυρδις), ყოფითი გაგებით, მარად საწინააღმდეგოა ღვთისა. მაგრამ თუკი ამ საკითხს **„წყვდიადის“** შესახებ მეტად სიღრმისეულად განვიხილავთ, აღმოჩნდება, რომ იგი არა მხოლოდ ნეგატიური, უარყოფითი, არამედ პოზიტიური, დადებითი მნიშვნელობისაც შეიძლება იყოს... ეს ტერმინი არა მხოლოდ ღვთისგან განშორებულობას, არამედ მასთან (ღმერთთან ი.ბ.) თანამყოფობასაც ასახავს. საკმარისია გავიხსენოთ მე-17 ფსალმუნი, სადაც ნათქვამია: **„დადგა ბნელი საფარველად მისა“** (ფს. 17, 12), ან თუნდაც XIX – XX თავები გამოსვლათა წიგნისა, სადაც აღწერილია, თუ როგორ ხვდება მოსე წინასწარმეტყველი ღმერთს **წყვდიადში**, რომელიც გადაფარებული იყო სინაის მთას. აღნიშნული თხრობა კი მოსე წინასწარმეტყველისა წმინდა მოძღვართა მიერ ღვთის შემეცნებად განიმარტება“.²

„ვითარმედ რაა არს საღმრთოა ნისლი?“ - ასეთი სათაურით იწყებს თავის სახელგანთქმულ ნაშრომს „საიდუმლოდ ღმრთისმეტყველებისათჳს“ წმ. დიონისე არეოპაგელი (მოგვაქვს წმ. ეფრემ მცირეს თარგმანი): „სამებაო ზეშთაარსებისაო და ზეშთაღმერთთაო და ზეშთასახიერებისაო, ... წარმიმართე ჩუენ ზეშთაუცნაურისა და ზეშთაბრწყინვალისა მიმართ უმწუერვალესისა თხემისა საიდუმლოთა სიტყუათაჲსა, სადა-იგი მარტივნი და წრფელნი და უქცეველნი ღმრთისმეტყველებისა საიდუმლონი ნათელითა უზეშთაესითა მით დაფარულ არიან, დაფარულ საიდუმლოჲსა დუმილისა აღმურიტა და **ბნელსა შინა უმეტეს საჩინოებით უფროჲს ბრწყინვენ** და ყოვლით კერძო შეუხებელისა და უხილავისა ზეშთასიკეთისა შუენიერებითა

აღავსებენ უთუალოთა გონებათა“.³ (შდრ. ბერძ.: „Τριάς ὑπερούσιε, καὶ ὑπέρθεε, καὶ ὑπεράγαθε... Ἰθύνον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν τῶν μυστικῶν λογίων ὑπεράγνωστον, καὶ ὑπερφαῖ, καὶ ἀκροτάτην κορυφὴν, ἔνθα τὰ ἀπλᾶ, καὶ ἀπόλυτα, καὶ ἄτρεπτα τῆς θεολογίας μυστήρια, κατὰ τὸν ὑπέρφωτον ἐγκεκάλυπται τῆς **κρυφιομύστου σιγῆς γνόφον, ἐν τῷ σκοτεινοτάτῳ τῷ ὑπερφανεστάτῳ** ὑπερλάμποντα, καὶ ἐν τῷ πάμπαν ἀναφεῖ καὶ ἀοράτῳ τῶν ὑπερκάλων ἀγλαῶν ὑπερπληροῦντα τοὺς ἀνομιμάτων νόαζ“).⁴ ახალი ქართული თარგმანი: „სამებაო ზეარსო, ზედმერთო და ზეკეთილო, ... წარგვიმართე ჩვენ საიდუმლო სიტყვათა, ზეუცნაურო, ზებრწყინვალე და უზენაესი მწვერვალისაკენ, სადაც ღმრთისმეტყველების მარტივი, სრული და უცვლელი საიდუმლონი დაფარულნი არიან იღუმალი ღუმილის **ზენათელ ნისლში**, რომელიც **თავის უღრმეს სიბნელეში უმეტესი საჩინოებით ბრწყინავს** და, ყოვლად შეუხებელი და უხილავი, ზემშვენიერი ბრწყინვალეობით ავსებს უთვალო გონებით“.⁵ იგივე მოძღვარს (წმინდა დიონისე არეოპაგელს), მოაქვს რა მოსე წინასწარმეტყველის ცხოვრებიდან სინაის მთაზე ასვლის ეპიზოდი, ღრმა ღვთივმცვრეტელობით განმარტავს: „რამეთუ არათუ ლიტონად ებრძანა საკრველსა მოსეს, რამთა პირველად თვთ განწმდეს; და კუალად, რამთა არა ესევითართაგან განეშოროს; და... ამისსა შემდგომად განიყო მრავალთაგან და უწარჩინებულესთა მღვდელთა თანა მწუერვალობასა საღმრთოთა აღსავალთასა მიიწია; დაღათუ თვთ **ღმრთისა თანა ვერ მისწუთა, ზოლო იხილა არა თვთ იგი, რომელი უხილავ არს, არამედ ადგილი, სადა-იგი დადგა** - რომელი, ვითარ ვჰგონებ, ამას მოასწავებს, ვითარმედ უსაღმრთოესნი და უმწუერვალესნი ხილულთა და საცნაურთანი ზედადადებითნი რამე სიტყუანი გარემოჲს ჰმოსიან ყოველთა უზეშთაესსა მას, რომელთა მიერ ზეშთა ყოველთა მოგონებათა გუეჩუნების მოსლვამ მისი საცნაურთა მათ სრულობათა წმიდათა მათ ადგილთა შემავალბითა. და მაშინ მათგანცა განივსნა ხილულთა ამათგან და მხედველთა და **ნისლსა უმეტრებისასა ნამდვლვე საიდუმლოდ შეჰკადრა**...“.⁶ (შდრ. ბერძ.: „Καὶ γὰρ οὐχ ἀπλᾶς ὁ θεὸς Μωϋσῆς ἀποκαθαρθῆναι πρῶτον αὐτὸς κελεύεται, καὶ αὐτὸς τῶν μὴ τοιοῦτων ἀφορισθῆναι, καὶ... εἴτα τῶν πολλῶν ἀφορίζεται, καὶ

3 პეტრე იბერიელი (ფსევდოდიონისე არეოპაგელი), „საიდუმლოდ ღმრთისმეტყველები-ბისათჳს“, ეფრემ მცირის თარგმანი. გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო სამსონ ენუქაშვილმა. თბ. 1961 წ., გვ. 223.

4 PG. 3. col. 997.

5 წმ დიონისე არეოპაგელი, „საიდუმლო ღვთისმეტყველების შესახებ“, ძველი ბერძნულიდან ახალ ქართულად თარგმნა ქეთევან ბრეგვაძემ (იხ. **ჟურნალი „არსი“**, N 1. 1993 წ.).

6 პეტრე იბერიელი (ფსევდოდიონისე არეოპაგელი), „საიდუმლოდ ღმრთისმეტყველები-ბისათჳს“, თარგმანი წმ. ეფრემ მცირისა, დასახ. გამოც. გვ. 224-225.

μετὰ τῷ ἐκκρίτῳ ἱερέων ἐπὶ τὴν ἀκρότητα τῶν θείων ἀναβάσεων φθάνει. Κὰν τοῦτοις αὐτῷ μὲν οὐ συγγίνεται τῷ Θεῷ, θεωρεῖ δὲ οὐκ αὐτόν (ἀθέατος γάρ), ἀλλὰ τὸν τόπον, οὗ ἔσται. Τοῦτο δὲ οἶμαι σημαίνειν τὸ τὰ θειότατα καὶ ἀκρότατα τῶν ὀρωμένων καὶ νοομένων ὑποθετικούς τινας εἶναι λόγους τῶν ὑποβεβλημένων τῷ πάντα ὑπερέχοντι, δι' ὧν ἡ ὑπερ πᾶσαν ἐπίνοιαν αὐτοῦ παρουσία δείκνυται ταῖς νοηταῖς ἀκρότησι τῶν ἁγιοτάτων αὐτοῦ τόπων ἐπιβατεύουσα. Καὶ τότε καὶ αὐτῶν ἀπολύεται τῶν ὀρωμένων καὶ τῶν ὀρώντων, καὶ εἰς τὸν γνόφον τῆς ἀγνοσίας εἰσδύνει τὸν ὄντως μυστικόν...“).⁷ ახალი ქართული თარგმანი: „რადგან ღვთაებრივ მოსესაც უბრალოდ როდი ებრძანა, თავდაპირველად თვითონ განწმენდილიყო, მერე კი განშორებოდა განუწმენდელთ... შემდგომ ამისა განეშორება მრავალთ და რჩეული მღვდლებითურთ საღმრთო აღსავალთა მწვერვალს აღწევს. მაგრამ მაინც ვერ სწვდება ღმერთს და მას კი არ ხედავს (რადგანაც უხილავია), არამედ იმ ადგილს, სადაც არის. ეს, ჩემი აზრით, იმას ნიშნავს, რომ ხედვითა და გონებით წვდომის ყველა უღვთაებრივესი და უმწვერვალესი საგანი მხოლოდ საგარაუდო აზრია, მხოლოდ ნაკვალევი, რომლითაც მუდგენდება ის, ვინც ყველაზე უმაღლესია; მისი არსებობა, ყოველგვარ აზროვნებას რომ აღემატება, მისივე უწმინდეს სამყოფელთა გონებრივ მწვერვალზეა დამკვიდრებული. და მაშინ, თვით ხილულთა და მხილველთაგან განშორებული, უმეცრების ჭეშმარიტად იდუმალ ნისლში შედის...“.⁸

ღვთის შემეცნების საკითხს, მოსე წინასწარმეტყველის მაგალითზე, აგრძელებს წმ. დიონისე არეოპაგელის სულიერი მემკვიდრე, ნისის მღვდელმთავარი, წმინდა გრიგოლ ნოსელი, თავის სახელგანთქმულ შრომაში: „მოსეს ცხოვრება“. მოვიტანთ ბიბლიური თხრობის შესაბამისი ადგილის - „ხოლო მოსე შევიდა წყუდიადას, სადა-იგი იყო ღმერთი“ (ბერძნ: „Μωσῆς δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸν γνόφον, οὗ ἦν ὁ θεός“) (გამ. 20. 21) - მისეულ, ღვთიესულიერ განმარტებას, სადაც არეოპაგელი მღვდელმთავრის (წმ. დიონისეს) სწავლების კვალობაზე კაბადოკიელი მოძღვარი (წმ. გრიგოლი) დოგმატურად გვიბეჭდავს - საღვთო ბუნების, არსების შეუმეცნებლობას ქმნილების მიერ (რაც, წმინდა წერილის ენით, საღვთო ნისლად, წყუდიადათ იწოდება ზეჭარბი ბრწყინვალეების გამო). ტექსტი, წმ. ექვთიმე ათონელის თარგმანით, ასეა წარმოდგენილი: „ხოლო რასა მოასწავებს შინაგან ნისლსა შესღვამ მოსესი და მუნ ხილვამ ღმრთისამ? რამეთუ წინააღმდეგობრივ

7 PG. 3. col. 1000 - 1001.

8 წმ. დიონისე არეოპაგელი, „საიდუმლო ღვთისმეტყველების შესახებ“, ძველი ბერძნულიდან ახალ ქართულად თარგმნა ქეთევან ბრეგვაძემ (იხ. ჟურნალი „არსი“ N 1. 1993 წ.).

ჩანს ესე პირველისა მის ღმრთისმხილველობისა, რამეთუ მაშინ ნათელსა შინა და ცეცხლსა (იგულისხმება ქორების მთაზე ცეცხლოვანი მაყვლის ბუჩქის აღმოდებულობა ი.ბ.), ხოლო აქა ნისლსა შინა იხილა ღმერთი. არამედ ნუცამცა ამას გარეწრად შევჰრაცხავთ, რამეთუ ამას გუასწავებს სახე იგი სიტყვსაჲ მის, ვითარმედ ღმრთისმსახურებისა გულისვმისყოფად ნათელ იქმნების პირველად, რავდენცა თანა-იქმნას. რამეთუ წინააღმდეგომი ღმრთისმსახურებისაჲ ბნელი არს, ხოლო გარემიქცევად ბნელისაჲ გამოჩინებითა ნათლისაჲთა იქმნების. არამედ ესევეთარი იგი ნათელი, რა-ზომცა აღორძნდებოდის და რაზომცა გონებაჲ წარებატებოდის და სისრულედ მიიწეოდის და უმეტესსა გულისვმისყოფასა მოიღებდეს, რაზომცა მიეახლებოდის საღმრთოსა მას ხილვასა, ეგეზომცა უმეტესად იხილავს საღმრთოსა მის ბუნებისა უხილაობასა... ხოლო მოსე შევიდა წყუდიადსა, სადა-იგი იყო ღმერთი, ... თავადსა მასცა ნისლსა შეჰკადრა და შინაგან უხილავთასა შევიდა. და იყოფოდა უხილავსა მას თანა უხილავად, რამათმცა გუასწავა, ვითარმედ უვმს, რომელსა ენებოს ყოფად ღმრთისა თანა, გარეგან ყოველთა ხილულთასა ყოფად და უხილავთა მიმართ და მიუწოდომელთა აღყვანებაჲ გონებისა თვსისაჲ, და რამათა მუნ ჰრწმენეს ყოფად ღმრთისა, სადა არა მისწუთების გონებაჲ“.⁹

იგივე კაბადოკიელი მოძღვარი (წმ. გრიგოლ ნოსელი), თავის სხვა ჰექსემერონულ შრომაში - „პასუხი ექუსთა მათ დღეთათჳს“ - ადარებს რა მოსეს თავის ხორციელ ძმას, წმ. პეტრე სებასტიელს, აღმატებული ფორმით მიმართავს: „ხოლო უკუეთუ შენ, ვითარცა მთასა სინასა, მრავალი იგი ერი ქუე დაგიტევებოეს და უფრომს სხუათასა აღმაღლებულ ხარ გონებითა და გნებაჲს, რამათა მოსეს თანა შეხვდე ნისლსა მას უხილავთა ხილვისასა, სადა-იგი შევიდა და იხილა უხილავი იგი და უსმენელთა მათ სმენად ღირს-იქმნა, და გნებაჲს ცნობად მაღალსა მას წესსა დაბადებულთასა“.¹⁰

იგივე წმინდანი, სხვა თავის დიდმნიშვნელოვან შრომაში „თარგამანებაჲ მომევსენისაჲ“, განმარტავს რა სახარებისეული „ნეტარების“ ერთ-ერთ მცნებას - „ნეტარ იყვნენ წმიდანი გულითა, რამეთუ მათ ღმერთი იხილონ“ (მთ. 5. 8), კითხვითი ფორმით დასძენს, რომ თუკი წმინდა მოციქულებმა - იოანემ, პავლემ და მოსე წინასწარმეტყველმა - განგვისაზღვრეს ქმნილების მიერ ღვთის უხილავობა და შეუმეცნებლობა, როგორღა ამბობს სახარების

9 წმ. გრიგოლ ნოსელი, „მოსეს ცხოვრება“, წმ. ექვთიმე ათონელის თარგმანი. დასახ. გამოც. გვ. 61-62, 14.

10 წმ. გრიგოლ ნოსელი, „პასუხი ექუსთა მათ დღეთათჳს“, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, სქოლიოები და ლექსიკონი დაურთო ედიშერ ჭელიძემ (იხ. საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1989 წ. გვ. 202. შტრ. PG. 44, col. 65, C).

ტექსტი, რომ გულით წმინდანნი ღმერთს იხილავენ? აღნიშნული შრომიდან (წმ. გიორგი ათონელის თარგმანით), მოვიტანთ შესაბამის ადგილს: „განწმედითა უკუე გულითა ღმერთი წინამდებარე არს სახილველად, ღმერთი, რომელი არავინ სადა იხილა (ინ. 1. 18), ვითარცა იტყვს დიდი იოვანე და ეწამების პავლეცა, მაღალი იგი გონებითა, და იტყვს, ვითარმედ: „რომელი არავინ კაცთაგანმან იხილა, არცა ხილვად შე-
მძღებელ არს“ (I ტიმ. 6. 16). ესე არს წყლტომ იგი და თუალუწდომი კლდე და საებგურომ, რომელსა ზემო ვიტყოდე, რომელი არცა ერთსა გულისკმისყოფისა აღსავალსა აჩუენებს თავსა ზედა თვსსა, რომელი მოსეცა ეგრეთვე მიუახლებელად და უხილავად განაჩინა მოძღურებათა შინა თვსთა, და ყოვლითურთ შეუძლებელ ჰყოფს მიახლებად გონებისაგან ჩუენისა და უვალ, და გლუ, განჩინებისა მის მიერ, რამეთუ იტყვს, ვითარმედ: „არავინ არს, რომელმანმცა იხილა პირი უფლისა და ცხო-
ვნდა“ (გამ. 33. 20).¹¹ და ესე უწყით, ვითარმედ საუკუნომ ცხორებაჲ ხილვაჲ არს ღმრთისაჲ, და იოვანე და პავლე და მოსე სუეტნი იგი სარწმუნოებისანი – ამისსა უღონოებასა წამებენ. ხედავ-ა უფსკრულსა ამას ამათ სიტყუათასა, რომლისა სიღრმეთა შინა შთახედვად ეშინის სულსა? ღმერთი ცხორებაჲ არს, და რომელმან იგი ვერ იხილოს, ცხორებასა ვერ იხილავს, და ხილვისა მისისა შეუძლებელობასა ღმერთშემოსილნი ესე მოციქულნი და წინაჲსწარმეტყუელნი წამებენ და დაამტკიცებენ... ხოლო სახე ხილვისა მათისაჲ სიწმიდე არს გულისაჲ, ვითარცა სიტყუაჲ გამოაჩინებს. ამისთჳს აქაცა კუალად განცხბრდების გონებაჲ ჩემი და იღუეგების, ვითარმედ: ნუუკუე და უღონო არს და აღმატებულ ბუნებისაგან ჩუენისა

11 აღნიშნულ ბიბლიურ მუხლს: „არა იხილოს კაცმან პირი ჩემი და ცხოვდეს“, ბერძ: „Μω-
υσῆς δὲ εἰς ἑξῆς ἐξ εἰς τὸν ὄντοπον, οὐ ἔβλεπεν“ (გამ. 33.20), კაბადოკიელი მოძღვარი წმ. გრიგოლ ნოსელი ასე განმარტავს: „ხოლო ესე სიტყუად არათუ ესრეთ არს, ვითარმცა მიზეზ სიკუდილისა ექმნებოდა იგი მხედველთა მისთა; რამეთუ ვითარმცა ექმნა პირი იგი ცხორებისად მიზეზ სიკუდილისა მისდა მიახლებელთა?! არამედ, ვინადთგან ბუნებით ცხოველსმყოფელი არს ღმერთი, ხოლო თჳსი საღმრთოჲსა ბუნებისად ესე არს, რომელ უზესთაჲს არს ყოვლისა ხილვისა და მართომისა და შეუძლებელ არს ხილვად მისი; ან უკუე, რომელმანცა თქუას, თუ ღმერთი ხილვადთაგანი რადმე არს, ანუ ჰგონებდეს, თუ შესაძლებელ არს ხილვად მისი, ესევეთარი იგი განდრევილ არს ჭეშმარიტისა მის ჭეშმარიტებისაგან და არაარა აქუეს ცხორებაჲ, ვინადთგან ცთომილ არს ბუნებაჲ მისი... „ვერ იხილოს კაცმან პირი ჩემი და ცხოვდეს“, ესე იგი არს, ვითარმედ: პირი ჩემი ხილვად შეუძლებელ არს. ხოლო უკუეთუ იხილოს კაცმან პირი ჩემი, ამას არა პირი ჩემი უხილავს, არამედ სხუად რადმე მატუთური უცნებაჲ, რომელსა ჰგონებს, თუ პირი ჩემი არს. და უკუეთუ ირწმუნოს იგი და შემრაცხოს მე სახილავად შესაძლებელი, იგი ვერ ცხოვდეს, რამეთუ ცთომილ არს ბოროტად“ (წმ. გრიგოლ ნოსელის „მოსეს ცხოვრებას“ წმ. ეფთემე ათონელის თარგმანით ვიმონებთ ცნობილი ნუსხიდან P-3 (დაცულია პეტერბურგის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინტიტუტში; გამოც. თ. აფციური, წმ. გრიგოლ ნოსელის „მოსეს ცხოვრება“ და მისი ძველი ქართული თარგმანი. თბ. 2004 წ. გვ. 87). (გემოაღნიშნულ საკითხზე ამომწურავი ციტატები და განხილვა იხ. გამოკვლევა ირაკლი ორჟონიასი „საეკლესიო ეგზეგეზისი წმინდა წერილის სიტყვებისა: „არა იხილოს კაცმან პირი ჩემი და ცხოვდეს“ („საღვთისმეტყველო - სამეცნიერო შრომები“, ტ. VII, თბილისის სასულიერო აკადემია, თბ. 2004 წ. გვ. 23-57).

ესევეთარი ესე სიწმიდე გულისა? რამეთუ უკუეთუ ღმერთი ამის მიერ იხილვების და მოსე და პავლე ვერ იხილეს, და თავთაცა თვსთა მიერ და სხუთაცა მიერ შეუძლებლობაა ხილვისა მისისაა განაჩინეს, მაშა შეუძლებელსა სამე რასმე და უღონოსა საქმესა წინა-გვყოფს სიტყუა ნეტარებისა ამის მიერ! და რამ სარგებელ არს ჩუენდა ცნობაჲ, თუ ვითარ იხილვების ღმერთი, უკუეთუ ცნობასა შეძლება არა შეუდგეს!¹² დამოწმებული ადგილიდან აშკარაა, რომ ნისის ღმერთშემოსილმა მოძღვარმა (წმ. გრიგოლმა), შემოკრიბა რა ღვთისმხილველობასთან დაკავშირებული უწმინდესი ბიბლიური გამონათქვამები, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ერთგვარი კითხვა დასვა - შესაძლებელია კი საერთოდ შემეცნება ღვთისა? მისივე პასუხი შემდეგია (გიორგისეული თარგმანით): „და უკუეთუ, რომელთა-იგი ქადაგეს ხილვისა ღმრთისა შეუძლებლობაჲ, ნეტარ არიან, და ესე მტკიცე არს და უცილობელ, ხოლო ნეტარებაჲ ხილვისაგან ღმრთისა იქმნების, და ესე სიწმიდისაგან გულისა იშვების, მაშა არა სამე შეუძლებელ არს განწმედაჲ გულისაჲ, რომელი მოგუატყუებს ჩუენ ამას ნეტარებასა... საღმრთოა ბუნებაჲ თვთ თავით თვსით და არსებით რაჲცა-იგი არს, ზეშთა არს ყოვლისავე მიწდომისაგან, და ყოვლისავე მოგონებისა და გამოთქუმისა, და არცა ვის კაცთაგანსა უხილავს იგი და არცა ხილვად ველ-ეწიფების... ესრეთვე გულისჴმა-ყავ წინამდებარეცა ესე სიტყუაჲ, რამეთუ არათუ ამას იტყვს უფალი სანატრელად, რაჲთა ცნას ვინმე რაჲმე ღმრთისათჴს, არამედ რაჲთა თავსა შორის თჴსსა დაამკჴდროს ღმერთი, ვითარცა იტყვს, ვითარმედ: „ნეტარ იყვნენ წმიდანი გულითა, რამეთუ მათ ღმერთი იხილონ“ (მთ. 5. 8). რამეთუ არათუ ამას მოასწავებს სიტყუაჲ ესე, ვითარმედ სულისა თუალითა განწმედილთა, ვითარცა ხატი რაჲმე და პირი სახილველი, ესრეთ იხილონ ღმერთი, არამედ... იტყვს, ვითარმედ: „სასუფეველი ღმრთისაჲ შორის თქუენსა არს“ (ლკ. 17. 21), რაჲთა ვისწავოთ, ვითარმედ რომელმან ყოვლისავე სიბოროტისაგან და ვნებულთა გულისთქუმათა გული თჴსი განწმიდოს, თჴსსა მას სიწმიდესა შინა საღმრთოასა მის ბუნებისა ხატსა იხილავს“.¹³

ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ საღვთო წყვდიადისა და საღვთო ბრწყინვალეების, სინათლის რაობა ურთიერთდამტკენელია, ხოლო ღვთის შემეცნების გზაზე მავალი პიროვნება მხოლოდ მაშინ ხდება ამ საღვთო ბრწყინვალეების

12 წმ. გრიგოლ ნოსელი, „თარგმანებაჲ მომიჯნისაჲ“, წმ. გიორგი ათონელის თარგმანი. ხელნ. S 1141.

13 წმ. გრიგოლ ნოსელი, „თარგმანებაჲ მომიჯნისაჲ“, წმ. გიორგი ათონელის თარგმანი. ხელნ. S 1141.

თანაზიარი, როდესაც განშორებულია ამა სოფლის ამაოებისაგან და საკუთარი თავისგანაც კი, ანუ იმყოფება **განკრთომილ** (ბერძ. „ἐκστασις“, **ექსტატურ**)¹⁴ მდგომარეობაში. წმ. დიონისე არეოპაგელი ამ საკითხზე ასე სჯულებდებოდა: „**რაჟამს გონებაა ყოველთა არსთაგან განეშოროს და ამისსა შემდგომად თავიცა თვისი დაუტეოს და შეერთოს ზეშთაბრწყინვალეთა მათ შარავენდეთა, მაშინ მიერ და მუნ გამოუბრწყინდეს მას გამოუკულებელი იგი სიღრმე სიბრძნისა**“.¹⁵ იგივე სწავლებას გადმოგვცემს კაბადოკიელი მოძღვარი წმ. ბასილი დიდი: „**რამეთუ გონებაა, რომელი არა განიბნეოდის და არცა საცნობელთა მიერ სოფლისა მავნებელთა საქმეთა და გულისსიტყუათა მიიზიდვებოდის, მაშინ შემოკრებების თავსა შორის თვისსა, რამეთუ ოდეს ბოროტისა მიმართ განსაგალი არა ჰქონდის, აღვალს ღმრთისა მიმართ, და რაჟამს მიუთხრობელითა მით ბრწყინვალეებითა განათლდეს, მერმე თვისიცა ბუნებაა სრულიად დაჰვიწყდების და არცაღა საზრდელისა ზრუნვად, არცა სამოსლისა მივალნ გონებაა მისი, არამედ მოიცალის ყოვლისაგანვე კორციელისა ზრუნვისა და ყოველი მოსწრაფებაა მისი არნ მოგებად საუკუნეთა მათ კეთილთა და ზრუნავნ, თუ ვითარ წარჰმართოს სრული სიწმიდჳ და სიმჴნე სულიერი და სიმართლე და სიბრძნე და სსუანი იგი სათნოებანი, რომელნი-იგი ოთხთა ამათ მშობელთაგან იშვებიან და თითოეულად შეამკობენ ცხოვრებასა მას მოღუაწისასა**“.¹⁶

ახლა მოვისმინოთ, თუ რას წერს ღვთის შემეცნებასთან დაკავშირებით თანამედროვე მოღვაწე-მქადაგებელი, მღვდელმთავარი **კ. უეარი**: „ორი უმთავრესი „ნიშანი“ ან სიმბოლო, რომელთაც ეკლესიის მამები ღმერთთან მიმართებაში იყენებენ, - **სიბნელე** და **სინათლეა**. ეს, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს, რომ ღმერთი ან სინათლეა, ან სიბნელე, არამედ მხოლოდ ანალოგიებით საუბარია... „**სიბნელის**“ ენა, რომელიც ღმერთთან მიმართებაში გამოიყენება, სინას მთაზე მოსეს ყოფნის ბიბლიური თხრობიდან იღებს სათავეს, რომ იგი შევიდა „**წყვდიადში**“, სადაც იყო ღმერთი (გამ. 20. 21). **აღსანიშნავია, რომ ამ ციტატაში ის კი არ არის ნათქვამი, რომ ღმერთი სიბნელეა, არამედ - რომ ის მყოფობს სიბნელეში, სიბნელე კი აღნიშნავს არა ღმერთის არყოფნას ან არარეალურობას, არამედ ადამიანის გონების**

14 ტერმინი „განკრთომილი“-ს (ბერძ. „ἐκστασις“) შესახებ დანვრილებითი განხილვა წარმოდგენილი იქნება ქვემოთ.

15 პეტრე იბერიელი (ფსევდოდოქონისე არეოპაგელი), „საღმრთოთა სახელთათვის“, თარგმანი წმ. ეფრემ მცირისა. დასახ. გამოც. გვ. 72.

16 ბასილი კესარიელის „სწავლათა“ ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანი, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ც. ქერციკიძემ. თბ. 1983. გვ. 218, 10-23.

უუნარობას, ჩასწვდეს ღმერთის შინაგან ბუნებას. სიბნელე ჩვენშია და არა ღმერთში. „სინათლის“ ენა ემყარება წმ. იოანე ღვთისმეტყველის ფრაზას: „ღმერთი ნათელ არს და ბნელი არა არს მის თანა არცა ერთ“ (1 ინ. 1. 5). ღმერთი - როგორც ნათელი - ყველაზე მეტად თაბორის მთაზე ქრისტეს ფერისცვალებისას ცხადდება, როდესაც „გაბრწყინდა პირი მისი, ვითარცა მზე, ხოლო სამოსელი მისი იქმნა სპეტაკ, ვითარცა ნათელი“ (მთ. 17. 2). საღმრთო ნათელი, რომელიც უფლის სამმა მოწაფემ და, ასევე, ლოცვის დროს მრავალმა წმინდანმაც იხილა, სხვა არაფერია, თუ არა ღმერთის **შეუქმნელი ენერგია** (მოქმედება; ი. ბ). შეიძლება ითქვას, რომ თაბორის ნათელი არც ფიზიკური და შექმნილი ნათელია და არც მეტაფორული „ინტელექტის ნათელი“. მიუხედავად არამატერიალურობისა, ის ობიექტურად არსებული რეალობაა.¹⁷

ცნობილია, რომ XIV საუკუნეში, წმ. გრიგოლ პალამას მოღვაწეობისას, კალაბრიელმა არისტოტელიკოსმა ბარლაამმა (1290-1348 წწ.) და შემდეგში მღვდელმა გრიგოლ აკინდინოსმა (1300-1348 წწ.), თავდაპირველად წმ. გრიგოლ პალამას მხარდამჭერმა, ათონელ ჰესიქასტებთან პაექრობისას გამოთქვეს ცრუმოძღვრება **თაბორის ბრწყინვალეების შექმნილობის** თაობაზე. ბარლაამი, ვერ მიჯნავდა რა გაგებებს - ღმერთთან დაკავშირებულთ „**არსებასა**“ და „**არსობრივს**“, ანუ „**ბუნებასა**“ და „**ბუნებითს**“ - ამტკიცებდა, რომ რაც კი ქმნილებისათვის მისაწვდომია, ყოველივე შექმნილია და, შესაბამისად, მოციქულთა მიერ ხილული „**თაბორის ნათელი**“ შექმნილია და ამიტომაც არა „**არსობრივი**“ ღვთისა. ამ დროს გამართულმა კრებებმა იმპერატორების - ანდრონიკე III პალეოლოგის (1297-1341 წწ.) და იოანე V პალეოლოგის (1332-1391 წწ.) - მმართველობისას და წმინდა გრიგოლ პალამას დაუღალავი მოღვაწეობისას,¹⁸ დოგმატურად დაადგინეს, რომ „**მადლი**“ ღვთისა, რომელიც **ბრწყინვალეებით, ნათლით** შეიძლება ვლინდებოდეს ქმნილების წინაშე, იგივე **ღმერთი-სამებაა (ქმნილების დატევისებრ, მყოფობის გვარით, მოდუსით)** თავისი გამოვლენით - **მადლით, ბრწყინვალეებით განცხადებული** და რეალურად განმალმრთობელი ყოველივესი. ამიტომაც რჯულმდებლობს მართლმადიდებლობა, რომ საღვთო „**წყვდიადი, ნისლი**“ (ძვ. ქართ. *ზეგარდარეული*) იგივეა, რაც „**ბრწყინვალეება, ნათელი**“ წმინდა სამება ღმერთისა, რომელიც ქმნილებისთვის იმიტომაც

¹⁷ ეპისკოპოსი კალისტე უვარი, „მართლმადიდებლობის გზა - სიტყვიდან სიჩუმემდე“ (იხ. ჟურნალი „არჩევანი“, N 3, 2007 წ., გვ. 14).

¹⁸ დანვრეილებით პალამისტური მოძღვრებისა და ღვთისმეტყველების შესახებ იხ. ედიშერ ჭელიძე, „გზა მსოფლიო კრებათა დოგმატური ღვთისმეტყველებისაკენ“, თბ., 2019 წ., გვ. 503-505.

აღიქმება „წყვდიადად“, რომ **ზეჭარბი, დამაბრმავებელი „ბრწყინვალეობა“**. ზემოდასახელებული მკვლევარი **გ. ლოსკი** აღნიშნულთან დაკავშირებით წერს: „საღვთო წყვდიადი მიუვალა ნათელი და ბწყინვალეობა, რომელშიც ღმერთი იმყოფება..., ტრანსცენდენტური თავისი არსებით (ღმრთეებით ი.ბ.), ღმერთი გამოდის თავისი არსებიდან, ხოლო ამგვარ მიუწვდომელ გამოსვლას **„მოქმედება“**, ბერძ: „**δυσμυς**“ (ძალი, ენერგია) ეწოდება, რომელნიც, თავის მხრივ, სხვა არაფერია, თუ არა **ღვთის არსების, მყოფობის გვარი** (მოდუსი), ქმნილებისადმი საკუთარი თავის გამოცხადებისა. ეს არის ღვთის იმანენტური ასპექტი, მისი ერთგვარი გამოსვლა საკუთარი ბუნებიდან - **„ზებუნებითი სხივი საღმრთო წყვდიადისა“** („საიდუმლოდ ღვთისმეტყველებისათვის“, 1.3.). ეს ყოველივე ერთდროულად ავლენს ორ განსხვავებულ, მაგრამ ურთიერთგანუყოფელ ასპექტს: 1) ღვთის იმანენტურობას - **„მოქმედებას“** („**δυσμυς**“) (იგივე **„ბუნებითს“** ი.ბ.) გამოცხადებულს, **„ნათლის“** სახით და 2) მის ტრანსცენდენტურობას - **„წყვდიადში“** („**γυσιος**“) (იგივე **„ბუნებას“** ი.ბ.) მიუწვდომლობას **არსებით...** XIV საუკუნეში გამართულმა მართლმადიდებლურმა საეკლესიო კრებებმა, რომლებმაც განიხილეს დოგმატური **სწავლება ღვთის მადლის** რაობისა, **„წყვდიადის“** ღვთისმეტყველება ერთგვარად, ადგილს უთმობს **„შეუქმნელი ნათლის“** ღვთისმეტყველებას, როგორც რეალურ, მისტიკურ (საიდუმლოებით ი.ბ.) გამოცდილებას... სინას მთის წყვდიადი თაბორის ბრწყინვალეობაში პოულობს თავის აღსრულებას, რომელშიც *მოსემ* იხილა დიდებაში მყოფი სახე განკაცებული ღვთისა“.¹⁹ მოძღვრებას ღმერთთან ურთიერთობისა და **განღმრთობილი**²⁰ მდგომარეობის უადმატებულეს ფორმას გვისახავს **წმ. სვიმეონ ახალი ღვთისმეტყველი** (949-1022 წწ.): „არ თქვათ, რომ შეუძლებელია საღვთო სულის მიღება. არ თქვათ, რომ

19 В.Н.Лосский, „По образу и подобию“, стр.13 -14.

20 ქართული ტერმინი **„განღმრთობა“** ბერძ: „**θεοποιεω**“, „აპოთეოზისი“ („აპო“ - „გან“; „თეოზისი“ - „ღმრთობა“). ეკლესიის მამებთან დამოწმებულია არა მხოლოდ „**θεοποιεω**“ („განღმრთობა“), არამედ, აგრეთვე „**μεταμορφοειω**“ - „ღმერთად ქმნა, ღმერთიქმნა“, ანუ „ღმერთად გახდომა“ (მდრ. ლათ. **Deificatio**). ორივე შემთხვევაში იგულისმება ზეასეულის მწვერვალი, როდესაც ადამიანი ღვთის მადლით ღირსი ხდება მის გვერდით მარადიული თანაპყვიდრობისა, მადლისმიერი ღმერთობისა, ანუ საღვთო მდგომარეობისა. ასეთ ადამიანებს, ცხადია, პირობითი დატვირთვით ეწოდებათ **„ღმერთნი“**, რაც, კვლავ ხაზს გაუსვამთ, აღნიშნავს მადლით ღმერთიქმნილ მოღვაწეებს... ეს სწავლება მკვეთრად ჩანს **წმ. არსენ იყალთოელის მიმართებაში წმ. დავით აღმაშენებლისადმი: „რომელი- ეგე... ხარ... კაცთმოყვარე, ვითარცა ჩემი იესუ ღმერთთა შორის, ბუნებით ღმერთი - მადლით ღმერთიქმნილთა შორის“**. როგორც ვხედავთ, დიდი ღვთისმეტყველის თქმით, დავითი ისე გამოირჩევა კაცთმოყვარებით სხვა მფეფათა შორის, როგორც „**იესო ღმერთთა შორის**“. იქვეა დაკონკრეტებული: **„ბუნებით ღმერთი (იესო) - მადლით ღმერთიქმნილთა (ანუ განღმრთობილ წმინდანთა) შორის“** (დანვრილებითი განხილვა აღნიშნული საკითხისა იხ. ედიშერ ჭელიძე, „მშვენიერებათმოყვარეობა“, I, თბ., 2013, გვ. 310).

მის გარეშე შესაძლებელია ცხონება. არ თქვათ, რომ თანაზიარი მასთან ვერ გრძნობს ამ თანაზიარებას. არ თქვათ, რომ ღმერთი ვერ იხილვება ადამიანთა მიერ. არ თქვათ, რომ ადამიანისთვის შეუძლებელია საღვთო ნათელის ხილვა, ან ის, რომ შეუძლებელია [საღვთო სულის ხილვა ი.ბ.] ახლანდელ დროში! ეს არასოდეს არის შეუძლებელი, მეგობრებო! არამედ ძალიანაც შესაძლებელია მსურველთათვის“.²¹

წოდება „ქრისტიანის“ საღვთისმეტყველო

ანალიზი

„ქრისტიანე არს მიმსგავსებაჲ ქრისტესი ძალისაჲთ კაცისა, საქმით და სიტყვით და გონებით წმიდისა მიმართ სამებისა მართლიად და უბიწოდ მრწმუნებელი.“ (A-39. 10v) ბერძ: „Χριστιανός ἐστίν, μίμνημα Χριστοῦ κατὰ τὸ δυνάτον ἀνθρώπων, λόγῳ, καὶ ἔργῳ, καὶ ἐννοίᾳ εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα ὁρμῶν καὶ ἀμέμπτως πιστεύων“ (PG.88. col.633) - აღნიშნული უღრმესი სწავლება წოდება „ქრისტიანის“ ფორმულირებასთან დაკავშირებით, რომელიც გამოთქმულია წმინდა იოანე სინელის ზემოთ მუხლში, ერთგვარი მოკლე, ლაკონური შეჯამებაა წმინდა გრიგოლ ნოსელის სახელგანთქმული, მოცულობით მცირე ზომის, მაგრამ საღვთისმეტყველო გაგებით უაღრესად სიღრმისეული შრომისა: **„რა არის ქრისტიანის სახელი და აღთქმა?“** სადაც დიდი კაბადოკიელი მოძღვარი გვასწავლის: **„...ქრისტეს სახელი, თუკი მას უფრო ცხადი და გასაგები ენით განვმარტავთ, აღნიშნავს მეფეს. საღვთო წერილი განსაკუთრებული მნიშვნელობით იყენებს ამ სიტყვას და მის მიერ სამეფო ღირსებას წარმოგვიჩენს... ყოვლიერებაზე ღვთის ხელმწიფობა მეფობის სახელით ცხადდება, ხოლო ყოველგვარ ვნებასთან, ყველანაირ უკეთურებასთან მისი უზიარებლობა და მათგან თავისუფლება სათნოების სახელებით აღინიშნება, რომელთაგან თითოეული გაიაზრება, როგორც უფრო უმჯობესისადმი თქმული. ამიტომ, ყველა ის აღმატებული აზრი, რაც ამგვარ სახელთა მიერ ცხადდება, კერძოდ: **სამართლიანობა, სიბრძნე, ძალა, ჭეშმარიტება, სიკეთე, ცხოვრება, სსნა, უხრწნელობა, უცვლელობა, გარდაუქმნელობა და სხვა, - ყოველივე ეს არის თვით ქრისტე და იგი ითქმის კიდევ ამ სახელებით.** ამიტომ, თუ... ქრისტესთან**

21 Архиепископ Василий Кривошеин, „Преподобный Симеон Новый Богослов. Гимн 27-ой“, 2011 г. стр. 1.

ზიარებით ქრისტიანის სახელს ვფლობთ, ამდენად, უთუოდ გვმართებს, რომ ყველა სხვა აღმატებულ სახელთანაც გვქონდეს ზიარება. ისევე, როგორც ჯაჭვის ზედა რგოლის მოწევა ყველა სხვა მომდევნო რგოლსაც მოზიდავს, ამგვარადვე ერთი სახელის, ქრისტეს, ხელთპყრობა თანამომზიდველია, აგრეთვე, ყველა სხვა სახელისა, რომლებიც კი იმ გამოუთქმელ და მრავალსახოვან ნეტარებას განგვიმარტავს და რომლებთანაც აღნიშნული სახელი არის თანაშერწყმული. ამიტომ, თუ ვინმეს ქრისტეს სახელი აქვს შემოსილი, მაგრამ თავისი ცხოვრებით არ ავლენს იგი სხვა დანარჩენთ, რაც კი ქრისტეს სახელთან ერთად მოიაზრება, ამგვარი ვინმე აყალბებს აღნიშნულ სახელს და... ისევე, როგორც არ შეიძლება, რომ ქრისტე არ იყოს სამართლიანობა, სიწმინდე, ჭეშმარიტება და ყოველგვარი უკეთურებისაგან გაუცხოება, ასევე არ შეიძლება, რომ ქრისტიანი (რა თქმა უნდა, ჭეშმარიტად ქრისტიანი) არ ავლენდეს თავის თავში ამ სახელებთან ზიარებას“.²²

შემდეგ, ლაკონური ფორმულირების სახით, კაბადოკიელი წმინდანი გვაძლევს დახასიათებას ჯერ ქრისტიანის სახელწოდებისას და შემდეგ კი იმას, თუ რა არის ქრისტიანობის აღთქმა. კვლავ მოვუხმობთ წმ. გრიგოლის სიტყვებს: „ამრიგად, ქრისტიანობის არსის განმარტებისას, როგორც დებულებას, ისე ვიტყვით: „ქრისტიანობა არის საღვთო ბუნების ბაძვა... ქრისტიანობის აღთქმა კი - ესაა ადამიანის უკუმიბრუნება დასაბამიერი კეთილხვედრისაკენ“.²³

გამოთქვა რა მოძღვარმა რჯულებითად ქრისტიანობის სახელისა და აღთქმის უმთავრესი დებულებანი, ადრესატისთვის გაუგებარი რომ არ იყოს საკითხი, თუ როგორ შეიძლება ქმნილებამ ჰბაძოს უქმნელს, შემოქმედს, იქვე დასძენს: „უთუოდ მკითხავ: «როგორ უნდა მოხდეს, რომ ადამიანურმა უბადრუკებამ შეძლოს წინ გაწვდომა (=ἐπ'εκτείνεσθαι) ღმერთში ხილული ნეტარებისკენ? ასეთ ბრძანებასთან ერთად ხომ მყისვე თავს ავლენს უძლურებაც! როგორ ემსგავსოს ციურს მიწიერი, როდესაც თვით ბუნებაში არსებული განსხვავება აშკარას ხდის მიბაძვის მიუწვდომლობას? ისევე, როგორც შეუძლებელია მზერა გავუსწოროთ ცის სიდიდეს და ბრწყინვალეობას, ამგვარადვე შეუძლებელი ჩანს, რომ მიწიერი კაცი ზეციურ ღმერთს მიემსგავსოს». უთუოდ ნათელია, რასაც მივუგებთ:

22 წმ. გრიგოლ ნოსელი „რა არის ქრისტიანის სახელი და აღთქმა?“, ბერძნულიდან თარგმნა და სქოლიოები დაურთო ედიშერ ჭელიძემ (იხ. რელიგიურ-საგანმანათლებლო ჟურნალი „გული გონიერი“, თბ., 2011 წ., N 1., გვ. 10-11).

23 წმ. გრიგოლ ნოსელი „რა არის ქრისტიანის სახელი და აღთქმა?“. დასახ. გამოც. გვ. 10-11.

«**არათუ იმას ბრძანებს სახარება, რომ ადამიანის ბუნება მიედაროს საღვთო ბუნებას, არამედ იმას, რომ ძალისამებრ კეთილ საქმეებს ჰბაძოს მან თავისი ცხოვრებით. რა საქმეებით მივემსგავსებით საღვთო საქმეებს? მივემსგავსებით ყოველგვარი ბოროტებისგან ძალისამებრ გაშორებით, რაჟამს განვიწმინდებით უკეთურ სიბილწეთაგან საქმით, სიტყვით და გონებით. ჭეშმარიტად, ეს არის ბაძვა იმ საღვთო სისრულისა, რაც ზეციურ ღმერთს ეთვისება**“.²⁴

ვინ არის „ხსნილი მღიღარი“?

„**არარაჲთ დააყენა ჭაბუკი იგი სიმდიდრემან, მოსლვად ნათლისღებისა მომართ, აწ უკუშ განცრუენეს მეტყუჴლნი ვიეთნიმე, ვითარმედ ნათლისღებისა ძლით უფალმან განსყიდად მას სიმდიდრისა განუწესა. კმა-გუჴყავნ ჩუჴნ დიდადმი გულსავსებად დიდისა დიდებისა ჩუჴნისა აღთქუმისამსა ესევითარი გულსავსებაჲ**“.
(A-39. 17v) *ბერძ.* „οὐδὲν ἐκάλυψε τὸν νεανίσκον ἐκεῖνον ὁ πλοῦτος προσελθεῖν τῷ βαπτίσματι. Ἐματαιώθησαν τοῖνυν φάσκοντές τινες, ὅτι τοῦ βαπτίσματος χάριν ὁ Κύριος πωλῆσαι αὐτὸν τὸν πλοῦτον διέταπτεν. Ἀρκεῖτω ἡμῖν εἰς μεγίστην πληροφορίαν τῆς μεγίστης δόξης τοῦ ἡμετέρου ἐπαγγέλματος, ἡ τοιαύτη πληροφορία“ (PG. 88. col. 656) - *წმ. იოანე სინელის „კლემენტის“* დამოწმებულ მუხლში ასახულია ქრისტიანული დამოკიდებულება სიმდიდრისადმი. ამ პრობლემურ საკითხს ადრეული პერიოდიდანვე განმარტავდნენ ეკლესიის წმინდა მოძღვარნი. ამ შემთხვევაში შეგვიძლია პარალელის გავლება „კლემენტისეულ“ სწავლებასა და პატრისტიკაში ცნობილ ძეგლებთან - *ერმის „მწვემისა“* და *კლიმენტის ალექსანდრიელის შრომასთან*: „ვინ არის ხსნილი მღიღარი?“ (Τίς ὁ σωζόμενος πλοῦσιος).

28

ვიდრე აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით კლიმენტი ალექსანდრიელის ვრცელ განმარტებას შევცებოდეთ, განვიხილოთ *ერმის „მწვემისა“* მოკლე განმარტება, რადგანაც იგი ქრონოლოგიურად უადრესია. *ერმი „მწვემისა“* პირველ იგავში ახსენებს ქრისტიანებს, რომ ამქვეყნად ისინი სტუმარნი არიან და არ უნდა იუნჯებდნენ იმაზე მეტს, რაც მათი ცხოვრებისთვისაა აუცილებელი. *ერმი* დასძენს: „თქვენ იცით, რომ ღვთის მონანი უცხოობაში მკვიდრობთ, რადგან თქვენი ქალაქი შორსაა ამ ქალაქიდან. თუკი იცით, - ამბობს -

თქვენი ქალაქი, სადაც დამკვიდრება მოგელით, აქ რად იმზადებთ ადგილ-
მამულებს, ძვირადღირებულ კეთილმოსაწყობელთ, ნაგებობებსა თუ ამოო
საცხოვრისებს? ვინც ამ ქალაქში ეგვევითაროთ იმარაგებს, აღარ განიზრახავს
თავის მამულში დაბრუნებას. უგუნურო და საწყალობელო ადამიანო, განა
ვერ ხვდები, რომ ეს ყოველივე სხვისია და სხვისი ხელმწიფების ქვეშაა?“. ²⁵
რაც შეეხება მდიდრისა და ღარიბის ურთიერთმიმართებას, ერმის მიხედვით,
იგი (ე. ი. მდიდარი) აუცილებლად მოწყალე უნდა იყოს გლახაკისადმი,
თუკი ღვთისმოსაობით ცხოვრება და უფლისგან წყალობის მიღება სწადია.
„მწყემსის“ ავტორი, იგავური თხრობით, სადაც **მდიდარი უნაყოფო**
თელას მსგავსია, ხოლო ღარიბი - ნაყოფიერი ვაზისა, გამოთქვამს მათ
ურთიერთშორის დამოკიდებულების სისწორეს. *ერმი* იხსენებს მისადმი ერთ-
ერთი **„მწყემსის“** გამოცხადებას, რომელმაც ასე დამოძღვრა იგი: „ხედავ...
თელასა და ვაზს?“ მიუგე: „ეხედავ, უფალო“. „ეს ვაზი ნაყოფს იძლევა,
ხოლო თელა უნაყოფო ხეა, მაგრამ თუკი ვაზი თელაზე არ ამალღდა,
მიწაზე განრთხმულს აღარ ძალუძს ფრიადი ნაყოფმსხმოიარობა და რასაც
მოისხამს, დამპალი იქნება, რადგან თელას ვერ დაეყრდნო. მაგრამ რაჟამს
ვაზი თელას დაენდობა, საკუთარი თავისთვისა და თელასთვისაც იძლევა
მტევანს. ასე რომ, ხედავ, თელაც მრავალ მოსავალს იძლევა, ვაზზე არა
ნაკლებს, გაცილებით მეტს“. ვეკითხები: „თელა, უფალო?“ მომიგებს: „რო-
გორც თელაზე დაყრდნობილი ვაზი მრავალ და კეთილ მტევანს მოგვიბოძებს,
ამგვარადვე, მიწაზე გართხმული, მცირესა და დამპალს მოისხამს. ამრიგად, ეს
ამბავი ღვთის მონებს, ღარიბებსა და მდიდრებს, განეკუთვნებათ... **მდიდარი**
სიმდიდრის მფლობელია, მაგრამ უპოვარია ღვთის წინაშე. საკუთარი
სიმდიდრით გატაცებულს, ძალიან მცირედი ლოცვა და აღმსარებლობა
აქვს უფალთან და რაც აქვს, ისიც სუსტია და უმნიშვნელო, არც სხვა
რამ ძალას ფლობს. **მაგრამ თუკი მდიდარი ღარიბს მწყალობლობს და**
საჭიროებისამებრ ამარაგებს მას, სწამდეს, რომ რაჟამს ღარიბისთვის
იმუშაეკებს, ძალუძს სასყიდელი ღმერთის წინაშე იპოვოს, რამეთუ
ღარიბი მდიდარია საკუთარი ლოცვითა და აღმსარებლობით და დიდი
ძალა აქვს მის ვედრებას ღვთისადმი. მდიდრის მიერ ნაწყალობები ღარიბი
ღმერთს ევედრება და მაღლობს იმისთვის, რაც მისგან მიიღო. ის კვლავაც
და კვლავაც მოშურნეობს ღარიბის გამო, რომ დაუბრკოლებელი იყოს მისი
საჭიროება, ვინაიდან იცის, რომ ღარიბის ლოცვა საამოა და ნაყოფიერი

²⁵ ერმი „მწყემსი“. ბერძნულიდან თარგმნა და სქოლიოები დაურთო ირაკლი ორჟონიამ,
„სამეცნიერო-საღვთისმეტყველო შრომები, ტ. III, თბ., 2012 წ., გვ. 68-69.

უფლის წინაშე. ორივენი ერთდროულად აღასრულებენ საქმეს: ღარიბი ლოცვით მუშაობს, მაშინ მდიდარია და იმით მსახურებს, რაც უფლისგან მიიღო; მდიდარიც ღვთისგან შეწყნარებულ სიმდიდრეს ასევე დაუბრკოლებლად უწყალობებს ღარიბს. დიდი და საამოა ეს საქმე უფლის წინაშე, რადგან შეიმეცნა [მდიდარმა], რომ უფლის ძღვენთაგანაა მისი სიმდიდრე, ღარიბს მოახმარა და მსახურება სწორად აღასრულა... ასევე, ღარიბნიც უფალს შეჰღალადებენ მდიდართა გამო, რომ გამრავლდეს მათი სიმდიდრე. და კვლავ, ღარიბთა საჭიროებისამებრ მომსახურე მდიდარნი მათ სულებს განამტკიცებენ. ამრიგად, მართალი საქმის ზიარნი ხდებიან ორივენი. ამგვარად მოქმედს არ მიატოვებს უფალი, არამედ ცოცხალთა წიგნებში ეწერებიან. ნეტარ არიან შეძლებულნი და გულისხმისყოფელნი, რომ ღვთისგან მდიდრდებიან, რადგან ძალუძს ამის მცოდნეს, სათნო რამ იმსახუროს“.²⁶

რაც შეეხება კლიმენტი ალექსანდრიელს, იგი განმარტავს სახარებისეულ თხრობას მდიდარი ჭაბუკის შესახებ, კერძოდ: „16. აჰა, მო-ვინმე-უკდა მას და პრქუა: „მოძღუარო სახიერო, რაჲ კეთილი ექმნე, რაჲთა მაქუნდეს ცხოვრებაჲ საუკუნოჲ?“ 17. ხოლო იესუ პრქუა მას: „რაჲსა მეტყვ მე სახიერით? არაჲინ არს სახიერი, გარნა მხოლოჲ ღმერთი. ხოლო უკუეთუ გნებაჲს ცხოვრებასა შესლვაჲ, დაიმარხენ მცნებანი“. 18. პრქუა მას: „რომელნი?“ ხოლო იესუ პრქუა მას, ვითარმედ: „არა კაც ჰკლა, არა იპარო, არა იმრუშო, არა ცილი სწამო, 19. პატივ-ეც მამასა შენსა და დედასა შენსა და შეიყუარო მოყუასი შენი, ვითარცა თავი თჳსი“. 20. პრქუა მას ჭაბუკმან: „ესე ყოველი დამიმარხავს სიყრმით ჩემითგან, რაჲღა მაკლს მე?“ 21. პრქუა მას იესუ: „უკუეთუ გნებაჲს, რაჲთა სრულ იყო, წარვედ და განყიდე მონაგები შენი და მიეც გლახაკთა და გაქუნდეს საუნჯე ცათა შინა და მოვედ და შემომიდეგ მე“. 22. და ვითარცა ესჲა სიტყუჲა ესე ჭაბუკსა მას, წარვიდა მწუხარე, რამეთუ იყო იგი მდიდარ ფრიად. 23. ხოლო იესუ პრქუა მოწაფეთა თჳსთა: „ამენ გეტყვ თქუნენ, რამეთუ მდიდარი ძნიად შევიდეს სასუფეველსა ცათასა. 24. და მერმე გეტყვ თქუნენ: უადვილეს არს აქლემი განსლვად ჯურელსა ნემსისასა,²⁷ ვიდრე მდიდარი შესლვად სასუფეველსა ცათასა“ (მო. 19. 16-25).

26 ერმო „მწყემსი“, სამეცნიერო-საღვთისმეტყველო შრომები, ტ. III, დასახ. გამოც., გვ. 70-71.

27 „უადვილეს არს აქლემი განსლვად ჯურელსა ნემსისასა“, ბერძ. „εὐκοπώτερόν ἐστιν κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν“ (იხ. „Κατὰ Ματθαῖον“. 19. 24; The Greek New Testament. Fourth Revised Edition. 1994. p 73). აღნიშნული ბერძნული სახარებისეული ტექსტის, კერძოდ, ტერმინ „κάμηλον“, ქართულად გადმოტანისას ორი შესატყვისი - 1) „აქლემი“ და 2) „მანქანისა საბელი“ - მიღების დანვრილებითი ფილოლოგიურ-საღვთისმეტყველო ანალიზი იხ. „ძველი ქართული ახალი აღთქმად, სქოლიოებით“, ყველა არსებული რედაქციისა და ნუსხის მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა და სქოლიოები დაურთო ედიშერ ჭელიძემ, თბ., 2017. გვ. 476-478.

აღნიშნული სახარებისეული მონაკვეთი ადრეული პერიოდიდანვე ბადებდა კითხვას: **„ნუთუ ყველა მდიდარი წარწყმდება და მოკლებული იქნება ღვთის სასუფეველს?“**, რაზეც კლიმენტი ალექსანდრიელმა ივალდებულა დეტალურად გაეცა პასუხი. მოძღვარი აღნიშნავს: „უფალი ყველა მდიდარს როდი განაშორებს ღვთის სასუფეველს, არამედ მიწიურ სიკეთეებისადმი მიჯაჭულობას ჰგმობს მათში და მოუწოდებს, რათა სიმდიდრე სწორად გამოიყენონ“ (Paedag. III, 6, 34-36).²⁸ კლიმენტი განაგრძობს და აჩვენებს მდიდარს, რომ არც ის არის დაკლებული ცხონებას, თუკი თავის გულში მთელი სიხარბით მიჯაჭული არ იქნება სიმდიდრეს, არამედ იცხოვრებს მაცხოვრის აღთქმის შესაფერისად. ქონება და საგანძური ძალიან ნაყოფიერი იქნება მაშინ, როდესაც ადამიანის მიერ არაფრად იქნება ჩაგდებული და გამოიყენება არა განცხრომისა და ვნებების დასაკმაყოფილებლად, არამედ, მსგავსად ღვთის ძღვენისა, კეთილ საქმეებს მოხმარდება, მაგალითად, მშვიერთა დასაპურებლად, შიშველთა შესამოსად და სხვაგვარი მოწყალებისათვის. სიმდიდრის გარეშე შეუძლებელია მოწყალების საქმის განხორციელება. მდიდარი სულთ გლახაკი უნდა იყოს, მან უნდა უარყოს და გათავისუფლდეს მის სულში დაგროვილი ყოველგვარი ბიწისაგან და შეერიბოს საუნჯენი ღვთის სასუფეველისთვის. მდიდარს შეუძლია ცხონება, თუკი აღასრულებს უფლის სიყვარულის აღთქმას ღვთისადმი და მოყვასისადმი. ხოლო ამ აღთქმის შემსრულებელი მაშინ არის იგი, თუკი, მაცხოვრის სიტყვისამებრ, - ხდება მოწყალე სამარიტელივით. ვინც მდიდარია სათნოებებით, ის ჭეშმარიტად მდიდარია, ხოლო ვინც მიჯაჭულია ვნებებით ამასოფლისეულ საზრუნავს, იგი ღარიბია ღვთის წინაშე. XX საუკუნის რუსი პატროლოგ-მკვლევარი აღნიშნავს: „...ამრიგად, მაცხოვრის სიტყვები სიმდიდრის მოცილებასთან დაკავშირებით, უნდა იქნეს გაგებული ისე, როგორც მისივე (მაცხოვრისავე ი.ბ.) სიტყვები მამისა და ღვთისგან განშორების შესახებ. აქ როდია საუბარი მათი (მშობლების ი.ბ.) მოძულებაზე, რადგანაც თავად მან გვიბრძანა არა მხოლოდ მოყვასის, არამედ მტრებისადმიც კი გვქონდეს სიყვარული, არამედ საუბარია იმგვარ დაშორებაზე, თუკი მშობლები ქრისტეს საწინააღმდეგო ქმედებებისკენ გვიბიძგებენ. ამის მსგავსად, უნდა მოსცილდეს კაცი სიმდიდრესაც, თუკი იგი ხელს უშლის მას ცხონების გზაზე სვლაში. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ადამიანისთვის თავად სიმდიდრის მომნიჭებელი ღმერთი იქნებოდა დამნაშავე იმაში, თუკი სიმდიდრის გამო ვერ ცხონდებოდა იგი“.²⁹

28 Н. И. Сагарда, „Лекции по патологии I-IV века“, 2004 г., стр. 422.

29 С. Л. Епифанович, „Лекции по патологии“, Санкт-Петербург, 2010 г., стр. 483.

ქრისტიანული მფუძვლის რაობა
მოსკოვის წინასწარმეტყველის პაპალითა

„რაოდენა³⁰ ეგვრით და ფარაოისგან გამოსლვად და ვლტოლვად გუნებას, ნამდვლ მოსეს ვისმეცა და ჩუშნა შუამდგომელისა ღმრთისა მიმართ და ღმრთისა შემდგომად მოქენე ვართ, რათა ჩუშნ ძლით საშუალ საქმისა და ხედვისა მდგომარეობან, კელნი ღმრთისაში განიპყრეს და რათა ძღუანვილთა ზღუადცა ცოდვათაჲ წიადვლონ და ამაღელი ვნებათაჲ დასძლიონ. შესცთეს აწ უკუშ თავთა თვსთა მიმგებელნი და არვინაჲ წინამძღუანველისა ვუმეცად გულისხმის-მყოფელნი ეგვრით, ვიდრემე გამომავალთა მოსე, ხოლო სოდომთაჲთ ლტოლვილთა ანგალოზი მძღუანველი მოიგეს. შესცთეს აწ უკუშ თავთა თვსთა მიმგებელნი და არ ვინაჲ წინამძღუანველისა ვუმეცად გულისხმის-მყოფელნი ეგვრით, ვიდრემე გამომავალთა მოსე, ხოლო სოდომთაჲთ ლტოლვილთა ანგალოზი მძღუანველი მოიგეს“ (A-39. 11v) ბერძ: „Ὅσοι ἐξ Αἰγύπτου, καὶ τοὺν Φαραὼν ἐξέλθειν, καὶ φυγεῖν βουλόμεθα, πάντως Μωσῆος τινὸς καὶ ἡμεῖς (636.) μεσίτου πρὸς Θεὸν, καὶ μετὰ Θεὸν δεόμεθα, ὅπως τε ὑπὲρ ἡμῶν μέσος πρᾶξεως καὶ θεωρίας ἔστως τὰς χεῖρας πρὸς Θεὸν ἐκτεῖνοι, ἵνα οἱ καθοδηγοῦμενοι τὴν τε θάλασσαν τῶν ἁμαρτημάτων περάσωσι, καὶ τὸν Ἀμαλὴκ τῶν παθῶν τροπώσωνται. Ἡπατήθησαν τοῖνυν οἱ ἑαυτοὺς ἀποδιδόντες, καὶ μηδενὸς τοῦ προηγουμένου χρῆζειν ὑπονοήσαντες. Οἱ μὲν ἐξ Αἰγύπτου ἐξίόντες, Μωσέα· οἱ δὲ ἐκ Σοδόμων ἐκφυγόντες, ἄγγελον τὸν καθηγούμενον ἐκέκτηντο. Καὶ οἱ μὲν τοῖς τὰ ψυχικὰ πάθῃ ἰωμένοις δι’ ἐπιμελείας ἱατρῶν εἰκόασιν, οἷτινές εἰσιν οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐκπορευόμενοι. Οἱ δὲ τὴν τοῦ δυστήνου σώματος ἀκαθαρσίαν ἐπιποθοῦσιν ἐκδύσασθαι. Διὸ καὶ ἀγγέλου, ἢ γοῦν ἰσαγγέλου, ἵνα οὕτως εἴπω,

30 A -39, 11v ხელნაწ. აშმაზე ფოტიოსის გ) სქოლიო: „სულიერებრთა უწოდს ვნებათა ცუდედობასა, რისხვასა, ზესთმენობასა, მოწყინებასა და ამათგან ქმნილთა. ხოლო სხეულებრივად - ნაყროვანებასა, სიძვასა ვეცხლისმოყუარებასა და მათგანთა (ხელნაწერში სქოლიო გრძელდება, მაგრამ ვერ იკითხება). ვერთავთ კომენტარს ექვთიმე ათონელის თარგმანიდან: „სულიერნი ვნებანი ესე არიან: ცუდად-მზუაობრობად, ამჟარტავენებად, მრისხანებად, მზუხარებად, მოწყინებად, სიძულილნი და სხუანი ესევეთარნი. ხოლო ჯორციელნი ვნებანი: ნაყოვანება, ვეცხლისმოყუარება, სიძვა, სიყუარული სოფლისა საქმეთა, რომელნიცა უკუქ სულიერთა მათ ვნებათაგან იძლეოდნ. უხმს მათ წინამძღუარი გულისხმის-მყოფელი, რათა მცირედცა ხოცვილად ნუგეშინის-სცემდეს, რათა არა ვითარცა მმარხველნი და მოსწრაფენი ზუაზდენ, და ესრეთ ოდესმე მარხვითა და ოდესმე განსვენებითა გულისხმის-ყოფით კურნებდეს სენთა მათთა, და ესევეთარნი მსგავს არიან ეგვრით გამოსრულთა, რომელთა უძლოდა მოსე. ხოლო რომელნი ჯორციელთა ვნებათაგან იძლეოდნ, უხმს მათ კაცი წინამძღუარად, რომელსა კნინდა და უჯორცოთა ანგელოსთა მსგავსნი ცხორება აქუნდეს, მარხვითა და სიფიცხითა და უწყალოებითა ჯორცოთათა. და მსგავს არიან ივინი სოდომით გამოსრულთა, რამეთუ ეგვრტ სულიერთა ვნებათა სახედ მოიღო და სოდომი - ჯორციელთა მამამან იოანემ“ („კლემასი“, წმ. ექვთიმე ათონელისეული თარგმანი. 1902 წ., გვ. 24).

τοὺν συμφοιτῶντος ἐπιδέονται. Καὶ γὰρ τὴν σιπιδόνα τῶν τραυμάτων, τεχνίτου λίαν, καὶ ἰατροῦν ἐπιδεδόμεθα“ (PG.88 col. 633, 636). წმ. გრიგოლ ნოსელი, როგორც ცნობილია ეგვიპტეს, რომელშიც იტანჯება ებრაელთა ტომი, ჯოჯოხეთის სიმბოლოდ, ხოლო ფარაონს ეშმაკის სიმბოლოდ განმარტავს. წმ. იოანე სინელი, მიჰყვება რა თავისი დიდი წინამორბედის მოძღვრებას, ზემოდამოწმებულ „კლემენტისეულ“ მუხლებში წარმოაჩენს მოსე წინასწარმეტყველს, როგორც შუამდგომელს ღმერთსა და ეგვიპტიდან გამოსულ ერს შორის და გონიერ წინამძღვარს ამ ერისას. მოვიტანო წმ. გრიგოლ ნოსელისეულ შესაბამის განმარტებას „მოსეს ცხოვრებიდან“ წმ. ექვთიმე ათონელისეული თარგმანით: „ვითარმედ რომელნი სათნოებისა მიმართ ხედვიდენ და ცხოვრებითა მათითა შჯულისმდებელსა მას შეუდგენ, რაჟამს დაუტევნენ მათ მეგვტელთა მძლავრებისა საზღვარნი, შეუდგენ მათ განსაცდელთა ბრძოლანი და მოაწივენ მათ ზედა შეჭირვებასა და შიშსა და იწროებასა, რომელთაგან შემინდების ახალწერგთა მათ გონება და შთავარდების სრულიადსა კეთილთა უსასოებასა. არამედ უკუეთუ მოსესებრი ვინ იყოს მათდა წინამძღუარ, წინა-აღუდგინოს შიშსა მას განზრახვა კეთილი და საღმრთოთა შეწევნისა სასოებითა გონება იგი შემინებულთა მათ განამჯნოს. რამეთუ მრავალთა ესევეითარსა წინამძღურობასა შინა დაწესებულთა საჩინოასათჳს და ხილულისა აქუს მოსწრაფება, რადთამცა კეთილად განაგეს, და დაფარულთათჳს, რომელთა ღმერთი ხედავს, არა ფრიად აქუს ზრუნვა. არამედ მოსე არა ესრეთ იყო, რამეთუ რომელსა-იგი არცა ერთი ჳმად აღმოეტევა ღმრთისა მიმართ, ეტყოდა მას ღმერთი, ვითარმედ: „რასა ჰლაღადებ ჩემდა მომართ“? რამეთუ ამას გუასწავებს სიტყუად იგი, ვითარმედ ჳმად მაღალი და სასმენელთა ღმრთისათა შემაგალი არა იგი არს, რომელი მაღლად ოხრიდეს, არამედ გონებისაგან წმიდისა გამომავალი მოგონება უმაღლეს არს ყოვლისა საყვრისა“.³¹

31 წმ. გრიგოლ ნოსელი, „მოსეს ცხოვრება“, წმ. ექვთიმე ათონელის თარგმანი. დასახ. გამოც., გვ. 43-44.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბასილი კესარიელის „სწავლათა“ ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანი, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ციალა ქურციკიძემ. თბ., 1983.
2. წმ. გრიგოლ ნოსელი, „პასუხი ექუსთა მათ დღეთათჳს“, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, სქოლიოები და ლექსიკონი დაურთო ედიშერ ჭელიძემ, „საქართველოს ეკლესიის კალენდარი“, 1989 წ.
3. წმ. გრიგოლ ნოსელის „მოსეს ცხოვრება“ წმ. ექვთიმე ათონელის თარგმანით, ნუსხა P-3. გამომც. თ. აფციაური. თბ., 2004 წ.
4. წმ. გრიგოლ ნოსელი „რა არის ქრისტიანის სახელი და აღთქმა?“, ბერძნულიდან თარგმნა და სქოლიოები დაურთო ედიშერ ჭელიძემ, რელიგიურ-საგანმანათლებლო ჟურნალი „გული გონიერი“, თბ., 2011 წ., №1.
5. წმ. გრიგოლ ნოსელი, „თარგმანებაჲ მომიჯნისაჲ“, წმ. გიორგი ათონელის თარგმანი. ხელნ. S 114.
6. წმ. დიონისე არეოპაგელი, „საიდუმლო ღვთისმეტყველების შესახებ“, ძველი ბერძნულიდან ახალ ქართულად თარგმნა ქეთევან ბრეგვაძემ, ჟურნალი „არსი“, №1. 1993 წ.
7. ერმი, „მწყემსი“. ბერძნულიდან თარგმნა და სქოლიოები დაურთო ირაკლი ორქონიამ, „სამეცნიერო-საღვთისმეტყველო შრომები. ტ. III. თბ., 2012 წ.
8. წმ. იოანე სინელის „კლემაქსი“, წმ. ექვთიმე ათონელისეული თარგმანი, 1902 წ.
9. ეპისკოპოსი კალისტე უეარი, „მართლმადიდებლობის გზა - სიტყვებიდან სიჩუმემდე“, ჟურნალი „არჩევანი“, №1 3. 2007 წ.
10. „მშვენიერებათმოყვარობა“, ბერძნულიდან თარგმნა და სქოლიოები დაურთო ედიშერ ჭელიძემ. I.I. თბ., 2013.
11. პეტრე იბერიელი (ფსევდოდონისე არეოპაგელი), „საიდუმლოდ ღმრთისმეტყველებისათჳს“, ეფრემ მცირეს თარგმანი. გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო სამსონ ენუქაშვილმა თბ., 1961 წ.
12. „საღვთისმეტყველო-სამეცნიერო შრომები“, ტ. VII. თბილისის სასულიერო აკადემია, თბ. 2004 წ.
13. „ძველი ქართული ახალი აღთქმამა, სქოლიოებით“, ყველა არსებული

რედაქციისა და ნუსხის მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა და სქოლიოები დაურთო ედიშერ ჭელიძემ, თბ., 2017.

14. ჭელიძე ედიშერ, „გზა მსოფლიო კრებათა დოგმატური ღვთისმეტყველებისაკენ“, თბ., 2019 წ.
15. სელნაწ. A-39, 11v.
16. Архиепископ Василий Кривошеин, „Преподобный Симеон Новый Богослов. Гимн 27-ой“, 2011 г.
17. Епифанович С. Л., „Лекции по патрологии“, Санкт-Петербург. 2010 г.
18. Лосский В. Н., „Очерк мистического Богословия восточной Церкви“, Москва, 1991 г.
19. Лосский В.Н., „По образу и подобию“, 1995 г.
20. Сагарда Н. И., „Лекции по патологии I-IV века“, 2004 г.
21. The Greek New Testament. Fourth Reviised Editieon. 1994.
22. PG – Patrologiae Graecae, cursus completus, accurante et recognoscente J.P. Migne, Turnhout (Belgium), t. 3. t. 44.

Theological Analysis of the Gelati Translation of St. John of Sinai's "Climacus" (The Ladder)

Résumé

The present work represents a dogmatic-ascetic explanation of separate passages from the Gelati translation (preserved in *Tbilisi*, A 39 manuscript) of Saint John of Sinai's "The Ladder", known also as "The Ladder of Divine Ascent". The exegetist author provides every passage with Greek texts in parallel. In Georgian literature, scholastic explanations (commentaries) of this kind were introduced by Saint Euthymius the Athonite, however the mentioned commentaries were not often found in his writings. Petre Gelateli of the Gelati literary school was the author who continued this manner of writing; he added Saint Potius the Patriarch's commentaries to "Climacus of Gelati".

The theological analysis of separate passages of the "Ladder of Divine Ascent" presented here is our humble attempt of the continuation of precisely this kind of scholastic interpretation.

მღვდელი იოანე (ბიორგი ნიკოლაიშვილი)

თქუმული წმიდისა მამისა ჩუენისა კასიანე ჰრომისანი
რგათა მათ გულისწიებათათჳს გორობთა: ნაყოვნებისა
და სიძვისა და ვეცხლისმოყუარებისა და რისხვისა
და გწუხარებისა, მოწყინებისა და ცუდადმოყუარობისა
და ამგარტავენებისათჳს

სელმძვანელი თეოლოგიის დოქტორი,
დეკანოზი მაქსიმე ჭანტურია

შესავალი¹

ქვემოთ მოტანილი ტექსტი „თქუმული წმიდისა მამისა ჩუენისა კასიანე პრომისანი რვათა მათ გულისსიტყუათათჳს ბოროტთა: ნაწროვნებისა და სიძვისა და ვეცხლისმოყუარებისა და რისხვისა და მწუხარებისა, მოწყინებისა და ცუდად მზუაობრობისა და ამპარტავანებისათჳს“ წარმოდგენს წმინდა კასიანე რომაელის (360-435) ასკეტური ნაშრომის წმ. ექვთიმე ათონელისეულ († 1028) თარგმანს. აღნიშნული ტექსტის შესწავლით, ფაქტობრივად, სრული წარმოდგენა იქმნება წმ. კასიანეს ერთ-ერთ პირველ ასკეტურ ნაშრომზე - De institutis coenobiorum-, რომელიც V საუკუნიდან ორი დამოუკიდებელი ნაშრომის სახით ითარგმნა ლათინურიდან ბერძნულად. აღნიშნულის გამო, ქართულადაც ორ დამოუკიდებელ ტექსტს ვხვდებით, ამასთან, ქრონოლოგიურად, წმინდა კასიანეს ნაშრომის ჯერ ქვემოთ წარმოდგენილი ბოლო რვაწიგნეულია თარგმნილი წმ. ეფთვიმე ათონელის მიერ, ხოლო პირველი ოთხწიგნეული მოგვიანებით თარგმნა შავი მთის დიდმა ქართველმა საეკლესიო მამამ და ელინოფილური მიმდინარეობის წარმომადგენელმა, ეფრემ მცირემ (XI ს.), სათაურით: „წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა კასიანე პრომისამ, თხრობამ წესსა და განგებასა ეგვპტისა და აღმოსავლეთისა მონასტერთა საკრებულოთასა“. წმინდა კასიანე რომაელის აღნიშნული ნაშრომი იმითაც არის საინტერესო, რომ სწავლა-მოდღვრებითი ნაწილი თვალსაჩინოდ არის შეზავებული ეგვიპტესა და პალესტინაში მოღვაწე მამების ცხოვრებისეული მაგალითებით, რაც დიდი სარგებლობის მომტანია სამონაზვნო მოღვაწეობისთვის.

¹ კრებულის შეზღუდული მოცულობის გამო ვერ წარმოვადგინეთ ნაშრომის კვლევითი ნაწილი, რომელშიც განხილულია ტექსტთან დაკავშირებული საკითხები, კერძოდ: მოკლედ არის გადმოცემული ბიოგრაფიული ცნობები წმ. კასიანეს შესახებ, შესწავლილ ტექსტთან მიმართებით მიმოხილულია წმინდა მამათა შემოქმედებაში ვნებათა და გულისთქმათა რაოდენობისა და სისტემატიზაციის თავისებურებები, გაკეთებულია რვა მომავლდინებელი ვნების საღვთისმეტყველო ანალიზი, წარმოჩენილია ბერძნულ დედანთან შედარების შედეგები... დაინტერესებული მკითხველი ნაშრომს სრული სახით შეიძლება გაეცნოს დოგმატიკისა და პატროლოგიის კათედრაზე.

ტექსტისათვის

წმ. კასიანე რომელის ნაშრომი „რვათა მათ გულისსიტყუათათჳს ბოროტთა...“ ჩვენამდე მოღწეულია ათი ხელნაწერით, ესენია: A 1101 (1047 წ.); A 196 (XVII-XVIII ს.); A 166 (1710 წ.); A 154 (XVIII ს.); A 362 (XVIII ს.); A 400 (XIX ს.); S 3639 (1758 წ.); ქუთ. 80 (1757 წ.); H 2853 (XVIII ს.); Q 36 (XI ს.).²

ტექსტის გამოსაცემად, არქაულობის გამო, ძირითად ნუსხად ავირჩიეთ A 1101 (ლიტ. A), რომელიც შევავსეთ და დავადგინეთ ამავე რედაქციის A 196 (ლიტ. B) და A 166 (ლიტ. C) ხელნაწერებით. განსხვავება გვიანდელი ნუსხებისა ეხება მხოლოდ ფონეტიკურ თავისებურებებს, ამიტომ მე-11 ს-ის A 1101-ის დაზიანებული და ნაკლული ადგილების შევსება შესაძლებელი გახდა ამ ნუსხების დახმარებით. წმ. ექვთიმეს მთარგმნელობითი მეთოდის თავისებურებიდან გამომდინარე, ტექსტის ბერძნულ დედანთან შედარებისას ნათლად გამოჩნდა ძველი ქართული რედაქციის განსხვავებულობა ბერძნული წყაროსაგან.

ტექსტს ახლავს აპარატი, რომელიც ორ განყოფილებას მოიცავს:

1. ქართულ ხელნაწერებთან დაკავშირებული ვარიანტები და შენიშვნები აღნიშნულია არაბული ციფრებით – 1, 2, 3...

2. ხელნაწერის ძირითად ტექსტთან გაკეთებულ მინაწერებს, წმინდა წერილიდან მოხმობილ ციტატებს და ხელნაწერებთან დაკავშირებულ სხვა ტექნიკურ შენიშვნებს აღვნიშნავთ შემდეგნაირად – 1*, 2*, 3*...

A 1101 (A) ხელნაწერში დაცულია წმინდა ექვთიმე ათონელის მიერ თარგმნილი ასკეტური შინაარსის მქონე ნაშრომები და გადაწერილია საბერძნეთში, მთაწმინდის ღვთისმშობლის სახელობის მონასტერში არსენი გოგოფაის მიერ 1047 წელს³. ხელნაწერში ჩვენ მიერ შესწავლილი ტექსტი ნაკლული სახითაა. მასში 235v გვერდზე შინაარსი გარკვეული მონაკვეთის ფარგლებში წყდება და არ უკავშირდება მომდევნო გვერდს; დანაკლისის შევსება მოხერხდა A 196 ხელნაწერით. ტექსტის ნაკლულობით აიხსნება A 1101-ის 239r-ზე „მოწყინების“ შესახებ თხრობის გამოუცალკევებლობა, როგორც ამას სხვა ვნებების განხილვის შემთხვევაში ვხვდებით. აღნიშნული დანაკლისიც შეივსო A 196 (B)-ის 359r-360r გვერდების მიხედვით.

2 გაბიაშვილი 2009: 128. ე. გაბიაშვილი დასახელებულ ჩამონათვალში A 682 (XII-XIV სს.) ხელნაწერსაც უთითებს, თუმცა მასში, აღწერილობის მიხედვით, წმ. კასიანეს არა ეს, არამედ სხვა ორი ნაშრომია: 1) „ეგვიპტისა და აღმოსავლეთის ზოგადცხოვრებულთა მონასტერთა წეს-განგება“ (61v); 2) „სკიტის მამათა მოღვაწეობის შესახებ“ – მიწერილი ლეონ შაპის მიმართ (70r) (იხ. Жордания 1902: 154-155).

3 საქართველოს სახელმწ. მუზეუმის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა/ ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის ხელნაწერების A კოლექცია, N1101, ტ. IV, გამოც. „სსრ მეცნიერებათა აკადემია“, თბილისი, 1954 წ. გვ. 66.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ A 1101 ხელნაწერის ჩვენ მიერ დამუშავებულ ნაწილში შეგვხვდა მხოლოდ ერთი მინაწერი, 227v გვერდის მარცხენა აშიაზე, სადაც მხედრულად იკითხება – „ქ. თქენის“, რომელიც არ უკავშირდება ძირითად ტექსტს, ხოლო ამავე გვერდის ქვედა, ტექსტისგან თავისუფალ, სივრცეში მხედრულადვე იკითხება:

„ქ. ალაღიასეტე. ტონ. კირიე“. აღნიშნული ტრანსლიტერაცია არის უთარგმნელად გადმოღებული ბერძნული სიტყვები და დაშვებულია რამდენიმე შეუსაბამობა. პირველ რიგში - *Αγαλλιασете* (*Αγαλλιαω* - ვახარებ; ვადიდებ; განვაბრწყინებ) არის ზმნის მეორე პირის მრავლობითი რიცხვის ფორმა, რომელსაც არ შეესაბამება *Accusativus*-ის არტიკლის (*τον*) მქონე მხოლობით რიცხვში მდგარ „*Κυριε*“- ს. ამასთანავე, ერთმანეთს არ მიესადაგება *Accusativus*-ის არტიკლი „*τον*“ და წოდებით ბრუნვაში მდგარი „*Κυριε*“.⁴ შესაბამისად, აღნიშნული მინაწერი გრამატიკულად გამართული იქნებოდა შემდეგი სახით: „*Αγαλλιασете τον κυριον*“, რაც ქართულად ითარგმნება როგორც „ადიდებდეთ უფალს“, ან „*Αγαλλιασε ο κυριε*“ - „ადიდე, უფალო“ (განაბრწყინე, უფალო).

A196 (B) ხელნაწერი ბესარიონ ორბელიშვილის მიერ არის გადაწერილი XVII ს-ის მიწურულს და XVIII ს-ის დამდეგს. როგორც აკად. კორ. კეკელიძე აღნიშნავს A105 ხელნაწერის ანდერძზე დაყრდნობით, იგი ყოფილა „ნათესავით ბარათაშვილი, ტომობით ორბელიშვილი“, რომელმაც ბერად აღკვეცის შემდეგ დავითგარეჯის იოანე ნათლისმცემლის უდაბნოში განაგრძო მოღვაწეობა და სწორედ უდაბნოში ყოფნისას მიჰყო ხელი ასკეტური შინაარსის ძველი ხელნაწერების გადაწერას. 1730 წელს კათოლიკოსადაც დადგენილა⁵, ხოლო 1737 წ-ს გარდაიცვალა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, A196 ხელნაწერში ტექსტი უფრო სრული სახითაა დაცული. მისი შესწავლისას შეგვხვდა მხოლოდ ერთი მინაწერი აშიაზე, რომელსაც ტექსტის შესაბამის ადგილზე ვუთითებთ. ბესარიონ ბარათაშვილ-ორბელიშვილის ლიტერატურული მოღვაწეობის გათვალისწინებით⁶, გასაკვირი არცაა მისი, როგორც გადამწერ-რედაქტორის, მაღალ-

4 აქვე აღვნიშნავთ, რომ წოდებით ბრუნვაში შესაძლოა შეგვხვდეს ორივე ფორმა, როგორც „*ο κυριος*“, ასევე „*ο κυριε*“.

5 კეკელიძე კ., ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. 1, გამომც. „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1960 წ. გვ. 349.

6 გარდა ასკეტური უნარის ხელნაწერების დამუშავებისა, ცნობილია მისი ორიგინალური თხზულების - „გრდემლის“ - შესახებ, სადაც იგი განაჩიქებს კათოლიკურ დოგმატებს, საეკლესიო წესებს და ასახავს კათოლიკური ეკლესიის აღმოსავლეთის ეკლესიისაგან განდგომის ისტორიას. ცნობილია მისი ნაშრომები ლიტურგიკაშიც. მან შექმნა „კანონი სავედრებელი მღუდელმთავრისა - ისე წილკნელისა“, „კანონი საგალობელი საუფლოვსა კუართისა“ და „კანონი საგალობელი პირველმონაშისა რაჟდენისა“, ასევე, ბესარიონ ორბელიშვილს ეკუთვნის საღვთისმეტყველოში შეტანილი ტიპიკონური შენიშვნები. ანტონ კათალიკოსის თქმით, ბესარიონ ორბელიშვილის

კვალიფიციურობა. იგი არა მხოლოდ ავტომატურად იწერს ტექსტს, არამედ ხშირ შემთხვევაში მართებული ფორმით გადმოგვცემს ამა თუ იმ სიტყვას. აღნიშნული ხელნაწერი მოიცავს ხუთ ასკეტურ ნაშრომს. მათ შორის სამი ეკუთვნის კასიანე რომაელს: 1) „წმიდისა მამისა ჩუჴნისა კასიანე ჰრომისაჲ თხრობაჲ წესსა და განგებასა ეგვპტისა და აღმოსავლეთისა მონასტერთა საკრებულოსათა“. 2) „თქმული წმიდისა მამისა ჩუენისა კასიანე ჰრომისანი რვათა მათ გულისსიტყუათათჳს ბოროტთა: ნაყროვნებისა და სიძვისა და ვეცხლისმოყუარებისა და რისხვისა და მწუხარებისა, მოწყინებისა და ცუდად მზუაობრობისა და ამპარტავანებისათჳს.“ 3) „მისივე, წმიდისა მამისა ჩუჴნისა კასიანე ჰრომისაჲ, მიწერილი ლეონტის მიმართ, მოქალაქობისათჳს წმიდათა მამათა სკიტიისათა.“

აღსანიშნავია, რომ ყველა ნაშრომი, გარდა „...რვათა მათ ბოროტთა გულისსიტყუათათჳს...“, ეფრემ მცირის მიერ არის ნათარგმნი.

A 166 (C) ხელნაწერში გვხვდება ერთადერთი მინაწერი „სულისა მისთჳს ცუდადმზუაობისა“-ს სათაურის შემდგომ, რომელიც სინგურით არის შესრულებული; მინაწერი, დანარჩენი ტექსტის მსგავსად, მუქი პელნითვე წერილად არის შესრულებული: „ქ~ე შეიწყალე ც~ი ნი~კზ“. ხელნაწერთა აღწერილობის მიხედვით, აღნიშნული კრებული შექმნილია დოდო გარეჯის მონასტერში, დავით ენისელთ მოურავის ძის⁷, მღვდელ-მონაზონ ნიკოლოზ ჯორჯაძის მიერ⁸ და მისი მშობლების სულის საოხად შეწირულ იქნა ამავე მონასტერს 1710 წელს⁹; აქედან გამომდინარე, დაქარაგმებული ტექსტი შემდეგნაირად იკითხება: „ქრისტე, შეიწყალე ცოდვილი ნიკოლოზ“.

ტექნიკური თვალსაზრისით, სამივე ხელნაწერი კარგად არის შემონახული და, უმეტეს შემთხვევაში, მკაფიოდ იკითხება. A 1101-ის 241r გვერდზე მცირე გამჭოლი დაზიანებაა, რომლის გამოც რამდენიმე სიტყვა არ იკითხება როგორც ამ, ისე მომდევნო გვერდის შესაბამის ადგილზე.

მოგვიანო ნუსხებისთვის დამახასიათებელ ა-ს მეტ-ნაკლებობას სქოლიოში არ ვუთითებთ. თვალსაჩინოებისთვის ტექსტში გამოვყავით: წმინდა წერილიდან მოხმობილი ციტატები – ბრჭყალებში, მუქი, დახრილი შრიფტით; წმინდა მამათა სიტყვები – ბრჭყალებში, დახრილი შრიფტით.

ქადაგებები „... წრფელ ნაუბარნი, გარნა მსგავსებანი პაულესნი... სანად იყვნეს მსმენელთა“. აკად. კ. კეკელიძის ინფორმაციით, აღნიშნული ქადაგება ჩვენამდე არ შემონახულა (კეკელიძე კ., ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. 1, გვ.350).

7 A 166 - 451r (ანდერძი).

8 A 166 - 213r, 450r, 451r, 622v.

9 A 166 - 451r.

[225v] თქუმული წმიდისა გაგისა ჩუენისა კასიანე ჰრომისანი¹ რვათა მათ გულისსიტყუათათს ბოროტთა: ნაყროვნებისა და სიძვისა და მეცხლისმოყუარებისა და რისხვისა და მწუხარებისა, მოწყინებისა და ცუდადმოყუარობისა და ამპარტავანებისათჳს², თავი ა³*

ჯერ-არს ჩუენდა უბირატეს ყოვლისა თქუმად მარხვისათჳს, რომელი-იგი წინააღმდეგომ არს ნაყროვნებისა, და სახისათჳს და საზომისა მისისათჳს და თუ ვითარ ჯერ-არს საზრდელისა მიღებად. ხოლო არა თავით თჳსით რამ ვთქუათ, არამედ რომელი-იგი წმიდათა მამათაგან გვსწავიეს, რამეთუ მათ არა ერთი წესი დაწერეს მარხვისაჲ, არცა ერთი კანონი დადვეს ყოველთა ზედა და არცა ერთსა საზომსა ზედა ბრძანეს ყოველთა მარხვაჲ. ამისთჳს, რამეთუ ყოველთა არა ერთი საზომი აქუს, [226r] არცა ერთი ძალი, არცა ერთი ჰასაკი, რამეთუ რომელიმე ბერი არს და რომელიმე ჭაბუკი⁴, გინა რომელიმე უძლური არს და რომელიმე ძლიერი. და ანუ თუ სხჳსა რამსამე საქმისათჳს არა ინებეს განწესებად ყოველთათჳს ერთი კანონი, არამედ ესე ოდენ განაჩინეს ყოველთათჳს, რამთა ვივლტოდით სიმაძღრისაგან მუცლისა, და კუალად გამოცადეს და პოვეს⁵, ვითარმედ დღითი-დღედ⁶ მიღებაჲ საზრდელისაჲ საზომისაებრ უმჯობეს არს და მომატყუებელ⁷ სიწმიდისა, ვიდრელა სამ-სამით ანუ ოთხ-ოთხით, გინა თუ მსგეფსისაცა მარხვაჲ⁸, რამეთუ რომელი-იგი გარდაადგრების მრავალთა დღეთა, მიიღებს საზრდელსა უმეტეს ზომისა⁹ თჳსისა. და ამისათჳს, რაჟამს იგი მარხულ არნ¹⁰ უზომოთა მით მარხვითა, მოუძღურდის გუამი მისი და ვერ აღასრულებნ ლოცვასა თჳსა კეთილად.

ხოლო რაჟამს ჭამის, მერმე კუალად დამძიმდის და დაიჳსნის და იქმნის უდებ. და კუალად, არა განაგეს, რამთა ყოველნი მიიღებდენ მხალსა ანუ ცერცუსა ოდენ, გინა ჳმელსა პურსა, რამეთუ რომელიმე ჭამს ორსა პიტრასა

1 ჰრომისნი C

2 ამპარტავნებისათჳს B

3 * სამივე ხელნაწერში გვხვდება აღნიშნული დანომვრა, თუმცა აღარ გრძელდება დანარჩენ თავებთან მიმართებით.

4 ჭაბუკ C

5 პოვეს BC

6 დღითი-დღედ BC

7 მომატყუებელ BC

8 მრცვა C

9 საზომისა A

10 მარხვეულ არიან BC

და ჯერეთ ჰშიის, და რომელიმე – ერთსა პიტრასა, ანუ ექუსსა უნკიასა და განძლების, რამეთუ მრავალნი გვხილვან¹¹ ესევეთარნი, არამედ ვითარცა პირველად ვთქუ, ყოველთათჳს ერთი წესი დაუდევს, რამათა არა სცთებოდინ სიმაძღრითა მუცლისაჲთა და არცა შეუდგენ გემოთმოყუარებასა. რამეთუ არა სიმრავლე თითოფერთა საჭმელთაჲ ოდენ, [226v] არამედ სიმაძღრე ერთითა საჭმლითა ოდენ გემოვნებით ფრიად მავნებელ არს და აღაგზნებს განჯურებულთა მათ ისართა მტერისათა, რამეთუ მუცელი, რაჟამს აღივსოს რომლითაცა ჭამადითა, თესლსა მას შეგინებისასა გამოიღებს და შეაგინებს სულსა¹², და არა სიმთრვალე¹³ ღვინითა ოდენ მარტოდ დააბნელებს გონებასა და შეაგინებს სულსა, არამედ წყლითაცა და ყოვლითა ფერითა განძლომად მავნებელ და დამაბნელებელ სულისა¹⁴ არს.

რამეთუ სოდომელთა არა ღვინისა¹⁵ ოდენ და მრავალთა სანოვანეთა¹⁶ ჭამადი ექმნა მიზეზ დაქცევისა, არამედ სიმაძღრე პურისაჲ, ვითარცა წინამსწარმეტყუელი იტყჳს. ხოლო უკუეთუ უძღურებისათჳს რამე მივიღოთ საჭამადი, რომელი უძღურებასა მას უვმდეს, ესე არა სავენებელ არს, რამეთუ უძღურებაჲ ვორცთაჲ სიწმიდესა ვორცთასა არა წინა-აღუდგების. გარნა ნუმცა რას მივიღებთ გულისთქუმით, რომლისათჳს გუსუროდის, არამედ რამ-იგი უძღურებასა უვმდეს, რამეთუ საზრდელისა მიღებაჲ ესრეთ ჯერ-არს, რამათა ვორცნი ოდენ ცხოველ იყვნენ და არა ესრეთ, რამათა გულისთქუმითა ჩუენთა ვჰმსახურებდეთ, რამეთუ საზომისაებრ მცირედ მიღებაჲ საზრდელისაჲ უფრომსად ვორცთაცა სიმრთელედ მოიყვანებს. ჭეშმარიტი და კეთილი საზღვარი მარხვისაჲ მამათა მიერ ესე არს დადებული, რამათა რაჟამს მივიღებდეთ საზრდელსა, ვიდრე გუშიოდისლა ჯერეთ და გული გვთქუმიდეს¹⁷ ჭამადვე, მაშინ [227r] განვეყენებოდით ჭამისაგან და არა მოველოდით განძლომასა, რამეთუ მოციქული იტყჳს: „**ნებასა ვორცთასა ნუ ჰყოფთ გულისსათქუმელად**“¹⁸. ხოლო არა თუ მოციქული საზრდელისა მიღებასა საცმრისათჳს ვორცთაჲსა დაგუყენებს, არამედ უწყოდეთ, ვითარმედ გულისთქმასა გემოთმოყუარებისასა¹⁹ სრულიად განაგდებს.

11 გვიხილვან C

12 და შეაგინებს სულსა] – A

13 და არა სიმთრვალე] - BC

14 სული A

15 ღვინისა C

16 სანოვანეთა BC

17 გვითქუმიდეს B

18 *რომ. 13.14

19 გემოთმოყუარებისასა] გემოთა მოყუარებისასა A

ხოლო განსაწმედელად სულისა არა კმა-არს საჭამადთაგან ოდენ განყენებამ, უკუეთუ არა ვეკრძალნეთ ყოველთავე ვნებათა შინაგანთაცა და გარეგანთა, და თუ არა შევიკრძალნეთ ყოველნივე საცნობელნი ჩუენნი, და უფრომსად, რამთა ვეველტოდით ყოველსა²⁰ შეგინებულსა გულისსიტყუასა, და მოვიგოთ მორჩილებამ და სიმდაბლე, რომლისაგან არს ცხორებამ სულისამ და მოგებამ ყოველთა სათნოებათამ. და კუალად გვჳს სიძულილი საკმართამ, რამთა არა თუ ოდენ არარამ გუაქუნდეს, არამედ რამთა არცა თუ ოდენ²¹ გული გვთქმიდეს ქონებად რამსამე.

ხოლო კუალად გვჳს განყენებამ და ფრიად სიველტოლამ მრისხანებისაგან და ამპარტავენებისა²² და ცუდად მზუაობრობისა და მოწყინებისა და მწუხარებისა, რამეთუ ამათ ყოველთაგან სიველტოლამ წმიდა-ჰყოფს სულსა, ხოლო სიწმიდესა მას ქალწულებისასა ყოველისა უფრომსად მარხვამ წარჰმართებს²³, რამეთუ²⁴ უკუეთუ მუცელი მაძღარ იყოს, უწყოდე, ვითარმედ ეშმაკსა სიძვისასა ვერ უძლებ ბრძოლად. და ამისთჳს გვლირს ჭეშმარიტად, რამთა პირველი²⁵ ღუაწლი ჩუენი იყოს შიმშილითა და წყურილითა მო[227v]^{26*} ყმობამ მუცლისა ჩუენისამ. ხოლო არა ამით ოდენ შეიწრებამ ვორცთამ, არამედ მღვდარებითა²⁷ და შრომითა და წიგნის კითხვითა და რამთა შემოვიკრიბოთ²⁸ ყოველი გონებამ ჩუენი შიშსა გეჰენისასა²⁹ და სურვილსა სასუფეველისასა, მაღლითა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა³⁰, რომლისა არს ღიდებამ აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამენ³¹.

20 ყოველსავე BC

21 თუ ოდენ] -A

22 ამპარტავენებისა BC

23 წარმართებს C

24 რამეთუ] ხოლო BC

25 პირველ C

26 * 227v გვერდზე მარცხენა აშიაზე მხედრული მინაწერი იკითხება: „ქ. თქენის“, ხოლო ამავე გვერდის ქვედა ტექსტიდან თავისუფალ სივრცეში მხედრულადვე იკითხება: „ქ. ალალიასეტე. ტონ კირიე“.

27 მღვიძარებითა C

28 შემოვიკრიბოთ A

29 გეჰენისასა C

30 ქრისტესითა BC

31 და უკუნითი უკუნისამდე, ამენ] - C

სიმკიცხვე

მეორე ბრძოლა ჩუენი სულისა მიმართ სიძვისა და გულისთქუმისა³² ვორცთაჲსა, რომელი-იგი პირველისა მის ჰასაკისაგან იწყებს ბრძოლად კაცისა, ფიცხელ არს ღუაწლი ამის ბრძოლისა და ძნელ და ორკერძო არს ბრძოლა მისი, რამეთუ სხუანი³³ იგი ვნებანი სულსა ოდენ ებრძვიან³⁴, ხოლო ესე – სულსაცა და ვორცთაცა³⁵. ამისთჳს ჩუენცა თანა-გუაც, რაჲთა ორკერძოვე შევიჭურნეთ ბრძოლად და წინააღმდგომად³⁶ მისა, რამეთუ არა კმა არს მოსაგებელად სრულისა სიწმიდისათჳს დადნობაჲ ვორცთაჲ ოდენ, უკუეთუ არა იყოს შემუსრვილებადცა გულისა და ლოცვაჲ ღმრთისა მიმართ სულითა მკურვალითა, და დაუცადებელად წურთაჲ წმიდათა წერილთა და შრომაჲ ველთსაქმარი, რომელნი-ესე შემძლებელ არიან დაცხრომად ყოველთა მათ აღძრვათა ბოროტთა და შეგინებულთა მათ უცნებათაგან მტერისათა სულსა ივსნიან. ხოლო უწინარეს ყოვლისა შეეწევის სულსა სიმდაბლე, რომელ თჳნიერ მისსა ვერცა სიძვისაგან და ვერცა სხუათა მათ ვნებათაგან [228r] შემძლებელ არს კაცი განთავისუფლებად და ძლევად. და კუალად, უწინარეს ყოვლისა³⁷, გვჳს დაცვაჲ გულისა ჩუენისაჲ გულისსიტყუათაგან ბოროტთა, რამეთუ ვითარცა უფალი იტყჳს: „**მისგან გამოვლენ ყოველნი გულისსიტყუანი ბოროტნი, სიძვანი, მრუშებანი და ყოველნი-იგი სხუანი ვნებანი**“.^{38*}

რამეთუ მარხვაჲ არა ვორცთა დამდაბლებისათჳს ოდენ მოცემულ არს ჩუენდა, არამედ სიფიცხლისათჳსცა გონებისა, რაჲთა არა დაბნელდეს იგი სიმრავლისაგან საჭმელთაჲსა და ვერლარა³⁹ ძალ-ედევას წინააღმდგომად⁴⁰ გულისსიტყუათა მტერისათა. და კუალად, ჯერ-არს, რაჲთა არა მარხვასა ზედა ოდენ ვაჩუენოთ⁴¹ ყოველივე სწრაფაჲ ჩუენი, არამედ კრძალვასაცა გულისსიტყუათასა და წურთასა სულიერისა, რამეთუ თჳნიერ მათსა

32 გულისთქუმისა C
33 სხანი C
34 ებრძვიან B
35 ვორცთა BC
36 წინააღმდგომად C
37 ~ ყოვლისა უწინარეს BC
38 *მთ. 15.19
39 ვერალარა B
40 წინააღმდგომად C
41 ვაჩუენოთ B, ვაჩვენოთ C

შეუძლებელ არს აღსლვამ სიმაღლესა მას ქალწულებისა და^{42*} სიწმიდისასა. რამეთუ გვკმს ჩუენ განწმედად პირველ შინაგანი კერძი ჭიჭისაჲ, რამათა გარეგანიცა წმიდა იქმნას^{43*}, სიტყჳსაებრ უფლისა. და კუალად, რაჟამს იძლიოს ღმრთისა შეწევნითა არაწმიდაჲ იგი სული სიძვისაჲ, მაშინმცა ნუ მივენდვით⁴⁴ ძალსა ჩუენსა, გინათუ მოლუაწებასა ჩუენსა⁴⁵, არამედ შეწვენასა მეუფისა და ღმრთისა ჩუენისასა. რამეთუ არა დასცხრების ბოროტი ესე სული ბრძოლად კაცისა, ვიდრემდის⁴⁶ ჭეშმარიტებით ირწმუნოს კაცმან, ვითარმედ არა თჳსითა შრომითა, არცა თჳსითა მოსწრაფებითა, არამედ ღმრთისა ძალითა და შეწევნითა⁴⁷ განერების იგი ამის ბრძოლისაგან და სიმაღლესა მას სიწმიდისასა მისწუთების, რამეთუ გარეგან [228v] ბუნებისა არს საქმე ესე, თუ კაცი მიენდოს თავსა თჳსსა და მანმცა შეუძლო დათრგუნვად გულისთქმათა და აღძრვათა ჳორცთასა. და კუალად, შეუძლებელ არს, თუმცა კაცი შემძლებელ იქმნა თჳსითა ფრთითა აღფრენად და მიწთომად მაღალსა მას და ზეცისა საქმესა სიწმიდისასა, უკუეთუ მადლმან ღმრთისამან არა აღამაღლოს იგი ქუეყნისაგან და მწჳრისა მისგან ვნებათამასა, რამეთუ კაცნი სხჳთა ვერცა ერთითა რამთ სათნოებითა მიემსგავსებიან წმიდათა ანგელოზთა, ვითარ ქალწულებითა, რამეთუ მის მიერ ქუეყანასავე ზედა მიეცემის მოქალაქობაჲ ზეცისაჲ,^{48*} სიტყჳსა მისებრ მოციქულისა. ხოლო სასწაული მადლისა ამის მოგებისაჲ ესე არს, რამათა ყოვლადვე არა გუეჩუენებოდის⁴⁹ ძილსა შინა ხატი შეგინებისაჲ⁵⁰, რამეთუ დაღაცათუ არა დიდად ცოდვად შეგუერაცხების⁵¹ ესე, არამედ ესეცა სასწაული არს, ვითარმედ უძლურ არს სული და ჯერეთ არა განთავისუფლებულ არს ვნებისა მისგან. და ამისთჳს თანა-გუაც, რამათა ბოროტნი იგი უცნებანი, რომელნი ძილსა შინა მოიწეოდინ ჩუენ ზედა, გუაქუნდენ სამხილებელად ჩუენდა დავსნილობისა და უძლურებისა ჩუენისათჳს, რამეთუ სენსა მას, რომელი დაფარულ არს სულსა შინა ჩუენსა, გამოაცხადებს შეგინებაჲ იგი ძილსა შინა.

42 * A ხელნაწეში „დ“ რამდენჯერმეა გადაკეთებული და არ იკითხება, BC-ში მკაფიოდ ჩანს.

43 * მთ. 23.26

44 მივენდობით BC

45 გინათუ მოლუაწებასა ჩუენსა] - C

46 ივ~დის C

47 შევნითა C

48 * ფილიპ. 3.20

49 გუჭჩუენებოდის B, გუჩუენებოდეს C

50 შეგინებისა BC

51 შეგუჭრაცხების C

ამისთვისცა მკურნალმან მან სულთამან და მაცხოვარმან ჩუენმან დადვა ვნებისა ამის წინააღმდეგომი წამალი სიღრმესავე მას შინა სულისასა, სადა-იგი არს ბრძოლაჲ ვნებათაჲ და თქუა, ვითარმედ: „ყოველნი, რომელნი⁵² მიხედნეს [229r] დედაკაცსა გულისთქუმი⁵³, მან იმრუშა მის თანა სულსა შინა თვსსა“⁵⁴. და მით სიტყვთა თუალთა განაკრძალებს, და არა თუალთა ოდენ, არამედ უფროჲსად სულსა, რომელმან თუალნი იგი ღმრთისა მიერ მოცემულნი, კეთილთა საქმეთა მიმართ მხედველნი, ბოროტთა საქმეთა მიმართ ივმარნა. ამისთვისცა არა იტყვს წიგნი იგი იგავთაჲ, თუ ყოვლითა დაცვითა დაიცვენ თუალნი შენნიო, არამედ ესრეთ იტყვს, ვითარმედ: „ყოვლითა დაცვითა დაიცევ გული შენიო“.⁵⁵ რამეთუ უკუეთუ უნდეს გულსა, ძალ-უც დამჭირვამცა თუალთაჲ ყოვლისაგან ბოროტისა და მიშუებადცა⁵⁶. ხოლო ამისაგანცა დავიცვენთ⁵⁷ თავნი ჩუენნი, უკუეთუ შეუძლოთ, რაჲთა რაჟამს მოიწიოს⁵⁸ ჩუენ ზედა დედაკაცისა ვსენებაჲ, დედისა ანუ დისაჲ, ანუ სხუათა ვიეთმე ღმრთისმოყუარეთა და წმიდათა დედათაჲ, მაშინცა ვისწრაფოთ ადრე აღმოგდებად გულისაგან ჩუენისა ვსენებაჲ ბუნებისაჲ მის, რაჲთა არა დაადგრეს იგი მყოვარ⁵⁹ ჟამ გონებასა⁶⁰ შინა ჩუენსა და მერმე სიმანქნითა⁶¹ ეშმაკისაჲთა იწყოს გულისსიტყუამან ჩუენმან ვსენებად მათ მიერ სხუათაცა მავნებელთა პირთა და შთაგვარდეთ ბრძოლათა და ბოროტთა გულისსიტყუათა.

არამედ გულისჴმა-ვყოთ და დავიცვათ მცნებაჲ იგი დამბადებელისა ჩუენისაჲ, ვითარცა-იგი უბრძანებს პირველ დაბადებულსა მას კაცსა, რაჲთა უმზირდეს თავსა მას გუელისასა⁶². ესე იგი არს, რაჲთა ყოვლადვე ფრთხილ ვიყუნეთ კრძალვად მანქანებათა ეშმაკისათა და თავსავე ზედა დაწყებასა ბოროტთა მათ გულისსიტყუა[229v]თასა ადრე მოვიწყუედდეთ⁶³, რაჲთა არა აღორძნდენ იგინი ჩუენ შორის და რაჲთა არა შევიწყნაროთ თავი

- 52 ყოველმან, რომელმან C
- 53 გულისთქუმი C
- 54 * მთ. 5.28
- 55 * იგავ. 4.23
- 56 მიშუებადცა C
- 57 დავიცუნეთ C
- 58 მოიწიოს C
- 59 მყოვარ BC
- 60 გონებასა] ბუნებასა BC
- 61 სიმანქანითა BC
- 62 გუელისასა BC
- 63 მოვიწყუედდეთ C

იგი გუელისაჲ⁶⁴, ნუჲუჲ⁶⁵ შეწყნარებითა თავისაჲთა, რომელ არს პირველი მოვდომამ გულისსიტყჳსაჲ, შევიწყნაროთ ყოველივე გუამი გუელისაჲ⁶⁶ მის, რომელ-იგი არს დამტკიცებამ გულისსიტყჳსაჲ მის ბოროტისაჲ და მერმე მიიყვანოს გუელმან⁶⁷ მან უკეთურმან გონებაჲ ჩუენი საქმისა მის მიმართ ბოროტისა და გუეუფლოსცა სრულად ქმნად⁶⁸.

არამედ ჯერ-არს ჩუენდა, ვითარცა წერილი იტყჳს: „**ცისკარსა მოსწყდნენ ყოველნი ცოდვილნი ქუეყანისანი**“.^{69*} ესე იგი არს, რაჲთა ნათლითა მით გულისჴმისყოფისაჲთა განგჴყოფდეთ⁷⁰ და მოგწყუედდეთ⁷¹ ცოდვისა გულის-სიტყუათა ქუეყანისაგან, რომელ არს გული ჩუენი სიტყჳსაჲზ უფლისა. და ვიდრელა ჩჩჴლ არიან ძენი ბაბილონისნი⁷², რომელ არიან ბოროტნი გულისსიტყუანი, შევახეტქნეთ იგინი კლდესა, რომელ არს ქრისტე⁷³, და მის მიერ შემგმუსრნეთ იგინი, რამეთუ უკუეთუ აღორძნდენ იგინი ჩუენ შორის უდებებითა ჩუენითა, მიერიტაგან დიდითაცა შრომითა და სულთქუმითა ძნიად შეუძლოთ ძლევად მათდა. და კუალად ჯერ-არს ჩუენდა, სიტყუათაჲვე თანა წმიდათა წერილთაჲსა, მოჴსენებად სიტყუანი⁷⁴ წმიდათა მამათანი, რამეთუ თქუა წმიდამან ბასილი, დიდმან მან⁷⁵ მთავარებისკოპოსმან⁷⁶ კესარია კაბადუკიისამან⁷⁷, ვითარმედ: „დედაკაცი არა უწყი და ქალწული არავე გარ“. რამეთუ მან უწყოდა, ვითარმედ ქალწულებამ არა ამითა ოდენ⁷⁸ წარემართების, რაჲთამცა დედაკაცსა არა მიეახლა კაცი, არამედ უფრომსად სიწმიდითა სულისაჲთა და კრძალვითა ყოველთაგან გულისსიტყჳთა⁷⁹ და შეკრძალვითა თუალთა და ყოვლი[230r]სა გონებისა მისისაჲთა, რომელი-იგი არაჲთ⁸⁰ სხჴთა⁸¹ წარემართების, გარნა შიშითა ღმრთისაჲთა. და კუალად

64 გუქლისაჲ BC

65 ნუჲუჲ BC

66 გუქლისაჲ BC

67 გუქლმან BC

68 ~ გუქუფლოს ქმნადცა სრულიად BC

69 * ფს. 100.8

70 განგყოფდეთ C

71 მოგწყუედდეთ BC

72 ბაბილონისანი B, ბაბილონისნი C

73 ქრისტე BC

74 სიტყუანიცა C

75 მან] - C

76 მთავარებისკოპოსმან BC

77 კაპადუკიისამან B; კესარია კაბადუკიისამან] - C

78 უდენ C

79 გულისსიტყუთა C

80 არაჲთ] + არა რაჲთა BC

81 სხუჴთა B

იტყვან მამანი, ვითარმედ: შეუძლებელ არს წარმართებაჲ ქალწულებისაჲ, უკუეთუ პირველად არა მოიგოს კაცმან სიმდაბლე ჭეშმარიტი და ვიდრემდის სულსა შინა იყოს ვნებაჲ იგი სიძვისა გულისთქუმისაჲ, უწყოდენ, ვითარმედ გულისკმისყოფასა ჭეშმარიტსა ვერ მოიგებს.

ხოლო კუალად მოვივსენოთ სიტყუაჲ იგი მოციქულისაჲ და მის მიერ გამოვაჩინოთ სიმალლე სათნოებისა ამის წმიდისა, ვითარცა იგი იტყვს, ვითარმედ: „**მშჯდობასა და სიწმიდესა ეძიებდით, რამეთუ⁸² თჳნიერ ამათსა⁸³ ვერვინ იხილოს უფალი**“.^{84*} და კუალად იტყვს: „**ნუ ვინმცა არნ მეძავ და შეგინებულ**“.^{85*}

და ესე უწყოდეთ, ვითარმედ რაჲზომცა საქმე⁸⁶ ქალწულებისაჲ დიდ არს და წმიდა და მსგავს ანგელოზთა, მისთჳსცა ეგრეთვე ფიცხელნი და მძნვარენი წინააღმდეგომნი ებრძვიან მას. და ამისთჳს თანა-გუაც, რაჲთა არა ვორციელად ოდენ ვიმარხვიდეთ⁸⁷, არამედ რაჲთა გულნიცა ჩუენნი სრულიად შევმუსრნეთ⁸⁸ და შევიკრძალნეთ და ღმრთისა მიმართ მარადის ვილოცვიდეთ სულთქუმითა და ცრემლითა მკურვალითა, რაჲთა საჯუმილი⁸⁹ ესე ვორცთა ჩუენთაჲ, რომელსა ალაგზნებს მეფე⁹⁰ იგი ბოროტი ბაბილონელთაჲ⁹¹, ეშმაკი გულისთქუმათა მიმართ ბოროტთა, ცუარითა მით სულისა წმიდისაჲთა დაშრიტოს უფალმან. ხოლო ამას ყოველსა ზედა, დიდი საჭურველი არს საბრძოლველად⁹² მტერისა საღმრთოჲ იგი მღვდარებაჲ. რამეთუ ვითარცა დაცვაჲ გონებისაჲ დღისი მომატყუებელ⁹³ არს სიწმიდისა ღამით, ეგრეთვე საღმრთოჲ მღვდარებაჲ ღამისაჲ [230v] მოანიჭებს სულს დღისი სიწმიდესა ქრისტე იესუმს მიერ უფლისა ჩუენისა, რომლისაჲ არს დიდებაჲ თანა მამით და სულით წმიდითურთ აწ და მარადის და უკუნიითი უკუნისამდე, ამენ⁹⁴.

- 82 რამეთუ] - BC
- 83 მისა A, ამითსა C
- 84 * ებრ. 12.14
- 85 * ებრ. 12.16
- 86 საქმე BC
- 87 ვიმარხვიდეთ B, ვიმარხვდეთ C
- 88 შევიმუსრნეთ C
- 89 საჯუმილი C
- 90 მეფე C
- 91 ბაბილონელთაჲ BC
- 92 საბრძოლველად BC
- 93 მომატყუებელ BC
- 94 და უკუნიითი უკუნისამდე, ამენ] - C

ვეცხლისმოყუარებისათჳს

მესამე ბრძოლაჲ ჩუენი არს სულისა მიმართ ვეცხლისმოყუარებისა. უცხო არს ბრძოლაჲ ესე და გარეგან გონებისა ჩუენისა, რომელი ესე მოვალს მონაზონსა⁹⁵ ზედა ურწმუნოებისაგან, რამეთუ სხუათა ვნებათა მიზეზნი ვორცთაგან არიან, რომელნიმე ახლოსცა⁹⁶ გონებასა ჩუენსა, ვითარ-იგი გულისთქუმაჲ და გულისწყრომაჲ, და არიან იგინი, ვითარცა ჩუენს შორის დანერგულნი, რომელთა ჰქონან მიზეზნი ბრძოლისა მათისანი ჩუენდა მომართ შობითგანვე ჩუენით და ამისთჳსცა ძნიად იძლევიან და მრავლითა შრომითა.

ხოლო სენი ესე ვეცხლისმოყუარებისაჲ გარეგან მომავალ არს და ადრე იძლევიეს⁹⁷ იგი, უკუეთუ ვიღუაწოთ⁹⁸ და მივენდგნეთ ღმერთსა. უკუეთუ კულა უდებ-ვყოთ მინდობაჲ ღმრთისა მიმართ სარწმუნოებით, მაშინ უბოროტეს და უძვრეს ყოველთა ვნებათა⁹⁹ იქმნას იგი ჩუენ ზედა, რამეთუ ძირი არს იგი ყოვლისა ბოროტისაჲ, ვითარცა თქუა მოციქულმან. ხოლო ესრეთ გულისვმა-ვყოთ საქმე ესე, რამეთუ აღძრვაჲ ვორცთაჲ არა სრულთა მამაკაცთა თანა ოდენ იპოების, არამედ ჩჩულთა და მწოვართაცა¹⁰⁰ თანა, რომელთა გულისთქუმისა¹⁰¹ სახც¹⁰² ბოროტისა ყოვლადვე არა უწყიან, გარნა ბუნებითი იგი აღძრვაჲ ვორცთაჲ არს მათ თანა. და ეგრეთვე სახეცა რამდე გულისწყრომისაჲცა იხილვების მათ თანა და მე, რომელი [231r] ამას¹⁰³ ვიტყვ, არათუ ბუნებასა კაცობრივსა ესძაგებ და ვიტყვ, თუ მიზეზ ცოდვისა რამსამე არს იგი, ნუ იყოფინ, არამედ რაჲთა გამოვაჩინო, ვითარმედ გულისწყრომაჲ და გულისთქუმაჲ არა სავნებელად ჩუენდა დანერგულ არიან დამბადებელისა მიერ. რამეთუ გულისწყრომაჲ დაიბადა ჩუენ თანა ვნებათა და ეშმაკთა მიმართ, არამედ ჩუენ ბუნებასა მას მათსა კეთილისათჳს დანერგულსა ბოროტად ვიკმარებთ. და ეგრეცა, აღძრვაჲ ვორცთაჲ არა

95 მონოზანსა C

96 ახლოსცა B, ახლოცა C

97 იძლევის BC

98 ვიღუაწოთ C

99 ვნებათასა BC

100 მწოვართაცა C

101 თქმისა C

102 სახე BC

103 მე, რომელი ამას] - C (მუქი ლაქის გამო არ იკითხება)

სიძვისათვის მოეცა კაცთა, არამედ რაათა კეთილად და რჩულიერად¹⁰⁴ ივმარონ იგი, რაათა არა ასწყდეს ნათესავი კაცთამ. და გულისწყრომად მოგუეცა¹⁰⁵, რაათა ვნებათა მიმართ და უკეთურებისა განგვისხნებოდით და არა ძმათა ჩუენთა მიმართ. და გულისთქუმა მოგუეცა¹⁰⁶ სასუფეველისათვის ცათამსა და კეთილთა მიმართ მის საუკუნოამსათა და არა სავნებელთა საქმეთათვის.

ხოლო უკუეთუ ჩუენ ბოროტად ვივმარებდეთ მათ, ბუნებისა ჩუენისამ არარაჲ არს ბრალი და ნუმცა ვაბრალებთ დამბადებელსა ჩუენსა¹⁰⁷, არამედ თავთა ჩუენთა ვაბრალებდეთ, რამეთუ უკუეთუ მან მოგუცა რკინამ სავმარად ვორცთა ჩუენთა და ჩუენ ვივმაროთ კაცის კლვისათვის, ამისთვის¹⁰⁸ ვისიმე¹⁰⁹ ბრალი არს, მომცემელისამ ანუ ჩუენი, რომელთა კეთილად მოცემული იგი ბოროტად ვივმარეთ? ხოლო ესე ყოველი ამისთვის ვთქუთ, რაათა გამოვაცხადოთ, ვითარმედ ვნებასა ვეცხლისმოყუარებისასა მიზეზი არა ბუნებისაგან აქუს, არამედ ნებისაგან ჩუენისა ბოროტისა [231v] და ურწმუნოებისაგან გონებისა ჩუენისა იქმნების იგი.

რამეთუ ამან სენმან, რაჟამს პოის პირველადვე გული მონაზონისამ, რომელი არნ მორჩილებასა შინა გრილი და ურწმუნოებითა შეპყრობილი, მერმე მოუვლინებნ მას მიზეზთა მრავალთა, რაათამცა დაარწმუნა მოგებად სავმართა მრავალთა და მოაგონებნ მას სიბერესა და უძლურებასა მრავალთა ჟამთასა, და ვითარმედ სავმარი ესე, რომელი მონასტრისაგან მომეცემის, არა თუ უძლურებასა შინა თუ ვიყო, არამედ არცა თუ სიმრთელესა შინა კმა-მეყოფვის ნუგეშინისსაცემელად ჩემდა, და აქა არა ჰყოფენ ზრუნვასა უძლურისასა, ვითარცა ჯერ-არს, არამედ ვითარმედ უგულვებელს-ჰყოფენ უძლურთა მსახურებასა. და უკუეთუ არა დავიმარხო ოქროჲ, რომელ-ოდეს მინდეს ვივმარო, ამათითა იმედითა უბადრუკებით მოკუდომად ვარ და მერმე უკუანამსკნელ მოაგონის და იტყუნ იგი, ვითარმედ ყოვლადვე¹¹⁰ ვერ ძალ-მიც აქა ყოფად¹¹¹ ამის სიმძიმისაგან საქმეთა მონასტრისათა¹¹². და რაჟამს ამით ესევითარითა გულისსიტყვთა შეაცთუნის იგი მოგებად ერთისაცა

104 სჯულიერად BC

105 მოგუეცა BC

106 მოგუეცა BC

107 ჩუენ A

108 ამისთვის] - C

109 ვისიმე] ვრ~იმე C

110 ყოვლად C

111 ყოფად] +ვიდრემდის BC

112 მონასტრისათაჲსა BC

დრაჰკანისა¹¹³, მერმე დაარწმუნის თჳნიერ სიტყჳსაცა მამასახლისისა¹¹⁴ იდუმალ დასწავლად კელთსაქმრისა, რამთა ესრეთ შეუძლოს შეკრებად ოქრომსა და ვეცხლისა, და მერმე სასოებითა უცნაურითა შეკრის უბადრუკი იგი და დადებად სცის სასოებაჲ მისი მისდა მიმართ და მოაგონებნ მას სარგებელსა მას კელთსაქმრისა მისისასა და უზრუნველობასა მისა და შეკრის იგი გულისსიტყჳთა მით ბოროტად შე[232r]ძინებისაჲთა და ყოვლადვე სხუასა არარას იგონებნ ვნებათა მათგანსა, რომელნი-იგი უკუანა¹¹⁵ შეუდგენ მას. და არცა ვნებასა მას მრისხანებისასა, რომელი-იგი მათ მიერ მოიწვევის მის ზედა, რაჟამს წაეკიდის დაჭირვებაჲ რამეჲ, არცა სიბნელესა მას მწუხარებისასა, რომელი მოიწვევის მის ზედა სასოებითა მით შეკრებისაჲთა, არამედ ვითარცა ნაყროვანთა ექმნების მუცელი¹¹⁶ ღმერთ, ეგრეთვე ეგევითარსა მას ექმნების ოქროჲ ღმერთ.

და უწყოდა ნეტარმან მოციქულმან პავლე¹¹⁷ ამისთჳს - ვეცხლისმოყუარებასა არა ოდენ ძირად ყოვლისა ბოროტისა ეწოდა¹¹⁸, არამედ კერპთმსახურებადცა სახელ-სდვა მას, რამეთუ განაშორის ვეცხლისმოყუარებამან გონებაჲ თჳსი სიყუარულისაგან ღმრთისა და შეიყუარის¹¹⁹ მან ქმნული კელთა კაცთაჲსა კერპი იგი, რომელ არს ოქროჲ და ვინაჲთგან დააბნელის ამან ესევეითარმან გულისსიტყუამან გული მონაზონისაჲ, მიერითგან ვერღარა შეუძლის მოგებად სიმდაბლისა ანუ მორჩილებისა, გინა სხჳსა რომელისაცა სათნოებისა, არამედ ყოველსავე საქმესა ზედა არნ იგი მრისხანე და მაცილობელ და მდრტუნავნ¹²⁰ და არცა ერთი-ლა-რაჲ კეთილისა საქმე და სათნოჲ ღმრთისაჲ იპოვებნ მის თანა. და საზრდელსა მას მონასტრისასა არა დაშჯერდებინ¹²¹, არამედ იტყვნ, ვითარმედ: მე ამას ესევეითარსა ვერ მოვიტმენ, რამეთუ არა თუ ღმერთი არა ოდენ¹²² არს, გინათუ სულისა ცხორებაჲ ამას ადგილსა ოდენ იპოვების, არამედ სადაცა ეძიებდეს ვინ ცხორებასა სულისა თჳსისასა, ეპოვების მას და უკუეთუ ამის მონასტრისაგან არა განვეშორო, წარწყმდების სული ჩემი. [232v] და ესრეთ ბოროტისა მის გულისსიტყჳსა შემწედ აქუნ საფასე იგი და

113 დრაჰკანისა B, დრაჰკანისა C

114 მამასა სახლისისა A

115 უკანა C

116 მოცელი A

117 პავლე] იოანე BC (B ხელნაწერში „იოანე“ მონიშნულია და მის გასწვრივ მარცხენა აჰიაზე ნერილად მინერილია „პავლე“).

118 უნოდა BC

119 შეიყვარის C

120 მდრტუნავ BC

121 დასჯერდებინ BC

122 არა ოდენ] ~ ოდენ არა B, აქა არა C

ვითარცა ფრთენი შეესხნინ მას მის მიერ და იწურთინ მონასტრისა მისგან განსლვასა. და მიერითგან ყოველსავე სიტყუასა ზედა, რადცა ვინ ჰრქვს მას, ამპარტავანებით და მრისხანებით სიტყუას-უგებნ იგი და ყოვლადვე არარას¹²³ ზრუნავნ იგი¹²⁴ მონასტრისათჳს, არამედ შეერაცხა თავი თჳსი უცხო¹²⁵ და სძაგებნ ყოველთავე საქმეთა და წესთა მის მონასტრისათა და ეძიებნ მიზეზსა, რამთამცა განრისხნა და ეგრეთ განვიდა მუნით, რამთა არა თქუან კაცთა, ვითარმედ უმიზეზოდ განვიდა მუნით. და უკუეთუ შეუძლოს სხვსაცა ძმისა ცთუნებად და განყვანებად მის თანა¹²⁶, ვნებასა არავე ჰრიდებს, რამთამცა ჰყვა იგიცა თანასწორ თჳსისა მის ვნებისა და ესრეთ ვეროდეს შეუძლის ესევეთარმან¹²⁷ დაყუდებად და დაწყნარებად სენაკსა შინა თჳსსა. და ესრეთ წარიტაცის იგი ეშმაკმან, ვითარცა მგელმან სამწყსოჲსა მისგან შესაჭმელად თჳსსა.

მერმე საქმენი იგი, რომელთა მონასტერსა შინა ორსა, გინა სამსა ჟამსა ვერ იქმოდა, მაშინ სუბუქად უჩნდიან მას¹²⁸ და ღამე და დღე¹²⁹ იქმნ მათ გულსმოდგინებით, რამეთუ ეშმაკმან აღუსუბუქის მას იგი საქმე¹³⁰ შეძინებისათჳს და არა უტევებნ მას ლოცვად, გინა მარხვად, გინა სხუად კეთილისა საქმედ, არამედ სრულიად შეკრის იგი ვეცხლისმოყუარებითა და ყოველი სწრაფაჲ მისი არნ ჳელთსაქმრისა მიმართ და მისგან ესავენ მოღებად საზრდელსა¹³¹.

ხოლო სენისა ამის, სულთა დამაქცეველისა, სახენი სამნი არიან და სამნივე სწორად განშორებულ და გან[233r]გდებულ არიან წმიდათა წერილთა მიერ და მამათა. ერთი ესე -რომელი ზემო დავწერეთ¹³², რომელი ესე დაარწმუნებს საწყალობელთა მათ მორჩილთა მისთა, რამთა მოიგონ რაჲ-იგი, სოფელსაცა შინა არა აქუნდა მათ; ხოლო მეორე სახე ესე არს, რამეთუ განეშორნიან რომელნიმე მონაგებთაგან მათთა და კუალად დაარწმუნის ეშმაკმან მიქცევად მათსავე¹³³ მიმართ და იწყიან ძიებად მათა¹³⁴ და რომელი-იგი ერთგზის

- 123 არას B
- 124 და ყოვლადვე არარას ზრუნავნ იგი] - C
- 125 უცხოლ C
- 126 მის თანა] + ამისაცა B, + ამასცა C
- 127 ესევეთარმან] + მან BC
- 128 მას] - AB
- 129 ღამე და დღე BC
- 130 საქმე BC
- 131 საზრდელისა BC
- 132 დავსწერეთ BC
- 133 მათდავე BC
- 134 მათდა BC

ღმრთისა შეწირეს. ხოლო მესამე სახე¹³⁵ ესე არს, რომელი პირველადვე შეკრის ეშმაკმან მონაზონი ურწმუნოებითა და არა უტევის სრულიად განშორებად სოფლისა საქმეთაგან და მოავსენებნ შიშსა უძლურებისასა და ურწმუნო-ყვის¹³⁶ იგი ღმრთისა მიმართ და გარდაჰყდის¹³⁷ იგი აღთქმათა¹³⁸ თვსთა, რომელნი აღუთქუნა ღმერთსა, რაჟამს-იგი ეგულეებოდა¹³⁹ განსლვამ სოფლით. ხოლო სამნი ესე სახენი ვეცხლისმოყუარებისანი განგდებულ არიან წმიდათა წერილთაგან, ვითარცა პირველად ვთქუ, რამეთუ გეგზ ინება¹⁴⁰ მოგებაჲ საჯმართაჲ და ამისთჳს გამოეყუა იგი მადლისა მისგან წინამსწარმეტყუელებისა, რომლისაჲ ეგულეებოდა მოძღუარსა¹⁴¹ მისა ელისეს შემდგომად თვსისა¹⁴² მიცემად მისა ნაწილად და სამკვდრებელად. ხოლო მან კურთხევისა წილ საუკუნოჲ კეთროვნებაჲ დაიმკვდრა წყევლითა¹⁴³ მით წინამსწარმეტყუელისაჲთა. და კუალად იუდა ინება მოგებაჲ საფასისაჲ, რომლისაგან ერთგზის განშორებულ იყო და შედგომილ უფლისა და სიყუარულითა მით ვეცხლისაჲთა არა მეუფეზ ოდენ თჳსი განყიდა, არამედ თავიცა თჳსი ბორო[233v]ტად მოიშთო და წარვიდა სატანჯველად. და კუალად ანანია და საფირა¹⁴⁴, რომელთა დაიმჭირეს რამე მონაგებისაგან მათისა. ამისთჳს პირითა მოციქულისაჲთა სიკუდულისა საშჯელი¹⁴⁵ მიიღეს. და კუალად მოსე, დიდი იგი შჯულისმდებელი, მისივე შჯულსა შინა მოასწავებდა მათთჳს, რომელნი-იგი განვლენ სოფლით და კუალად შიშითა მით ურწმუნოებისაჲთა სოფლისავე საქმეთა შინა იქცევიან, რამეთუ ესრეთ იტყოდა, ვითარმედ: „**რომელიცა არს მოშიში გულითა, ნუ გამოვალს¹⁴⁶ ბრძოლად, არამედ წარვედინ¹⁴⁷ იგი თჳსსა სახლსა, ნუუკუე¹⁴⁸ შეაშინნეს მან გულნი ძმათანი**“.^{149*} ხოლო აწ არა ცხად არს¹⁵⁰ სიტყუაჲ წინამსწარ-

135 სახე BC

136 იყვის B, ღყვის C

137 გარდაჰყდის C

138 აღთქმათა C

139 ეგულეებოდა C

140 ჰნებაჲ C

141 მოძღვარსა C

142 თჳსა BC

143 წყევითა BC

144 საჴფირა BC

145 სასჯელი BC

146 გამოვალნ C

147 წარედინ B

148 ნუუკუე BC

149 * II სჯ. 20.8

150 არსა BC

მეტყუელისა და ჭეშმარიტ? რაათა ამის მიერ ვისწრაფოთ, რომელნი ესე განვალთ სოფლით, რაათა სრულიად განვეშორნეთ მას და ესრეთ შევიდეთ ბრძოლად, რაათა არა ვიყვნეთ პირველითგანვე დავსნილ და უღებ და ვიქმნეთ სხუათაცა მიზეზ შიშისა და დაბრკოლებისა.

ხოლო რომელნიმე მოიღებენ კეთილსა მას სიტყუასა წერილისასა, რომელი იტყვს:^{151**} „**ნეტარ არს მიცემაჲ, ვიდრელა მოღებაჲ**“.^{152*} მოიპოებენ მიზეზად თჳსა ვეცხლისმოყუარებასა და შეურაცხ-ჰყოფენ სიტყუასა მას უფლისა და მაცხოვრისა ჩუენისასა, რომელსა იტყვს,^{153*} ვითარმედ: „**უკუეთუ გნებაჲს სრულყოფის (sic!), განყიდე ყოველი მონაგები შენი და მიეც იგი¹⁵⁴ გლახაკთა და გაქუნდეს საუნჯე¹⁵⁵ ცათა შინა**“.^{156*} და იტყვან ვნებულნი იგი, ვითარმედ: უმჯობეს არს მონაგებისა ქონებაჲ, რაათა მივსცემდეთ გლახაკთაცა, ვიდრელა უპოვარებაჲ და ვერარაჲ¹⁵⁷ მიცემაჲ გლახაკისაჲ.

უწყოდენ ესევეითართა მათ, ვითარმედ ჯერეთ ყოვლადვე არა გამოსრულ არიან სოფლით [234r] და არცა მოუგია¹⁵⁸ მოქალაქობაჲ იგი, რომელი თანა-აც მონაზონთა, ვინაითგან ჰრცხუენის¹⁵⁹ თავსდებად სიგლახაკისაჲ ქრისტესთჳს, ვითარ-იგი თავს-იდევს¹⁶⁰ მოციქულთა სიხარულით, და რაათა ველსაქმრითა თჳსითა ჰმსახურებდენ თავთა თჳსთა და სხუათაცა.

ხოლო უკუეთუ სურის¹⁶¹ საქმით აღსრულებად მოქალაქობაჲ იგი მონაზონობისაჲ¹⁶² და რაათა მოციქულთა თანა იდიდნენ, ეგევეითართა მათ განაზნიენ¹⁶³ ყოველივე მონაგები მათი და შიმშილითა და წყურილითა და სიცივითა და სიშიშულითა აღასრულნენ¹⁶⁴ დღენი ცხორებისა მათისანი და მოიღუაწონ მსგავსად ნეტარისა¹⁶⁵ მოციქულისა პავლეს¹⁶⁶ „**ღუაწლი იგი**

151 ** A ხელნაწერში ამ ადგილზე ტექსტი წყდება, შევავსეთ B(356r) ხელნაწერის მიხედვით, რომელსაც მიყვება C.

152 * საქ. 20.35

153 * აღნიშნული ადგილიდან A ხელნაწერში ტექსტი გრძელდება.

154 იგი] - BC

155 საუნჯე BC

156 * მთ. 19.21

157 ვერარას BC

158 მოუგია C

159 ჰრცხუენის BC

160 თავსდებად B

161 ჰსურის C

162 მონაზონობისაჲ A, მონაზონებისა C

163 ეგევეითართა მათ განაზნიენ] - C

164 აღასრულნენ BC

165 ნეტარისა] - BC

166 პავლესა BC

კეთილი^{167*} რამეთუ უკუეთუმცა თჳსისა მონაგებისა ქონებაჲ ჯერ-იყო, მასმცა არა დაეტევა თჳსი იგი პატივი, რამეთუ¹⁶⁸ იყო იგი პატიოსან წინაშე ყოველთა და საჩინო, და პრომისაცა მოქალაქე იყო, ვითარცა თჳთ იტყვს, არამედ ყოველივე დაუტევა და უპოვარებაჲ მოიგო და არარაჲ ეპოებოდა მას ქუეყანასა ზედა, არამედ კელითა თჳსითა შურებოდა და მით¹⁶⁹ სხუათაცა ჰმსახურებდა.

და კუალად, უკუეთუმცა მოციქულთა განეგო საქმე ესე, რადთამცა თითოეულსა თჳსი მონაგები აქუნდა, ვითარმცა ეწერა საქმესა შინა მოციქულთასა, ვითარმედ: **„განჰყიდდეს ყოველნი მონაგებსა მათსა და დასდებდეს საფასესა მას ფერვთა თანა მოციქულთასა“**.^{170*} და კუალად, პირველ მოვსენებულთა იგი ნეტარი პავლე იტყვს პრომაელთა მიმართ, ვითარმედ: **„აჰა ესერა, წარვალ იერუსალჲმს¹⁷¹ მსახურებად წმიდათა, რამეთუ სათნო-იყო მაკედონიამან და აქაიამან ზიარებისა [234v] რადსამე ყოფად გლახაკთა მათთა წმიდათა, რომელნი არიან იერუსალჲმს¹⁷², რამეთუ სათნო-იყვეს და თანამდეგ არიან მათდა^{173*}“**. ხოლო იგი თჳთ, რაჟამს შევარდა საპყრობილესა მრავალგზის და ვერ შურებოდა კელითა თჳსითა, ვითარცა იგი აქუნდა ჩუეულებად¹⁷⁴, რადთამცა მოირეწა სავმარი ვორცთაჲ, მაშინ მიიღებდა სავმარსა თჳსსა ძმათაგან, მაკედონიით მისა მიმართ მოსრულთა. ვითარცა თჳთ იტყვს, ვითარმედ: **„ნაკლულეყანებაჲ ჩემი აღავსეს ძმათა მათ მაკედონიით მოსრულთა“**,^{175*} და ფილიპელთა მიუწერს, ვითარმედ: **„ვინაძთგან მაკედონიით¹⁷⁶ გამოვედ, არავინ მეზიარა მოცემისა და მიღებისათჳს, გარნა თქუნენ ოდენ, რამეთუ თესალონიკეცა¹⁷⁷ ერთ და ორ¹⁷⁸ და მრავალგზის წარმოეცით ჩემთჳს სავმარი ვორცთაჲ“**.^{179*}

ხოლო აწ თქუთლა, ზ, ვეცხლისმოყუარენო, თუ ვინძი უსანატრელეს იქმნა – მოციქული, ანუ იგინი, რომელნი თჳსთა სიმდიდრეთა და მონაგებთაგან

167 * II ტიმ. 4.7

168 რამეთუ] რომელი BC

169 მითა B; შურებოდა და მით] - C

170 * საქ. 4.34

171 იქრუსალიმდ BC

172 იქრუსალინს BC

173 ~ მათდა არიან C; * რომ. 15.25-27

174 ჩუქულებად BC

175 * II კორ. 11.9

176 მაკედონით BC

177 თესალონიკეცა C

178 ორთ C

179 * ფილიპ. 4.15-16

მათაჲსა ზრდიდეს მას? რამეთუ ვინ იკადროს თქუმად¹⁸⁰, ვითარმედ იგინი პავლე მოციქულისა უზეშთაეს იყვნეს, დაღაცათუ ვინმე იყოს უუგუნურეს ყოველთა კაცთა¹⁸¹? ხოლო აწ, ძმანო, უკუეთუ გუნებაგს, რაჲთა შეუდგეთ სიტყუასა მას სახარებისასა და მოციქულთასა და საფუძველსა მას, რომელი-იგი პირველითვე¹⁸² დაუდგეს ეკლესიასა წმიდათა მოციქულთა, და აწ, ძმანო, ნუმცა ვირწმუნებთ გულისსიტყუათა ჩუენთა უკეთურთა და კუალად თქმულთა მათ, ნუმცა ბოროტად გულისვმა-გჰყოფთ, არამედ განვაგდოთ ჩუენგან ურწმუნობაჲ და დავსნილობაჲ და შეუდგეთ სიტყუასა სახარებისა და მოციქულთასა, რაჲთა ესრეთ შეუძლოთ სლვად კუა[235r]ლსა მას ზედა მამათა ჩუენთასა¹⁸³ და წესი იგი მონასტრისა ჩუენისაჲ არაოდეს გარდავაქციოთ, არამედ განვეშორნეთ სოფელსა, ვითარცა ჯერ-არს და მოვიგოთ ცხორებაჲ იგი მონაზუნობისაჲ, ვითარცა პირველთა მათ წმიდათა მამათაგან გვსწავიეს.

და ნურარასმცა დავიმჭირავთ¹⁸⁴ ჩუენთა¹⁸⁵ მონაგებისაგან ჩუენისა და მოვივსენოთ სიტყუაჲ იგი წმიდისა მისა და დიდისა ბასილის¹⁸⁶ მთავარებისკობოსისა¹⁸⁷, რომელი-იგი ჰრქუა სეფეწულსა ვისმე, სოფლით გამოსრულსა ახლად, რომელსა აქუნდა მისითა¹⁸⁸ მონაგებთა თჳსთაგანი რაჲმე, ვითარმედ: „სეფეწულობაჲ წარსწყმიდე და მონაზონებაჲ ვერ მოიგე“. და აწ, ამისთჳს თანა-გუაც, ძმანო, რაჲთა ყოვლითავე მოსწრაფებითა აღმოვჰფხურათ ძირი იგი ყოველთა ბოროტთაჲ, რომელ არს ვეცხლისმოყუარებაჲ, რამეთუ ვიდრე ძირი ეგოს, უწყოდეთ, რამეთუ რტონი მისნი ადვილად აღმოეცნებიან, ხოლო ამის სათნოებისა წარმართებაჲ ძნელ არს, უკუეთუ მორჩილებასა შინა არა ვიყუნეთ¹⁸⁹.

უკუეთუ კულა¹⁹⁰ კრებულსა შინა ვიყვნეთ, მაშინ ადვილ არს ამისი წარმართებაჲ, რამეთუ არცა საჯმრისა ზრუნვაჲ გვჳს ჩუენ კრებულსა შინა, არცა სხჳსა რაჲსამე საქმისაჲ. მოვივსენოთ, ძმანო, საშჯელი იგი, რომელ

180 თქუმად C
181 კაცთაჲსა B, კაცთასა C
182 პირველითგანვე C
183 ~ კუალსა მას ზედა მამათა ჩუენთა სლვად BC
184 დავიჭირავთ BC
185 ჩუენ თანა BC
186 ბასილი BC
187 ეპისკოპოსისაჲ BC
188 მის თანა BC
189 უკუეთუ მორჩილებასა შინა არა ვიყუნეთ] - BC
190 კლა A

მოიწია ანანიას ზედა და საფირას¹⁹¹ და გუეშინისმცა¹⁹² დამჭირვად რამსამე მონაგებთაგან ჩუენთა და ეგრეთვე კუალად გუეშინოდენ საქმისა მისგან, რომელ-იგი მოიწია გეეზის ზედა, რომელ-იგი ვეცხლისმოყუარებისათს მიეცა საუკუნესა კეთრო[235v]ენებასა და ვეკრძალნეთ საჯმართა შეკრებასა. და კუალად მოვივსენოთ იუდაძს იგი შიშთვლით სიკუდილი და გუეშინოდენ მოგებად საჯმართა მათ, რომელთაგან ერთგზის განშორებულ ვართ. და ამას ყოველსა ზედა მარადის წინაშე თუალთა ჩუენთამცა¹⁹³ გუაქუს უცნაური იგი ჟამი სიკუდილისამ, ნუუკუე¹⁹⁴ მოვიდეს უფალი ჩუენი ჟამსა მას, რომელსა ჩუენ არა მოველოდით¹⁹⁵ და პოს შინაგანი გონება ჩუენი, ვეცხლისმოყუარებითა შეგინებული, და გურქუას ჩუენცა, რამ-იგი ჰრქუა მდიდარსა მას, ვითარცა სახარებასა შინა წერილ არს, ვითარმედ: „**უგუნურო, ამას ღამესა სული შენი მიგედოს შენგან, ხოლო რომელი-ეგე განგიმზადებიეს, ვისა იყოს?**“^{196*} რამეთუ მისი არს დიდებაჲ უკუნითი უკუნისამდე, ამენ.

191 საჰფირას BC

192 გუეშინისმცა BC

193 თუალთამცა ჩუენთა BC

194 ნუუკუე BC

195 მოველოდეთ BC

196 * ლკ. 12.20

მისივე, მრისხანებისათვის¹⁹⁷

მეოთხე ღუაწლი ჩუენი არს ეშმაკისა მიმართ მრისხანებისა, რამთა შეწევნითა ღმრთისადათა მომაკუდინებელი იგი გესლი მისი სრულიად სულთა ჩუენტაგან აღმოვაგდოთ¹⁹⁸, რამეთუ ვიდრემდის იგი დამკვდრებულ იყოს გულთა შინა ჩუენტა და თუალნი გონებისა ჩუენისანი დაეზნელნენ, აღძრვითა მისითა ვერცა უმჯობესსა რას გულისვმა-ვყოფთ¹⁹⁹, ვერცა რას სულიერსა მეცნიერებასა მოვიგებთ, ვერცა კეთილსა რას მივემთხუევი²⁰⁰, ვერცა ჭეშმარიტებისა თანამდებ ვიქმნებით²⁰¹, ვერცა შემძლებელ არს გონება ჩუენი ხედვად ღმრთისა შინაგანითა მით თუალითა და ნათელი იგი საღმრთო ჩუენ ზედა არღარა მოვალს.

რამეთუ წერილ არს, ვითარმედ: „**შეფოთნა გულისწყრომითა**“^{202*} [B 357v] **თუალი ჩემი**“^{203*} და ვერცა მოვიპოვებთ ჭეშმარიტებასა მას სიბრძნისასა, დაღაცათუ კაცთა მიერ საგონებელ ვიყვნეთ ბრძნად, რამეთუ წერილ არს, ვითარმედ: „**გულისწყრომა წიაღთა შინა უგუნურთასა იქცევის**“^{204*} ვერცა მოვიგებთ საღმრთო მას და სულიერსა გულისვმისყოფასა, რომელი-იგი წინამძღვარი არს საუკუნო მას ცხორებისა, დაღაცათუ ყოველთა მიერ გულისვმისყოფელად შერაცხილ ვიყვნეთ, რამეთუ წერილ არს, ვითარმედ: „**რისხვამან წარწყმიდნეს ბრძენნიცა**“^{205*} ვერცა საქმეთა მათ სიმართლისათა მოვიგებთ გულითა ფრთხილითა,²⁰⁶ რამეთუ წერილ არს, ვითარმედ: „**გულისწყრომამან კაცისამან სიმართლე ღმრთისა არა ქმნის**“^{207*} ვერცა წესიერებისა და დაწყნარებულებისა მოგებად შემძლებელ ვართ, რამეთუ წერილ არს, ვითარმედ: „**კაცი მრისხანე და უწყყნარებელ არს მარადის**“.

აწ უკუე, რომელსა ჰნებავს მიწთომად სისრულესა მას სათნოებათასა და ჰსუროდის კეთილისა მის ღუაწლისა ღუწოლად, ეგევითარმან მან უცხო-

197 მრისხანებისა... A (მომღევნო ასოები ნაშლილია)

198 აღმოვაგდოთ B

199 გულისვმა-ვყოფთ B

200 მივემთხუევი BC

201 ვერცა ჭეშმარიტებისა თანამდებ ვიქმნებით] + BC

202 * აქედან A ხელნაწერში ტექსტი წყდება, ნაკლები მონაკვეთი შევავსეთ B ხელნაწერის მიხედვით, რომელსაც თანხვდება C.

203 * ფს. 6.8

204 * ეკლ. 7.9

205 * იგავ. 15.1

206 ფრთხილითა] მრისხანითა C

207 * იაკ. 1.20

„განრისხნებოდეთ და^{214**} ნუ სცოდავთ“.^{215*} ესე იგი არს, ვითარმედ თვსთა ენებათა მიმართ აჩუენებლით²¹⁶ გულისწყრომასა თქუენსა და გულისსიტყუათა მიმართ ბოროტთა და ნუ სცოდავთ აღსრულებითა²¹⁷ მათითა. და კუალად, შემდგომიცა სიტყუაჲ ამასვე ძალსა იტყვს, ვითარმედ: „**რამ სთქუათ გულთა თქუენთა, სარეცელთა თქუენთა ზედა შეინანეთ**“.^{218*} ესე იგი არს, ვითარმედ, რაჟამს მოგივდენ ბოროტნი გულისსიტყუანი, განასხენით იგი რისხვით და შემდგომად განსხმისა მათისა, რაჟამს დასწყნარდეს სული თქუენი, ვითარცა სარეცელსა ზედა რამ დასწყნარდის კაცი, და მერმელა იწყეთ სინანულად. და ეწამების სიტყუასა ამას ნეტარი პავლეცა²¹⁹, რამეთუ იტყვს: „**მზ²²⁰ ნუ დაჰვალს განრისხებასა ზედა²²¹ თქუენსა, ნუცა ადგილ-სცემთ ეშმაკსა**“.^{222*} ესე იგი არს, ვითარმედ ნუ განრისხებთ მზესა მას სიმართლისასა, რომელ არს ქრისტე, განრისხებითა თქუენითა ძმათა მიმართ თქუენთა, რამთა არა მიგიღოს თქუენგან მზ²²³ იგი სიმართლისაჲ²²⁴ და განშორებითა მისითა პოს თქუენ თანა ეშმაკმან ადგილი. ამის ესევეითარისა მიზეზისათჳს იტყვს სული წმიდაჲ წინამსწარმეტყუელისა მიერ, ვითარმედ: „**მოშიშთა სახელისა ჩემისათა აღმოუბრწყინდეს მზ²²⁵ სიმართლისაჲ და ღხინებაჲ ფრთეთა ზედა მისთა**“.^{226*} რამეთუ უკუეთუ სიტყუაჲ წერილისაჲ კუალად გულისცმავოთ, არცა თუ ვიდრე მზისა დასლვადმდე²²⁷ მზე²²⁸ გვტევებს დადგრომად რისხვასა ზედა.

[236v] ხოლო რამ ვთქუა²²⁹ მათჳს, რომელნი-იგი სიფიცხლითა მით და სიბორგილითა ენებულისა მის გონებისაჲთა არა თუ მზისა დასლვადმდე ოდენ, არამედ დღეთა მრავალთა დაიმარხვენ რისხვასა მას მათ შორის

214 და] + გულისწყრომასა თქუენსა BC.

** A ხელნაწერში ამ ადგილზე ტექსტი გადაშლილია და მის ადგილზე სხვა ხელნერი და განსხვავებული ნივთიერებით ნუსხურადვე წერია „განრისხნებოდეთ და“.

215 * ფს. 4.4

216 აჩუენებლით B, აჩუენებლით C

217 სრულებითა BC

218 * ფს. 4.4

219 ნეტარი პავლე B, ნეტარიცა პავლე C

220 მზე BC

221 ზედა] შინა C

222 * ეფეს. 4.26

223 მზე BC

224 სიმართლისაჲ] + თვსისაჲ BC

225 მზე BC

226 * მალაქ. 4.2

227 დასლვად A

228 მზე] - BC

229 ვთქუათ BC

და სიტყუასაცა არა მიუგებდიან ურთიერთს²³⁰. რომელნი-იგი არღარა სიტყუთა ოდენ გამოაცხადებდიან რისხვასა მას მათსა, არამედ დუმილითაცა აღაორძინებდიან მათ შორის გესლსა მას ძვრისცსენებისასა, დასაქცეველად სულთა მათთა, და არა უწყიან, ვითარმედ არა საქმით ოდენ ჯერ-არს განყენებად რისხვისაგან, არამედ სრულიად გონებითაცა, რამთა არა დაბნელდეს სული სიბნელითა მით ძვრისცსენებისადათა და გამოვარდეს ნათლისა მისგან გულისცმისყოფისა და განკითხვისა და განეშოროს სული წმიდაჲ მისგან, რამეთუ ამისთჳს ბრძანა უფალმან სახარებასა შინა დატეგებაჲ შესაწირავისაჲ საკურთხეველსა ზედა და წარსლვაჲ²³¹ და დაგებაჲ ძმისა თჳსისაჲ ყოვლითა გულითა, რამეთუ არა შეიწირვის ძლუენი²³² იგი წმიდაჲ ჩუენი და შესაწირავი, უკუეთუ გულისწყრომაჲ, ანუ ძვრისცსენებაჲ დამკვდრებულ იყვნენ ჩუენ შორის. და მოციქული იტყჳს, ვითარმედ: „**დაუცხრომელად ილოცედი**“^{233*} და ყოველსა ადგილსა აღიპრობდით ველთა წმიდად თჳნიერ²³⁴ რისხვისა და თჳნიერ გულისსიტყუათა²³⁵ ბოროტთა“.^{236*}

ხოლო აწ ორთა ამათგან ერთი ყოფად არს, ანუ ყოვლადვე არა ვილოცოთ და ესრეთ ვიქმნეთ თანამდებ სიტყჳსა მის მოციქულისა, და თუ კულა გუნებაჲს ლოცვაჲ, ვილოცოთ თჳნიერ რისხვისა და ძვრისცსენებითა²³⁷, რამეთუ ლოცვაჲ, რომელი აღესრულებოდის რისხვითა და ძვრისცსენებითა,²³⁸ ეგევითარი არა არს ლოცვა, არამედ შრომაჲ ცუდი და ურგები.

[237r] ხოლო კულად განგარისხით რაჲ ძმაჲ, უგულვებელს-ვევით იგი და ვიტყოდით, ვითარმედ ჩუენ არა თუ ჩუენი²³⁹ ნებით განგარისხეთ იგი, არცა რაჲ არს ბრალი ჩუენი. ამისთჳს ენება მკურნალსა მას სულთასა, რამთამცა აღმოჴხურა²⁴⁰ ძირი იგი მრისხანებისაჲ გულთაგან ჩუენთა და ამისათჳს²⁴¹ ბრძანა დატეგებაჲ შესაწირავისაჲ საკურთხეველსა ზედა და წარსლვაჲ და დაგებაჲ ძმისაჲ, რაჟამს იგი ჩუენ მწუხარე ვიყვნეთ ძმისა

230 ურთიერთას BC

231 საკურთხეველსა ზედა წარსლვაჲ] - C

232 ძლუქნი BC

233 * I თეს. 5.17

234 თჳნიორ A

235 სიტყჳსა C

236 * I ტიმ. 2.8

237 ძვრისცსენებისა BC

238 რამეთუ ლოცვაჲ, რომელი აღესრულებოდის რისხვითა და ძვრისცსენებითა]+BC.

239 ჩუენით BC

240 აღმოჴხურა BC

241 ამისათჳს] + არა მეშინის C

მიმართ, არამედ უკუეთუ²⁴² ოდენ იგიცა²⁴³ მწუხარე იყოს ჩუენდა მომართ, გინა თუ სამართლად, გინა თუ უსამართლოდ, თანა-გუაც, რამთა წარვიდეთ და განვაქარვოთ მწუხარება იგი ძმისა ჩუენისა და ესრეთ მოვიდეთ და შევწიროთ²⁴⁴ შესაწირავი იგი ჩუენი.

არამედ რასა მრავალსა ვიტყოდით სიტყუათა მათგან სახარებისა და მოციქულთადასა, რამეთუ ესე ყოველთა უწყით, არამედ ჯერ-არს, რამთა ძუელისა შჯულისაგანცა²⁴⁵ ვაცხენოთ, რომელი-იგი²⁴⁶ საგონებელ არს, ვითარმედ ადვილ არიან მცნებანი მისნი, რომელი-იგი იტყვს: „**ნუ მოიძულე ძმასა შენსა გულითა შენითა**“^{247*} და კუალად იტყვს: „**გზანი ძვრისმოცხენეთანი მივლენ სიკუდილად**“^{248*} რამეთუ ესე არა საქმით ოდენ მოასწავებს მრისხანებისაგან განშორებასა²⁴⁹, არამედ გონებითაცა.

ამისთვის უკუე²⁵⁰ ჯერ-არს, რამთა შეუდგეთ სიტყუასა მას²⁵¹ საღმრთოდასა მის შჯულისასა და ყოვლითა ძალითა ჩუენითა ვიდუაწოთ, რამთა აღმოვ-ჰფხურათ²⁵² ჩუენგან ვნება იგი მრისხანებისა. ვებრძოლნეთ ძლიერად სულსა მას ბოროტსა და სენსა მას ჩუენს²⁵³ შორის დამკვდრებულსა და ნუ ვაბრალეობთ²⁵⁴ კაცთა და ვიტყვთ, ვითარმედ: „განვეშორნეთ თუ კაცთაგან, [237v] დასცხრეს ვნება ესე ჩუენგან“, რამეთუ რაჟამს არავის ვხედვიდეთ, მაშინ არღარა განრისხებად ვართ, არამედ ადვილად წარმართებად გვც სათნოება იგი სულგრძელებისა. ხოლო ესევეთარი იგი გულისსიტყუა ამპარტავანებისა ჩუენისაგან არს.

და რამეთუ არა გუნებავს თავთა ჩუენთა ბრალობა და რამთამცა ჩუენი დავსნილობა შეგუერაცხა²⁵⁵ მიზეზად ვნებისა მის ჩუენისა, და ამისთვის ვმიზეზობთ განშორებასა ძმათაგან ჩუენთა, ხოლო ვიდრემდის, ძმანო, ჩუენისა უძლურებისა მიზეზსა სხუათა დავსწამებდეთ²⁵⁶, უწყოდეთ,

242 უკუეთუ] ოდენ უკუე C

243 ~ იგიცა ოდენ BC

244 შევწიროთ C

245 ძუელისა სჯულისაგანცა BC

246 რომელი BC

247 * ლევით. 19.17

248 * იგავ. 12.28

249 განშორებისაგან C

250 უკუე BC

251 მას] - BC

252 აღმოვფხურათ C

253 ჩუენ C

254 ვაბრალეობთ BC

255 შეგუერაცხა BC

256 დავსწამებთ BC

ვითარმედ ვერ მივსწუდებით²⁵⁷ სისრულესა მას სულგრძელებისასა, რამეთუ წარმართებად ჩუენი და შრომად არა მაშინ იქმნების, რაჟამს მეორე ჩუენდა მომართ სულგრძელ იქმნეს²⁵⁸, არამედ რაჟამს-იგი ჩუენ მეორისა მიმართ სულგრძელ ვიქმნეთ²⁵⁹.

ხოლო რაჟამს ვივლტოდით ღუაწლისა მისგან და შრომისა, რომლითა მოიპოვების სულგრძელებად და უდაბნოდ ვივლტოდით, მაშინ ყოველნი²⁶⁰ იგი უკუერნებელნი ვნებანი ჩუენნი შორის ჩუენსავე დაიმაღვიან, რამეთუ რომელნი არა განთავისუფლებულ იყვნენ ვნებათაგან, უკუეთუ ესევეთარნი განვიდენ უდაბნოსა²⁶¹, არა ოდენ ვნებანი მათნი დაიმაღვიან მათ შორის, არამედ ჰგონებდიანცა, თუ სათნოებანი წარუმართებიან, ვინაჲთგან ვერ გულისვმა-ჰყოფდენ, თუ რომლისაგან იძლევიან და დაირწმუნიან, თუ²⁶² სულგრძელებად და სიმდაბლე მოუგია, ვიდრე ჯერეთ არა მოწევნულ იყვნენ საქმენი იგი, მათ გულისსიტყუათა გამომცდელნი.

ხოლო რაჟამს მოიწინიან გამომცდელნი იგი და აღმძრველნი, მაშინ დამალულნი იგი ვნებანი, რომელნი [238r] მან არა იცნოდნა, გამოვიდნენ თვსთა მათ ადგილთაგან, ვითარცა ცხენნი ულაგმონი და მრავლისა მის ჟამისა დაყოვნებითა იყვნენ იგინი უფიცხლეს და უველურეს და ესრეთ მიიზიდვიან²⁶³ ბოროტთა მიმართ ზედა მჯდომელსა მას.

რამეთუ რაჟამს შორს იყვნენ კაცთაგან და არავინ იყოს გამომცდელ მათდა, მაშინ უმეტესად განფიცხდებიან ვნებანი და მცირედიცა იგი აჩრდილი მოთმინებისა და სულგრძელებისა, რომელი გუაქუნდა ძმათა შორის, იგიცა წარვწყმდიით გამოუცდელობითა უდაბნოსა შინა, რამეთუ ვითარცა წამლენი იგი მვეცნი, რაჟამს თვსაგან იყვნენ, დაეყუდნიან და ვითარცა ვინმე²⁶⁴ მიეახლის მათ, მაშინ გამოაცხადიან თვსი იგი სიბოროტე. ეგრეთვე ვნებანი კაცთანი, რომელნი-იგი არა სათნოებათათს, არამედ უდაბნობისაგან²⁶⁵ ადგილისა მყუდროდ არიან, უნდეს თუ არა, ხოლო რაჟამს მიეახლნიან²⁶⁶ კაცთა და მოიწიის საქმე რამე გამომცდელი, მაშინლა გამოაჩინიან გესლი იგი მათი.

257 მივსწუდებით BC

258 იქმნას BC

259 ვიქმნეთ BC

260 ყოველნივე BC

261 უდაბნოს BC

262 ABC

263 მიზიდვიან BC

264 ვინ BC

265 უდაბნობისაგან BC

266 მიეახლნიან BC; მიახლნიან A

ამისთვის თანა-აც, რომელნი ეძიებდენ სისრულესა სიმშჳდისასა, რამათა არა კაცთა მიმართ ოდენ არა განრისხნებოდინ²⁶⁷, არამედ პირუტყუთაცა და უსულოთა ჭურჭელთა მიმართ წინა-აღუდგებოდინ გულისწყრომასა მათსა.

რამეთუ მავსოვს მე, რაჟამს-იგი უდაბნოსა²⁶⁸ ვჯედი, ვითარმედ კალმისა²⁶⁹ მიმართ განგრისხნიცა²⁷⁰, რომლითა-იგი ვწერდი, რაჟამს არა არნ ნებისაებრ ჩემისა, გინა შეშისა მიმართ, რაჟამს მინებზ განკუეთაჲ²⁷¹ და არა იკუეთებინ²⁷² კეთილად. [238v] და გულისჴმა-ვეყვი, რომელ ესრეთ აღორძნდებინ ვნებაჲ იგი მრისხანებისაჲ, ვითარმცა ვინ მეზრძვინ ხილული. ამისთვისცა, უკუეთუ გუსურის, რამათამცა ვპოვეთ²⁷³ ნეტარებაჲ იგი უფლისაჲ, ვისწრაფოთ, რამათა არა საქმით ოდენ დავჴსნათ მრისხანებაჲ და გონებათა ჩუენთა გუაჴუნდეს ძვრისჴსენებაჲ, არამედ სრულიად გონებათაგანცა ჩუენთა აღმოვაგდებდეთ ჴსენებასა ძვრისასა, რამათა არა უცხო ვიქმნეთ²⁷⁴ სრულიად მოწაფეთაგან უფლისათა და ვიპოვნეთ შორს მცნებათაგან, რამეთუ წერილ არს, ვითარმედ: „**რომელსა სძულდეს ძმაჲ თჳსი, იგი კაცისმკლველ²⁷⁵ არს**“, ^{276*} რამეთუ კაცი კაცისმკლველისა²⁷⁷ ცხადთა ოდენ სისხლთა ჰხედვენ²⁷⁸ დათხეულთა, ხოლო უფალი – ცხადთაცა და დაფარულთაცა გულისსიტყუათა, რომელსა ჰქონდის²⁷⁹ სიძულილი ძმისა მიმართ სულსა შინა თჳსსა. ხოლო თვთ მეუფე²⁸⁰ გვზრძანებს სახარებასა შინა, ვითარმედ: „**რომელი განურისხნდეს²⁸¹ ძმასა თჳსსა, იგი თანამდებ არს საშჯელისა²⁸² საუკუნესა**“, ^{283*} და ამით საცნაურ არს, ვითარმედ სრულიად²⁸⁴ ჰნებავს²⁸⁵ უფალსა, რამათა აღმოიფხურას²⁸⁶ გულთაგან ჩუენთა

267 განრისხნებოდინ A

268 უდაბნოს BC

269 კალმისაცა BC

270 განგრისხნი BC

271 განკუჴთაჲ BC

272 იკუჴთებინ BC

273 ვპოვეთ BC

274 ვიქმნეთ BC

275 კაცისმკლველ BC

276 * I იოან. 3.15

277 კაცისმკლველისა C

278 ხედვენ BC

279 ჰქონდის A

280 მეუფე BC

281 განურისხნეს BC

282 სასჯელსა C

283 * მთ. 5.22

284 სრულიად]+BC

285 ნებავს C

286 აღმოიფხურას B, აღმოიფხურას C

ბოროტი იგი ძირი მრისხანებისა და ძვრისცენებისა და სიძულილისა და არცა სამართლად, არცა უსამართლოდ, არამედ სრულიად უცხო-ვეყოთ წარმწყმედელი ესე საქმე²⁸⁷ სულთაგან ჩუენთა. ხოლო სენისა ამის სრული კურნება ესე არს, რამთა მტკიცედ დავდვათ²⁸⁸ გულთა ჩუენთა შეწევნითა უფლისადათა, ვითარმედ რამცა მოიწიოს ჩუენ ზედა არცა სამართლად, არცა უსამართლოდ, არა აღვიძრნეთ^{289*} [B358v] გულისწყრომად, რამეთუ სული იგი მრისხანებისა დააბნელებს გონებასა და რაჟამს იგი ჩუენ შორის იყოს, არცა-ღა განკითხვისა ნათელი, არცა სიმრთელე გონებისა და, არცა სხუა რამე კეთილთაგანი იპოვების ჩუენ შორის და ვერცა-ღა შესაძლებელ არს, რამთამცა იქმნა სული ჩუენი ტაძარ სულისა წმიდისა, უკუეთუ არაწმიდა ვყოთ მისგან. უფრომს ყოვლისა სარგებელ არს ჩუენდა, რამთა უცნა[B359r] ური²⁹⁰ ჟამი სიკუდილისა და გუაქუნდეს მარადის წინაშე თუალთა ჩუენთა და ესრეთ დავიცვათ თავნი ჩუენნი ბოროტისა მის ენებისაგან, რომელ-იგი არს გულისწყრომა და ძვრისცენება და უცხო-ვეყოთ იგი სულთაგან ჩუენთა შეწევნითა ღმრთისადათა, რომლისა და დიდება და აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამენ.²⁹¹

287 საქმე BC

288 დავდავ~თ B

289 * აქედან A-ში ტექსტი წყდება, შევავსეთ B-ს მიხედვით.

290 უცნაური] + იგი C

291 მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამენ] - C

სულისა მისთვის²⁹² მწუხარებისა

მეხუთე ბრძოლაა ჩუენი იყავნ სულისა მის მიმართ მწუხარებისა, რომელი-
იგი დააბნელებს სულსა ყოვლისაგანვე ხედვისა სულიერისა და დააყენებს
მას ყოვლისაგანვე კეთილისა საქმისა, რამეთუ რაჟამს ბოროტი ესე ვნებად
ეუფლოს სულსა და დააბნელოს იგი ყოვლითკერძოვე მრავლითგან, არცა
ლოცვასა აღსრულებად შეუნდობს, ვითარცა ჯერ-არს, არცა წმიდათა
წერილთა გულისვმა-ჰყოფს,²⁹³ და არცა უტევებს, რამთამცა იყო ძმათა
მიმართ მშდ და ტკბილ, არამედ ყოველთავე საქმეთა კეთილთა და
აღთქუმასაცა მას მონაზონობისასა²⁹⁴ მოაძულებს²⁹⁵. და ესრეთვე, ყოველნივე-
იგი განზრახვანი კეთილნი სულისნი შეაშფოთნის მწუხარებამან და ძალი იგი
და მოთმინებად კაცისად დაჰყვანის და ყვის²⁹⁶ იგი უგუნურ და უგულისვმო
და შეკრის იგი საკრველითა მით სასოწარკუჭთილებისადთა. ამისთვის თანა-
გუაც, რამთა ვილუაწით ღუაწლი იგი სულიერი და შეწეენითა ღმრთისადთა
ვსძლოთ სულთა მათ უკეთურთა და დავიცვნეთ თავნი ჩუენნი სულისა
მისგან მწუხარებისა, რამეთუ ვითარცა გრკილი სამოსელსა და ვითარცა
ჭიაბ შეშისა, ეგრეთვე მწუხარებად შეშჭამს და განპრყუნის სულსა კაცისასა
და დაარწმუნებს მას სივლტოლად ყოვლისაგანვე სულიერისა უბნობისა²⁹⁷ და
ყოვლითკერძოვე შეკრის სული იგი და აღავსის სიმწარიითა და სიძულილითა
და ყოვლითურთ არს იგი წარმწყმედელ სულისა. და ამისთვის გევედრები
თქუენ, ძმანო, რამთა ყოვლითა ძალითა ჩუენითა ვილუაწით და განვდეგნოთ
იგი სასოებითა უფლისადთა გულთაგან ჩუენთა, რომელი-იგი მოიყვანებს
სულსა სასოწარკუჭთილებად, რამეთუ ამან არა შეუნდო კაენს შენანებად
შემდგომად მოკლეისა ძმისა მისისა და ამან კუალად არა უტევა იუდას
შენანებად შემდგომად განცემისა უფლისად. ხოლო მწუხარებად, ძმანო,
იგი მოვიგოთ, რომელი გუასწრაფობდეს²⁹⁸ ჩუენ სინანულისა მიმართ
სასოებითა და სიყუარულითა, რომლისათვის მოციქული იტყვს, ვითარმედ:
„საღმრთოდ მწუხარებად სინანულისა ცხორებად საუკუნოდ მოატყუტბს“.^{299*}

292 მის B

293 გულისწმისყოფად C

294 მონაზონებისასა C

295 მოაძულებს C

296 ჰყვის C

297 და დაარწმუნებს მას სივლტოლად ყოვლისაგანვე სულიერისა უბნობისა] - B

298 გუასწრაფობდეს B

299 * II კორ. 7.10

ესე მწუხარებაჲ სასოებითა სინანულისაჲთა ზრდის სულსა და არს იგი შეზავებულ სიხარულსა თანა.³⁰⁰ ამისთჳს გულსმოდგინე და მოთმინე ჰყოფს კაცსა ყოვლისა მიმართ საქმისა კეთილისა და ყვის მან კაცი იგი დაწყნარებულ, მდაბალ, მშჳდ და მორჩილ და მჳნე ყოველსაჲე ზედა ჭირსა, ძჳრუხსენებელ, სახიერ [B359v]მოყუასისა მიმართ და ესე ყოველი ყვის ჭეშმარიტად, ვითარცა საღმრთოჲს საქმეჲს, კეთილმან მან სინანულმან, და ამის მიერ გამოჩნდიან ნაყოფნი იგი სულისა წმიდისანი კაცისა შორის, რომელ არნ: „სიხარული, სიყუარული, მშჳდობაჲ, სულგრძელებაჲ, სახიერებაჲ, სარწმუნოებაჲ, სიმშჳდე და მარხვაჲ.“

ხოლო მწუხარებისა მისგან საეშმაკოსა გამოჩნდებიან ნაყოფნი იგი უკეთურისა მის სულისნი, რომელ არიან: მოწყინებაჲ, უთმინოებაჲ, სასოწარკუჭთილებაჲ, ლოცვისა უდებებაჲ და რასა მრავალსა ვიტყოდი, ყოველიჲე ბოროტი და დაქცევაჲ სულისაჲ სრულიად. და ეგეგვითარისა მისგან მწუხარებისა თანა-გუაც სივლტოლაჲ, ვითარცა სიძვისაგან, და მიღტოლაჲ ყოველსაჲე ზედა უფლისაჲ მიმართ, რომლისა არს დიდებაჲ უკუნიითი უკუნისამდე, ამენ.³⁰¹

სულისა მისთჳს მოწყინებისა

მეექუსე ბრძოლაჲ ჩუენი არს, ძმანო, სულისა მიმართ მოწყინებისა, რომელი-იგი შეერთებულ არს და შეეწყვის სულსა მას მწუხარებისასა. ბოროტ არს ეშმაკი ესე და მძიმე, მარადის მონაზონთა ებრძოლვის, რომელი-იგი მეექუსესა ჟამსა მოიწევის მონაზონთა ზედა და შეაიწრის იგი შეჭირვებითა და სიმძიმითა და მოაძულვის მას ადგილიცა³⁰² იგი, რომელსა შინა არნ და ძმანიცა იგი, მის თანა მყოფნი. და დაუმძიმის მას ყოველიჲე საქმე და კითხვაჲცა წმიდათა წერილთაჲ და მოაგონებნ მას გულისსიტყუათა წარსლვისათა და ვითარმედ, უკუეთუ არა წარხჳდე აქაჲთ³⁰³, ამაო არს ცხორებაჲ შენი. და ამას ყოველსა ზედა მოაწიის მის ზედა შიმშილიცა და სულმოკლებაჲ და მოაგონებნ მას, ვითარმედ³⁰⁴ სხჳთ ვერათ შესაძლებელ

300 სიხარულისაჲთა B

301 უკუნისამდე, ამენ] - C

302 ადგილითა C

303 აქით C

304 ვითარმედ] - B

არს ამის სენისაგან და სიმძიმისა განრომად, არამედ განსლვამ ძმათა თანა სარგებელისათჳს ანუ ხედვამ უძღურთამ. ხოლო უკუეთუ ამათ ესევეითართა გულისსიტყუათა მიერ ვერა³⁰⁵ აცთუნის, მერმე ძილითა მძიმითა დაანთქის იგი და უმეტესად განძლიერდის მის ზედა, რომელი-იგი სხუთა სახითა არა იძლევის, გარნა ლოცვითა და განყენებითა მრავალმეტყუელებისაგან და წურთითა წმიდათა წერილთაჲთა და, ყოვლისა უფრომსად, მოთმინებითა ყოველსავე მის ზედა მომავალსა განსაცდელსა, რამეთუ უკუეთუ არა პოოს მონაზონი სულმან მან უკეთურმან ამათ საჭურველთა მიერ შეჭურვილი, განჰგურემს³⁰⁶ მას ისრითა თჳსითა და ჰყოფს მას დაუდგრომელ და განზნეულ გონებითა, დავსნილ და უქმ და მავალ მონასტრითი-მონასტრად და არღა რას ზრუნავნ, გარნა თუ სადა-ძი იქმნებიან ზადილნი და განცხრომანი, რამეთუ გონებაჲ მოწყინისაჲ სხუასა არას [B 360r] ზრუნავნ, გარნა განცხრომასა და ჭამასა და ძილსა. და ესრეთ შეაგდებს ბოროტი იგი ეშმაკი საქმეთა შინა საერისკაცოთა და მცირედ-მცირედ აცთუნებს მას ქცევად მავნებელთა მათ უცალოებათა შინა, ვიდრემდის სრულიად შეუძლის მას განყვანებად აღთქუმისა მისგან მონაზონობისაჲსა³⁰⁷ და ესრეთ წარწყმიდის იგი სრულიად. ესე სენი უწყოდა მოციქულმან, ვითარმედ მძიმე არს და ვითარცა ბრძენი მკურნალი ლამობ³⁰⁸ [A 239r] და ძირითურთ აღმოფხურად მისსა სულთაგან ჩუენთა და გამოაჩინნა მიზეზნი იგი, რომელთაგან იშვების³⁰⁹ იგი. ამისთჳსცა მიუწერს თესალონიკელთა, ვითარმედ: **„გამცნებ თქუენ, ძმანო, სახელითა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა“**³¹⁰ **განეშორენით თქუენ**³¹¹ **ყოვლისაგან ძმისა, რომელი უწყსოდ ვიდოდის და არა მოძღურებისა მისებრ, რომელი ისწავეთ ჩემგან. თქუენ იცით, ვითარ ღირს ბაძვად ჩემდა, რამეთუ არარამ უჯეროდ ვყავ თქუენ შორის და არცაღა ცუდი პური ვისგანმე ვჭამეთ, არამედ**³¹² **შრომითა და რუდუნებითა ღამე და დღე ვიქმოდეთ, რადთა არავის თქუენგანსა დაუმძიმოთ, არა თუ არა გუაქუს კელმწიფებაჲ, არამედ რადთა**

305 ვერ C

306 განგურემს C

307 მონაზონებისა C

308 * აქედან A-ში ტექსტი გრძელდება; ლამობდა] ლამოდა BC

309 იშუქბის C

310 ქრისტესითა BC

311 თქუენ] - BC

312 არამედ] და C

თავნი თჳსნი³¹³ სახედ მიგცნეთ³¹⁴ თქუენ, რაათა თქუენცა³¹⁵ მბაძვიდეთ³¹⁶ ჩუენ. და ოდეს-იგი ვიყავ თქუენ თანა, ამასვე გამცნებდი თქუენ, ვითარმედ, უკუეთუ ვისმე არა უნდეს საქმის, ნუცა ჭამნ. რამეთუ მესმის ვიეთთჳსმე, რომელნი იქცევიან თქუენ შორის უწყსოდ, არარას იქმან, არამედ მი-მო-იწურილვენ³¹⁷ ოდენ. ესევეითართა მათ გამცნებ უფლისა მიერ იესუ ქრისტესა, რაათა მყუდროებით იქმოდინ და ესრეთ ჭამდეს³¹⁸ პურსა თჳსსა“.^{319*}

ხოლო აწ ვისმინოთ, ძმანო, თუ ვითარ ბრძენი ესე მოციქული გვჩუენებს³²⁰ ჩუენ მიზეზთა მათ მოწყინებისათა, რამეთუ სახელ-სდებს მათ უწყსოდ, რომელნი-იგი არარას იქმან და სხჳსა მის მიერ სიბოროტესა მას გამოაცხადებს, რამეთუ რომელი უწყსო იყოს, იგი უკრძალავცა არის³²¹ და ძჳრისზრახვად მზა და დაყუდებასა მოუზავებელ და მოწყინებისა მონა. ხოლო მოციქული ამცნებს ესევეითართაგან განშორებასა და კუალად [239v] იტყჳს, ვითარმედ: „არა ვლენ მოძღურებისა მისებრ, რომელი მიიღეს ჩემგან“^{322*}, და ამის სიტყჳსა მიერ გამოაჩინა ამპარტავანებამ მათი და ურჩებამ სწავლათა მათ სამოციქულოთა და კუალად იტყჳს: „ცუდად პური არავისგან ვჭამე, არამედ შრომითა და რუდუნებითა ღამე და დღე“³²³ ვიქმოდე, რაათა არა ვის დაუმძიმო“.^{324*}

მოძღუარი იგი წარმართთამ, ქადაგი სახარებისამ, რომელი-იგი მესამედ ცადმდე მიიწია, რომელი იტყოდა, ვითარმედ: უფალმან ბრძანა, რაათა ქადაგნი იგი სახარებისანი სახარებისაგან ცხონდებოდინ, ესევეითარი იგი დიდი მნათობი შრომითა და რუდუნებითა ცხონდებოდა და ღამე და დღე იქმოდა, რაათა არავის დაუმძიმოს. რამ ვყოთ უკუე³²⁵ ჩუენ, მოწყინეთა ამათ³²⁶, რომელნი-ესე ყოვლადვე განსუენებასა³²⁷ ჳორცთა ჩუენთასა ვეძიებთ?

313 თვისნი B, თს~ნი C

314 მიგცნე BC

315 თქუენ BC

316 ბაძვიდეთ C

317 მიმოიწურილვენ BC

318 ჭამდენ B

319 * II თეს. 3.12

320 გვჩუენებს BC

321 არს B

322 * II თეს. 3.6

323 დღე BC

324 * II თეს. 3.8

325 უკუე BC

326 მათ BC

327 განსუენებასა BC

და კუალად უფრო ცხადადცა³²⁸ გამოაჩინა ვნებაჲ იგი, რომელი იშვების³²⁹ უქმობისაგან, ვითარცა თქუა, ვითარმედ: „იგი, რომელნი არარას იქმან, არამედ მი-მო-იწულილვენ“,^{330*} და ამით საცნაურ-ყო, ვითარმედ უქმობისაგან იქმნების მიმოსლვაჲ, ხოლო მიმოსლვისაგან – უწესობაჲ და უწესობისაგან – ყოველივე ბოროტი. და კუალად გამოაჩინა წამალიცა კურნებისა მისისაჲ და თქუა, ვითარმედ: „ესევეითართა მათ ვამცნებთ, რამთა მყუდროებით იქმოდინ“³³¹ და ეგრეთ ჭამედ პურსა მას მათსა“,^{332*} და მერმე უფიცხლესადრე თქუა, ვითარმედ: „უქმი იგი ნუ ჭამნ“. ^{333*} ამისთჳსცა მამანი იგი მეგუბტელნი, მსგავსად კანონისა მის სამოციქულოსა, არცალა ერთსა ჟამსა უტევებენ [240r] ყოფად უქმად მონაზონსა და უფრომსად ჭაბუკთა³³⁴, რამეთუ უწყიან მათ, ვითარმედ მოთმინებითა მით საქმისაჲთა მოწყინებასაცა წინა-ალუდგებიან და თჳსსაცა საზრდელსა მოირეწენ და გლახაკთაცა შეეწევიან, რამეთუ არა თჳსისა საკმარისათჳს ოდენ შურებიან, არამედ უცხოთაცა და გლახაკთა და პყრობილთა ილუწიან კელთსაქმრისა მათისაგან.

რამეთუ ესევეითარიცა იგი მსხუერპლი³³⁵ შეწირულ ღმრთისა არს და ესრეთ იტყჳან მამანი, ვითარმედ: „რომელი იქმოდის საქმესა მას, ერთი ბრძოლაჲ აჭირვებს, ხოლო რომელი უქმად დგეს, იგი ბევრთა სულთა მიერ ბოროტთა წარიტყუენვის“^{336*}. კეთილ არს უკუე³³⁷, რამთა ამას ყოველსა ზედა ვაჟსენოთ სიტყუაჲცა, რომელი მრქუა მამამან მოსე, ფრიად გამოცდილმან მან მამათა შორის, რამეთუ დავჯედ მე მცირედ ჟამ უდაბნოსა შინა და შემჭირდა მოწყინებისაგან და მივედ და ვარქუ მას, ვითარმედ: „გუშინ ფრიად მებრძოლა მოწყინებაჲ და მოუძღურდი ფრიად და ვერ განვთავისუფლდი მისგან, უკუეთუმცა არა მისრულ“³³⁸ ვიყავ მამისა პავლესსა“. მაშინ მომიგო და მრქუა მე მამამან მოსე: „განმჴნევდი, რამეთუ არა განვითავისუფლებია ჯერეთ თავი შენი მისგან, არამედ უფრომსად მიგიცემია მონად მისსა და ესე უწყოდე, ვითარმედ ამიერითგან კელმწიფობით“³³⁹ და უფიცხლესად

- 328 ცხადაც BC
- 329 იშუების C
- 330 * II თეს. 3.11
- 331 იქმოდით BC
- 332 * II თეს. 3.12
- 333 * II თეს. 3.10
- 334 კაბუკთა A
- 335 მსხუერპლი BC
- 336 წარიტყუენვის BC
- 337 უკუე BC
- 338 მივსრულ C
- 339 კელმწიფობით C

გებრძოდის შენ, ვითარცა სულმოკლესა, უკუეთუ არა ისწრაფო ამიერითგან
ბრძოლად მისა მოთმინებითა და ღოცვითა და უწყინოდ³⁴⁰ ველთსაქმრითა,
და ღმერთი შეგეწიოს, რომლისაჲ არს დიდებაჲ უკუნითი უკუნისამდე, ამენ“.

სულისა მისთვის ცუდადმზუაოზრობისა^{341*}

[240v] მეშვდე ბრძოლაჲ ჩუენი, ძმანო, იყავნ სულისა მის მიმართ
მრავალღონისა, რომელ არს ზუაობაჲ. მრავალფერ³⁴² არს და წულილ ვნებაჲ
ესე ბოროტი, რომელი-იგი რომელსა ებრძოდის, მის მიერვე³⁴³ ვერადრე³⁴⁴
გულისვმა-იყოფების, რამეთუ სხუათა ვნებათა ზედა მოსლვანი ცხად არიან
და უადვილესცა არს მათი ბრძოლაჲ, რაჟამს სულმანცა უწყინ თჳსი იგი
მბრძოლი და წინააღდგომითა ღოცვისაჲთა გარე-მიაქცევნ მას. ხოლო
ცუდადმზუაოზრობისა იგი ვნებაჲ მრავალფერ არს, ვითარცა ვთქუ, და ძნად
საბრძოლველ, რამეთუ ყოველსა საქმესა შინა იპოების სახესა შინა და ფერსა
და სლვასა და ჯდომასა და სიტყუასა და დუმილსა და საქმესა და მარხვასა
და ღოცვასა და წიგნისკითხვასა და დაყუდებასა და სულგრძელებასა და
გულისვმისყოფასა.

რამეთუ ამათ ყოველთა საქმეთა შინა იბრძვის, რაჲთა დასცეს მკედარი
იგი ქრისტესი და რომელსა ვერ უძლოს აღზუავნებად, სამოსელსა ზედა
კეთილსა მას ებრძვის ცთუნებად სამოსლითა უნდოთა; და რომელნი-
იგი პატივითა ვერ აღამაღლის, მას ებრძვინ, რაჲთამცა უპატიობასა ზედა
აღზუავნა³⁴⁵; და რომელსა ველოვნებითა სიტყუათაჲთა ვერ შეუძლის
ცთუნებად, იგი დუმილითა, ვითარცა მყუდროჲ, აცთუნის; და რომელი
სანოაგეთა³⁴⁶ მიერ მრავალთა ვერ მოიყვანის დაჴსნილობად³⁴⁷, იგი მარხვისა
მიერ ქებითა კაცთაჲ აცთუნის.

და ესრეთ ყოველსავე საქმესა შინა ჰპოებს მიზეზსა ბრძოლისასა ბოროტი

340 უწყინოდა C

341 მზუაობისა C

* C-ში სათაურის შემდგომ წვრილად წერია: „ქ~ე, შეინწყალე ც~ი ნი~კზ“.

342 მრავალ C

343 მიერ C

344 ვერადრე] ვერ ადვილად BC

345 აღაზუავნა BC

346 სანოაგეთა] სათნოებათა A

347 დაჴსნილებად BC

ესე ეშმაკი და ამას ყოველსა ზედა მღვდლობასაცა აოცნებნ³⁴⁸.

[241r] რამეთუ მავსოვს მე ბერისა ვისიმე, რაჟამს იგი ვიყავ სკიტეს, რამეთუ ერთსა დღესა წარვიდა იგი სენაკსა ძმისა ვისსამე და ვითარცა მიეახლა კარსა, ესმა შინაგან ვჰამ მისი და ჰგონებდა ბერი, ვითარმედ წერილთა იწურთის. და დგა და ისმენდა სიტყუათა მისთა და ცნა, რამეთუ სცთებოდა³⁴⁹ ეშმაკისა მიერ ცუდადმზუაობრობისა, რამეთუ დგა და თავსა თვსსა აკურთხებდა დიაკონად და იტყოდა განტევებისა კათაკუმეველთა³⁵⁰. ვითარცა ესმა ესე ბერსა, განაღო კარი და შევიდა, ხოლო ძმამ იგი მიეგება მას წესისაებრ და თაყუანის-სცა და ჰკითხა მას, უკუეთუ ადრე-ძი მოსრულ არის, რაფთაძეცა ცნა, თუ ასმია-ძი ცთომამ იგი მისი, თუ არა. ხოლო ბერმან ლაღობის სახედ ჰრქუა მას: აწ მოვედი, ოდეს შენ აღასრულებდი განტევებასა კათაკუმეველთასა. ხოლო ესე რამ ესმა ძმასა მას, დაეარდა ფერჯთა თანა ბერისათა და ევედრებოდა მას, რაფთა ლოცვა-ყოს მისთვის, რაფთა განერეს ესევეითარისა ცთომისაგან. ხოლო ესე ამისთვის ვაჭსენეთ, რაფთა გულისჴმავყოთ, თუ ვითარსა უგუნურებასა მოიყვანებს კაცსა ვნებად ესე.

ამისთვისცა უკუე³⁵¹, რომელსა ენებოს, რაფთა სრულიად ილუაწოს და გვრგვნი იგი სიმართლისაჲ მიიღოს, უკვს მას მოლუაწებაჲ ყოვლითავე სახითა, რაფთა სძლოს მრავალფერსა მას³⁵² მკეცსა და რაფთა წინაშე თუალთა აქუნდეს მარადის სიტყუამ იგი დავით წინამსწარმეტყუელისაჲ, ვითარმედ: „**უფალმან განაბნინეს ძუალნი კაცთა მოთნეთანი**“^{353*} და რაფთა არარად შეჰრაცხოს³⁵⁴ ქებაჲ კაცთა მიერი, არამედ რაფთა ღმრთისა მიერსა ოდენ ქებასა³⁵⁵ [241v] ეძიებდეს³⁵⁶ და რაფთა განაგდებდეს მარადის გულისაგან თვისისა გულისსიტყუათა მათ ზუაობისათა და შეურაცხ-ჴყოფდეს³⁵⁷ მარადის თავსა თვსსა წინაშე ღმრთისა და წინაშე კაცთა“. და ესრეთ შეწევნითა ღმრთისაჲთა შეუძლოს განთავისუფლებად ეშმაკისა მისგან ცუდადმზუაობრობისა და მისცეს მაღლი ღმერთსა მრავალმოწყალესა, რამეთუ მისი არს დიდებაჲ უკუნიითი უკუნისამდე, ამენ³⁵⁸.

348 აოცნებს C
349 სთებოდა A
350 კათაკუმეველთასა BC
351 უკუე BC
352 მას] - BC
353 * ფს. 52.6
354 შერაცხოს C
355 ~ ქებასა ოდენ B
356 ეძიებდენ C
357 შეურაცხ-ყოფდეს C
358 ამენ] - C

სულისა მისთვის ამპარტავნებისა³⁵⁹

მერვე ბრძოლაჲ ჩუენი^{360*}, ძმანო, იყავნ სულისა მის მიმართ ამპარტავანებისა. ფიცხელ არს ეშმაკი ესე და უბოროტეს ყოველთა მათ პირველთქმულთა ვნებათასა და ებრძვის იგი უფროსად სრულთა, რომელნი-იგი სიმაღლესა სათნოებისასა აღსრულ იყვნენ. ჰნებაჲს მათი დაცემაჲ დიდისა მისგან დიდებისა.

და ვითარცა სენი რამეჲ ფრიად ბოროტი და განმჯრწნელი³⁶¹, არათუ ერთისა ოდენ ასოჲსა, არამედ ყოვლისაჲვე გუამისა არს ვნებაჲ ესე უკეთური. ხოლო სხუანი იგი ვნებანი, დაღაცათუ სულსა შეაშფოთებენ³⁶², გარნა თითოეული მათი თჳსსავე წინააღმდეგომსა სათნოებასა ებრძვის. ვნებაჲ ესე ბოროტი ამპარტავანებისა³⁶³ ყოვლითურთ დააბნელებს მორჩილთა მისთა და დაცემითა მით აღუდგომელითა დასცემს. ხოლო გამოცხადებულადრე გულისჴმა-ყოთ სიტყუაჲ ესე, რამეთუ ნაყროვნებაჲ ისწრაფის დავსნად მარხვისა³⁶⁴ და სიძვაჲ – სიწმიდისა და ვეცხლისმოყუარებაჲ – უბოვარებისა. და ეგრეთვე ყოველნი იგი ვნებანი წინა-აღუდგებიან თითოეულსა სათნოებასა, ხოლო ამპარტავანებაჲ [242f] რაჟამს ეუფლოს უბადრუკსა მას სულსა, ვითარცა მძვნეარემან ვინმე მძლავრმან³⁶⁵ გამოილის რაჲ ქალაქი დიდი და მაღალი, ესრეთ ძირითურთ აღაოჯრებს ვნებაჲ ესე სულსა.

და მოწამე არს ჩუენდა საქმისა ამისთჳს დიდი იგი ანგელოზი, რომელი-იგი ზეცით გარდამოვარდა ამპარტავანებისათჳს, რამეთუ დაჰბადა³⁶⁶ იგი ღმერთმან დიდად და შუენიერად³⁶⁷ ფრიად და შეამკო იგი ყოვლითა სათნოებითა და ყო იგი მაღალ და დიდებულ ცათა შინა.

ხოლო მან საწყალობელმან არა გულისჴმა-ყო, თუ ღმრთისა მაღლითა მოეცა მას ესე³⁶⁸ ყოველი, არამედ ამპარტავან იქმნა და ჰგონებდა, ვითარმედ თჳსისა ბუნებისა მიერ მოეცა მას ესე ყოველი დიდებაჲ და ჰგონებდა თავსა

359 ამპარტავნებისა C

360 * „ჩუენი“ ხელნაწერის დაზიანების გამო A-ში არ იკითხება.

361 განჯრწნელი A

362 შეაშფოთებენ BC

363 ამპარტავანებისა] +ხოლო A

364 მარხვსა C

365 ვინმე მძლავრმან] - C

366 დაბადა C

367 შუენიერად BC

368 ესე] - C

თვსა სწორ ღმრთისა ყოფად. და ამის ესევეითარსა გულისსიტყუასა მისსა ამხილებს წინამსწარმეტყუელი და იტყვს, ვითარმედ: „**სთქუ³⁶⁹ შენ გულსა შენსა: აგვდე მე ზეცად და დავიდგა საყდარი ჩემი ღრუბელთა ზედა ცისათა და ვემსგავსო მე მაღალსა**“.^{370*}

და მისთვის იქმნა იგი ეშმაკ და რომელსა ეგულებოდა სიმაღლე თავით თვსით, შთავდა იგი ქუესკნელთა³⁷¹ ქუეყანისათა და იყოფების ბნელსა მას. ხოლო აწ, ძმანო, ამისთვის უკუე³⁷² გუეშინოდენ³⁷³ და ვედრებითა ღმრთისა მიმართ და ყოვლითავე მოსწრაფებითა დავიცუნეთ³⁷⁴ თავნი ჩუენნი მომაკუდინებელთა³⁷⁵ მისგან ვნებისა, რომელ არს ამპარტავანებაჲ, და მარადის ვიტყოდით³⁷⁶ სიტყუასა მას³⁷⁷ მოციქულისასა, რაჟამს სათნოებაჲ რამათაჲ წარვჰმართოთ³⁷⁸, [242v] ვითარმედ: „**არა მე, არამედ მაღლი იგი ქრისტესი, რომელ არს ჩუენ თანა**“.^{379*} და კუალად, ვიხსენებდეთ სიტყუასა მას უფლისა³⁸⁰ და მაცხოვრისა ჩუენისა იესუ ქრისტესა, რომელ-იგი თქუა, ვითარმედ: „**თჳნიერ ჩემსა ვერარაჲ ძალ-გიც ყოფად**“, და კუალად წინამსწარმეტყუელი იტყვს: „**უკუეთუ არა უფალმან აღაშენოს სახლი, ცუდად შურებიან მაშენებელნი მისნი**“.^{381*} და კუალად, ვითარმედ³⁸²: „**არცა რომელსა ენებოს, არცა რომელი რბიოდის, არამედ რომელსა უფალი სწყალობდეს**“.^{383*}

რამეთუ დაღაცათუ ვინმე მჯურვალე იყოს სურვილითა და მოსწრაფებითა, არამედ ვიდრე ვორცთა შინა იყოს, ვერ მისწუთების სრულსა მას კეთილსა თჳნიერ მაღლისა და შეწევნისა ღმრთისა, რამეთუ „**ყოველივე ნიჭი სრული ზეგარდამო არს მამისაგან ნათლისა**“.^{384*} და კუალად, მოციქული იტყვს:

369 თქუ BC

370 * ეს. 14.13

371 ქუესკნელთა] + თანა BC

372 ამისთვის უკუე] - BC

373 გუეშინოდენ BC

374 დავიცუნენ B, დავიცუნეთ C

375 მომაკუდინებელისა BC

376 ვიტყოდეთ BC

377 მას] - BC

378 წარვმართოთ C

379 * I კორ. 15.10

380 უფლისასაჲ BC

381 * ეს. 126.1

382 ვითარმედ] - BC

383 * რომ. 9.16

384 * იაკ. 1.17

„რამ³⁸⁵ გაუქუს³⁸⁶, რომელი³⁸⁷ არა მიგიღებებს და უკუეთუ მიგიღებებს, რასა იქადი, ვითარმცა რომელ არა მოგედო³⁸⁸“ ხოლო რამთა გულისკმა-ვყოთ, ვითარმედ მადლითა და წყალობითა ღმრთისაჲთა იქმნების ცხორებაჲ ჩუენი და თჳნიერ შეწევნისა მისისა ვერაჲ³⁸⁹ შეუძლია კაცსა თავის-თავით³⁹⁰ ყოფად რამეჲ კეთილ³⁹¹, და ნუცა³⁹² ვინ ესაგეს ძალსა და გინა სიბრძნესა თჳსსა, არამედ ყოველსავე მის სახიერისაგან ვითხოვდეთ და მას ვესვიდეთ. და ესეცა ვიხილოთ მოწყალებაჲ ღმრთისაჲ ავაზაკსა მას ჴედა, რომელმან³⁹³ არა მოსაგებელად სათნოებისა დაიმკჳდრა სასუფეველი ცათაჲ, არამედ მადლითა და წყალობითა ღმრთისაჲთა. და ესე ყოველი მამათა ჩუენთა უწყოდეს და ამის[243r]თჳს ყოველთავე ერთბამად გუასწავეს, ვითარმედ³⁹⁴ საფუძველი უცთომელი სისრულისაჲ არა არს თჳნიერ სიმდაბლისა და შიშისა ღმრთისა და სიმშჳდისა და სრულისა უპოვარებისაჲ, რომელთა მიერ სრული სიყუარული წარემართების პირველად ღმრთისა მიმართ და მერმე – მოყუისისა, მადლითა და კაცთმოყუარებითა უფლისა და მაცხოვრისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა, რომელსა შუენის³⁹⁵ დიდებაჲ და პატივი თანა მამით და სულით წმიდითურთ აჴ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე³⁹⁶, ამენ³⁹⁷.

385 რად A

386 გაქუ C

387 რომელი-იგი C

388 მიგედოს C; * I კორ. 4.7

389 ვერარად BC

390 თვის-თავით BC

391 კეთილი BC

392 ნუცა C

393 რომელი-იგი A

394 ვითარმედ] სხუად BC

395 შუქნის BC

396 ანდა მარადის და უკუნითი უკუნისამდე] - C

397 ამენ] - BC

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გაბიაშვილი 2009 - გაბიაშვილი ენრიკო, ძველი ქართული ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, პოშილეტიკა, 3, თბილისი, 2009.
2. საქართველოს სახელმწ. მუზეუმის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის ხელნაწერების A კოლექცია, №1101, ტ. IV, გამომც. „სსრ მეცნიერებათა აკადემია“, თბილისი, 1954 წ.
3. Жордания 1902 – Жордания Т., Описание рукописей и старопечатных книг Церковного Музея духовенства Грузинской епархии, книга 1, отдел 1, рукописи, Тифлис, 1902.

Priest Ioane (Giorgi Nikolaishvili)

**The Writing of Our Holy Father Casian of Rome
on the Eight Vices: Gluttony, Impurity, Covetousness,
Anger, Dejection, Acedia, Vainglory and Pride**

Résumé

The present work is Euthymius the Athonite's († 1028) translation of the "Writing of Our Holy Father John Casian of Rome on the Eight Vices: Gluttony, Impurity, Covetousness, Anger, Dejection, Acedia, Vainglory and Pride" - one of the ascetic works of St. John Cassian the Roman (360-435). In fact, the text helps to form a complete impression of St. Cassian's first ascetic works - *De institutis coenobiorum*, which was translated from Latin into Greek as two independent works in the 5th century. Therefore, in Georgian we find two independent texts. Chronologically, out of all of St. Cassian's works presented in the collection, the last eight books are translated by St. Euthymius the Athonite, and the first four were later translated by the great Georgian ecclesiastical Father of the Black Mountain and a representative of the Hellenophile trend, Ephrem Mtsire (the 11th century), entitled: **"The Account on the Rules and Typikon of the Egyptian and Eastern Monasteries Written by Our Holy and Blessed Father Cassian the Roman"**.

The mentioned work of St. Cassian the Roman is also inter-

esting in that the teaching and doctrinal section is enriched with the life examples of the Fathers working in Egypt and Palestine, which is of great benefit to the monastic activity. Because of the limited volume of the collection, the research section, in which issues related to the text are discussed, does not accompany it. The mentioned issues are: biographical information on St. Cassian's life, a review, made in relation to the studied text, of the peculiarities of the number and systematization of passions and vices studied in the works of the Holy Fathers, a theological analysis of eight deadly passions, the results of comparison with the Greek original text...

The readers interested in the theme can get acquainted with the entire paper at the Department of Dogmatics and Patristics of Tbilisi Theological Academy.

ირაკლი ორჟონია

ექლესიის მამათა ჰეშტეგონული კომენტარების
თეოლოგიური ანალიზი

სელმძვანელი თეოლოგიისა და ფილოლოგიის დოქტორი
ედიშერ ჭელიძე

შესავალი¹

საკითხი სამყაროს წარმოშობის თაობაზე უდიდეს დაინტერესებას იწვევდა კაცობრიობის განვითარების ყველა ეტაპზე. ანტიკური ბერძნული ფილოსოფია თვალნათლივ წარმოაჩენს, როგორი მრავალფეროვანი შეხედულება არსებობდა აღნიშნულ თემასთან მიმართებით. მაგალითად, თაღესი ყველაფრის საფუძვლად წყალს მიიჩნევდა, ანაქსიმანდრე საგანთა პირველსაწყისად აპეირონს ასახელებდა. მოგვიანებით არისტოტელე ანაქსიმანდრეს აპეირონს მატერიას უწოდებს, რომლისგანაც, მისივე მოძღვრების თანახმად, სამყარო წარმოიშობა. ანაქსიმენე, წინამორბედთაგან განსხვავებით, ყოველივეს დასაბამად ჰაერს თვლიდა. მაგრამ, როგორც წმ. ბასილი დიდი შენიშნავს, ასპარეზზე ყოველი ახლადგამოჩენილი ფილოსოფოსი წინამორბედის შეხედულებას უპირისპირდებოდა და განაჩიქებდა მას, თავად კი სრულიად ახალ თვალსაზრისს სთავაზობდა საზოგადოებას.

ბუნებრივია, რომ საუკუნეთა განმავლობაში სამყაროს შექმნასთან დაკავშირებით გაჟღერებული მრავალი მოსაზრებიდან რომელიმე ერთი უნდა ყოფილიყო ჭეშმარიტების მაუწყებელი. საეკლესიო სწავლების თანახმად, ძვ. წ. აღ-ის მეორე ათასწლეულისას ისრაელისთვის გაცხადებულ რჯულში გამოითქვა სრული სისავსითა და სინამდვილით სწავლება ქვეყნიერების წარმოშობის შესახებ: „დასაბამად ქმნა ღმერთმან ცაჲ და ქუეყანა“ (დაბ. 1.1), - სწორედ ამ სიტყვებით იწყებს თხრობას წინასწარმეტყველი მოსე და შემდგომ ბიბლიურ მუხლებში თანდათანობით გადმოგვცემს, თუ როგორ ვითარდებოდა მოვლენები ექვსი დღის განმავლობაში. თუმცა ისიც უნდა შევნიშნოთ, რომ ზემოხსენებული საკითხის სიღრმისეული გააზრებისთვის, წმინდა წერილში აღწერილი მოვლენების კვალდაკვალ, მათთან დაკავშირებული საეკლესიო განმარტებებით უნდა ვიხელმძღვანელოთ, რომ საწინასწარმეტყველო სიტყვით გადმოცემული, დაფარული, ხორციელ თვალთაგან უხილავი და ოდენ ეკლესიის სულიერი მზერით განსაჭვრეტი მოძღვრება შევიმეცნოთ.

ამდენად, ერთი მხრივ, წმინდა წერილისა და, მეორე მხრივ, ეკლესიის

1 წინამდებარე წერილი არის ირაკლი ორჟონიას სადოქტორო ნაშრომის (ხელმძღვანელი - თეოლოგიისა და ფილოლოგიის დოქტორი ედიშერ ჭელიძე) ავტორეფერატის შემოკლებული ვარიანტი. მასში რეზიუმირებული სახით თავმოყრილია სადოქტორო ნაშრომში შესწავლილი მასალა. ამ თემით დაინტერესებულ მკითხველს აქვს საშუალება, ნაშრომს სრული სახით გაეცნოს თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარიის ბიბლიოთეკაში.

წიაღში დაცული ეგზეგეტიკური წყაროების საფუძვლიანი შესწავლა შესაძლებლობას იძლევა, რომ ღვთისაგან გაცხადებული ჭეშმარიტება გაეიაზროთ და უცდომელ მოძღვრებას ვეზიაროთ. ნაშრომი „დაბადების“ წიგნის პირველ თავთან დაკავშირებით ეკლესიის მამათა მიერ გამოთქმული თუ დაწერილი ჰექსემერონული კომენტარების თეოლოგიური ანალიზია წარმოდგენილი. კერძოდ, ჩვენი კვლევის საგანია, თუ როგორ განმარტავს საეკლესიო ეგზეგეტიკა მოსე წინასწარმეტყველისთვის გაცხადებულ უწყებას ქვეყნიერების ქმნადობის შესახებ.

ნაწილი პირველი - ქრისტიანული კოსმოლოგია თავი I

ეკლესიის მამათა სწავლება სამყაროს მყისიერი
ქმნადობის შესახებ

ეკლესიის მამათა სწავლების თანახმად, სამყაროს ქმნადობა («დაბადების» პირველ ორ მუხლში გადმოცემული სწავლება) ღვთისაგან აღსრულებული უქამო, მყისიერი მოქმედებაა; თუმცა იმავე ეგზეგეტიკური წყაროების გაცნობისას არსებითად ორი განსხვავებული შეხედულება იკვეთება და ორივე მათგანი ყველაზე მკაფიოდ კაპადოკიელი მოღვაწეების, წმ. ბასილი დიდისა და წმ. გრიგოლ ნოსელის შრომებშია ასახული. საქმე ისაა, რომ პირველი მათგანი დასაბამად შექმნილ ცასა და ქვეყანას მატერიალურ მოცემულობად აღიქვამს და ამგვარი გააზრების არგუმენტად წმინდა წერილში დამოწმებულ ტერმინოლოგიაზე მიანიშნებს. კერძოდ, ვინაიდან საუბარია წყლით გარემოცულ მიწასა და წყალზე, რომლის ზემოთაც სული ღვთისა მიმოიქცეოდა (შდრ. [დაბ. 1. 1-2]: „დასაბამად ქმნა ღმერთმა ცაჲ და ქუეყანაჲ... და სული ღმრთისაჲ იქცეოდა ზედა წყალთა“; შდრ. ბერძ. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν... καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφύετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος), ამგვარი აღწერილობა, კესარი-კაპადოკიელი მღვდელმთავრის თანახმად, დასაბამში ღვთისაგან მყისიერად შექმნილი ელემენტების (მიწისა და წყლის) შესახებ მოძღვრებას გადმოგვცემს.

იმავე ბიბლიური მუხლების კომენტარებისას წმ. გრიგოლ ნოსელი განსხვავებულ ეგზეგეზის წარმოგვიდგენს. ხსენებული მღვდელმთავრის თქმით, დასაბამად არსებობამინიჭებული ცისა და ქვეყნის თაობაზე წერილში გადმოცემული მოვლენები (დაბ. 1. 1-2) არანივთიერი სამყაროს ქმნადობას აღწერს. კერძოდ, ღმერთმა სულიერი (არამატერიალური) პირველსაფუძვლები «დაპადა» (მაგალითად, სიმსუბუქე, სიმძიმე, სიმტკიცე, სიზბილე, გაიშვიათებულობა, სიმკვრივე, სისველე, სიხმელე, სიცივე, სიმზურვალე, ფერი, სახე, გარშემოწერილობა, მანძილი), რომლებსაც კაპადოკიელი მოღვაწე ორი ტერმინოლოგიური შესატყვისით მოიხსენიებს: **ψιλὰ νοήματα καὶ ἔννοιαι** (წმ. გიორგი მთაწმინდელის თარგმანის მიხედვით, „გულისზრახვანი წულიღნი“ და „გონებანი“; თანამედროვე ქართულით, „შიშველი აზრები“ და „ცნებები“). წმ. გრიგოლ ნოსელის თანახმად, სწორედ

ხსენებული ცნებები და შიშველი აზრებია ღვთის დასაბამიერი, მყისიერი შესაქმე, რომლებიც გარკვეულ დრომდე ურთერთისგან დამოუკიდებლად არსებობენ და მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ერთურთს შეუკავშირდებიან ისინი, ჰექსემერონის პირველ დღეს («დღე ერთისას») შეგვამოვნდება მატერია, ოთხი სტიქიონი, რომელთა საშუალებითაც მომდევნო დღეების განმავლობაში მთელი ხილული სამყარო ფორმირდება.

თავი II

ეკლესიის გაგება სწავლება ჰექსემერონის პირველ დღეს ქმნილი

სინათლის შესახებ

წმ. ბასილი დიდის ჰექსემერონული განმარტებების შესწავლისას საყურადღებო გარემოება იკვეთება. კერძოდ, დასაბამიღებული სინათლის შესახებ საუბრისას, მართალია, ხსენებული მოღვაწე საკუთარ ჰომილიებში მცირე განხილვით შემოიფარგლა, მაგრამ წარმოდგენილი მსჯელობა უპირობო დასკვნის გამოთქმის შესაძლებლობას იძლევა: მყისიერი შესაქმისას (შდრ. დაბ. 1. 1-2), კესარია-კაპადოკიელი მღვდელთმთავრის თანახმად, საყოველთაოდ ცნობილი ოთხი ელემენტიდან **მიწა, წყალი და ჰაერი** იძენს მყოფობას, ხოლო «დღე ერთისას» ქმნილი ნათელი სხვა არაფერია, თუ არა **ცეცხლის სტიქიონი**. რაც შეეხება საღვთო შემოქმედებაში წარმოჩენილ ამგვარ დანაწევრებას (ე. ი. მიწის, წყლის, ჰაერის დასაბამში შექმნას, «დღე ერთისას» კი ცეცხლის ელემენტის შეგვამოვნებას), ბასილი დიდის მიხედვით, ვინაიდან საღვთო ბრძანებით შექმნილი სინათლის ძალმოსილება ყოველივეს განათლება და ხილვადობის მინიჭებაა, სწორედ ასეთი განსაკუთრებული და სხვა სტიქიონებზე აღმატებული თვისებების მიზეზით შეიძინა მან მყოფობა ჰექსემერონის პირველ დღეს, რითაც უწინარეს არსებული «უხილავი და განუმზადებელი» ელემენტები წაროაჩინა და გაამშვენა.

ზემოდამოწმებული ეგზეგეზისისგან განსხვავებულ სწავლებას ვხვდებით წმ. გრიგოლ ნოსელის შრომაში „პასუხი ექუსთა მათ დღეთათჳს“. ღირსი მამის თანახმად, წმინდა წერილში ამოკითხული შინაარსი ჰექსემერონის პირველ დღეს მხოლოდ ერთი ელემენტის, ნათლის (ცეცხლის) ქმნადობის შესახებ მოძღვრებას აღგვიწერს, მაგრამ იქვე მოიაზრება დანარჩენი სამი (მიწა, წყალი და ჰაერი). საქმე ისაა, რომ წერილის პირველი

ორი მუხლი (შდრ. დაბ. 1. 1-2), ნისის ეკლესიის წინამძღოლის თქმით, გადმოგვცემს სწავლებას სულიერი პირველსაფუძვლების (ზემოხსენებული **შიშველი აზრებისა და ცნებების**) ქმნადობის შესახებ, რომლებიც საღვთო განგებულებით შეუკავშირდებიან რა ურთიერთს, მხოლოდ ამის შემდეგ ფორმირდება მატერია. შესაბამისად, ვინაიდან დასაბამად ქმნილი ცა და ქვეყანა, კაპადოკიელი მღვდელთმთავრის თანახმად, უნივთო შესაქმნა, ბასილი დიდის ზემოდამოწმებული განმარტებისგან განსხვავებით, მასში ვერაფრით მოვიაზრებთ რაიმე ნივთიერს (მიწას, წყალსა თუ ჰაერს). ამდენად, რაჟამს წერილი ნათლის შექმნის თაობაზე აღგვიწერს მოძღვრებას (შდრ. დაბ. 1.3), აღნიშნულში სულიერი პირველსაფუძვლების შეკავშირების შედეგად მიღებული ცეცხლის სტიქიონი მოიაზრება, თუმცა, ნისელი მოღვაწის მითითებით, სწორედ იმავე «დღე ერთისას» შეიქმნა მიწა, წყალი და ჰაერი.

უნდა აღინიშნოს, რომ წმ. იოანე დამასკელი დოგმატური ღვთისმეტყველების შემაჯამებელ სახელმძღვანელოში ზემოდამოწმებული ორი განსხვავებული სწავლებიდან ღირსი ბასილი დიდის მოძღვრებას იზიარებს. მისი თქმით, ჰაერი და წყალი ის სტიქიონებია, რომლებიც შესაქმნის პირველ დღემდე იძენენ დასაბამს, ვინაიდან უფსკრულთა ზედა სიბნელის არსებობა თუ წყალთა ზედა საღვთო სულის მიმოქცევა (შდრ. დაბ. 1.2) ჰაერსა და წყლზე მიგვანიშნებს, რომლებიც «დღე ერთის» უწინარეს, მყისიერი შესაქმნისას შემოდიან არარსებობიდან მყოფობაში. სინათლის მყოფობაში შემოყვანა კი, წმინდა წერილის მიხედვით, პექსემერონის პირველ დღეს ხორციელდება და ეს ნათელი, დამასკელი მოღვაწის თანახმად, სხვა არაფერია, თუ არა ცეცხლის სტიქიონი.

თავი III

ეკლესიის მამათა სწავლება პექსემერონის მეორე დღეს შემქნილი

მყარისა და ზენა წყლების შესახებ

წმ. ბასილი დიდის, წმ. იოანე დამასკელისა და სევერიანე გაბალოვნელის სწავლებების თანახმად, ღვთისაგან მეორე დღეს შექმნილი მყარის რამდენიმე უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია იკვეთება. კერძოდ, მისი (მყარის) საშუალებით ზეცაში წყლის გარკვეული მარაგი იქნა დაუნჯებული, რომლითაც,

საჭიროების შემთხვევაში, ერთი მხრივ, ქვეყნიური (ანუ მყარს ქვედა) წყლების მარაგის შევსება ხდება; მეორე მხრივ, ზედა წყლები უშუალოდ მყარს ქვემოთ განთავსებული ეთერული სიმსურვალისა და ზეციურ მანათობლებში დავანებული ცეცხლისგან იცავენ მყარს და რომ არა ნოტიო სტიქიონის დიდი ოდენობა, ცად წოდებული მყარი დაირღვეოდა (ცეცხლის მიერ შეიმუხრებოდა). ამასთან, წყლით შემოსაზღვრული მყარს ზედა სივრცე იმავე სტიქიონის სიჭარბის მიზეზით გაუმჭვირვალეა და მანათობელი სხეულისგან გამოვლენილ სინათლეს დედამიწის საპირისპირო მიმართულებით არ ატარებს. შესაბამისად, ასე ვთქვათ, შიგნითა მხარეს მიმართავს მას, რითაც სამყაროში ხილული სინათლის არსებობას განაპირობებს.

განსხვავებულ მოძღვრებას წარმოგიდგენს წმ. გრიგოლ ნოსელი. კაპადოკიელი მღვდელმთავრის თანახმად, პირველ დღეს შექმნილი ნათლის (ანუ ცეცხლის სტიქიონის) სიმსუბუქე მის შეუჩერებელ მოძრაობას საზღვრავს, ე.ი. რა წამსაც ღვთისაგან შექმნილი სულიერი პირველსაფუძვლების შეერთების (ურთიერთდაკავების) შედეგად ნივთიერი სახით ნათლის (ცეცხლის) ელემენტი შემოვიდა არარსებობიდან არსებობაში, მან, სიმსუბუქიდან გამომდინარე, ზემოთ დაიწყო სწრაფვა, მაგრამ მიაღწია რა მატერიალური სივრცის უკიდურეს საზღვარს, რომლის მიღმაც არანივთიერი სამყარო იწყება, ბუნებრივია, მეტად ვეღარ მოახერხა ზედასვლა (ვინაიდან, მართალია, ცეცხლი დანარჩენ სტიქიონებთან შედარებით ყველაზე ნაკლებად მატერიალურია, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ის, როგორც ნივთიერი, მხოლოდ მატერიალური სოფლის ფარგლებში მოძრაობს). ამიტომაც სიმსუბუქით განპირობებული მარადისი მოძრაობის მიზეზით ნივთიერი სამყაროს უკიდურესი ზედა საზღვრის კვალად დაიწყო წრიული ბრუნვა და კოსმოსს ერთგვარი წრეწირი შემოავლო. კერძოდ, ცეცხლის მიერ განვლილი წრის მიღმა არანივთიერი სივრცეა, ხოლო წრის ქვემოთ ღვთისაგან შექმნილი პირველსაფუძვლების შეკავშირების შედეგად ფორმირებული მატერიალური სამყარო მდებარეობს. ნისელი მოღვაწის თანახმად, სწორედ ცეცხლის მიერ შემოწერილი საზღვარია ბიბლიაში ნახსენები მეორე დღეს შექმნილი მყარი.

თავი IV

ეკლესიის მამათა სწავლება პექსემერონის პირველი სამი დღის
განმავლობაში დღე-ღამის მონაცვლეობის შესახებ

წმ. ბასილი დიდის თანახმად, შესაქმნის დასაბამიერი სამი დღე პირველქმნილი ნათლის განვრცობითა და შემჭიდროვებით წარიმართა.

ღირსი ეფრემ ასურის მიხედვით, რაჟამს საღმრთო განგებით შექმნილი ნათელი მყარს ქვემოთ მდებარე, დედამიწის დამფარავ წყლებში პირველი სამი დღის განმავლობაში იძირებოდა, სამყაროში ღამე მეუფებდა, ნოტიო სტიქიონიდან აღმოცისკრებისას კი სიბნელეს დღე ენაცვლებოდა.

წმ. გრიგოლ ნოსელის სწავლებით, რაჟამს პექსემერონის პირველ დღეს შექმნილმა ნათელმა მატერიალური სამყაროს ზედა ნახევარსფერო წრიულად შემოწერა, კოსმოსის აღნიშნული ნაწილი (ზედა ნახევარსფერო) სინათლემ მოიცვა, ხოლო ქვედა ნახევარსფეროზე სიბნელე იყო. შემდეგ იმავე ნათელმა ქვედა ნახევარსფეროში გადაინაცვლა, ამჯერად ეს ნაწილი განათდა, ზედა ნახევარსფერო კი ბნელმა მოიცვა. ნათელი კვლავ იმ ადგილს დაუბრუნდა, საიდანაც პირველი წრიული მოძრაობა დაიწყო და სწორედ ამ პერიოდს ეწოდა პირველი დღე (ანუ დროის მონაკვეთი, როდესაც ცეცხლის სტიქიონმა სამყაროს ორივე სფერო თანმიმდევრულად გაანათა და სასტარტო პოზიცია დაიკავა). ნათელი, ამჯერად მეორეგზის, კვლავ იგივე საზღვრებში იწყებს მოძრაობას, როგორც პირველი დღის შემთხვევაში ხდებოდა ეს და შედეგად იმავე წრიული სრბოლის დასასრულს ბიბლიური შესაქმნის მეორე დღეც წარსულად იქცევა. ასე გრძელდება მესამე დღის ჩათვლით, ხოლო მეოთხე დღეს, შექმნა რა ღმერთმა ცის მნათობები, სამყაროს გარშემო მსრბოლი ნათელი მათში დაამკვიდრა და ამიერიდან (ე. ი. მეოთხე დღიდან) დღე-ღამის მონაცვლეობა განგებულებით მნათობებისთვის მინიჭებული ფუნქციაა.

საყურადღებოა, რომ წმ. იოანე დამასკელმა შემაჯამებელ დოგმატურ სახელმძღვანელოში ზემოდამოწმებული განსხვავებული მოსაზრებებიდან ღირსი ბასილი დიდის სწავლება გაიზიარა. დავიმოწმებთ შესაბამის ადგილს: „საღვთო ბრძანებით, სამი დღის განმავლობაში სინათლე **გაიშლებოდა** და **შემჭიდროვდებოდა**. ასე დგებოდა დღე და ღამე. მაგრამ მეოთხე დღეს ღმერთმა შექმნა დიდი მნათობი ანუ მზე „დღის მოთავედ და მბრძანებლად“ (დაბ. 1.16), რადგან მის მიერ შემყარდება დღე“ (წმ. იოანე დამასკელი 2000: 349). ბასილი დიდისა და ღირსი იოანე დამასკელის თანახმად,

ბიბლიური პირველი სამი დღე-ღამე ნათლის გაშლისა და შემჭიდროების შედეგია (სინათლის შეკუმშვისას ღამე დგებოდა, ხოლო გაშლისას - დღე).

თავი V

ეკლესიის მამათა სწავლება ჰექსამერონის მესამე დღეს
აღსრულებული მოვლენების შესახებ

წმ. ბასილი დიდისა და ნეტარი ავგუსტინეს მიხედვით, ხმელეთის ხილვადობა ღვთის ყოვლისშემძლეობით დედამიწის ზედაპირზე განვითარებულმა ჩაღრმავებებმა განაპირობა, რომლებშიც ბუნებრივად მოხდა წყლის ჩადინება, რამაც უწინარეს ჟამს დაფარული ხმელეთი წარმოაჩინა. რაც შეეხება იმავე დღეს მცენარეების აღმოცენებას, წმ. თეოფილე ანტიოქიელისა და წმ. ბასილი დიდის თქმით, ვინმეს რომ მზის მსურველებისთვის არ მიეწერა ცხოველმყოფელი ძალმოსილება, სწორედ ამ განზრახვებით დედამიწიდან მცენარეების აღმოშობა ციური სხეულების გაჩენის წინმსწრებია, რაც უსაფუძვლოს ხდის ქმნილებათა განმალმრთობელი ადამიანების განაზრახს, რომ მზეს, ვითარცა სიცოცხლის წარმომშობ არსებას, ეთაყვანონ.

თავი VI

ეკლესიის მამათა სწავლება ჰექსამერონის მეოთხე დღეს
შემქნილი ციური სხეულების შესახებ

ციური სხეულების წარმომავლობასთან დაკავშირებით ყველაზე ამომწურავ და სრულყოფილ ეგზეგეზისს წმ. გრიგოლ ნოსელი გეთავაზობს. შესაბამისად, სწორედ მის მიერ გამოთქმული განმარტების დასკვნით ნაწილს დავიმოწმებთ. კაპადოკიელი მღვდელთმთავრის თანახმად, პირველ დღეს შექმნილი ნათელი არაერთგვაროვანი იყო, რადგან მიუხედავად იმისა, რომ დანარჩენ სტიქიონებთან მიმართებით ყველზე მსუბუქია ის, საკუთარ თავში გარკვეულ თვისობრივ განსხვავებებს ავლენდა. ნათლის ერთი ნაწილი

ნივთიერ სამყაროსთან შეფარდებით მაქსიმალურად არამატერიალური შედგენილობისაა და კაპადოკიელი მოძღვარი ასე ახასიათებს მას: „წულილი იგი და მალე და სუბუქი და უნივთო და წმიდაა“; ე. ი. განუყოფელი („წულილი“), მსწრაფმოძრავი („მალე“), მსუბუქი, მჩატე („სუბუქი“) და არამატერიალური („უნივთო“); მაშინ როდესაც პექსემერონის დასაწყისში უმყოფობიდან არსად მოყვანილ იმავე ნათელში გაცილებით უფრო ნივთიერი ელემენტიც განიჭვრიტებოდა, რომელსაც თვისობრივი განსხვავების გამო ზემოხსენებულთან შედარებით ნაკლები სიმსუბუქე, სისწრაფე, სიწმინდე გააჩნდა.

ნისელი მოღვაწის მიხედვით, პირველ დღეს დასაბამიღებული ნათლის სიმსუბუქე მის შეუჩერებელ მოძრაობას განაპირობებდა, ე. ი. რა წამსაც ღვთისაგან შექმნილი სულიერი პირველსაფუძვლების შეერთების შედეგად ნივთიერი სახით სინათლის ელემენტი შემოვიდა უმყოფობიდან არსებობაში, მან, სიმსუბუქიდან გამომდინარე, ზევითკენ დაიწყო სწრაფვა. მაგრამ ვინაიდან ხსენებული ნათელი შედგენილობის მიხედვით არაერთგვაროვანია, უნივთო სამყაროს მომიჯნავე მატერიალური სივრცის უკიდურეს საზღვარს ნათლის იმ ნაწილმა მიაღწია, რომელიც ყველაზე ნაკლებნივთიერი, მსუბუქი, მსწრაფმოძრავი იყო, ხოლო უფრო ინერტული, უფრო უმოქმედო და უფრო უმოძრაო ნათელი კოსმოსის მხოლოდ იმ სივრცეშივე ამაღლდა, სანამდეც საკუთარი მატერიალური შედგენილობა აძლევდა გადაადგილების შესაძლებლობას, რადგან მართალია, მის მიერ მიღწეული სიმაღლის მიღმა (ზევით) კვლავ ნივთიერი სივრცე მდებარეობდა, მაგრამ ეს სივრცე ხსენებულ ნათელზე ნაკლებადმატერიალური იყო, რაც ბუნებრივად განაპირობებდა უფრო ნივთიერი ნათლის ზესწრაფვის შეზღუდვას, მაშინ როდესაც მოძრაობის გაგრძელების შესაძლებლობა სინათლის ოდენ იმ ნაწილს განესაზღვრა, რომელსაც „წულილი იგი და მალე და სუბუქი და უნივთო და წმიდაა“ უწოდა კაპადოკიელმა მღვდელთმთვარმა და ამ ნათელმა, ზემოთქმულისებრ, კოსმოსის უკიდურეს, მატერიალური სამყაროს გარემომზღუდავ საზღვარს დაუბრკოლებლად მიაღწია. წმ. გრიგოლ ნოსელის თანახმად, შესაქმის პირველი სამი დღის განმავლობაში სინათლის შეუჩერებელი მოძრაობის კვალდაკვალ, საღვთო განგებულებით, იმავე ელემენტის დაყოფა-დანაწევრების პროცესი მიმდინარეობდა. კერძოდ, პირველქმნილი ნათლის ის ნაწილი, რომელიც ყველაზე ნაკლებადნივთიერი და, შესაბამისად, მსუბუქი იყო, სხვებს თანაწარხდა და ყოველგვარი წინაღობის გარეშე, ხილული სამყაროს უმაღლეს მიჯნას (ე. ი. ნივთიერისა

და არანივთიერის საზღვარს) მიაღწია. რაც შეეხება დანარჩენს, უფრო მეტად მატერიალურმა ნათელმა იმავე მატერიალური თანაფარდობის მქონე სივრცეში იმოძრავა, რომლის იქითაც გადაადგილება მას აღარ ხელეწიფებოდა. კაპადოკიელი მოძღვრის მიხედვით, ხსენებული ელემენტის ურთიერთგამიჯვნა იმავე ლოგიკით გაგრძელდა და ზემოთნათელი ნათელი ნივთიერი მდგომარეობის შესაბამისად შვიდ ნაწილად დანაწევრდა, რითაც, ნისის ეკლესიის წინამძღოლის სიტყვისაებრ, ჰექსემერონის მეოთხე დღეს შვიდ ცთომილსა (სატურნს, იუპიტერს, მარსს, მზეს, ვენერას, მერკურის, მთვარეს) და ვარსკვლავებს დაედო დასაბამი.

თავი VII

ეკლესიის გამათა სწავლება სტიქიონთა
ურთიერთმიმართების შესახებ

წმ. ბასილი დიდის, წმ. იოანე დამასკელისა და სევერიანე გაბალოვნელის მიხედვით, ბიბლიურ მეორე დღეს შექმნილ მყარს ზემოთ მატერიალური წყალი მდებარეობს, რომლის ფუნქცია ცეცხლის სიმხურვალის განეიტრალებაა. კესარია-კაპადოკიელი მღვდელმთავრის სიტყვებით, მარადის ერთმანეთთან დაპირისპირებაში მყოფ ორ სტიქიონს შორის ცეცხლი უფრო მძლავრია და საკუთარი სიმხურვალის ძალით ის წყლის რაოდენობას ამცირებს. საღვთო განგებით ცაში დაუნჯებული ნოტიო სტიქიონის მარაგი ისეა განსაზღვრული, რომ მათი ამოწურვა მეორედმოსვლას დაემთხვეს და თუ არა ამგვარი წინაგანსაზღვრულობა, წყლის გარეშე დარჩენილ სამყაროს ცეცხლი გაანადგურებდა.

92

წმ. გრიგოლ ნოსელი განსხვავებულ განმარტებას წარმოადგენს. მისი თქმით, წმინდა წერილის მიერ ნაუწყები მყარს ზედა წყლები - ესაა სიმბოლურ ენაზე გამოთქმული უწყება ანგელოზთა შესახებ (ე. ი. მყარს ქვემოთ პირდაპირი მნიშვნელობით ნოტიო სტიქიონი მდებარეობდა, ხოლო მყარს ზემოთ დანერგილი წყალი უსხეულო ძალთა სიმრავლეა). შესაბამისად, თუკი ერთმანეთთან დაპირისპირებაში მყოფი სტიქიონების ურთიერთქმედების შედეგად ერთი (ცეცხლი) საკუთარი სიძლიერით მეორეს (წყლის) რაოდენობას განაქარვებს, მარაგების შევსება შეუძლებელი ხდება, რადგან,

ნისის მღვდელთმთავრის თანახმად, ამგვარი მარაგები ცაში ფიზიკურად არ არსებობს. შესაბამისად, სტიქიონთა რაოდენობა თანაბარია. მართალია, ისინი ურთიერთს უპირისპირდებიან, მაგრამ არასოდეს ხდება ისე, რომ ერთ-ერთი მათგანის რაოდენობა იკლებდეს და ამის ხარჯზე მეორე სტიქიონის ძალა და მოცულობა მატულობდეს. ამდენად, კაპადოკიელი მოძღვარი საკუთარ შრომაში **ელემენტთა ურთიერთშორის გადასვლის თეორიას** ავითარებს.

თავი VIII

ექლესიის მამათა სწავლება შესაქმის დღეების

საათობრივი ხანგრძლივობის შესახებ

თანამედროვე მეცნიერებაში მიღებული აზრია, რომ ქვეყნიერების დასაბამიდან დღემდე მილიარდობით წელია გასული, მაშინ როდესაც, საექლესიო სწავლების თანახმად, სამყაროს შექმნასა და ქრისტეშობას შორის დაახლ. 5500 წლიანი შუალედია (დაკონკრეტებულად: „ალექსანდრიულით“ - 5492, „ბიზანტიურით“ - 5508, „ქართული დასაბამით“ კი - 5604 წწ.). შესაბამისად, შეუძლებელია, ორივე თვალსაზრისი მივიჩნიოთ ჭეშმარიტებად (ე. ი. ერთი მხრივ, მითითება მილიონობით წლის შესახებ და, მეორე მხრივ, არასრული ექვსი ათასწლეულის ხსენება).

წარმოდგენილი ორი ურთიერთსაწინააღმდეგოსწავლების დასაბუთებლად ბიბლიესტთა ნაწილმა გამოსავალი შესაქმის დღეების თავისებურ განმარტებაში მოძებნა. მათი თქმით, როდესაც საუბარია სამყაროს დასაბამიდან ქრისტეშობამდე პერიოდზე და 5492, 5508 ან 5604 წელია მითითებული, ათვლის წერტილად ადამისა და ევას შეცოდებისა და ედემის ბაღიდან მათი განდევნის შემდგომი პერიოდი მიიჩნევა, რადგან პირველმშობელთა დაცემის შედეგად სამყარო ახლებურ წესრიგს დაექვემდებარა; ცვალებადობამ კი (ხრწნადობამ, მოწყვლადობამ, მოკვდავობამ) არა მხოლოდ ადამიანური ბუნება მოიცვა, არამედ - მთელი კოსმოსი. ზემოხსენებულ მკვლევართა აზრით, შესაბამისად, სწორედ ცოდვით დაცემამ დაუდო დასაბამი დღე-ღამის ოცდაოთხსაათიან ხანგრძლივობას. რაც შეეხება შესაქმის ექვს დღეს, აღნიშნული დრო მათ მიერ ასტრონომიულ დღეებზე შეუდარებლად აღმატებულ - **„ზეჟამეულ დროდ“** არის გააზრებული. ისინი მსჯელობას

ლოგიკურად აგრძელებენ და ამბობენ, რომ ვინაიდან ქვეყნიერების ისტორიაში პირველი შეიდეულის დღეთა ხანგრძლივობა „ზეჟამიერი (ე. ი. განუსაზღვრელი) დროა“, სამყაროს წარმოშობის რამდენიმე მილიონი წლით დათარიღებას წინ არაფერი უდგას, რადგან „ზეჟამეულობა“ (ე. ი. დასაბამიერი პირველი ექვსი დღე), შესაძლოა, მრავალი ათასწლეული (მილიონობით წელი) გაგრძელებულიყო.

ზემოხსენებული მოსაზრების საპირისპიროდ უნდა აღინიშნოს, რომ თეოლოგიურ საკითხებზე მსჯელობისას საფუძველთა საფუძველი ეკლესიის მამათა მიერ გამოთქმული სწავლებებია და არა კონკრეტულ პირთა კერძო შეხედულებანი. ამდენად, რაჟამს ხსენებული თემის განხილვა მიმდინარეობს, გარდაუვალი აუცილებლობით შესწავლილი უნდა იყოს შესაბამისი ეგზეგეტიკური წყაროები, რომელთა შეჯამების შედეგად ერთმნიშვნელოვანი და ცალსახა დასკვნა იკვეთება: **შესაქმის თითოეული დღე არათუ გაურკვეველი, იდუმალებით მოცული დროებაა, არამედ ზედმიწევნითი სიზუსტით განსაზღვრული ოცდაოთხსაათიანი დღე-ღამე.** შესაბამისად, ეკლესიის მამები (წმ. თეოფილე ანტიოქიელი, წმ. ათანასე ალექსანდრიელი, წმ. ბასილი დიდი, წმ. ეფრემ ასური, ნეტარი ავგუსტინე, ანდრია კესარიაკაპადოკიელი, წმ. იოანე დამასკელი, წმ. ექვთიმე ათონელი) საკუთრივ სამყაროს შექმნიდან ქრისტეშობამდე განვლილ დროს, როგორც არასრულ ექვსი ათას წელს აღრიცხავენ.

თავი IX

რიცხვი „ექვსის“ სრულყოფილებისა და მუშვიდე, შაბათის, დღეს საუფლო განსვენების მსახვბ

თუ რატომ განისაზღვრა სამყაროს შესაქმნელად ექვსდღიანი ჟამი, ყველაზე ამომწურავ პასუხს ნეტარი ავგუსტინე წარმოადგენს. იპონიელი მღვდელთმთავარი რიცხვ ექვსს სრულყოფილების სიმბოლოდ მიიჩნევს, რადგან ის პირველია რაოდენობით რიცხვით სახელებს შორის, რომლის დანაწევრების შედეგად მიღებული რიცხვების შეკრებისას ჯამი კვლავ ექვსია. მაგალითად, ექვსი საკუთარ თავში შეექვსედსა და მესამედ ნაწილს,

ე. ი. ერთსა და ორს მოიცავს და ასევე შუაზე გაყოფისას გვაძლევს სამს. თუკი ერთს ორს მივუმატებთ, ხოლო მიღებულ რიცხვს - სამს, ჯამი ექვსია. ამჯერად განვიხილოთ რიცხვი რვა: რვის მერვედი ერთია, მეოთხედი - ორი, ნახევარი - ოთხი, მათი (ერთის, ორისა და ოთხის) ჯამი კი შვიდს გვაძლევს და არა რვას. რიცხვი ათის შემთხვევაში, მეათედი ერთია, მეხუთედი - ორი, ნახევარი - ხუთი; ჯამი (ერთი, ორი და ხუთი) - რვა და არა ათი. რიცხვი თორმეტის დანაწილებისას მისი მეთორმეტედი ერთია, მეექვსედი - ორი, მეოთხედი - სამი, მესამედი - ოთხი, შუაზე გაყოფით კი ექვს ვიღებთ; ჯამი (ერთი, ორი, სამი, ოთხი და ექვსი) - თექვსმეტი და ა. შ. შესაბამისად, შესაქმნის დღეების რაოდენობა არა უბრალო შემთხვევითობაა, არამედ რიცხვით სახელში «ექვსი» იდუმალი მოძღვრება ცხადდება, რომ ღვთისაგან არსებობაში მოყვანილი სამყარო, როგორც ყოვლადბრძენი ღმერთის შემოქმედება, მსგავსად ექვსის ზემოდამოწმებული განმარტებისა, დასაბამიდანვე სრულყოფილი და უნაკლო იყო.

ნაწილი მეორე - ქრისტიანული ანთროპოლოგია

თავი X

იმის შესახებ, თუ ვის ხატად შეიქმნა ადამიანი

საეკლესიო ეგზეგეტიკური წყაროების შეჯერების შედეგად ასეთი სურათი იკვეთება: კაცობრივი ბუნება, ერთი მხრივ, ყოვლადწმინდა სამების, ე. ი. საღვთო ბუნების ხატად არის არარსებობიდან მყოფობაში შემოყვანილი, მაგრამ ამასთან, ჰიპოსტასური მნიშვნელობით, ყოველი კონკრეტული ადამიანი საკუთრივ ძე ღმერთის ხატისებრ არის შექმნილი, ხოლო ხატისებრიობა ხატის შესაბამისობას გულისხმობს, ე. ი. მიგვანიშნებს, რომ ყოვლადწმინდა სამებაში არსებული ხატის სათანადოდ შეიქმნა ადამიანი.

ორივე განმარტება (ე. ი. ერთი მხრივ, საღვთო ბუნების ხატად შეგვაშვენება ადამიანისა და, მეორე მხრივ, ძე ღმერთის ხატისებრ ქმნა კაცისა) წმინდა წერილის ბერძნული ტერმინოლოგიური მონაცემითაც დასტურდება. საქმე ისაა, რომ ბერძნულ ენაში საღვთო ტერმინები სამად ჯგუფდება. ესენია: არსობრივი, ჰიპოსტასური და არსობრივ-ჰიპოსტასური ტერმინები. არსობრივი შინაარსის ტერმინები მხოლოდ საღვთო ბუნებას მიემართება, ჰიპოსტასური - ოდენ საღვთო პირებს, ხოლო არსობრივ-ჰიპოსტასური შინაარსის ტერმინოლოგია გამოიყენება როგორც ღმრთეების, ასევე თითოეული ჰიპოსტასის აღსანიშნავად. მოცემულ ვითარებაში ჩვენთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა ქართული ტერმინი „ხატი“, რომელსაც ბერძნულ ენაში სამი შესატყვისი გააჩნია. ესენია: *μοιρῆ*, *χαράκτῆρ*, *εἶκόν*. საქმე ისაა, საეკლესიო სწავლების თანახმად, პირველი მათგანი (*μοιρῆ*) არსობრივი ტერმინია და, შესაბამისად, ყოვლადწმინდა სამების (საღმრთო ბუნების) აღმნიშვნელად გამოიყენება; მეორე (*χαράκτῆρ*) ჰიპოსტასური მნიშვნელობისაა და საღვთო პირებს (მამას, ძესა და სულიწმინდას) მიემართება, ხოლო მესამე (*εἶκόν*) არსობრივ-ჰიპოსტასური ტერმინია (ე. ი. ორმაგი მნიშვნელობის მატარებელია), შესაბამისად, კონტექსტის გათვალისწინებით, რიგ შემთხვევაში საღვთო ბუნებას წარმოაჩენს, ზოგჯერ კი ცალკეული ჰიპოსტასის შესახებ მოძღვრებას გადმოგვცემს.

ბერძნულენოვან წმინდა წერილში ადამიანზე საუბრისას სწორედ არსობრივ-ჰიპოსტასური ტერმინი *εἶκόν* (ზღრ. *καὶ εἶπεν ὁ θεὸς Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν...*) არის გამოყენებული, რითაც, ერთი მხრივ,

საღვთო ბუნების ხატად გონიერი არსების ქმნადობის შესახებაა მოძღვრება გადმოცემული (ე. ი. ერთი მხრივ, არსობრივი დატვირთვით გამოიყენება ის), ხოლო მეორე მხრივ, ჰიპოსტასური მნიშვნელობის დამტკევი იგივე ტერმინი საკუთრივ ძის ჰიპოსტასისებრ ადამიანის შექმნის საიდუმლოს გაამხელს.

თავი XI

ეკლესიის მამათა სწავლება ადამიანისა და ცხოველის
სამშენებელთა შორის არსებული განსხვავების შესახებ

შესაბამისი საეკლესიო წყაროების შეჯამებისას ადამიანისა და ცხოველის სამშენებელთა შორის არსებულ განსხვავებებთან დაკავშირებით შემდეგი არსებითი დებულებები წარმოჩნდება: 1. კაცთა სამშენებელი ღვთისაგან არის შთაბერილი, ხოლო უტყვე არსების ფსიხე (სამშენებელი) წყლისა და მიწისაგან იქმნება; 2. ადამიანთა სული შემოქმედისაგან ბოძებულ თავისთავად ცხოველმყოფელ ძალას ფლობს, რითაც სიცოცხლის ზიარად ხდის სხეულს, მაშინ როდესაც ცხოველთა სამშენებელი მხოლოდ სხეულთან კავშირში ავლენს სიცოცხლის უნარს და მისგან დამოუკიდებლად თავისთავადი მყოფობა არ ძალუძს; 3. საეკლესიო განმარტებების თანახმად, ადამიანის სამშენებელი სამნაწილედია (პნევმური, ე. ი. მოაზროვნე, გულისთქმითი და გულისწყრომითი ნაწილები), მაშინ როდესაც უტყვე არსებების ფსიხე ოდენ ფსიხეა (მხოლოდ სამშენებელია), გარეშე პნევმური - მოაზროვნე ნაწილისა.

თავი XII

ეკლესიის მამათა სწავლება ადამიანში ღვთისაგან შთაბერილი
სულის ავგილსამყოფელის შესახებ

წმ. გრიგოლ ნოსელის, წმ. იოანე დამასკელისა და წმ. გრიგოლ პალამას სწავლებით, რომელიმე კონკრეტულ ორგანოში ყოველგვარი ლოკალური შემოსაზღვრულობის გარეშე, სული მთელ სხეულშია განფენილი. დავიმო-

წმებთ კაპადოკიელი მღვდელთმთავრის შემაჯამებელ ციტატას: სული „თუთოეულსა ასოსა გამოუთქუმელითა რაიმთამე შეზავებითა სწორებით შეეზავების“ (წმ. გრიგოლ ნოსელი 2/2009: 130).

თავი XIII

სქმსობრივი განსხვავების შესახებ

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით საეკლესიო ეგზეგეტიკაში არსებული სწავლებანი წმ. გრიგოლ ნოსელისა და ნეტარი ავგუსტინეს შესაბამისი მოძღვრებებით ჯამდება. ნისელი მღვდელთმთავრის თანახმად, წმინდა წერილის სიტყვები: „და შექმნა ღმერთმან კაცი, ხატებისაებრ ღმრთისა შექმნა იგი, მამაკაცად და დედაკაცად შექმნა იგინი“ (დაბ. 1.27) ორ ნაწილად უნდა განიყოს, რადგან ადამიანის აგებულების საიდუმლოს, კერძოდ, ორბუნებოვნებას გაგვიმხელს. ხატისებრიობა (სიტყვები: „**ხატებისაებრ ღმრთისა შექმნა იგი**“) სულიერ ბუნებას მიემართება, რადგან სწორედ იგია მოაზროვნეობისა და მასთან დაკავშირებული მოქმედების (თავისუფალი ნებელობის, მეტყველების, შემოქმედებითობის) განმაპირობებელი, ხოლო სქესობრივი განყოფა (სიტყვები: „**მამაკაცად და დედაკაცად შექმნა იგინი**“) პირუტყვთა ნივთიერ ბუნებასთან ადამიანის ნათესაობას ცხადყოფს, რადგან მესუთე და მეექვსე დღეს წყლისა და მიწისგან, ე. ი. მატერიისაგან, იქმნებიან უტყვი არსებანი, რომლებშიც შესაქმისთანავე განიჭვრიტება მამრობა და მდედრობა და სწორედ მსგავს განსხვავებას ვხვდებით მათ შემდგომ შეძერწილი ადამისა და ევას ხორციელ ბუნებაში. ამასთან, იმავე ღირსი გრიგოლ ნოსელის მიხედვით, ყოვლისმცოდნე ღმერთმა წინდაწინ უწყოდა ღვთის ხატისებრ და მსგავსებისებრ შექმნილი გონიერი არსების დაცემა; ამიტომაც იმგვარი სხეულები შეუმზადა მათ, რომ კაცობრიობას გამრავლების შესაძლებლობა ჰქონოდა.

ნეტარი ავგუსტინეს მიხედვით, ზოგიერთები მიიჩნევდნენ, რომ ღმერთმა თავდაპირველად ადამიანური სული შექმნა, რომელიც მოგვიანებით მიწიდან შეგვამოვნებულ სხეულში შთაბერა. აღნიშნულის დასტურად ხსენებული პირები წმინდა წერილის ორ, თითქოსდა ერთმანეთისგან დამოუკიდებელი მოვლენის მაუწყებელ ადგილზე მიუთითებდნენ. კერძოდ, მათი თქმით,

სიტყვები: „ხატებისაებრ ღმრთისა შექმნა იგი“ (დაბ. 1.27) სხეულის უწინარეს სულის არსებობას ადასტურებს და მოცემულ შემთხვევაში არაფერია თქმული სხეულის ქმნადობის თაობაზე, ხოლო „შესაქმის“ მეორე თავში გადმოცემული სწავლება: „და დაჰბადა ღმერთმან კაცი - მიწაჲ ქუეყანისაგან“ (დაბ. 2.7) ამჯერად ხორციელი ბუნების (ე. ი. სხეულის) წარმომავლობის საიდუმლოს გაგვიმხელს, რომელსაც საღვთო შთაბერვით შეუკავშირდა პირველქმნილი სული. იპონიელი მღვდელთმთავრის თანახმად, წინდაწინ უწყოდა რა ყოვლისმცოდნე ღმერთმა, რომ მსგავსი ცდომილებებით შეეცდებოდნენ მავანნი საუფლო სწავლების შერყენას, საფუძველშივე აღმოფხვრა ამგვარი აზრის არსებობის შესაძლებლობა, რაჟამს ღვთის ხატისებრ ქმნილი ადამიანის შესახებ უწყებას იქვე ასეთი სიტყვები შეჰმატა: „მამაკაცად და დედაკაცად შექმნა იგინი“, რადგან მამაკაცებასა და დედაკაცებას სხეულის შესაბამისობა განსაზღვრავს, ხოლო უსხეულო სული არასოდეს ექვემდებარება სქესობრივ განყოფადობას. ამდენად, „წერილის“ ხაზგასმული სიტყვები ღვთისაგან არსებობაში მოყვანილი ადამიანის, ერთი მხრივ, ორბუნებოვნების, ხოლო, მეორე მხრივ, სულისა და სხეულის მყისიერი თანაქმნადობის საიდუმლოს გვიცხადებს.

თავი XIV

ეკლესიის მამათა სწავლება გარდაცვალების შემდეგ
სტიქიონებად დაშლილი სხეულის აღდგომის შესახებ

ეკლესიის მამათა სწავლების თანახმად, აღდგომის აუცილებლობას თავად ადამიანის აგებულებაც ცხადყოფს, რადგან ღმერთმა სულისა და სხეულის ერთობით უკვდავად შექმნა იგი და ესაა ჩვენი ბუნებრივი მდგომარეობა, მაგრამ პირველქმნილმა ცოდვამ აღნიშნული ერთობა დაარღვია და ღმრთის ხატად და მსგავსად ქვეყნიერებას მოვლენილი არსება მოკვდავობას დაექვემდებარა. ამიტომაც ცოდვით დაცემულ პირველმშობელთაგან გამრავლებული კაცობრიობისთვის სიკვდილი იქცა ბუნებრივ მდგომარეობად, თუმცა რადგანაც ღმერთმა ადამიანი სულისა და სხეულის ერთობით შექმნა, გარდაცვალებით განპირობებული უხილავი და ხილული ბუნებების (სულისა და სხეულის) განცალკევება მხოლოდ და

მხოლოდ დროებითი მოვლენაა, რაც გარკვეულ ჟამს, კერძოდ, მაცხოვრის მეორედ მოსვლისას კაცობრიობის საყოველთაო აღდგომით დასრულდება და, წმინდა წერილის თანახმად, ყოველი სული იმ განახლებულ სხეულს დაუბრუნდება, რომელშიც ოდესღაც მკვიდრობდა და სწორედ ამ სახით წარდგება საშინელ სამსჯავროზე წუთისოფლად მეუფებით მოსული იესო ქრისტეს წინაშე. შესაბამისად, ვინაიდან აღდგომა საყოველთაო განკითხვას უკავშირდება, ხოლო განკითხვა პიროვნების ხორციელი ცხოვრებისას თავისუფალი ნებით აღსრულებული ცოდვა-მადლის მიხედვით მოხდება, დიდი უსამართლობა იქნება განსჯა მხოლოდ უხილავისა (სულისა), ხილულის (სხეულის) გარეშე, რადგან ადამიანი ამქვეყნიურ ცხოვრებაში სულისა და სხეულის ერთობით მოქალაქეობს, ამიტომაც მისაგებელი ორივეს (სულსა და სხეულს) განეკუთვნება.

თავი XV

ძველ აღთქმაში განჭვრეტილი ყოვლადწმინდა სამების
საიდუმლო

საეკლესიო ეგზეგეტიკური წყაროების თანახმად, ძველ აღთქმაში მოღვაწე მამათმთავარებმა და წინასწარმეტყველებმა სულიწმინდით შეიმეცნეს, რომ სამყაროს შემოქმედი ერთარსი ღმერთი სამპიროვანია, თუმცა რჩეული ერის სულიერი სწეულებების მიზეზით აღნიშნულის შესახებ ხმამაღლა არ ქადაგებდნენ. ამასთან, საკუთრივ «დაბადების» წიგნის პირველ თავში ორგზის არის წარმოჩენილი ერთარსი ღმერთის სამპიროვნულობა. კერძოდ, პირველი მითითება დასაწყის ორ მუხლში გვხვდება, სადაც დასაბამად ქმნილი ცისა და ქვეყნის შესახებაა უწყება გადმოცემული, მეორე მითითება კი იმავე თავის 26-ე მუხლს უკავშირდება. ამასთან, საეკლესიო მოძღვრების მიხედვით, ძველი აღთქმის ეპოქაში მოღვაწე მამათმთავარებმა და წინასწარმეტყველებმა სულიწმინდით განჭვრიტეს ღმერთის სამპიპოსტასურობა, თუმცა, რჩეული ერის სულიერი მდგომარეობიდან გამომდინარე, ხმამაღლა არასოდეს უქადაგიათ აღნიშნულის შესახებ.

თავი XVI

წმინდა წერილის ენა, როგორც მისტიკური

ლვთისმეტყველება

ეკლესიის ისტორიიდან ცნობილია ორი, - ალექსანდრიული და ანტიოქიური, - სკოლა, რომელთა წარმომადგენელი ერთურთისგან განსხვავებული ხერხით განმარტავდნენ წმინდა წერილს. ალექსანდრიული სკოლის მახასიათებელი წმინდა წერილის სიმბოლური ეგზეგეტიკა იყო. რაც შეეხება ანტიოქიურ სკოლას, მისი მიზანი იყო, ბიბლიის ისტორიული უწყება ეთიკურ ეგზეგეზისთან შეეუღლებინა და ამ სახით მიეწოდებინა მსმენელისა თუ მკითხველისთვის. შედეგად, აღნიშნულმა მიმართულებამ, არსებითად, წმინდა წერილის ზნეობრივი ხასიათის კომენტარებს დაუდო დასაბამი. ორივე სკოლის საბოლოო მიზანი კი წმინდა წერილში დაფარული სახით გადმოცემული სწავლების წარმოჩენაა.

დასკვნები

ჩვენი ნაშრომი თექვსმეტ თავს აერთიანებს. ამდენად, თითოეულ თავთან დაკავშირებულ დასკვნას შესაბამისი თანმიმდევრობით წარმოვადგენთ:

1. ეკლესიის მამათა სწავლების თანახმად, სამყაროს ქმნადობა («დაბადების» პირველ ორ მუხლში გადმოცემული სწავლება) ღვთისაგან აღსრულებული უქამო, მყისიერი მოქმედებაა.

2. წმ. ბასილი დიდის თანახმად, მყისიერი შესაქმნისას (შდრ. დაბ. 1. 1-2) საყოველთაოდ ცნობილი ოთხი ელემენტიდან **მიწა**, **წყალი** და **ჰაერი** იძენს მყოფობას, ხოლო «დღე ერთისას» (შდრ. დაბ 1.3) მეოთხე სტიქიონი - **ცეცხლი** იქმნება და «წერილმა» სწორედ მას უწოდა «**ნათელი**». ღირსი გრიგოლ ნოსელის მიხედვით, წმინდა წერილში ამოკითხული შინაარსი პექსემერონის პირველ დღეს მხოლოდ ერთი ელემენტის, ნათლის (ცეცხლის) ქმნადობის შესახებ მოძღვრებას აღგვიწერს, მაგრამ იქვე მოიაზრება დანარჩენი სამიც (მიწა, წყალი და ჰაერი). უნდა აღინიშნოს, რომ წმ. იოანე

დამასკელი დოგმატური ღვთისმეტყველების შემაჯამებელ სახელმძღვანელოში ზემოდამოწმებული ორი განსხვავებული სწავლებიდან ღირსი ბასილი დიდის მოძღვრებას იზიარებს. მისი თქმით, მიწა, ჰაერი და წყალი ის სტიქიონებია, რომლებიც შესაქმის პირველ დღემდე იძენენ დასაბამს.

3. წმ. ბასილი დიდის, წმ. იოანე დამასკელისა და სევერიანე გაბალოვნელის სწავლებების თანახმად, ღვთისაგან მეორე დღეს შექმნილი მყარის რამდენიმე უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია იკვეთება. კერძოდ, მისი (მყარის) საშუალებით ზეცაში წყლის გარკვეული მარაგი იქნა დაუნჯებული, რომლითაც, საჭიროების შემთხვევაში, ერთი მხრივ, ქვეყნიური (ანუ მყარს ქვედა) წყლების მარაგის შევსება ხდება; მეორე მხრივ, ზედა წყლები უშუალოდ მყარს ქვემოთ განთავსებული ეთერული სიმზურვალისა და ზეციურ მანათობლებში დავანებული ცეცხლისგან იცავენ მყარს და რომ არა ნოტიო სტიქიონის დიდი ოდენობა, ცად წოდებული მყარი დაირღვეოდა (ცეცხლის მიერ შეიმუხრებოდა). ამასთან, წყლით შემოსაზღვრული მყარს ზედა სივრცე იმავე სტიქიონის სიჭარბის მიზეზით გაუმჭვირვალეა და მანათობელი სხეულისგან გამოვლენილ სინათლეს დედამიწის საპირისპირო მიმართულებით არ ატარებს. შესაბამისად, შიგნითა მხარეს მიმართავს მას, რითაც სამყაროში ხილული სინათლის არსებობას განაპირობებს. განსხვავებულ მოძღვრებას წარმოგვიდგენს წმ. გრიგოლ ნოსელი. კაპადოკიელი მღვდელთმთავრის თანახმად, «წერილმა» არამატერიალურისა და მატერიალურის საზღვარს უწოდა «მყარი», რომლის ზემოთაც ნივთიერი ელემენტი ვერასოდეს განთავსდება.

4. წმ. ბასილი დიდისა და ღირსი იოანე დამასკელის თანახმად, ბიბლიური პირველი სამი დღე-ღამე ნათლის გაშლისა და შემჭიდროების შედეგია (სინათლის შეკუმშვისას ღამე დგებოდა, ხოლო გაშლისას - დღე). წმ. გრიგოლ ნოსელის მიხედვით, ჰექსემერონის პირველი სამი დღე-ღამის მონაცვლეობა მატერიალური სამყაროს გარშემო მოძრავი ცეცხლის სტიქიონის გადაადგილებაზეა დამოკიდებული.

5. ეკლესიის მამათა სწავლების თანახმად, მესამე დღეს წყლების თანაშემოკრება დედამიწაზე საღვთო განგებულებით წარმოქმნილმა ღრმულებმა განაპირობა. იმავე დღეს აღსრულებული მცენარეების აღმოცენება კი მათი უშუალო შემოქმედი ღმერთის იდუმალებას გაამხელს, რომელმაც მზის უწინარეს შემოიყვანა ისინი არარსებობიდან მყოფობაში.

6. საეკლესიო სწავლების მიხედვით, მზე, მთვარე, ვარსკვლავები და, ზოგადად, პლანეტები საკუთრივ ცეცხლის სტიქიონისაგან არიან

შეგვაშოვნებული.

7. წმ. ბასილი დიდის, წმ. იოანე დამასკელისა და სევერიანე გაბალოვნელის მიხედვით, საღვთო ყოვლისშემძლეობით შექმნილ ოთხ სტიქიონში თვისობრივი განსხვავების მიზეზით ქიშობა ცეცხლისა და წყლის ელემენტებს შორის მიმდონარეობს, რა დროსაც ცეცხლი, როგორც უფრო ძალმოსილი, სძლევს წყლის სტიქიონს და განლევს მის ოდენობას (ხსენებულ მოძღვართა თანახმად, სწორედ დაპირისპირების შედეგად აღმოფხვრილი წყლის მარაგებია მყარს ზემოთ განთავსებული ნოტიო სტიქიონი). წმ. გრიგოლ ნოსელის განსხვავებული განმარტების მიხედვით, მართალია, ცეცხლია და წყალი საწინააღმდეგო თვისებების მქონენი არიან, მაგრამ ღვთისაგან შექმნილ სამყაროში არასოდეს ხდება ერთის განლევა და მეორის მატება. ამდენად, ნისელი მღვდელთმთავარისა და ნემესიოს ემესელის თქმით, ელემენტებს შორის ურთიერთგარდაქმნის პროცესი მიმდინარეობს, რაც შესაძლებლობას იძლევა სტიქიონთა რაოდენობა მუდმივად ინარჩუნებდეს თანაფარდობას.

8. შესაქმნის თითოეული ღლის ხანგრძლივობას ეკლესიის მოძღვარნი (წმ. თეოფილე ანტიოქიელი, წმ. ათანასე ალექსანდრიელი, წმ. ბასილი დიდი, წმ. ეფრემ ასური, წმ. გრიგოლ ნოსელი, ნეტარი ავგუსტინე, ანდრია კესარი-აკაპადოკიელი, წმ. იოანე დამასკელი, წმ. ექვთიმე ათონელი) ზუსტად განსაზღვრულ ასტრონომიულ, ოცდაოთხთსაათიან ჟამად განიხილავენ.

9. წმინდა წერილში აღწერილი სამყაროს ქმნადობის პროცესი ექვს დღეს უკავშირდება, რაც საეკლესიო განმარტებების თანახმად, რიცხვი ექვსის სრულყოფილებით არის განპირობებული.

10. საეკლესიო ეგზეგეტიკური წყაროების შეჯამების შედეგად უნდა აღინიშნოს, რომ ადამიანური ბუნება, ერთი მხრივ, ყოვლადწმინდა სამების ბუნების (ე. ი. ღმრთეების) ხატად შეიქმნა, ხოლო მეორე მხრივ, ჰიპოსტასური მნიშვნელობით საკუთრივ ადამი ყოვლადწმინდა სამების მეორე პირის - ძე ღმერთის ხატად შეგვაშოვნდა.

11. ადამიანისა და ცხოველის სამშენიველთა შორის არსებულ განსხვავებებთან დაკავშირებით შემდეგი არსებითი დებულებები წარმოჩნდება: 1. კაცთა სამშენიველი ღვთისაგან არის შთაბერილი, ხოლო უტყვი არსების ფსიხე (სამშენიველი) წყლისა და მიწისაგან იქმნება; 2. ადამიანთა სული შემოქმედისაგან ბოძებულ თავისთავად ცხოველმყოფელ ძალას ფლობს, რითაც სიცოცხლის ზიარად ხდის სხეულს, მაშინ როდესაც ცხოველთა სამშენიველი მხოლოდ სხეულთან კავშირში ავლენს სიცოცხლის უნარს და მისგან დამოუკიდებლად თავისთავადი მყოფობა არ ძალუძს; 3. ადამიანის

სამშენველი სამნაწილედია (პნევმური, ე. ი. მოაზროვნე, გულისთქმითი და გულისწყრომითი ნაწილები), მაშინ როდესაც უტყვი არსებების ფსიხე ოდენ ფსიხეა (მხოლოდ სამშენველია), გარეშე პნევმური - მოაზროვნე ნაწილისა.

12. ეკლესიის მამათა სწავლების თანახმად, სული არა რომელიმე კონკრეტულ ორგანოში, არამედ ყოველგვარი ლოკალური შემოსაზღვრულობის გარეშე მთელ სხეულშია განფენილი.

13. საეკლესიო წყაროების შეჯერების შედეგად ადამიანთა შორის არსებული სქესობრივი განსხვავება საღვთო განგებულებით რამდენიმე მიზეზმა განაპირობა: 1. ადამიანის ორბუნებოვნებას (სულიერსა და ხორციელ ბუნებებს) წარმოაჩენს; 2. სულისა და სხეულის თანადროულ ქმნადობას ცხადყოფს; 3. ყოვლისმცოდნე ღმერთმა, წინდაწინ უწყოდა რა ღვთის ხატისებრ და მსგავსებისებრ შექმნილი ადამიანის დაცემა, იმგვარი სხეულები შეუმზადა მათ, რომ კაცობრიობას გამრავლების შესაძლებლობა ჰქონოდა.

14. წმინდა წერილისა და ეკლესიის მამათა სწავლების თანახმად, ვინაიდან ღმერთმა სულისა და სხეულის ერთობით უკვდავად შექმნა ადამიანი, ცოდვით დაცემის შემდგომ ჩვენს ბუნებაში ჩენილი ცვალებადობა (ხრწნადობა, ვნებულება და მოკვდავება) დროებითი, არაბუნებრივი მოვლენაა. ამიტომაც შესაბამის ჟამს კაცობრიობა მკვდრეთით აღდგომის საიდუმლოს დაექვემდებარება და ყოველი სული იმ განახლებულ სხეულს დაუბრუნდება, რომელშიც ოდესღაც მკვიდრობდა იგი.

15. საეკლესიო ეგზეგეტიკური წყაროების მოწმობით, ძველი აღთქმის ეპოქაში მოღვაწე მამათმთავრები და წინასწარმეტყველები სულიწმინდის მადლით იმეცნებდნენ ერთარსი ღმერთის სამჰიპოსტასურობას. ამასთან, «დაბადების» წიგნის პირველ თავში ორგზის გაცხადდა ერთბუნებოვანი ღმერთის სამპიროვნულობა.

16. წმინდა წერილში ცხოველმყოფელი საღვთო სიტყვით აღწერილი მოვლენები ხშირ შემთხვევაში ღრმა მისტიური, სიმბოლური შინაარსითაა დატვირთული და მათი უცთომელი შემეცნება მხოლოდ და მხოლოდ საეკლესიო ეგზეგეტიკური წყაროების საფუძვლიანი შესწავლით ხდება შესაძლებელი.

გამოყენებული ლიტერატურა¹

1. **ბოლოტოვი 2009** - ბოლოტოვი ვ., „ეკლესიის ისტორია მსოფლიო კრებების პერიოდში“, საეკლესიო ბიბლიოთეკა, ტ. XI, საეკლესიო გამომცემლობა „ახალი ივერონი“, თბ., 2009 წ.
2. **გაბიძაშვილი 2009** - გაბიძაშვილი ენრიკო, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ტ. III, თბ., 2009 წ.
3. **გული გონიერი 2017** - რელიგიურ-საგანმანათლებლო ჟურნალი „გული გონიერი“, №16/2017, თბ., 2017 წ.
4. **გული გონიერი 2018** - რელიგიურ-საგანმანათლებლო ჟურნალი „გული გონიერი“, №19/2018, თბ., 2018 წ.
5. **დამასკელი 2013** - წმ. იოანე დამასკელი, „სიტყუაჲ სიტყვს-საგებელი მათი, რომელნი ჰგმოზენ წმიდათა ხატთა“, პირველი და მეორე სიტყვის ძველი ქართული თარგმანები. მესამე სიტყვა ძველი ბერძნულიდან თარგმნა და შესავალი დაურთო გვანცა კოპლატაძემ, საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა, თბილისი, 2013 წ.
6. **დიდისჯულის კანონი 2009** - დიდისჯულის კანონი, ახალქართული ვერსია მოამზადეს მ. დოლაჭიძემ და გ. ნინუამ, გამომცემლობა „ნათლისმცემელი“, თბ., 2009 წ.
7. **ევსები კესარიელი 2007** - ევსები კესარიელი, საეკლესიო ისტორია, ძველი ბერძნულიდან თარგმნა, შესავალი და კომენტარები დაურთო ზურაბ ჟაშმა, საეკლესიო ბიბლიოთეკა, ტ. VII, გამომცემლობა „ახალი ივერონი“, თბ., 2007 წ.
8. **კარიბჭე 2006** - ჟურნალი „კარიბჭე“, №22, თბ., 2006 წ.

¹ ქვემოთ დამოწმებული ლიტერატურა მხოლოდ იმ პუბლიკაციების ჩამონათვალია, რომლებიც შემოკლებული სახით არის მითითებული წინამდებარე რეზიუმეში. დაინტერესებულ პირებს გამოყენებული ლიტერატურის სრული ჩამონათვალი შეუძლიათ იხილონ დისერტაციაში

A Theological Analysis of the Holy Fathers' Hexameronic Commentaries

Résumé¹

The doctoral dissertation unites sixteen chapters. The conclusion of each chapter is presented in the following order:

1. According to the Church Fathers' teachings, the creation of the universe (the teaching given in the first two verses of *Genesis*) is a timeless, instantaneous action performed by God.

2. According to St. Basil the Great, during the instantaneous creation (cf. Gen. 1: 1-2), out of the four known elements, **earth, water** and air acquire their presence. The fourth element, **fire**, is created on "Day One" (cf. Gen. 1.3), and in "the Scripture", this element is specifically referred to as "**light**".

According to the Venerable Gregory of Nyssa, the Holy Scripture describes the doctrine of the creation of only one element (fire) on the first day of Hexameron, but at the same time, the other three (earth, water, and air) are also considered. It should be noted, that in the Summary Textbook of Dogmatic Theology, St. John of Damascus shares the teaching of the Venerable Basil the Great on the two different dogmas cited above. According to him, air and water are the elements, which find their beginning before the First Day of the

¹ The work is an overview of Irakli Orjhonია's doctoral dissertation. It summarizes the material studied in the paper. Readers interested in this topic have the opportunity to become acquainted with the work in full in the library of Tbilisi Theological Academy and Seminary.

Creation.

3. According to the teachings of St. Basil the Great, John of Damascus and Severian of Gabala, some of the most important functions of the firmament, which is created by God on the Second Day, are explained. In particular, by means of it (firmament) a certain supply of water in the heavens was gathered, which, when necessary, on the one hand, replenishes the supply of earthly (i.e. under the firmament) waters. On the other hand, the upper waters protect the firmament from the etheric heat placed directly below the firmament and the fire emitted from the celestial lights, and if it were not for the significant dampness of the element of water, the firmament called heavens would be destroyed (vanquished by fire). In addition, the upper space of the firmament, which is bounded by water, is impenetrable due to the abundance of this element, and does not allow the light emitted from the illuminating body to reach the opposite direction of the earth. Accordingly, it directs it toward the inner side, thus conditioning the existence of the visible light in the universe. St. Gregory of Nyssa presents a different doctrine. According to the Cappadocian hierarchy, the "Scripture" called the boundary between the immaterial and the material "Firmament", above which the material element can never be placed.

4. According to St. Basil the Great and the Venerable John of Damascus, the first three days of the Bible are the result of the expansion and compression of light. When light was compressed, it was night, and when it expanded, it was day). According to St. Gregory of Nyssa, the alternation of the first three days of Hexameron depends on the movement of the element of fire moving around the material world.

5. According to the teachings of the Church Fathers, on the third day the gathering of the waters was conditioned

by the pits created by the Divine Providence on earth. The emergence of plants on the same day reveals the mystery of their immediate Creator, God, Who brought them out of non-existence before the sun.

6. According to the ecclesiastical teaching, the sun, the moon, the stars and planets, in general, are created from the element of fire (St. Gregory of Nyssa).

7. According to Basil the Great, St. John of Damascus and Severian Gabala, in the four elements created by God's Almightiness, due to a qualitative difference between the elements of fire and water, there proceeds a competition between them, and the fire, being more powerful, overcomes the element of water and consumes it. (According to the above-mentioned scholars, the wet element placed above the firmament is precisely the water supply eliminated as a result of the competition).

According to St. Gregory of Nyssa's different explanation, although it is true that fire and water have opposite properties, in the world created by God one is never consumed and the other is never added. Thus, according to the hierarchy from Nyssa and Nemesius of Emesa, the process of mutual transformation between the elements takes place, which allows the number of elements to be constantly maintained in proportion.

8. The duration of each day of the Creation is considered an astronomical, a twenty-four hour period by the Fathers of the Church (St. Theophilus of Antioch, St. Athanasius of Alexandria, St. Basil the Great, St. Ephrem the Assyrian, St. Gregory of Nyssa, Blessed Augustine, Andrew of Caesarea-Cappadocia, St. John of Damascus St. Euthymius the Athonite).

9. The process of the creation of the world described in Holy Scripture is related to six days, which, according to ec-

clesiastical interpretations, is conditioned by the perfection of the number six.

10. While summarizing the ecclesiastical exegetical sources, it should be noted that on the one hand, human nature was created as an image of the nature of the All-Holy Trinity (i.e. the nature of God). On the other hand, in the hypostatic sense, Adam and Eve themselves received their bodily existence in the image of the Second Person of the Holy Trinity – the Son of God.

11. The following essential tenets concerning the differences between the human spirit and the animal spirit are: 1. Man's spirit is given by God, and the psyche (spirit) of the wordless creature is created from water and earth; 2. The human soul itself possesses the living power, imparted by the Creator, thus making the body a partaker of life, while the animal spirit only exhibits the ability to live while the animal lives and is not capable of existence independent of the body; 3. The human spirit consists of three parts (**pneumatic**, i.e. **parts of thinking, fleshly desires and anger**), while the psyche of wordless beings is only psyche (solely spirit), without the pneumatic -thinking part.

12. According to the Church Fathers' teachings, the soul is expands throughout the body, not in any particular organ, but without any localised boundaries.

13. As a result of the collation of ecclesiastical sources, the gender difference between human beings was conditioned by the Divine Providence for several reasons: 1. It reveals the two natures of a human being (spiritual and bodily natures); 2. It reveals the simultaneous creation of the soul and the body; 3. The Omniscient God, who foreknew the fall of men, who were created in the image and likeness of God, gave such bodies to them that mankind could be able to multiply.

14. According to the Holy Scriptures and the teachings of the Church Fathers, since God created man immortal by the unity of the spirit and the body, the changeability (corruptibility, passion, and mortality) which has remained in our nature after the fall into sin is a temporary, unnatural phenomenon. Therefore, at the appropriate time, mankind will be subject to the mystery of resurrection from the dead, and each soul will return to the renewed body in which it once lived.

15. According to ecclesiastical exegetical sources, the patriarchs and prophets of the Old Testament epoch knew the three Persons of One God by the grace of the Holy Spirit. At the same time, in the first chapter of the book of Genesis, the three hypostasis of the God of one nature were revealed twice.

16. The events described in the Holy Scriptures are often loaded with deep mystical, symbolic content, and their correct cognition is only possible by a thorough study of ecclesiastical exegetical sources.

ანდრო პეტრიაშვილი

წმინდა კირილე ალექსანდრიელის ჰომილიის
„წმიდისა ღმრთისმშობელისათჳს და წმიდათა
გაგათათჳს ეფესოჲსა კრებისათა“
ორი ქართული თარგმანი

სელმძვანელი თეოლოგიისა და ფილოლოგიის დოქტორი
ედიშერ ჭელიძე

შესავალი¹

წმინდა კირილე ალექსანდრიელის XI პომილია გამოცხილია იმ სარწმუნოებრივი და დოგმატური დაპირისპირებისა, რომელიც არსებობდა, ერთი მხრივ, წმინდა კირილე ალექსანდრიელსა (412-444 წწ.) და, მეორე მხრივ, ნესტორ კონსტანტინეპოლელს (428-431 წწ.) შორის. აღნიშნული პომილიის უძველესი ანონიმური თარგმანი მოღწეულია XI ს-ის ერთადერთი ნუსხით, Jer. 151-ით. მეორე თარგმანი შესრულებულია მე-11 ს-ში ცნობილი საეკლესიო მამის, თეოფილე ხუცესმონაზონის მიერ.

კონსტანტინოპოლის პატრიარქი ნესტორი (ბერძნ. Νεστοριος) მიიჩნევდა, რომ ქრისტეში შეურევლად არსებობს ორი ბუნება (არსი) და ორი პირი (ჰიპოსტასი, გვამოვნება) - საღვთო და ადამიანური, რომელნიც არასოდეს ერწყმიან ერთმანეთს. ვინაიდან ქრისტე საღვთო ბუნებით თანაარსია მამისა, შეუძლებელია ვთქვათ, რომ სწორედ ამ ბუნებით იშვა იგი მარიამისაგან, რომელიც არის მშობელი ქრისტესი, როგორც ლიტონი კაცისა. გამომდინარე აქედან, მარიამი არის არა ღვთისმშობელი, არამედ კაცის მშობელი. ნესტორის ეს სარწმუნოებრივი შეხედულებები იყო არსობრივი გადახრა ჭეშმარიტი სარწმუნოებიდან, რის წინააღმდეგაც ერთ-ერთმა პირველმა ალექსანდრიის მთავარეპისკოპოსმა, წმინდა კირილემ, აიმაღლა ხმა.

წმინდა კირილე ალექსანდრიელმა 429 წელს დაწერა სააღდგომო ეპისტოლე, რომელშიც პირდაპირ დაადანაშაულა კონსტანტინოპოლის პატრიარქი სარწმუნოებრივ ცდომილებაში. მან მიიმხრო პაპი კელესტინე I², რომელმაც რომში გამართულ სინოდზე (430 წ.) დაგმო ნესტორის მოძღვრება. შემდეგ ალექსანდრიის ეპისკოპოსმა მოწინააღმდეგეს მიმართა „12 ანათემატიზმით“ (შეჩვენებით), დაემუქრა მას ეკლესიიდან განკვეთით, თუკი ის 10 დღის განმავლობაში არ უარყოფდა შეცდომებს.

ნესტორის წინააღმდეგ მიმართულ შრომებში წმინდა კირილე ამტკიცებდა შემდეგს: ვალიარებთ ორ სრულ ბუნებას, საღვთოსა და ადამიანურს, ვადიდებთ მის ორ შობას, ერთს - მამისაგან უვნებლად და უმიზეზოდ, ხოლო მეორეს - წმინდა ქალწულ მარიამისგან ჩვენებრ შობილს. სრული

1 წინამდებარე ნაშრომი არის შემოკლებული ვარიანტი ანდრო პეტრიაშვილის სამაგისტრო ნაშრომისა: „წმინდა კირილე ალექსანდრიელის ანტინესტორიანული სწავლება ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის შესახებ“, თბილისი 2018. ხელმძღვანელი - ფილოლოგიისა და თეოლოგიის დოქტორი ედიშერ ჭელიძე (ნაშრომის ნახვა შეიძლება თბილისის სასულიერო აკადემიის დოგმატიკისა და პატრისტიკის კათედრაზე).

2 რომის პაპი კელესტინე (ცელესტინ) I, 422-432 წწ.

ღმერთი და სრული კაცი, ერთი (მხოლოდ) ღმერთი-სიტყვის ჰიპოსტასში განდიდებული. როდესაც ვამბობთ - ღმერთი იშვა ქალწულისაგან, უნდა ვიგულისხმოთ არა ის, თითქოს ღმერთმა არსებობა და დასაბამი მარიამისგან მიიღო, არამედ ღმერთი-სიტყვა, მამისაგან უჩამოდ შობილი, ჩვენი ხსნის გამო ხორცშესხმულ იქმნა და იშვა ქალწული მარიამისგან უვნებლად.

ამ დაპირისპირებათა აღმოფხვრის მიზნით, ბიზანტიის იმპერატორმა თეოდოსი მეორემ (408-450 წწ.), 431 წელს ეფესოში მოიწვია III მსოფლიო საეკლესიო კრება. პირველსავე სხდომაზე, რომელსაც კირილე ალექსანდრიელი ხელმძღვანელობდა, ნესტორი ანათემას გადასცეს და მისი მოძღვრება ღვთისმშობლის უარყოფის შესახებ პავლე სამოსატელის³ წვალების მსგავს ერესად გამოაცხადეს. თუმცა სიტუაცია სულ სხვა მხრივ წარიმართა, როდესაც ანტიოქიის პატრიარქი იოანე⁴ ოთხი დღის დაგვიანებით ჩავიდა ეფესოში. მან მოიწვია ახალი სხდომა, სადაც, პირიქით, ალექსანდრიის მთავარეპისკოპოსი იქნა დადანაშაულებული და გადაყენებული საპატრიარქო ტახტიდან. თეოდოსი II-მ ორივე სხდომის გადაწყვეტილება კანონიერად ცნო და ორივე პატრიარქი პატიმრობაში აიყვანა. მხოლოდ ხანგრძლივი მოლაპარაკებების შემდეგ გახდა შესაძლებელი კირილეს გათავისუფლება. რაც შეეხება ნესტორს, ის ჯერ გადაასახლეს ანტიოქიის ერთ-ერთ მონასტერში, ხოლო შემდეგ, 436 წელს, გადაიყვანეს ეგვიპტეში, სადაც აღესრულა კიდევ დაახლოებით 451 წელს. ეფესოში აღმოცენებული საეკლესიო განხეთქილების დაძლევა შესაძლებელი გახდა მხოლოდ 433 წელს, როდესაც შეიქმნა ორივე მხარისათვის მისაღები ერთიანი რწმენის სიმბოლო.

ღვთისმშობლისადმი მიძღვნილ ჰომილიაშიც წმინდა კირილე მნიშვნელოვან ადგილს უთმობს ნესტორისა და მისი მოძღვრების განქიქებას; ამასთანავე, ხოტბას ასხამს წმინდა ქალწულ მარიამს და განადიდებს ეფესოს კრებას, რომელმაც ის მწვალებელთა ხელყოფისაგან იხსნა.

3 პავლე სამოსატელი (II-III სს.) ეკლესიის საჭეთმყრობელი გახდა თუ არა სირიის ანტიოქიაში, ღმერთის გმობა დაიწყო. იგი ამბობდა, რომ ქრისტე უბრალო ადამიანია და როგორც ყველა წინასწარმეტყველში, მასშიც ღმერთი-სიტყვა მკვიდრობდა, მხოლოდ უფრო მეტი ზოგითა და ძალით. ქრისტეში ორი ბუნებაა, მაგრამ ერთი თვით მისია, ხოლო მეორე - ქრისტეში დამკვიდრებული ღმერთი სიტყვის. ამიტომ ეს ორი ბუნება სრულიად განყოფილი და ერთმანეთისთვის უცხოა. პავლე სამოსატელის ერესი, რომელიც ანტიოქიის ორმა ადგილობრივმა კრებამ (264 და 268 წწ.) დაგმო, მიეკუთვნება ე.წ. „დინამიურ მონარქიანობას“ (საღმრთისმეტყველო ლექსიკონი-ცნობარი. გამოცემლობა „მერიდიანი“, თბ. 2013 წ.).

4 ანტიოქიის პატრიარქი იოანე I (427-443 წწ.).

I წმინდა კირილე ალექსანდრიელის

XI ჰომილია

მართლმადიდებელი ეკლესიისათვის ქრისტიანული ჭეშმარიტების დასაცავად უმნიშვნელოვანესი იყო ერეტიკოსებთან დაპირისპირებისას პოლემიკა ქადაგებითი წესით.

„ჰომილია არს ზეპირად პირისპირ თქუმა“, - განმარტავს XI საუკუნის ცნობილი საეკლესიო მოღვაწე და მთარგმნელი ეფრემ მცირე. ჰომილია აღნიშნავს მოძღვრება-ქადაგებას, რომელიც მორწმუნეთა დასამოძღვრად წარმოითქმებოდა. ქადაგება-მოძღვრებას შეიძლებოდა წერილობითი სახე ჰქონოდა, ან მისი წარმოთქმის დროს ჩაეწეათ მაშინდელ სტენოგრაფებს. ეს ხელს უწყობდა სასულიერო მწერლობის ჰომილეტიკური დარგის განვითარებას, რომელიც „უსაზღვრო ოკეანეს წარმოადგენს“.⁵

წმინდა კირილე ალექსანდრიელმა XI ჰომილია წარმოთქვა ეფესოს კრებაზე. მასში განხილულია და დაგმობილი ნესტორის ერესი. ამგვარად ყალიბდებოდა ქადაგების დოგმატურ-პოლემიკური სახე, რომელიც წარმოაჩენდა მწვალებელთა ცდომილებას და ჭეშმარიტი სწავლების ფონზე ამხელდა მას.

ჰომილეტიკურ თხზულებათა კლასიკური ფორმიდან გამომდინარე, XI ჰომილია კრებისადმი მისაღმებით იწყება, სადაც თავიდანვე აღნიშნულია ის ფაქტი, რომ **„ნესტორის უსჯულო მკრეხელობის გამო“** (ქუთ.8. 432.r.I) მოხდა წმინდა მამათა შეკრება. ალექსანდრიის პატრიარქი ხოტბას ასხამს კრების წევრებს, რომელთაც მრავალი გაჭირვებისა და დაბრკოლების გადატანა მოუხდათ ქალაქ ეფესოში ჩამოსასვლელად. ამის შემდეგ იგი აქებს სიწმინდეებს და მშვენიერებით გამორჩეულ ქალაქ ეფესოს: **„გიხაროდენ, ჰომ, ეფესელთა ქალაქო, გრცელო და შუენიერო, ზღუსა მსგავსო სიმდიდრითა“** (Jer.151. 69.v). შემდეგ ის ერთ ფრაზაში აყალიბებს ღვთისმშობლის შესახებ დოგმატურ სწავლებას, კერძოდ, იმას, რომ მარიამისგან იშვა ძე ღვთისა: **„გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისაგან გამოჩნდა ჭეშმარიტი იგი ნათელი, უფალი ჩუენი და ღმერთი იესუ ქრისტე.“** (Jer.151. 72.r).

ამის შემდეგ განხილულია ის უმთავრესი საკითხი, რომლის გამოც მოხდა წმინდა მამათა შეკრება ქალაქ ეფესოში. წმინდა კირილე ალექსანდრიელი

⁵ ცოფურაშვილი თამარ, „კირილე ალექსანდრიელი ძველ ქართულ მწერლობაში“, სადისერტაციო ნაშრომი, თბილისი, 2006 წელი, გვ. 35.

ნესტორს ბრალს სდებს იმაში, რომ იგი მარიამისაგან შობილს უბრალო ადამიანად მიიჩნევს: „**ჰომ, საქმელა საშინელი და განცუბრებითა აღსავსე, რამეთუ თუთ ეშმაკიწა, მამასა მათსა სატანასა თანა ძედ ღმრთისად ხადიან ყოვლადწმიდისა ქალწულისა მარიამისაგან შობილსა. ხოლო მედგარი ნისტორ ძესა ღმრთისასა კაცად ლიტონად შთამომადებლებს**“ (ქუთ.8. 437.v.II).

ალექსანდრიის ეპისკოპოსი ეხება იმ ფაქტსაც, თუ როგორ ცდილობდა ნესტორი ოქროთი ხალხის მხარდაჭერის მოპოვებას: „**ამან დაწვეულმან ოქრომსა საისრენი თჳსნი დააცარიელნა და იპატოსნი და კომსნი და მაკისტროსნი და ერნი სამეუფონი მკდომად აღგუდგინნა**“ (Jer.151. 75.v). როდესაც ნესტორმა ეპისკოპოსთა შორის მხარდაჭერა დაკარგა, სცადა არასწორი მეთოდებით სამეფო ხელისუფალთა მიმხრობა: „**გარდაქცევასა ეძიებდა ღმრთისმსახურისა მეფისა ჩუენისასა, რომელი-იგი არს მონაჲ და მეგობარი მართლისა სარწმუნოებისაჲ**“ (Jer.151. 79.v). „**რამეთუ ამან დაწვეულმან ოქრომსა საისრენი თჳსნი დააცარიელნა და იპატოსნი და კომსნი და მაკისტროსნი და ერნი სამეუფონი მკდომად აღგუდგინნა**“ (Jer.151. 79.v).

წმინდა კირილე ეუბნება ნესტორს, რომ ურჩობის მიზეზით მან ეს სასჯელი დამსახურებულად მოიწია საკუთარ თავზე: „**ნუენ ჰგონებს ჩუენთჳს, რომელსა ესმეს ესე, თუ ვინარებთ დაცემასა ზედა შენსა, ჰომ, უღმრთოო, და გუნებაჲს შთაყრაჲ ბრალსა ძმისმკლველობისასა. არა არს ესე, ნუ იყოფინ, არა არს, არამედ უფრომსლა ფრიადცა შეწუხებულ ვართ წარწყმედისათჳს შენისა და რამეთუ დაეცი რაჲ შენ და შთაჰვარდი ხენეშა მას წვალებასა და საძაგელსა მას გმობასა, კელი აღგიჰყართ წიგნისა მიერ. ხოლო შენ ურჩ ექმენ სიმდაბლესა ჩუენსა და წყევალ იგი ურჩებისაჲ დაიძკდრე**“ (ქუთ. 8. 438.v.I-438.v.II). ამ ნათქვამიდან ჩანს, რომ ღირსი კირილე მრავალგზის მოუწოდებდა ნესტორს სინანულისკენ, ამხელდა მის ცრუმოდღვრებას, მაგრამ უშედეგოდ.

პომილია მთავრდება ჭეშმარიტი სარწმუნოების მოკლე ფორმულირებით: „**ხოლო ჩუენ ყოველნივე... აღვიარებთ უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა ღმრთად და კაცად ჭეშმარიტად, ორით ბუნებითა სრულითა და ორითა ნებითა და ორითა საქმითა, ხოლო ერთითა გუამითა**“ (ქუთ.8. 439.r.II.). ასევე: „**რომელი არა აღიარებს ყოვლადწმიდასა, უხრწნელსა, უფრომსად კურთხეულსა დედოფალსა ჩუენსა ღმრთისმშობელსა და მარადისქალწულსა მარიამს ჭეშმარიტად ღმრთისმშობელად და დედად ღმრთისა, იყავნ იგი შეჩუენებულ მიუკუნისამდე ჟამთა**“ (ქუთ. 8. 439.r.II.-439.v.I.).

სარწმუნოების მოკლე ფორმულირების გადმოცემის შემდეგ წმინდა

კირილე ლოცავს და აკურთხებს მეფეს (იმპერატორს) და მის ოჯახს: „ვერჩდეთ მორწმუნეთა მეფეთა და პატივ-ვსცემდეთ ქალწულებასა შინა განბრწყინებულთა დედუფალთა. ქორწინებულთა ულოცვიდეთ, რამათა ვიხილნეთ მათგან ნაშობნი და შეილთ შეილნი მათნი“ (Jer.151. 82.v).

II იერუსალიმური რედაქცია (Jer. 151)

კირილე ალექსანდრიელის მე-11 ჰომილიის უძველესმა ანონიმურმა ქართულმა თარგმანმა დღევანდლამდე XI ს-ის იერუსალიმური ხელნაწერით (№151, 67r-82v; ლიტერი E) მოაღწია. მისი სათაურია: „თქმული წმიდისა კვრილე ალექსანდრიელ მთავარეპისკოპოსისაჲ წმიდისა ღმრთისმშობელისათჳს და წმიდათა მამათა, რომელნი ეფესოსაჲ წმიდასა კრებასა შემოკრბეს უსჯულოსა ნისტორისათჳს თევდოსი მცირისა ზე და დათა მისთა, დედუფალთა პოლელრიამსა და არკადიამსა და მარინამსა“.

ხელნაწერის მარჯვენა და მარცხენა კიდეები იმდენადაა გაფერმკრთალებული, გადარეცხილი, რომ რთულია სიტყვათა ამოკითხვა. ასევე, ყოველი ფურცლის ბოლოკიდურზე დატანილი ტექსტი გაშავებულია და, უმეტეს შემთხვევაში, არ იკითხება. ტექსტში იშვიათია მექანიკური შეცდომა, გამოორჩენილი ბგერები თუ სიტყვები გადამწერს თავზევე მიუწერია. არის გადამწერის მიერ დაშვებული კორექტურული შეცდომები. ტექსტის აშიებზე მრავლადაა მხედრული შრიფტით მინაწერები.

ბერძნულ ტექსტთან მიმართებით გამოიკვეთა რამდენიმე საინტერესო შემთხვევა, კერძოდ:

- ჰომილიის ბერძნულ ტექსტში⁶ დასახელებული ერთ-ერთი ერესი, „აპოლინარელები“, გამოტოვებულია Jer.151-ში, ხოლო ბერძნულ ტექსტში არ არის ერთ-ერთი ერესი, „სტრონგელოდვტელი“, რომელიც დასახელებულია იერუსალიმურ ხელნაწერში (Jer.151. 70.v).⁷
- საინტერესო ფაქტია, რომ ორი ბიბლიური ციტატა, რომელიც ჩართულია იერუსალიმურ და თეოფილესეულ რედაქციებში (ამბ. 3,3, 72r და ფს. 57,7, 80v) არ არის ბერძნულ ორიგინალში.

6 Ἐγκώμιον εἰς τὴν ὁγίαν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον. Ἀγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας (ქება წმინდა მარიამ ღმრთისმშობლისა წმინდა კირილე ალექსანდრიელისგან), PG. 77, col. 1029-1040.

7 ამ ერესის სახელს თეოფილესეულ თარგმანშიც ვკითხულობთ, მაგრამ მცირელი განსხვავებით, „სტრონგელოდვტონელთასა“ (ქუთ 8. 433r).

- იერუსალიმური ხელნაწერი გვთავაზობს კიდევ ერთ ბიბლიურ ციტატას (ეს. 6.3,72v), რომელიც არც Patrologia Graeca-ში დასტურდება და არც თეოფილესეულ თარგმანში.
- ნაშრომის სრულ ვარიანტში არის ასეთი თავი⁸: „ბერძნული და იერუსალიმური თარგმანის ურთიერთმიმართების საკითხისათვის“. ამ თავის შემდეგ ქვეთავებში არის განხილული ქართული თარგმანისა და ბერძნული ტექსტის (PG. 77, col. 1029-1040. Encomium in sanctam Mariam deiparam (homilia diversa 11) შედარების შედეგად მიღებული მასალა: 1) „იერუსალიმურ თარგმანში არის ფრაზები, რომლებიც არ დასტურდება ბერძნულ ტექსტში“ (გვ. 33-42); 2) „ბერძნულ დედანში არის ფრაზები, რომლებიც არ დასტურდება ქართულ თარგმანში“ (გვ. 42-44); 3) „ქართული თარგმანი ადეკვატურია ბერძნული ტექსტისა“ (გვ. 45-49); 4) „ქართულ თარგმანში გამოტოვებულია ბერძნული ტექსტის სიტყვები“ (გვ. 49-53); 5) „ქართველი მთარგმნელი ავრცობს და ამატებს სიტყვებს“ (გვ. 53-56); 6) „ქართულ თარგმანში თავისუფალი მთარგმნელობითი მეთოდით გადმოტანილი მონაკვეთები“ (გვ. 56-57); 7) „უთარგმნელად გადმო-სული სიტყვები“ (გვ. 57-58). ბერძნული ტექსტის შემდეგ მოგვაქვს როგორც ძველი ქართული თარგმანიდან მონაკვეთები, ასევე, შესატყვისი ბერძნული ტექსტის ჩვენეული სიტყვა-სიტყვითი თარგმანი, რათა უკეთ წარმოჩნდეს განსხვავება თარგმანსა და წყაროს შორის.

ამ მასალის შესწავლამ გააჩინა ვარაუდი, რომ ანონიმ ქართველ მთარგმნელს ხელთ ჰქონდა ბერძნული ჰომილიის უფრო ვრცელი ვარიანტი (განსხვავებული რედაქცია), ვიდრე ეს არის Patrologia Graeca-ში დაცული ტექსტი.

- ჩვენ მიერ გამოსაცემად მომზადებული ქართული თარგმანის ტექსტში არის ორთოგრაფიული და ფონეტიკური ცდომილებანი, კერძოდ: 1) ხელნაწერში ბევრია „ც“-ს „ე“-ს ფუნქციით გამოყენების შემთხვევა, ძირითადად, სიტყვის ბოლოს. მაგ.: ზც, აქამომდც, რამმც... 2) არის, აგრეთვე, ო-სა და უ-ს აღრევის შემთხვევები. მაგ.: სარწმუნ[უ]ნი, პ[უ]რფირიანთა, [უ]ქრომსა... 3) ასევე, ზოგჯერ „ვ“ გამოიყენება

8 იხ.: ანდრო პეტრიაშვილი, სამაგისტრო ნაშრომი - წმინდა კირილე ალექსანდრიელის ანტინესტორიანული სწავლება ყოვლადწმინდა ღმრთისმშობლის შესახებ.

„უ“-ს ფუნქციით: გარეშეზღ[ვ]დვილ, სიკ[ვ]დილისათამ, სიკ[ვ]დილისამ, ზღ[ვ]ისა, განრყ[ვ]ნილ ... 4) გვხვდება ორგვარი ფორმები: „უსჯულო“ და „უშჯულო“. ეს შემთხვევები გამოცემაში გავასწორეთ და მცდარი ფორმები სქოლიოში ჩამოვიტანეთ.

III თეოფილე ხუცესმონაზონის თარგმანი

წმინდა კირილე ალექსანდრიელის ჰომილიის - Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον. Ἀγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας - მეორე ქართული თარგმანი შესრულებულია XI საუკუნის II ნახევრისა და XII საუკუნის დამდეგის ცნობილი საეკლესიო მამისა და მთარგმნელის, თეოფილე ხუცესმონაზონის მიერ⁹. მისი სათაურია: „წმიდისა მამისა ჩუენისა კჳრილე ალექსანდრიელ მთავარეპისკოპოსისაჲ სიტყუაჲ ყოვლადწმიდისა ღმრთისმშობელისათჳს და წმიდათა მამათათჳს ეფესოჲს კრებისათა, რომელნი შეკრბეს დამკობისათჳს უსჯულოჲსა ნისტორისსა“. ამ თარგმანმა რამდენიმე ნუსხით მოაღწია. უძველესია A 140 (XII-XIII სს.), ხოლო დანარჩენები XIII-XVI სს-ით თარიღდება: Ath. 7 (XIII ს.), Sin. 71 (XIII ს.), ქუთ. 8 (XVI ს.)¹⁰. Ath. 7-ში ტექსტს დართული აქვს მთარგმნელის ანდერძი: „ყოვლადწმიდაო დედოფალო ღმრთისმშობელო, მეოხ-ეყავ ცოდვილსა თეოფილეს, ამისსა თარგმანსა, დღესა მას დიდსა საშინელსა სჯულისასა, და მათ მამათაცა და ძმათა, რომელთა წმიდათა ამათ საკითხავთა თარგმანებაჲ მიბრძანეს“ (160v).

თეოფილე ხუცესმონაზონის მთარგმნელობითი თუ ენობრივ-სტილური სპეციფიკა კარგად არის გადმოცემული მისსავე ანდერძში¹¹. მოვიტანო ნაწყვეტს ამ ანდერძიდან, სადაც იგი გვაცნობს თავისი მთარგმნელობითი საქმიანობის ძირითად პრინციპებს:

„ლოცვაჲ ყავთ, წმიდანო ღმრთისანო, ცოდვილისა თეოფილესათჳს რე-

9 თეოფილე ხუცეს მონაზონის შესახებ მწირი ბიოგრაფიული ცნობები არსებობს. სამეცნიერო ლიტერატურაზე დაყრდნობით ეს საკითხი განხილულია სამაგისტრო ნაშრომის სრული ვარიანტის შემდეგ თავში: „თეოფილე ხუცესმონაზონი“ (გვ. 11-14).

10 ჩამოთვლილ ნუსხათა კოდიკოლოგიურ-ტექსტოლოგიური ანალიზი ხელნაწერთა არსებულ აღწერილობებსა და პირად კვლევაზე დაყრდნობით იხ. სამაგისტრო ნაშრომის სრული ვარიანტის შემდეგ თავში: „გამოყენებული ნუსხების კოდიკოლოგიურ-ტექსტოლოგიური ანალიზი“ (გვ. 16-20).

11 (Ath. №20)-ზე დართული მისი ანდერძის უცნობი ნაწილები შეისწავლა და გამოაქვეყნა ი. ლოლაშვილმა (ათონურ ქართულ ხელნაწერთა სიახლენი, თბ., 1982, 44).

ცა თარგმანისა, რამეთუ მე არარადასათჳს სხჳსა, არამედ ლოცვათათჳს თქუენთა წმიდათა თავს-მიცს შრომაჲ ამისი. ხოლო ევედრებუნი და გამცნებ ყოველთა ეკლესიათა, რომელსაცა მიიწიოს წიგნი ესე, რამთა უკუეთუ ვინმე წერდეს ამიერ, ვითა აქა პოოს, ეგრეთ წერდინ შეუცვალებელად, რამთა არა ბრალეულ იქმნას სასჯელთაგან საღმრთოთა, და ნუცა სიტყუასა სცვალებნ, ნუცა თავსა, ნუცა წერტილსა, რამეთუ მე თავით ჩემით არარაჲ დამიწერია, არცა რაჲ ჩამირთავს და არცა დამიკლია, რაოდენი ჩემგან ეგებოდა და ქართული ენაჲ თავს-იდებდა, არამედ ვითარცა ბერძნულად მიპოვნია წიგნთა შინა მართალთა და ფრიადცა წარჩინებულთა, ესრევე ქართულად დამიწერია. ხოლო უკუეთუ ვინმე ამას ურწმუნო იყოს, შეასწამენ და მიერ ისწავენ ჭეშმარიტებაჲ სიტყუასაჲ¹².

ამ ანდერძზე დაყრდნობით მკვლევარი სოსო მახარაშვილი გამოყოფს მისი მთარგმნელობითი სტილის სამ ძირითად პრინციპს:

1. მწერალმა უნდა მოიპოვოს სარწმუნო დედანი, რომელიც შერყვნილი და დამახინჯებული არ იქნება და იქიდან გადმოთარგმნოს თხზულება.
2. თარგმნილი თხზულება ზედმიწევნით ზუსტად უნდა გადმოსცემდეს თავდაპირველი დედნის სახეს და, ამდენად, ნაშრომი უნდა ითარგმნოს „შეუცვალებელად“, ყოველგვარი შემატებისა და კლების გარეშე.
3. თარგმნის პროცესში მწერალმა მაქსიმალურად უნდა გაითვალისწინოს მშობლიური ენის სპეციფიკა, მის წიაღში დაფარული გამოხატვის მდიდარი შესაძლებლობანი, რათა თარგმანი ბუნებრივი და მისაღები იყოს ამ ენაზე მოლაპარაკე მკითხველისათვის.¹³

ამ სამი პრინციპიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ თეოფილე ხუცესმონაზონი მთარგმნელობითი შესხედულებებით გვერდით უდგას მისსავე თანამედროვეს, შავი მთის ცნობილ მოღვაწეს, ეფრემ მცირეს. ეს არცაა გასაკვირი, რადგან ორივე მთარგმნელი აგრძელებდა დიდი მასწავლებლის, გიორგი მთაწმიდელის, მთარგმნელობით ტრადიციას. ელინოფილური ლიტერატურული სკოლა მოითხოვდა თხზულების ზუსტად გადმოღებას დედნიდან. ამასთან, თუკი ეფრემი, ვითარცა სასულიერო მწერლობის მკვლევარი-ტექსტოლოგი და კომენტატორი ზედმიწევნითი მეცნიერული თარგმანის ფუძემდებლად მოგვევლინა, თეოფილეს შემოქმედებითი გზა, ჩანს, უფრო მხატვრული თარგმანისაკენ იქნა მიმართული. არსი კი ერთი

12 ლოლაშვილი ივანე, ათონურ ქართულ ხელნაწერთა სიახლენი, თბ., 1982, გვ. 50.

13 მახარაშვილი სოსო, „წმიდა ეპიფანე კჳპრელი, ოთხმოცთა წვალებათათჳს“, თბ. 2012. გვ. 61.

იყო: თანდათანობით უნდა დაძლეულიყო ძველ ქართულ ლიტერატურაში დამკვიდრებული თავისუფალი თარგმანის ტრადიცია, რომელიც წმინდა ექვთიმე ათონელის უდიდესმა ნიჭმა და მხატვრულმა ტალანტმა მთარგმნელობითი ხელოვნების უმაღლეს მწვერვალზე აიყვანა.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ძველად ნათარგმნ თხზულებებს არაიშვიათად თავიდან თარგმნიდნენ ზუსტი თარგმანის მიმდევარნი (გიორგი მთაწმიდელი, ეფრემ მცირე), რადგან საჭიროება მოითხოვდა თარგმანის მაქსიმალურად დაახლოებას დედანთან, მაგრამ ყოველთვის ითვალისწინებდნენ ძველ მთარგმნელთა ტრადიციას. თავად გიორგი მთაწმიდელიც ხშირად მიმართავდა შემატება-კლების მეთოდს, რადგან ყოველთვის ვერ ახერხებდა დედნის არსის ნათლად გადმოცემას თარგმანში.

ეს მომენტიც, როგორც ერთგვარი გამონაკლისი, ალბათ, გათვალისწინებული უნდა იქნეს თეოფილეს ლიტერატურული მემკვიდრეობის შესწავლისას.

თეოფილეს თარგმანში ზოგჯერ გვხვდება ბერძნული ლექსიკური ერთეულების ქართულად გადმოტანის საინტერესო შემთხვევები. მაგ.:

Ἡ ῥήμη (ვიწრო ქუჩა) თარგმნილია ორი მონათესავე მნიშვნელობის სიტყვით (ე. წ. პლეონაზმი) – „ალაგი და ურაკპარაკი“ (ქუთ. 8 (XVI ს.).

θέατρον τραγῳδία - (ტრაგედიის თეატრი) გადმოქართულებულია შემდეგნაირად: „საჩუჭნებელ და საბასრაგ“ (ქუთ. 8 (XVI ს.).

ტექსტში დასტურდება ბერძნული ენიდან შემოსული შემდეგი სიტყვები: „თეატრომ“ - Τό θέατρον; „ეთერი“ - Τό αἰθέριο; „რიტორი“ - Ὁ ῥήτωρ; „მოგვ“ - Ὁ μάγος; „იპატოსი“ - Ὁ ὑπάτος; კომსი“ (17) - Ἡ κόμητις; „მაგისტროსი“ - Ὁ μάγιστρος.

რთული სიტყვებიც (კომპოზიტები) უმთავრესად შედგენილია ბერძნული ორიგინალის გავლენით:

„მრავალსახე“ - Τό πολυειδής; „მრავალფერი“ (1) - Τό πολυχλοος; „მყუდროებაშემოსილი“ - Ὁ γαμνοφόρος; „ხურთმოძღუარი“ - Ὁ ἀρχιτέκτων; „თანამოსაგრე“ - Ὁ σύσκηνος; „კეთილადგანმუშვნებული“ - καλλιεπής; „ღმრთივეშუენიერი“ - θεόμορφος; „მღელთმოძღუარება“ - Ἡ ἀρχιερωσύνη; „თაფლმწოთლვარი“ - Τό μελίρριστα; „სარწმუნოებაშემოსილი“ - πιστοφόρος; „დიდებისმეტყუელება“ - Ἡ δοξολογία¹⁴.

ქადაგების ბერძნული ტექსტი გამოქვეყნებულია Patrologia Graeca-ს 77-ე ტომში, სადაც მას შემდეგი სათაური აქვს: „ქება წმინდა მარიამ

14 მახარაველი სოსო, თეოფილე ხუცესმონაზონი (შემოქმედებითი პორტრეტი), თბ., 2002, გვ. 108-109.

ღვთისმშობლისა. წმინდა კირილე ალექსანდრიელისგან¹⁵. თეოფილესეული თარგმანი, ისევე როგორც ანონიმი მთარგმნელისა, გარკვეულ განსხვავებებს ავლენს Patrologia Graeca-ში არსებული ბერძნული წყაროსაგან. ეს სხვაობა, ძირითადად, ტექსტის გავრცობაში ვლინდება¹⁶.

15 Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον. Ἀγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας (PG.77, Col. 1029-1040).

16 სამავისტრო ნაშრომის სრულ ვარიანტში გამოყენებული სამეცნიერო ლიტერატურის ვრცელი ნუსხა იხ. გვ. 146-152. წარმოდგენილ მოკლე ვარიანტში სულ რამდენიმე წყარო არის მითითებული. მათ ჩამონათვალს აქ აღარ ვურთავთ.

ტექსტები

I იერუსალიმური რედაქცია¹

**[67.1] თქმული წმიდისა კჳრილე ალექსანდრიელ
მთავარეპისკოპოსისაჲ წმიდისა ღმრთისმშობელისათჳს და
წმიდათა მამათა, რომელნი ეფესოსაჲ წმიდასა კრებასა შემოკრბეს
უსჯულომსა ნისტორისათჳს თევდოსი მცირისა ზე და დათა მისთა,
დედუფალთა პოლელრიამსა და არკადიამსა და მარინამსა**

(1) ბრწყინვალე არს ჩუენდა სიტყუამ ესე და მადლითა აღსავეს და უფროსლა² ბრწყინვალე არს სრულიად ესე წმიდათა ამათ მამათაჲ, რომელთა მიმართ და რომელთა მიერ არს ჩუენი ესე დღენდელი სიტყუამ, რამეთუ ვიდრე აქამომდე ფრიადსა მწუხარებასა ქუეშე ვიყავ მე გმობი[68.v]სა მისთჳს უსჯულომსა ნისტორისა, რომელმან აღძრა მრავალმღელვარე ესე და მრავალსახე ანგელოზებრივი ზეცათა სახილავი ესე თიატრომ, რომლისათჳს შემოკრბეს მოძღუარნი ესე ღმრთის-მსახურებისანი, სუეტნი და სამყარონი სარწმუნოებისანი, გოდოლნი შეურყეველნი მართლმადიდებლობისანი, ბრწყინვალეები სულიერნი, მარადის მნათობნი, ნავთ-საყუდელნი უღელგონი, მარადის მყუდროებითა სავესენი, სარწმუნონი³ და გონიერნი განმგენი, ბრძენნი და კელოანნი ზუროთმოძღუარნი, [...] ზეცისა მოქალაქობაჲ და ანგელოზებრივი ცხოვრებაჲ ქუეყანასა ზედა მოიგეს. წინაწარმეტყუელთა მოკარ[68.1]გენი, მოციქულთა მოსაყდრენი და წმიდათა ეკლესიათა ზედამდგომელნი, მწიკულებანთა⁴ მის წვალეებისა მოშურნენი და ჩუენისა ამის გონიერებისა და სიბრძნისა შემწენი და კელისაღმპყრობელნი,⁵ რომელთა შუენიერნი და ღმრთივ-გამოსახულნი მღდელთმოძღურობისა უპყრიან საყდარნი, რომელნი თაფლმომდინარეთა აღმოაცენებენ წყაროთა, საღმრთოჲსა სიბრძნისა სულიერნი და ღმრთივგონიერნი რიტორნი,

1 „ე“-ს ფუნქციით გამოყენებულ „ც“-ს ტექსტში ყველგან ვასწორებთ სქოლიოში ჩამოტანის გარეშე. კავებშია ჩასმული ის სიტყვები, რომელთა ზუსტი ამოკითხვა ვერ ხერხდება. თუ სიტყვა საერთოდ არ იკითხება, აღვნიშნავთ სამი წერტილით. ნუსხის მცდარი წაკითხვები სქოლიოში ჩაგვაქვს.

2 უფროსილა.

3 სარწმუნენი.

4 მნიკულებანთა. ქარაგმა არ აზის სიტყვას. ასეთი შემთხვევები ტექსტში ქვემოთ აღარ ჩამოგვაქვს სქოლიოში.

5 კელისაღმპყრობელნი.

რომელთა დაუშრომელითა მის⁶ ფერჯითა მათითა ოთხნი კიდენი ქუეყანისანი მოირბინნეს, რომელნი ვერცა ყინელმან შეცვალნა სიცოწილად და ვერცა სიცხემან და უფსკრულმან ზღუათამან, ვერცა ღელვათა აღძრულთა სამ[69.v]ნაკეცმან აღტყებამან, არამედ სიხარულით სარწმუნოებაშემოსილითა ფერჯითა ვიდრე აქამომდენ მოიწინეს, რამეთუ სურვილისათჳს და უფრომდლა შიშისათჳს უფლისა, ყოველივე ერთბამად დაუტევეს, ვითარცა ბრძენთა შურისმძიებელთა წმიდისა ღმრთისმშობელისა და ქალწულისა მარიამისთა. აღიღეს ჯუარი თჳსი, მრავლითა გულსმოდგინებითა აქამომდენ მოისწრაფეს. ამისთჳსცა მინდობითა წმიდათა ღოცვათა მათთაჲთა მცირედი რამე მოკითხვამ ქალაქისა ამისთჳს წარმოვთქუათ და ესრეთ შესხმად წმიდისა ღმრთისმშობელისა წარგჰმართო სიტყუამ ჩემი⁷.

(2) გიხაროდენ, ჰოჲ, ეფესელთა ქალაქო, ვრცელო და შუენიერო, ზღვსა⁸ მსგავსო სიმდიდრითა, რამეთუ ნავთსაყუდელთა [69.f] წილ ქუეყანისათა ნავთ-საყუდელნი ანგელოზებრივნი და ზეცისანი შენდა მომართ მოიწინეს.

(3) გიხაროდენ, ასიისა სამთავროთა⁹ სიქადულო. რომელი მსგავსად მარგალიტთა პატოისანთა წმიდა ტაძართა მიერ გარეშეზღუდვილ¹⁰ ხარ და აღშენებულ, და აწ წმიდათა ამათ მამათა მათდა მამათმთავართა¹¹ შენ შორის სლვითა წმიდა იქმნები და იკურთხევი, რამეთუ ჭეშმარიტად იკურთხევიან ბჭენი და უბანნი და ნავთსაყუდელნი, და შესლვითა წმიდათა მამათაჲთა განიწმიდებიან გზანი და ფოლოცნი ტკებნითა წმიდათა მათ ფერჯთა მათთაჲთა. რამეთუ [სადა] მწყემსნი მრავალნი არეობდენ და შეიყვანებდენ სამწყსოთა, მრავალ იქმნების მათ მიერ სიწმიდისა შესაკრებელი და უფრომდლა ესევეითარნი ანგელოზთა მობაძენი, [70.v] სარწმუნოებისა მოყუარენი და ღმრთისმოყუარენი, რომელნი იოტებენ ყოველსავე საეშმაკოსა საქმესა და საწარმართოსა კერპთმსახურებისა სიცბილსა პურფირიანთა და საბელიანოზთა საქმესა, ფრიგელთა და ფოტიანელთა¹² და სტრონგელოდუტელსა, რამათა შემოკრებულად ვთქუა, რომელთა მიერ ყოველივე წვალეზამ განიქიქების და სირცხვლეულ იქმნების. ხოლო მართლმადიდებელთა სარწმუნოებისა სიქადული თაყუანის-იცემების და იდიდების მოუკლებელად¹³.

6 მისი.

7 „ჩემი“ გამორჩენილა და წვრილად არის მინერილი „სიტყუაჲ“-ს თავზე.

8 ზღვისა.

9 სამთავროვოთა.

10 გარეშეზღუდვილ.

11 მამადმთავართა.

12 ფოტიანელთა.

13 „მ[ო]უკლებელად“ - „ო“ არის გამორჩენილი და თავზე მინერილი.

(4) გიხაროდენ, შენცა, სამგზის სანატრელო იოვანე მოციქულო და მახარებელო, ღმრთისმეტყუელო, ქალწულებისა სიქადულო და სიწმიდისა მოძღუარო, კერპთა სიბოროტილისა [70.r] დამცხნელო და არტემის ტაძრისა დამამკობელო, ეფესელთა ნავთსაყუდელო, ახოანო წინამბრძოლო, გლახაკთა სიმდიდრეო და ჭირვეულთა შესავედრებელო, და შორიელთა და მახლობელთა ნუგეშინისმცემელო და განმსუენებელო.

(5) გიხაროდენ, ჭურო უბიწოო,¹⁴ შეუგინებელო, სიწმიდითა საესეო, რომელსა-ეგე უფალმან ჩუენმან იესუ ქრისტემან ჯუარსა ზედა დამოკიდებულმან მშობელი თჳსი წმიდაჲ, ღმრთისმშობელი მარიამი, ვითარცა ქალწულსა უბიწოსა და თჳსსა ზედა საყუარელსა, შეგვედრა და ძედ მისდა გიწოდა.

გიხაროდენ, შენცა, ყოვლადქებულო, ქალწულო ღმრთისმშობელო, დედაო ნათლითა შემოსილო, ჭურო შეუგინებელო, ყოვლადუბიწოო.¹⁵

(6) გიხაროდენ, მარიამ, დედაო და ქალწულო [71.v] და მკევალო, დედაო,¹⁶ ამისთჳს, რამეთუ წილთა შენთა იტჳრთე მზრდელი ყოველთა და შემოქმედი და სძითა ზრდიდი; ხოლო ქალწულო, - რამეთუ ქალწულებით შევ თანასწორი მამისაჲ, სიტყუაჲ¹⁷ ღმრთისაჲ, და ქალწულებაჲ დაიმარხე; ხოლო მკევალ, - რამეთუ ქრისტემან ღმერთმან გამოუთქუმელად ხატი მონებისაჲ შენგან მიიღო და ხატითა იპოვა, ვითარცა კაცი, რამეთუ შევიდა მეფე დიდებისაჲ დაკრძალულსა მას ბჭესა სიწმიდისა მის შენისასა. უფრომსდა ყოვლადწმიდასა¹⁸ მას მუცელსა ქალწულებისა შენისასა, და კუალად გამოვიდა, ვითარცა მან თავადმან ინება, და ბჭე იგი ყოვლად-ქალწულებისა შენისაჲ¹⁹ დაჳშულადვე [ყო]. რამეთუ მუცლად-იღე უთესლოდ [სიტყუაჲ] ღმრთისაჲ, შევ ღმრთივშუენიერად ღმერთი განჯორციელებული.

(7) გიხაროდენ, [71.r] ღმრთისმშობელო მარიამ, ტაძარო განუხრწნელო, ყოვლადწმიდაო, ვითარცა ღალადებს დავით წინაწარმეტყუელი და იტყჳს: „**ვითარმედ წმიდა არს ტაძარი შენი და საკჳრველ არს სიმართლითა**“²⁰. გიხაროდენ, მარიამ, ღამპარო დაუშრეტელო, რამეთუ შენგან იშვა ქრისტე, მზე იგი სიმართლისაჲ.

(8) გიხაროდენ, მარიამ, დაუტევენელისა დამტევენელო, რომელმან მხო-

14 უბიწოო.

15 ყოვლადუბიწოო.

16 დედა.

17 სიტყუაჲ.

18 ყოვლადწმიდისა.

19 შენისა.

20 ფს. 64.4-5.

ლოდშობილი ძე და სიტყუამ ღმრთისად დაიტყე, თავწარსხმული იგი დაუჭნობელი ნაყოფი თვნიერ ჳნვისა და თესვისა აღმოაცენე.

(9) გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისა მიერ წინა-წარმეტყუელნი გალობენ და მწყემსნი დიდების-მეტყუელებენ ანგელოზთა თანა და საშინელსა მას გალობასა იტყვან: „**დიდებაჲ მაღალთა შინა ღმერთსა, ქუეყანასა ზედა მშჳდობაჲ და კაცთა შორის სათნოებაჲ**“²¹.

(10) გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისა მიერ მოგუნი [72.v] თაყუანის-სცემენ,²² ბრწყინვალისა ვარსკულავისა მიერ წინაძღომილნი.

გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისა მიერ ანგელოზნი იხარებენ და მთავარანგელოზნი განსცხრებიან და ყოვლადწმიდასა მას გალობასა გალობენ: „**წმიდა არს, წმიდა არს, უფალი საბაოთ,**“²³ **სავსე არიან ცანი და ქუეყანაჲ დიდებითა მისითა.**“²⁴

გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისა მიერ ათორმეტი მნათობი იგი, შუენიერებაჲ მოციქულთაჲ, გამორჩეულ იქმნა.

გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისა მიერ იოვანე, ვიდრელა იგი მუცელსა დედისასა იყო, აღიმღერნა და თაყუანი-სცა სანთელმან წმიდამან ნათელსა მას მიუახლებელსა, უფალსა ჩუენსა [იესუ ქრისტესა].

(11) გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, [რომლისაგან] გამოვიდა მაღლი იგი გამოუთქუმელი და იშვა ღმერთი მი[72.f]უწდომელი, რომლისათჳს წინაწარმეტყუელი ღაღადებდა და იტყოდა: „**ვითარმედ ღმერთი სამხრით მოვიდეს და წმიდაჲ იგი მთით ჩრდილოთ მაღნართაჲთა**“²⁵, და მოციქული იტყვს: „**ვითარმედ გამოჩნდა მაღლი იგი ღმრთისაჲ, მაცხოვრად ყოველთა კაცთა**“²⁶.

გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისაგან გამოჩნდა ჭეშმარიტი იგი ნათელი, უფალი ჩუენი და ღმერთი იესუ ქრისტე, რომელმან ბრძანა სახარებასა შინა: „**ვითარმედ მე ვარ ნათელი სოფლისაჲ**“²⁷.

(12) გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისაგან „**გამოუბრწყინდა ნათელი მსხდომარეთა მათ ბნელსა შინა და აჩრდილთა სიკუდილისათა**“²⁸²⁹, რომლისათჳს იტყვს, ვითარმედ: „**ერი, რომელი სხდა ბნელსა და აჩრდილთა**

21 ლუკ. 2.14.

22 თაყუანისცემენ.

23 საბაოდთ.

24 ეს. 6.3.

25 ამბ. 3.3.

26 ტიტ. 2.11.

27 იმ. 8.12.

28 მთ. 4.16; ეს. 9.2.

29 სიკუდილისათა.

სიკუდილისათა,³⁰ ნათელი დიდი იხილეს³¹, რომელი-მე ნათელი, გარნა უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე, „ნათელი იგი ჭეშმარიტი, რომელი [73.v] განანათლებს ყოველსა კაცსა, მომავალსა სოფლად“³².

(13) გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისათჳს სახარებასა შინა იქადაგების, ვითარმედ: „კურთხეულ არს მომავალი სახელითა უფლისაჲთა“³³. რომლისა მიერ ქალაქთა, სოფელთა და ჭალაკთა ეკლესიანი მორწმუნეთანი დაფუძნებულ³⁴ არიან და დამტკიცებულ.

გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისა მიერ გამობრწყინდა მძლე იგი სიკუდილისაჲ³⁵ და შემმუსრველი ჯოჯოხეთისაჲ.

(14) გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისაგან-ეგე გამოვიდა ღმერთი, შექმნულისა დამბადებელი და გარდასლვისა მისისა დამკსნელი და ზეცათა სასუფეველისა [მომცემელი].

გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისა მიერ აღყუავილნა³⁶ და გამობრწყინდა შუენიერებაჲ [73.i] აღდგომისაჲ.³⁷

გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისა მიერ აღმოსცენდა ნერგი იგი სიმართლისაჲ, დიდებული და საშინელი და წმიდამყოფელი.

(15) გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ³⁸, რომლისა მიერ იოვანე და იორდანე წმიდა იქმნებიან და ეშმაკი - შეურაცხ და სირცხულეულ.

(16) გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რომლისა მიერ ღელვანი ზღვსანი დაყუდნებიან და ჩუენ, თანამონათა ამათ, და ჩუენ, თანამსახურთა, სიშჳდით და სიხარულით იტჳრთვენ.

გიხაროდენ, ღმრთისმშობელო მარიამ, რამეთუ შენ მიერ ადგილიცა ესე წმიდაჲ, რომელი ოდესმე ავაზაკთა მიერ დათრგუნვილ და განრყუნილ³⁹ იყო, აჰა ესერა, წმიდა იქმნა და მშჳდობად შეიცვალა მოსლვით წმიდათა მათ მამათაჲთა, რამეთუ წერილ არს: „ვითარ შუენიერ არიან ფერვნი მახარებელთა მათ მშჳდობი[74.v]სათანი“⁴⁰, რომლისაჲ მშჳდობისა [...] უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე, მახარებელი იგი მშჳდობისაჲ, რომელმან თქუა:

30 სიკუდილისათა.

31 ეს. 9.2.

32 ინ. 1.9.

33 ფს. 117.26; ინ. 12.13; მთ. 21.9.

34 დაფუძნებულ.

35 სიკუდილისაჲ.

36 აყუავილნა.

37 აღდგომისაჲ.

38 „მარიამ“ გარმორჩენილია და თავზე აწერია.

39 განრყუნილ.

40 რომ. 10.15; ეს. 52.7.

„მშვდობასა ჩემსა დაგიტევებ თქუნ, მშვდობასა ჩემსა მოგცემთ“⁴¹ თქუნ⁴², რომელი-იგი გმო ნისტორ საძაგელმან და არა შეიწყნარა, არამედ წარპრევდა, ვითარმედ იესუ ქრისტე, ძე და სიტყუაჲ ღმრთისაჲ, არა იშვა ქალწულისა მარიამისგანო; და ესრეთ, არცა უვნებელად შობასა მას ქალწულისასა აღიარებს, არცა მთავარანგელოზისა ვმასა შეიწყნარებს, რომელმან-იგი ახარა ყოვლადწმიდასა და ეტყოდა, ვითარმედ: **„გიხაროდენ, მიმადლებულო, უფალი შენ თანა“**⁴³, რამეთუ, სპარსთა და ჰურიათა ებადეა⁴⁴ და მხოლოდ[შობ] ილისა ძისა ღმრთისა შეურაცხებაჲ აზმნო, წარსაწყმედელად მრავალთა და სამგე[74.r]დურად უმანკოთა და საბრვედ სულთა გმობაჲ იგი თჳსა ბოროტი წარმოსთხია.

(17) რომელთასა მიმართ არღარა მნებაჲს მრავლისა მეტყუელებად, ვინამთგან უწინარეს ამისსა მგმობარისა მის მიმართ მრავალი წარმოვთქუ, ოდეს-იგი კაკბისათჳს მოვივსენე და ვთქუ, რომელი-იგი იერემია წინაწარმეტყუელმან ქადაგა და თქუა, ვითარმედ: **„ვმა-ყო კაკაბმან და შეიკრიბნა, რომელნი არა შენა“**⁴⁵. ეგრეთვე, უშჯულომ ესე ხედვიდა კომსთა თანაშემწედ თჳსად და მინდობითა მათითა ფრთოან იქმნა და აღდგა ჩუენ ჴედა, არამედ ვიდრელა ენება შეშინებაჲ ჩუენი, უფრომსად აღგუძრნა და აღგუჭურნა. აწ უკუე მოვედით,⁴⁶ და სულთქუმით და ცრემლით ჩუეულებისაებრ ვიტყოდით, ვითარმედ: [75.v] **„კეთილ არს სასოებაჲ უფლისაჲ ვიდრე სასოებასა კაცთასა“**⁴⁷. რამეთუ ამან დაწყეულმან ოქრომსა საისრენი თჳსნი დააცარიელნა და იპატოსნი და კომსნი და მაკისტროსნი და ერნი სამეუფონი მკდომად აღგვდგინნა.⁴⁸ არამედ ჩუენ საწინაწარმეტყუელომ იგი ვმაჲ აღვილოთ და ვმა-ვყოთ: **„იგინი ეტლებითა და ჰუნებითა, ხოლო ჩუენ სახელითა“**⁴⁹ **უფლისა ღმრთისა ჩუენისაჲთა**⁵⁰ **ჩუენ ვხადოდით**⁵¹.

(18) რამეთუ, დაღაცათუმცა ყოვლისა სოფლისა მიმართ მთავრობათა და კელმწიფებათა, გინათუ თვთ ღმრთისმსახურისა ამის ჩუენისა თვთ-

41 მცცემთ.

42 იბ. 14.27.

43 ლკ. 1.28.

44 „ებ[ა]ძეა“ – „ა“ გამორჩენილია და თავზე აწერია.

45 იერ. 17.11.

46 მოედით.

47 ფს. 117.8.

48 აღგვდგვნა.

49 სახელსა.

50 ჩუენისასა.

51 ფს. 19.8.

მპყრობელისა⁵² მიმართ ჯერ-იყო სიტყუად ჩემდა სარ[წმუ]ნოებისა ჩუენისათჳს, არავემცა მრცხუნა, არცა შევიშინე, რამეთუ მაქუს [75.r] მე მასწავლელად დავით წინაწარმეტყუელი, რამეთუ იგი მარადის მამცნებს და მეტყჳს, ვითარმედ: „**გიტყოდე მე წამებათა შენთა წინაშე მეფეთასა და არა მრცხუნა**“⁵³. [რომელ]-სადა ესმა ესევეითარი ესე შესაძრწუნებელი⁵⁴ და საშინელი საქმე, წინაწარმეტყუელთა მიერ [საღმრთოთა] ქრისტე, ღმრთისა სიტყუად, ჩუენდა ღმრთად ქადაგებული და აწ კუალად მოვლინებული, და ღმრთისმშობელი ქალწული კაცისა მშობელად წოდებული.

(19) და ნუვინ მეტყჳს მე უმაღლოთა და შეგინებულთა ჰურიათა განცოფებულსა მას სიტყუასა, რომელი-იგი ქრისტეს მიმართ იკადრეს, რამეთუ აწინდელმან ამან ჰურიამან, რომელმან-ესე გმო სიტყუად ღმრთისა სამეზის, და წყეულმან ნისტორ, რამეთუ კადნიერებაჲ მისცა მათ და ეტყჳს, ვითარმედ, ნუ გეშინინ, რამეთუ კაცი ჯუარს [76.v] [...] აცვიტო, ნუცა [...] ღმერთსა კუალად საცთურსა⁵⁵ ვინ წარმართასა [წინა-მიყოფიეს].

(20) კუამლთა მათ და მსხუერპლთა შეგინებულთა და შესაწირავთა უჯეროთა, რამეთუ ესეცა უმეცრებისა საქმენი იყვნეს,⁵⁶ ნუცა მწარესა ვინ სენსა არიოზისასა და საძაგელსა მას გმოზასა მანიქველთასა და კადნიერსა მედგრობასა საბელიოზისასა და პურფირისასა და ბოროტად მადიდებლობასა ფოტინესისასა,⁵⁷ რამეთუ ამათ ყოველთა წარჰვდა სიბოროტე [...], აწინდელი ესე მგმობარი და გმო გმოზაჲ ესე ბოროტი, რამეთუ, შთაიხედნა ზემო ვსენებ[76.r]ბულთ⁵⁸ მათ მწვალებელთა წვალებასა მწვრესა და იყნოსა სულმყრალობაჲ მათი.

(21) და ყოველთა გარდაემატა სიბოროტითა და აღესრულა მის ზედა თქუელი-იგი [ზუარისა]მისთჳს მდიდრისა, რომელმან [თქუა], ვითარმედ: „**დავარღუნე საუნჯენი ჩემნი და უფრომსნი აღვაშენნე**“⁵⁹, რომელსაცა [მიუგო], ვითარმედ: „**უგუნურო, ამას ღამესა მიგიღო შენგან სული შენი, [ხოლო რამ]-ეგე [მოამზადე], ვისსა იყოს?**“⁶⁰

52 „მპყ[რო]ბელისა“ - „რ“ გამორჩენილია და თავზე აწერია.

53 ფს. 118.46.

54 შესა[სა]ძრწუნებელი - „სა“ გადატანისას შემთხვევით ორჯერ დაუწერია წინა ხაზზეც და მომდევნოზეც.

55 საც[თ]ურსა - „თ“ გამორჩენია და თავზე მიუწერია.

56 იყვნეს.

57 ფოტინესისა.

58 „ზემო ვსენებ[ბ]ულთ“ - სიტყვის გადატანისას ერთი ხაზის ბოლოსაც არის „ბ“ და მეორე ხაზის დასაწყისშიც.

59 ლკ. 12.18.

60 ლკ. 12.20.

(22) [ჰოა], რაოდენსა-იგი აღვდა სიმაღლესა, ვინათგან საძაგელებად [ჰყო] და სიბოროტე⁶¹ ფრიად უღრმესსა⁶² შთავდა სიღრმესა და შთავარდა მთხრებლსა⁶³ გმობისასა, რომლისა მიერ არწმუნა პავლე მოციქულმან, ჭურმან რჩეულმან, მოძღუარმან ეკლესიათამან, სახარებისა მქადაგებელმან, [77.v] ზეცისა საკუთხეველისა სურნელმან საკუმეველმან⁶⁴, ქუხილისა უმაღლესმან საყვრამან და სიტკბოებისა აღმომაცენებელმან წყარომან, ებისტოლეთა მათ საღმრთოთა გამომთქუმელმან, მწერალმან და [წარმავლენელმან⁶⁵], რომელი დაბრმდა გზასა ზედა და განათლდა ყოვლითურთ ღმრთისმეცნიერებით და აღიხილნა სიმაღლედ ზეცისათა, გამოჩინებულმან უფლისამან, პირსა ზედა დააკუეთა და მისა მიმართ სარწმუნოებამან ზეცისა კამარათა აღამაღლა; რომელმან ყოველი სოფელი ერთსა მოძღურებასა და სწავლასა ზედა დაამტკიცა, რამათა ჰრწმუნეს[ეს] და აღიარონ ერთარსება [77.r] და წმიდასა სამებას, ერთი უფლებად, ერთი სარწმუნოებად, ერთი ნათლისღებად, ერთი მამად⁶⁶, [ერთი ძე], ერთი სულიწმიდად, გამოუთქუმელი არსებად, განუყოფელი და მიუწუდომელი ღმრთეებად, ღმერთი ღმრთისაგან, უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე, ნათელი ნათლისაგან, ბრწყინვალეებად დიდებისად და ხატი ძლიერებისა მის მამულისად,⁶⁷ ქალწულისაგან შობილი უთესლოდ და განუხრწნელად, უფალი იგი დიდებისად, სიტყვსა მისებრ მთავარანგელოზისა, რომელმან უღაღადა, ვითარმედ: „**გიხაროდენ, მიმადლებულო, უფალი შენ თანა**“⁶⁸. და **კუალად, ვითარმედ: „სული წმიდა მოვიდეს შენ ზედა, ძალი მაღლისად გფარვიდეს შენ, ამისთჳსცა შობილსა შენგან წმიდა ეწოდოს და ძე ღმრთისა ცხოელისა**“⁶⁹.

(23) [და აქა ხა...] [78v] გაბრიელ მთავარანგელოზისა მიერ, [ოდენ აღ...] ნეტარისა დავითის მიერ გუესმის ეკლესიასა შინა გალობდეს [რამ, და] იტყოდეს, ვითარმედ: „**უფალმან მრქუა მე, ძე ჩემი ხარი შენ და მე დღეს მიშობიე შენ**“⁷⁰. ხოლო ვმამაღალმან ესაია, ძემან ამოს წინაწარმეტყუელისამან, წინაწარმეტყუელისაგან წინაწარმეტყუელმან, განცხადებულად გვქადაგა და

61 სიბოროტე.

62 სიღრმესა.

63 მრთხრებლსა.

64 „მქადაგებელმან“: ამ სიტყვას თავზე აწერია: „საკუმეველმან“, რაც სწორი წაკითხვაა და აღვადგინეთ ტექსტში. ეს სიტყვაა თეოფილეს თარგმანშიც.

65 წარმავლენელმან.

66 გამოჩინილია და თავზე აწერია: „ერთი ძე“.

67 მამულ-ი = მამისეული, მამაპაპური; სამშობლო. აქ: „მამა ღმერთი“.

68 ლკ. 1.28.

69 ლკ. 1.35.

70 ფს. 2.7.

ვმა-ყო, ვითარმედ: „აჲა ესერა, ქალწული მიუდგეს, შვეს ძე და უწოდიაწ სახელი ეგმანუელ,⁷¹ რომელი არს თარგმანებით: ჩუენ თანა ღმერთი“⁷².

(24) არამედ არა გრწამს წინაწარმეტყუელთა და მოციქულთა და ანგელოზთა და მთავარანგელოზთა, [ნუუკუე] შენთა მათ ეშმაკთა [არავე] გრწმენის-ა, რომელნი-იგი ძრწ[ოდეს]⁷³ [78.1] ძალისა მისგან საღმრთოჲსა და ღაღადებდეს, ვითარმედ: „ეჲა, რაჲ ძეს ჩუენი და შენი, იესუ ნაზარეველ, ძეო ღმრთისა მალღისაო“⁷⁴, რამეთუ მოხუედ პირველ ჟამისა ტანჯვად ჩუენდა“⁷⁵? რამეთუ დაღაცათუ პირველ ჟამისა მაშინ იტყოდეს ეშმაკნი, არამედ ჭეშმარიტებით შენ ზედა აღესრულა, რამეთუ, ჯერ-იყო სამე ანტესა⁷⁶ მოსლვამ, არამედ უსწარ და უადრეს მისსა მოხუედ პირველ ჟამისა. არცაღა მამისა შენისა ეშმაკისაჲ ისმინე, რომელი იტყოდა, ვითარმედ: „უკუეთუ ძე ხარ ღმრთისაჲ, არქუ ქვათა ამათ, რაჲთა პურ იქმნენ“⁷⁷.

(25) ეჲა, საქმე⁷⁸ საშინელი⁷⁹ და სავსე საკვრველებითა! ეშმაკნი მამისა მათისა სატანაჲსა თანა ქალწულისა მარიამისგან შობილსა ძედ ღმრთისად⁸⁰ აღიარებენ და ესე ძესა კაცებად შთამოიყვანებს, რამეთუ, უპირული [79.v] რაჲთამე და ბორგნული გარდაქცევაჲ მოიპოვა, გარდაქცევასა ეძიებდა ღმრთისმსახურისა მეფისა ჩუენისაჲსა, რომელი-იგი არს მონაჲ და მეგობარი მართლისა სარწმუნოებისაჲ, და მერმეცა,⁸¹ კეთილადმსახურებასა ქრისტესმოყუარეთა დედუფალთაჲსა, სარწმუნოებასა შინა განბრწყინვებულთა. არამედ განცრუვნა სიბოროტე⁸² მისი, რამეთუ ვერ შეუძლო აღსრულებად, დაღაცათუ ნაშრომი იგი და უფროჲსად ნატყუენავი გლახაკთაჲ, ოქროჲსა მოყუარეთა ზედა განლია და ჰგონებდა მათ მიერ მოყუარეთა ჭეშმარიტებისათა ქრისტესმოსავეთა ძლევისა, არამედ ვერ უძლო. ხოლო იყო საწყალობელი იგი ფრიად [79.1] ბოროტისა ვეცხლისა მოყუარებისა მიერ და ქცევასა მწარესა შთავარდა და ვიდრელა ნავთსაყუდელსა შინა იყო, დაინთქა, რამეთუ არა ჰქონდეს მას სარწმუნოებისა იგი საჭენი.

71 ეგმანუელ.

72 მთ. 1.23; ეს. 7.14.

73 „ძრწ“-ს შემდეგ ხელნაწერი გახვერთილია და სიტყვის დაბოლოება - „ოდეს“ - ქვედა ხაზზე მკრთალად იკითხება.

74 მალღი[სა]საო - „სა“ ორჯერ წერია.

75 მთ. 8.29.

76 ანტისა.

77 ლკ. 4.3.

78 საქმეც.

79 საში[ნი]ნელი - „ნი“ შეცდომით ორჯერ წერია.

80 ღმრთისა.

81 მერმეც.

82 სიბოროტე.

(26) ამისთვისაა ქუესკნელთა სიბოროტისათა შთავარდა და უფსკრულთა შინა ჯოჯოხეთისათა დაინთქა, და საცინელ და მისათხრობელ ყოვლისა სოფლისა გამოჩნდა, რამეთუ არა მოივსენა დაბნელებულსა მას გონებასა თვსსა განცდად მოძღურებაჲ მამათაჲ, არცა მოციქულთა და მახარებელთაჲ და მთავარანგელოზთა ჳმანი; რამეთუ უღმობელობაჲ მწარე და უწყლოებაჲ მოიპოვა და უღმრთოებაჲ შეიმოსა, და განრყუნილი და უშჯულოჲ მოძღურებაჲ სოფლისა შჯულის[80.v]დებად ეუცნა და ინება ყოვლადბოროტითა მით და მედგარიითა გონებითა თვსითა დარწმუნებად ღმრთისმსახურებისა მუშაკთა მართლმადიდებლობისა ყოველთა აღზრდილთა. არამედ ვერ გუპოვნა ჩუენ განუმზადებელ უღმრთოთაჲსა მის და მგმობარისა სივერაგისა და ზაკულებისა მისისა მიმართ, რამეთუ ჩუენ არათუ მვედრობისა საჭურველთა ვესაეთ, არცა ოქროჲსა ფერსა და წარმწყმედელსა ვეცხლისმოყუარებასა,⁸³ არამედ ძალსა ღმრთისასა, „რომელმან-იგი შემუსრნა კბილნი მისნი პირსა შინა მისთა და შუანი ღომთანი შეფქვნა“⁸⁴ უფალმან“⁸⁵. ამისთვის ჩუენცა წმიდათა წერილთაგან ვჰყოფთ სიტყვსკებასა მისსა, [80.r] „ვინამთგან საჭურველი ჩუენი არა კორციელ“⁸⁶ არს, არცა ქუეყანისაჲ, არამედ სულიერი და ზეცისაჲ“⁸⁷, ვინამთგან ნეტარმან პავლე ქადაგა.

(27) არამედ ნუვინ ჰგონებთ, ჩუენსა ამას რაჲ ვიტყვთ, ვითარმცა⁸⁸ გვხაროდა დაცემისა შენისათვს, ჰოჲ უღმრთოვო! და გუენებამცა ძმის-მკლველობისა ქმნაჲ? ნუ იყოფინ!⁸⁹ ვინაითგან შთაჰვარდი რაჲ გმობისა ამის მოხრემლსა, ჳელი მიგეცით შენ წიგნთა მიერ, დაღაცათუ ურჩ ექმენ სიმდაბლესა ჩუენსა და ესრეთ ზღვევაჲ იგი ურჩებისაჲ დაიმკვდრე.

(28) და რამეთუ ესე ესრეთ არს, ჳეშმარიტად მყავს მე მოწამე სარწმუნოჲ, წმიდაჲ მთავარებისკობოსი ყოვლისა სოფლისაჲ,⁹⁰ მამაჲ და მამათმთავარი⁹¹ კელისტინე, წინა[81.v]მძღუარი დიდისა ქალაქისა ჰრომისაჲ, რომელმან-იგი შენცა გამცნო თვსითა წიგნითა განყენებაჲ ბორგნეულისა მის გმობისა შენისაჲ, და ურჩ ექმენ და იქადე ამაოებითა მით გონებისა შენისაჲთა, რაჲთა იქმნე უმახვლეს ყოვლისა სოფლისა და ოთხნი კიდენი სოფლისანი აღაშფოთენ

83 ვეცხლისმოყუარებასა.

84 შეფქვანა.

85 ფს. 57.7.

86 ჳორციელი.

87 ამ ციტატის ზუსტი შესატყვისი ვერ მოიძებნა, მაგრამ მიემსგავსება ეფესელთა მიმართ ეპისტოლეში ჩანერილს (იხ.: 6,11-12).

88 ვითამცა.

89 იყოფვინ.

90 სოფლისა.

91 მამადმთავარი.

და ყოველნი ესე წმიდანი მრავლითა ჭირითა და ოფლითა შემოჰკრიბენ, რამეთუ, დასწერე არათუ სახარებაჲ, არამედ ყოველივე უკეთურებაჲ და სიბოროტე⁹². [...⁹³] ამისთჳს უკუე და უფალმანცა დაგამჯუენ შენ სრულიად მღდელობისაგან [შენისა]⁹⁴ და მამათა სიბრძნისაგან განგფხურან. პირველად აღგფხურან სამეუფოჲსა ქალაქი[81.r]საგან და მერმე - საყდრისაგან მღდელთმოდურობისა, რომელსა-იგი უღირსებით დაჯდომილ იყავ.

(29) რაჲთა ესრეთ გიხილონ შენ მართალთა და შეეშინოს და შენ ზედა იცინოდიან და თქუან, ვითარმედ: „აჰა ესერა, კაცი, რომელმან არა ყო ღმერთი მწე მისდა, არამედ ესვიდა იგი სიმდიდრესა უკეთურებისა თჳსისასა“^{95,96}.

(30) ხოლო ჩუენ, რომელნი ჭეშმარიტებასა სახარებისასა შეუთქუათ⁹⁷ და წმიდა ქალწულსა მარიამს ღმრთისმშობლად აღვიარებთ, ვართმცა სიტყჳსაებრ წერილისა, ვითარცა: „ზეთისხილნი ნაყოფიერნი სახლსა ღმრთისასა“⁹⁸, რაჲთა ვადიდებდეთ მამასა ყოვლისამპყრობელსა და ძესა მხოლოდშობილსა, წმიდისა ღმრთისმშობელისა და ქალწულისა მარიამისგან შობილსა, და სულსა წმიდასა ცხოელსმყოფელსა, [82.v] ყოველთა ცხორებისმომცემელსა; და ვერჩდეთ მორწმუნეთა მეფეთა და პატივ-გსცემდეთ⁹⁹ ქალწულებასა შინა განბრწყინებულთა დედუფალთა, ქორწინებულთა ულოცვიდეთ, რაჲთა ვიხილნეთ მათგან ნაშობნი და შვილთ-შვილნი მათნი, რაჲთა ეგოს ღმრთისმსახური და ქრისტესმოყუარე და მართლმადიდებელი მეფობაჲ მათი მოქცეეჲსა მრავალთა წელიწადთასა მშჳდობისა მომნიჭებელად სოფლისა, ქრისტეს იესუს მიერ, უფლისა ჩუენისა, რომლისა არს დიდებაჲ და სიმ[ტკიცე]¹⁰⁰ აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამენ.

92 სიბოროტე.

93 ერთი ხაზი მთლიანად გადაშლილია.

94 შენისა - გადაშლილია შავად და, სავარაუდოდ, ასე იკითხება.

95 ფს. 51.9.

96 თჳსისა.

97 შეთქუმა - შეერთგმავება, პირის შეკვრა.

98 ფს. 51.10.

99 პატივსცემდეთ.

100 სიმ[ტკიცე] - გადაშლილია შავად, მაგრამ, სავარაუდოდ, ასე უნდა იკითხებოდეს.

II თეოზილე ხუცესმონაზონის თარგმანი

ტექსტისათვის

ქართული თარგმანის კრიტიკული ტექსტის დადგენისას ძირითად ტექსტად ავიღეთ A ლიტერით აღნიშნული ქუთ. 8 ხელნაწერი, რადგან ყველაზე უხარვეზოა და შედარებით კარგად იკითხება.

ტექსტს დავურთეთ კრიტიკული აპარატი.

- ლათინური ასოებით (A, B, C და D) აღნიშნულია გამოყენებული ქართული ხელნაწერების ლიტერები.
- om. - აღნიშნავს ძირითად ტექსტთან შედარებისას სხვა ხელნაწერებში აღმოჩენილ ნაკლებობას;
add. - აღნიშნავს ძირითად ტექსტთან შედარებისას სხვა ხელნაწერებში აღმოჩენილ მეტობას;
~ აღნიშნავს ტექსტში არსებულ სიტყვათა გადანაცვლებას.
- *I - აღნიშნავს უშუალოდ ტექსტში არსებულ ხარვეზებს (გამოტოვებული, გადაშლილი) თუ ჩამატებებს (აშიაზე), ასევე, ფურცლის დაზიანებებს, რამაც გამოიწვია ტექსტის დაზიანებაც.
- I - ამ ნიშნით აღნიშნული გვაქვს ტექსტში არსებული ზოგიერთი რთული სიტყვის განმარტება ლექსიკონიდან¹⁰¹, ასევე, ტექსტში არსებული ციტატების ზუსტი ბიბლიური ადგილები. ყველა სახის სქოლიო მოსდევს თითოეულ ქვეთავს.

¹⁰¹ სამაგისტრო ნაშრომის სრული ვარიანტი შეიცავს ტექსტებზე დაყრდნობით გაკეთებულ ტერმინოლოგიურ ლექსიკონს, აგრეთვე, საკუთარ და ეთნიკურ სახელთა ანოტირებულ საძიებელს (იხ. გვ. 102-126; გვ. 126-131).

[432.რ. I.] წმიდისა¹ მამისა ჩუენისა² კკრილე³ ალექსანდრიელ
მთავარეპისკოპოსისაჲ საკითხავი, თქმული^{4/5} ყოვლადწმიდისა
ღმრთისმშობელისათჳს და წმიდათა მამათათჳს ეფესოჲსა
კრებისათა⁶, რომელნი შეკრბეს დამცობისათჳს⁷ და
განდევნისა⁸ უშჯულოჲსა⁹ ნისტორისა¹⁰,
ხოლო იკითხვების¹¹ ესე¹² დღესა კკრიაკესა¹³,
უწინარეს¹⁴ სულისა წმიდისა მოსლვისა.¹⁵
გუაკურთხენ¹⁶, მამაო.¹⁷

1 წმიდისა] წმიდათა შორის AD. 2 ჩუენისა A. 3 კკრიელ A. 4 თქმული A. 5 საკითხავი თქმული] სიტყუაჲ D. 6 კრებისათჳს A. 7 დამცობისათჳს AC. 8 და განდევნისა om. AD. 9 უშჯულოჲსა AB, უსჯულოჲსა D. 10 ნისტორისა A. 11 იკითხვების D. 12 ესე om. D. 13 კკრიაკესაჲ A, კვირიაკესა C. 14 უწინარეს] პირველ AD. 15 მოსლვისა D. 16 გუაკურთხენ AC. 17 ~ მამაო გუაკურთხენ AD.

1. ბრწყინვალე არს დღეს სიტყუაჲ ჩუენი და მადლითა აღსავსე ამისთჳს, რამეთუ ბრწყინვალე არს¹ კრებაჲ ესე წმიდათა მამათაჲ და რამეთუ პირველ ფრიად მჭმუნვარე ჰყოფდა მათ და ურვეულ¹ უშჯულოჲ იგი გმოზაჲ² ნისტორისი [432.რ. II.] ამისთჳსცა აღადგინა მრავალსაჲ ესე და მრავალფერი ანგელოსებრივი³ და ზეცათა თეატროჲ^{II}. დიდნი ესე⁴ ღმრთისმსახურებისა მოძღუარნი⁵, სუეტნი^{*I} და სართულნი⁶ სარწმუნოებისანი⁷, ცეცხლნი და ელვანი მრავალმნათობიერნი^{*II}, ნავთსადგურნი რჩეულნი მყუდროებაშემოსილნი, მნენი სარწმუნონი და გონიერნი განმგენი, ბრძენნი ხუროთმოძღუარნი და კელოვანნი მაშენებელნი, რომელთაცა ნავითა მით ეთერისაჲთა სწორ ანგელოსთა ცხორებისა⁸ წიადღეს ზღუაჲ⁹ ესე ქუეყანისაჲ¹⁰, მსოფლიოჲ წინაწარმეტყუელთა¹¹ თანამოსაგრენი. ხოლო მოციქულთა მოსაყდრენი და წმიდათა ეკლესიათა წინამძღუარნი და ბილწისა მის წვალებისა დამარ[432.V. I.]ღუეველნი და ჩუენისა ამის შემოკრებისა¹² და, უფროჲსლა, სიბრძნისა შემწენი, რომელთაცა კეთილად განშუენებული იგი და ღმრთივშუენიერად განწესებული საყდარი მღდელთმოძღურებისაჲ უპყრიეს, რომელნი-ესე თაფლმწოთლვარეთა^{III} მათ დიან^{IV} მდინარეთა, რომელნი ღმრთივშუენიერითა მით სიბრძნითა რიტორ არიან სულიერ, რომელნი ოთხთა მათ კიდეთა სოფლი-

სათა უშრომელითა მით სირბილითა¹³ მოჰვლიან, რომელნი-ესე არცა სიცხე-
მან ჟამთამან, არცა სივრცემან^{14/15} ზღუათამან, არცა დელვათა აღტეხამან,
და ქართა აღშფოთებამან და წყლისა ჰაერად აღფრქუევამან უდებებად
მოიყვანნა, არამედ სარწმუნოება¹⁶[432.V. II.]შემოსილნი, საყდართა მათ
ზედა მკრთომალნი^V და მოხარულნი, აქა შემოკრბეს და ყოველთა ყოვე-
ლივე დაუტევეს სურვილისათჳს, უფროსლა¹⁷ შიშისათჳს უფლისა^{18/19}, და
აღილეს ჯუარი ვითარცა ბრძენთა მოსაჯულთა^{VI} ყოვლადწმიდისა ქალწუ-
ლისა ღმრთისმშობელისა მარიამისთა და, ესერა, აქა მოიწინეს. ამისთჳსცა
მინდობითა²⁰ წმიდათა მათ ღოცვათა მათთაჲთა მცირედ რამე^{21/22} მოკითხ-
ვამ მივსცეთ ქალაქსა ამას და ესრეთ შესხმისა^{VII} მიმართ ყოვლადწმიდისა
ღმრთისმშობელისა წარვჰმართოთ²³ სიტყუაჲ ჩუენი.

1 არს om.B. 2 გმუბაჲ D. 3 ანგელოზებრივი D. 4 ესე add. და D. 5 მოძღრნი D.
6 სარულნი D. 7 სრწმნისანი D. 8 ცხორებითა B. 9 ზღვაჲ A. 10 ქვეყანისა A. 11
წინაწარმეტყველთა A. 12 შემკობისა B. 13 სრბითა B. 14 სივრცემან A. 15 სივრცემან CD.
16 სრწმნაჲ D. 17 უფროსლა A. 18 უფლისაჲ A. 19 უფლისა BCD. 20 მინდობილთა
B. 21 რაიმე A. 22 რამე C. 23 წარვემარ თოთ C, წარვჰმართოთ D.

*I ტექსტის გვერდითა აშიაზე მითითებულია მთარგმნელის ვინაობა: „თარგმანი თეო-
ფილესი“ A.

*II „პრაგალმნათობურნი“ - ჩამატებულია აშიაზე B.

I **ურვა** – წუხილი, ვნება, ზრუნვა, შფოთვა; მოვლა; გასაჭირი ილია აბულაძე. ძველი
ქართული ენის ლექსიკონი. გამომცემლობა „მეცნიერება“. თბილისი, 1973 წ. გვ. 429 (ქვემოთ
ი.ა.).

II ტექსტში არის ბერძნულიდან კალკირებული არაქართული სიტყვები: **თეატრონი-ი, თია-
ტრონი-ი** – მოედანი, სათამაშო ადგილი ი.ა. გვ. 179.

III **მწოლვარე** – მწვეთავი. ზერაბ სარჯველაძე. ძველი ქართული ენის ლექსიკონი.
თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი, 1995 წ. გვ. 158 (ქვემოთ ზ.ს.).

IV **დენა**–დინება, სვლა, „გარდამოდინება“ ი.ა. გვ. 140.

V **მკრთომალე** – მცემელი. იხ. კრთომა ი.ა. გვ. 256; **კრთომა** – „აღმღერა“, შეკრთომა,
შეშინება. ი.ა. გვ. 202.

VI **მოსაჯულ-ი** – „რომელმან საჯოს“, მოსარჩლე, მოდავე, მომჩივანი. ი.ა. გვ. 276.

VII **შესხმა** – 1. შექება, გალობა; ხოტბა. 2. დიდება, ჩასმა, ჩაცმა, დაცობა, ჩამოკიდება,
„შემოსა“, „გარემოხუმა“. ი.ა. გვ. 489.

2. გიხაროდენ, ჰოა¹ ეფესელთა ქალაქო, უფრომსლა ზღუათა მხედვარო და მათ მიერ ხედვადო, ამისთჳს, რამეთუ ნავთსაყუდელთა წილ [433.r. I.] ქუეყანისათა ნავთსაყუდელნი ესე და ანგელოზებრნი² და ზეცისანი დღეს შენდა მოიწინეს.

1 ჰოი A. 2 ანგელოსებრნი A.

3. გიხაროდენ, ასიელთა¹ მთავრობისა სიქადულო, რამეთუ ვითარცა სახედ მარგალიტთა¹ მიერ პატიოსანთა ტაძრებითა² წმიდათაჲთა გარემომს შენსა შენებულთა³ განშუენებულ ხარ. ხოლო აწ მრავალთა წმიდათა მამათა და პატრიარქთა⁴ შენ შორის სლვითა წმიდა^{5/6} იქმნები, რამეთუ იკურთხევიან ჭეშმარიტად ბჭენიცა და ალაგნი და ურაკპარაკნი^{II} ნავთსადგურთა თანა მოსლვითა წმიდათა ამათ მამათაჲთა, რამეთუ სადა მრავალნი მწყემსნი შევიდენ, მრავალდასება^{III} იქმნების⁷ მუნ⁸ სიწმიდისაცა და განწმედისაჲ, და უფრომსლა ესევეითარნი ესე მოყუარენი ღმრთისანი, მოშურნენი სარწმ[433.r.II.]უნოებისანი⁹ და მობაძენი ანგელოსთანი¹⁰, რამეთუ ვითარ არა განიდევნოს მიერ, სადა ესენი შევიდენ, ყოველივე საქმე¹¹ საეშმაკოჲ და ელენური იგი მედგრობაჲ, და ჰრცხუნეს¹² ყოველსავე¹³ ბოროტად მზრახვალობასა პორფირიანოსთასაცა^{IV} და საბელიანოსთასა, ფრონელთასაცა და აპოლინარიოსთასა, ფოტიანონელთასაცა^{*I} და სტრონგულოდუტონელთასა¹⁴, და რამთურთით ერთბამად ჰკდემეს ყოველსავე ბოროტსა წვალეზასა. ხოლო იდიდებოდის მართლისა სარწმუნოებისა სიმტკიცე და სიქადული.

1 მარგალიტთა C. 2 ტძრებითა D. 3 შენებულებითა B. 4 პატრიარქთა AD. 5 წმიდაჲ A. 6 წმიდა BCD. 7 იქმნების D. 8 მონ D. 9 სრწმუნისნი D. 10 ანგელოზთანი BCD. 11 საქმე D. 12 ჰრცხუნეს C, ჰრცხუნეს D. 13 ~ ჰრცხუნეს ბოროტად მზრახვალობასა ყოველსავე B. 14 სტრონგულოდადუტონელთასა D.

*I „და აპოლინარიოსთასა ფოტიანონელთასაცა“ - ჩამატებულია აშიაზე B.

I ასიანური - აზიური. ზ.ს. გვ. 4.

II ურაკპარაკი, პურაკპარაკი - მოედანი, სასამართლო. ი.ა. გვ. 429.

III დასება - დასი. ზ.ს. გვ. 66.

IV პორფირიანი - გვირგვინოსანი. ზ.ს. გვ. 168. პორფირი - „ძოწეული“ (ი.ა.). გვ. 342. πορφυριον.

4. გიხაროდენ უკუე შენცა, სამგზის სანატრელო იოანე მოციქულო და მახარებელო და ქალწულებისა სიქადულო, სიწმიდისა მოძღუარო¹, საც-
თურისა² [433.V. I.] მის კერპთაჲსა მომსრველო, ტაძრისა მის არტემიდოს³
დამამკობელო⁴, ეფესელთა მშუდობაო და წინამბრძოლო, გლახაკთა გამომზ-
რდელო, ჭირვეულთა სავედრებელო და ყოველთავე მახლობელთა⁵ და შორი-
ელთა⁶ აღმოფშვნვაო და განსუენებაო.

1 მოძღრო D. 2 საცთრისა D. 3 არტემიდოს A. 4 დამამკობლო D. 5 მახლობლთა
D. 6 შურელთა D.

5. გიხაროდენ, ჭურჭელო პატიოსანო, სიწმიდითა აღსავსეო, რამეთუ შენ
უფალმან ჩუენმან იესუ ქრისტემან¹, აღვიდა რაჲ ჯუარსა ზედა, ღმრთისმშო-
ბელი და მარადის ქალწული ვითარცა ქალწულსა მიგითუალა. იხარებდ
უკუე შენცა, იხარებდ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, ქალწულო ყოვლადსაგა-
ლობელო, ბარძიმო წმიდაო სიწმიდისაო, ყოვლადუბიწო.

1 ქრისტე A.

6. გიხაროდენ, მარიამ, ქალწულო, დედაო და მკვეალო ქალწულო^{*I},
ამისთჳს, რამეთუ^{*II} შენგან, ქალწულ[433.V. II.]ისა, იშვა ღმერთი, დედაო,
ამისთჳს, რამეთუ მკლავთა შენთა ზედა ტვრთულ იქმნა და სძისაგან შენისა
იზარდებოდა¹ ხოლო, მკვეალო², ამისთჳს, რამეთუ ხატი მონისაჲ მიიღო
შენგან გამოუთარგმანებელად. რამეთუ შევიდა მეუფე³ იგი დიდებისაჲ ქა-
ლაქსა შენსა უფრომსლა მუცელსა⁴ შენსა, და კუალად გამოვიდა, ვითარცა
მან, თავადმან, ინება, და წმიდაჲ იგი⁵ ბჭე შენი დაკრძალულ იყო^{6/7}, რამეთუ
მუცლად-იღე⁸ უთესლოდ, ხოლო ჰშვეგ ღმრთივშუენიერად.

1 აღიზარდა B. 2 მკველო D. 3 მეუფე C. 4 მოცელსა D. 5 იგი om. D. 6 დაკრძა-
ლულყო A. 7 დაკრძალულ იყო CD. 8 მცლდიღე D.

*I „და მკვეალო ქალწულო“ - გადმწერს გამორჩენი და ჩაუმატებია სტროფებს შორის
წერილად D.

*II „რამეთუ“ - გადამწერს შეცდომით ორჯერ დაუწერია D.

7. გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, ტაძარო დაურლუეველო^{1/2/*I},
უფრომსლა ტაძარო წმიდაო. ვითარცა ღალადებს წინაწარმეტყუელი დავით^{*II}
და იტყჳს: *წმიდა არს ტაძარი შენი, საკრველ არს სიმართლითა¹*, იხარებდ,

მარიამ, იხარებდ, ლამპარო დაუეს[434.რ. I.]ებელო, რამეთუ მზე იგი სიმართლისად, ქრისტე, შენგან იშვა.

1 დაურღუპველო A. 2 დაურღუველო C.

*I Κατάλα დარღვევას ნიშნავს, ქართულ ხელნაწერში „დაურღუველო“ წერია, ანუ უარყოფის ნაწილაკი არ არის მოცემული ბერძნულ ტექსტში.

*II „დაურღუპველო უფრომსლა ტაძარო წმიდაო, ვითარცა ღაღადებს წინაწარმეტყუელი დავით“ - გადაშლილია D.

I ფსალმუნი 64. 4-5.

8. გიხაროდენ, მარიამ, დამტევნელო დაუტევნელისაო, რომელმან მხოლოდშობილი იგი ძე და სიტყუად ღმრთისა^{1/2} დაიტიე, რომელმან ვუვილი¹ იგი დაუჭნობელი³ თვნიერ ორნატისა^{II} დათესვისა აღმოაცენე.

1 ~ ღმრთი სიტყუად B. 2 ღმრთი B. 3 დაუჭნობელი B.

I კუ(ვ)ილ-ი, კოვილ-ი – თაველი, „თავი კუვილისა“, „მჭელეული“. თავ-ი კოვილისა-ა – თაველი. ი.ა. გვ. 571.

II ორნატ-ი იხ. ურნატი; ურნატი – ხნული, კვალი. ი.ა. გვ. 430.

9. გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, რომლისა მიერ წინაწარმეტყუელნი ღაღადებენ¹, რომლისა მიერ მწყემსნი² დიდების-მეტყუელებენ და ანგელოსთა³ თანა გალობენ საშინელსა მას გალობასა და იტყვან⁴: დიდებამა მაღალთა შინა ღმერთსა და ქუეყანასა ზედა მშუდობამა და კაცთა შორის სათნობამა^{5/1}.

1 ღღდბენ D. 2 მსწყემსნი C. 3 ანგელოსთა BC. 4 იტყუიან A. 5 სათნუებამ D.

I ლუკა 2. 14.

10. გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, რომლისა მიერ მოგუნი თაყუანის-სცემენ, ვარსკულავისა მიერ ბრწყინვალისა წინაძლომილნი^{*I}. გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, რომლისა მიერ ანგელოზნი¹ იხარებენ [434.რ. II.], მთავარანგელოზნი² განსცხრებიან და შესაძრწუნებელსა³ მას გალობასა შესწირვენ ღმრთისა^{*II/*III}. გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, რომლისა მიერ ათორმეტ რიცხვ იგი მოციქულთა^{*IV} გამოირჩეულ იქმნა. გიხაროდენ, მარიამ,

ღმრთისმშობელო, რომლისა მიერ, იოანე იყო რამ წუთლა^I მუცელსა დედისა-
სა, ჰკრთებოდა^{II} და თაყუანის-სცა სანთელმან ნათელსა მას დაუესებელსა^{III}.

1 ანგელოსნი A. 2 “მთავ” – გამოტოვებულია: არანგელოზნი BCD, მთავარანგელოსნი
A. 3 შესაძრწუნებელსა D.

*I „გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, რომლისა მიერ მოგუნი თაყუანის-სცემენ ვარ-
სკულაჲსა მიერ ბრწყინვალისა წინაძღომილნი“ – ტექსტის ეს ნაწილი გამოტოვებულია D.

*II „გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, რომლისა მიერ ანგელოსნი იხარებენ მთავა-
რანგელოსნი განსცხრებიან და შესაძრწუნებელსა მას გალობასა შესწირვენ ღმრთისა“ – ტექს-
ტის ეს ნაწილი გამოტოვებულია B.

*III [გიხაროდენ, მარიამ ღმრთისმშობელო, რომლისა მიერ ანგელოსნი იხარებენ მთავა-
რანგელოსნი განსცხრებიან და შესაძრწუნებელსა მას გალობასა შესწირვენ ღმრთისა] Pa-
tologia Graeca-ში ეს წინადადება მოთავსებულია მე-9 აბზაცის ბოლოს და მოსდევს შემდეგ
ფრაზას: „დიდება მადალთა შინა ღმერთსა და ქუეყანასა ზედა მშუდობაჲ და კაცთა შორის
სათნებაჲ“.

*IV „რომლისა მიერ ათორმეტ რიცხვ იგი მოციქულთაჲ“ – გადაშლილია D.

I წუთ – (ზზ.) „წუთლა“, ცოტალა. ი.ა. გვ. 551; ჯერ; ჯერ კიდევ. ზ.ს. გვ. 271.

II კრთობა – „აღმღერა“, შეკრთობა, შემინება. ი.ა. გვ. 202; გამოკრთობა; სიხარული.
ზ.ს. გვ. 101.

III დაუესებელ-ი – დაუშრეტელი, ჩაუქრობელი. ი.ა. გვ. 126.

11. გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, რომლისაგან გამოვიდა^{*I} მად-
ლი იგი გამოუთქუმელი, რომლისათვის წინაწარმეტყუელიცა ღაღადებდა
და იტყოდა: *ღმერთი სამხრით^I მოვიდეს და წმიდაჲ იგი მითით ჩრდილ-
ოდათ^{II} მღნართაჲთ^{III/IV}*, და მოციქული იტყვს, ვითარმედ: *გამოჩნდა მადლი
ღმრთისაჲ მაცხოვრად ყოველთა კაცთა^V*, გიხაროდენ, მარიამ [434. V. I.],
ღმრთისმშობელო, რომლისაგან გამოვიდა ნათელი^I იგი ჭეშმარიტი, უფალი
ჩუენი იესუ ქრისტე, რომელი იტყვს სახარებასა შინა, ვითარმედ: *მე ვარ
ნათელი სოფლისაჲ^{2VI}*.

1 ნათესავი A. 2 სოფლისა A.

*I „გამოვიდა“ – გ ასო გამორჩენია გადამწერს და წვრილად მიუწერია D.

I სამხარი (სამხრისა) – „ბლუარი“, სამხრეთი. ი.ა. გვ. 365.

II ჩრდილო – ჩრდილოეთი. ი.ა. გვ. 512.

III მაღნარი – ტყე, ხშირი ტყე, ტყერი, ფოთოლ და რტომრავალი ხე, ჭალა „სერტყი“. ი.ა. გვ. 221.

IV ამბაკუმი 3. 3.

V ტიტეს მიმართ ეპისტოლე 2. 11.

VI იოანე 8. 12.

12. გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, რომლისაგან გამოუბრწყინდა ნათელი ბნელსა მას შინა და აჩრდილთა სიკუდილისათა მსხდომარეთა^{I/1}, რამეთუ იტყვს: *ერი, რომელი სხდა ბნელსა, იხილეს² ნათელი დიდი^{II}*. რომელი უკუე ნათელი, გარნა თუ უფალი ჩუენი³ იესუ ქრისტე, *ნათელი იგი ჭეშმარიტი, რომელი განანათლებს ყოველსა კაცსა, მომავალსა⁴ სოფლად^{III}*.

1 მსდომარეთა C. 2 იხილა B. 3 ჩუენი A. 4 მომავალი A.

I მათე 4.16; ესაია 9.2.

II ესაია 9. 2.

III იოანე 1. 9.

13. გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, რომლისაგან იქადგების¹ სახ-არებათა მიერ: *კურთხეულ არს მომავალი სახელითა უფლისამათა^I*, რომლისა მიერ ქალაქთა შინა და სოფელთა, დაბათა შინა და ჭალაკთა [434. V. II.] ეკლესიანი მართლმადიდებელთანი დამტკიცებულ არიან. იხარებდ, მარიამ, ღმრთისმშობელო იხარებდ, რომლისაგან გამოვიდა მძლე იგი სიკუდილისად² და აღმაოხრებელი³ ჯოჯოხეთისაჲ.

1 იქადგების C. 2 სიკუდილისაჲ A. 3 აღმაოხრებელი D.

I ფსალმუნი 117, 26; იოანე 12. 13; მათე 21. 9.

14. გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, რომლისაგან გამოვიდა პირველ^{*I} დაბადებულისა მის დაშობადელი და გარდასლვისა¹ მის² მისისა თავისუფალმყოფელი, და სუფევისა მის ზეცათაჲსა^{*II} წინამძღუარი. გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, რომლისაგან აღმოსცენდა და აღმოზრწყინდა აღდგომისა³ იგი შუენიერებაჲ⁴. გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, რომლისაგან მწუხანვილი იგი სიმართლისაჲ აღმოეცენა და მდინარე იგი საშინელი იორდანებრი გამოეცა, დამატკობელი გულსა მორწმუნეთასა⁵.

1 გარდასვლისა A. 2 მის om.D. 3 აღდგმისა D. 4 შუენერბა D. 5 მორწმნისა D.

*I „პირველ“ - პ ასო გამორჩენია გადამწერს და წვრილად მიუწერია D.

*II „ზეცათაჲსა“ - მ ასო გამორჩენია გადამწერს და წვრილად მიუწერია A.

15. გიხაროდენ, მარიამ, [435.1. I.] ღმრთისმშობელო, რომლისაგან იოანე და იორდანე წმიდა^{1/2} იქმნებიან, ხოლო სამაელ და სატანა კდემულ და სირცხლეულ იქმნებიან. გიხაროდენ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, რომლისა მიერ ყოველი სოფელი ქრისტეს მორწმუნე³ ცხონდების⁴.

1 წმიდაჲ A. 2 წმიდა BC. 3 მრწმონე D. 4 ცხონდების BC.

16. იხარებდ უკუე, იხარებდ, მარიამ, ღმრთისმშობელო, ღმრთივმიმადლებულო და ღმრთივსანატრელო, იხარებდ, რამეთუ შენგან და შენ მიერ ღელვანიცა ზღუათანი^{1/2} მყუდრო და წყნარ იქმნებიან³ და ჩუენ, მონათა ამათ შენთა, განმისუენებენ, და სიხარულით გუმსახურებენ თანა მონათა ამათ და გვტვრთვენ^{*1}, და სახესა თანა იისფერსა ჭავლთა¹ მათ მიერ ნელიადთა მახარებენ⁴. რამეთუ⁵ იყოცამე^{6/7} ზღუაცა და ვმელი დათრგუნვილ ავაზაკთა [435.1. II.] მიერ ბოროტთა, და აღშფოთებულ. რომელი-ესე აწ მოსლვითა წმიდათა მამათაჲთა წმიდა^{8/9} იქმნა და მშვდობად შეიცვალა¹⁰. რამეთუ წერილ არს: **გითარ შუენიერ არიანო ფერვნი მახარებელთა მათ მშვდობისათანი**¹¹, ხოლო რომლისა მშვდობისანი, არამედ უფლისაჲ¹¹ ჩუენისა იესუ ქრისტესნი, ქადაგებულისა¹² მის მშვდობისა, რომელი იტყვს სახარებასა¹³ შინა: **მშვდობასა ჩემსა მიგცემ თქუენ**¹⁴, მშვდობასა¹⁴, რომელსა ჰგმო^{15/16} ნისტორიოს, რამეთუ არა შეიწყნარა შენ, ყოვლადწმიდისა ღმრთისმშობელისა და მარადისქალწულისა მარიამისგან ვორციითა¹⁷ შობაჲ ძისა ღმრთისაჲ, არამედ იტყოდა - არა იშვაო იესუ ქრისტე, ღმრთისა ძე და სიტყუაჲ, ქალწულისა მარიამისგან, არცა ჰრწმენა უთესლოდ და უხრწნელად¹⁸ შობაჲ შენ, ქალწულ[435. V. I.] ისაჲ არცა ვმასა¹⁹ მას ირწმუნებდა ანგელოსთ²⁰ მთავრისასა, რომელი გეტყოდა შენ: **გიხაროდენ**²¹, **მიმადლებულო, უფალი შენთანა**²⁴, რამეთუ სპარსთა მეფეთა ჰბადიდა²² იგი და ენება მასცა ძალითა დაპყრობაჲ, ამისთვცა²³ ველ-ყო ურჩებასა ძისა ღმრთისასა და უვარისყოფასა²⁴, და ესე ქმნა წარწყმედისათვს მრავალთაჲსა და გმობასა²⁵ მიცემისათვს სულთაჲსა.

1 ზღუათანი A. 2 ზღუათანი D. 3 იქმნებიან D. 4 ადდ. და B. 5 რამეთუ] ადდ. და რამეთუ C. 6 იყოცა მე A. 7 იყოცა ადდ. ოდესმე C, იყოცა ადდ. უდესმე D. 8 წმიდაჲ A. 9 წმიდა BC. 10 შეიცვალა B. 11 უფლისა B. 12 ქადაგისა B. 13 სახარებთა B.

14 მშვიდობასა A. 15 ჰგმონო A. 16 ჰგმო BD. 17 ვორცთა D. 18 უზრწნლდ D. 19 ვპა AB. 20 ანგელისთ B, ანგელოსთ ძ, ანგელოსთა D. 21 გხნ D. 22 ჰბაძავიდა C. 23 ამის თუსცა A. 24 უარისყოფასა CD. 25 გომობასა D.

*I „გვტვრთვენ“ - ტ ასო გამორჩენია გადამწერს და წვრილად მიუწერია D.

I ჭუვილ-ი, ჭუილ-ი – მწუხარება. ი.ა. გვ. 558.

II რომაელთა მიმართ ეპისტოლე 10. 15; ესაია 52. 7.

III იოანე 14. 27.

IV ლუკა 1. 28.

17. გარნა^{1/2} ვინაამთგან მრავალი სიტყუამ ვყავ³ და⁴ პირველ ამის-საცა⁵ ბოროტად მგმობარისა მის მიმართ, ოდეს-იგი გლონიცა¹ და კაკაბი მოვივსენენ⁶. ვითარცა ღალადებს იერემია და იტყვს, ვითარმედ: **კმაძ⁷ ყო კაკაბმან⁸ და შეიკრიბნა, რომელნი იგი არა შენა¹**. არამედ იგი ესრეთცა⁹ ეგო კუალად თუსსავე მას ზედა ბ[435. V. II.]ილწსა წვალეებასა და ხედვიდა იგი კომსთა^{III} და მთავართა, და მათდა მინდობილ იყო და მათ¹⁰ ესვიდა შემწედ და ჯელისაღმპყრობელად¹¹, და მინდობითა მათითა რეცა^{IV} ფრთოვან იქმნა, და ჰგონებდა ამით შეგინებასა ჩუენსა, გარნა უფრომსად¹² ახოვან მევენა და აღმადგინნა ჩუენ. აწ უკუე მოვედით ყოველნი და სულთქუმასა თანა და ცრემლთა ჩუეულებისაებრ¹³ ვიტყოდით: **კეთილ არს მოსაგ-ყოფამ უფლისა^{14/15} მიმართ, ვიდრე მოსაგ-ყოფამ კაცისა მიმართ^V**. ამან უკუე, ამან დაწყეულმან, ოქრომსა და ვეცხლისა საუნჯენი დასცალნა და აღმიდგინნა ჩუენ მვდომად უპატოსნი^{16/VI} და კომსნი და მაგისტროსნი^{VII}, და თვთ მწყობრიცა იგი დედოფალთა^{VIII} [436.r. I.]. გარნა ჩუენ სიტყუასა მას¹⁷ ვიტყვთ წინაწარმეტყუელისასა, ვითარმედ: **იგინი ეტლებითა და იგინი ჰუნებითა^{18/IX}, ხოლო ჩუენ სახელსა¹⁹ უფლისა²⁰ ღმრთისა²¹ ჩუენისასა// ჩუენისაათა ვხადოდი^X**.

1 გარნა A. 2 გარნა CD. 3 ვყავთ BD. 4 და ომ. BD. 5 ამისცა B, ამოსაცა C. 6 მუვივსენენ D. 7 ვპა BD. 8 კაკაბმნ D. 9 ესრთცა D. 10 მათდა C. 11 ჯელისაღმპყრობელად A. 12 უფრომსა B. 13 ჩუჩულებისაებრ D. 14 უფლისა A. 15 უფლისა B. 16 იპატოსნი BC, უპატოსნი D. 17 მას AB. 18 ჰუნებითა D. 19 სახელითა A. 20 უფლისა A. 21 ღმრთისა A.

I “გლონი“, სავარაუდოდ, “გნოლი“ ხომ არ უნდა იყოს? დიახ, გლონი „გნოლის“ მნიშვნელობით „ვეფხისტყაოსანშიაო“, უთითებს ნიკო ჩუბინაშვილი თავის „ქართულ ლექსიკონში“.

II იერემია¹⁷. 11.

III კომსი – მთავარი. ი.ა. გვ. 201. კარისა და სახელმწიფო მოსამსახურე. გვ. 100. კონსტანტინე დიდის შემდეგ ტიტული ყველა კარის და სახელმწიფო მოსამსახურისა. საეკლესიო კრებაზე იმპერატორის რწმუნებული. ო კომპს (სხ.). ძველი ქართული ენის შეერთებული ლექსიკონი. საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა. თბილისი, 2008 წ. გვ. 173.

IV რეცა – თითქოს, ვითომც. ი.ა. გვ. 347.

V ფსალმუნი 117. 8.

VI ვპატოსი (ბერძნ.) – ბიზანტიური სამოხელეო ტერმინია: მთავარი, ქვეყნის მმართველი [ნ.კ. ვიპატონი] (ი.ი.). ძველი ქართული ენის შეერთებული ლექსიკონი. გვ. 356.

VII მაგისტროსი, მაგისტრიანოსი – მთავარი. ი.ა. გვ. 211; მთავარი. ზ.ს. გვ. 104.

VIII სავარაუდოდ, გამორჩენილია ქარაგმა და სიტყვა ასეა მოცემული [დედოფლთაჲ] უნდა იყოს [დედოფ[ა]ლთაჲ].

IX ჰუნე – „ცხენი“. ი.ა. გვ. 577.

X ფსალმუნი 19. 8.

18. რამეთუ უკუეთუმცა ყოველთა მიმართ კელმწიფეთა და მპყრობელთა სოფლისათა ვიტყოდე¹, ანუ თუ თვთ წინაშე ღმრთისმსახურისა მეფისა ჩუენისა ვზრახევდი, არამცა შევირცხვნი და არცამცა მოშიშ ვიქმენ, ვინამთგან მყავს წინაწარმეტყუელიცა² თანაშემწედ, რომელი მსწავლის მე დღითიდღე და მეტყვს: **ვზრახევდ წამებათა შენთა წინაშე მეფეთასა³ და არა მრცხუნოდა⁴**. ვის ესმნეს ოდესცა ესევეითარნი საშინელნი და შესაძრწუნებელნი საქმენი? ვინ იხილა ოდესცა⁴ განსაკვრეველი ესე საქმე [436.რ. II.], რამათმცა რომლისა-იგი წინაწარმეტყუელნი⁵ პირველითგან ქრისტესა ღმრთად და სიტყუად ღმრთისად⁶ ქადაგებდეს, ესემცა აწ კაცად ლიტონად^{II} შთამომადლა^{7/III} და ყოვლადწმიდასა მას უზრწნელსა, უფროსად კურთხეულსა დედოფალსა ჩუენსა ღმრთისმშობელსა და მარადისქალწულსა მარიამს არა ღმრთისმშობელად, არამედ კაცის⁸ მშობელად იტყოდა.

1 ვიტყდე D. 2 წინაწარმეტყუელისა D. 3 მეფეთასა A. 4 უდესცა D. 5 წინაწარმეტყუელნი A. 6 ღმრთისა BC. 7 შთამომადლა A. 8 კაცისა BC.

I ფსალმუნი 118. 46.

II ლიტონი – მართო, ცარიელი, უბრალო, მარტივი (ი.ა.). გვ. 209.

III ტექსტში სიტყვა მოცემულია ასე [შთამომადლა] - ქარაგმის გარეშე, სავარაუდოდ, ქარაგმის დართვით ასე უნდა იყოს [შთამომად[აბ]ლა].

19. და ნუვინ მეტყვს¹ მე ბილწთა მათ და უმაღლოთა და საძაგელთა ჰურიათა მკუეთრსა მას კადნიერებასა, რომელი ჰკადრეს ქრისტესა უმაღლოთა მათ მაშინ. ხოლო აწ მისცა მათ კადნიერება ნისტორ, რამეთუ გმო² სიტყუამ ღმრთისამ და ეტყოდა მათ - კაცი ჯუარს გიცუამსო და ნუ გგლიან³ მისთვსო. ჰოა³, ხენეშა^{4/II} მასლა ენასა და ბაგეთა მოძაგებულთა და პ[436. V. I.]ირსა, უფრომსლა სულსა, აღვსებულსა⁵ სიმყრალითა.

1 მეტყვნ D. 2 გმო („გმო“-ს წინ თავზე მიწერილია „პ“)D. 3 ჰოი A. 4 ხენესსა C. 5 აღსავსესა B, აღვსბლსა D.

I გლა - ზრუნვა, დარდი. ი.ა. გვ. 93; გლა - დარდი, წუხილი. „თვენი“ იანვრის თვის. ბოლბე 2008 წ. გვ. 537.

II ხენეში - ცუდი, ავი, საძაგელი; უსაქციელო. ი.ა. გვ. 562.

20. რომელსა ამას ზედა საცთურნიცა შემოიხუნა საწარმართონი და კუამლნი რამე და მსხუერპლნი^{*I} უშჯულონი განაწესნა უშჯულომან მან, და კუმეგანი ქვათანი, ყოველნი ღონენი უმაღლოებისა მისისანი. არცაღა მწარე იგი სენი არიოზისი თანა-წარჰვდა¹ მას, არცა კუალად შეგინებული იგი გმოზა მანიქველთა და განმხრწნელი იგი ველოვნება² საბელიო-მსი^{3/4} და პორფირიო-მსი და ფოტინო ბოროტადმდებელისა⁵, რომელთა შინა ამანცა შთაიხედნა^{*II} და გმო.

1 წარჰვდა B. 2 ვლოვნება A. 3 საბელიო-მსი A. 4 საბელიო-ზ B, საბელიო-მსი C. 5 მაღიდებელისა BCD.

*I „შემოიხუნა საწარმართონი და კუამლნი რამე და მსხუერპლნი“ - ტექსტის ეს ნაწილი გადაშლილია D.

*II „შთაიხედნა“ - „ი“ ასო გამორჩენია გადამწერს და თავზე მიუწერია B.

21. ეჰა, ვამ მე, რამეთუ წარვდა¹ ყოველთა ამისი ბოროტება და აღვს-რულა მის ზედა იგავი იგი მდიდრისა [436. V. II.] მის ამპარტავანისა, რომელი იტყოდა: *დავარღვნე საუნჯენი ჩემნი და უფრომსნი აღვაშენნეო¹*, რომელსა² ჰრქუა^{3/4} ესრეთ: *უგუნურო, ამას ღამესა მიგკადონ შენ სული შენი შენგან, და რამ-ეგე³ განჰჰზადე, ვისან იყოს⁴?*

1 წარჰვდა CD. 2 რომელსაცა C. 3 ერქუა A. 4 ერქუ B. 5 რამ ეგე A. 6 ვისსა D.

II ლუკა 12. 20.

22. რამეთუ რაოდენ სიმაღლედ აღვიდა იგი შეგინების და საძაგელ შეძინების, ესოდენ უფროასლა შთავდა იგი¹ ქუე და შთავარდა^{*I} მთხრებლსა^I მას შინა გმობისასა², რომელსა ვერ არწმუნა პავლე მოციქულმან, ჭურჭელმან^{II} მან წმიდამან³ და რჩეულმან⁴ ნესტუმან^{III} მან⁵ ეკლესიისამან და^{6/IV} სახარებამან მან და ზეცათა საკუმეველმან, ქუხილისა მშობელმან მან, წყარომან⁷, გზამან მან საღმრთომან, მწერალმან ეპისტოლეთამან, რომელი-იგი დაბრმდა^V გზასა [437. I. I.] ზედა და აღიხილნა სრულსა მას სიმაღლესა⁸ ზეცათა მეცნიერებისასა, რომელი-იგი ხილვამან ქრისტესმან დასცა პირდაღმართ, ხოლო ღმრთისმეცნიერებისაგან კუალად მიუძღუა სარწმუნოებად; რომელმანცა-იგი^{*II} დაამტკიცა სავესება სოფლისაჲ სარწმუნოებასა⁹ ზედა ერთარსისა და ყოვლადწმიდისა სამებისასა, რომელმანცა ქადაგა ერთი უფლებაჲ, ერთი სარწმუნოებაჲ, ერთი ნათლისღებაჲ, ერთი მამაჲ, ერთი ძე, ერთი სულიწმიდაჲ, განუყოფელი ბუნებაჲ, გამოუძიებელი¹⁰ და გამოუთქუმელი და მიუწთომელი¹¹ ღმრთეებაჲ. ღმერთი ღმრთისაგან, უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე, ნათელი ნათლისაგან, ბრწყინვალეებაჲ დიდებისაჲ და ხატი ძლიერებისაჲ, რომელი-იგი შემდგომად ჟამთა იშვა ყოვლადწმიდისაგან ქალწულისა [437. I. II.] ვმისაებრ^{*III} მთავარანგელოზისა¹², რომელი ეტყოდა ქალწულსა: *გიხაროდენ, მიმადლებულო, უფალი შენ თანა*^{VI}. და კუალად იგივე მთავარანგელოზი¹³: *სულიწმიდაჲ მოვიდეს შენ ზედა და ძალი მადლისაჲ გფარვიდეს შენ, ამისთჳსცა შობილსა მას შენგან წმიდა¹⁴/ეწოდოს და ძე ღმრთის¹⁷*.^{VII}

1 იგი om. B. 2 გმობისა D. 3 წმიდა D. 4 ~ ჭურჭელმან მან წმიდამან და რჩეულმან] ჭურჭელმან მან და წმიდა რჩეულმან D. 5 მან om. B. 6 და om. CD. 7 წყარომან C. 8 სიმაღლესა C. 9 სარწმუნებასა D. 10 გამოუძიებელი D. 11 მიუწთომელი BCD. 12 მთავარანგელოზისა A. 13 მთავარანგელოზი A. 14 წმიდა A. 17 ღმრთის D.

*I „ესოდენ უფროასლა შთავდა იგი ქუე და შთავარდა“ - ტექსტის ეს ნაწილი გადარეცხილია და არ იკითხება D.

*II „იგი“-ს პირველი „ი“ ასო გამორჩენია და სიტყვის თავზე მიუწერია D.

*III „ვმისაებრ“ - „ბ“ ასო გამორჩენია და სიტყვის თავზე წვრილად მიუწერია D.

I მთხრებლ-ი, მთხრემლ-ი – „დანახეთქი“, „გუბი“, თხრილი. ი.ა. გვ. 241.

II C ხელნაწერში სიტყვა „ჭურ[ჭელ]მან“-ში „ჭელ“ გადაფხეკილია და იკითხება, როგორც „ჭურმან“.

III **ნესტუ** – „საყვირი“, სალაშური; არტერია, ვენა. ი.ა.გვ. 327; **ნესტუვება** – საყვირზე დაკვრის სმენა. ზ.ს. გვ. 164.

IV A ხელნაცერშიც გადაფხეკილია „და“ მაგრამ იკითხება.

V **დაბრძოლა** – დაბრძალება. ი.ა. გვ. 105.

VI ლუკა 1. 28.

VII ლუკა 1. 35.

23. რომელი-ესე არა თუ მთავარანგელოზისა¹ გაბრიელისგან, არამედ ნეტარისა დავითისგანცა გუესმის დღითიდღე, რამეთუ ლაღადებს წმიდათა შინა ეკლესიათა და იტყვს^{*I}: **უფალმან მრქუა² მე: ძე ჩემი ხარი შენ, მე დღეს მიშობიე³ შენ¹. და კუალად ვმა⁴ მაღალიცა იგი ესაია, ძე ამოს წინაწარმეტყუელისაჲ, წინაწარმეტყუელისაგან წინაწარმეტყუელი გვქადაგებს ჩუენ და იტყვს: აჰა ესერა, ქალწული მიუდგეს და შეეს ძე, და უწოდიან სახელი მისი [437. V. I.] ემმანუილ⁵, რომელ არს თარგმანებით: ჩუენთანა ღმერთი^{II}.**

1 მთავარანგელოზისა A. 2 მრქა D. 3 მიშობიე B. 4 ვმაჲ A. 5 ემმანოელ B, ემმანუილ C, ემმანოლ D.

*I „იტყვს“ - „ი“ ასო გამორჩენია და სიტყვის თავზე წვრილად მიუწერია D.

I ფსალმუნი 2. 7.

II მათე 1. 23; ესაია 7. 14.

24. არამედ არა გრწამს-ა წინაწარმეტყუელთა და მოციქულთა და მახარებელთაჲ, ჰოი უბადრუკო ნისტორ, არცაღა თვთ მთავრისა მის ანგელოზთაჲსა¹ გაბრიელისი? ბარე^{2/I} შენთა მათ ეშმაკთა ემსგავსე, რომელნი ძრწოდეს ძალისა მისგან საღმრთოჲსა, და ვმოზდეს: **მაცადე ჩუენ, რაჲ არს ჩუენდა და შენდა, ძეო ღმრთისაო, ნაზარეველო, მოხუედ აჟა პირველ ჟამისა ტანჯვად ჩუენდა^{3/II}.** რამეთუ დაღაცათუ მას ჟამსა⁴ შინა ითქუმოდა ესე ეშმაკთაგან თუ პირველ ჟამისა, გარნა აწ შენ^{5/*I} ზედა მოიწია. ჯერ-იყო უკუე მოსლვაჲ ანტექრისტესი⁶, გარნა ადრე მოხუედ შენ ნაცვალად მისსა⁷. რამეთუ არცაღა⁸ თუ მაცთურსა მას [437. V. II.] შინა შენსა⁹ ეშმაკსა ერდი^{III}, რომელი იტყოდა: **უკუეთუ¹⁰ ძე ხარ ღმრთისაჲ, თქუ, რაჲთა ქვანი ესე პურ იქმნენო^{IV}.**

1 ანგელოზთაჲსა AD, ანგელოზთაჲსა C. 2 ბარედ B. 3 მოხუედ აჟა პირველ ჟამისა ტანჯვად ჩუენდა] მოხუედ ჩუენდა აჟა პირველ ჟამისა ტანჯვად ჩუენდა B. 4 ჟამსა] om. A.

5 შენ add. შენ B. 6 ანტექესი D. 7 მისა BC. 8 არცა A. 9 შესსა] om. A. 10 უკთუ D.

*I საზის გადატანისას „შენ“ შეცდომით ორჯერ დაუწერია B.

I ბარე – ბარემ, მაშ; მაინც. ი.ა. გვ. 29.

II მათე 8. 29.

III ერჩდნეს – „ემორჩილებოდნენ“ (ქ.ც.). ძველი ქართული ენის შეერთებული ლექსიკონი. გვ. 132.

IV ლუკა 4. 3.

25. ჰოა¹, საქმელა² საშინელი და განცვრებითა³ აღსაესე, რამეთუ⁴ თვთ ეშმაკნიცა, მამასა მათსა სატანას თანა, ძედ ღმრთისად ხადიან ყოვლადწმიდისა ქალწულისა მარიამისაგან შობილსა. ხოლო მედგარი¹ ნისტორ ძესა ღმრთისასა კაცად ლიტონად შთამომადებლებს⁵, რამეთუ უცხოა რამე პოა⁶ გზაა ხრწნილებისა და წარწყმედისა თვსისაჲ, რომლისა თანა მიზიდვად ეძიებდა თვთმპყრობელსაცა⁷ ღმრთისმსახურსა მეფესა, რომელი-იგი მოყუარე არს და მონაჲ მართლისა და წმიდისა სამებისაჲ⁸. და ამას ზედა კუალად მწყობრსაცა ღირსთა დედოფალთასა, რომელნი-იგი სარწმუნოებითა⁹ ფრიადცა ბრწყინვალე არიან. [438.r. l.] გარნა ვერ უძლო ბორგნეულმან¹¹ მან სრულყოფად თვსისა მის სიცბილისა¹¹, რამეთუ გლახაკთაჲ იგი მისცა ოქროსმოყუარეთა და მათ მიერ ჰგონებდა ძლევაჲ ქრისტესმოყუარეთა, რომელთა-იგი შეეტკბო ჭეშმარიტი¹⁰, რამეთუ ყოვლადბოროტისა მის მიერ ვეცხლისმოყუარებისა ზამთრისა¹¹ სასტიკად დელვაგუემულ¹² იქმნა და, ნავთსადგურსა¹³ შინა რაჲ იყო, ნავდანთქმულ იქმნა, რამეთუ არა იპყრა მართლიად საჭე იგი სარწმუნოებისა¹⁴.

1 ჰოი A. 2 საქმე D. 3 განცვრებით C. 4 რამეთუ om. D. 5 შთამომადებლებს C. 6 პოვა BC. 7 თვთმპყრობელსაცა A. 8 სამებისაჲ] სარწმუნოებისაჲ BC. 9 სრწმნითა D.

148

10 ჭეშმარიტებაჲ B. 11 ზამთარი B. 12 დელა B, დელვაგუემულ A. 13 ნავთსადგურსა C. 14 სარწმნისა D.

I მედგარი – (მედგრისა) ცუდი, ავი, ბოროტი, გამოუსადეგარი; საძაგელი, მშიშარა, ზარმაცი. ი.ა. გვ. 229; მედგრობა-ჲ – სიზარმაცე. ზ.ს. გვ. 112.

II ბორგნეული – „შეცდომილი“, შეშლილი, გაცოფებული. ი.ა. გვ. 33; ბორგნეულება-ჲ// ბორგნეულობა-ჲ – სიგიჟე. ზ.ს. გვ. 17.

III სიცბილი – შემცდარობა, სიგიჟე, „უცნება“. ი.ა. გვ. 397; სიცბილე-ჲ – სიგიჟე უგუნურება. ზ.ს. გვ. 192.

26. ამისთვისცა დაიქცა და წარწყმდა და შთავდა უფსკრულსა მას ბოროტთასა და საჩუენებელ იქმნა და საბასრავე¹ ყოვლისავე სოფლისა. რამეთუ ჰგონა უბადრუკმან ყოვლადბოროტითა¹ მით და მწარიტა ცნობითა და გონებითა თვსითა, [438. I. II.] მიქცევამ თვსსა მას ბილწსა ნებასა მუშაკთა^{2/3} მათ ღმრთისმსახურებისათა, და არა დაიდგა გონებასა მას დაბნელებულსა^{4/*1} განცდამ მოძღურებასა მას წმიდათა მამათასა, უფრომსლა წმიდათა მოციქულთა და მახარებელთა და თვთ თავადთა⁵ მათ⁶ კმასა⁷ მთავარანგელოზთასა⁸. რამეთუ პოვა⁹ უწყალოებამ ბოროტი ბოროტმან და შეიმოსა უღმრთოებამ განცოფებულმან, და განხრწნილსა და უშჯულოსა¹⁰ შჯულისა შჯულდებად სოფლისა ინება. გარნა არა მპოვნა ჩუენ განუმზადებელად უშჯულომსა მის მიმართ და მოძაგებულისა გმობისა მისისა, რამეთუ ჩუენ არა მინდობილ ვართ საჭურველსა მკედართასა, არცა ოქრ[438. V. I.]ოსახესა მას და თავსა ყოველთა ბოროტთასა, ვეცხლისმოყუარებასა, არამედ მინდობილ ვართ და მოსავ ძალსა ღმრთისასა. ამისთვისცა უფალმან შემუსრნა¹¹ შუანი^{12/} II მათნი პირსა შინა მათსა და ღაწუნი^{III} ლომთანი შეფქვნა უფალმან. ხოლო ჩუენ წმიდათაგან წერილთა ვჰყოფთ¹³ მათდა მიმართ პასუხსა სიტყვსა¹⁴: **ამისთვის, რამეთუ საჭურველი ჩუენი არა კორციელი არს, არცა ქუეყნიერი, არამედ სულიერი და ზეცისა^{15/IV}, ვითარცა ნეტარმან პავლე ქადაგა.**

1 ბრტითა D. 2 მუშაკთამ A. 3 მუშაკთა BCD. 4 დაბნელებულსა C. 5 თავადსა D. 6 მას D. 7 კმა A. 8 მთავარანგელოზთასა ACD. 9 პოა A. 10 უშჯულოსა D. 11 შეჰმუსრნა D. 12 შუანი BC. 13 ვჰყოფთ D. 14 სიტყვსასა D. 15 ზეცისამ BD.

*I თავიდან დაუწერია „დაბნელებულსა“, მიმხვდარა, რომ მე-2 „ბ“ ზედმეტია, მაგრამ შეცდომით მე-3 „ბ“ გადაშალა და მიიღო „დაბნელებულსა“ C.

I საბასრავე-ი – დასაცინი, დასაგმოზი. ი.ა.გვ. 352.

II შუა(-ნი) – კბილი, კბილები; შუა, დიდი კბილი, კბილები (ჩვეულებრივ, მხეცისა) (ი.ი.). ძველი ქართული ენის შეერთებული ლექსიკონი. გვ. 401.

III ღაწუ – „ყურიმალი“, ყბა, ლოყა. ი.ა. გვ 461.

IV ამ ციტატის ზუსტი შესატყვისი ვერ მოიძებნა, მაგრამ მიემსგავსება ეფესელთა მიმართ ეპისტოლეში ჩაწერილს (იხ.: 6, 11-12).

27. არამედ ნუვინ ჰგონებს ჩუენთვის, რომელსა ესმეს ესე, თუ ვიხარებთ დაცემასა ზედა შენსა^{*1}, ჰოა¹, უღმრთოთ², და გუნებავს შთაყრამ ბრალსა ძმისმკლველობისასა³. არა არს ესე, ნუ იყოფინ, არა არს, არამედ [438. V.

II.] უფრომსლა ფრიადცა შეწუხებულ ვართ წარწყმედისათჳს შენისა და⁴ რამეთუ დაეცი რაჲ შენ და შთაჰვარდი ხენეშა მას წვალებასა და საძა-გელსა მას გმობასა, ჳელი აღგიჰყართ წიგნისა მიერ, ხოლო შენ ურჩ ექმენ სიმდაბლესა ჩუენსა და წყევამ იგი ურჩებისაჲ დაიმკჳდრე.

1 ჰოი A. 2 ულთო D. 3 ძმისამკლველობისა D. 4 და om. D.

*I „შენსა“ გამორჩენია და იქვე წვრილად ჩაუწერია B.

28. რომლისა ამისთჳს მოწამეცა გუყავს ჳეშმარიტი¹ და ფრიადცა² სარ-წმუნოჲ, წმიდაჲ მთავარეპისკოპოსი³ ყოვლისა სოფლისაჲ, მამაჲ და მამათ-მთავარი კელისტინე. დედაქალაქისა მის ჰრომისა პაპაჲ და პატრიარქი⁴, რომელმან და მანცა წიგნისა მიერ გასწავა შენ, რაჲთა განეყენო მედგრისა მაგის⁵ წვალებისაგან და ბოროტისა გმობისა. ხოლო შენ მასცა ურჩ ექმენ და იქადოდი ამაოებითა⁶ სიციბილთა [439.1. I.] შენთაჲთა, რამეთუ იქმენ შენ სენ¹ ყოვლისა სოფლისა და საღმობა^{II}, და ოთხნივე იგი კიდენი ქუეყანისანი შეარყიენ და ყოველთა წმიდათა ღუაწლსა ამას მომხდელ^{III} ექმენ, რომელნი-ცა მრავლითა შრომითა და შიშითა შემოკრბეს აქა შეჩუენებად^{*I} შენდა, ვინამთგან უკურნებელ იქმენ⁷ და ეგე ბოროტსა ზედა, რამეთუ დასწერე უკეთურებაჲ და არა კეთილი. ამისთჳსცა, აჰა ესერა, უფალი დაგამჳოზს შენ სრულიად მღდელობისაგან^{8/9} და მოგსპოლავს^{10/IV} სიბრძნისაგან მამათაჲსა, და პირველ¹¹ ამისსა¹², მოგსპოლავს ქალაქისაგან სამეუფოჲსა და ამას ზედა კუალად საყდრისაგან მღდელთმოდურებისა, რომელსა ზედა უღირსებით მჳდომარე იყავ.

1 ჳეშმარიტიცა B. 2 ფრიად B. 3 მთავარეპისკოპოსი A. 4 პატრიარქი B. 5 მისგან A. 6 ამაოებითა C. 7 ექმენ B. 8 მღდელობისგან A. 9 მღდელობისაგან D. 10 მოგსპოზს B. 11 პირველ] რომელ B. 12 ამისა C.

*I „შრომითა და შიშითა, შემოკრბეს აქა შეჩუენებად“ - ეს მონაკვეთი წაშლილია D.

I სენ-ი - სნეულება, ავადმყოფობა. ი.ა. გვ. 387; სენიან-ი - ავადმყოფი. ზ.ს. გვ. 188.

II საღმობა - „ჭირი“, ტკივილი. ი.ა. გვ. 361.

III მოხადა - „მოწოდება“, „წოდება“, ხმობა. ი.ა. გვ. 290; მოხადა-ი - დაძახება; მოპატი-ჟება. ზ.ს. გვ. 147.

IV მოსპოლავა, მოსპოვლავა - „მოსვრა“, „მოსპობა“, „ავოცა“, „წარწყმედა“. აღფხვრა. ი.ა. გვ. 277.

29. ამისთვის გიხილონ [439. I. II.] შენ მართალთა და შეეშინოს¹ შენ ზედა, განსცხრებოდიან და თქუან: **აჰა ესერა, კაცი, რომელმან არა ყო ღმერთი მწედ მისდა, არამედ ესვიდა იგი მრავალსა² სიმდიდრესა³ თვსსა⁴ და განძი-ერდებოდა იგი ამოვებითა თვსითა¹.**

1 შეეშინოს ადდ. და B. 2 სიმრავლესა B. 3 სიმდიდრისა B. 4 თვსისასა B.

I ფსალმუნი 51. 9.

30. ხოლო ჩუენ¹, ყოველნივე, შეუდგეთ ჭეშმარიტებასა სახარებისასა¹ და წმიდასა ზედა და მართალსა სარწმუნოებასა². მტკიცედ მდგომარენი აღვი-არებთ უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა ღმრთად^{3/II} და კაცად ჭეშმარიტად, ორითა ბუნებითა სრულითა და ორითა ნებითა და ორითა საქმითა, ხოლო ერთითა გუამითა¹, ამისთვის რამეთუ იგი თავადი არს პირველ განკაცებისადა და შემდგომად განკაცებისა⁴. შემდგომად ამისსა⁵ აღვიმალღებთ ყოველნი ვმასა^{6/7} ჩუენსა და ერთითა ერთობითა ვლალადებთ⁸ და ვიტყვთ: რომელი არა [439. V. I.] აღიარებს ყოვლადწმიდასა, უხრწნელსა, უფრომსად კურთხეულსა დედოფალსა ჩუენსა ღმრთისმშობელსა და მარადისქალწულსა მარიამს ჭეშ-მარიტად ღმრთისმშობელად და დედად ღმრთისა, იყავნ^{III} იგი შეჩუენებულ მიუკუენისამდე ჟამთა. რომელსა ამას ზედა მოვივსენოთ სიტყუადაცა იგი წი-ნაწარმეტყუელისა⁹ და ვიყვნეთ ჩუენ ვითარცა „**ზეთისხილი მსხმოა სახლსა ღმრთისასა**“^{IV} და ვადიდებდეთ ღმერთსა, მამასა ყოვლისამპყრობელსა¹⁰, ძესა მისსა, მხოლოდშობილსა, ხოლო უკუანამსკნელ წმიდისაგან ქალწულისა, მარიამ ღმრთისმშობელისა ვორცითა შობილსა, და სულსა ყოვლადწმიდასა, ცხოველსა^{III} და ცხორების მომცემელსა. მორჩილ ვართ უკუე მეფეთა მორწ-მუნეთა და პატივ-ვცემთ¹¹ ქალწულებითა¹² განბრწყინებულთა დედო[439. V. II.]ფალთა, ხოლო ქორწინებულთათვს¹³ ვილოცავთ¹⁴, რაათა იხილნენ შვილნი მათგან შობილნი და რაათა ეგოს ღმრთისმოყუარე და ქრისტესმოსურნე და მართლმადიდებელი და მართლმადსარებელი მეფობაჲ მრავალთა შინა ჟამთა და მოქცევითა¹⁵ წელიწდისათა¹⁶, რაათა სოფელსა მშვდობაჲ მოეცემოდის ქრისტეს იესუმს მიერ, უფლისა¹⁷ ჩუენისა, რომლისაჲ არს დიდებაჲ და¹⁸ სიმტკიცე აწ და მარადის და საუკუნეთა საუკუნეთასა¹⁹, ამინ^{IV}.

1 სახარებისა D. 2 სარწმუნებასა D. 3 ღმერთად D. 4 კაცებისა B. 5 ამისა BC. 6 ვმა A. 7 ვმასა BD, ხმასა C. 8 ვლალადებთ D. 9 წინაწარმეტყუელთა B. 10 მპყრობელსა add. და B. 11 პატივს-ვცემთ C. 12 ქწლებითა D. 13 ქორწინებულთათვს D. 14 ვილოცვთ

D. 15 მოქცევთა BC, მოქცევათა D. 16 წელიწდისთა A. 17 უფლისაჲ A. 18 და
om. B. 19 საუკუნეთა საუკუნეთასა] უკუნითი უკუნისამდე BC.

*I „ჩუენ“ გამორჩენია და წინადადების თავზე მიუწერია B.

*II „ღმერთად“ - „დ“ გამორჩენია და თავზე მიუწერია D.

*III „იყავნ“ - „ი“ გამორჩენია და სიტყვის თავზე წვრილად მიუწერია D.

*IV ტექსტის ბოლოს მინაწერია: ყოვლადწმიდაო დედოფალო, მეოხ-მეყავ ცოდვილსა
თეუფილეს, ამისსა თარგმანსა, ამინ“ C.

I გუამი – „ვორცი“, „სხეული“, „ტანი“, „სული“, „ბუდე“, „ქარქაში“, „მუცელი“;
ორგანიზმი ი.ა. გვ. 97.

II ეს. 51.10

III ცხოველ-ი, ცხოელ-ი – ცოცხალი, განმაცხოველებელი. ი.ა. გვ. 522.

დანართი¹

„ქება წმინდა მარიამ ღმრთისმშობლისა

წმინდა კირილე ალექსანდრიელისაგან“

(ბერძნული ტექსტის თანამედროვე ქართული თარგმანი)

(1) ბრწყინვალეა და მაღლით აღსავსე ჩვენთვის სიტყვა, რადგან ბრწყინვალეა წმინდა მამათა კრება. რადგანაც მეც ძლიერ მწუხარებაში ვიმყოფებოდი ნესტორის უსჯულო მკრეხელობის გამო, [რომელიც] განმსჭვალავდა² ამ მრავალგანშტოებულ, მრავალსახოვან, ანგელოზურ და ზეციურ სახილველს. ხოლო ესენი, რომლებიც არიან: კეთილმსახურებისა მასწავლებელნი, სვეტნი და კამარანი³ რწმენისანი, შეურყეველნი გოდოლნი, მშვიდობაშემოსილი ნავსადგურნი, ერთგული და კეთილგონიერი ხელმძღვანელები, ბრძენი ხუროთმოძღვარნი, რომლებიც ჰაეროვან ხომალდს [მართავენ] და ანგელოზურ ცხოვრებას ეწევიან მიწაზე, წინასწარმეტყველთა თანამოაზრენი და მოციქულთა თანამოსაყდრენი, წმინდა ეკლესიათა წინამძღვარნი, ბილწი მკრეხელობის განმსჯელები, რომლებიც ჩვენი სიგლახაკის, უფრო მეტად კი ქების კეთილგონიერი შემწენი, ტკბილად მეტყველებისა და ღვთისსადარი მღვდელმთავრის საყდრის მპყრობელნი, თაფლმდინარე ნაკადების გადმომაღინებელნი, ღვთის კეთილგონიერების სულიერი მთხრობელნი, მოსიარულენი ქვეყნიერებაზე ოთხმხრივ დაუღალავი სიარულით, რომელნიც ვერ შეაშინა სიცხემ, ზღვის მორევმა,⁴ ვერც შეშლილი ტალღების ველურმა სულმა, ვერც მძვინვარე სამმაგმა ტალღებმა ჩააგდეს შიშში, არამედ აქ მსიარულ იქმნენ, რწმენაშემოსილი სვლით ყოველი შიში განაგდეს მოშურნეობისათვის, უფრო კი ღვთის სიყვარულით⁵ და აღმართეს ჯვარი, როგორც ღვთისმშობელი მარიამის გონიერმა განმსჯელებმა და მოვიდნენ აქ. ამიტომაც მათი წმინდა ლოცვებით განმტკიცებულები, მცირედით მივესალმით ამ ქალაქს და

1 თარგმანი შესრულებული გვაქვს მინისეული გამოცემიდან. სამაგისტრო ნაშრომის სრულ ვარიანტში გვ. 139-146-ზე წარმოდგენილია Patrologia Graeca 77-ში დაბეჭდილი ბერძნული ტექსტიც (col. 1029-1040), საიდანაც შესრულდა წინამდებარე თარგმანი (ა.პ.).

2 განმსჭვალვა - განწონა, გარჭობა(ი.ა.). ძველი ქართული ენის შეერთებული ლექსიკონი. საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა. თბილისი, 2008წ. გვ.74.

3 კამარა, სართული - ოიფიცი.

4 უფსკრული.

5 *პრმიც, თ, ბ - სურვილი, ნადილი.*

ამგვარად განვაგრძობ ჩემს სიტყვას ღვთისმშობლის ქებათა შესახებ.

(2) გიხაროდენ, ეფესელთა ქალაქო, უფრო მეტად კი ზღვათა მჭვრეტელო, რადგან ნაცვლად ამქვეყნიურ ნავთსაყუდლებისა, შენთან დავანებულია ანგელოზური და ზეციური ნავთსაყუდლები.

(3) გიხაროდენ, აზიის მხარის სიქადულო, ძვირფასი მარგალიტების და-რად გარშემორტყმული ხარ წმინდანთა ტაძრებით და ახლა შენ, რომელსაც კვალში მოგყვებიან მრავალი წმინდა მამანი და პატრიარქნი, წმინდა იყავნ! რადგან იკურთხებიან ჭეშმარიტად კარიბჭენი, ადგილნი,⁶ ნავთსადგურნი წმინდა მამათა მოსვლით, სადაც მრავალი მწყემსი მოვიდა, მათ მიერ სიწმინდის მრავალდასება იქმნა და განსაკუთრებით მათ ღვთივმოყვარეთა, რწმენისმოყვარეთა და მსგავსანგელოზთა [მიერ] განიდევნა ყოველი საეშ-მაკო საქმე, ელინური კერპთაყვანისმცემლობა, პორფირიელების, საბელია-ნოსთა, ფრიგიელების⁷, აპოლინარელების, ფოტიანელების [...] და გაკიცხულ იქმნა ყოველი ბილწი მწვალელობა. ხოლო იდიდებოდეს მართლმადიდებლური სარწმუნოების სიქადული.

(4) გიხაროდენ, სამგზისნეტარო იოანე მოციქულო და მახარებელო, ქალწულთა დიდებო, სიწმინდის მასწავლელო, დემონთა საცდურის მომსვრელო, არტემიდას ტაძრის დამამხოველო, ეფესელთა ნავთსადგურო წინამბრძოლო, გლახაკთა გამომზრდელო, ჭირვეულთა თავშესაფარო, მახლობელთა და შორიელთა განსვენებო და ამოსუნთქეო.

(5) გიხაროდენ, უბიწოო ჭურჭელო, ზომიერად აღდგებულო, ხოლო შენ უფალმა ჩვენმა იესო ქრისტემ, ავიდა რა ჯვარზე⁸, ღვთისმშობელი და მარადქალწული როგორც ქალწულს, მოგაბარა.

გიხაროდენ, შენ, მარიამ ღვთისმშობელო, ქალწულმშობელო, ბრწყინვალეო, წმინდაო ჭურჭელო.

(6) გიხაროდენ, ქალწულო მარიამ, დედაო და მხევალო, ქალწულო იმის გამო, რომ შენგან, ქალწულისგან, იშვა, დედაო, შენს მკლავზე ტვირთულ იქმნა, შენი სძისაგან (რძით) აღიზარდა, მხევალო, ხატი მონისა მიიღო. რადგან შევიდა მეუფე შენს ქალაქში, უფრო მეტად კი შენს მუცელში და კვლავ გამოვიდა, როგორც თავად ინება და შენი ბჭე დახშა. რამეთუ მუ-

6 ῥύμι, ἡς, ἡ - უბანი, ყურე. უბან-ი - „სავაჭრო“, ქუჩა, მოედანი, შარა (ი.ა.). ძველი ქართულიენის შეერთებული ლექსიკონი. საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა. თბილისი, 2008 წ. გვ. 337.

7 ფრიგიელები იგივე ტროელები.

8 ჯვარს ეცვა, ჯვარზე გაეკრა.

ცლადილე უთესლოდ და შვი ღვთისდარად.

(7) გიხაროდენ, მარიამ, დაურღვეველო ტაძარო, უფრო მეტად კი, - წმინდაო, ვითარცა ღალადებს წინასწარმეტყველი დავითი [და] იტყვის: „წმინდაო ტაძარი შენი, საკვირველი სიმართლითა.“⁹

გიხაროდენ, მარიამ, საუნჯეო მსოფლიოო.

გიხაროდენ, მარიამ, მტრედო უბიწოო.

გიხაროდენ, მარიამ, ღამპარო ჩაუქრობელო, რადგან შენგან იშვა მზე სიმართლის.

(8) გიხაროდენ, მარიამ, დამტევნელო დაუტევნელისა, [რომელმაც] დაიტიე მხოლოდშობილი ღმერთი სიტყვა, რომელმაც გუთნისა და თესლის გარეშე აღმოაცენე თავთავი დაუჭკნობელი.

(9) გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისა მიერ წინასწარმეტყველნი ღალადებენ, მწყემსნი ადიდებენ, ანგელოზთა თანა საშინელსა გალობასა მას იტყვიან: „დიდება მალალთა შინა ღმერთსა, ქვეყანასა ზედა მშვიდობა და კაცთა შორის სათნობა.“¹⁰

გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისა მიერ ანგელოზნი განსცხრებიან, მთავარანგელოზნი ხარობენ [და] შესაძრწუნებელ გალობას აღავლენენ.

(10) გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისა მიერ მოგენი, ბრწყინვალე ვარსკვლავის მიერ წინაძღომილნი, თაყვანს-გცემენ.

გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისა მიერ ათსხივიანი¹¹ მშვენიერება მოციქულთა განამორჩეულ იქნა.

გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისა მიერ იოანე ჯერ კიდევ დედის მუცელში მყოფი კრთოდა და თაყვანისგცემდა, სანთელი ნათელსა დაუესებელსა.

(11) გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისაგან გამოვიდა მაღლი გამოუთქმელი, რომლის შესახებაც მოციქული ღალადებდა და იტყოდა: „გა-

9 ფს. 64.4-5.

10 ლკ. 2.14.

11 ძველ ქრთულ ხელნაწერებში ათსხივოსანის (δεκάτινος) მაგივრად წერია „ათორმეტ რიცხვ იგი მოციქულთა“, სავარაუდოა, რომ δεκάτινος-ს წინ ეწერა ოთხ ანუ ომდეკატიνος, რაც ნიშნავს თორმეტსხივოსანს.

მოჩნდა მადლი ღვთისა მაცხოვრებელად ყოველთა კაცთა.¹²

გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისაგან გამოვიდა ნათელი ჭეშმარიტი, უფალი ჩვენი იესო ქრისტე, მთქმელი სახარებებში: „**მე ვარ ნათელი სოფლისა**“¹³.

(12) გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, „**რომლისაგანაც გამობრწყინდა ნათელი სიბნელეში და სიკვდილის ჩრდილში მსხდომთათვის**“¹⁴. ამბობს, რომ „**ხალხმა, რომელიც სიბნელეში იჯდა, იხილა ნათელი დიდი**“¹⁵. რომელი ნათელი, თუ არა უფალი ჩვენი იესო ქრისტე, „**ნათელი ჭეშმარიტი, განმანათლებელი ყოველი კაცისა მომავალისა სოფლად**“¹⁶.

(13) გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისა მიერ სახარებაში იქადაგება: „**კურთხეულ არს მომავალი სახელითა უფლისათა**“¹⁷, რომლისა მიერ ქალაქებშიც, სოფლებშიც და კუნძულებზეც მართლმადიდებელთა ეკლესიები დაფუძნდნენ.

გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისაგან გამოვიდა სიკვდილის მძლე და ჯოჯოხეთის შემმუსვრელი.

(14) გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისაგან გამოვიდა პირველდაბადებულის დამბადებელი და მისი გარდასვლის წარმმართველი და ზეცაში სუფევის წინამძღოლი.

გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისაგან აყვავდა და აღმობრწყინდა აღდგომის მშვენიერება.

გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისაგან გამოედინა სიწმინდის საშინელი იორდანული ნათლისღება.

(15) გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისაგან იოანე და იორდანე წმინდა იქმნება, ხოლო ეშმაკი შეურაცხყოფილ.

გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რომლისაგან ყოველი მორწმუნე სული ცხონდება.

(16) გიხაროდენ, მარიამ ღვთისმშობელო, რამეთუ შენი მეშვეობით ზღ-

12 ტიტე 2.11.

13 ინ. 8.12.

14 მთ. 4.16; ეს. 9.2.

15 ეს. 9.2.

16 ინ. 1.9.

17 ფს. 117.26.

ვის ღელვა დაწყნარებულ და დადუმებულ იქნა. გვიტვირთე ჩვენ მოყვასნი და მსახურნი სიხარულით და სიმშვიდით. ოდესღაც მიწა ავაზაკების მიერ დათრგუნვილი, წმინდა მამათა მოსვლით სიმშვიდისაჲს შეიცვალა. რამეთუ დაწერილია: **„როგორი მშვენიერია ფერხნი მახარებელთა მშვიდობისათა.“**¹⁸ როგორი მშვიდობა? – უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი, მშვიდობის მქადაგებლის, რომელიც სახარებაში ამბობს: **„ჩემს მშვიდობას მოგცემთ თქვენ.“**¹⁹ რომელ მშვიდობას? – რომელსაც ჰგომობდა ნესტორი არ შეიწყნარა [და] თქვა: რამეთუ არა იშვა უფალი ჩვენი იესო ქრისტე, ღვთის ძე, სიტყვა, ქალწული მარიამისგან. არც დაიჯერა უხრწნელად შობა ქალწულობისგან, არც მთავარანგელოზთა ნათქვამი სიტყვის ირწმუნა: **„გიხაროდენ, მიმადლებულო, უფალი შენთანა“**²⁰. რამეთუ სპარსთა მეფეს მიემსგავსა და შეეცადა, რომ მხოლოდშობილი ძე ღვთისა უარეყო, მრავალთა წარწყმედისათვის და სულთა დასაგმობად ქმნა ეს.

(17) უპირველესად მრავალი რამ ვთქვით ამ ბოროტად მგმობარი მამლის შესახებ, რამდენადაც კაკაბს ჩვენ ვაბრალებთ, იერემია წინასწარმეტყველი უქადაგებდა და ეტყოდა: **„მოუხმო კაკაბმა, შემოიკრიბა რომელნიც არ უშეია.“**²¹ კვალად ბილწი იგი მწვალებელი და მხედველი მცველ კომიტთა და მათ მინდობილი შეფრთეებულ²² იქმნა და ფიქრობდა ჩვენს შეშინებას, [მაგრამ] უფრო მეტად აღგვაძაღლა, აი, აქ სულთქმით და ცრემლით ვთქვით: **„კეთილ არს მოსაგეოფაი უფლისა მიმართ, ვიდრეაზნაურისა მიმართ.“**²³ ამან ხოლო ამან, წყეულმან მისი ოქროს საისრე²⁴ დააცალიერა, ჩვენთვის აღაძაღლა იპარხოსები, კომიტები და მაგისტროსების დასი და დედოფალთა, ხოლო ჩვენ ვთქვით საწინასწარმეტყველო იგი სიტყვა: **„იგინი ეტლებითა, იგინი ცხენებითა, ხოლო ჩვენ სახელითა უფლისა ღვთისა ჩვენისა“**²⁵.

(18) ხოლო თუ მსოფლიოს ხელმწიფებათა მიმართ, ან უღვთისმსახურეს მეფისათვის საჭიროა რაიმე ვთქვა, არ შემრცხვება, არც შემეშინდება, მყავს წინასწარმეტყველი დავითი, რომელიც მასწავლის მე დღითი-დღე და მეტყვის: **„გზრახავ წინაშე მეფეთა და არა მრცხვენოდა“**²⁶. ვის ესმა ეს საშინელი

18 რომ. 10.15; ეს. 52.7.

19 ინ. 14.27.

20 ლკ. 1.28.

21 იერ. 17.11.

22 შეფრთეებულ-ი - ფრთებშენწყვილებული, ფრთებშეერთებული.

23 ფს. 117.8.

24 ისრების ჩასალაგებელი.

25 ფს. 19.8.

26 ფს. 118.46.

და შემაძრწუნებელი საქმენი? წინასწარმეტყველთა და მოციქულთა მიერ ჩვენთვის ქადაგებული ქრისტე და ღმერთი სიტყვა, ახლა ადამიანად ფერიცვალებული, ხოლო ღვთისმშობელი ადამიანის მშობლად იწოდა.

(19) ნურავინ ნუ მეტყვის მე უმაღლო და საძაგელ იუდეველთა ფიცხელ კადნიერებას, რაც ქრისტეს წინააღმდეგ იკადრეს მაშინ უგუნურებმა. აწ ვინ მისცა კადნიერება? – ჰგმო სიტყვა ღვთისა და თქვა, კაცი ჯვარს გიცვაპთო.

(20) კიდევაც გააზიარა ელინთა საცდური, კვამლნი და მსხვერპლნი უსჯულონი, ქვებისადმი მიძღვნილი, უგუნურების ამგვარი მოქმედება, არც არიოზის მწარე სენი ეუცხოებოდა, უწმინდური ღვთისგმობა მანიქეველთა, საბელიოზის განმხრწნელი მოქმედება, პორფირიოსის და ფოტიოსის ბოროტზრახვანი, რომლიც იხილა და დაგმო.

(21) ვაიმე! ყველას გარდამატა ამათი სიბოროტე და მის მიმართ აღესრულა იმ ამპარტავან პიროვნებაზე ნათქვამი: **„დაარღვიე ჩემი საუნჯე და უფროის აღვაშენო“²⁷**. რომელსაც ეწოდებოდა: **„უგუნურო ამ ღამეს ანგელოზები სულსა შენსა მოუწოდებენ შენგან, ხოლო რაც გაამზადე, ვისი იქნება?“²⁸**.

(22) რამეთუ, რაოდენ სიმაღლედ აღვიდა საძაგლის შემძინებელი და საძაგელშობილი, ესოდენ კვალად ჩამოვარდა და გმობის უფსკრულში ჩავარდა, რომელიც ვერ დაარწმუნა პავლე მოციქულმა, ჭურმა რჩეულმა, ეკლესიის ჭრიჭინამ, სახარებისეულმა და ზეციურმა საკმეველმა, მირონის წყარომ, ეპისტოლით შემოსილმა და ეპისტოლეთა მწერალმა, დაბრმავდა გზაზე და აღიხილნა ყოვლითურთ სიმაღლესა ზედა ზეცისასა ღვთისმეცნიერებით, რომელიც ქრისტეს ხილვამ დასცა პირთ²⁹ და კვლავ ღვთისმეცნიერება სარწმუნოებისკენ წარუძღვა, რომელმაც დაამტკიცა, სამყაროს უნდა სწამდეს ერთარსება სამების, ერთი უფალი, ერთი სარწმუნოების, ერთი ნათლისღების, ერთი მამის, ერთი ძის, ერთი სულიწმინდის, განუყოფელი არსის,³⁰ გამოუძიებელი, მიუწვდომელი ღვთეების, ღმერთი უფალი ღვთისაგან, ნათელი ნათლისაგან, დიდების ბრწყინვალეების, ქალწული მარიამისაგან შობილის, მთავარანგელოზის ნათქვამის მიხედვით, რომელმაც უთხრა: **„გიხაროდენ მიმადლებულო, უფალი შენთანა“³¹**. და კვლავ იგივე [ამბობს]: **„სული წმინდა**

27 ლკ. 12.18.

28 ლკ. 12.20.

29 პირთ, ანუ სახით.

30 არსი, ანუ ბუნება.

31 ლკ. 1.28.

მოვიდეს შენზედა და ძალი მაღლისა გფარვიდეს შენ. ამისთვის შობილსა წმინდასა, ეწოდოს ცოცხალი ღმერთის ძე³²“.

(23) არა მარტო მთავარანგელოზი გაბრიელისგან, არამედ ნეტარი დავითისგანაც გვესმის ყოველსა დღესა მოუხმობს მას [და] ამბობს ეკლესიათა შინა და იტყვის: **„უფალმა მრქუა მე, ძე ჩემი ხარ შენ, მე დღეს მიშობიე შენ³³“.** და დიდგონიერი ესაია ძე ამოს წინასწარმეტყველის, წინასწარმეტყველისგან წინასწარმეტყველი გვიქადაგებს, მთქმელი: **„აჰა, კალწულმა მუცლად იღოს და შეას ძე და ეწოდოს სახელი მისი ემანუილ, რომელი არის თარგმანებით, ჩვენთან არს ღმერთი³⁴“.**

(24) მაგრამ არა გრწამს წინასწარმეტყველების, მოციქულების, მახარებლების და მთავარანგელოზი გაბრიელის? უკეთუ ემსგავსე შენს ეშმაკებს, ძრწოდნენ მისი ძალით და სმობდნენ: **„რაი [არის] ჩვენთვის და შენთვის იესო ძეო ღვთისაო? არა მოხვედ პირველ ჟამსა ტანჯვად ჩვენდა³⁵“.** რამეთუ მას ჟამსა შინა ითქუა ეშმაკის მიერ ჭეშმარიტება წინა ჟამისა, არამედ აწ შენზე მოიწია. ვიდრე ჯერ იყო მოსვლა ანტიქრისტესი არამედ მსწრაფლ მის ნაცვლად მოხვედი. არც გაურბოდი მაცდურ ეშმაკს, რომელიც ამბობდა: **„უკეთუ ძე ხარ ღვთისა, თქვი რათა ქვები ეგე პურები იქმნენო³⁶“.**

(25) ჰოი, განცვიფრებით აღსავეს საშინელი საქმის საზღვარო! ეშმაკნი მამისა მათისა სატანისა თანა, ძე ღმერთს უწოდებენ მარიამისაგან შობილს და ეს ღვთის ძეს კაცამდე³⁷ ამდაბლებს [როგორც] ვინმე ჩამოგდებულის, ბოროტადშეშლილი გამოგონება, ცდილობდა, რომ უმკვიდრო ექმნა უკეთილმსახურესი მეფე, რომელიც იყო მოყვარული და მონა მართლმადიდებელი სარწმუნოების, ხოლო ამასთანავე, წმინდა დედოფალთა დასი, რომელნიც რწმენაში ბრწყინვალე [არიან]. მაგრამ ვერ შეძლო ბოლომდე მიეყვანა. გლახაკთაგან ოქროს მოყვარეთ მისცა იგი, მათ გამო ჩათვალა, რომ დაძლია ჭეშმარიტება, მაგრამ ყოვლადშვენიერი ვერცხლისმოყვარეობის გამო უსასტიკეს ღელვაში მოყვა, ნავსადგურში მისული, ნავდანთქმულ იქმნა, ვერ დაიპყრო რწმენის საჭენი.

(26) [ამ] ბოროტების გამო წყალწაღებულ იქმნა, ტრაგედიის სანახაობად

32 ლკ. 1.35.

33 ფს. 2.7.

34 მთ. 1.23; ეს. 7.14.

35 მთ. 8.29.

36 ლკ. 4.3.

37 კაცამდე, ანუ ადამიანამდე.

[იქცა] მთელი სამყარო, რადგან ფიქრობდა, რომ უზადრუკი გონებით მოაქცევდა (გარდააქცევდა) ღვთის მსახურთ, მაგრამ არ მიიღო მის დაბნელებულ გონებაში, რომ გულისხმავო მამათა, მოციქულების, მახარებლების, მოძღვრების, მთავარანგელოზების ხმათა, რაც არის არაადამიანურობა და ბოროტადშეშლილობის გამოგონება, უღვთოება შემოსილმა მოისურვა, რომ ბილწი და უღმერთო მსახურება სამყაროსთვის³⁸ ეწინასწარმეტყველა, მაგრამ ვერ გვიბოვა ჩვენ მოუმზადებელნი მისი უსჯულოების და მგმობარი გონების³⁹ მიმართ. არა მხოლოდ მინდობილი ვართ სამხედრო საჭურველს, არც ოქრო სახეს და ყოვლადშეგნიერ სასჯელს, ხოლო წმინდა და ღვთივსულიერ წერილთა⁴⁰ მიერ ჩვენ პასუხს მივუგებთ, „**რამეთუ ჩვენი საჭურველი არაა ხორციელი, არც ქვეყნიერი, არამედ სულიერი და ზეციური,**“⁴¹ ვითარცა ნეტარმა პავლემ ქადაგა.

(27) არამედ ნურავინ იფიქრებს⁴² იმას, [თითქოს] ჩვენ ვიხარებთ შენი დაცემით, უღვთოო! როდესაც შენ ჩავარდი გმობის თხრილში, წიგნთა მიერ ხელნი გამოგიწოდეთ შენ და ურჩ ექმენ ჩვენს სიმდაბლეს, ამიტომ ურჩების სატანჯველი დაიმკვიდრე.

(28) რადგანაც ასეთებიც არსებობენ, ჭეშმარიტად მოწამენიც და ღირსი მორწმუნეც გვყავს, უწმინდესი არქიეპისკოპოსი მთელი მსოფლიოსი, მამა და პატრიარქი კელესტინე დედაქალაქისა რომის, რომელმაც თავად წიგნთა მიერ გასწავლა, გითხრა, რომ განეშორე შენ უბოროტეს გმობას და ურჩ ექმენ მას და იქადოდი ამაოებით ტყუილსა შინა შენსა, მთელი ქვეყნისთვის საცდურად იქეცი, ოთხივე კიდე ქვეყნიერების შეარყიე და ყოველი წმინდა ამ ადგილზე მრავალთა ჭირთა და შიშთა შემდეგ [აქ] შემოკრიბე. დაწერე სიბოროტე და არცა ყოვლადვე სიკეთე, ამისთვის უფალი დაგამხობს შენ სრულიად მღვდლობისგან, მამათა სიბრძნისგან განსრულდები და მოისპობი უწინარესად სამეფო ქალაქიდან, შემდეგ მღვდელთმოძღვრობის საყდრისგან, რომელიც უღირსებით მოიპოვე.

(29) ამისთვის გიხილონ მართალთა და შეშინდნენ, შენზედა იცინონ და თქვან: „აჰა, **ესერა კაცი, რომელმან არა ჰყო ღმერთი შემწედ მისა, არამედ ესვიდა მრავალსა სიმდიდრესა თვისსა და განძლიერდებოდა ამაოებითა**

38 მსოფლიოსთვის.

39 ἐπινοέω - განზრახვა

40 წერილთა მიერ - იგივე სახარებათა მიერ.

41 ამ ციტატის ზუსტი შესატყვისი ვერ მოიძებნა, მაგრამ მიემსგავსება ეფესელთა მიმართ ეპისტოლეში ჩანერილს (იხ.: 6,11-12).

42 δόξα, ἡδ, ἴ - მგონებლობა.

თვისითა⁴³“.

(30) ხოლო ჩვენ ყოველნი სახარების ჭეშმარიტებას შევეუდგეთ, ვიქნებით საწინასწარმეტყველო სიტყვის მიხედვით, „**ვითარცა ზეთისხილი ნაყოფიერი ღვთის სახლში,**“⁴⁴ ვადიდებთ მამალმერთს, ყოვლისმპყრობელს და ძეს მისას, მხოლოდშობილს, მარიამისგან შობილს და სულიწმინდას, ცხოველსყოფელს და ცხოვრების მომცემელს ყოველთათვის, დამორჩილებულ ვართ ყველაზე მორწმუნე მეფეებზე, პატივს ვსცემთ ქალწულებაში გაბრწყინებულ წმინდა დედოფალთ. ხოლო ქორწინებულთათვის ვილოცებთ, რათა იხილონ ძე მათგან შობილი და იყოს ღვთისმოყვარე და სარწმუნოებისმოყვარე და მართლმადიდებლურ სამეფოში, ჩვენს უფალ იესო ქრისტეში, რომლისაა დიდება უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.

43 ფს. 51.9.

44 ფს. 51.10.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. აბულაძე ილია, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 1973 წ.
2. ლოლაშვილი ივანე, ათონურ ქართულ ხელნაწერთა სიახლენი, თბ., 1982.
3. მახარაშვილი სოსო, წმიდა ეპიფანე კპრელი, ოთხმოცთა წვალებათათჳს, თბილისის სასულიერო აკადემია, 2012 წ.
4. მახარაშვილი სოსო, თეოფილე ხუცესმონაზონი, შემოქმედებითი პორტრეტი, თბილისი, 2002 წ.
5. პეტრიაშვილი ანდრო, წმინდა კირილე ალექსანდრიელის ანტიენსტორიანული სწავლება ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის შესახებ, სამაგისტრო ნაშრომი, ხელმძღვანელი - ფილოლოგიისა და თეოლოგიის დოქტორი ედიშერ ჭელიძე, თბილისის სასულიერო აკადემია, 2018 წ. (კომპიუტერული ვარიანტი. ნაშრომის ნახვა შეიძლება თბილისის სასულიერო აკადემიის დოგმატიკისა და პატრისტიკის კათედრაზე).
6. სარჯველაძე ზურაბ, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1995 წ.
7. ძველი ქართული ენის შეერთებული ლექსიკონი. საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა, თბ., 2008 წ.
8. ცოფურაშვილი თამარ, კირილე ალექსანდრიელი ძველ ქართულ მწერლობაში, სადისერტაციო ნაშრომი, თბილისი, 2006 წ.
9. Ἑκῶμιον εἰς τὴν ἀγίαν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον. Ἀγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας - Patrologiae cursus completus, series Graeca, accurante et recognoscente I.P. Migne, Paris, 1857-1866, t.77, col. 1029-1040.

**Two Translations of Saint Cyril of Alexandria's Homily
"The Mother of God and the Holy Fathers
of the Council of Ephesus"**

Résumé

This publication represents the text of two Georgian translations of the XI homily written by one of the greatest ecclesiastical fathers and theologians of the Church, St. Cyril of Alexandria. The homily is entitled as Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον. Ἀγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας – (Praise of Holy Mary the Mother of God by Saint Cyril of Alexandria). The Georgian translation is critically verified, based on the manuscripts of the XII-XIII centuries. One of the translations (Jerusalem edition, Jer. 151) dates to the 11th century and belongs to an anonymous translator, while the other (*Tbilisi* A 140, XII-XIII cc.; *Ivir. geo.* 7, XIII c.; *Sin.* 71, XIII c.; *Kutaisi.* 8, XVI cc.) is done by the prominent Georgian figure and translator Theophilos the Hieromonk. The critical apparatus attached to the work presents different texts found while comparing the Georgian translations with the Greek source (PG 77, col. 1029-1040): The Jerusalem edition follows the Greek text with slight differences, while Theophilus' translation shows a greater difference. This difference is mainly reflected in the extension of the text and suggests

that the translator used a text different from that found in PG. The author of the present publication performed an exact translation of the Greek text of the XI homily into Modern Georgian, which is attached as supplement to the critically verified texts.

ლაშა ტყეშელაშვილი

ევგენი კონტოელის „ანტირეტიკოსი“
და მისი ეჭვითივე ათონელისეული
თარგმანი

სელმძვანელი თეოლოგიისა და ფილოლოგიის დოქტორი
ედიშერ ჭელიძე

ევაგრე პონტოელის „ანტირეტიკოსი“
და მისი წმ. ექვთიმე ათონელისეული თარგმანი

კვლევა განხორციელდა „შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით [PHDF-19-438, წმინდა მაქსიმე აღმსარებლის სახელით ცნობილი ასკეტური ძეგლი „სიტყვებისათვის ვნებათაძისა“ და მისი ექვთიმე ათონელისეული თარგმანი]“ / „This work was supported by Shota Rustaveli National Science Foundation (SRNSF) [PHDF-19-438, Ascetic Text „Talking Back on Passion“ Attributed to St Maximus the Confessor and its Translation by Euthymios Hagiorites]“.

ევაგრე პონტოელის ცნობილი ნაშრომი „ანტირეტიკოსი“ (Αντιρετικός), რაც ქართულად „სიტყვისმგებელს“ ანდა „მოპაექრეს“ ნიშნავს, სრულად მხოლოდ სომხური და სირიული ვერსიებით იყო ცნობილი,¹ მისი ბერძნული დედანი და ლათინური თარგმანი დაკარგულია. თხზულების ფრაგმენტები შემორჩენილია უძველესი სოგდიური თარგმანითაც.² W. Frankenberg-მა 1912 წელს ევაგრეს შრომების სირიულ ვერსიათა შორის „ანტირეტიკოსიც“ გამოაქვეყნა. ამასთან, მეცნიერმა დაკარგული დედნის აღსადგენად ბიზანტიურ-ბერძნულზე მისი უკუთარგმანი შეასრულა. სწორედ Frankenberg-ის გამოცემას ემყარება „სიტყვისმგებელის“ თანამედროვე თარგმანები.³

ერთი პერიოდი მცდარად მიიჩნეოდა, რომ დასახელებული ძეგლის ბერძნული ექსცერპტი და მისი ლათინური თარგმანი Migne-ს პატროლოგიაში იყო გამოქვეყნებული (PG 40, col. 1272-1276).⁴ ამიტომ ფიქრობდნენ, რომ „ანტირეტიკოსის“ ფრაგმენტი ქართულადაც ითარგმნა და ევაგრეს სწავლანთა წინათონურ თარგმანზე მიუთითებდნენ, რომელიც ერთადერთი სინური (Sin. 35, 907 წ.) ხელნაწერით შემორჩა. კერძოდ, აღნიშნული ნაშრომის ფრაგმენტად ითვლებოდა: „მათვე რვათათჳს გულისსიტყუათა“ (Sin. 35, 29v-32r).⁵ სინამდვილეში, ეს ექსცერპტი არის არა „ანტირეტიკოსის“, არამედ ევაგრეს სხვა თხზულების, „პრაქტიკოსის“ ნაწილი.⁶

1 სომხური თარგმანისთვის იხ.: Sarghisean 1907: 217-323; სირიული და ბერძნული უკუთარგმანისთვის იხ.: Frankenberg 1912: 472-545.

2 იხ.: Sims-Williams 1985: 168-182.

3 გერმანული თარგმანისთვის იხ.: Bunge 1997: 77-106; Trunk 2010. // ინგლისური თარგმანისთვის იხ.: Christoph 2004: 121-50, 273-307; Brakke 2009. // იტალიური თარგმანისთვის იხ.: Bunge – Lazzeri 2005. // ესპანური თარგმანისთვის იხ.: Lazzeri – Egrijas 2010. // სლოვენური თარგმანისთვის იხ.: Kocijančič – Sirca 2015: 345-437.

4 ბერძნული ტექსტის პირველი გამოცემისთვის იხ.: Bibl. vet. patrum VII: 575-577.

5 მახარაშვილი 1984: 9, 13. // ტექსტისათვის იხ.: მახარაშვილი 1984: 25-28.

6 Quasten 1986: 171.

მიუხედავად ამისა, ევაგრე პონტოელის „ანტირეტრიკოსი“ ქართულად მართლაც ითარგმნა წმ. ექვთიმე ათონელის მიერ, თუმცა ძველ ქართულ სასულიერო მწერლობაში იგი წმ. მაქსიმე აღმსარებლის სახელით არის ცნობილი, ხოლო თხზულებას „სიტყვებისათვის ვნებათაძისა“ ეწოდება. აღნიშნული ქართული თარგმანი ევაგრე პონტოელის „ანტირეტრიკოსისა“ (Ἀντιρρητικός) და „რვა გულისზრახვის შესახებ“ (Περὶ τῶν ὀκτὼ λογισμῶν) სწავლას ერთ მთლიან წიგნად წარმოგვიდგენს.⁷

ამდენად, „ანტირეტრიკოსის“ სომხურ-სირიულ ვერსიებსა და სოგდიურ ფრაგმენტებს ექვთიმესეული ქართული თარგმანიც შეუერთდა. დღეისათვის მხოლოდ ეს წყაროები გვაძლევს საშუალებას, წარმოდგენა შევიქმნათ, თუ რა სახის შეიძლება ყოფილიყო თხზულება დედანში. რვა გულისზრახვის შესაბამისად რვა თავად შემდგარი ნაშრომი თითოეულ თავში სიტყვისგებით ქვეთავებად იყოფა, რომელთა სტრუქტურა ამგვარია: ჯერ დასახელებულია გულისზრახვის რომელიმე მაცდური გამოვლინება, ხოლო შემდეგ წმინდა წერილიდან მისი მამხილებელი სიტყვისგებაა მოტანილი.

უნდა ითქვას, რომ ნაშრომი მხოლოდ პაექრობითი ხასიათის არაა, მასში გვხვებით ბიბლიურ ლოცვებსაც, ზოგს – უფლის ანდა მფარველი ანგელოზის მიმართ, ზოგს კი – საკუთარი დაუძლურებული სულის გასამხნეველად. ამის შესახებ თხზულების წინასიტყვაში თავად ავტორი ბრძანებს: „ხოლო სიტყუანი იგი წერილთანი რომელნიმე ითქუმიან ღმრთისა მიმართ სავედრებელად, რომელნიმე – ანგელოზთა მიმართ უფლისათა, რომელნიმე – თვისა სულისა მიმართ, რომელნიმე – მტერთა მათ და მბრძოლთა მიმართ. და ყოვლით-კერძო იპოების აღწერილსა მას შინა წესი და სახე სამონაზნოჲსა ცხორებისაჲ, ვითარცა სულმან წმიდამან წმიდათა მოციქულთა მიერ განაწესა და ღმერთშემოსილთა მამათა გუასწავეს ჩუენ“.⁸

„ანტირეტრიკოსის“ სიტყვისგებითი თავები თხზულების სომხურ-სირიულ ვერსიებში ერთნაირი თანმიმდევრობითაა განლაგებული. მათში (სომხურ-სირიულში) შეპაექრება იწყება ძველი აღთქმის წიგნებიდან, შემდეგ გრძელდება სახარება-ოთხთავიდან და ბოლოს სამოციქულოდან მოტანილი ციტატებით მთავრდება. ქართული თარგმანი სომხურ-სირიული ვერსიებისაგან

⁷ ტყეშელაშვილი 2019: 127-138. // ტექსტის მონოგრაფიული გამოცემისთვის იხ.: კოჭლამაზაშვილი 2019.

⁸ Q 34, 340v; H 1663, 272v. // შდრ. «ἀγωνίζομενον ανοίξαι το στομα μου και λαλήσαι προς τον θεον και προς τους αγιους αυτου αγγελους και προς την ψυχην μου την πειραζομενην» και παντα τον αγωνα της μοναστικης αναστροφης αποδείξω προφανως, ον και το αγιον πνευμα δια ψαλμων εδίδαξεν τον Δαυιδ και οι εν μακαριοις πατερες ημιν παρεδωσαν» (Frankenberg 1912: 475).

იმით განსხვავდება, რომ მასში გულისზრახვათა მიმართ სიტყვისგება სახარებიდან იწყება. როგორც ჩანს, ექვთიმე ათონელმა სახარებისეული ციტაცია თავის დასაწყისში გადმოიტანა (გამონაკლისს წარმოადგენს I თავი), სხვა მხრივ იგი სომხურ-სირიულ ვერსიებს თანხვდება.

ექვთიმესეული თარგმანის კიდევ ერთი თავისებურება ისაა, რომ მასში სიტყვისგებითი თავების ბიბლიური ციტირებანი ზოგჯერ უფრო ვრცელია, ზოგჯერ კი წმინდა წერილიდან სხვა მუხლი ანდა მუხლებია დამატებული. ჩვენი აზრით, ეს გავრცობილი ქვეთავები ექვთიმე ათონელის ხელიდან უნდა მოდიოდეს, რადგან სომხურ-სირიულ ვერსიებში ყველა სიტყვისგება ერთი ბიბლიური ციტატით შემოიფარგლება. ხდება ისეც, რომ სომხურ-სირიულში ორ-სამ თავზე განაწილებული ციტირებები ქართულში ერთ სიტყვისგებით თავადაა წარმოდგენილი.⁹

შეიძლება ითქვას, ექვთიმე ათონელი ღირსეულად ასრულებს ევაგრე პონტოელის ანდერძს, რომელიც ავტორმა თხზულების ადრესატს დაუთოვა. ევაგრეს თქმით, მას ბოლომდე გააზრებული არა აქვს დემონური ბრძოლების მრავალფეროვნება, ამიტომ ითხოვს, რომ წაიკითხონ წიგნი და რაც არასრულია, გაასწორონ. მოვიტანთ ეპისტოლედან შესაბამის ამონარიდს: „თქუნ უკუე, ღმერთშემოსილნო მამანო, წარიკითხეთ წერილი იგი და რომელი-რაჲ ნაკლულევანად ჰპოოთ, განჰმართეთ, რომელნიცა სადა არაწმიდათა მათ გულისსიტყუათაგანნი ვერ ჯეროვნად განვაწყესენ, ანუ ვერ წესიერად მოვიპოვენ წმიდათა წერილთაგან მათა მიმართ სიტყვსგებაჲ. რამეთუ მე აღვიარებ, ვითარმედ ვერ ჯეროვნად მიწთომილ ვარ პოვნად მრავალფერთა მათ ღონეთა და თითოსახეთა შეთხზულებათა ბრძოლათა მტერისათა, დაღაცათუ დღითი-დღე ვიმძლავრები და ვიქენჯნები მათ მიერ“.¹⁰

თხზულების ექვთიმესეულ თარგმანში, ბიბლიურ ციტირებათა გავრცობა-დამატების გარდა, არის შემთხვევები, როდესაც ზოგიერთ საერთო თავში სომხურ-სირიული ვერსიებისაგან განსხვავებულ ციტირებას ვხვდებით. აქ აღსანიშნავია, რომ შინაარსობრივად ეს ბიბლიური მუხლები სრულიად

9 III,63 (ქართ.) = III,64+65 (სომხ.), III,57+58 (სირ.). V,7 (ქართ.) = V,3+4+6 (სომხ.-სირ.). V,13 (ქართ.) = V,14+15 (სომხ.-სირ.). VIII,5 (ქართ.) = VIII,58+59 (სომხ.), VIII,51+52 (სირ.). VIII,54 (ქართ.) = VIII,60+61 (სომხ.), VIII,53+54 (სირ.).

10 Q 34, 336r-v; H 1663, 269r-v. // შლდ. «...ἵνα ἀναγῶσις καὶ κατορθῶσις τὸ ἀν ἐλαττωμένον τι ἐκπληρῶν εἰ τινας τῶν μίαιρων λογισμῶν οὐκ ἀκριβῶς ἐξεθεμεν καὶ τὴν κατ' αὐτῶν ἀντιρρῆσιν οὐ καλῶς παρетаίξαμεν. ὁμολογῶ δὲ τῇ σὴι τιμότητι ὅτι εἰς ἀρτὶ οὐ καθήκοντας τοὺς δαίμονιακούς λογισμούς κατέληφα ὅτι πολλακίς ὑπ' αὐτῶν πολὺ κεκαλυσμαὶ καὶ μετὰ τὸ οἰχεσθαι σε ἀπ' ἐμοῦ παθὴ ἀρρητὰ ὑπ' αὐτῶν ἐπαθόν. σὺν δὲ δοξαζῶ τὸν κύριον ἡμῶν δι' ἃ ἡκούσα περὶ σοῦ καὶ ἐμπαθόν καθὼς προσηυξάμην» (Frankenberg 1912: 569).

შესაბამება იმ სიტყვისგებით თავებს, რომელთა ფარგლებშიც ისინი განათავსა მთარგმნელმა. ასეთ ადგილებს თანმიმდევრობით მოვიტანთ:

1. I,1: προς διαλογισμους χωρις κοπου της νηστειας την λογικην γην εργαζεσθαι ζητουντας + Ισθαχαρ ανηρ κολεμιστης αναπαυομενος ανα μεσον των τριβων, και ιδων το καταλυμα αυτου οτι καλον και την γην αυτου οτι πικρον υπεθηκεν τον ωμον αυτου εις δουλειαν και εγενετο εις φορον (Gen. 49,14-15).¹¹

თავი ა. გულისსიტყვას მის მიმართ, რომელი იტყვნ, ვითარმედ: შესაძლებელ არს თვნიერ შრომისა და მარხვისა მოგებად სათნოებათა და შესლვად ცხორებასა საუკუნესა. **მიუგე სიტყუაა წმიდისა სახარებისა:** „შევედით იწრომსა მისგან ბჭისა, რამეთუ ვრცელ არს ბჭჲ და ფართომ არს გზამ, რომელსა მიჰყავს წარსაწყმედელსა, და მრავალნი ვლენან მას. ვითარ-იგი იწრომ არს ბჭჲ და საჭირველ გზამ, რომელი მიიყვანებს ცხორებად და მცირედნი არიან მრავალნი მას შინა“ (მთ. 7,13-14).¹²

აქ, როგორც ვხედავთ, ქართულ თარგმანში სიტყვისგება მათეს სახარებიდან არის მოტანილი,¹³ სომხურ-სირიული ვერსიების მიხედვით კი – დაბადების წიგნიდან: „იზაქარს კეთილის გულმან უთქუა, განისუენებდეს შოვრის ნაწილსა მისსა. და იხილოს განსუენებად მისი, რამეთუ კეთილ, და ქუეყანამ – პოხილ. მისცნა მკარნი თჳსნი შრომად და იქმნა კაც ქუეყანისმოქმედ“ (დაბ. 49,14-15).¹⁴

2. I,2: προς διαλογισμον λεγοντα μοι μη κοπον παρασχοις της ψυχης σου δια πολλης νηστειας ουδεν σε ωφελουστης, ουδε την διανοιαν σου καθαριζουσας + και εποιωσε τον λουτηρα χαλκουν και την βασιν αυτου χαλκουν ωστε νιπτεσθαι τας γυναικας τας νηστεουσας και ερχομενας προσερχεσθαι επι την θურαν της σκηνης (Ex. 38,26[8]; cf. Ex. 30,18).¹⁵

თავი ბ. გულისსიტყვას მის მიმართ, რომელი იტყვნ, თუ: არაა არს სარგებელი მარხვისაგან, არცა რას შეეწევს იგი სიწმიდესა. **მიუგე სიტყუაა მოციქულისა:** „ყოველივე იგი მოღუაწე მარადის იმარხავნ და ყოველსა მოითმენნ: მათ სამე, რამათ განხრწნადი გვრგვნი მიიღონ, ხოლო ჩუენ – უხრწნელი. მე უკუე აწ ეგრეთ ვრბი, ვითარცა არა უჩინოდ; ეგრეთ ვიჭირვი, ვითარცა არა ჰაერსა ვსცემ. აღვიკრძალავ ვორცთა ჩემთა შრომითა და

11 Frankenberg 1912: 475. // სომხური თარგმანისთვის (I,1) იხ.: Sarghisean 1907: 221.

12 Q 34, 343r; H 1663, 274v.

13 ეს ის შემთხვევა არაა, როდესაც სახარებისეული ციტატები თავის დასაწყისშია გადმოტანილი.

14 ძველალექსიკონური ციტატები მოგვაქვს ოშკური ბიბლიიდან. სხვა შემთხვევაში, წყაროს ვუთითებთ სქოლიოში.

15 Frankenberg 1912: 475. // სომხური თარგმანისთვის (I,2) იხ.: Sarghisean 1907: 221-222.

დავაიმონებ, ნუუკუე სსუათა უქადაგებდე და მე გამოუცდელ ვიყო“ (1 კორ. 9,25-27).¹⁶

აქ ქართულ თარგმანში ციტატა პავლე მოციქულის ეპისტოლედან (1 კორ.) არის მოტანილი, ხოლო სომხურ-სირიულ ვერსიებში – გამოსვლათა წიგნიდან: „ამან ქმნა საბანელი იგი რვალისაჲ და ხარისხი მისი რვალი სარკეთა მათგან მმარხველთა დედათაჲსა, რომელნი იმარხვიდეს წინაჲჲ კართა მის კარვისა მის საწამებელისათა დღესა მას, რომელსა აღჰმართა იგი“ (გამ. 38,26[8]; შდრ. გამ. 30,18).

3. I,3: προς λογισμους ποθον εν ημιν εγειροντας κρεοφαγειν ημεραι εορτης και ημιν σμυβουσινοντας παλιν φαγειν δι' ασθενειαν σωματος + τωι λαωι ερεις αγνισασθε εις αυριον και φαγεσθε κρεα, ουχ ημεραν μιαν φαγεσθε ουδε δυο ουδε πεντε ημερας ουδε δεκα ημερας ουδε εικοσι ημερας εως μηνος ημερων φαγεσθε εως αν εξελθι εκ των μυκτηρων υμων και εσται υμιν εις χολεραν οτι ηπειθησατε κυριω ος εστιν εν υμιν (Num. 11,18-20).¹⁷

თავი გ. გულისსიტყვას მის მიმართ, რომელი გუაიძულებნ დღესასწაულთა ჭამად ვორცისა და სუმად ღვინისა, და მიზეზობნ უძღურებასა ვორცთასა. **მიუგე სიტყუაჲ გამოსვლათაჲ:** „და დაჯდა ერი იგი ჭამად და სუმად და აღდგეს მღერად, და უზორეს ბელფეგორეს“ (გამ. 32,6). **და კუალად მიუგე სიტყუაჲ ფსალმუნისაჲ:** „ჭამეს და განძღეს ფრიად და გულისთქუმაჲ მათი მოსცა მათ, იყოლა საჭმელი პირსა მათსა და რისხვაჲ ღმრთისაჲ აღვდა მათ ზედა“ (ფს. 77,29-31).¹⁸

აქ ექვთიმესეულ თარგმანში სიტყვისგების ციტატა მოტანილია გამოსვლათა წიგნიდან, რომელსაც დამატებული აქვს ფსალმუნის მუხლები, ხოლო სომხურ-სირიულ ვერსიაში – რიცხვთა წიგნიდან: „და ერსა არქუ: განწმიდენით ხვალისა და ჭამეთ ვორცი, რამეთუ სტიროდით წინაჲჲ უფლისა და იტყოდით: ვინ მაჭამოს ჩუენ ვორცი? რამეთუ უმჯობე იყო ყოფაჲ ჩუენი ეგვპტეს. და მოგცეს თქუენ უფალმან ვორცი ჭამად და ჰჭამდეთ. არა დღე ერთ, არცა ორ დღე, არცა ხუთ დღე, არცა ათ დღე, არცა ოც დღე, არამედ ვიდრე თუესა დღეთასა ჰჭამდეთ, ვიდრემდე წარმოვდეს ცხვრით თქუენით და გექმნეს თქუენ ნავლელ, რამეთუ ურჩ ექმნენით უფალსა, რომელი არს თქუენ შორის“ (რიცხ. 11,18-20).¹⁹

16 Q 34, 343r; H 1663, 274v.

17 Frankenberg 1912: 475. // სომხური თარგმანისთვის (I,3) იხ.: Sarghisean 1907: 222.

18 Q 34, 343r-v; H 1663, 274v-275r.

19 ციტატა მოგვაქვს მცხეთური ბიბლიიდან.

4. I,7: προς λογισμον γαστριμαργιας ινα ενατηι ωραι φαγω θλιβοντα με + ταδε κοιησαι μοι ο θεος και ταδε προσθειη οτι εαν μη δημι ο ηλιος ου μη φαγω και πιω (2 Kings 3,35).²⁰

თავი ზ. გულისსიტყვას მის მიმართ ნაცროვნისა, რომელი არა შეგინდობნ მწუხრამდინ მარხვად, არამედ გაიძულებნ სამხრად ჭამად. **მიუგე სიტყუამ წიგნისაგან მეფეთაჲსა:** „არავინ ჭამოს პური მწუხრამდინ ანუ სხუამ რამ ჭამადი, ვიდრემდის შური-ვიგო მტერთა ზედა“ (1 მეფ. 14,24).²¹

აქ ქართულ თარგმანში ბიბლიური ციტატა მოტანილია მეფეთა პირველი წიგნიდან, ხოლო სომხურ-სირიულ ვერსიებში იდენტური შინაარსის ციტატა – მეფეთა მეორე წიგნიდან: „ესე და ესე მიყავნ მე ღმერთმან, რამეთუ ვიდრე არა დაჰვდეს მზე, არა ვიხილო მე გემომ პურისაჲ და არცა სხჳსა რაჲს ჭამადისაჲ“ (2 მეფ. 3,35).

5. I,9: προς την ψυχην την εν πλησμονηι αρτου και υδατος οδω των αγιων εμπεριπατησαι ξητουσαν + και ειπεν ο βασιλευς Ισραηλ λαβετε τον Μειχαιαν και αποστρεψατε αυτον προς Αμμων τον αρχοντα της πολεως και προς Ιωας υιον του βασιλεως και εσται εν φυλακη και ψαμισετε αυτον αρτον θλιψεως μεγαλης εως του επιστρεψαι με εν ειρηνη (3 Kings 22,26-27).²²

თავი თ. გულისსიტყვას მის მიმართ, რომელი იტყვნ, ვითარმედ: სიმაძღრითა პურისა და სხუათა ჭამადთაჲთა და ვმარებიოთა სასუმელთაჲთა და განსუენებოთა ეგების სლვად გზასა მონაზონებისასა. **მიუგე, ვითარმედ: არა ესრეთ განწყესებულ არს ცხორებაჲ წმიდათაჲ, ვითარცა იტყვნ მოციქული:** „იქცეოდეს ხალენებოთა და თხის ტყავებოთა, ნაკლულევანნი, ჭირვეულნი, ძვრხილულნი, რომელთა ღირსვე არა იყო სოფელი ესე, უდაბნოთა ზედა შეცთომილნი, მთათა და ქუაბთა და ვურელთა ქვეყანისათა“ (ებრ. 11,37-38).²³

აქ ექვთიმესეულ თარგმანში სიტყვისგება ებრაელთა მიმართ ეპისტოლედან არის მოტანილი, ხოლო სომხურ-სირიულ ვერსიებში – მეფეთა მესამე წიგნიდან: „ჰრქუა მეფემან ისრაელისამან: შეიპყართ მიქეა და მიეცით ეგე სემიერს, მთავარსა მას ქალაქისასა, და იოას, ძესა მეფისასა. და არქუთ: შესუთ ეგე საპყრობილესა და ჭამდინ პურსა ჭირისასა და სუემდინ წყალსა ჭირისასა, ვიდრე მოქცევადმდე ჩემდა მშჳდობით“ (3 მეფ. 22,26-27).

20 Frankenberg 1912: 475. // სომხური თარგმანისთვის (I,7) იხ.: Sarghisean 1907: 222-223.

21 Q 34, 343v-344r; H 1663, 275r-v.

22 Frankenberg 1912: 477. // სომხური თარგმანისთვის (I,9) იხ.: Sarghisean 1907: 223.

23 Q 34, 344r; H 1663, 275v.

6. I,33: προς δαιμονα κολακειαι με αναπειθοντα και δι' ορκισμων μοι λεγοντα οτι απο του νυν ουδεν υστερησεις εδεσματος και ποτου διوتي ουτως ασθενες το σωμα σου και ξηρον απο νηστειας εκτενους + ο εχθρος χειλεσι μαλακα λεγει καρδια δε τεκταινεται κακον (prov. 26,24).²⁴

თავი ლა. გულისსიტყვსა მის მიმართ, რომელი გოდებნ ფრიადისა მის იწროებისათჳს ვორციელთა სავმართასა და დაგუდასტურებნ, ვითარმედ ჭამადისა და სასუმელისაგან არლარა მოვლენ ბოროტნი რამე და ხენეშნი გულისსიტყუანი, რამეთუ სრულიად დავსნილ არიან და გამჟმარ ვორცნი ფრიადისა მარხვისა და მოლუაწებისაგან. **სიტყვსგებაჲ იგავთაგან:** „რაოდენვე გვედრებოდის მტერი ქენებით დიდითა კმითა, ნუ გრწამნ მისი, რამეთუ შჳდნი უკეთურებანი არიან გულსა მისსა“ (იგავ. 26,25).²⁵

აქ, როგორც ვხედავთ, განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ სომხურ-სირიულ ვერსიებში ბიბლიური ციტატა მოტანილია იგავთა წიგნის წინა მუხლიდან: „ბაგითა წამს-უყოფნ ყოველთა ტირილით მტერი, ხოლო გულსა თჳსსა ზაკუაგნ სიტყუათა ბოროტთა“ (იგავ. 26,24).

7. I,42: προς λογισμον ψυχης καμουσης και εγκακουσης εν λιμωι αρτου ολιγου και σδατος στενου + δωσει κυριος υμιν αρτου ολιγου και σδαρ θλιψεως και ουκετι μη εγγισωσι σοι οι πλανωντες σε οτι οι οφθαλμοι σου οψονται τους πλανωντας σε και τα ωτα σου ακουσονται την φωνην των οπισω σε πλανησαντων (Isa. 30,20-21).²⁶

თავი მ. გულისსიტყუათა მიმართ სულისათა, ოდეს-იგი სულმოკლე-ქმნილ იყოს სიმცირესა ზედა მდღევრისა მის პურისასა და იწროებასა ზედა კნინისა მის წყლისასა. **სიტყვსგებაჲ ესაიასგან:** „უფალო, ჭირსა მოგიცვენოთ შენ, რამეთუ მცირედ ჭირ არს სწავლაჲ შენი ჩუენ ზედა“ (ეს. 26,16).²⁷

აქაც ქართულ თარგმანსა და სომხურ-სირიულ ვერსიებს შორის განსხვავება მხოლოდ ისაა, რომ ბიბლიური ციტატა მოტანილია ერთი და იმავე წიგნის სხვადასხვა მუხლიდან. სომხურ-სირიული თარგმანების მიხედვით მოცემული გულისზრახვის მიმართ სიტყვისგება ამგვარია: „და მოგცეს თქუენ პური ჭირისაჲ და წყალი იწროებისაჲ, და არლარა მოგეხნენ შენ მაცთუნებელნი შენი, რამეთუ თუალნი ჰხედვიდენ მაცთუნებელთა მათ შენთა. და ყურთა შენთა ესმოდიან სიტყუანი მართლუკუნ“ (ეს. 30,20-21).

24 Frankenberg 1912: 479. // სომხური თარგმანისთვის (I,33) იხ.: Sarghisean 1907: 226-227.

25 Q 34, 346v-347r; H 1663, 278r.

26 Frankenberg 1912: 481. // სომხური თარგმანისთვის (I,42) იხ.: Sarghisean 1907: 228.

27 Q 34, 348r; H 1663, 279v.

8. I,48: προς ψυχην γαστριμαργια προσδεδμενην τε και οτι εν αναπαυσει του σωματος και ηδοναις τρεχει η ζωης οιομενην + στενη και τεθλιμμενη η οδος η απαγουσα εις την ζωην και ολιγοι εισιν οι ευρισκοντες αυτην (Mt. 7,14).²⁸

თავი მზ. გონებისა მიმართ ნაცროვნისა, რომელი ჰგონებნ, თუ განსუენებითა და შუებითა იპოების გზად იგი საღმრთოჲსა მეცნიერებისაჲ. **სიტყვსგებაჲ ეპისტოლისაგან პავლე მოციქულისა ებრაელთა მიმართ:** „ყოველნი წმიდანი სარწმუნოებით ერეოდეს მეფეთა“ (ებრ. 11,33), „ნაკლულევანნი, ჭირვეულნი, ძვრხილულნი, რომელთა ღირსვე არა იყო სოფელი ესე, უდაბნოთა ზედა შეცთომილნი, მათათა და ქუაბთა და კურელთა ქუეყანისათა“ (ებრ. 11,37-38).²⁹

აქ ექვთიმესეულ თარგმანში სიტყვისგება ებრაელთა მიმართ ეპისტოლედან არის მოტანილი, ხოლო სომხურ-სირიულ ვერსიებში – მათეს სახარებიდან: „ვითარ-იგი იწრო არს ბჭე და საჭირველ გზად, რომელი მიიყვანებს ცხორებასა, და მცირედნი არიან, რომელნი ჰპოებენ მას“ (მთ. 7,14).

9. I,50: προς ψυχην τα επιθυμητα φιλουσαν τε και αυτηι μοθυι τροφιη και ενδυσματα σιναγουσαν + καντες δε οι πιστευσαντες ησαν επι το αυτο και ειχον απαντα κοινα και τα κτηματα αυτων επιπρασκον και διεμεριζον πασι καθοτι αν τις χρειαν ειχεν (Act. 2,44-45).³⁰

თავი მთ. გონებისა მის მიმართ ანგაჰრისა და გემოთმოყუარისა, რომელი განითვსებნ სავმართა და სამოსელთა, და არა ჰნებავენ სხვსა მიცემაჲ. **სიტყვსგებაჲ საქმისაგან მოციქულთაჲსა:** „ხოლო სიმრავლისა მის მორწმუნეთაჲსა იყო გული და გონებაჲ ერთად, არცა ერთმან ვინ თქვს მონაგები მისი თვსად, არამედ იყო ყოველივე მათი ზოგად და მადლი დიდი იყო მათ ყოველთა ზედა. და რომელნი-იგი პოვნიერ იყვნეს სანახებისანი, გინა დაბნებისანი, განჰყიდდეს და მოაქუნდა სასყიდელი მათი, რომელთა-იგი განყიდიან და დასდებდეს ფერჯთა თანა მოციქულთაჲსა, და მიეცემოდა კაცად-კაცადსა, ვითარცა ვის უკმადა, და ამისთვის არავინ იყო ნაკლულევანი მათ შორის“ (საქმე 4,32-35).³¹

აქაც სიტყვისგებათა შინაარსი იდენტურია, ორივე ვარიანტი სავსებით შეესაბამება მოცემულ გულისზრახვას. სომხურ-სირიულ ვერსიებში უფრო მცირე მოცულობის მუხლი ფიქსირდება საქმეთა სხვა თავიდან: „ყოველნივე

28 Frankenberg 1912: 481. // სომხური თარგმანისთვის (I,49) იხ.: Sarghisean 1907: 229-230.

29 Q 34, 349v-350r; H 1663, 280v-281r.

30 Frankenberg 1912: 481. // სომხური თარგმანისთვის (I,51) იხ.: Sarghisean 1907: 230.

31 Q 34, 350r; H 1663, 281r.

მორწმუნენი იყენეს ერთბამად, და აქუნდა ყოველივე ზოგად. და დაბნეხსა და მონაგებსა განჰყიდდეს და განუყოფდეს მას ყოველთა, ვითარცა ვის რაჲ უკმადა“ (საქმე 2,44-45).

10. III,31: προς λογισμον δι' απλαγχναν αργυριον της θεον σοφιας προτιμωντα + κτησασθαι σοφιαν αιρετωτερον χρυσιου και κτησασθαι φρονησιν υπερ αργυριον (Prov. 16,16).³²

თავი მა. გულისსიტყვსა მის მიმართ, რომელი უწყალობისაგან და გულფიცხელობისა ვეცხლსა და ოქროსა პატივ-სცემნ, ვიდრელა სიბრძნესა და გულისვმისყოფასა საღმრთოსა. **სიტყვსგებაჲ იგავთაგან:** „უმჯობეს არს სიბრძნე მოგებად, ვიდრე ოქროსა და ვეცხლისა საუნჯეთა; უპატიოსნეს არს იგი ანთრაკთა პატიოსანთა“ (იგავ. 3,14-15).³³

აქ თხზულების სომხურ-სირიულ ვერსიებში სიტყვისგებითი ციტატა მოტანილია იგავთა წიგნის სხვა მუხლიდან: „მართუენი სიბრძნისანი – უმჯობეს ოქროსა, ხოლო მართუენი გონიერებისანი – ურჩეულეს უფრომს ვეცხლისა“ (იგავ. 16,16).

11. III,33: προς διανοιαν δι' ελεημοσυνης απο των φιλαργυριας λογισμων λελυσμενην δια δε λυτης και γογγυσμου παλιν προς αυτους δεδεμενην ταυτα δε τυχοντα γωριζει περι ψυχης τα τε των λογισμων παθη ου συνεισως και δεσμούς φουσεως λογικης προς την θεον γωσιν φιλοτιμουμενης ου γινωσκουσσης + δοτιν ιλαρον φιλει ο θεος καρπους δε εργων αυτου συντελεσει (Prov. 22,8a).³⁴

თავი მგ. სულისა მიმართ, რომელი უდებ-ჰყოფნ წყალობასა გლახაკთასა და შეწყნარებასა უცხოთასა და ველისაღპყრობასა ჭირვეულთასა. **სიტყვსგებაჲ იგავთაგან:** „დიდ არს კაცი და პატიოსან მამაკაცი მოწყალე“ (იგავ. 20,6), „კაცი მხიარული მიმცემელი უყუარს უფალსა“ (2 კორ. 9,7; მდრ. ზირ. 35,8). „რომელი მისცემდეს გლახაკთა, არა ნაკლულევან იყოს; ხოლო რომელმან გარე-მიიქციოს პირი მისი გლახაკისაგან, მრავალსა უპოვარებასა შინა იყოს იგი“ (იგავ. 28,27).³⁵

ეს თავი სომხურ თარგმანს აკლია, ხოლო სირიულ ვერსიაში გულისსიტყვა უფრო ვრცელადაა აღწერილი, ვიდრე ქართულში. სხვა მხრივ, ორივე თარგმანში ერთ თავთან უნდა გვქონდეს საქმე, რომელიც მოწყალებისაკენ მოგვიწოდებს. ქართულში სამი ციტატაა მოტანილი, სირიულში კი იგავთა

32 Frankenberg 1912: 499. // სომხური თარგმანისთვის (III,32) იხ.: Sarghisean 1907: 253.

33 Q 34, 371r; H 1663, 301r.

34 Frankenberg 1912: 499. // წინამდებარე თავი სომხურ თარგმანს აკლია.

35 Q 34, 371r-v; H 1663, 301r-v.

წიგნიდან ერთი მუხლია: „კაცსა წყნარსა და მიმცემსა უყუარს უფალი, ხოლო ამავით საქმეთა მისთა არა მოივსენებს“ (იგავ. 22,8ა).³⁶

12. IV,65: προς ψυχην δευλωσαν απο πολεμων δαιμονων των δια ψηλαφησης + (Ezek. 3,9).³⁷

თავი ძვ. სულისა მის მიმართ, რომელსა ეშინინ ველისველ შებმასა და ბრძოლასა ეშმაკისასა. **სიტყუა ეზეკიელ წინამწარმეტყველისაგან:** „და შენ, ძეო კაცისაო, ნუ გეშინინ მათგან, ნუცა განჰკრთები წინაშე მათსა, რამეთუ განგარისხონ შენ და შეკრბენ შენ ზედა გარემოჲს შენსა და შორის ღრიაკალთა დამკვდრებულ ხარ შენ. სიტყუათა მათთაგან ნუ გეშინინ და პირისა მათისაგან ნუ განჰკრთები, რამეთუ სახლი განმამწარებელთა არს“ (ეზეკ. 2,6).³⁸

აქ სომხურ-სირიულ ვერსიებში სიტყვისგებითი ციტატა მოტანილია ეზეკიელის წიგნის სხვა თავიდან: „ნუ გეშინინ მათგან, ნუცა შესძრწუნდები პირისა მათისაგან, რამეთუ სახლი განმამწარებელთა არს“ (ეზეკ. 3,9).

13. V,20: προς λογισμον διολον κατα του αδελφου τεκταινοντα + (Prov. 12,27).³⁹

თავი იწ. გულისსიტყვსა მის მიმართ, რომელი ზაკუეასა ძმისა მიმართ მაზრახებნ. **სიტყვსაგან იგავთაგან:** „ზაკუეა – გულსა შინა მოქმედსა ძვრისასა, ხოლო რომელთა ჰნებაჲს მშვდობისა ყოფად, იხარებდენ“ (იგავ. 12,20). „საძაგელ უფლისა – ბაგენი მზაკუეარნი, ხოლო რომელმან ყვს სარწმუნოებაჲ, – შეწყნარებულ მისა“ (იგავ. 12,22).⁴⁰

აქაც სომხურ-სირიულ ვერსიებში სიტყვისგებითი ციტატა მოტანილია იგავთა წიგნის სხვა მუხლიდან: „ვერ მიემთხვოს ზაკული ნადირსა, ხოლო მონაგებ პატიოსან არს კაცი წმიდაჲ“ (იგავ. 12,27).

14. VI,7: προς λογισμον απο ακηδίας την τε συγγειαν αυτου και τους υιους του οικου επιζητουντα και λογιζομενον οτι ο ακηδίας δαιμων πολυ ισχυρος και οτι δη αδυναμω των λογισμων αυτου εκπορευομενων και εμοι αντικειμενων περιγινεσθαι + (Deut. 28,7).⁴¹

თავი ი. სულისა მის მიმართ, მოწყინებისაგან თვსთა მიმართ სურვიელისა და და შეშინებულისა ბრძოლათაგან მტერისათა, რომელი ჰგონებნ, თუ

36 ციტატა მოგვაქვს ბაქარის ბიბლიიდან.

37 Frankenberg 1912: 511. // სომხური თარგმანისთვის (IV,69) იხ.: Sarghisean 1907: 272.

38 Q 34, 384v; H 1663, 313v.

39 Frankenberg 1912: 515. // სომხური თარგმანისთვის (V,20) იხ.: Sarghisean 1907: 278.

40 Q 34, 390r; H 1663, 317v.

41 Frankenberg 1912: 523. // სომხური თარგმანისთვის (VI,7) იხ.: Sarghisean 1907: 289.

ძლიერ არს ეშმაკი იგი მოწყინებისაჲ. **სიტყვსგებაჲ მუორისა ზეჲულისაგან:** „ნუ გეშინი პირისაგან მათისა, რამეთუ უფალი ღმერთი შენი შენ თანა არს, დიდი და ძლიერი. და მოსრნეს უფალმან ღმერთმან შენმან ყოველნი მტერნი შენნი პირისაგან შენისა“ (რჯლ. 7,21-22).⁴²

აქ სომხურ-სირიულ ვერსიებში სიტყვისგებითი ციტატა მოტანილია მეორე რჯულის სხვა თავიდან: „მოგცნეს შენ უფალმან ღმერთმან შენმან ყოველნი მტერნი შენნი ჳელთა შენთა და ყოველნი მჳდომნი შენნი შეიმჳსრნენ წინაშე პირსა შენსა! ერთსა გზასა ჳედა მოგიჳდენ შენ და ჳჳდით გზით ივლტოდიან პირისაგან შენისა“ (რჯლ. 28,7).

15. VI,29: προς λογισμον κοπων και εντολων θρησκευιας αποσπωντα + (Prov. 13,12).⁴³

თავი ლბ. გულისსიტყვსა მის მიმართ, რომელი არა წადიერ არნ შრომათა მიმართ მოლუაწებისათა. **სიტყვსგებაჲ იგავთაგან:** „პირი კაცისა გულისჳმისმყოფელისაჲ – ბრძენ, ხოლო თუალნი უგუნურთანი – კიდეთა ქუეყანისათა“ (იგავ. 17,24).⁴⁴

აქ სომხურ-სირიულ ვერსიებში სიტყვისგებითი ციტატა მოტანილია იგავთა წიგნის სხვა თავიდან: „უმჯობეს არს, რომელმან იწყოს შეწევნაჲ გულითა, ვიდრე რომელი აღუთქუმიდეს“ (იგავ. 13,12).

16. VII,18: προς λογισμους ημας προτρεποντας εις τον κοσμον εζειναι δια κερδους των ημας ορωντων + (Prov. 26,22).⁴⁵

თავი კა. გულისსიტყვსა მის მიმართ, რომელი მეტყვნ განსლვად სოფლად სარგებელად მრავალთა. **სიტყვსგებაჲ იგავთაგან:** „მოსჳე სლვაჲ ფერჳთაჲ და იგავნი პირისაგან უგუნურისა“ (იგავ. 26,7). „ვიხილე კაცი, რომელსა ეგონა თავი თჳსი ბრძენ, ხოლო სასოებაჲ აქუნდა უგუნურსა, ვიდრე მას“ (იგავ. 26,12).⁴⁶

აქ სომხურ-სირიულ ვერსიებში სიტყვისგებითი ციტატა მოტანილია იგავთა წიგნის სხვა მუხლიდან: „სიტყუა კუდკუეთილ ჩუკენი, ესენი ჳგუემედ საუნჯეთა მუცლისათა“ (იგავ. 26,22).

17. VIII,46: προς ψυχην ου πεπεισμενην οτι ουδεν αλλο φυγαδευει τους δαιμονας και φοβει η γυναις Χ. πασας τας αυτων μεθοδευιας ελεγχουσα τε και την

42 Q 34, 401v-402r; H 1663, 324v.

43 Frankenberg 1912: 527. // სომხური თარგმანისთვის (VI,31) იხ.: Sarghisean 1907: 294

44 Q 34, 405r-405v; H 1663, 326v.

45 Frankenberg 1912: 533. // სომხური თარგმანისთვის (VII,18) იხ.: Sarghisean 1907: 304.

46 Q 34, 417v; H 1663, 334r.

των κρυπτων λογισμων αυτων πονηριαν αποκαλυπτουσα + (Isa. 19,17).⁴⁷

თავი მჭ. სულისა მიმართ, რომელი უმეცარ არნ, ვითარმედ არარაჲ ესრეთ შეადრწუნებს ეშმაკთა და იოტებს მათ, ვითარ-იგი გულისკმისყოფად და მეცნიერებაჲ ქრისტესი და წოდებაჲ ღმობიერად სახელისა წმიდისა მისისა, რომელ-იგი ყოველთა მანქანებათა მათთა ამხილებს და მრავალთა მათ ღონისძიებათა მათთა განაჩიქებს. **სიტყვსგებაჲ ესაიაჲსგან:** „აჰა ესერა, უფალმან საბაოთ შეადრწუნნეს დიდებულნი ძლიერებითურთ და მაღალნი იგი გონებითა შემუსრნეს; და განსაცხრომელნი იგი დამდაბლდენ და დაეცნენ მაღალნი იგი სახელითა უფლისაჲთა“ (ეს. 10,33-34). „ჩუენ თანა არს ღმერთი! ცანთ წარმართთა და იძლიენით, ისმინეთ დასასრულადმდე ქუეყანისა, განძლიერებულნი ეგე იძლიენით. და რომელი ზრახვად ზრახოთ, განაქარვოს უფალმან, და სიტყუასა, რომელსა იტყოდით, არა დაადგრეს თქუენ შორის, რამეთუ ჩუენ თანა არს ღმერთი“ (ეს. 8,9-10).⁴⁸

აქ სომხურ-სირიულ ვერსიებში სიტყვისგებითი ციტატა მოტანილია ესაიას წიგნის სხვა თავიდან: „და იყოს სოფელი იგი ჰურიასტანისაჲ საშინელ ეგვბეტელთა. ყოველმან, რომელმან სახელ-სდევას მას მათ შორის, შეშინდეს ზრახვისა მისთვის, რომელი უფალსა საბაოთს უზრახავს მათ ზედა“ (ეს. 19,17).

როგორც ვხედავთ, სიტყვისგებითი თავები სომხურ-სირიულ ვერსიებში მსგავსი ბიბლიური ციტაციით ხასიათდება, მათთან მიმართებით თხზულების ექვთიმესეულ თარგმანში 17 განსხვავებული მონაკვეთი გამოვლინდა. ამ მხრივ განსაკუთრებით I თავი (ნაყროვანების) გამოირჩევა, რომელშიც 9 ასეთი შემთხვევა ფიქსირდება და ამ მაჩვენებლით ერთად აღებულ ყველა დანარჩენ თავს აჭარბებს. აღსანიშნავია, რომ ქართული ვერსიაში განსხვავებული ციტაცია უმეტესად მაინც იმავე ბიბლიური წიგნიდან ხორციელდება, რომლიდანაც სომხურ-სირიულში. თუმცა ექვთიმესეულ თარგმანში I თავის რამდენიმე სიტყვისგება (1, 2, 3, 9, 48) ორიგინალურ ვარიანტებსაც გვთავაზობს.

ქართული თარგმანი, როგორც ითქვა, იმიტაც გამოირჩევა, რომ მასში ზოგიერთი სიტყვისგება ბიბლიური ციტატებით კიდევ უფრო გამდიდრებულია, მაშინ როდესაც სომხურ-სირიულ ვერსიებში ერთ სიტყვისგებით თავში ერთი ბიბლიური ციტატა დასტურდება. ამგვარ მონაკვეთებს სიმრავლის გამო

47 Frankenberg 1912: 543. // სომხური თარგმანისთვის (VIII,48) იხ.: Sarghisean 1907: 319.

48 Q 848, 270r.

დეტალურად აღარ განვიხილავთ და ქვემოთ ცხრილში ვაჩვენებთ.

ტექსტოლოგიური კუთხით თხზულების სამი თარგმანის ფარგლებში გამოვლენილი მეტ-ნაკლებობა საგანგებო ყურადღებას იმსახურებს. არის შემთხვევები, როდესაც რომელიმე სიტყვისგებითი თავი სომხურ და სირიულ ვერსიებში დასტურდება, ხოლო ქართულ თარგმანს აკლია. ხდება ისეც, რომ ქართულსა და სომხურში არსებული ქვეთავები სირიულ ვერსიაში არ ჩანს, ანდა ქართულსა და სირიულში არის, ხოლო სომხურში – არა.

თხზულების რედაქციულ თავისებურებათა გასაანალიზებლად, სამივე თარგმანის საერთო და განსხვავებული თავების შეპირისპირებით გამოვყავით სამი წყვილი: 1. ქართული თარგმანის მიმართება სომხურ-სირიულთან; 2. სომხური თარგმანის მიმართება ქართულ-სირიულთან; 3. სირიული თარგმანის მიმართება ქართულ-სომხურთან.

1. თხზულების სომხურ-სირიულ ვერსიებთან მიმართებაში ქართულ თარგმანს შემდეგი თავები აკლია: I,10 (4 მეფ. 4,43-44); I,15 (ფს. 50,19); I,21 (იგავ. 10,3); I,54/53 (რომ. 14,2); II,16 (1 მეფ. 11,1-2); II,18 (4 მეფ. 23,35; 2 ნეშტ. 36,4ა); II,20 (ეზრა 9,11); II,39/42 (ქებ. 1,6); III,1 (დაბ. 14,22-23); III,53/46 (2 კორ. 4,18); IV,9 (გამ. 17,16); IV,28/25 (3 მეფ. 20,11); IV,42/39 (ფს. 37,18); IV,44/41 (ფს. 38,11); IV,49/46 (ფს. 82,5); IV,56/53 (იობ. 3,9); IV,62/59 (ეს. 50,5-8); IV,70/66 (მთ. 8,30-32); V,1 (დაბ. 30.10-11); V,2 (დაბ. 45,24); V,5 (გამ. 23,7); V,8 (2 მეფ. 16,11-12); V,13 (ფს. 136,4); V,37/33 (გოდება 3,58-60/3,58); V,48/44 (1 კორ. 7,21-22); V,59/55 (2 ტიმ. 2,24); VI,9 (მსაჯ. 2,20-3,2); VI,48/46 (საქმე 5,29); VII,6 (1 მეფ. 18,23); VII,7 (4 მეფ. 6,1-2); VII,16 (იგავ. 22,26-27); VII,21 (ეკლ. 3,7); VII,22 (იობ. 1,9-10); VII,23 (ეს. 10,16); VII,30 (მთ. 5,19); VIII,4 (გამ. 5,9); VIII,9 (ლევ. 24,15-16); VIII,10 (რიცხ. 10,36); VIII,12 (რჯლ. 6,16); VIII,40/39 (ეკლ. 9,4); VIII,55/49d (მთ. 15,11).

ექვთიმესეულ თარგმანში, გარდა ტექსტის ნაკლებობისა, რამდენიმე თავის მეტობაც გამოვლინდა. ამდენად, სომხურ-სირიულში არ გვხვდება შემდეგი თავები: I,21 (იგავ. 15,15 + იგავ. 15,21); II,3 (მთ. 5,29-30); II,4 (დაბ. 39,9); III,48 (ეს. 58,6); IV,2 (ინ. 16,20); IV,3 (ლკ. 12,32); IV,4 (ლკ. 10,19); V,52 (იაკ. 3,16); V,55 (1 პეტ. 2,1 + 1 პეტ. 1,22); V,59 (1 ინ. 3,18-19); VI,41 (ეს. 33,22); VI,53 (ებრ. 11,1); VI,55 (ებრ. 11,13-16); VI,58 (1 პეტ. 5,8-9); VII,34 (გალ. 5,26-27); VII,35 (გალ. 6,3-4); VII,36 (გალ. 6,7); VII,37 (ეფეს. 2,8-9); VIII,4 (ლკ. 16,15); VIII,29 (ფს. 67,2).

2. თხზულების სამივე ვერსიის ურთიერთშედარების შედეგად, სომხურ თარგმანში სამი ისეთი თავი აღმოჩნდა, რომელიც ქართულ-სირიულში არ ფიქსირდება, ესენია: III,33 (იგავ. 17,6ა); VI,11 (1 ნეშტ. 4,10); VIII,34 (იგავ. 16,21). ამის საპირწონედ, სომხურს ქართულ-სირიულ ვერსიებში არსებული ოთხი თავი აკლია: II,25/24 (ფს. 9,7-8); II,37/36 (იგავ. 6,25-26); II,38/37 (იგავ. 6,27-29);⁴⁹ III,43/33.⁵⁰

3. რაც შეეხება სირიულ თარგმანს, იგი ქართულ-სომხურთან მიმართებაში ტექსტის მეტობით არ გამოირჩევა, პირიქით კი 19 თავი აკლია, ესენია: I,44/46 (ეზეკ. 16,49); II,45/42 (იობ. 12,5); III,40/31 (იგავ. 15,27ა); III,8/46 (ლკ. 9,25); III,9/47 (ლკ. 12,15); III,10/48 (ლკ. 12,33); III,49 (საქმე 6,2); III,50 (საქმე 11,29); III,51 (საქმე 20,35); IV,26/23 (მსაჯ. 5,13); IV,27/24 (მსაჯ. 5,21); IV,65/68 (ბარუქ 4,25); V,24/26 (იგავ. 20,22); V,25/27 (იგავ. 20,13); V,26/28 (იგავ. 21,4); V,34/36 (ეს. 58,13); VI,12/10 (1 მეფ. 2,10); VII,26 (ბარუქ 4,3); VIII,45 (იობ. 42,6).

ამრიგად, როგორც ვხედავთ, თხზულების ქართული თარგმანი რედაქციულად აშკარად განსხვავდება სომხურ-სირიული ვერსიებისაგან. სომხური და სირიული ერთმანეთთან ახლოს მდგომი რედაქციები ჩანს, სადაც სომხური თარგმანი სიტყვისგებითი თავების რაოდენობით უფრო სრულია და უფრო ახლოსაც უნდა იდგეს დაკარგულ დედანთან.

დასკვნის სახით კვლევა ამგვარად შეიძლება შეფასდეს: 1. ექვთიმესეულ თარგმანს სომხურ-სირიულთან მიმართებაში სულ 41 თავი აკლია, ხოლო მეტი აქვს 20; 2. სომხურ ვერსიას ქართულ-სირიულთან მიმართებაში 4 თავი აკლია, მეტი აქვს 3; 3. სირიულ თარგმანს ქართულ-სომხურთან მიმართებაში 19 თავი აკლია, მეტობა კი არ გამოვლენილა.

ქვემოთ, თხზულების სამივე თარგმანის ურთიერთმიმართების წარმოსაჩენად, ცხრილის სახით მოგვაქვს სიტყვისგებით თავთა აღრიცხვა და მათში გამოვლენილი ბიბლიური ციტაცია. საერთო სურათიდან განსხვავებულ ჩვენებებს ვამუქებთ.⁵¹

49 ამ თავში ქართულ თარგმანს დამატებულია აქვს ციტატა „იგავ. 13,21“-დან.

50 ამ თავში ქართული და სირიული ვერსიები ერთმანეთისგან ბიბლიური ციტატებით სხვაობენ. ქართულში მოტანილია სამი ციტატა: „იგავ. 20,6“ + „2 კორ. 9,7“ + „იგავ. 28,27“, სირიულში კი, წესისამებრ, ერთი ციტატაა: „იგავ. 22,8ა“.

51 სომხური თარგმანის გამოცემაში (Sarghisean 1907: 217-323) ბიბლიური ციტაცია არ არის მითითებული, ცხრილში ნაჩვენები ციტაცია გარკვეულია ჩვენ მიერ. სირიული ვერსიის გამოცემაში (Frankenberg 1912: 472-545) ზოგიერთი ბიბლიური ციტატა არაზუსტადაა მითითებული, რომელსაც კომენტარის გარეშე ვასწორებთ თხზულების თანამედროვე თარგმანებიდან (Brakke 2009; Lazzeri – Eggejas 2010; Kocijančič – Širca 2015: 345-437).

Armenian

Syrian

Iberian

I

1. Gen. 49,14-15. 2. Ex. 38,26 (38,8). 3. Num. 11,18-20. 4. Deut. 6,11b-12. 5. Deut. 30,11. 6. Deut. 32,15. 7. 2 Kings 3,35. 8. 3 Kings 17,14. 9. 3 Kings 22,26-27. 10. 4 Kings 4,43-44. 11. Ps. 22,1. 12. Ps. 36,25. 13. Ps. 37,19. 14. Ps. 48,9-10. 15. Ps. 50,19. 16. Ps. 54,23. 17. Ps. 101,8. 18. Ps. 108,24. 19. Ps. 117,17. 20. Ps. 131,3-5. 21. Prov. 10,3. 22. Prov. 12,11a. 23. Prov. 16,26. om. Arm. 24. Prov. 17,1. 25. Prov. 19,10. 26. Prov. 20,1. 27. Prov. 20,25. 28. Prov. 22,9. 29. Prov. 23,20-21. 30. Prov. 23,31. 31. Prov. 24,15. 32. Sir. 4,21. 33. Prov. 26,24. 34. Prov. 27,6. 35. Eccl. 3,11. 36. Eccl. 7,2. 37. Eccl. 7,16. 38. Job. 2,10. 39. Mic. 2,10. 40. Hab. 3,18. 41. Isa. 5,20. 42. Isa. 30,20-21. 43. Jer. 15,15-16.	1. Gen. 49,14-15. 2. Ex. 38,26 (38,8). 3. Num. 11,18-20. 4. Deut. 6,11b-12. 5. Deut. 30,11. 6. Deut. 32,15. 7. 2 Kings 3,35. 8. 3 Kings 17,14. 9. 3 Kings 22,26-27. 10. 4 Kings 4,43-44. 11. Ps. 22,1. 12. Ps. 36,25. 13. Ps. 37,19. 14. Ps. 48,9-10. 15. Ps. 50,19. 16. Ps. 54,23. 17. Ps. 101,8. 18. Ps. 108,24. 19. Ps. 117,17. 20. Ps. 131,3-5. 21. Prov. 10,3. 22. Prov. 12,11a. 23. Prov. 14,23. om. Syr. 24. Prov. 17,1. 25. Prov. 19,10. 26. Prov. 20,1. 27. Prov. 20,25. 28. Prov. 22,9. 29. Prov. 23,20-21. 30. Prov. 23,31-32. 31. Prov. 24,15. 32. Sir. 4,21. 33. Prov. 26,24. 34. Prov. 27,6. 35. Eccl. 3,11. 36. Eccl. 7,2. 37. Eccl. 7,16. 38. Job. 2,10. 39. Mic. 2,10. 40. Hab. 3,18. 41. Isa. 5,20. 42. Isa. 30,20-21. 43. Jer. 15,15-16.	1. Mt. 7,13-14. 2. 1 Cor. 9,25-27. 3. Ex. 32,6 + Ps. 77,29-31. 4. Deut. 6,11b-12. 5. Deut. 30,11. 6. Deut. 32,15. 7. 1 Kings 14,24. 8. 3 Kings 17,14. 9. Heb. 11,37-38. om. Iber. 10. Ps. 22,1 + Ps. 22,5. 11. Ps. 36,25. 12. Mt. 6,31-33 + Ps. 37,19. 13. Ps. 48,9-11. om. Iber. 14. Ps. 54,23. 15. Mt. 26,41; Mk. 14,38 Lk. 22,40 + Ps. 101,8. 16. Ps. 108,24. 17. Ps. 117,17-18. 18. Ps. 131,4-5. om. Iber. 19. Prov. 12,11a + Prov. 20,1. 20. Prov. 14,23 + Prov. 10,26. 21. Prov. 15,15 + Prov. 15,21. 22. Prov. 15,16-17 + Prov. 17,1. 23. Prov. 19,10. 24. Prov. 20,1. 25. Prov. 20,25. 26. Prov. 22,9. 27. Prov. 23,20-21. 28. Prov. 23,31. 29. Prov. 24,15. 30. Sir. 4,21. 31. Prov. 26,25. 32. Prov. 27,6 + Eccl. 7,5 + Ps. 18,9-11 + Ps. 118,104-105 33. Eccl. 3,11. 34. Eccl. 7,2 + Eccl. 7,4. 35. Eccl. 7,16. 36. Job. 2,10. 37. Mic. 2,10. 38. Hab. 3,18. 39. Isa. 5,20 40. Isa. 26,16 41. Jer. 15,15-16.

44. Lam. 1,20. 45. Dan. 1,11-16. 46. Ezek. 16,49 47. Mt. 4,1-2. 48. Mt. 6,25; Lk. 12,22-23. 49. Mt. 7,14. 50. Lk. 3,11. 51. Acts 2,44-45. 52. Acts 14,22. 53. Rom. 13,14. 54. Rom. 14,2. 55. 1 Cor. 9,25. 56. 2 Cor. 4,8-10. 57. 2 Cor. 4,16. 58. 2 Cor. 5,1. 59. 2 Cor. 9,7. 60. 2 Cor. 12,10. 61. Eph. 5,18-19. 62. Phil. 4,5-6. 63. Phil. 4,12-13. 64. 1 Thess. 4,10-12. 65. 2 Thess. 3,10. 66. Heb. 12,11. 67. Heb. 13,16. 68. 1 Tim. 5,22-23. 69. James 4,4. 70. 1 Jn. 5,3-4.	44. Lam. 1,20. 45. Dan. 1,11-16. om. Syr. 46. Mt. 4,1-2. 47. Mt. 6,25; Lk. 12,22-23. 48. Mt. 7,14. 49. Lk. 3,11. 50. Acts 2,44-45. 51. Acts 14,22. 52. Rom. 13,14. 53. Rom. 14,2. 54. 1 Cor. 9,25. 55. 2 Cor. 4,8-10. 56. 2 Cor. 4,16. 57. 2 Cor. 5,1. 58. 2 Cor. 9,7. 59. 2 Cor. 12,10. 60. Eph. 5,18-19. 61. Phil. 4,5-6. 62. Phil. 4,12-13. 63. 1 Thess. 4,10-12. 64. 2 Thess. 3,10. 65. Heb. 12,11. 66. Heb. 13,16. 67. 1 Tim. 5,22-23. 68. James 4,4. 69. 1 Jn. 5,3-4.	42. Lam. 1,20-22. 43. Dan. 1,11-16. 44. Ezek. 16,49. 45. Ps. 34,13 + Ps. 101,5-6 + Mt. 4,1-2 + Ps. 123,8. 46. Mt. 6,25; Lk. 12,22-23. 47. Heb 11,33 + Heb. 11,37-38. 48. Lk. 3,11. 49. Acts 4,32-35. 50. Acts 14,22. 51. Rom. 13,14. om. Iber. 52. 1 Cor. 9,25. 53. 2 Cor. 4,8-10. 54. 2 Cor. 4,16. 55. 2 Cor. 5,1. 56. 2 Cor. 9,7; Prov. 22,8a. 57. 2 Cor. 12,10. 58. Eph. 5,18-19. 59. Phil. 4,5-6. 60. Phil. 4,12-13 61. 1 Thess. 2,9; 2 Thess. 3,8 + 1 Thess. 4,10-12. 62. 2 Thess. 3,10-12. 63. Heb. 12,11. 64. Heb. 13,16. 65. 1 Tim. 5,22-23. 66. James 4,4. 67. 1 Jn. 5,3-5.

II

om. Arm. 1. Ex. 20,17. 2. Ex. 23,22-23. 3. Ex. 23,29-30. 4. Ex. 30,14. 5. Ex. 32,33. 6. Deut. 6,3. 7. Deut. 6,13. 8. Deut. 7,17-18. 9. Deut. 9,3. 10. Deut. 12,8-9. 11. Deut. 33,29. 12. Judg. 4,14. 13. Judg. 16,20-21. 14. 1 Kings 2,1 15. 1 Kings 2,4-5.	om. Syr. 1. Ex. 20,17. 2. Ex. 23,22-23. 3. Ex. 23,29-30. 4. Ex. 30,14. 5. Ex. 32,33. 6. Deut. 6,3. 7. Deut. 6,13. 8. Deut. 7,17-18. 9. Deut. 9,3. 10. Deut. 12,8-9. 11. Deut. 33,29. 12. Judg. 4,14. 13. Judg. 16,20-21. 14. 1 Kings 2,1 15. 1 Kings 2,4-5.	4. Gen. 39,9. 5. Ex. 20,17. 6. Ex. 23,22-23. 7. Ex. 23,29-30. 8. Ex. 30,14. 9. Ex. 32,33. 10. Deut. 6,3 + Num. 32,23. 11. Deut. 6,13; Deut. 10,20. 12. Deut. 7,17-18. 13. Deut. 9,3. 14. Deut. 12,8-9. 15. Deut. 33,29 + Deut. 28,7 16. Judg. 4,14. 17. Judg. 16,20-21 18. 1 Kings 2,1. 19. 1 Kings 2,4-5.

16. 1 Kings 11,1-2. 17. 3 Kings 21,3. 18. 4 Kings 23,35. 19. Ezra 9,6-7. 20. Ezra 9,11. 21. Ps. 3,2-4. 22. Ps. 4,5. 23. Ps. 6,9-10. om. Arm 24. Ps. 12,4-5. 25. Ps. 17,43. 26. Ps. 29,12-13. 27. Ps. 34,4. 28. Ps. 34,5-6. 29. Ps. 34,13. 30. Ps. 36,10. 31. Ps. 51,7. 32. Ps. 128,5-6. 33. Prov. 1,26-27. 34. Prov. 5,20. om. Arm. om. Arm. 35. Prov. 17,3. 36. Prov. 26,11. 37. Eccl. 7,4. 38. Eccl. 10,4. 39. Song 1,6. 40. Job. 1,5. 41. Job. 7,1. 42. Job. 12,5. 43. Job. 12,25. 44. Job. 34,10. 45. Job. 41,13. 46. Isa. 14,30. 47. Isa. 32,6. 48. Jer. 20,12. 49. Lam. 1,9. 50. Lam. 1,11. 51. Lam. 2,19. 52. Lam. 3,55-57. 53. Dan. 4,31-32 (4,28-29); Dan. 4,22 (4,25). 54. Mt. 5,28. 55. Mt. 26,41. om. Arm.	16. 1 Kings 11,1-2. 17. 3 Kings 21,3. 18. 2 Chr. 36,4a; 4 Kings 23,35. 19. Ezra 9,6-7. 20. Ezra 9,11. 21. Ps. 3,2-4. 22. Ps. 4,5. 23. Ps. 6,9-10. 24. Ps. 9,7-8. 25. Ps. 12,4-5. 26. Ps. 17,43. 27. Ps. 29,12-13. 28. Ps. 34,4. 29. Ps. 34,5-6. 30. Ps. 34,13. 31. Ps. 36,10. 32. Ps. 51,7. 33. Ps. 128,5-6. 34. Prov. 1,26-27. 35. Prov. 5,20. 36. Prov. 6,25-26. 37. Prov. 6,27-29. 38. Prov. 17,3. 39. Prov. 26,11. 40. Eccl. 7,4. 41. Eccl. 10,4. 42. Song 1,6. 43. Job. 1,5. 44. Job. 7,1. om. Syr. 45. Job. 5,14. 46. Job. 34,10-11. 47. Job. 41,11. 48. Isa. 14,30. 49. Isa. 32,6. 50. Jer. 20,12. 51. Lam. 1,9. 52. Lam. 1,11. 53. Lam. 2,19. 54. Lam. 3,55-57. 55. Dan. 4,31-32 (4,28-29); Dan. 4,22 (4,25). 56. Mt. 5,28. 57. Mt. 26,41. om. Syr.	om. Iber. 20. 3 Kings 21,3. om. Iber. 21. Ezra B 8,23 + Ezra 9,6-7; Ezra A 8,71-73 + Ezra B 8,25-32. om. Iber. 22. Ps. 3,2-4. 23. Ps. 4,5. 24. Ps. 6,9-10. 25. Ps. 9,7-8. 26. Ps. 12,4-5. 27. Ps. 17,40-43. 28. Ps. 29,12. 29. Ps. 34,4. 30. Ps. 34,5-6. 31. Ps. 34,13. 32. Ps. 36,10. 33. Ps. 51,7. 34. Ps. 128,5-6. 35. Prov. 1,26-27 + Ps. 118,115. 36. Prov. 5,20 + Prov. 5,7-9 + Prov. 5,22. 37. Prov. 6,25-26. 38. Prov. 6,27-29 + Prov. 13,21. 39. Prov. 17,3. 40. Prov. 26,11. 41. Eccl. 7,4. 42. Eccl. 10,4. om. Iber. 43. Job. 1,5. 44. Job. 7,1. 45. Job. 12,5. 46. Job. 24,18 + Job. 12,25. 47. Job. 34,10. 48. Job. 41,13. 49. Isa. 14,30. 50. Isa. 32,6. 51. Jer. 20,12. 52. Lam. 1,9. 53. Lam. 1,11 + Ps. 108,21. 54. Lam. 2,19. 55. Lam. 3,55-57. 56. Dan. 4,31-32 (4,28-29); Dan. 4,22 (4,25). 1. Mt. 5,28. 2. Mt. 26,41; Mk. 14,38. 3. Mt. 5,29-30

56. 1 Cor. 6,9-10. 57. 1 Cor. 10,8. 58. Eph. 5,5. 59. James 1,13-14. 60. James 4,1. 61. 1 Pet. 4,12-13. 62. 1 Pet. 5,8-9. 63. 2 Pet. 2,9.	58. 1 Cor. 6,9-10. 59. 1 Cor. 10,8. 60. Eph. 5,5. 61. James 1,13-14. 62. James 4,1. 63. 1 Pet. 4,12-13. 64. 1 Pet. 5,8-9. 65. 2 Pet. 2,9.	57. 1 Cor. 6,9-10. 58. 1 Cor. 10,8. 59. Eph. 5,3-5. 60. James 1,13-14. 61. James 4,1. 62. 1 Pet. 4,12-13. 63. 1 Pet. 5,8-9. 64. 2 Pet. 2,9.

III

1. Gen. 14,22-23. 2. Gen. 28,20-22. 3. Ex. 21,16. 4. Ex. 23,9. 5. Lev. 19,18. 6. Lev. 25,17. 7. Lev. 25,35. 8. Lev. 25,46. 9. Deut. 15,7-8. 10. Deut. 28,17. 11. Judg. 8,2. 12. 3 Kings 8,61. 13. 3 Kings 19,19-21. 14. 4 Kings 4,38. 15. 4 Kings 5,25-27. 16. Ps. 15,5. 17. Ps. 26,10. 18. Ps. 33,3. 19. Ps. 36,32-33. 20. Ps. 44,11-12. 21. Ps. 61,11. 22. Ps. 83,11. 23. Ps. 83,12. 24. Ps. 118,36. 25. Ps. 139,6. 26. Ps. 143,4. 27. Prov. 3,3-4. 28. Prov. 3,27-28. 29. Prov. 11,4. 30. Prov. 13,8. 31. Prov. 15,27a. 32. Prov. 16,16. 33. Prov. 17,6a (17,4a). 34. . Prov. 22,1. om. Arm.	1. Gen. 14,22-23. 2. Gen. 28,20-22. 3. Ex. 21,16. 4. Ex. 23,9. 5. Lev. 19,18. 6. Lev. 25,17. 7. Lev. 25,35. 8. Lev. 25,46. 9. Deut. 15,7-8. 10. Deut. 28,17-18. 11. Judg. 8,2. 12. 3 Kings 8,61. 13. 3 Kings 19,19-21. 14. 4 Kings 4,38. 15. 4 Kings 5,25-27. 16. Ps. 15,5. 17. Ps. 26,10. 18. Ps. 33,3. 19. Ps. 36,32-33. 20. Ps. 44,11-12. 21. Ps. 61,11. 22. Ps. 83,11. 23. Ps. 83,12. 24. Ps. 118,36. 25. Ps. 139,6. 26. Ps. 143,4. 27. Prov. 3,3-4. 28. Prov. 3,27-28. 29. Prov. 11,4. 30. Prov. 13,8. om. Syr. 31. Prov. 16,16. om. Syr. 32. Prov. 22,1. 33. Prov. 22,8a.	om. Iber. 11. Gen. 28,20-22. 12. Ex. 21,16. 13. Ex. 23,9. 14. Lev. 19,18. 15. Lev. 25,17. 16. Lev. 25,35. 17. Lev. 25,46. 18. Deut. 15,7-8. 19. Deut. 28,17. 20. Judg. 8,2. 21. 3 Kings 8,61. 22. 3 Kings 19,19-21. 23. 4 Kings 4,38. 24. 4 Kings 5,25-27. 25. Ps. 15,5. 26. Ps. 26,10. 27. Ps. 33,3 + Ps. 33,11. 28. Ps. 36,32-34. 29. Ps. 44,11-12. 30. Ps. 61,11 + Ps. 38,7. 31. Ps. 83,11. 32. Ps. 83,12. 33. Ps. 118,36-37. 34. Ps. 139,5-6. 35. Ps. 143,4 + Ps. 143,7-8. 36. Prov. 3,3-4. 37. Prov. 3,27-28. 38. Prov. 15,16 + Prov. 16,8 + Prov. 11,4. 39. Prov. 13,8 + Prov. 11,28. 40. Prov. 15,27a. 41. Prov. 3,14-15. om. Iber. 42. Prov. 15,29 + Prov. 22,1. 43. Prov. 20,6 + 2 Cor. 9,7

35. Eccl. 1,2. 36. Eccl. 5,9. 37. Job. 1,21. 38. Isa. 58,7. om. Arm. 39. Mt. 5,7. 40. Mt. 5,40. 41. Mt. 5,42. 42. Mt. 6,19. 43. Mt. 6,24. 44. Mt. 7,12. 45. Mk. 10,23; Lk. 18,24. 46. Lk. 9,25. 47. Lk. 12,15. 48. Lk. 12,33. 49. Acts 6,2. 50. Acts 11,29. 51. Acts 20,35. 52. Rom. 12,8-9. 53. 2 Cor. 4,18. 54. 2 Cor. 9,6. 55. Eph. 4,32. 56. Phil. 2,4. 57. Phil. 3,7-8. 58. Col. 3,5-6. 59. Heb. 13,5. 60. 1 Tim. 6,7-9. 61. 1 Tim. 6,10. 62. 2 Tim. 2,4-5. 63. 1 Pet. 4,11. 64. 1 Jn. 3,17 + 65. 1 Jn. 3,18.	34. Eccl. 1,2. 35. Eccl. 5,9. 36. Job. 1,21. 37. Isa. 58,7. om. Syr. 38. Mt. 5,7. 39. Mt. 5,40. 40. Mt. 5,42. 41. Mt. 6,19. 42. Mt. 6,24. 43. Mt. 7,12. 44. Mk. 10,23; Lk. 18,24. om. Syr. om. Syr. om. Syr. om. Syr. om. Syr. 45. Rom. 12,8-9. 46. 2 Cor. 4,18. 47. 2 Cor. 9,6. 48. Eph. 4,32. 49. Phil. 2,4. 50. Phil. 3,7-8. 51. Col. 3,5-6. 52. Heb. 13,5. 53. 1 Tim. 6,7-9. 54. 1 Tim. 6,10. 55. 2 Tim. 2,4-5. 56. 1 Pet. 4,11. 57. 1 Jn. 3,17 + 58. 1 Jn. 3,18.	+ Prov. 28,27. 44. Eccl. 1,2. 45. Eccl. 5,9. 46. Job. 1,21. 47. Isa. 58,7. 48. Isa. 58,6. 1. Mt. 5,7. 2. Mt. 5,40. 3. Mt. 5,42. 4. Mt. 6,19-21. 5. Mt. 6,24. 6. Mt. 7,12. 7. Mk. 10,23-25; Lk. 18,24-25 Mt. 19,23-24. 8. Lk. 9,25. 9. Lk. 12,15. 10. Lk. 12,33. 49. Acts 6,2. 50. Acts 11,29. 51. Acts 20,35. 52. Rom. 12,8-13. om. Iber. 53. 2 Cor. 9,6-7. 54. Eph. 4,32. 55. Phil. 2,4; 1 Cor. 10,24. 56. Phil. 3,7-8. 57. Col. 3,5-6. 58. Heb. 13,5. 59. 1 Tim. 6,7-9. 60. 1 Tim. 6,10. 61. 2 Tim. 2,4-5. 62. 1 Pet. 1,22 + 1 Pet. 4,11 63. 1 Jn. 3,17-18.

IV

1. Ex. 2,23-24. 2. Ex. 3,7-8. 3. Ex. 5,22-23. 4. Ex. 6,6. 5. Ex. 13,17. 6. Ex. 14,25. 7. Ex. 15,9. 8. Ex. 15,16. 9. Ex. 17,16. 10. Ex. 23,20. 11. Lev. 26,6-7. 12. Deut. 1,29-30. 13. Deut. 2,24-25. 14. Deut. 1,29-30. 15. Deut. 3,24. 16. Deut. 4,31. 17. Deut. 8,16. 18. Deut. 20,3-4. 19. Deut. 32,31-32. 20. Josh. 1,9. 21. Josh. 10,25. 22. Judg. 5,12. 23. Judg. 5,13. 24. Judg. 5,21. 25. 1 Kings 16,23. 26. 1 Kings 17,45. 27. 1 Kings 17,47. 28. 3 Kings 20,11. 29. 4 Kings 6,16. 30. 4 Kings 6,17. 31. Ps. 2,4-5. 32. Ps. 6,3-5. 33. Ps. 10,1. 34. Ps. 16,13. 35. Ps. 19,8-9. 36. Ps. 26,1-2. 37. Ps. 26,3. 38. Ps. 31,7. 39. Ps. 34,1-3. 40. Ps. 34,17. 41. Ps. 36,15. 42. Ps. 37,18. 43. Ps. 37,22-23. 44. Ps. 38,11. 45. Ps. 54,22. 46. Ps. 68,7. 47. Ps. 70,10-11.	1. Ex. 2,23-24. 2. Ex. 3,7-8. 3. Ex. 5,22-23. 4. Ex. 6,6-7. 5. Ex. 13,17. 6. Ex. 14,25. 7. Ex. 15,9. 8. Ex. 15,16. 9. Ex. 17,16. 10. Ex. 23,20. 11. Lev. 26,6-7. 12. Deut. 1,29-30. 13. Deut. 2,24-25. 14. Deut. 1,29-30. 15. Deut. 3,24. 16. Deut. 4,31. 17. Deut. 8,16. 18. Deut. 20,3-4. 19. Deut. 31,6. 19a. Josh. 1,9. 20. Josh. 10,25. 21. Judg. 5,12. om. Syr. om. Syr. 22. 1 Kings 16,23. 23. 1 Kings 17,45. 24. 1 Kings 17,47. 25. 3 Kings 20,11. 26. 4 Kings 6,16. 27. 4 Kings 6,17. 28. Ps. 2,4-5. 29. Ps. 6,3-5. 30. Ps. 10,1. 31. Ps. 16,13. 32. Ps. 19,8-9. 33. Ps. 26,1-2. 34. Ps. 26,3. 35. Ps. 31,7. 36. Ps. 34,1-3. 37. Ps. 34,17. 38. Ps. 36,15. 39. Ps. 37,18. 40. Ps. 37,22-23. 41. Ps. 38,11. 42. Ps. 54,22. 43. Ps. 68,7. 44. Ps. 70,10-11.	5. Ex. 2,23-24. 6. Ex. 3,7-8. 7. Ex. 5,22-23. 8. Ex. 6,6. 9. Ex. 13,17. 10. Ex. 14,25. 11. Ex. 15,9. 12. Ex. 15,16. om. Iber. 13. Ex. 23,20. 14. Lev. 26,6-7. 15. Deut. 1,29-30. 16. Deut. 2,24-25. 17. Deut. 1,29-30; Deut. 3,22. 18. Deut. 3,23-24. 19. Deut. 4,31. 20. Deut. 8,16. 21. Deut. 20,3-4 + Deut. 9,3. 22. Deut. 32,31-35. 23. Josh. 1,9 + Josh. 1,5; Heb. 13,5. 24. Josh. 10,25. 25. Judg. 5,12. 26. Judg. 5,13. 27. Judg. 5,21. 28. 1 Kings 16,23. 29. 1 Kings 17,45. 30. 1 Kings 17,47. om. Iber. 31. 4 Kings 6,16. 32. 4 Kings 6,17. 33. Ps. 2,4-5. 34. Ps. 6,3-5. 35. Ps. 10,1. 36. Ps. 16,13. 37. Ps. 19,8-9. 38. Ps. 26,1-2. 39. Ps. 26,3. 40. Ps. 31,7. 41. Ps. 34,1-3. 42. Ps. 34,16-17. 43. Ps. 36,14-15. om. Iber. 44. Ps. 37,22-23. om. Iber. 45. Ps. 54,22-23. 46. Ps. 68,7. 47. Ps. 70,10-12.

48. Ps. 73,19. 49. Ps. 82,5. 50. Ps. 117,7. 51. Ps. 123,7-8. 52. Ps. 139,11. 53. Prov. 22,13. 54. Job. 1,10-11. 55. Job. 2,4-5. 56. Job. 3,9. 57. Job. 14,14. 58. Mic. 7,8. 59. Nah. 1,7. 60. Zech. 14,12. 61. Isa. 8,9-10. 62. Isa. 50,5-8. 63. Isa. 51,7. 64. Isa. 54,14. 65. Jer. 1,8. 66. Jer. 15,18. 67. Jer. 17,18. 68. Bar. 4,25. 69. Ezek. 3,9. 70. Mt. 8,30-32. 71. Jn. 14,1. om. Arm. om. Arm. om. Arm. 72. Acts 5,41. 73. Rom. 5,3-5. 74. Rom. 8,18. 75. 1 Cor. 10,13. 76. 2 Cor. 1,9-10. 77. 2 Cor. 5,17. 78. 2 Cor. 7,10. 79. James 4,7. 80. 1 Pet. 3,13-15	45. Ps. 73,19. 46. Ps. 82,5. 47. Ps. 117,7. 48. Ps. 123,7-8. 49. Ps. 139,11. 50. Prov. 22,13. 51. Job. 1,10-11. 52. Job. 2,4-5. 53. Job. 3,8-9. 54. Job. 14,14. 55. Mic. 7,8. 56. Nah. 1,7. 57. Zech. 14,12. 58. Isa. 8,9-10. 59. Isa. 50,5-8. 60. Isa. 51,7. 61. Isa. 54,14. 62. Jer. 1,8. 63. Jer. 15,18. 64. Jer. 17,18. om. Syr. 65. Ezek. 3,9. 66. Mt. 8,30-32. 67. Jn. 14,1. om. Syr. om. Syr. om. Syr. 68. Acts 5,41. 69. Rom. 5,3-5. 70. Rom. 8,18. 71. 1 Cor. 10,13. 72. 2 Cor. 1,9-10. 73. 2 Cor. 5,17. 74. 2 Cor. 7,10. 75. James 4,7. 76. 1 Pet. 3,13-15	48. Ps. 73,19. om. Iber. 49. Ps. 117,6-7. 50. Ps. 123,7-8. 51. Ps. 139,11 + Ps. 139,13. 52. Prov. 22,13. 53. Job. 1,9-11. 54. Job. 2,4-5. om. Iber. 55. Job. 14,14. 56. Mic. 7,7-8. 57. Nah. 1,7. 58. Zech. 14,12. 59. Isa. 8,9-10. om. Iber. 60. Isa. 51,7. 61. Isa. 54,14. 62. Jer. 1,8. 63. Lam. 3,58-60 + Jer. 15,18. 64. Jer. 17,18. 65. Bar. 4,25. 66. Ezek. 2,6 (cf. Ezek. 3,9). om. Iber. 1. Jn. 14,1-2. 2. Jn. 16,20. 3. Lk. 12,32. 4. Lk. 10,19. 67. Acts 5,41. 68. Rom. 5,3-5. 69. Rom. 8,18. 70. 1 Cor. 10,13. 71. 2 Cor. 1,9-10. 72. 2 Cor. 5,17. 73. 2 Cor. 7,10. 74. James 4,7. 75. 1 Pet. 3,13-15.

V

1. Gen. 33,10-11. 2. Gen. 45,24. 3. Ex. 20,16. 4. Ex. 23,1. 5. Ex. 23,7. 6. Lev. 19,17. 7. Num. 12,3. 8. 2 Kings 16,11-12. 9. Ps. 24,9. 10. Ps. 36,8-9. 11. Ps. 49,20. 12. Ps. 118,98. 13. Ps. 136,4. 14. Prov. 3,29. 15. Prov. 10,12. 16. Prov. 10,18. 17. Prov. 11,25. 18. Prov. 12,10. 19. Prov. 12,16. 20. Prov. 12,27. 21. Prov. 12,28. 22. Prov. 14,29. 23. Prov. 15,1. 24. Prov. 15,18. 25. Prov. 15,26. 26. Prov. 20,22. 27. Prov. 20,13. 28. Prov. 21,24. 29. Prov. 22,24-25. 30. Prov. 24,29. 31. Prov. 25,21-22. 32. Eccl. 7,9. 33. Eccl. 11,10. 34. Song 8,7. 35. Isa. 10,1. 36. Isa. 58,13. 37. Lam. 3,58-60. 38. Mt. 5,10. 39. Mt. 5,22. 40. Mt. 5,39. 41. Mt. 5,44-45. 42. Lk. 17,3-4. 43. Jn. 13,34. 44. Rom. 8,35. 45. Rom. 12,15-16.	1. Gen. 33,10-11. 2. Gen. 45,24. 3. Ex. 20,16. 4. Ex. 23,1. 5. Ex. 23,7. 6. Lev. 19,17. 7. Num. 12,3. 8. 2 Kings 16,11-12. 9. Ps. 24,9. 10. Ps. 36,8-9. 11. Ps. 49,20. 12. Ps. 118,98-99. 13. Ps. 136,4. 14. Prov. 3,29. 15. Prov. 10,12. 16. Prov. 10,18. 17. Prov. 11,25. 18. Prov. 12,10. 19. Prov. 12,16. 20. Prov. 12,27. 21. Prov. 12,28. 22. Prov. 14,29. 23. Prov. 15,1. 24. Prov. 15,18. 25. Prov. 15,26. om. Syr. om. Syr. om. Syr. 26. Prov. 22,24-25. 27. Prov. 24,29. 28. Prov. 25,21-22. 29. Eccl. 7,9. 30. Eccl. 11,10. 31. Song 8,7. 32. Isa. 10,1. om. Syr. 33. Lam. 3,58. 34. Mt. 5,10. 35. Mt. 5,22. 36. Mt. 5,39. 37. Mt. 5,44-45. 38. Lk. 17,3-4. 39. Jn. 13,34. 40. Rom. 8,35. 41. Rom. 12,15-16.	om. Iber. om. Iber. 7. Ex. 20,16 + Ex. 23,1 om. Iber. + Lev. 19,17. 8. Num. 12,3. om. Iber. 9. Ps. 24,9. 10. Ps. 36,8-9. 11. Ps. 49,20. 12. Ps. 118,98. om. Iber. 13. Prov. 3,29 + Prov. 10,12. 14. Prov. 10,18. 15. Prov. 11,25 + Prov. 26,20. 16. Prov. 12,10. 17. Prov. 12,16. 18. Prov. 12,20 + Prov. 12,22. 19. Prov. 12,28. 20. Prov. 14,29. 21. Prov. 15,1. 22. Prov. 15,18. 23. Prov. 15,26. 24. Prov. 20,22. 25. Prov. 20,13. 26. Prov. 21,24. 27. Prov. 22,24-25. 28. Prov. 24,29. 29. Prov. 25,21-22. 30. Eccl. 7,9. 31. Eccl. 11,10. 32. Song 8,7. 33. Isa. 10,1. 34. Isa. 58,13. om. Iber. 2. Mt. 5,10. 3. Mt. 5,22. 4. Mt. 5,39; Lk. 6,29. 1. Mt. 5,44-45. 5. Lk. 17,3-4. 6. Jn. 13,34. 35. Rom. 8,35. 36. Rom. 12,15-16.

46. Rom. 12,17. 47. 1 Cor. 6,7-8. 48. 1 Cor. 7,21-22. 49. 1 Cor. 13,1-8. 50. Gal. 5,22-23. 51. Cal. 6,2. 52. Gal. 6,9. 53. Eph. 4,26-27. 54. Eph. 4,31. 55. Phil. 2,14-15. 56. Col. 3,8-9. 57. 1 Thess. 5,15. 58. 1 Tim. 1,5. 59. 2 Tim. 2,24. 60. 2 Tim. 3,12. 61. Philem. 18 62. James 1,19-20. om. Arm. 63. James 3,17-18. 64. James 4,11-12. om. Arm. 65. 1 Pet. 3,9. 66. 1 Jn. 2,9. 67. 1 Jn. 3,15. om. Arm. 68. 1 Jn. 4,20.	42. Rom. 12,17. 43. 1 Cor. 6,7-8. 44. 1 Cor. 7,21-22. 45. 1 Cor. 13,1-8. 46. Gal. 5,22-23. 47. Cal. 6,2. 48. Gal. 6,9. 49. Eph. 4,26-27. 50. Eph. 4,31. 51. Phil. 2,14-15. 52. Col. 3,8-9. 53. 1 Thess. 5,15. 54. 1 Tim. 1,5. 55. 2 Tim. 2,24. 56. 2 Tim. 3,12. 57. Philem. 18 58. James 1,19-20. om. Syr. 59. James 3,17-18. 60. James 4,11-12. om. Syr. 61. 1 Pet. 3,9. 62. 1 Jn. 2,9. 63. 1 Jn. 3,15. om. Syr. 64. 1 Jn. 4,20.	37. Rom. 12,17-19. 38. 1 Cor. 6,7-8. om. Iber. 39. 1 Cor. 13,1-8. 40. Gal. 5,22-23. 41. Cal. 6,2. 42. Gal. 6,9-10. 43. Eph. 4,26-27. 44. Eph. 4,31-32. 45. Phil. 2,14-15. 46. Col. 3,8-9. 47. 1 Thess. 5,15. 48. 1 Tim. 1,5. om. Iber. 49. 2 Tim. 3,12. 50. Philem. 18-19. 51. James 1,19-20. 52. James 3,16. 53. James 3,17-18. 54. James 4,11-12. 55. 1 Pet. 2,1 + 1 Pet. 1,22. 56. 1 Pet. 3,9. 57. 1 Jn. 2,9. 58. 1 Jn. 3,15. 59. 1 Jn. 3,18-19. 60. 1 Jn. 4,20-21 + 1 Jn. 5,2.

VI

1. Gen. 3,19. 2. Ex. 22,28. 3. Num. 13,21. 4. Deut. 6,4-5. 5. Deut. 6,6-7. 6. Deut. 7,15. 7. Deut. 28,7. 8. Josh. 1,8. 9. Judg. 2,20-3,2. 10. 1 Kings 2,10. 11. 1 Chr. 4,10. 12. Ps. 6,7. 13. Ps. 24,18. 14. Ps. 26,13. 15. Ps. 33,2. 16. Ps. 36,3. 17. Ps. 36,34.	1. Gen. 3,19. 2. Ex. 22,28. 3. Num. 13,21. 4. Deut. 6,4-5. 5. Deut. 6,6-7. 6. Deut. 7,15. 7. Deut. 28,7. 8. Josh. 1,8-9. 9. Judg. 2,20-3,2. om. Syr. om. Syr. 10. Ps. 6,7. 11. Ps. 24,18. 12. Ps. 26,13. 13. Ps. 33,2. 14. Ps. 36,3. 15. Ps. 36,34.	4. Gen. 3,19. 5. Ex. 22,28. 6. Num. 13,21 + Lk. 21,19. 7. Deut. 6,4-5 + Lev. 19,18. 8. Deut. 6,6-7. 9. Deut. 7,15. 10. Deut. 7,21-22. 11. Josh. 1,8-9. om. Iber. 12. 1 Kings 2,10. om. Iber. 13. Ps. 6,7. 14. Ps. 24,18. 15. Ps. 26,13-14. 16. Ps. 33,2. 17. Ps. 36,3. 18. Ps. 36,34.

18. Ps. 37,11.
 19. Ps. 37,12-13.
 20. Ps. 39,2.
 21. Ps. 41,4.
 22. Ps. 41,6.
 23. Ps. 55,2.
 24. Ps. 65,12.
 25. Ps. 72,28.
 26. Ps. 76,3-4.
 27. Ps. 102,15.
 28. Ps. 131,14.
 29. Ps. 142,3-4.
 30. Prov. 6,9-11.
 31. Prov. 13,12.
 32. Prov. 18,1.
 33. Job. 5,17-19.
 34. Job. 8,8-9.
 35. Job. 10,20-22.
 36. Job. 34,9.
 37. Mic. 4,5.
 38. Mic. 7,9.
 39. Isa. 41,11-12.
om. Arm.
 40. Jer. 14,7-8.
 41. Jer. 31,16-17.
 42. Lam. 3,25-26.
 43. Lam. 3,27-31.
 44. Dan. 3,34-35.
 45. Mt. 8,22.
 46. Mt. 19,29.
 47. Lk. 14,26.
 48. Acts 5,29.
 49. Rom. 12,12.
 50. 1 Cor. 10,10.
 51. 2 Cor. 11,23-28.
 52. Eph. 5,20-21.
 53. Phil. 1,29.
 54. Heb. 10,36-38.
om. Arm.
 55. Heb. 13,14.
om. Arm.
 56. Heb. 11,36-38.
 57. Heb. 13,17.
om. Arm.
 58. James 1,2-4.
 59. James 1,12.

16. Ps. 37,11.
 17. Ps. 37,12-13.
 18. Ps. 39,2.
 19. Ps. 41,4.
 20. Ps. 41,6.
 21. Ps. 55,2.
 22. Ps. 65,12.
 23. Ps. 72,28.
 24. Ps. 76,3-4.
 25. Ps. 102,15.
 26. Ps. 131,14.
 27. Ps. 142,3-4.
 28. Prov. 6,9-11.
 29. Prov. 13,12.
 30. Prov. 18,1.
 31. Job. 5,17-19.
 32. Job. 8,8-9.
 33. Job. 10,20-22.
 34. Job. 34,9.
 35. Mic. 4,5.
 36. Mic. 7,9.
 37. Isa. 41,11.
om. Syr.
 39. Jer. 14,7-8.
 38. Jer. 31,16-17.
 40. Lam. 3,25-26.
 41. Lam. 3,27-31.
 42. Dan. 3,34-35.
 43. Mt. 8,22.
 44. Mt. 19,29.
 45. Lk. 14,26.
 46. Acts 5,29.
 47. Rom. 12,12.
 48. 1 Cor. 10,10.
 49. 2 Cor. 11,23-28.
 50. Eph. 5,20-21.
 51. Phil. 1,29.
 52. Heb. 10,36-38.
om. Syr.
 53. Heb. 13,14.
om. Syr.
 54. Heb. 11,36-38.
 55. Heb. 13,17.
om. Syr.
 56. James 1,2-4.
 57. James 1,12.

19. Ps. 37,11.
 20. Ps. 37,12-13.
 21. Ps. 39,2.
 22. Ps. 41,4.
 23. Ps. 41,6.
 24. Ps. 55,2-3.
 25. Ps. 65,12.
 26. Ps. 72,28.
 27. Ps. 76,3-4.
 28. Ps. 102,15.
 29. Ps. 131,14.
 30. Ps. 142,3-4.
 31. Prov. 6,9-11.
 32. **Prov. 17,24.**
 33. Prov. 18,1.
 34. Job. 5,17-19.
 35. Job. 8,8-9.
 36. Job. 10,20-21.
 37. Job. 34,9 + **Job. 22,25-27.**
 38. Mic. 4,5.
 39. Mic. 7,9.
 40. Isa. 41,11-13.
 41. Isa. 33,22.
 42. Jer. 14,7-8.
 43. Jer. 31,16-17.
 44. Lam. 3,25-26.
 45. Lam. 3,27-31.
 46. Dan. 3,34-35.
 1. Mt. 8,21-22 (cf. Lk. 9,60).
 2. Mt. 19,29.
 3. Lk. 14,26.
om. Iber.
 47. Rom. 12,12.
 48. 1 Cor. 10,10.
 49. 2 Cor. 11,23-28.
 50. Eph. 5,20-21.
 51. Phil. 1,29.
 52. Heb. 10,36-38.
 53. Heb. 11,1.
 54. Heb. 13,14.
 55. Heb. 11,13-16.
 56. Heb. 11,36-38.
 57. Heb. 13,17.
 58. 1 Pet. 5,8-9.
 59. James 1,2-4.
 60. James 1,12.

VII

1. Gen. 19,17. 2. Num. 11,29. 3. Num. 17,4-5 (16,39-40). 4. Deut. 16,20. 5. Deut. 22,10. 6. 1 Kings 18,23. 7. 4 Kings 6,1-2. 8. Ps. 5,10. 9. Ps. 83,4. 10. Ps. 118,115. 11. Ps. 141,4. 12. Prov. 10,19. 13. Prov. 14,12; 16,25. 14. Prov. 18,13. 15. Prov. 20,11. 16. Prov. 22,26-27. 17. Prov. 23,9. 18. Prov. 26,22. 19. Prov. 26,25. 20. Prov. 27,2. 21. Eccl. 3,7. 22. Job. 1,9-10. 23. Isa. 10,16. 24. Isa. 40,6-8. 25. Jer. 17,14. 26. Bar. 4,3. 27. Lam. 3,52-53. 28. Dan. 13,55. 29. Dan. 13,59. 30. Mt. 5,19. 31. Mt. 6,1. 32. Mt. 6,5-6. 33. Mt. 6,16. 34. Mt. 12,36-37. 35. Lk. 10,20. 36. Jn. 8,44. 37. Acts 8,20. 38. 1 Cor. 3,19. 39. 2 Cor. 10,17-18. 40. Gal. 1,10. om. Arm. om. Arm. om. Arm. om. Arm. 41. Heb. 5,4. 42. James 3,1-2. 43. James 4,3. 44. 1 Jn. 2,15-16.	1. Gen. 19,17. 2. Num. 11,29. 3. Num. 17,4-5 (16,39-40). 4. Deut. 16,20. 5. Deut. 22,10. 6. 1 Kings 18,23. 7. 4 Kings 6,1-2. 8. Ps. 5,10. 9. Ps. 83,4. 10. Ps. 118,115. 11. Ps. 139,6. 12. Prov. 10,19. 13. Prov. 14,12; 16,25. 14. Prov. 18,13. 15. Prov. 20,11. 16. Prov. 22,26-27. 17. Prov. 23,9. 18. Prov. 26,22. 19. Prov. 26,24-25. 20. Prov. 27,2. 21. Eccl. 3,7. 22. Job. 1,9-10. 23. Isa. 10,16. 24. Isa. 40,6-8. 25. Jer. 17,14. om. Syr. 26. Lam. 3,53. 27. Dan. 13,55. 28. Dan. 13,59. 29. Mt. 5,19. 30. Mt. 6,1. 31. Mt. 6,5-6. 32. Mt. 6,16. 33. Mt. 12,36-37. 34. Lk. 10,20. 35. Jn. 8,44. 36. Acts 8,20. 37. 1 Cor. 3,19. 38. 2 Cor. 10,17-18. 39. Gal. 1,10. om. Syr. om. Syr. om. Syr. om. Syr. 40. Heb. 5,4. 41. James 3,1-2. 42. James 4,3. 43. 1 Jn. 2,15.	7. Gen. 19,17. 8. Num. 11,29. 9. Num. 17,4-5 + Num. 18,7. 10. Deut. 16,20. 11. Deut. 22,10. om. Iber. om. Iber. 12. Ps. 5,10-11. 13. Ps. 83,4-7. 14. Ps. 118,115. 15. Ps. 141,4. 16. Prov. 10,19. 17. Prov. 14,12; 16,25. 18. Prov. 18,13. 19. Prov. 20,11 + Prov. 18,19. om. Iber. 20. Prov. 23,9. 21. Prov. 26,7 + Prov. 26,12. 22. Prov. 26,25. 23. Prov. 27,2 + Prov. 13,7. om. Iber. om. Iber. om. Iber. 24. Isa. 40,6-8; 1 Pet. 1,24-25. 25. Jer. 17,14. 26. Bar. 4,3. 27. Lam. 3,52-54. 28. Dan. 13,55. 29. Dan. 13,59. om. Iber. 1. Mt. 6,1. 2. Mt. 6,5-6. 3. Mt. 6,16. 4. Mt. 12,36-37. 5. Lk. 10,20. 6. Jn. 8,44. 30. Acts 8,20-21. 31. 1 Cor. 1,19 + 1 Cor. 3,19. 32. 1 Cor. 1,31; 2 Cor. 10,17. 33. Gal. 1,10. 34. Gal. 5,25-26. 35. Gal. 6,3-4. 36. Gal. 6,7. 37. Eph. 2,8-9. 38. Heb. 5,4. 39. James 3,1-2. 40. James 4,3. 41. 1 Jn. 2,15-17.

VIII

1. Gen. 3,14.
2. Gen. 18,27.
3. Gen. 48,15-16.
4. Ex. 5,9.
5. Ex. 15,1-2.
6. Ex. 15,6-7.
7. Ex. 23,20-21.
8. Lev. 19,32.
9. Lev. 24,15-16.
10. Num. 10,35.
11. Num. 14,6-9.
12. Deut. 6,16.
13. Deut. 8,17-18.
14. Deut. 9,4-5.
15. Deut. 28,16-17.
16. Deut. 30,15.

17. Josh. 5,13-14.
18. 1 Kings 2,25.
19. 3 Kings 18,42.
20. 4 Kings 19,6-7.
21. 4 Kings 19,15-16.
22. Ezra A 4,59-60.
23. Ps. 7,2-3.
24. Ps. 35,12.
25. Ps. 43,7-8.
26. Ps. 49,16-17.
27. Ps. 61,4.
om. Arm.
28. Ps. 64,4.
29. Ps. 74,6.
30. Ps. 126,1.
31. Prov. 3,34.
32. Prov. 4,17.
33. Prov. 13,20.
34. Prov. 16,21.
35. Prov. 18,19.
36. Prov. 20,9.
37. Prov. 28,14.
38. Eccl. 3,20.
39. Eccl. 7,20.
40. Eccl. 9,4.
41. Job. 13,4.
42. Job. 13,7.
43. Job. 14,4-5.
44. Job. 22,3-4.
45. Job. 42,6.

1. Gen. 3,14.
2. Gen. 18,27.
3. Gen. 48,15-16.
4. Ex. 5,9.
5. Ex. 15,1-2.
6. Ex. 15,6-7.
7. Ex. 23,20-21.
8. Lev. 19,32.
9. Lev. 24,15-16.
10. Num. 10,35.
11. Num. 14,6-9.
12. Deut. 6,16.
13. Deut. 8,17-18.
14. Deut. 9,4-5.
15. Deut. 28,16-17.
16. Deut. 30,15.

17. Josh. 5,13-14.
18. 1 Kings 2,25.
19. 3 Kings 18,42.
20. 4 Kings 19,6-7.
21. 4 Kings 19,15-16.
22. Ezra A 4,59-60.
23. Ps. 7,2-3.
24. Ps. 35,12.
25. Ps. 43,7-8.
26. Ps. 49,16-17.
27. Ps. 61,4.
om. Syr.
28. Ps. 64,4.
29. Ps. 74,6.
30. Ps. 126,1.
31. Prov. 3,34.
32. Prov. 4,17.
33. Prov. 13,20.
om. Syr.
34. Prov. 18,19.
35. Prov. 20,9.
36. Prov. 28,14.
37. Eccl. 3,20.
38. Eccl. 7,20.
39. Eccl. 9,4.
40. Job. 13,4.
41. Job. 13,7.
42. Job. 14,4-5.
43. Job. 22,3.
om. Syr.

6. Gen. 3,14.
7. Gen. 18,27.
8. Gen. 48,15-16.
om. Iber.
9. Ex. 15,1-2.
10. Ex. 15,6-7.
11. Ex. 23,20-21.
12. Lev. 19,32.
om. Iber.
om. Iber.
13. Num. 14,6-9.
om. Iber.
14. Deut. 8,17-18.
15. Deut. 9,4-5.
16. Deut. 28,16-17.
17. Deut. 30,15 + **Deut. 30,19**
+ **Ps. 49,3-6** + **Ps. 96,2-3**
+ **Mt. 25,31-33.**
18. Josh. 5,13-15.
19. 1 Kings 2,25.
20. 3 Kings 18,42.
21. 4 Kings 19,6-7.
22. 4 Kings 19,15-16.
23. Ezra A 4,59-60.
24. Ps. 7,2-3.
25. Ps. 35,12.
26. Ps. 43,7-8.
27. Ps. 49,16-17.
28. Ps. 61,4.
29. Ps. 67,2.
30. Ps. 64,4.
31. Ps. 74,6.
32. Ps. 126,1.
33. Prov. 3,34.
34. Prov. 4,13-17.
35. Prov. 13,20.
om. Iber.
36. Prov. 18,19.
37. Prov. 20,9.
38. Prov. 28,14.
39. Eccl. 3,20.
40. Eccl. 7,20.
om. Iber.
41. Job. 13,4.
42. Job. 13,7.
43. Job. 14,4-5 + **Job. 15,14.**
44. Job. 22,3-4.
45. Job. 42,6.

46. Zech. 3,2. 47. Isa. 5,21. 48. Isa. 19,17. 50. Jer. 10,11. 49. Jer. 10,23. 51. Lam. 3,31-33. 52. Lam. 3,43-44. 53. Ezek. 28,9-10. 54. Mt. 7,3. 55. Mt. 15,11. 56. Mk. 9,29. 57. Mk. 10,44 (cf. Mk. 9,35). om. Arm. 58. Lk. 17,10. 59. Lk. 14,11; Lk. 18,14. 60. Rom. 14,3 + 61. Rom. 14,3. 62. 1 Cor. 15,10. 63. 2 Cor. 11,14-15. 64. Gal. 6,1. 65. Phil. 3,12. 66. 1 Jn. 1,8-9. 67. Jude 24-25.	44. Zech. 3,2. 45. Isa. 5,21. 46. Isa. 19,17. 47. Jer. 10,11. 48. Jer. 10,23. 49. Lam. 3,31-33. 49a. Lam. 3,43-45 49b. Ezek. 28,9-10. 49c. Mt. 7,3. 49d. Mt. 15,11. 49e. Mk. 9,29. 50. Mk. 9,35 (cf. Mk. 10,44). om. Syr. 51. Lk. 17,10. 52. Lk. 14,11; Lk. 18,14. 53. Rom. 14,3 + 54. Rom. 14,3. 55. 1 Cor. 15,10. 56. 2 Cor. 11,14-15. 57. Gal. 6,1. 58. Phil. 3,12. 59. 1 Jn. 1,8-9. 60. Jude 24-25.	46. Zech. 3,2. 47. Isa. 5,21. 48. Isa. 10,33-34 + Isa. 8,9-10. 50. Jer. 10,11. 49. Jer. 10,23. 51. Lam. 3,31-33. 52. Lam. 3,43-44 + Lam. 3,55-57. 53. Ezek. 28,9-10. 1. Mt. 7,3. om. Iber. 2. Mk. 9,29 (cf. Mt. 17,21). 3. Mk. 10,43-44 (cf. Mk. 9,35). 4. Lk. 16,15. 5. Lk. 17,10 + Lk. 14,11; Lk. 18,14; Mt. 23,12. 54. Rom. 14,3-4. 55. 1 Cor. 15,10 + 1 Cor. 1,29. 56. 2 Cor. 11,14-15. 57. Gal. 6,1-2. 58. Phil. 3,12. 59. 1 Jn. 1,8-9. 60. Jude 24-25 + 1 Jn. 2,1-3.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. **კოჭლამაზაშვილი 2019:** კოჭლამაზაშვილი ე., ევაგრე პონტოელის Antirrhetikos-ის ძველი ქართული თარგმანი, თბილისი, 2019.
2. **მასხარაშვილი 1984:** მასხარაშვილი ს., ევაგრე პონტოელის ცხოვრება-მოღვაწეობა და მისი თხზულებათა ქართული თარგმანი, ძველი ქართული მწერლობის მატრიანე, I, თბილისი, 1984.
3. **ტყეშელაშვილი 2019:** ტყეშელაშვილი ლ., წმინდა მაქსიმე აღმსარებლის სახელით ცნობილი ასკეტური ძეგლი „სიტყვისგებისათვის ვნებათაძა“ და მისი ექვთიმე ათონელისეული თარგმანი, მრავალთავი, ფილოლოგიურ-ისტორიული ძიებანი, 26 (2019): 127-138.
4. **Bibl. vet. patrum VII:** Bibliotheca veterum patrum atique scriptorum ecclesiasticorum, postrema Lugdunensi multo locupletior atque accuratior, by Andreas Gallandi, Tomus VII, Venetiis, 1770.
5. **Brakke 2009:** Evagrius of Pontus, Talking Back, A Monastic Handbook for Combating Demons, Translated with an Introduction by David Brakke, Collegeville – Minnesota, 2009.
6. **Bunge 1997:** Bunge G., “Evagrius Pontikos, Der Prolog des Antirrhetikos”, Studia Monastica 39 (1997): 77-106.
7. **Bunge – Lazzeri 2005:** Evagrio Pontico, contro i pensieri malvagi, antirrhetikos, introduzione di G. Bunge, traduzione e note a cura di V. Lazzeri, Magnano/Bose, 2005.
8. **Christoph 2004:** Christoph J., “The Significance of Acedia and Apatheia in Evagrius Ponticus”, American Benedictine Review 55, no. 2-3 (2004): 121-50, 273-307.
9. **Frankenberg 1912:** Frankenberg W., Euagrius Ponticus, Abhandlungen der königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philologisch-historische Klasse, Berlin, 1912.
10. **Kocijančič – Širca 2015:** Evagrius Ponticus, Spisi in Pisma, Translated by Gorazd Kocijančič and Alen Širca, Ljubljana, 2015.
11. **Lazzeri – Eggejas 2010:** Evagrius Ponticus, Contra los pensamientos malignos, Antirrhetikos, Translated by Valerio Lazzeri and Júlio Eggejas, Lima, 2010.

12. **PG:** Patrologiae cursus completus, Series Graeca, accurante et recognoscente J.P. Migne, Paris, 1857-1866.
13. **Quasten 1986:** Quasten J., Patrology, vol. III, The Golden Age of Greek Patristic Literature, Westminster, 1986.
14. **Sarghisean 1907:** Sarghisean P. B., The Life and Works of the Holy Farher Evagrius Ponticus in an Armenian Version of the Fifth Century with Introduction and Notes (in Armenian), Venice, 1907.
15. **Sims-Williams 1985:** Sims-Williams N., “The Christian Sogdian Manuscript C2”, Schriften zur Geschichte und Kultur des alten Orients, Berliner Turfaufschichte 12 (Berlin, 1985): 168-182.
16. **Trunk 2010:** Evagrius Ponticus, Die grosse Widerrede, Translated by Leo Trunk, Quellen der Spiritualität 1, Münsterschwarzach, 2010.

**“Antirrheticus” of Evagrius Ponticus
And Its Translated Version by St. Euthymius the Athonite**

Résumé

The present work examines Euthymius the Athonite’s translation of Evagrius Ponticus’ writing “Antirrheticus” and its relation to the Armenian-Syrian versions of the work. The Armenian and Syrian translations are editorially close to each other, of which the Armenian is relatively extensive - therefore should be closer to the lost Greek original. The Georgian translation is a clearly different edition, which differs from the Armenian-Syrian versions by the length of the text. In addition, in Euthymius’ translation, it is not Evagrius Ponticus but St. Maxime the Confessor named as the author of the text.

For indicative purposes, the biblical citations found in all three versions of “Antirrheticus” and their interrelationships are presented in parallel columns in the form of a table, according to chapters of discourse.

ლაშა ტყეშელაშვილი

სვიმონ მესოპოტამიელის სწავლისა და
წმ. იოანე მოწყალის აკოფთეგების წმ. ექვთიმე
ათონელისეული თარგმანი

შესავალი

ქართულ სასულიერო მწერლობაში სვიმეონ მესობოტამიელის სახელით ცნობილია ერთი სწავლა, რომელიც 1047 წლით დათარიღებულ ხელნაწერ A 1101-ში გვხვდება და წმ. ექვთიმე ათონელისეულ († 1028) თარგმანს წარმოადგენს.¹ აღნიშნული სწავლის სრული სახელწოდებაა: „თქუმული წმიდისა სვმიონ მესობოტამიელისაჲ სიკუდილისათჳს“ (A 1101, 167v-169v). მასთან იგივე თემის ფარგლებში მიერთებულია წმ. იოანე მოწყალის († 616-620) აპოფთეგმა ამგვარი დასაწყისით: „იტყოდეს მამისა იოვანესთჳს მოწყალისა, ვითარმედ მარადის ივსენებნ სიტყუასა მას წმიდისა სვმიონ მესუეტისასა, რომელი თქუა ჩუენებისა მიერ...“ (A 1101, 169v-170r). როგორც ვხედავთ, ექვთიმესეულ თარგმანში ორი სვიმეონის (მესობოტამიელის და მესვეტის) სიტყვა შეერთებულია ერთ სწავლად და გარდაცვალების შესახებ მეტად სასარგებლო მოძღვრებაა გადმოცემული.²

შინაარსის მიხედვით, ორივე სიტყვა ერთ სწავლებას იზიარებს. სვიმეონ მესობოტამიელის მიხედვით, გარდაცვლილი ადამიანის სულს ანგელოზთა და ეშმაკთა გუნდები უცდიან, რომელთაც მისი წაყვანა სურთ. გადამწყვეტი მნიშვნელობა განსვენებულის სულიერ მდგომარეობას ენიჭება. თუ სულს ამქვეყნიური ცხოვრებისას სათნოებები აქვს მოხვეჭილი, მაშინ ისინი (სათნოებები) ანგელოზებად იქცევიან და დემონები ველარ მიეკარებიან მას, მაგრამ თუკი ვნებებს ამრავლებდა, მაშინ ისინი (ვნებები) ეშმაკებად შეიცვლებიან და ანგელოზებს არ გაიკარებენ, მეტად დამწუხრებულ საბრალო სულს კი წყვდიადისკენ გაუძღვებიან დემონები.

წმ. სვიმეონ მესვეტის სიტყვაზე ნათქვამია, რომ ავტორმა ის გამოცხადების შედეგად წარმოთქვა და მას მუდამ იხსენებდა წმ. იოანე მოწყალე. აღნიშნული აპოფთეგმის მიხედვით, გარდაცვლილი ადამიანის სულს მიწიდან ზეცამდე ეშმაკთა გუნდები ხვდებიან და სხვადასხვა ვნებების მიხედვით განსჯიან მას. ამ დროს ანგელოზები მოშორებით დგანან და გარდაცვლილს ოდენ საკუთარი სათნოებები შეეწევიან. როგორც ვხედავთ, სვიმეონ მესვეტეც თავისი მოსახელე მამის აზრს იმეორებს, რომ მხოლოდ სათნოებებია ცხონების მომტანი. ამასთან, ორივე სწავლაში უძველესი

1 კეკელიძე 1957: 109; ნინუა 1991: 51.

2 დასახელებული სწავლა და აპოფთეგმა, A 1101-ის გარდა, სხვა ადრეულ ხელნაწერებში არ ჩანს. ისინი დასტურდება მხოლოდ ორ გვიანდელ ასკეტურ კრებულში: H 2853 (XVIII ს.), 32v-34r და ქუთ. 234 (XIX ს.), 267v-270v (ნინუა 1991: 52).

დამოწმებაა სულიერი საზვერების შესახებ.

დასახელებული ტექსტები გამოკვლევითურთ გამოცემულია გ. ნინუას მიერ.³ პატივცემული მკვლევარი აღნიშნავს: სიმეონის თხზულებისა და იოანე მოწიანის აპოფთეგმის თემა და შინაარსი მსგავსია. საგულისხმოა ის გარემოებაც, რომ გვიანი ხანის ორ ხელნაწერში (H 2853 და ქუთ. 234) ეს ორი თემატურ-სტილისტურად მონათესავე ნაშრომი ასევე ერთდაა შეტანილი, თუმცა ნუსხათა საერთო შედგენილობა ერთნაირი არაა. ის ფაქტი, რომ გადაწყვეტილებები ამ ორ სხვადასხვა ჟანრის თხზულებას ერთმანეთს არ აშორებენ, იმიტომ უნდა აიხსნას, რომ სახელი სვიმეონი ფიგურირებს ორივეგან. შესაძლებელია, ეს სვიმეონ მესოპოტამიელის სვიმეონ მესვეტესთან გაიგივების ბერძნული ტრადიციის გამოძახილი იყოს.⁴

• • •

ბერძნულ ხელნაწერულ ტრადიციაში სვიმეონ მესოპოტამიელის სახელით მხოლოდ ერთი სწავლაა ცნობილი – „იმის შესახებ, რომ მუდამ უნდა გვახსოვდეს (გონებაში გვკონდეს) ცხოვრებიდან გასვლის დღე“ (Περὶ τοῦ ἀεὶ ἐν ᾧ ἔχειν τὴν ἡμέραν τῆς ἐξόδου βίου). პირველად ტექსტის შესახებ ცნობილი გახდა ლათინური თარგმანის მეშვეობით, რომელიც გამოცემული იყო ბერძნული დედნის გარეშე, ხოლო ავტორად „საკვირველი სიმეონი“ (Symeonis Admirandi) იყო დასახელებული, თუმცა მეცნიერები მიუთითებდნენ ვენეციის ბიბლიოთეკის ხელნაწერის (cod. Theol. Gr. 238) ბერძნულ ტექსტზე, სადაც აღნიშნული სწავლის ავტორად სვიმეონ მესოპოტამიელი სახელდებოდა. მეცნიერთაგან პ. ლამბეკი სვიმეონ მესვეტის ავტორად აღიარებას ეწინააღმდეგება, რადგან მისი აზრით, სახელი „მესოპოტამიელი“, შესაძლოა, დაბადების ანდა მოღვაწეობისა და გარდაცვალების ადგილის აღმნიშვნელი ყოფილიყო, სვიმეონ მესვეტეს კი არც ერთი არ შეესაბამება. პ. ლამბეკი თვლიდა, რომ სვიმეონი, შესაძლოა, დაკავშირებული ყოფილიყო მესოპოტამიის მონასტერთან, რომელიც მოხსენიებულია მაკარი რომაელის ცხოვრებაში, სადაც წინამძღვარი იყო ასკლესი (V ს.).⁵

ერთი მხრივ, ლათინურ თარგმანის წარწერა «Admirandi» შეგვიძლია შევუდაროთ ორ მოსკოვურ ხელნაწერს (Моск. синод. греч. 409, XIII ს.; Моск. синод. греч. 416, 1399 წ.), სადაც ჩვენთვის საჭირო სწავლა

3 იხ.: ნინუა 1991: 49-57.

4 ნინუა 1991: 51.

5 Lambecius 1778: 198-204.

შემორჩენილია „სვიმეონ საკვირველ მთიელის“ (Συμεών τῶν θαυμαστῶν ὁρίων) სახელით, რომელიც სხვა არავინაა, თუ არა სვიმეონ მესვეტე-უმცროსი († 596). შესაძლოა, ბერძნულ ხელნაწერში, რომლითაც სარგებლობდა ლათინელი მთარგმნელი, იყო მხოლოდ ეპითეტის ნახევარი – საკვირველი (τῶν θαυμαστῶν).

ამდენად, ლათინური თარგმანითა და სამი ბერძნული ხელნაწერით (ორი მოსკოვური და ერთი ათონური), როგორც ჩანს, სწავლის სვიმეონ მესვეტეზე მიწერის ტრადიცია იწურება.⁶

სვიმეონ მესობოტამიელის სწავლის ბერძნული დედანი პირველად ჯ. კოზზა-ლუზიმ გამოსცა ხელნაწერ Vat. 1997-ის (f. 176b-178a) მიხედვით.⁷ გამომცემელი, პ. ლამბეკის კვალდაკვალ, ვარაუდობდა, რომ სწავლის ავტორი, სვიმეონ მესობოტამიელი, ორივე სვიმეონ მესვეტეზე ადრე ცხოვრობდა. მოგვიანებით კიევურ ხელნაწერში (XIII-XIV სს.) აღმოჩნდა, რომ სწავლის ავტორად სვიმეონ მესობოტამიელია დასახელებული. მისივე სახელით იგივე ტექსტი არის კიდევ ერთ ბერძნულ ხელნაწერში (Dionysiou 269, XV ს.). სლავურ ხელნაწერულ ტრადიციაში სწავლის ავტორად ერთსულოვნად სვიმეონ მესობოტამიელი მიიჩნევა. ჩვენთვის საინტერესო სწავლა, ასევე, ცნობილია ეფრემ ასურის († 373) სახელითაც,⁸ რომელიც ეფრემის თხზულებათა III ტომში ჯ. ს. ასსემანის მიერ არის გამოცემული.⁹

ცნობილია, რომ დასავლელ მეცნიერთა ნაწილი წმ. მაკარი დიდის (ეგვიპტელი) თხზულებების ავტორად მესალიანელ სვიმეონს აღიარებს და მას სვიმეონ მესობოტამიელთან აიგივებს. 1920 წელს ლ. ვილეკურმა მაკარის პომილიათა ცალკეული თეოლოგიური გამონათქვამები მიუსადაგა მესალიანურ თეზებს. მის კვალდაკვალ პ. დორიესმა და ვ. შტროტმანმა გაარკვიეს, რომ მაკარის ზოგი კრებული და ცალკეული თხზულება არაბულ და სირიულ ნუსხებში ვინმე სიმეონს მიეწერება. პ. დორიესმა ივარაუდა, რომ ეს სიმეონი არის არა სვიმეონ მესვეტე, როგორც ამას არაბული ტრადიცია მიგვანიშნებს, არამედ სვიმეონი (მესობოტამიელი), რომელსაც ნეტარი თეოდორიტე (Hist. Eccl. IV, 10) მესალიანელთა ბელადს უწოდებს.¹⁰

6 Преп. Макарий Египетский 2015: 78-79.

7 об.: Patrum Nova Bibliotheca VIII: pars 3, 1-3; Reinhart 2001: 173-174.

8 დასახელებული სიტყვა წმ. ეფრემ ასურის სწავლათა რუსული თარგმანის III ტომში 111-ე სიტყვას წარმოადგენს (об.: Св. Ефрем Сирин 1994: 355-357). // წმ. ეფრემს ვარაუდვალების შესახებ მრავალი სიტყვა წარმოუთქვამს, მათ შორის ერთი წინათონურ პერიოდში ქართულადაც არის თარგმნილი: „თქმული წმიდისა ეფრემისი სიკუდილისათჳს და გამოსლვისათჳს სულისა ჳორცთაგან“ (об.: მამათა სწავლანი 1955: 220-227; კლარჯული მრავალთავი 1991: 269-273).

9 Преп. Макарий Египетский 2015: 80-81. // об.: Assemani 1746: 356-357.

10 ნინუა 1982: 13-16.

მკვლევრები სვიმეონ მესოპოტამიელის სწავლას მაკარი დიდის სხვადასხვა ჰომილიას უკავშირებენ. გ. ნინუას მოტანილი აქვს პარალელური ტექსტები, სადაც სვიმეონის თხზულება ემთხვევა მაკარის „50 სასულიერო ჰომილიდან“¹¹ 22-ეს, ხოლო სხვა ნაწილი „26 სწავლიდან“ - პირველი და მეორე სწავლის მონაკვეთებს.¹² ჩვენი აზრით, დასახელებულ შემთხვევებში საქმე გვაქვს ტექსტების შინაარსობრივ მსგავსებასთან, მათ იგივეობას კი გამოვრიცხავთ.

რაც შეეხება სვიმეონ მესოპოტამიელის მესალიანელობას,¹³ ამ დაუსაბუთებელ და, ჩვენი აზრით, მცდარ მოსაზრებას თავად მისივე სწავლა უარყოფს. თეოდორიტეს († 458) მიხედვით, მესალიანალთა ერესი ვალენტიანიანესა (რომის იმპერატორი 364-375 წლებში) და ვალენტის (ბიზანტიის იმპერატორი 364-378 წლებში) ზეობის პერიოდში (IV ს.) სირიის რეგიონში აღმოცენდა, რომელთაც ბერძნულად მლოცველებს (ეკქიტებს) უწოდებდნენ. ისინი, ლოცვის გარდა, მოღვაწეობის სხვა ფორმებს (მარხვას, შრომას, მღვიძარებას და ა. შ.) უარყოფდნენ და სულიწმიდის მოპოვების საშუალებად მხოლოდ ლოცვას აღიარებდნენ. შესაბამისად, ისინი არც ნათლისღებასა და არც სხვა რომელიმე საიდუმლოს თვლიდნენ სულიერი ცხოვრებისთვის მნიშვნელობის მქონედ.¹⁴

სვიმეონ მესოპოტამიელის სახელით მხოლოდ ერთადერთი სწავლა („სიკუდილისათჳს“) მოგვეპოვება, რომელიც არათუ მესალიანიზმის რაიმე ნიშანს შეიცავს, არამედ, პირიქით, შეიძლება ითქვას, ანტიმესალიანური შინაარსისაც კია. სვიმეონი „სიკუდილისათჳს“ სიტყვაში მთავარ ღირსებას სწორედ სათნოებებს ანიჭებს და აცხადებს, რომ მათ გარეშე ცხონება წარმოუდგენელია, ეს სათნოებებია: „სიყუარული, სიმდაბლჳ, სულგრძელება, მარხვაჲ, მოთმინებაჲ, განკითხვაჲ, მორჩილებაჲ, დაყუდებაჲ, სიმჴნჳ, სიმართლჳ, სიწმიდე, ქალწულებაჲ და მსგავსნი ამათნი“ (A 1101, 168v). სხვათაშორის, აქ ავტორი ლოცვის ღირსებას საერთოდ არ ახსენებს, რაც მის მესალიანელობას აბსოლუტურად გამოვრიცხავს.

11 ბერძნულად წმ. მაკარის სწავლათა 4 კრებული არსებობს: I კრებული შეიცავს 64 სწავლას, II – 50-ს, III – 43-ს, ხოლო IV – 26-ს. ქართულად თარგმნილია წმ. მაკარის 26 სწავლის შემცველი კრებული (ე. ი. IV), რომელსაც ყოველთვის დართული აქვს მაკარის 2 ვრცელი ეპისტოლე, რომელთა ავტორობაში ეჭვი არავის შეუტანია (გაბიაშვილი 2016: 369).

12 იხ.: ნინუა 1991: 52-54.

13 აღსანიშნავია, რომ თეოდორიტე კვირელი მესალიანალთა ერთ-ერთ მეთაურად ასახელებს ვინმე სვიმეონს და არა სვიმეონ მესოპოტამიელს. როგორც ჩანს, რეგიონისა (სირია) და სახელის მსგავსების გამო სვიმეონ მესალიანელი სვიმეონ მესოპოტამიელთან გაიგივდა.

14 იხ.: თეოდორიტე კვირელი 2008: 196-198; წმ. ეპიფანე კვირელი 2012: 140-148.

სხვადასხვა სასულიერო კრებულების შემადგენლობაში ცნობილი იყო მრავალი სწავლა გარდაცვალების შესახებ. ზოგიერთ მათგანს ჰქონდა მსგავსი სახელწოდება და დასაწყისიც კი, ასე რომ, შესაძლებელი იყო მათი ერთმანეთში აღრევა.¹⁵ სვიმეონ მესვეტის სიტყვა „სულის გასვლის შესახებ“ ითვლება ფრაგმენტად წმ. იოანე მოწყალის ცხოვრებიდან. სლaurი ხელნაწერული ტრადიციით იგი შეტანილია ნიკონ შავმთელის (XI ს.) „პანდექტებში“ და კრებულ „იზმარაგდას“ (ზურმუხტი, измарагд) ორივე რედაქციაში. ყველა ეს ძველი რუსული თარგმანი ბერძნულ ტექსტთან ერთად¹⁶ გამოცემულია ნ. მ. გალკოვსკის მიერ.¹⁷

ზოგიერთი მკვლევრის აზრით, იოანე მოწყალის აპოფთეგმის პირველი ფრაზები სინამდვილეში შეიცავს სვიმეონ მესობოტამიელის სწავლის მოკლე პრეზენტაციას, სვიმეონ მესვეტის გამოცხადებად წარმოდგენილს. ამდენად ფიქრობენ, რომ „იზმარაგდას“ ორივე უძველესი რედაქციის მიხედვით, წმ. იოანე მოწყალის სიტყვაში სვიმეონ მესობოტამიელის ტექსტი მიეწერება წმ. სვიმეონ მესვეტეს, თუმცა „იზმარაგდას“ მეორე რედაქციაში იგივე ტექსტი სრულადაც არსებობს თავად სვიმეონ მესობოტამიელის სახელით.¹⁸

წმ. იოანე მოწყალის კიმენური და მეტაფრასული ცხოვრება ქართულად ორ-ორი თარგმანითაა ცნობილი. კიმენური ცხოვრების ავტორია ლეონტი ნიკოპოლელი (VII ს.),¹⁹ ხოლო მეტაფრასულის – სვიმეონ ლოლოთეტი (X ს.). კიმენური ცხოვრების ორივე ქართული თარგმანი გამოუცემელია,²⁰ მეტაფრასული კი 2017 წელს გამოქვეყნდა ნოემბრის თვის საკითხავებში.²¹ კიმენური ცხოვრების ორი ქართული თარგმანიდან ერთი მეტად შემოკლებულია (II რედ.) და მასში იოანე მოწყალის აპოფთეგმა არ მოიძებნა. თუმცა ვრცელ ვერსიაში (I რედ.), რომელიც ლეონტი ნიკოპოლელის ბერძნულ

15 აღსანიშნავია, რომ მსგავსი სახელწოდება აქვს წმ. მაკარი ალექსანდიელის († 394-395) სწავლასაც: „სიტყვა მართალთა და ცოდვილთა სულის გასვლის შესახებ, თუ როგორ განეყოფიან სხეულს და როგორ არიან“ (Λόγος περί ἐξόδου ψυχῆς δικαίων καὶ ἀμαρτωλῶν τὸ πῶς χωρίζονται ἐκ τοῦ σώματος καὶ πῶς εἰσιν), რომელიც აბსოლუტურად სხვა თხზულებაა. იხ.: PG 34, col. col. 385-392 (Преп. Макарий Египетский 2015: 88). დასახელებული სწავლა ორი ძველი ქართული თარგმანით არის ცნობილი და ორივე გამოცემულია. იხ.: 1. დვალი 1974: 288-292; 2. ნინუა 1991: 42-48.

16 იხ.: Gelzer 1893: 81-83.

17 Преп. Макарий Египетский 2015: 87-88. // იხ.: Гальковский 1913: 277-286.

18 Преп. Макарий Египетский 2015: 88.

19 იხ.: Gelzer 1893: 1-103.

20 **I რედ.**: Jer. 3 (XI), 94r-124r; Sin. 71 (XIII), 117v-170r; **II რედ.**: A 199 (XIV-XV), 33r-48v; Jer. 120 (XIV-XV), 101r-119r (გაბიძაშვილი 2014: 74).

21 ტექსტები გამოცემულია Ath. 36-ისა (თეოფილე ხუცესმონაზონის თარგმანი) და A 128-ის (უცნობი მთარგმნელი) მიხედვით. იხ.: ძველი მეტაფრასული კრებულები 2017: 302-381.

ტექსტს უნდა ემყარებოდეს, ის მართლაც აღმოჩნდა, მაგრამ ჩვენთვის საინტერესო მონაკვეთის ფარგლებში ქართული თარგმანი ბერძნულ ტექსტს ზედმიწევნით არ მისდევს. ამასთან, იოანე მოწყალის აპოფთეგმა მისი მეტაფრასული ცხოვრების ერთ-ერთ ქართულ თარგმანშიც შეგვხვდა (A 128), თუმცა ამ შემთხვევაში იგი მცირედ შემოკლებული სახისაა.²²

აღსანიშნავია, რომ ხსენებული აპოფთეგმის ექვთიმესეული თარგმანი საკმაოდ დაახლოებულია ლეონტი ნიკოპოლელის ბერძნულ ტექსტთან, მას მხოლოდ ერთი მონაკვეთი აკლია, რომელიც იოანეს კიმენური ცხოვრების ქართულ თარგმანში (I რედ.) დასტურდება. ეს მონაკვეთია ილარიონ დიდის († 371-372) სიტყვის გახსენება, სადაც 80 წელს გადაცილებული წმინდა მამა აცხადებს, რომ ემინია ამქვეყნიდან გასვლისა და ღვთის შემწეობის მოიმედე საკუთარ სულს ამხნევებს.

როგორც ითქვა, წმ. იოანე მოწყალის კიმენური ცხოვრების ქართულ თარგმანი (I რედ.) აპოფთეგმის მონაკვეთში ბერძნულ წყაროს არ მისდევს და შედარებით განსხვავებულ ტექსტს გვთავაზობს, თუმცა ბერძნულთან დაახლოება წმ. ილარიონის სიტყვის ხსენებისთანავე ხდება. მოვიტანო შესაბამის ადგილს:

„ამას და ესევეთარსა განიზრახავნ წმიდაჲ იგი და ცრემლონ და მოივსენის სიტყუაჲ იგი, რომელ თქუა დიდმან მამამან ილარიონ ჟამსა მას სიკუდილისა თჳსისასა, ვითარ-იგი ეტყვნ თავსა თჳსსა: გაქუს შენ ოთხმეოცი წელი, უბადრუკო სულო ჩემო, ვინაფთგან ჰმსახურებ ქრისტესა და აწ გემინისა კორცთაგან განსლვად? განვედ, განვედ, რამეთუ უფალი მოწყალე არს! და იტყვნ წმიდაჲ იგი: უკუეთუ ნეტარმან მან ჰმსახურა ღმერთსა ოთხმეოცსა წელსა და მკუდარნი აღადგინნა და სასწაულნი მრავალნი აღასრულნა და ემინოდავე ჟამისა მისგან...“ (Sin. 71, 161v-162r): «ταῦτα ἐννοῶν ὁ ἁγίος ἐμφοβῶς περὶ τῆς τοιαύτης ἄρας ἐγίνετο καὶ ἐμμέριμος, φέρων ἐπὶ μνήμης καὶ τὸ τοῦ ἁγίου Ἰλαρίωνος λόγιον, ὅτι περ μέλλων τοῦ βίου ἐξέρχεσθαι ἐδειλίασεν καὶ ἔλεγεν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ· Ὁ γδοῖκοντα ἔτη, ὃ ταπεινὴ ψυχὴ, ἔχεις δουλεύσους αὐτῷ Χριστῷ καὶ φοβῇ ἐξέλθειν; ἐξέλθε, φιλόπρωτος ἐστίν» καὶ ἔλεγεν ἑαυτῷ ὁ πατριάρχης· Ἐὰν ὀγδοῖκοντα ἔτη δουλεύσας τῷ Χριστῷ καὶ νεκροὺς ἐγείρας καὶ σημεῖα πεποικῶς τὴν πικρὰν ἄραν ἐφοβῆθι ἐκείνην...» (Gelzer 1893: 82, 11-19).

ამრიგად, ხელნაწერ A 1101-ში სვიმეონ მესობოტამიელის სწავლასთან შეერთებულია ფრაგმენტი წმ. იოანე მოწყალის კიმენური ცხოვრებიდან,

რომელიც უფრო ახლოს დგას ბერძნულ დედანთან, ვიდრე, კონკრეტულ მონაკვეთში, აღნიშნული ცხოვრების ქართული თარგმანი. ექვთიმესეულ თარგმანს აკლია მხოლოდ ილარიონ დიდის სიტყვა გარდაცვალების წინ, რომლის შეესებაც აღნიშნული ცხოვრების ქართული თარგმანიდანაა შესაძლებელი.

ტექსტისათვის

წინამდებარე ნაშრომში წარმოდგენილია სვიმეონ მესოპოტამიელის სწავლა „სიკუდილისათვის“ და ამავე თემასთან დაკავშირებული ფრაგმენტი წმ. იოანე მოწყალის ცხოვრებიდან. აღნიშნული თხზულება პირველად გ. ნინუას მიერ გამოქვეყნდა „მრავალთავის“ XVI ნომერში (გვ. 49-57). ტექსტის გამოსაცემად ჩვენც მხოლოდ უძველესი A 1101 (1047 წ.) ხელნაწერი გამოვიყენეთ.

სვიმეონ მესოპოტამიელს სწავლა ზედმიწევნით მისდევს ბერძნულ დედანს, ხოლო იოანე მოწყალის აპოფთეგმა, რომელიც ფრაგმენტია მისივე ცხოვრებიდან, შედარებულია ბერძნულ გამოცემასთან: Gelzer H., *Leontios' von Neapolis, Leben des heiligen Johannes des Barmherzigen, Erzbischofs von Alexandrien, Freiburg und Leipzig*, 1893, Cap. XLI, p. 81,23-83,5. ბერძნული დედნის განსხვავებულ წაკითხვას ვთარგმნით ან მოგვაქვს იმ სახით, როგორც დასტურდება ის კიმენური ცხოვრების ქართულ თარგმანში.

წმ. იოანე მოწყალის ცხოვრების ქართული თარგმანები აღნიშნული ფრაგმენტის ფარგლებში ბერძნულ გამოცემას არასრულად მისდევს. ამ მონაკვეთებს პარალელურ სვეტებად წარმოვადგენთ. კიმენური ცხოვრების ფრაგმენტი მომზადებულია Sin. 71-ის (XIII ს., 161r-162r) მიხედვით, რომელსაც საჭიროების შემთხვევაში Jer. 3-ზე დაყრდნობით (XI ს., 118v-119r) ვასწორებთ, სინური ხელნაწერის ვარიანტი კი სქოლიოში S ლიტერით ჩაგვაქვს.

მეტაფრასული ცხოვრების ფრაგმენტი მოგვაქვს შემდეგი გამოცემიდან: ძველი მეტაფრასული კრებულები, ნოემბრის საკითხავები, ტექსტები გამოსაცემად მოამზადა, კომენტარები, ლექსიკონი და საძიებელი დაურთო ლიანა ახობაძემ, თბ., 2017, გვ. 361-363.

[167v] თქუთუმი წმიდისა სპირით მისოვთაჲმისაჲ
სიკუდილისათჳს

ანუ არა უწყით-ა, ძმანო, თუ ვითარი ჭირი და ღუაწლი და შიში მოწევნად არს ჩუენ ზედა [168r] ჟამსა მას, რაჟამს განვიდოდით ცხორებისა ამისგან? რამეთუ რაჟამს განვიდოდის სული ვორცთაგან, დიდი შიში მოიწვევის და საიდუმლოჲ დიდი აღესრულების, რამეთუ მოვლენ მის ზედა ანგელოზნი სახიერნი და სიმრავლჳ მვედრობისა ცათამსახ. და კუალად, მოვლენ ყოველნივე ძალნი წინააღმდეგომნი და მთავარნი იგი ბნელისანი და ორთავე მათ ენების სულისაჲ მის თჳსთა ადგილთა წარყვანებად.

მაშინ, უკუეთუ სულსა მას აქუნდენ აქავე მოგებულნი სათნოებანი და გარდაეადოს ცხორებაჲ კეთილი და სათნოჲ ღმრთისაჲ, დღესა მას განსლვისა მისისასა სათნოებანი იგი მისნი იქმნებიან ანგელოზ კეთილ და გარე-მოადგებიან მას და არავის უტევენ წინააღმდეგომთაგანსა შეხებად მისსა, არამედ სიხარულითა და მხიარულებითა წმიდათა ანგელოზთა თანა წარიყვანებენ მას და უგალობდიან ღმერთსა ძლევისა გალობითა და მიიყვანებენ მას წინაშე მაცხოვრისა ქრისტესა და მეუფისა მის დიდებულისა, და თაყუანის-სცემენ[ნ] მას სულსა მას თანა და ყოველთა მვედრობათა ზეცისათა. და მერმე მიიყვანებენ მას ადგილსა განსუენებისასა, სიხარულსა მას გამოუთქუმელსა, ნათელსა მას დაუსრულებელსა, სადა-იგი არა არს მწუხარებაჲ, არცა სულთქუმაჲ, არცა ცრემლნი, არცა ზრუნვაჲ, არამედ ცხორებაჲ უკუდავი და სიხარული საუკუნე ყოველთა თანა წმიდათა, რომელნი სათნო-ეყვნენ ღმერთსა.

უკუეთუ კულა ცხორებაჲ ესე ბოროტად წარეველოს ვნებათა თანა შეგინებულთა და გულისთქუმასა შინა ვორცთასა და ამაოებასა შინა [168v] სოფლისასა, დღესა მას განსლვისა მისისასა ცხორებისა ამისგან იქმნებიან საქმენი იგი მისნი ეშმაკ უკეთურ და გარე-მოადგებიან საწყალობელსა მას სულსა და არა უტევენ მიახლებად²³ მისსა ანგელოზთა ღმრთისათა, არამედ წარიყვანებენ მას, საწყალობელად მტირალსა, მჭუმანვარესა და მწუხარესა, ადგილთა ბნელთა და ნისლიანთა და ბოროტთა, სადა-იგი ყოველნი ცოდვილნი დამარხულ არიან დღედ საშჯელისა და სატანჯველისა მის საუკუნოჲსა, სადა-იგი მთავარდების ეშმაკი ანგელოზთა მისთა თანა.

ამისთჳს, ძმანო, ჯერ-არს ჩუენდა, რაჲთა ამიერვე განვემზადნეთ და

23 უტევენ მიახლებად] უტევენ მიახლებენ.

ვიზრუნოთ სიკუდილისა და მზა-ვეყნეთ სათნოებანი იგი, რომელთა ეგულების ჩუენ თანა განსლვად ცხორებისა ამისგან და კელისა აპყრობად ჩუენდა ჟამსა მას ჭირისასა. ხოლო სათნოებანი, რომელნი ვთქუენით, ვითარმედ ანგელოზ იქმნებიან და წინა-აღუდგებიან ეშმაკსა, ესენი არიან: სიყუარული, სიმდაბლჴ, სულგრძელება, მარხვა, მოთმინება, განკითხვა, მორჩილება, დაყუდება, სიმჴნჴ, სიმათლჴ, სიწმიდე, ქალწულება და მსგავსნი ამათნი. ესე სათნოებანი შეგუეწევიან ჩუენ საშინელსა მას ჟამსა და ვერვის ძალ-უც წინააღდგომად მათდა. ხოლო ვნებანი, რომელთათჴს ვიტყვთ, ვითარმედ ეშმაკ იქმნებიან, ესენი არიან: სიმაღლჴ, გულფიცხელობა, მოწყინება, ცუდადმეტყუელება, ჯდობა, შური, ამაპარტავანება, ძვრისცხენება, დაჴსნილობა, უდებება, უგულისჴმობა, დავიწყება, გულისწყრომა, [169r] რისხვა, ზარმაცობა, გულისთქუმა, განცხრომა, ნაყროვნება, შეგინებულება და ძირი ყოვლისა ბოროტისა – ვეცხლისმოყუარება, და ყოველივე საქმჴ საეშმაკო. ესე ვნებანი ეშმაკად გარდაიქცევიან დღესა მას სიკუდილისა ჩუენისასა და წარიტაცებენ სულსა ჩუენსა და სამართლადცა, რამეთუ რომელნიცა ჩუენ ნეფსით გამოვირჩიენით და პატივ-ვეცით სათნოებათა წილ ვნებათა და მივეცით მათ ადგილი და კელწიფება ჩუენ ზედა, იგინიცა შემდგომად სიკუდილისა განსლვად არიან ჩუენ თანა და უფლებად არიან ჩუენდა და არავინ იყოს მჴსნელ ჩუენდა კელთაგან მათთა.

გულისჴმა-ვეყოთ უკუე, ვიდრელა ჟამი გუაქუს, თუ ვიეთნი არიან შემწე ჩუენდა და მოვიგნეთ იგინი და მათდა მივილტოდით ყოვლითა გულითა ჩუენითა, რამთა მოვიდენ ჟამსა მას ჭირისა ჩუენისასა და შეგუეწინენ და გჴჴსნენ ჩუენ ეშმაკთაგან. და კუალად გულისჴმა-ვეყოთ, თუ რომელნი საქმენი არიან მტერ ჩუენდა და თუ ვითართა ბოროტთა წინამძღუარ გუექმნებიან ჩუენ, და ვივლტოდით მათგან, ვითარცა გუელისა ანუ ცეცხლისაგან. და უკუეთუ სადა დაცემულ ვართ, მათ შინა ვისწრაფოთ, ვიდრელა ჟამი გუაქუს და ვართ ცხორებასა ამას შინა, განვეშორნეთ მათგან და სინანულითა და აღსრულებითა სათნოებათადათა მოწყალე-ვეყოთ ღმერთი და თავნი ჩუენნი მზა-ვეყნეთ სიკუდილისა მიმართ, ნუუკუე, მო-რაა-ვიდეს და ჰრე[169v]კოს კარსა, ვიყვნეთ განუმზადებელ და ვიპოვნეთ შორს ღმრთისაგან, რომლისაა არს დიდება უკუნითი უკუნისამდე, ამენ.

იტყოდეს მამისა იოვანესთჴს მოწყალისა, ვითარმედ მარადის იჴსენებნ სიტყუასა მას წმიდისა სჴმიონ მესუეტისასა, რომელი თქუა ჩუენებისა მიერ, ვითარმედ: გან-რაა-ვიდოდის სული ჴორცთაგან და აღვიდის ქუეყანიო

ზეცად, შეემთხუევია მას დასნი-დასნი ეშმაკი, თვთოეული თვსა ადგილსა. შეემთხუევია მას კრებული ეშმაკთა ამპარტავანებისათა და გამოეძიებენ, უკუეთუ პოვნენ მის თანა საქმენი მათნი; შეემთხუევია მას კუალად ეშმაკი იგი ძვრისზრახვისანი და გამოეძიებენ, უკუეთუ ვის ძვრი უზრახა და არა შეინანა; შეემთხუევია კუალად ზემორე ეშმაკი სიძვისანი და გამოეძიებენ, უკუეთუ პოვნენ მის ზედა ღონენი და საქმენი მათნი. და რაჟამს ქუეყანით ვიდრე ცადმდე ესრეთ სული იგი გამოიწულილგოდის მათ მიერ, შორს მისგან დგანან წმიდანი ანგელოზნი და არა შეეწევიან მას, არამედ მისნი სათნოებანი შეეწევიან.

ამას რა იგონებნ სანატრელი იგი, შეშინებულ და შეძრწუნებულ იქმნის ჟამისა მისთვის და იტყვნ:²⁴ რა ჰყო, უბადარუკო იოვანე, რაჟამს შეგემთხუეოდინ პირსა შენსა მძვნეარენი იგი და უწყალონი მეზუერენი და ხარკისმეძიებელნი? რაოდენთა მიმართ შეუძლო სიტყვსგებად ტყუილისათა მიმართ, ანუ ძვრისზრახვისათა, ანუ უწყალოებისათა, ანუ ვეცხ[170r] ლისმოყუარებისათა, ანუ სიძვისათა²⁵? და განკვრებად მოვიდის და იტყვნ: ღმერთო, შენ თვთ შეპრისხენ მათ, თუ არა ყოველი ძალი კაცისაა უძლურ არს მათდა მიმართ. შენ, უფალო, მომცენ ჩუენ წინამძღურად ანგელოზნი, რამთა დამიცვენ ჩუენ, რამეთუ ფრიად არს მტერობა მათი ჩუენდა მომართ. დიდ არს შიში იგი, დიდ არს ძრწოლა იგი, დიდ არს ღელვა იგი ჰაერისა მის. შენ, უფალო, მიძელუ ჩუენ, რამეთუ შენი არს დიდება, აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამენ.

24 ამას რა იგონებნ სანატრელი იგი, შეშინებულ და შეძრწუნებულ იქმნის ჟამისა მისთვის და იტყვნ] ταῦτα ἐνόησεν ὁ αἰσιμαῖος ἔμφοβος περὶ τῆς τοιαύτης ἄρας ἐγίνετο καὶ ἐμμέριμος, φέρον ἐπὶ μνήμης καὶ τὸ τοῦ ἁγίου Ἰλαρίωνος λόγιον, ὅτι περ μέλλων τοῦ βίου ἐξέρχεσθαι ἐδεύσασεν καὶ ἐλεγεν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ· Ὁ γδοῖκοντα ἔτη, ὦ ταπεινὴ ψυχῇ, ἔχεις δουλεύσασα τῷ Χριστῷ καὶ φοβῇ ἐξελεῖν; ἔξελε, φιλόστροφος ἔστιν καὶ ἐλεγεν ἑαυτῷ ὁ πατριάρχης· Ἐάν ὀγδοῖκοντα ἔτη δουλεύσας τῷ Χριστῷ καὶ νεκροῦς ἐγείρας καὶ σπυρία πεποιθὼς τὴν πικρὰν ἄραν ἐφοβῆθι ἐκείνην (Gelzer 1893: 82, 11-19): „ამას და ესევითარსა განიზრახავნ წმიდად იგი და ცრემლონი და მოიჭენის სიტყუად იგი, რომელ თქუა დიდმან მამამან ილარიონ ჟამსა მას სიკუდილისა თვსისასა, ვითარ-იგი ეტყვნ თავსა თვსსა: გაქუს შენ ოთხმეოცი წელი, უბადრუკო სულო ჩემო, ვინადგან ჰმსახურებ ქრისტესა, და ან გემინის-ა ჯორცთაგან განსლვად? განვედ, განვედ, რამეთუ უფალი მონყალე არს! და იტყვნ წმიდად იგი: უკუეთუ ნეტარმან მან ჰმსახურა ღმერთსა ოთხმეოცსა წელსა და მკუდარნი ალაღვინა და სასწაულნი მრავალნი აღასრულნა და ემინოდავე ჟამისა მისგან“? (Sin. 71, 161v-162r).

25 ანუ სიძვისათა] πρὸς τοὺς τῆς μνησικακίας, πρὸς τοὺς τοῦ μίσους, πρὸς τοὺς τῆς ἐπιτοκίας (Gelzer 1893: 82, 25-26): ანუ ძვრისხენებისათა, ანუ სიძულილისათა, ანუ ცრუ ფიცისათა.

**ფრაგმენტი წმ. იოანე მოწყალის
კიმენური ცხოვრებიდან**
[Sin. 71 (XIII), 161r-162r]

ხოლო წმიდასა მას მარადის აჯსოვნ
სიკუდილი თუსი და განიზრახავნ და
იტყვნ: კმა არს კაცისათუს, უკუეთუ ოდენ
ეჯსენოს სიკუდილი, და ვითარმედ არავინ
შემძლებელ არს მას ჟამსა შეწვენად
მისა და ვერცა წარ-რად-აქუს მის თანა
საწუთოჯსა ამისგან, გარნა საქმენი თუსნი,
და ნეტარ არს, რომელი განეგზადოს,
ხოლო ვად არს მისა, რომელმან უდებ-
ყოს თავი თუსი.

[161v] რამეთუ მაშინდა ინანდეს,
რაჟამს იხილნეს ანგელოზნი გარემოჯს
მდგომარენი სულისა თუსისა და იწყოს
ვედრებად მათდა და ჰრქუას: მაცადეთ
მცირედჟამ, რადთა შევიწინო. მიუგონ
მათ და ჰრქუან: ესოდენთა ამათ ჟამთა,
რომელთა იყოფებოდეს სოფელსა ამას
შინა, უდებებით¹ თანა-წარჰყედ და აწ
კუალად გაცადოთ-ა შენ? და კუალად
ეტყვნ თავსსა თუსა: და რადმე ჰყო, ოდეს-
იგი თანა-წარჰვიდოდი სულთა მათ,
რომელ არიან ჰაერთა შინა და იტყოდინ
საქმეთა შენთა? რომელმან შიშმან ანუ

**ფრაგმენტი წმ. იოანე მოწყალის
მეტაფრასული ცხოვრებიდან**
[A 128 (XII-XIII), 98r-99r]

ესევე საღმრთოდ მამად სა-
ნურთელ სიკუდილის ქმნითა
ყოვლისა ცხოვრებისა თუსისად
ყოვლად სრულ იყო სიბრძნის-
მოყუარებასა შინა პლატონის მიერ
ესევეთარად განსაზღვრებულისა
ფილოსოფოსობისასა, რომლისა
ძალად მასწავლელობითისა სი-
ტყვსა მჟუმეველი: მრავალგზის
სათანადო არს, – იტყოდის, – რადთა
მიწით შობილნი კაცი მუნვე მიწად
მისლვასა მწურთელ იყუნენ მისსა.
და ვითარმედ ვერვის ძალ-უც
მაშინ [98v] მჯსნელ და მაცხოვარ-
ყოფად, ვერცა რას წარიღებს კაცი
სიკუდილსა თანა თუსსა, არცა დი-
დებად მისი შთაჰყევების მის თანა,
გარნა მხოლოდ კაცი და საქმენი
მისნი. და ნეტარ არს, რომელი
განეგზადოს და არა შემფოთნეს.

ხოლო ვად არს, რომელი უქმე-
ბით თანა-წარიჴდიდეს დღენდე-
ლსა, რამეთუ ურგებად ინანდეს,
მხილველი ანგელოზთად გარე-
მოჯს თუსსა და იმედად მოქენე
მათი, რადთა მცირედ დრო-სცენ
შენანებად, რომელთა დაღათუ
თანა-ელმოდის ვითარცა სახი-
ერთა, განჩინებისასა ჰრიდებენ
უქცეველობასა. მერმე რად მთა-
ვრობათა მიმართ და ჴელმწი-
ფებათა სულთა მიმართ ჰაერი-
სათა რაბამისა თანა ძრწოლისაგან
ესიტყვოდეს მათ, რომელნი-იგი
თითუელად მოაჴსენებდენ თითოე-

1 უდებებით S.

ვითარებამან ძრწოლამან შეიპყრას სული მას ჟამსა შინა, ოდეს-იგი განიკითხოვდი მათგან, რომელთა არა აქვს წყალობა?

ამას და ესევეთარსა განიზრახავნ წმიდად იგი და ცრემლიონ და მოიჭენის სიტყუად იგი, რომელ თქუა დიდმან მამამან ილარიონ ჟამსა მას სიკუდილისა თვისისა, ვითარ-იგი ეტყვნ თავსა თვსსა: გაქუს შენ ოთხმეოცი წელი, უბადრუკო სულო ჩემო, ვინადგან ჰმსახურებ ქრისტესა და ან გეშინის-ა ჯორცთაგან განსლვად? განვედ, განვედ, რამეთუ უფალი მოწყალე არს!

და იტყვნ წმიდად იგი: უკუეთუ ნეტარმან მან ჰმსახურა ღმერთსა ოთხმეოცსა წელსა და მკუდარნი აღადგინნა [162r] და სასწაულნი მრავალნი აღასრულნა და ეშინოდავე ჟამისა მისგან, უფროდლა² ჩუენ რად-მე³ ვყოთ საწყალობელთა ამით, რაჟამს შეგვემთხვენ ჩუენ, რომელთა-იგი არა აქვს წყალობა და სიტყუასა მოგუჟდიდენ საქმეთა ჩუენთათჳს? რაოდენთამე შეუძლოთ სიტყუსმიგებად, რომელნი გუკითხვიდენ ტყუილისათჳს, და რომელნიმე – ენოვნებისათჳს, ანუ რომელნიმე – ნაყროვნებისათჳს, და⁴ რომელნიმე – მცირედმოწყალებისათჳს, და რომელნიმე – ვეცხლისმოყუარებისათჳს, და რომელნიმე გუკითხვიდენ ფიცისათჳს, და

ულისა ცოდვისა ვითარებასა და ქმნისა გუარსა აღგილსა და ჟამსა მიზეზთა.

და პირსა ამათი მწურთელი წმიდად ცრემლოვინ დაუცხრომელად და დიდისა მის ილარიონისსა მას იჭსენებნ, რომელსა სიკუდიდ მგულებელი მამად იტყოდა თავისა მიმართ თვისისა, ვითარმედ: გაქუს ოთხმეოცი წელი, უბადრუკო სულო, მსახურებასა შინა ქრისტესსა და წუთლა გეშინის მისსა მისლვად? განვედ, რამეთუ კაცთმოყუარე არს უფალი!

და იტყვნ: უკუეთუ ნეტარებით მოჴსენებულმან მან ოთხმეოცი წელი ჰმსახურა ღმერთსა და სხუათა ძალთა ნიშებისა თანა მკუდართაცა აღდგინებისად მიიღო მადლი, რამეთუ ჯეროთ ძრწოდა ჟამისა მისგან, ჩუენ რად შევიმთხოვოთ, უბადრუკთა განუმზადებელთა მისდა მიმართ,

2 უფროდლა S.

3 რადმე] მე-რად S.

4 და] – S.

რომელნიმე – სიცილისათჳს ცუდისა,
და რომელნიმე – ამჰარტავანებისათჳს,
და რომელნიმე – ძჳრისზრახვისათჳს
მოყუისისა? ესენი და სხუანი მრავალნი
შემთხუევად არიან განკითხვად ჩუენდა,
და სულთქუმით იტყუნ: შენ, უფალო,
განგუაყენენ ჩუენგან, რამეთუ სხუად
ვერვინ შემძლებელ არს კაცთაგანი
დადგომად წინაშე მათსა.

შენ, უფალო, მოავლინე ანგელოზი
შენი და განგუარინენ მათგან, რამეთუ
გზად იგი არს ძნელ და სავსე არს შიშითა
და ძრწოლითა.

არათუ შენ, უფალო, მოავლინო
სახიერებისა სახე ანგელოზი შენი
და მის მიერ განმარინნე ჩუენ
ზედა[99r]მოწევნადისაგან მაშინ
შიშისა მაღლით მბრძოლთა მათ
ჩუენთა და ცილისმწამებელთაგსა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. **გაბიაშვილი 2014** – გაბიაშვილი ე., ნარკვევები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, II, ქართული ნათარგმნი ჰაგიოგრაფია, თბ., 2014.
2. **გაბიაშვილი 2016** – გაბიაშვილი ე., ნარკვევები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, III, ასკეტურ-მისტიკური ნათარგმნი და ორიგინალური მწერლობა, თბ., 2016.
3. **დვალა 1974** – შუა საუკუნეთა ნოველების ძველი ქართული თარგმანები, II, ანბანურ-ანონიმური პატერიკები, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა მანანა დვალა, თბილისი, 1974.
4. **წმ. ეპიფანე კვიპრელი 2012** – წმინდა ეპიფანე კვიპრელი, ოთხმოცთა წვლანებთან, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და საძიებელი დაურთო სოსო მახარაშვილმა, თბ., 2012.
5. **თეოდორიტი კვირელი 2008** – თეოდორიტი კვირელი, საეკლესიო ისტორია, ძველბერძნულიდან თარგმნა, შესავალი და შენიშვნები დაურთო ჯაშმა, თბ., 2008.
6. **კეკელიძე 1957** – კეკელიძე კ., უცხო ავტორები ძველ ქართულ მწერლობაში, ეტიუდები ძველი ქართული მწერლობის ისტორიიდან, V, თბ., 1957.
7. **კლარჯული მრავალთავი 1991** – კლარჯული მრავალთავი, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო თამილა მგალობლიშვილმა, თბ., 1991.
8. **მამათა სწავლანი 1955** – მამათა სწავლანი, X და XI საუკუნეთა ხელნაწერების მიხედვით გამოსცა ილია აბულაძემ ა. შანიძის რედაქციით, თბ., 1955.
9. **ნინუა 1982** – ფსევდონიკარის თხზულებათა ქართული ვერსია, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო გ. ნინუამ, თბ., 1982.
10. **ნინუა 1991** – „ერთი პატერიკული თხრობის ორი ქართული თარგმანი“; „სიმეონ მესოპოტამიელის ერთი თხზულების ქართული თარგმანი“, მრავალთავი, ფილოლოგიურ-ისტორიული ძიებანი, XVI, თბ., 1991: 42-57.
11. **ძველი მეტაფრასული კრებულები 2017** – ძველი მეტაფრასული კრებულები, ნოემბრის საკითხავები, ტექსტები გამოსაცემად მოამზადა, კომენტარები, ლექსიკონი და საძიებელი დაურთო ლიანა ახობაძემ, თბ., 2017.

12. **Assemani 1746** – Assemani J. S., Sancti patris nostri Ephraem Syri Opera omnia quae exstant Graece, Syriace, Latine, in sex tomos distributa (3), vol. 3, 6 vol. Rome: Vatican, 1746.
13. **Gelzer 1893** – Gelzer H., Leontios von Neapolis, Leben des heiligen Johannes des Barmherzigen, Erzbischofs von Alexandrien, Freiburg und Leipzig, 1893.
14. **Lambecius 1778** – Lambeck P., Hamburgensis Commentariorum de augustissima Bibliotheca caesarea Vindobonensi Liber quintus, Vindobonae, 1778.
15. **Patrum Nova Bibliotheca VIII** – Novae Patrum Bibliothecae ab Angelo Card. Maio editae, Tomus Octavus, A. Iosepho Cozza Monacho Basiliano Absolutus, Romae, 1871.
16. **Reinhart 2001** – Reinhart J., Die altkirchenslavische Übersetzung der Predigt des Symeon von Mesopotamien „Quod semper mente versare debemus diem exitus de vita“ (CPG 4035), Wiener Slavistisches Jahrbuch 47, 2001.
17. **Гальковский 1913** – Гальковский Н., Борьба христианства с остатками язычества в Древней Руси, Том II, Москва, 1913.
18. **Преп. Макарий Египетский 2015** – Преподобный Макарий Египетский (Симеон Месопотамский), Духовные слова и послания, Собрание 1, Новое издание с приложением греческого текста, исследованиями и публикацией новейших рукописных открытий, Издание подготовили А. Г. Дунаев и иеромонах Винсен Дэпрэ при участии М. М. Бернацкого и С. С. Кима, Издание пустыни Новая Фиваида Афонского Русского Пантелеимонова монастыря, Святая Гора Афон Москва, 2015.
19. **Св. Ефрем Сирин 1994** – Святой Ефрем Сирин, Творения, Т. 3., Издательский отдел Московского Патриархата, 1994.

**St. Euthymius the Athonite's Translation
of Symeon of Mesopotamia' Teaching and St. John the Merciful's
*Apophthegmata***

Résumé

The present work presents translated versions of Symeon of Mesopotamia's *Teaching* ("On Death") and John the Merciful's († 616-620) *Apophthegmata*, included as one piece of writing in Manuscript Tbilisi A 1101 (1047). The text is translated by Euthymius the Athonite. The essay discusses the interrelationship and origin of the two texts. It has been discovered that St. John the Merciful's *Apophthegmata* is a fragment from the Cimenian edition which is a description of his own life, and represents a recollection of St. Symeon the Stylite's revelation. In the Old Slavic collections it is included as a separate work, however, unlike the Georgian version, it does not follow the text of Symeon of Mesopotamia. Due to the authors' identical names and thematic similarities, purportedly, Euthymius the Athonite († 1028) identified the two Symeon's (Mesopotamian and Stylite) Teachings "On Death" as one work.

ცოტნე ჩხეიძე

ძველი აღთქმის წინასწარმეტყველთა სიმბოლური
ქმედებების საღვთისმეტყველო ანალიზი

სელმძღვანელი გელათის მეცნიერებათა აკადემიის
აკადემიკოსი, თეოლოგიის დოქტორი,
ქუთათელ-გაენათელი მიტროპოლიტი
იოანე (გამრეკელი)

შესავალი¹

წინამდებარე წერილში განხილულია ძველი აღთქმის წინასწარმეტყველთა სიმბოლური ქმედებები.

წინასწარმეტყველნი იყვნენ ზემთაგონებული პიროვნებები, რომლებიც ხალხს ღვთის განგებასა და ნებას აუწყებდნენ. ისინი მოწოდებულნი იყვნენ, ეზრუნათ ძველი აღთქმის ეკლესიის წევრების რელიგიურ-ზნეობრივ სიწმინდეზე. ზოგჯერ ებრაელი ხალხი სულიერად ისე ეცემოდა, რომ წინასწარმეტყველთა სიტყვებს სრულებით აღარ უსმენდა. ასეთ შემთხვევაში უფალი წინასწარმეტყველებს ერის დასამოძღვრად სიმბოლური ქმედებების აღსრულების კურთხევას აძლევდა, ისინი კი შემოქმედის ბრძანებას ემორჩილებოდნენ. წინასწარმეტყველნი, თავიანთი სიმბოლური ქმედებების აღსრულების შემდეგ, მათ ხალხს განუმარტავდნენ.

სიმბოლური ქმედება არის უკანასკნელ დროს შექმნილი ტერმინი, რომელიც ღვთის ნებისა და განგების გადასაცემად, ამა თუ იმ წინასწარმეტყველის განსაკუთრებული სახის ქმედებას მიემართება². აღნიშნული ქმედებები

1 წინამდებარე წერილი დაფუძნებულია ნაშრომის „ძველი აღთქმის წინასწარმეტყველთა სიმბოლური ქმედებების საღვთისმეტყველო ანალიზი“ (იხ.: <https://bit.ly/3orSxJC>) - სადისერტაციო მასცენზე; ნაშრომი შესრულებულია ა(ა)იპ საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარიის ბიბლიისტიკის კათედრაზე; მიმართულება – ბიბლიისტიკა, მოდული ა) ძველი აღთქმა. სამეცნიერო ხელმძღვანელი: გელათის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, თეოლოგიის დოქტორი, ქუთათელ-გაენათელი მიტროპოლიტი იოანე (გამრეკელი).

ზემოხსენებულ თემატიკასთან დაკავშირებული ცალკეული საკითხები განხილულია შემდეგ სტატიებში: ჩხეიძე ც., მეფეთა წიგნებში აღწერილი სიმბოლური ქმედებანი, თბილისის სასულიერო აკადემია, საეკლესიო-სამეცნიერო კრებული გრაგნილი V, თბილისი, 2017, გვ. 173-190; ჩხეიძე ც., წინასწარმეტყველ ოსეს სიმბოლური ქმედებანი, თბილისის სასულიერო აკადემია, საღვთისმეტყველო-სამეცნიერო შრომები VIII-IX, თბილისი, 2018, გვ. 350-395; ჩხეიძე ც., წინასწარმეტყველ ესაიას განმოსილი სიარული, სამეცნიერო-საღვთისმეტყველო ჟურნალი „რელიგია“, თბილისი, 2018, N1, გვ. 34-42; ჩხეიძე ც., სანინასწარმეტყველო სიმბოლური ქმედების რაობა ძველ აღთქმაში, თბილისის სასულიერო აკადემია, თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარიის საკონფერენციო მოხსენებათა კრებული II, თბილისი, 2019, გვ. 175-192; ჩხეიძე ც., ეკლესიის მამათა აზრი წინასწარმეტყველ ოსეს მეძავზე ქორწინების ნამდვილობასთან დაკავშირებით, თბილისის სასულიერო აკადემია, თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარიის საკონფერენციო მოხსენებათა კრებული III, თბილისი, 2020, გვ. 118-128.

2 ტერმინი სიმბოლურ ქმედებას (რუს. символическое действие, ინგლ. symbolic action/act, გერმ. symbolische Handlung) მრავალი ღვთისმეტყველი და მეცნიერი იყენებს, მაგ.: მთავარეპ. იოანე (სმირნოვი) („Пророк Захария“ (1872 წ.); „Пророк Осия“ (1873 წ.), ეპ. პალადი (პიანკოვი) („Толкование на св. пророковъ Осии и Иоила“ (1872 წ.); „Толкование на книгу святого пророка Захарии“ (1876 წ.), დევ. ალექსანდრე მენი („Исагирика“, ტ. II (2000 წ.); „Библиологический Словарь“, ტ. III (2002 წ.), გ. ფონ რადი („Old Testament theology“, ნაწ. II (1965 წ.) და სხვ. აღნიშნული ტერმინი, ასევე, გამოიყენება „ლოჰუხინის მემკვიდრეების“ მიერ გამოცემული ბიბლიის განმარტებების არაერთ ტომში, ოქსფორდის უნივერსიტეტის ღეპარტამენტის „Oxford University Press“-ის გამოცემულ სახელმძღვანელოში: „The Oxford handbook of the Prophets“ (2016 წ.) და ა. შ.

ბიბლიაშია აღწერილი.

სიმბოლურ ქმედებათა არსებითი ნაწილი ძველი აღთქმის (განსაკუთრებით, საწინასწარმეტყველო) წიგნებშია წარმოდგენილი. ამგვარ ქმედებებს მიეკუთვნება: ოსეს პირველი და მეორე ქორწინება, ესაიას განმოსილი სიარული, სელის სარტყელთან და უღელთან დაკავშირებული ისტორიები იერემია წინასწარმეტყველის წიგნში, ეზეკიელის მიერ აგურზე გამოსახული იერუსალიმის აღყა, ზაქარიას მიერ მღვდელმთავარ ისუსთვის გვირგვინის დადგმა და სხვ.

თანამედროვე მდგომარეობა საკვლევ საკითხთან დაკავშირებით ასეთია: წინასწარმეტყველთა **სიმბოლური ქმედებებისადმი** მიძღვნილი კომპლექსური ხასიათის ნაშრომები მართლმადიდებელი ეკლესიის გარეთ მყოფი მკვლევრების ავტორობითაა ცნობილი. ისინი არ ითვალისწინებენ წმინდა მამების ეგზეგეზას, **სიმბოლური ქმედების** რაობის შესახებ სხვადასხვა თვალსაზრისს გამოთქვამენ და ამ ბიბლიურ ეპიზოდებს თვითნებურად განმარტავენ.

ყოველივე ზემოთქმული აღნიშნულ საკითხს მეტად ბუნდოვანს ხდის. ტერმინ **სიმბოლურ ქმედებას** იყენებენ მართლმადიდებელი ეკლესიის ღვთისმეტყველები, მაგრამ ეკლესიის აზრი მის რაობასთან დაკავშირებით ან აღნიშნული შესიტყვების ზუსტი განსაზღვრება არსადაა მოცემული. აქედან გამომდინარე, საჭიროდ მივიჩნევთ, რომ წარმოვადგინოთ წმინდა მამათა სწავლების შუქზე ჩამოყალიბებული **სიმბოლური ქმედების** რაობა და მათივე მოძღვრების ჭრილში განვმარტოთ სათანადო ბიბლიური ეპიზოდები.

სიმბოლური ქმედების ძველადღთქმისეული მაგალითები დაკავშირებულია შემდეგ წინასწარმეტყველებთან: აქია, სამეა, ელისე, ოსე, ესაია, იერემია, ეზეკიელი და ზაქარია. პირველი სამი წინასწარმეტყველის **სიმბოლურ ქმედებებს** წერილში ერთად განვიხილავთ, რადგან ისინი მეფეთა წიგნებშია თავმოყრილი, დანარჩენებს კი ცალ-ცალკე თავებში გამოვყოფთ.

წინასწარმეტყველთა **სიმბოლური ქმედებანი**, როგორც წმინდა წერილის ორგანული ნაწილი, ყოველთვის იყო წმინდა მამათა და ბიბლიის ნებისმიერი მკვლევრის შესწავლის საგანი. ამას მოწმობს ჯერ კიდევ V საუკუნეში არსებული გაუკუღმართებული აზრი ოსე წინასწარმეტყველის მიერ მეძავის ცოლად მოყვანის ფაქტის ნამდვილობასთან დაკავშირებით (აღნიშნული მოსაზრება ნახსენებია და უარყოფილია წმინდა კირილე ალექსანდრიელისა და ნეტარი თეოდორიტეს ეგზეგეტიკურ ნაშრომებში)³. ამავე სახის

3 об.: Святитель Кирилл Александрийский, Толкование на пророка Осию, Москва, 2006, стр.

მოწმობას წარმოადგენს დასახელებულ საუკუნეში არსებული კითხვა: რატომ გაიმეორა სამეა წინასწარმეტყველმა აქიას **სიმბოლური ქმედება**⁴? ამასთან, ეკლესიის მამათა განმარტებები საფუძვლიან აზრს გვიჩენს, რომ ეგზეგეტიკები წინასწარმეტყველთა აღნიშნულ ქმედებებს განსაკუთრებული თავისებურებებით გამოარჩევენ⁵.

XX ს-ში ბიბლიის უცხოელმა მკვლევრებმა (გერმანელებმა, ფრანგებმა, ინგლისელებმა და ა. შ.) წინასწარმეტყველთა **სიმბოლური ქმედებების** რაობის შესახებ მრავალი მოსაზრება გამოთქვეს. თეოლოგები თავიანთ ნაშრომებში აღნიშნულ საკითხს სხვადასხვა თვალთახედვით განიხილავდნენ და **სიმბოლურ ქმედებებს** არაერთი კუთხით აანალიზებდნენ.

წინასწარმეტყველთა **სიმბოლური ქმედებების** შინაარსის გაგება, მათი უჩვეულო ხასიათის გამო, ხშირად საკმაოდ რთულია. რამდენადაც წმინდა წერილის მნიშვნელობა დროის მდინარეებასთან ერთად არ მცირდება, ხსენებული ბიბლიური ეპიზოდების შესწავლა ინარჩუნებს აქტუალობას ყოველი ეპოქის ადამიანისთვის. ამასთან, **სიმბოლური ქმედებები** შესულია მრავალი ქვეყნის სასულიერო სასწავლებლის სასწავლო პროგრამაში, მათ შორის თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარიისაშიც.

წინამდებარე წერილში ჩვენი მიზანია:

- 1) ტერმინ **სიმბოლური ქმედების** მნიშვნელობის განსაზღვრა;
- 2) ძველი აღთქმის **სიმბოლური ქმედებების** ზოგადი საღვთისმეტყველო ანალიზი.

23-35; Блаженный Феодорит Кирский, Толкование на пророка Осию, Москва, 2006, стр. 251-253.

4 იხ. Блаженный Феодорит Кирский, Творения, ч. 1, Свято-Троицкая Сергиева лавра, 1905, стр. 378.

5 იხ.: Блаженный Феодорит Кирский, Толкование на пророка Осию, Москва, 2006, стр. 252; Святой Ефремъ Сиринъ, Творения, т. 5, “Отчий дом”, 1995 стр. 476; Святитель Иоанн Златоуст, Творения, т. 12, кн. 3, С.-Петербургъ, 1906, стр. 1301.

თავი I

წინასწარმეტყველთა შესახებ

წინასწარმეტყველები ებრაულენოვან ბიბლიაში სხვადასხვა შესატყვისით მოიხსენიებიან. მათ შორის ყველაზე გავრცელებული ფორმაა ტერმინი **נָבִי** (Navi). დეკ. ალექსანდრე მენის თანახმად, ის შეიძლება მომდინარეობდეს აქადური **nabu**-დან, რაც „მოწოდებას“ ნიშნავს. შესაბამისად, ტერმინი **נָבִי** ითარგმნება, როგორც „მოწოდებული“. ზოგიერთი მეცნიერის ვარაუდით, ის წარმოდგება ებრაული ზმნიდან **נָבָה** (Nava), რაც „გადმოღვრას“, „ამოფრქვევას“ ნიშნავს, **נָבִי** კი ნაზმნარი არსებითი სახელია და ადამიანთან მიმართებით აღნიშნავს პიროვნებას, რომელშიც შემოქმედი საღვთო სიტყვებს აღძრავს. ტერმინი **נָבִי** სამოცდაათმა მთარგმნელმა სეპტუაგინტაში გადაიტანა სიტყვით – **πιοφῆτης**. მკვლევართა თანახმად, ის მომდინარეობს ზმნიდან **πιοφῆμι** და ორგვარად განიმარტება. ერთი თვალსაზრისით, ის ნიშნავს: „წინდაწინ უწყებას“, „წინასწარმეტყველებას“. იგივე აზრი დევს ზემოაღნიშნული სიტყვის ქართულ შესატყვისში („წინასწარმეტყველი“). ტერმინი **πιοφῆτης** განსხვავებული შინაარსითაც შეიძლება განიმარტოს. საქმე ისაა, რომ **πιο** ბერძნულში, ასევე, გამოხატავს რაიმეს მაგივრობას. შესაბამისად, **πιοφῆτης** ნიშნავს ვიღაცის „მაგიერ მოსაუბრეს“, საღვთისმეტყველო გაგებით კი – პიროვნებას, რომელიც ღვთის სახელით ლაპარაკობს, შემოქმედის სიტყვას ხალხს გადასცემს. რაც შეეხება სლავურ ტერმინს **оубѣждѣ**, ა. პ. ლოპუხინის თქმით, აქ წინდებული **оубѣ** აღნიშნავს ჩაღრმავებას, შეღწევას დაფარულში, მიუწვდომელში, ხოლო სიტყვა **ждѣ** დაკავშირებულია ლაპარაკთან (**Речу, Речь**).

220

წინასწარმეტყველნი არიან ღვთიესათნო ცხოვრების წესით გამორჩეული და ჭეშმარიტი სარწმუნოების მქონე მოღვაწენი. ისინი, იღებენ რა გამოცხადებას უფლისაგან, აღივსებიან სულიწმიდით და ხალხს მომავალს აუწყებენ, ამასთან, გაცნობიერებულად მოქმედებენ. ხსენებული მოღვაწენი არიან ზემთაგონებული პიროვნებები, რომელთაც ხილვისა და ქადაგების დროს უნარჩუნდებთ ჯანმრთელი ცნობიერება, განსჯის უნარი და თავისუფალი ნება.

წინასწარმეტყველების ორი სახე არსებობს: სიტყვიერი და მოქმედებითი. მოქმედებითი წინასწარმეტყველების რაობის შესასწავლად განსაკუ-

თრებული მნიშვნელობა აქვს ზაქარიას წიგნის ერთ-ერთ მუხლს. აქ არის მინიშნება წინასწარმეტყველთა მოღვაწეობის აღნიშნულ მხარეზე: „ისმინე აწ, ისო, მღდელმან მაგან დიდმან, შენ და მოყუასთა შენთა, რომელნი სხენან წინაშე პირსა შენსა, რამეთუ **კაცნი ნიშის მსტოვარნი** არიან...“⁶. ამ შემთხვევაში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ბიბლიის მასორეტული ტექსტი და გულგატა. ზაქარიას წინასწარმეტყველების ზემოთ მოყვანილ მუხლში აღნიშნული შესიტყვების ადგილზე ებრაულენოვან ბიბლიაში წერია: **תְּשִׁיחַ מִשְׁחֵי (Anēshe Mofeth)**, „კაცები მომასწავებელი ნიშნისა“; შდრ. **VUL**: ვირი პორტენდენტეს – „კაცნი წინამიმანიშნებელნი“ ან „კაცნი წინამომასწავებელნი“. ტერმინი **תְּשִׁיחַ (Mofeth)** ნიშნავს „მომასწავებელ ნიშანს“. ამ შესიტყვებით ბიბლია წინასწარმეტყველთა მსახურების განსაკუთრებულ მხარეს ასაცნაურებს: საუფლო ნიშნად ქცეული წინასწარმეტყველები ღვთის ბრძანებით აღსრულებული ქმედებებით მომავლის დღეებს წინაგამოსახადენ.

თავი II

სიმბოლური ქმედების რაობა

XX ს-ის 30-40-იან წლებში **სიმბოლური ქმედებების** კვლევა მეცნიერთა მხრიდან აქტუალობით არ გამოირჩეოდა. 1927 წელს ბრიტანელმა სწავლულმა პ. ვ. რობინსონმა გამოაქვეყნა ესეი: „საწინასწარმეტყველო სიმბოლიზმი“. ამის შემდგომ ორი ათეული წლის მანძილზე ჰოლანდიაში სამი წიგნი დაიწერა. ისინი ა. ვან დენ ბორნისა და ა. ვ. გრონმანის სახელებს უკავშირდებიან. XX ს-ის მეორე ნახევარში აღნიშნული საკითხის შესახებ ინტერესი გაიზარდა. 1952 წელს გერმანელმა თეოლოგმა გ. ფორერმა გამოაქვეყნა სტატია: „წინასწარმეტყველთა **სიმბოლური ქმედებების** შესახებ უწყებათა სტილი“, ერთი წლის შემდგომ კი – წიგნი: „წინასწარმეტყველთა **სიმბოლური ქმედებანი**“. ეს არის ყველაზე ადრეული კვლევა, რომელშიც ფართოდ განიხილება **სიმბოლური ქმედებები**. ფორერი მიიჩნევს, რომ **სიმბოლური ქმედება** წარმართული „სიმპათიური მაგიიდან“ მომდინარეობს. იგი ძველ აღთქმაში ოცდათორმეტ **სიმბოლურ ქმედებას** აღრიცხავს. ფორერი **სიმბოლურ ქმედებათა** კატეგორიას ბიბლიის „ფორმის კრიტიკაზე“

დაყრდნობით აყალიბებს. ამ თვალთახედვას იზიარებს მკვლევართა გარკვეული ნაწილი (რ. მ. ჰალსი, ვ. ციმერლი, დ. ვ. გარნერი და სხვ.). ისინი **სიმბოლურ ქმედებებს** მიაკუთვნებენ წმინდა წერილის მხოლოდ იმ ადგილებს, სადაც განსაკუთრებული ლიტერატურული სტრუქტურა ვლინდება. ამასთან, აღნიშნული მკვლევრები ბიბლიურ ეპიზოდს **სიმბოლურ ქმედებად** არ განიხილავენ, თუ წინასწარმეტყველის არავერბალური საქციელი სტერეოტიპული ჟესტიკულაციაა.

ხსენებულისგან გაცილებით ფართო საწინასწარმეტყველო ქმედებების კატეგორიას აყალიბებს თ. ვ. ოვერჰოლტი. მკვლევარი მათ უწოდებს „ძალაუფლების ქმედებებს“. იგი ამბობს, რომ ძველ აღთქმაში (მეფეთა და საწინასწარმეტყველო წიგნებში) აღნიშნული სახის ქმედებათა სამოცზე მეტი მაგალითი არსებობს. ოვერჰოლტის კვლევის საგანი, მისივე თქმით, არ არის აღნიშნულ ბიბლიურ ეპიზოდთა ლიტერატურული ფორმა, არამედ, თავისთავად, ქმედებები. მკვლევრის აზრით, საწინასწარმეტყველო ქმედებათა მისეული კატეგორია ფორერისაზე გაცილებით ვრცელი იმიტომაცა, რომ ამ უკანასკნელმა ერთმანეთისაგან გამოყო მაგიური და სიმბოლური აქტები. ოვერჰოლტის თვალსაზრისით, წმინდა წერილში მაგიური ქმედებების რაოდენობა საკმაოდ დიდია. აღნიშნული საკითხისადმი განსხვავებული მიდგომა აქვს კ. გ. ფრიბელს. იგი **სიმბოლურ ქმედებას** განიხილავს როგორც რიტორიკულ არავერბალურ კომუნიკაციას და მას „ნიშან-ქმედებას“ უწოდებს. მკვლევარი „ნიშან-ქმედებად“ თვლის, როგორც არავერბალურ ქცევას, ასევე ჟესტებსა და პარალინგვისტიკას (ხმის ტონი, ბგერის სიმაღლე და ა. შ.). **სიმბოლური ქმედების** რაობის საკითხთან დაკავშირებით განსხვავებული თვალთახედვა აქვს ინგლისელ სქოლარ ვ. დ. სტეისისაც. იგი უფლის განგებასა და **სიმბოლურ ქმედებას** განიხილავს როგორც მიზეზ-შედეგობრივ კავშირს. სწორედ ამ უკანასკნელს (ან მის ცვლილებას) აცხადებს და ასახავს წინასწარმეტყველის ქმედება. სტეისის საწინასწარმეტყველო ქმედებათა კატეგორია ფრიბელთან შედარებით ვრცელია და მასში 48 მაგალითია გაერთიანებული.

დეკ. ალექსანდრე მენი თავის „ბიბლიოლოგიურ ლექსიკონში“ **სიმბოლური ქმედების** მნიშვნელობის განმარტებას გვთავაზობს, სადაც ეყრდნობა ა. სვიდლერის შრომას: „წინასწარმეტყველნი და თანამედროვე სიმბოლური აქტები“ (1981 წ.). დეკ. ალექსანდრე მენის თქმით, **სიმბოლური ქმედება** საწინასწარმეტყველო ქადაგების ერთ-ერთი ფორმაა.

ბიბლიის ბოლო დროის მკვლევართა მოსაზრებების გაცნობამ აჩვენა, რომ მათი უმრავლესობა **სიმბოლურ ქმედებებს** არსებითად განიხილავდა მეცნიერული კუთხით, ფილოსოფიური თვალთახედვით ან წარმართული რწმენა-წარმოდგენების ჭრილში. საკითხისადმი ცალმხრივი მიდგომიდან გამომდინარე, მათი დასკვნებიც იყო არასწორი ან არასაკმარისი იმისათვის, რომ გაგვეგო **სიმბოლური ქმედების** რაობა. ასე რომ, უპირველეს მიზნად დავისახეთ **სიმბოლური ქმედების** არსის ძიება საეკლესიო ეგზეგეზაში. მიღებული შედეგი მოგვცემდა ამ ტერმინის ზუსტი დეფინიციის ფორმულირების შესაძლებლობას.

სიმბოლური ქმედების რაობის გასაგებად ჩვენ გამოვიკვლიეთ მის უმთავრეს მაგალითებთან დაკავშირებული საეკლესიო ეგზეგეზა. მამათა განმარტებების შესწავლამ ცხადყო, რომ ეს ქმედებები ერთიანდება მოქმედებითი წინასწარმეტყველების სახეში, თუმცა ახასიათებთ თავისებურებები.

წინამდებარე წერილში **სიმბოლური ქმედების** რაობას არსებითად განვიხილავთ ნეტარი თეოდორიტეს შემდეგ სიტყვებზე დაყრდნობით: „ყოველთა ღმერთი მიმართავდა რა გულქვაობით დასნებოვნებულ ხალხს, მათ დარწმუნებას სიტყვებით კი არ ცდილობდა, არამედ მომავალს განსაზღვრული თვალსაჩინო ქმედებით გამოუსახავდა, რათა გასასტიკებულთა ყურადღება სანახაობის არაჩვეულებრივობით მიეპყრო“⁷.

წინასწარმეტყველნი **სიმბოლურ ქმედებას** უფლის კურთხევით მიმართავდნენ განსაკუთრებულ შემთხვევებში, მაშინ, როდესაც წინასწარმეტყველთა სიტყვიერ ქადაგებას სრულებით აღარ უსმენდა ებრაელი ერი. ამ დროს ღვთის ნება და განგება მძაფრი ინტერესის გამოწვევის ფონზე გადაეცემოდა. **სიმბოლურ ქმედებას** ადამიანები უნდა განეწყო დიდი ყურადღებისაყენ და მათ ცნობიერებაზე ღრმა შთაბეჭდილება მოეხდინა. სწორედ ამიტომ ახასიათებდა მას საზოგადოებაში მიღებული ქცევის ნორმებისაგან განსხვავებული არაადეკვატურობა. ნეტარი თეოდორიტეს განმარტებით, ადამიანები, რომლებიც ხედავდნენ განმოსილ ესაიას, ამ საოცარ სანახაობას მისჩერებოდნენ და იმის სურვილი იპყრობდათ, რომ გაეგოთ ასეთი უცნაურობის მიზეზი. წმინდა კირილე ალექსანდრიელის თანახმად, ესაია დადიოდა განმოსილი იმიტომ, რომ ებრაელები წინასწარმეტყველთა სიტყვებს არ უსმენდნენ და კიდევ საყვედურობდნენ, ვისაც მათთვის მომავლის უწყება სურდა. აღნიშნულ საკითხს წმინდა ამბროსი მედიოლანელიც ეხება. მისი თქმით, მართალია, ესაიას შეეძლო წინასწარმეტყველება წარმოეთქვა, მაგრამ

უსიამოვნო მაგალითისათვის მიმართვა არჩია, რამდენადაც თავად სანახაობა უფრო მეტად განაცვიფრებდა ხალხს, ვიდრე სიტყვა. ამის მსგავსად იქცევდა ყურადღებას იერემია, როდესაც მას ქედზე უღელი ჰქონდა დადგმული. ეზეკიელმა სახლიდან გასასვლელად კედელი გაანგრია და კარის ნაცვლად იქიდან გავიდა. ერთ-ერთი **სიმბოლური ქმედების** განმარტებისას ნეტარი იერონიმე ეზეკიელისადმი მიმართულ საუფლო სიტყვებს შინაარსობრივად ასე გადმოსცემს: „რადგან მათ აქვთ თვალები, რათა იხილონ და ვერ ხედავენ, ასევე – ყურები, რათა ისმინონ და არ ესმით, ამიტომ მათ გარეგნულად და გამოსატყუთ ასწავლე და ფიზიკური ფორმებით აჩვენე, რათა მომავალი ტყვეობის შესახებ არა მარტო სმენით, არამედ თვალებითაც შეიტყონ“⁸.

დეკანოზი ალექსანდრე მენის თანახმად, მრავალი წინასწარმეტყველი მიმართავდა **სიმბოლურ ქმედებებს**, რომლებიც სიტყვაზე ღრმად იჭრებოდა ერის ცნობიერებასა და მეხსიერებაში. იერემიას ერთ-ერთი **სიმბოლური ქმედების** განმარტებისას ნეტარი იერონიმე ამბობს, რომ უფალს სურს, ერი განისწავლოს არა მხოლოდ სასმენლებით, არამედ თვალებითაც, რადგან გონებაში ის უფრო რჩება, რაც მხედველობის საშუალებით შემოდის, ვიდრე ის, რაც შემოდის სმენის საშუალებით. იმავე აზრს გამოთქვამს იერემიას **სიმბოლური ქმედების** განმარტებისას წმინდა ეფრემ ასური. მისი თქმით, იერემია ასე სხვა წინასწარმეტყველთა ტრადიციისამებრ მოიქცა, რათა წინასწარმეტყველება უფრო ღრმად აღებეჭდა ხალხის ცნობიერებაში, - ერს ეს სიტყვა თვალებითაც ეხილა და საკუთარი ყურებითაც გაეგონა.

სიმბოლურ ქმედებას დამაჯერებლობის მძაფრი ხასიათი ჰქონდა. საზოგადოდ, სიმბოლო, როგორც ამას ეპისკოპოსი პალადი (პიანკოვი) ამბობს, საკმაოდ დიდი მნიშვნელობის შემცველი იყო აღმოსავლეთის ქვეყნებში, მათი საშუალებით ყოველგვარ ქადაგებაზე უკეთ შეიძლებოდა მსმენელის ჩაგონება. ნეტარი თეოდორიტე აღნიშნულ საკითხს „მეოთხე მეფეთას“ განმარტებისას ეხება და ელისე წინასწარმეტყველის მიერ **სიმბოლური ქმედების** მიზეზს უძველესი დროის კაცობრიობის აზროვნების თავისებურებით ხსნის. ნეტარი მამის თანახმად, სიტყვების იმდენად არ სჯეროდათ, რამდენადაც საქმეთა მეშვეობით წინასწარმეტყველებების.

საბოლოოდ, ხალხს უცილობლად გადაეცემოდა მოქმედებაში გამოსატყუი წინასწარმეტყველების მნიშვნელობა. ამაზე თავად წმინდა წერილი მოწმობს⁹. **სიმბოლურ ქმედებებში** წინასახეობრივად გამოსახებოდა შემდეგი მოვლენები:

8 Блаженный Иероним Стридонский, Творения, ч. 10, Киевъ, 1886, ст. 137.

9 об.: 3 მეფ. 11. 30-32, იერ. 13. 1, 7, 9, იერ. 27. 2-6, 12, ეს. 20. 2-3, ეზეკ. 5. 1, 5, 8.

ებრაელთა ერთიანი სახელმწიფოს ორად გაყოფა, იერუსალიმის დაცემა, ბაბილონის ტყვეობა და სხვ. ხშირად ისინი ახალაღთქმისეულ მოვლენებსაც უკავშირდებოდა, თუმცა ხალხს წინასწარმეტყველების მხოლოდ ისტორიული მხარე განემარტებოდა.

ამრიგად, **სიმბოლურ ქმედებას** ვუწოდებთ იმ მოქმედებით წინასწარმეტყველებას, რომელიც აღესრულება **თვალსაჩინოდ**, გულქვაობის სულიერი სენით შეპყრობილი ხალხის წინაშე, გამოირჩევა **საკვირველებით (საზოგადოებაში მიღებული ქცევის ნორმებისთვის არაადეკვატურობით)** და თან სდევს მისი მნიშვნელობის **განმარტება**.

ზემოხსენებულ განსაზღვრებაზე დაყრდნობით, ძველი აღთქმის წიგნებში გამოვყოფთ **ოცდახუთ** ბიბლიურ ეპიზოდს.

ძველ აღთქმაში **სიმბოლური ქმედებანი** მეფეთა და წინასწარმეტყველთა წიგნებში გვხვდება. წმინდა წერილში აღწერილი პირველი **სიმბოლური ქმედება** აქია წინასწარმეტყველმა აღასრულა¹⁰; შემდეგი სამეა წინასწარმეტყველი იყო, მომდევნო – ელისე წინასწარმეტყველი¹¹. **სიმბოლურ ქმედებას** მიმართავდნენ, ასევე, წინასწარმეტყველნი: ოსე, ესაია, იერემია, ეზეკიელი და ზაქარია¹².

გარდა ზემოხსენებულისა, ბიბლია მიაწვდის წინასწარმეტყველთა სხვა **სიმბოლური ქმედებების** არსებობაზე¹³. **სიმბოლურ ქმედებებს** თავიანთი სიტყვების უეჭველობაში ხალხის დარწმუნების მიზნით ცრუ-წინასწარმეტყველნიც აღასრულებდნენ, რაც ძველი აღთქმის მხოლოდ ორ ეპიზოდშია გადმოცემული¹⁴. **სიმბოლური ქმედების** მაგალითი მოციქულთა საქმეშიც მოგვეპოვება¹⁵.

ძველ აღთქმაში ყველა **სიმბოლური ქმედების** გამოვლენამ საშუალება მოგვცა, სრულად შეგვესწავლა საკვლევი საგანი. მთავარი მიზნის მისაღწევად გამოვიკვლიეთ აღნიშნული ბიბლიური ეპიზოდების ამსახველი ტექსტების ყველა საჭირო იკითხვისი. ამასთან, შევისწავლეთ ჩვენ ხელთ არსებული ყველა საეკლესიო განმარტება. მამათა ეგზეგეზის სისტემურმა ანალიზმა საშუალება მოგვცა, ნათელი გაგვეხადა ეკლესიის თვალთახედვა

10 ობ. 3 მეფ. 11. 29-32.

11 ობ.: 3 მეფ. 12. 24ი, 4 მეფ. 13. 14-19.

12 ობ.: ობ. 1. 2-9; 3. 1-5, ეს. 7. 3; 8. 1-4; 20. 1-6, იერ. 13. 1-11; 19. 1-15; 27. 1-22; 28. 12-14; 32. 6-15; 43. 8-13; 51. 59-64, ეზეკ. 3. 24-27; 4. 1-17; 5. 1-17; 12. 1-16; 12. 17-20; 21. 23-29; 24. 15-24; 37. 15-28, ზაქ. 6. 9-15.

13 ობ.: ეს. 20. 2 და იერ. 28. 13.

14 ობ.: 3 მეფ. 22. 11 (შდრ. 2 ნეშტ. 18. 10); იერ. 28. 10-11.

15 ობ. საქმე 21. 10-11.

აღნიშნულ ბიბლიურ ეპიზოდებთან დაკავშირებით. რაც შეეხება ჩატარებულ ტექსტოლოგიურ კვლევას, მან შესაბამისი საფუძველი შექმნა აღნიშნული განმარტებების სიღრმისეული გაგებისთვის.

შედეგად, ეკლესიის მამების ნაშრომებზე დაყრდნობით, განვახორციელეთ ძველი აღთქმის წინასწარმეტყველთა **სიმბოლური ქმედებების** საღვთისმეტყველო ანალიზი, რასაც ზოგადი სახით ქვემოთ წარმოვადგენთ.

თავი III

მეფეთა წიგნებში აღწერილი

სიმბოლური ქმედებანი

მეფეთა წიგნები მოიცავს აქია, სამეა და ელისე წინასწარმეტყველთა **სიმბოლურ ქმედებებს**.

ბიბლიაში პირველი **სიმბოლური ქმედება** აქია წინასწარმეტყველს უკავშირდება. მან საკუთარი სამოსელი თორმეტ ნაწილად დახია, აქედან ათი ნაწილი იერობოამს გადასცა, ორი კი თვითონ დაიტოვა. ეს **სიმბოლური ქმედება** მოასწავებდა ებრაელთა ერთიანი სახელმწიფოს ორად გაყოფას. ისრაელის სამეფოზე იერობოამი გაბატონდებოდა, იუდეაზე მმართველობა კი დავითის შთამომავლობას შეუნარჩუნდებოდა.

აქიას **სიმბოლური ქმედება** გაიმეორა სამეა წინასწარმეტყველმა, რაც იერობოამის ცნობიერებაში ისრაელზე მეფობის ღვთივმოცემულობის ღრმად აღბეჭდვის მიზნით აღესრულა.

აქია და სამეა წინასწარმეტყველთა **სიმბოლურ ქმედებებს** შორის გარკვეული გარეგნული სხვაობა არსებობდა: ბიბლიაში ხაზგასმითაა ნათქვამი, რომ აქია იერობოამთან ერთად ველზე მარტო იმყოფებოდა. მეორე წინასწარმეტყველებაში ნათლად არ ჩანს, სამეა და იერობოამი მარტონი იყვნენ თუ არა. ამასთან, აქია **სიმბოლური ქმედების** დასაწყისში აღნიშნული სამოსით შემოსილი იყო, ხოლო სამეას ახალი სამოსის დანაწევრება მის შემოსვამდე დაევალა. გარდა ამისა, სამეამ იერობოამს უთხრა, რომ დანაწევრებული სამოსის ათი ნაგლეჯით შემოსილიყო.

აღნიშნული **სიმბოლური ქმედებები** ერთმანეთს სრულად არც მნიშვნელობით უტოლდებოდა. ზემოთქმულის მიხედვით, აქიამ იერობოამს ათი ნაგლეჯი

ხელში გადასცა, სამეამ კი იმავე რაოდენობის ნახევით შემოსვა უბრძანა, რაც წინასწარმეტყველების მოახლოებას მოასწავებდა. ასე რომ, სამეას მოქმედება აქიას **სიმბოლური ქმედების** ერთგვარ გაგრძელებას წარმოადგენდა.

შემდეგი სიმბოლური ქმედება ელისეს უკავშირდება. ის წინასწარმეტყველის კურთხევითა და თანამონაწილეობით ისრაელის მეფე იოასმა აღასრულა. ამ **სიმბოლურ ქმედებაში** პირობითად ორი ნაწილი გამოიყოფა: იოასის მიერ ჯერ ერთი, შემდგომ კი სამი ისრის სროლა. ხსენებულ ქმედებათაგან თითოეულს შესაბამისი სიმბოლური მნიშვნელობა აქვს.

ელისემ იოასს მშვილდ-ისრის მომარჯვება და მოზიდვა უბრძანა. შემდეგ დაადო თავისი ხელები ხელმწიფის ხელებს და აღმოსავლეთის სარკმელში ისრის ტყორცნა დაავალა. ისრის ერთხელ სროლის შემდგომ წინასწარმეტყველმა ხელმწიფეს მოქმედების გამეორება უბრძანა. ამჯერად ელისემ ისრების რაოდენობა იოასის ნება-სურვილს მიანდო. მეფემ სარკმელში ისარი მხოლოდ სამგზის სტყორცნა.

სიმბოლური ქმედების პირველი ნაწილის მიხედვით, უფალი ისრაელზე წყალობას მოიღებდა და მას სირიაზე საბოლოოდ გაამარჯვებინებდა, თუმცა ებრაელების მიერ მტრის ძლევა დამოკიდებული იყო **სიმბოლური ქმედების** მეორე ნაწილზე. აღნიშნულ შემთხვევაში ნასროლ ისართა რიცხვი განასახიერებდა სირიასთან ბრძოლაში გამარჯვების ოდენობას. ამასთან, ხელმწიფეს თავად უნდა გადაეწყვიტა, თუ რამდენ ისარს ისროდა. ზემოთქმულის თანახმად, მან მხოლოდ სამჯერ სტყორცნა ისარი, რაც სირიის საბოლოო დამარცხებისთვის საკმარისი არ იყო.

მესიანისტური თვალთახედვით, წმინდა ეფრემ ასური ზემოაღნიშნულ **სიმბოლურ ქმედებას** ქრისტეს გამომხსნელობით ღვაწლს უკავშირებს და მასში ხედავს მაცხოვრის ჯვარცმას, ჯოჯოხეთში ჩასვლას, აღდგომასა და ამაღლებას.

თავი IV

წინასწარმეტყველი ოსე

წინასწარმეტყველმა ოსემ ორჯერ მოიყვანა ცოლად მეძავი. აღნიშნული მოქმედებები ებრაელების კერპთმსახურებას (სულიერ სიძვას) წარმოაჩენდნენ და მოასწავებდნენ მათ სამომავლო სასჯელს.

პირველსა და მეორე **სიმბოლურ ქმედებათა** შორის არსებითად შემდეგი გარეგნული სხვაობა იყო: ოსეს მეუღლეებრივი კავშირი ჰქონდა პირველ ცოლთან – გომერთან. წინასწარმეტყველმა მასთან სამი შვილი გააჩინა: იეზრაელი, „არშეწყალებული“ და „არა-ერი-ჩემი“. რაც შეეხება ოსეს მეორე ცოლს, მას გარკვეული დროით აეკრძალა მეუღლეებრივი კავშირი, ამასთან, თავი უნდა დაენებებინა მრუშობისთვის. თუ ეს უკანასკნელი ოსეს ერთგული დარჩებოდა, წინასწარმეტყველი მასთან ცოლქმრულ კავშირში შევიდოდა.

ზემოაღნიშნული **სიმბოლური ქმედებები** განსხვავდებოდნენ მნიშვნელობის თვალსაზრისითაც: გომერი, უპირველეს ყოვლისა, განასახიერებდა ჩრდილოეთის სამეფოს მკვიდრებს. აღნიშნული **სიმბოლური ქმედება** სწორედ მათ მომავალს შეეხებოდა. ოსეს პირველი შვილი მიანიშნებდა ისრაელიანთა დასჯის არსებით მიზეზზე – კერპთმსახურებაზე. მისი დანარჩენი შვილები აღნიშნული ცოდვის შედეგს წარმოაჩენდნენ: უფალი ჩრდილოეთის სამეფოს მკვიდრთ აღარ შეიწყალებდა, მათ ასურელთა ხელში ჩააგდებდა და გადაასახლებდა. ისრაელიანები უფლის ერად ყოფნის პატივს დაკარგავდნენ. რაც შეეხება ოსეს მეორე მეუღლეს, ის განასახიერებდა სრულიად ებრაელთა კრებულს. აღნიშნული **სიმბოლური ქმედება** მოასწავებდა ბაბილონის ტყვეობას. წინასწარმეტყველების თანახმად, ებრაელები დაკარგავდნენ უფალთან კავშირს, მათ არ ეყოლებოდათ წინამძღოლი, არ ექნებოდათ ტაძარი და, შესაბამისად, – ღვთისმსახურება. ამასთან, ტყვეობაში ისინი გააცნობიერებდნენ თავიანთ დანაშაულს და კერპთმსახურებას დაანებებდნენ თავს. მეორე **სიმბოლური ქმედება**, ასევე, მიანიშნებდა, რომ ტყვეობის დასრულების შემდეგ ებრაელები უფალთან დარღვეულ კავშირს აღადგენდნენ.

სულიერი თვალთახედვით, ეგზეგეტიკები გომერს უკავშირებენ როგორც ძველი აღთქმის ღვთივრჩეულ ერს, ასევე – წარმართებს. ოსესა და გომერის ქორწინების შემდეგ ქვეყანას იეზრაელი მოევლინა, ხოლო სინას მთაზე ებრაელი ხალხისა და უფლის რჯულიერი კავშირის დამყარებიდან მრავალი

საუკუნის შემდგომ ძველი აღთქმის ეკლესიის წიაღში იშვა მესია. მეორე მხრივ, მხსნელმა მაცხოვარმა ბომონებს მიდევნებული კაცობრიობა შეარიგა ღმერთთან და ეკლესიაში ერთ სამწყსოდ აქცია.

ოსეს მეორე **სიმბოლურ ქმედებაში** მრუში დედაკაცი ქრისტეს უარყოფელ იუდეველ ხალხს განასახიერებდა, რომელიც მაცხოვრის ჯვარცმისთვის დაისაჯა, ღვთივრჩეულობა დაკარგა და მთელ ქვეყანაზე გაიფანტა, თუმცა, საბოლოოდ, მოექცევა და უფალთან კავშირს აღადგენს.

თავი V

წინასწარმეტყველი მსაია

დიდ წინასწარმეტყველთაგან პირველად ესაიამ აღასრულა **სიმბოლური ქმედებანი**. ამ ქმედებათაგან ორი წინასწარმეტყველმა შვილების დახმარებით განახორციელა, ერთი კი – მარტომ.

შვილების დახმარებით აღსრულებული **სიმბოლური ქმედებანი** შეიცავდნენ სამხრეთის სამეფოს მოსახლეობისთვის სანუგეშო წინასწარმეტყველებას.

როდესაც იუდეის მოსახლეობა უმძიმეს განსაცდელში ჩავარდა (მის წინააღმდეგ დიდძალი ლაშქარი გამოვიდა), უფალმა ესაიას დაავალა მისი ნუგეშისცემა. წინასწარმეტყველი უნდა შეხვედროდა შიშით შეპყრობილ იუდეის მეფე აქაზს. ესაიასთან ერთად უნდა ყოფილიყო მისი ძე იასუბი (ამ სახელს არაერთი მნიშვნელობა აქვს, მაგ.: „ნარჩენი“, „მომბრუნებელი, მომქცევი“...). ესაიას შვილი განასახიერებდა იუდეველებს, რომლებიც უფლისკენ მოქცევის შემთხვევაში ღვთის შემწეობით გადაურჩებოდნენ მტერს.

ესაიას მეორე **სიმბოლური ქმედება** სასჯელს მოასწავებდა. უფალმა ესაიას დაავალა წინასწარმეტყველების („მაღე იალაფე, ჩქარა გაძარცვე“) აღბეჭდვა დიდსა და ახალ გრაგნილზე. აღნიშნული ქმედება მას ორი მოწმის თანდასწრებით უნდა განეხორციელებინა. შემდეგ, შემოქმედის ბრძანებით, ესაიამ აღნიშნული წინამოსწავება ახალშობილ ძეს სახელად უწოდა. წინასწარმეტყველის შვილი ებრაელებს სამომავლო მოვლენებზე მიანიშნებდა. მის ზრდასთან ერთად ასურეთის მიერ ისრაელისა და სირიის განადგურების დროც ახლოვდებოდა.

წმინდა მამები ესაიას მეორე ძის სახელში ხედავენ წინასწარმეტყველებას მაცხოვრის განკაცების შესახებ, რომელიც წუთისოფლად კაცობრიობის ხსნისათვის მოივლინა და სატანას მეუფება დაამხო.

მესამე **სიმბოლური ქმედებით** ღმერთი ხალხს კაცობრივ ძალაზე იმედის დამყარების ამოებას შეაგონებდა და სასოების შემოქმედისადმი წარმართვისაკენ მოუწოდებდა. ესაია სამი წლის მანძილზე დადიოდა განმოსილი. აღნიშნულ პერიოდში წინასწარმეტყველი წინასახეობრივად მიაინიშნებდა სამწლოვან ომზე ეგვიპტელებისა და ეთიოპელების ქვეყანაში, რასაც შედეგად იმავე ხანგრძლივობის ტყვეობა მოჰყვებოდა. ამ ყოველივეს ასურელები განახორციელებდნენ.

თავი VI

წინასწარმეტყველი იერემია

იერემიას წიგნში ექვსი **სიმბოლური ქმედებაა** აღწერილი. ისინი მრავალფეროვნებით გამოირჩეოდნენ აღსრულების ფორმის თვალსაზრისითაც და შინაარსობრივადაც. აღნიშნულ ქმედებებში გამოიყენებოდა სხვადასხვა ნივთი: სელის სარტყელი, თიხის ჭურჭელი, ხის უღელი და ქვები. სწორედ მათი საშუალებით განასახიერებდა სამომავლო მოვლენებს იერემია და წარმოაჩენდა უფლის განგებულებას ებრაელი ერის ცხოვრებაში. მისი **სიმბოლური ქმედებანი** უკავშირდებოდა როგორც ღვთივრჩეული ერის სასჯელს, ისე მათ სანუგეშო მომავალს.

პირველი **სიმბოლური ქმედება** სელის სარტყელს უკავშირდებოდა. უფალმა იერემიას უბრძანა სელის სარტყელის შეძენა და გარკვეული ხნით წელზე ტარება, შემდეგ – მდინარის წყლის სიღრმეში განთავსება, ბოლოს კი – წყლიდან კვლავ ამოღება. ამ დროს სარტყელი უკვე დამპალი იყო და აღარაფრად გამოდგებოდა. ეს **სიმბოლური ქმედება** აღნიშნავდა, რომ უფალმა ებრაელი ერი მეტად დაიახლოვა და მასზე ზრუნავდა, თუმცა ისინი ღმერთს განშორდნენ, რის გამოც სამოცდაათწლიანი ტყვეობით დაისჯებოდნენ. აღნიშნული **სიმბოლური ქმედების** მესამე ნაწილი განასახიერებდა ბაბილონიდან ებრაელთა დაბრუნებას.

ნეტარი იერონიმეს განმარტებით, სელის სარტყელი, ასევე, მართალი

ადამიანის სიმბოლოა, რომელიც ეკლესიას იცავს ერეტიკოსთა შემოტევებისგან. იმ შემთხვევაში, თუ ეს ადამიანი მაცხოვრებელ წიაღს მოშორდება და მწვალებელი გახდება, დაღუპება და ველარასოდეს მოიპოვებს ადრინდელ მშენიერებას, რადგან რომც გამოსწორდეს, სახელშელახული კაცის სიტყვებს ხალხი აღარ შეისმენს.

მეორე **სიმბოლურ ქმედებაში** თიხის ჭურჭელი იყო გამოყენებული. ბაბილონელთა მიერ იერუსალიმისა და მთელი სამხრეთ სამეფოს განადგურების ნიშნად იერემიამ თიხის ჭურჭელი დაამსხვრია. ამ ქმედებას ესწრებოდნენ მღვდელთა და ერის უზუცესნი. ეს განხორციელდა იუდეველთა კერპთმსახურებისთვის განკუთვნილ განსაკუთრებულ ადგილზე – ბენ-ჰინომის ველზე, თოფეთში. დაამსხვრეული თიხის ჭურჭლის სრულად აღდგენა შეუძლებელი იყო, რაც ნიშნავდა, რომ სასჯელის დადგომის შემდეგ ებრაელები ველარასოდეს დაიბრუნებდნენ თავდაპირველ მდგომარეობას.

ნეტარი იერონიმეს განმარტებით, ზემოაღნიშნული წინასწარმეტყველება განსაკუთრებით მიემართება იუდეველებზე მიყენებულ გამანადგურებელ დარტყმას რომის იმპერატორების – ვესპასიანესა და ტიტეს, შემდეგ კი – ადრიანეს პერიოდში.

მესამე **სიმბოლური ქმედება** ხის უღლით განხორციელდა. უფალმა იერემიას ქედით უღლის ტარება უბრძანა. აღნიშნული მოქმედებით წინასწარმეტყველი აცხადებდა ღვთის განგებას: იუდეველნი ნაბუქოდონოსორის მმართველობის ქვეშ გარკვეული ხნით დარჩებოდნენ. უფლისგან დაშვებული სასჯელი ხალხს ნებით უნდა მიეღო, რათა ეს სასჯელი ურჩობის მიზეზით არ დამძიმებულიყო.

ნეტარი თეოდორიტეს თანახმად, მას შემდეგ, რაც ცრუწინასწარმეტყველმა ანანიამ იერემიას ხის უღელი დაუმტვრია, უფალმა წინასწარმეტყველს ქედზე რკინის უღლის დადგმა უბრძანა, რაც სასჯელის დამძიმებას მოასწავებდა.

იერემიას წიგნში აღწერილი შემდეგი **სიმბოლური ქმედება** მანუგეშებელი წინასწარმეტყველება იყო. აღნიშნულ პერიოდში იერუსალიმი ალყაში იმყოფებოდა. ქალაქის დაპყრობამდე მცირე ხანი რჩებოდა. ამ დროს იერემიამ ქალაქგარეთ მდებარე მიწა შეიძინა. აღნიშნული **სიმბოლური ქმედებით** წინასწარმეტყველმა ტყვეობიდან დაბრუნება წინამოასწავა.

იერემიას წიგნის შემდგომ ნაწილში გადმოცემულია წინასწარმეტყველის სიცოცხლის ბოლო ხანს ეგვიპტეში, ქალაქ ტაფნისში, განხორციელებული **სიმბოლური ქმედება**. წინასწარმეტყველმა ქვები ისე განალაგა, რომ ტახტრეწის მსგავსი ნაგებობა მიეღო, შემდეგ კი ის თიხით შელესა. აღნიშნული ნაგებობა ნაბუქოდონოსორის საყდარს განასახიერებდა და ბაბილონის მეფის

მიერ ეგვიპტის დაპყრობაზე მიაწინებდა. ნაბუქოდონოსორისაგან ლტოლვილ ებრაელებს სასჯელისაგან ეგვიპტე ვერ იხსნიდა.

იერემიას წიგნის ბოლო ნაწილში აღწერილია კიდევ ერთი **სიმბოლური ქმედება**, რომელიც განხორციელდა ბაბილონში. ის აღასრულა სარეამ (სარეა იყო იუდეის მეფე სედეკიას მსახური) იერემია წინასწარმეტყველის დავალებით. მას გადასახლებულ ებრაელთათვის უნდა წაეკითხა იერემიას წერილში აღბეჭდილი წინასწარმეტყველება, შემდეგ კი მასზე ქვა გამოება და მდინარეში გადაეგდო. ეს ქმედება ბაბილონის იმპერიის დაცემას მოასწავებდა.

თავი VII

წინასწარმეტყველი ეზეკიელი

აღსრულების ფორმის თვალსაზრისით, განსაკუთრებული საკვირველებით გამოირჩევა ეზეკიელის **სიმბოლური ქმედებები**. მის წიგნში ყველაზე მეტი (ათი) **სიმბოლური ქმედებაა** აღწერილი. აღნიშნული ქმედებები, ძირითადად, უკავშირდება იერუსალიმის ალყასა და მის თანმდევ მოვლენებს.

ეზეკიელის პირველი **სიმბოლური ქმედება** იერუსალიმის ალყის წინასწარმეტყველება იყო. უფლის ბრძანებით ეზეკიელი საკუთარ სახლში გამოიკეტა.

ზემოაღნიშნული მოქმედების შემდეგ წინასწარმეტყველმა აგურზე გამოსახა ალყაში მყოფი იერუსალიმი. ამ ნახაზის დახმარებით ეზეკიელმა კიდევ სამი **სიმბოლური ქმედება** განახორციელა. თავდაპირველად მან რკინის ტაფა კედლად აღმართა საკუთარ თავსა და იერუსალიმის გამოსახულებას შორის. მეორე **სიმბოლური ქმედება** ის იყო, რომ წინასწარმეტყველი მრავალი დღის განმავლობაში იწვა ჯერ მარცხენა მხარზე, შემდეგ კი – მარჯვენაზე. ცალ გვერდზე წოლის პერიოდში ეზეკიელი უმზერდა აგურზე გამოსახულ იერუსალიმს და მისკენ მიმართული ჰქონდა ხელი. ამასთან, წინასწარმეტყველის დღიური საზრდო იყო საქონლის ფეკალურ მასებში გამომცხვარი მცირე მოცულობის პური და ცოტაოდენი წყალი. დასასრულ, ეზეკიელმა მოიპარსა წვერი და თმა, ისინი აწონა, რამდენიმე ტოლ ნაწილად გაყო და სხვადასხვა წესით გაანადგურა (ერთი ნაწილი დაწვა იერუსალიმის

ნახაზის შუაგულში, მეორე ხმლით აკუწა გამოსახულების შემოგარენში, ხოლო უკანასკნელი გაფანტა ჰაერში. მან გაფანტული თმების ნაწილი შეაგროვა და კალთაზე გამოიბა, ამ თმების გარკვეული რაოდენობა კი კვლავ ქალაქის ნახაზის შუაგულში დაწვა).

კედლად აღმართული რკინის ტაფა უკავშირდებოდა იერუსალიმის ალყას. ის ღმერთსა და იუდეველთა შორის არსებულ ერთგვარ სულიერ კედელს განასახიერებდა. იერუსალიმის მკვიდრებზე სასჯელის მოწვევისას შემოქმედი მათ ლოცვებს არ შეისმენდა და განსაცდელში ჩაცვნილ ებრაელებს აღარ გადაარჩენდა. მარცხენა და მარჯვენა გვერდზე ხანგრძლივი წოლა ისრაელისა და იუდეის მოსახლეობის ტყვეობის პერიოდებს ასაჩინობდა. ეზეკიელის წოლის დღეები ებრაელთა ტყვეობის წლებს ეთანადებოდა. კვების უსიამოვნო და მწირი რაციონი მოასწავებდა როგორც იერუსალიმის ალყის დროს იუდეველთა ტანჯვას, ასევე, გადასახლებულ ებრაელთა განსაცდელებსა და უწმინდური ცხოვრების წესს. ამასთან, ეზეკიელი ხელის მდგომარეობით აღნიშნავდა შემოქმედის მიერ იერუსალიმის მსჯავრდებას. მესამე **სიმბოლური ქმედება** განასახიერებდა იერუსალიმელთა სხვადასხვაგვარ სიკვდილს. ზოგიერთ მათგანს იმსხვერპლებდა შიმშილი ან დაავადება, ზოგი კი დაიღუპებოდა ბრძოლაში. აღნიშნული **სიმბოლური ქმედებით**, ასევე, მოესწავებოდა იუდეველთა გადასახლება და შემდგომი განსაცდელები.

წმინდა გრიგოლ დიდი ეზეკიელში ღვთის სიტყვის მასწავლებლის სიმბოლოს ხედავს, ხოლო აგურში – მიწიერზე მიჯაჭვული ადამიანის გულის გამოხატულებას. ამ უკანასკნელზე მქადაგებელმა სულიერი იერუსალიმი უნდა გამოსახოს, ე. ი. მსმენელს ცათა სასუფეველის შესახებ სწავლება გადასცეს და მასში ზეციურის შემეცნებისაკენ სწრაფვა აღძრას. სულიერმა მასწავლებელმა მოსწავლეს წინდაწინ საგულდაგულოდ უნდა გააცნოს მოსალოდნელი საცდურები, რათა მათი დაძლევისთვის მოამზადოს. იმ შემთხვევაში, თუ მოსწავლე უგულისხმო გამოდგება, მოძღვარი უდანაშაულოა. ამიტომაც ეს უკანასკნელი უფლის სამსჯავროს დროს რკინის ტაფას კედლად აღმართავს აგურზე გამოსახულ იერუსალიმსა და თავის თავს შორის, ე. ი. მქადაგებლის მიერ უგულისხმო მოსწავლესთან მიმართებით გამოვლენილი მტკიცე გულმოდგინება მასწავლებლის უდანაშაულობის მოწმობა იქნება.

იერუსალიმის ალყას უკავშირდებოდა ეზეკიელის წიგნში აღწერილი შემდეგი **სიმბოლური ქმედებაც**, რომელიც შედგებოდა ორი ნაწილისაგან. პირველი დღისით უნდა შესრულებულიყო, მეორე კი – საღამო ჟამს. თავდაპირველად წინასწარმეტყველმა ებრაელთა თვალწინ, საკუთარ

სახლთან შეაგროვა გადასახლების დროს საჭირო საგნები (სავარაუდოდ, ეს იყო შემდეგი ნივთები: კვერთხი, სარტყელი, სურსათით სავსე ტომარა, წყლით ავსებული ჭურჭელი და ა. შ.). საღამოს ეზეკიელმა საკუთარი სახლის კედელი გაანგრია და იქიდან გარეთ გავიდა. ამ დროს წინასწარმეტყველს სახე დაფარული ჰქონდა, ზურგზე კი ტვირთი ეკიდა. აღნიშნული **სიმბოლური ქმედებით** ეზეკიელმა სამშობლოში დარჩენილ იუდეველთა გადასახლება მოასწავა და სედეკიას იერუსალიმიდან გაქცევა განასახიერა. იუდეის მეფეს ქალდეველები დაატყვევებდნენ, თვალებს დასთხრიდნენ და ბაბილონში წაიყვანდნენ.

იერუსალიმის ალყას უკავშირდება ეზეკიელის კიდევ ერთი **სიმბოლური ქმედება**. მას ებრძანა პურისა და წყლის განსაკუთრებული წესით მიღება (მწუხარებით, აჩქარებით, კანკალით, მღელვარებით). ამით წინასწარმეტყველს უნდა მოესწავებინა საკვებისა და სასმელის ნაკლებობა იერუსალიმში.

ეზეკიელმა წინაგამოსახა ნაბუქოდონოსორის იმ ლაშქრობის გზის ნაწილი, რაც ბაბილონელთა მეფემ აჯანყებულთა დასჯის მიზნით დაიწყო. წინასწარმეტყველმა შექმნა ნახაზი, რომელიც მოასწავებდა ნაბუქოდონოსორის ლაშქრობის გარკვეულ ეტაპს და მიანიშნებდა საგონებელში მყოფი ხელმწიფის მკითხაობაზე (ის ვერ გადაწყვეტდა, თუ რომელი ქალაქის მიმართულებით წასულიყო. ამის გამო ბაბილონის მეფე მიმართავდა მარჩიელობას, წილი კი იერუსალიმზე ამოვიდოდა).

ეზეკიელის წიგნის შემდეგ ნაწილში საუბარია მისი მეუღლის გარდაცვალებაზე. აღნიშნულ დროს წინასწარმეტყველმა, უფლის ბრძანებით, **სიმბოლური ქმედება** განახორციელა. მან მწუხარების გამოხატვისაგან თავი შეიკავა და სამგლოვიარო წესები არ შეასრულა. ეზეკიელის ცოლის სიკვდილი სოლომონის ტაძრის განადგურების სიმბოლო იყო. როდესაც გადასახლებაში მყოფი ებრაელები იერუსალიმის დაცემის შესახებ შეიტყობდნენ, უდიდეს მწუხარებაში ჩაცვივდებოდნენ, თუმცა ვარამის გამოხატვას ვერ შეძლებდნენ. სწორედ ამ მოვლენის წინასახე იყო ეზეკიელის **სიმბოლური ქმედება**.

ნეტარი იერონიმე ეზეკიელის მეუღლეში ასევე ხედავს უფლის სძლობით პატივდებულ ძველი აღთქმის რჩეული ერის სიმბოლოს, ხოლო მის გარდაცვალებაში – რომაელთა მიერ იერუსალიმზე განხორციელებული ალყის ბოლოს განვითარებული მოვლენებისა და რჯულიერი მსახურების აღსასრულის ნიშანს. დასრულდა რა ძველი აღთქმის ეპოქა, ქვეყნიერება სახარებისეული მადლით გაბრწყინდა. კაცობრიობას „აჩრდილის“ მაგიერ თავად ჭეშმარიტება მიენიჭა. ნეტარი იერონიმეს თანახმად, ამ უკანასკნელი

მოვლენის მიზეზით პირველი მწუხარებასა და გლოვას არ იმსახურებს.

ეზეკიელის წიგნში აღწერილი შემდეგი **სიმბოლური ქმედება** მანუგეშებელი წინასწარმეტყველება იყო. უფლის ბრძანებით, ეზეკიელმა ორ კვერთხზე გარკვეული წინადადებები დაწერა. ამ წარწერებში ებრაელთა სამხრეთისა და ჩრდილოეთის ყოფილი სამეფოები იგულისხმებოდა. ეს ორი კვერთხი ეზეკიელმა ხელში გააერთიანა. აღნიშნული ქმედებით მან მიანიშნა ტყვეობიდან დაბრუნების შემდეგ ებრაელთა ცხოვრებაზე ერთიან სახელმწიფოში.

მესიანისტური თვალთახედვით, ეზეკიელის ზემოაღნიშნული **სიმბოლური ქმედება** წინასწარმეტყველებაა ახალი აღთქმის ეკლესიის შესახებ, სადაც გაქრისტიანებული ებრაელები და წარმართები გაერთიანდნენ.

თავი VIII

წინასწარმეტყველი ზაქარია

ძველი აღთქმის წიგნებში აღწერილი უკანასკნელი **სიმბოლური ქმედება** ზაქარია წინასწარმეტყველს უკავშირდება.

ზაქარიამ მღვდელმთავარ ისუს გვირგვინი დაადგა. მღვდელმთავარში სიმბოლურად გაერთიანდა სამღვდლო და სამეფო პატივი. ისტორიული თვალთახედვით, ეს ყოველივე მოასწავებდა ებრაელი ხალხის სულიერ ლიდერსა და საერო მმართველს, ისუსა და ზორობაბელს შორის თანხმობას ერის მართვა-გამგეობის საქმეში, სულიერი თვალსაზრისით კი დაგვირგვინებული მღვდელმთავარი განკაცებული ძე ღვთისას წინასახე იყო. ამ შემთხვევაში, მხილველისთვის საცნაური გახდა **სიმბოლური ქმედების** მესიანისტური შინაარსიც. ზაქარიას **სიმბოლური ქმედება** მის თანამედროვე იუდეველთათვის უდიდეს ნუგეშს წარმოადგენდა.

წარმოვადგენთ ძველი აღთქმის **სიმბოლური ქმედებების** შეჯამებას:

თითოეული **სიმბოლური ქმედება** იყო უნიკალური. წინასწარმეტყველნი ხშირად ერთსა და იმავე მოვლენაზე მიანიშნებდნენ, თუმცა მათ ერთმანეთისგან განსხვავებული ქმედებებით გამოსახავდნენ. ამასთან, მათი საშუალებით ერთი მოვლენის სხვადასხვა მხარე ცხადდებოდა. უმეტესწილად, **სიმბოლური ქმედებებით** გამოისახებოდა უბედურების მომასწავებელი მომავალი, მაგ.:

ბაბილონის ტყვეობა. წინასწარმეტყველნი განსაკუთრებული სიმძაფრით მიანიშნებდნენ დავითის ქალაქის ალყასა და დაცემაზე: იერემიამ თიხის ჭურჭელი დაამსხვრია, ეზეკიელი კი სახლში გამოიკეტა, მოპარსული თმებით აღასრულა **სიმბოლური ქმედებები**, განსაკუთრებული წესით იღებდა პურსა და წყალს.

ზოგიერთი **სიმბოლური ქმედება** მანუგეშებელ წინასწარმეტყველებას წარმოადგენდა (მაგ.: ტყვეობიდან დაბრუნება). უნდა აღინიშნოს, რომ სასჯელის მომასწავებელი **სიმბოლური ქმედებებიც** ზოგჯერ მანუგეშებელი წინასწარმეტყველებით მთავრდებოდა.

წინასწარმეტყველნი **სიმბოლური ქმედებებით** იმ წარმართი ერების ხვედრსაც ასაჩინობდნენ, რომელნიც ებრაელებთან უშუალო კავშირში იმყოფებოდნენ. ძირითადად, ეს იმიტომ ხორციელდებოდა, რომ ღვთივრჩეულ ხალხს სასოება არ დაემყარებინა უცხოტომელთა ძალაზე და შემოქმედს მინდობოდა.

ხშირად **სიმბოლურ ქმედებათა** თანამონაწილენი ხდებოდნენ წინასწარმეტყველთა შვილებიც. ოსეს ორი ძე და ასული ისრაელიანთა დასჯის მიზეზებსა და მათი ურჯულო ცხოვრების შედეგებს ასაჩინობდა, ხოლო ესაიას ორი ვაჟი იუდეის მკვიდრებს გადასცემდა ხსნის მანუგეშებელ უწყებასა და მტრების დასჯის წინასწარმეტყველებას.

ძველი აღთქმის წიგნებში აღწერილ **სიმბოლურ ქმედებათაგან** გარკვეული თავისებურებით გამოიყოფა სამი მაგალითი. ამათგან ორს მსგავსი მახასიათებელი აქვს, ერთი კი განსაკუთრებული თავისებურებით გამოირჩევა:

როგორც ვიცით, **სიმბოლურ ქმედებებს** უფლის ბრძანებით წინასწარმეტყველნი აღასრულებდნენ, თუმცა გამონაკლისი შემთხვევაა ძველ აღთქმაში აღწერილი ორი **სიმბოლური ქმედება**. მათგან ერთი ელისეს სახელს უკავშირდება, მეორე კი – იერემიას. ისინი უშუალოდ წინასწარმეტყველებს არ აღუსრულებიათ, თუმცა მათი კურთხევითა და თანამონაწილეობით განხორციელდა. ელისე წინასწარმეტყველთან დაკავშირებული ეპიზოდი **სიმბოლურ ქმედებათაგან** გამოიყოფა კიდევ ერთი განმასხვავებელი ნიშნით. ეს ერთადერთი შემთხვევაა, სადაც ღმერთი წინასწარმეტყველს უთითებს **სიმბოლური ქმედების** მხოლოდ ფორმას, მის წარმართვას კი მიანდობს ადამიანს.

ყველასგან გამორჩეულია ძველი აღთქმის წიგნებში აღწერილი უკანასკნელი **სიმბოლური ქმედება**. ზაქარია მღვდელმთავარ ისუს თავზე გვირგვინი დაადგა. აღნიშნულ შემთხვევაში ებრაელებისთვის საცნაური

გახდა წინასწარმეტყველების როგორც ისტორიული, ასევე მესიანისტური შინაარსი.

კვლევამ ცხადყო, რომ წინასწარმეტყველთა **სიმბოლური ქმედებანი** მეტად ჰგავს სალოსთა, ერთი შეხედვით, არაადეკვატურ მოქმედებებს. აღნიშნული ქმედებებით წინასწარმეტყველნიცა და სალოსებიც საზოგადოებაში მიღებულ ქცევის ნორმებს არღვევდნენ. თუმცა ყოველი მათგანი სულიწმიდის შთაგონებით მოქმედებდა და ამგვარ საქციელს ადამიანთა გამოსწორებისთვის მიმართავდა. კვლევის ერთ-ერთ სამომავლო პერსპექტივას ვხედავთ **სიმბოლური ქმედებების** ძიებაში სწორედ სალოსთა ცხოვრებაში. ამით გავიხსენებთ ქრისტიანულ ეკლესიაში სალოსთა ღვაწლს და გავაცნობიერებთ თანამედროვე პირობებში მათი მოღვაწეობის განსაკუთრებულ ფორმას.

დასკვნები¹

ნაშრომში წმინდა მამათა ეგზეგეზაზე დაყრდნობით განხილულია **სიმბოლური** ქმედების რაობა. ეკლესიის ეგზეგეზთა ნააზრევის წარმოჩენის საშუალებით გამოკვეთილია **სიმბოლური ქმედების** თავისებურებები, ჭეშმარიტი ფუნქციები და მნიშვნელობა; ჩამოყალიბებულია ტერმინ „**სიმბოლური ქმედების**“ ისეთი განსაზღვრება, რომელიც არ არის წინააღმდეგობაში წმინდა წერილის ეკლესიურ გაგებასთან და, ამავდროულად, გამოხატავს აღნიშნულ ბიბლიურ ეპიზოდთა სპეციფიკას. სწორედ მიღებული განსაზღვრების საფუძველზე დადგენილია, თუ რამდენი **სიმბოლური ქმედებაა** ძველ აღთქმაში.

ნაშრომში თავმოყრილია და ეკლესიის ეგზეგეზთა ნააზრეზე დამყარებით განმარტებულია ძველი აღთქმის წიგნებში აღწერილი ყველა **სიმბოლური ქმედება**. კვლევისას გამოვლინდა **სიმბოლური ქმედების** განსაკუთრებული მაგალითებიც².

კვლევისას გამოყენებულია სინთეზურ-ანალიზური და შედარებითი მეთოდები, რაც ორი მიმართულებით წარიმართა: ტექსტოლოგიური და თეოლოგიური კუთხით.

წმინდა წერილის ძირითად ტექსტად აღებულია ძველქართულენოვანი ბიბლიის 2015 წლის გამოცემა, რომელიც ყველა არსებული რედაქციისა და ნუსხის მიხედვით მოამზადა პროფესორმა ე. ჭელიძემ. ამასთან, საჭიროებისამებრ დამოწმებულია ოშკის, გელათის, იერუსალიმის, საბას და ბაქარის ბიბლიები. ახალქართული ბიბლიის ტექსტი საქართველოს საპატრიარქოს 1989 წლის გამოცემიდან არის მოხმობილი.

ბიბლიური ტექსტის (ტერმინების, პარალელური იკითხვისების) კვლევა, ძირითადად, განხორციელებულია ძველი აღთქმის უცხოენოვანი ტექსტების ავტორიტეტული გამოცემების საშუალებით. სეპტუაგინტა დამოწმებულია ა. რალფსისეული გამოცემიდან, გამონაკლისის სახით – ვატიკანის კოდექსიდან (Vat.gr.1209), ებრაულენოვანი ბიბლიის ტექსტი კი - შტუტგარტის (Biblia Hebraica Stuttgartensia) გამოცემიდან. ეულგატა დამოწმებულია რ. ვებერის,

¹ წარმოდგენილი დასკვნების ეხება სრულ ნაშრომს. ჩვენი მიზანი ამ შემოკლებული ვერსიის გამოქვეყნებისას არის ის, რომ ჯერ კიდევ გამოუცემელი სადოქტორო ნაშრომის ძირითადი დებულებები ხელმისაწვდომი გავხადოთ დაინტერესებული მკითხველი საზოგადოებისათვის.

² იხ.: 4 მეფ. 13. 14-19; იერ. 51. 59-64; ზაქ. 6. 9-15.

ბ. ფიშერის, ჯ. გრიზომონთის, პ. ფ. დ. სპარქსის და ვ. თილეს რედაქციიდან, ხოლო მეფე ჯეიმსის ბიბლია – ბ. ბლეინის გამოცემიდან. სლავური ბიბლიის ტექსტი მოტანილია 1900 წლის „ელისაბედისეული“ ბიბლიის მიხედვით მომზადებული გამოცემიდან, ხოლო წმინდა წერილის რუსული ტექსტი – რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის სინოდალური თარგმანიდან. ამასთან, საჭიროებისამებრ, გათვალისწინებულია წმინდა მამათა ეგზეგეტიკურ ნაშრომებში ასახული ტექსტის თავისებურებებიც. წმინდა წერილის სხვადასხვაენოვანი ტექსტის (მასორეტული ბიბლია, სეპტუაგინტა, ვულგატა და სხვ.) ანალიზი კვლევისათვის იმდენად იყო მნიშვნელოვანი, რამდენადაც ამას კავშირი ჰქონდა წმინდა მამათა განმარტებების სიღრმისეულად გაგებასთან.

ნაშრომში ბიბლიური ტექსტის საღვთისმეტყველო ანალიზი არსებითად განხორციელებულია ეკლესიის მამების განმარტებების საფუძველზე, რომლებიც მათ ეგზეგეტიკურ შრომებშია დაცული. აღნიშნული განმარტებები ნაშრომის სრულ ვარიანტში მიმოხილულია სისტემურად. ამასთან, განხილულია ბოლო დროის კომენტატორთა თვალსაზრისები. აღნიშნულს გარკვეულ შემთხვევებში დართული აქვს რაბინთა განმარტებებიც (უმთავრესად, ნეტარი იერონიმეს ეგზეგეტიკური ნაშრომებიდან). ნაშრომში მოხდა წარმოდგენილი განმარტებების ურთიერთშედარება.

სიმბოლური ქმედებები თავდაპირველად განიმარტება ერის ისტორიულ მომავალთან მიმართებით, შემდეგ (თუ ეს შესაძლებელია) – მესიანისტურად, ბოლოს კი (გარკვეულ შემთხვევებში) – სწავლა-მოძღვრებითი კუთხით.

სიმბოლური ქმედებების განმარტებები გაბნეულია სხვადასხვა ეგზეგეტიკურ შრომაში. ნაშრომის სრული ვარიანტი ძველი აღთქმის წიგნებში აღწერილ **სიმბოლურ ქმედებათა** სიღრმისეული შინაარსის შესწავლის ნებისმიერი მსურველისთვის ხელმისაწვდომს ხდის ყველა საჭირო მასალას. ამასთან, აღნიშნული განმარტებები გაანალიზებულია, შეჯამებულია და სისტემურადაა თავმოყრილი. მკითხველს შესაძლებლობა ეძლევა, რომ გაეცნოს ეკლესიის მამათა (წმინდა კირილე ალექსანდრიელი, წმინდა იოანე ოქროპირი, წმინდა ეფრემ ასური, ნეტარი იერონიმე, ნეტარი თეოდორიტე და სხვ.) კომენტარებს ზემოაღნიშნულ ბიბლიურ ეპიზოდებთან დაკავშირებით და შეადაროს ისინი ბოლო დროის მკვლევართა ნააზრევთან. მკითხველი, ასევე, გაეცნობა **სიმბოლურ ქმედებებთან** დაკავშირებული სხვადასხვაენოვანი ბიბლიური ტექსტების (სეპტუაგინტა, ვულგატა, მასორეტული ბიბლია და სხვ.) პარალელურ იკითხვისებს, გაიგებს მათ ურთიერთმიმართებას და შეისწავლის არაერთი ტერმინის მნიშვნელობას. გარდა ამისა, ნაშრომი

დიდ დახმარებას გაუწევს მათ, ვინც სალოსის ფენომენის შესწავლითაა დაინტერესებული და იკვლევს, თუ სად ვლინდება აღნიშნული სახის ღვაწლი ბიბლიაში.

ნაშრომში მიერ ჩამოყალიბებული **სიმბოლური ქმედების** დეფინიცია მკითხველს შესაძლებლობას აძლევს, რომ მსგავსი სახის ქმედებები იძიოს ძველი აღთქმის მიღმა, მაგ.: წმინდანთა (ძირითადად, სალოსების) ცხოვრებაში და გააცნობიეროს მათი მოღვაწეობის განსაკუთრებული ფორმა. ამასთან, ნაშრომით მიღებული ცოდნა მკითხველს დაეხმარება, რათა ერთმანეთისაგან გაარჩიოს ღვთისმსახურთა და თვირთმარქვია მოღვაწეთა **სიმბოლური ქმედებები**.

გამოყენებული ლიტერატურა¹

1. ბიბლია, საქართველოს საპატრიარქო, თბილისი, 1989.
2. ბიბლია, ყველა არსებული რედაქციისა და ნუსხის მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა და სქოლიოები დაურთო ედიშერ ჭელიძემ, თბილისი, 2015.
3. ბიბლია, ნაწ. I, კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თბილისი, 2017; ბიბლია, ნაწ. II, კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თბილისი, 2017.
4. Протоиерей Александр (Мень), Исагогика, т. II, Москва, 2000.
5. Протоиерей Александр (Мень), Библиологический Словарь, т. III, Москва, 2002.
6. Святой Ефремъ Сиринъ, Творения, т. 5, “Отчий дом”, 1995.
7. Святитель Иоанн Златоуст, Творения, т. 12, кн. 3, С.-Петербургъ, 1906.
8. Блаженный Иероним Стридонский, Творения, ч. 10, Киевъ, 1886.
9. Архиепископ Иоанн (Смирнов), Пророк Осия, Москва, 1873.
10. Архиепископ Иоанн (Смирнов), Пророк Захария, Москва, 1872.
11. Святитель Кирилл Александрийский, Толкование на пророка Осию, Москва, 2006.
12. Епископ Палладий (Пянков), Толкование на св. пророковъ Осию и Иоилу, Москва, 1872.
13. Епископ Палладий (Пянков), Толкование на книгу святого пророка Захарии, Москва, 1876.
14. Блаженный Феодорит Кирский, Толкование на пророка Осию, Москва, 2006.
15. Biblia Sacra Iuxta Vulgatam Versionem (Vulgate Latin Bible), edited by R. Weber, B. Fischer, J. Gribomont, H.F.D. Sparks, and W. Thiele [at Beuron and Tuebingen], Stuttgart, 1983.
16. Biblia Hebraica Stuttgartensia, edited by K. Elliger and W. Rudolph, Stuttgart, 1977.
17. Septuaginta (Old Greek Jewish Scriptures) edited by Alfred Rahlfs, Stuttgart, 1935.
18. The holy Bible, 1769 Blayney Edition of the 1611 King James Version of the English Bible, Canada, 1997.
19. von Rad G., Old Testament theology, vol. II, San Francisco, 1965.

¹ გამოყენებულ ლიტერატურაში განვითარდა მხოლოდ ის ნაშრომები, რაც წინამდებარე სტატიაშია მოთხოვნილი. ლიტერატურის სრული ნუსხა იხ. <https://bit.ly/3orSxJC>.

Theological Analysis of the Old Testament Prophets'... Symbolic Actions

Résumé¹

The present work discusses the nature of **symbolic action** based on the exegesis of the Holy Fathers. By presenting the thought of the exegetists of the Church, the peculiarities of the symbolic action, its true functions and meaning are highlighted; the author of the work gives a definition of the term “symbolic action”, which does not contradict the ecclesiastical understanding of the Holy Scripture and, at the same time, expresses the specificity of the mentioned biblical episodes.

The number of **symbolic actions** described in the Old Testament is determined precisely on the basis of the obtained definition.

The author of the work summarizes and explains all the **symbolic actions** described in the books of the Old Testament, basing his views on the concepts of the exegetists of the Church.

The study also revealed special examples of **symbolic actions**.

The research uses methods of synthesis, analysis and comparison, which were conducted in two dimensions: textual and theological. The 2015 edition is taken as the main Georgian text of the Holy Scriptures, which is prepared according to all available editions. The research on the text has

¹ The work is an overview of Tsotne Chkheidze's doctoral dissertation. It summarizes the material studied in the paper. Readers interested in this topic have the opportunity to become acquainted with the work in full in the library of Tbilisi Theological Academy and Seminary.

been carried out by using authoritative editions of the Old Testament texts in foreign languages. The Septuagint is verified from the A. Ralph edition, with some exceptions - from Codex Vaticanus (Vat.gr.1209), and the text of the Hebrew Bible - from the Stuttgart edition (Biblia Hebraica Stuttgartensia). The Vulgate is verified from the editions of R. Weber, B. Fisher, J. Gribomont, H. F. D. Sparks and V. Tille, from the editorship of Tille, and the King James Bible - from the B. Blain edition.

The text of the Slavic Bible is taken from the 1900 edition of the "Elizabethan" Bible, and the Russian text of the Holy Scriptures is taken from the synodal translation of the Russian Orthodox Church. The peculiarities of the text reflected in the exegetical works of the Holy Fathers are also taken into account in the relevant places. An analysis of the texts of the Holy Scripture in various languages (the Masoretic Bible, the Septuagint, the Vulgate, etc.) was important for the study as it was related to an in-depth understanding of the Holy Fathers' interpretations.

In this work, the theological analysis of the biblical text is essentially based on the interpretations of the Church Fathers, preserved in their exegetical works. These interpretations are reviewed in a systematised order in the full version of the paper. In addition, the perceptions of commentators from the past three centuries are discussed.

In some cases it is accompanied with interpretations of rabbis (mainly from the exegetical works of Blessed Jerome). The explanations presented in the paper were collated.

Symbolic actions are initially interpreted in relation to the historical future of the nation, after (if it is possible) - in a messianic way, and finally (in some cases) - in terms of doctrinal - teaching angle.

Interpretations of **symbolic actions** are scattered throughout various exegetical works. The full version of the work makes all the necessary material available to anyone wishing to study the in-depth content of the **symbolic actions** described in the books of the Old Testament. In addition, these interpretations are analyzed, summarized and systematized.

The reader is given the opportunity to read the commentaries of the Church Fathers (St. Cyril of Alexandria, St. John Chrysostom, St. Ephrem the Assyrian, Blessed Jerome, Blessed Theodoret, etc.) on the above biblical episodes and to compare them with the views of scholars from recent centuries.

The reader will also become acquainted with parallel biblical texts in foreign languages related to **symbolic actions** (from the Septuagint, the Vulgate, the Masoretic Bible, etc.), understand their interrelationships and explore the meanings of a number of terms. In addition, the paper will be of great help to those interested in studying the phenomenon of a Holy Fool and exploring where this kind of labour is found in the Bible.

The definition of **symbolic action**, defined in the work, allows the reader to explore such actions beyond the Old Testament, for instance, in the lives of saints (mostly, the Holy Fools), and become acquainted with a special form of their activity. In addition, the knowledge gained through the work will help the reader to distinguish between the symbolic actions of the worshippers of God and self-professed figures.

იოანე ჭიჭლაძე

იესო ქრისტეს სამსჯავრო იუდეური და რომაული
სამართლის მიხედვით

ხელმძღვანელი თეოლოგიისა და ისტორიის დოქტრი,
დეკანოზი **ლევან მათეშვილი**

შესავალი¹

ქრისტიანობა სიყვარულზე დაფუძნებული რელიგიაა. დასაბამიდან მოყოლებული ადამიანი ღმერთს მრავალი სახელით მოიხსენიებს, რომელთა მეშვეობით მორწმუნეები ღვთის სიდიადეს, მის თვისებებს გამოხატავენ. თუმცა, შეუძლებელია, იმაზე უკეთ ვთქვათ ღმერთის შესახებ, ვიდრე ამბობს იოანე მახარებელი - „ღმერთი სიყვარული არს“ (I ინ. 4.8). უფლის სიყვარული დაცემულმა კაცობრიობამ ყველაზე მძაფრად ჯვარცმის დროს აღიქვა, როდესაც მან „თავი თქსი“ (მთ. 20.27) დასდო ადამიანთათვის. სწორედ კაცობრიობისადმი ქრისტე მაცხოვრის უანგარო სიყვარულმა მიიზიდა მთელი სამყარო უფალთან. ჯვარი ადამიანებმა მიიღეს, როგორც სიყვარულის, მოყვასისადმი უანგარო თავდადების სიმბოლო. „უფლის ჯვარცმის ისტორიაში სრულყოფილად ვლინდება არა მხოლოდ საღვთო სიყვარული და განგებულება, არამედ სრულად ცხადდება ბოროტების უგუნურება, მისი მანქანება და გამოვლენის ფორმებიც. უკიდურესი ბოროტების ერთადერთი მიზეზი, ერთადერთი სამიზნე - სრულყოფილი სიყვარული და სიწმინდეა. ყველაზე საშინელი ბოროტება ყველაზე ამაღლებული „სიკეთის“ საბაბით აღესრულება“².

იესო ქრისტეს გასამართლება და ჯვარზე ვნება ისტორიაში მომხდარი სასამართლო პროცესებისა და სასჯელის აღსრულების ყველაზე გახმაურებული შემთხვევაა.

როგორც პავლე მოციქული ამბობს, „იესო ქრისტე გუშინ და დღეს და იგი თავადი არს უკუნისამდე“ (ებრ. 13.8). აქედან გამომდინარე, კაცობრიობის მხსნელთან დაკავშირებული მოვლენები და მათი კვლევა, ვიდრე სამყარო ამ სახით არსებობს, ყოველთვის განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი იქნება.

ნაშრომში შესწავლილია იესო ქრისტეს გასამართლების ისტორიული და სამართლებრივი წანამძღვრები, გაანალიზებულია ყველა ხელმისაწვდომი

1 თბილისის სასულიერო აკადემიაში შესრულებული ეს სამაგისტრო შრომა (ხელმძღვანელი - დეკანოზი ლევან მათეშვილი) ძალიან მცირე ტირაჟით (40 ეგზემპლარი), დამხმარე სახელმძღვანელოს სახით, გამოქვეყნდა 2019 წელს: „იესო ქრისტეს სამსჯავრო იუდეური და რომაული სამართლის მიხედვით“, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, რედაქტორი გიორგი კოკოშაშვილი, რეცენზენტი პროფესორი, დეკანოზი კახაბერ შურღაია, თბ., 2019. თემის აქტუალობიდან გამომდინარე, ავტორის ნებართვითა და მცირეოდენი გადამუშავებით, ნაშრომს ვებგვერდზე წინამდებარე კრებულში (საეკლესიო-სამეცნიერო კრებული „გრაგნილის“ რედაქტორი).

2 ბუაძე თეიმურაზ, ჯვარცმა, ჟურნალი „გული გონიერი“. თბ. 2014. <http://www.orthodox-theology.ge/jvarcma>

წყარო, რომელიც აღნიშნული პერიოდის სამართალწარმოების საკითხებს ეხება, განხილულია ის ისტორიულ-პოლიტიკური ვითარება, რომლის ფონზეც შედგა კაცობრიობის ისტორიაში ყველაზე სამარცხვინო სასამართლო პროცესი. წიგნის მიზანია ამ სასამართლო პროცესის რეკონსტრუირება და წარმოჩენა მთელი რიგი დარღვევებისა, რომელიც დაშვებულ იქნა როგორც იუდეური, ასევე, რომაული სამართლის მიხედვით.

წარმოდგენილ ნაშრომში შესწავლილია წმინდა მამათა მიერ იესო ქრისტეს სამსჯავროს შესახებ გამოთქმული მოსაზრებები და, შეძლებისდაგვარად, ჩატარებულია სახარების ამ ცნობილი პასაჟის მეცნიერულ კვლევათა ანალიზი, ამასთან, არის მცდელობა აღნიშნული კვლევების სისტემატიზირების და საერთო კონტექსტში გააზრებისა.

ხრისტოს დერმოსიანიდისი აღნიშნავს: „ქრისტეს უდანაშაულობაში დარწმუნებულმა პილატემ მისი გათავისუფლება გადაწყვიტა, მაგრამ იუდეველები ყვიროდნენ: „ჩვენ სჯული გუაქუს, და სჯულისა ჩუენისაებრ თანა-აც სიკუდილი, რამეთუ თავი თჳსი ძედ ღმრთისა-ყო“ (ინ. 19.7). იუდეველთა პოზიცია დღესაც ასეთია. ისინი ირწმუნებიან, რომ ქრისტემ ნამდვილად დაარღვია მოსეს რჯული და სამართლიანად დაისაჯა სიკვდილით. მაგრამ ისმის კითხვა: შესაძლებელია თუ არა, რომ თუნდაც იუდეური სამართლის მიხედვით ადამიანურ მართლმსაჯულებას თავად ღმერთისთვის გამოეტანა სასიკვდილო განაჩენი, იყო თუ არა ქრისტეს სამსჯავრო სამართლიანი, ანუ გასამართლდა თუ არა იგი კანონისა და სასამართლო პროცედურის დაცვით?“³

³ დერმოსიანიდისი ხრისტოს (მოსამართლე). ქრისტეს სასამართლო პროცესი - იურიდიული ანალიზი, ბლოგი, 2014. გვ. 3. თარგმნა დავით ნეზიერაძემ. <http://www.orthodoxtheology.ge/dermosianidisiproceti>

სასამართლოს წინაპირობები

რომის მიერ იუდეის დაპყრობას იერუსალიმში მეფობის გაუქმება მოჰყვა, რამაც დაპყრობილ ქვეყანაში მართლმსაჯულების ორი განსხვავებული სისტემის დანერგვა გამოიწვია: ებრაულისა და რომაულის. რომაული სამართალი სავალდებულო იყო მთელი იმპერიისათვის, ხოლო იუდეური ვრცელდებოდა მხოლოდ ებრაულ ეთნოსზე. ამასთან, ცხადია, რომ რომაული სამართალი სარგებლობდა პრიმატით. ხრისტოს დერმოსიანიდისი ამბობს, რომ იუდეური სამართლის მიხედვით ებრაელებისთვის გამოტანილ განაჩენს უნდა გაეგო ორივე ინსტანცია⁴. სასიკვდილო განაჩენს იმპერატორის სახელით ამტკიცებდა იუდეის პროკურატორი. მისი მტკიცებით, ქრისტეს ეპოქაში მართლმსაჯულება საკმაოდ მაღალ საფეხურზე იდგა. რომაული სამართალი დიდად არ განსხვავდებოდა დღევანდელი ევროპული მართლმსაჯულებისაგან, ხოლო ებრაული სამართალი იყო სამღვდლო და ეყრდნობოდა მოსეს რჯულს. უმაღლეს ებრაულ სასამართლოს ანუ დიდ სინედრიონს ჰქონდა დიდი ძალაუფლება. მისი რეზიდენცია იერუსალიმში მდებარეობდა. სინედრიონი შედგებოდა 120 წევრისგან, მისი წინამძღვარი იყო მღვდელმთავარი; სინედრიონის განკარგულებაში იყო სამხედრო ძალა და საპყრობილეების ზედამხედველობა. ებრაული სასამართლოს მიერ გამოტანილ სასიკვდილო განაჩენს ძალმოსილება მხოლოდ რომაული ხელისუფლების თანხმობის საფუძველზე ენიჭებოდა. სასიკვდილო განაჩენი გათვალისწინებული იყო საკმაოდ ბევრი სამართალდარღვევისთვის, მაგრამ ერის მხრიდან შეწყნარების გამო იშვიათად თუ ვინმეს დასჯიდნენ სიკვდილით. სასჯელის აღსრულება სხვადასხვა ფორმით ხდებოდა, რომელთაგან უფრო მტანჯველი და დამამცირებელი იყო ჯვარზე სიკვდილი, რომელიც ჩვეულებრივი მოვლენა იყო რომაული სამართლისათვის.

249

ებრაული სასამართლო პროცედურის მიხედვით არ არსებობდა სახელმწიფო ბრალმდებელი. სასამართლოს გადაწყვეტილება არ შეიძლებოდა დაყრდნობოდა ბრალდებულის აღიარებას, ის ეყრდნობოდა მხოლოდ მოწმეების ჩვენებებს. სასამართლო იმართებოდა დღისით, ქალაქის კარიბჭის წინ, ხალხის თანდასწრებით (რჯლ. 16.18); (რუთ. 4.1). პროცესს იწყებდნენ დაცვის მხარის მოწმეები, შემდეგ სიტყვას აძლევდნენ, სულ მცირე, ორ ბრალმდებელ მოწმეს, რომელთა ჩვენება აუცილებლად ნათელი და ერთმანეთის

4 დერმოსიანიდისი ხრისტოს 2014:3.

იდენტური უნდა ყოფილიყო. ჩვენების მიცემისას მოწმეებს მარჯვენა ხელი ჰქონდათ აღმართული ბრალდებულის თავს ზემოთ, სასიკვდილო განაჩენის შემთხვევაში კი ვალდებულები იყვნენ მონაწილეობა მიეღოთ მსჯავრის აღსრულებაში - ჩაქოლების დროს პირველებს უნდა ესროლათ ქვა. ბრალდებული საბოლოო განაჩენის გამოტანამდე უდანაშაულოდ მიიჩნეოდა, მას საუბრისა და მოწმეების მოყვანის უფლება ეძლეოდა.

იმდროინდელი სასამართლო პროცესის ოქმები შემონახული არ არის, რაც, ალბათ, იმაზე მიუთითებს, რომ ისინი არ იწერებოდა.⁵ მკვლევარები ვარაუდობენ, რომ სხდომათა პროტოკოლისა და ნოტარიუსის პრაქტიკა არ არსებობდა მეოთხე საუკუნის ჩათვლით, საეკლესიო კრებების მოწვევის დროსაც, - არ არის აღმოჩენილი პირველი და მეორე მსოფლიო საეკლესიო კრებათა ოქმები. წერილობითი სახით გამოიცემოდა მხოლოდ გამოტანილი განაჩენი, რომელსაც აკრავდნენ სახალხო თავშეყრის ადგილებში.

სამწუხაროდ, ბრძანებულება მაცხოვრის მსჯავრის შესახებ ჯერჯერობით აღმოჩენილი არ არის.

მოსამართლეები ვალდებულნი იყვნენ, დაეცვათ ბრალდებული. დერმოსიანიდისი აღნიშნავს: „სასიკვდილო განაჩენის შემთხვევაში საბოლოო გადაწყვეტილება გადაიდებოდა ორი დღით და, თუ დამტკიცდებოდა საბოლოოდ სიკვდილით დასჯა, მისი აღსრულება უნდა მომხდარიყო განაჩენის გამოტანის მომდევნო დღეს და არა იმავე დღეს. დაკითხვის დაწყებიდან განაჩენის აღსრულებამდე საჭირო იყო სულ მცირე 4 დღე“⁶. გრიგოლ დიაჩენკოს თქმით, „ებრაელთა ჩვეულებისამებრ და ტიბერიუსის მიერ მიღებული რომაული კანონითაც, სიკვდილით დასჯა განაჩენის გამოტანიდან მხოლოდ რამდენიმე დღის შემდეგ აღესრულებოდა. მაგრამ ასეთ გადავადებას მხოლოდ ჩვეულებრივ ბოროტმოქმედთ აძლევდნენ და, ამასთან, სადაგ, არასადღესასწაულო დღეებში“⁷. ხრისტოს დერმოსიანიდისის მიხედვით, „სიკვდილით დასჯის ადგილისაკენ ბრალდებულს ცხენზე ამხედრებული მოსამართლე მიაცილებდა, რომელიც მოუწოდებდა ხალხს, რომ სასამართლოსთვის, რომელიც იმ დროს იკრიბებოდა, ეცნობებინათ ბრალდების შემამსუბუქებელი ნებისმიერი რამ, რათა სიკვდილით დასჯა შეჩერებულიყო“⁸.

5 დერმოსიანიდისი ხრისტოს 2014:5.

6 დერმოსიანიდისი ხრისტოს 2014:4.

7 დიაჩენკო გრიგოლ (მღვდელი) - „სადღესასწაულო სახარებათა განმარტება.“ თბილისი, 2001 წ. გვ. 3. თარგმნა ვასილ ბურკაძემ. <http://www.orthodoxy.ge/tserili/diachenko/jvartamagleba.htm>

8 დერმოსიანიდისი ხრისტოს 2014:4.

ებრაული სამართალი ღმერთის გამოცხადებას ეფუძნება. უფალმა ებრაელ ხალხს მოსეს ხელით კანონი მისცა, თუმცა მათთვის მხოლოდ კანონები არ დაუწესებია, არამედ მსაჯულადაც წარმოაჩინა თავი. ხილვაში მან აბრაამს უთხრა, რომ მისი შთამომავლები 400 წელი შევიწროებულნი იქნებოდნენ, მაგრამ „ნათესავი, რომელსაცა ჰმონონ, ვსაჯო მე, ხოლო შემდგომად ამათსა გამოვიდენ აქა განმზადებულებითა მრავლითა“ (დაბ.15.14). ძველი აღთქმის ისტორიაში ღმერთი ებრაელი ხალხის მსაჯულია, ხალხის მიერ არჩეული მსაჯული კი უზენაესი მსაჯულის, ანუ ღმერთის ნებას აღასრულებს. მოსე წინასწარმეტყველი ეუბნებოდა თავის ხალხს, როდესაც ისინი უდაბნოში აღთქმული მიწის საძებნად მიდიოდნენ: „და ნუ თუალ-აღებთ სასჯელსა..., რამეთუ სასჯელი ღმრთისაი არს“ (რჯლ. 1.17). წმინდა წერილი მოგვიწოდებს, რომ ღვთის სიმაართლით ვიხელმძღვანელოთ, სამართლიანები ვიყოთ, როგორც დიდის, ისე მცირეს მიმართ (რჯლ. 1.17). ამიტომ მოსამართლის თანამდებობა არა მხოლოდ საპატიო, არამედ უაღრესად საპასუხისმგებლოც იყო.

ებრაული სისხლის სამართალი შურისგების პრინციპს ეფუძნებოდა. თორა პირდაპირ აცალიბებს თალიონის (შურისძიების) მიდგომებს: „და კაცმან უკუეთუ სცეს ყოველსავე კაცსა და მოკუდეს, სიკუდილით მოკუედინ იგი... განტყხამ განტყხისა წილ, თუალი თუალისა წილ, კბილი კბილისა წილ...“ (ლევ. 24.17-20)⁹.

იესო ქრისტემ, მთაზე ქადაგებისას, შურისგების პრინციპი სიყვარულზე დაიყვანა: „გესმა, რამეთუ თქმულ არს: თუალი თუალისა წილ და კბილი კბილისა წილ. ხოლო მე გეტყვთ თქვენ: არა წინააღმდეგობად ბოროტისა, არამედ რომელმან გცეს შენ ყურიმაღსა შენსა მარჯუენესა, მიუპყარ მას ერთკერძოცა. და რომელსა უნდეს სასჯელად და მიღებად კუართი შენი, მიუტევე მას სამოსელიცა შენი. და რომელი წარგიქცევდეს შენ მილიონ ერთ, მივლე მის თანა ორიცა“ (მთ. 5.38-41). ძველი აღთქმა ღვთის რჩეულ ხალხს ახალი აღთქმისთვის ამზადებდა. უფალმა ხალხს ახალი აღთქმა დაუდო, ამით ძველი კანონი კი არ დაარღვია, არამედ აღასრულა: „ნუ ჰგონებთ, ვითარმედ მოვედ დავსნად სჯულისა, გინა წინააღმართმეტყუელთა; არა მოვედ დავსნად, არამედ აღსრულებად“ (მთ. 5.17). ღვთის ძის განკაცება, აღთქმის დადება, ჯვარცმა არის ძველი აღთქმის აღსრულება, რაც ცათა სასუფეველის კარის გაღების საფუძველია.

წმინდა წერილში შურისგების პრინციპი ცრუმოწმეობის შემთხვევაშიც

გამოიყენება: „წარმო-თუ-ვინმე-დგეს ცრუმოწამზე რომლისავე კაცისათჳს და იტყოდის უსჯულოებასა, წარმოდგენ ორნივე კაცი და შეიუბნენ წინაშე უფლისა და წინაშე მღდელთა და წინაშე მსაჯულთა, რომელნი იყვნენ მათ ჟამთა. და გამოიკითხონ მათ ჭეშმარიტებით და თუ იპოვოს კაცი იგი წამებასა მას ზედა ცრუსა სიცრუით წამებდა მოყუსისა მისისათჳს და მკდომად აღუდგა მას, და უყვედ მას მსგავსად სიბოროტისა მისისა, რომელი იგი ზრახა ყოფად მოყუსისა თჳსისათჳს, მოსპეთ ეგევითარი იგი ბოროტი თქუენ შორის“ (რჯლ. 19.16-19). ეს მიდგომა მსოფლიო საეკლესიო კრების კანონშიც არის ასახული¹⁰. იესო ქრისტეს მსჯავრში ეს პრინციპი არაერთხელ დაირღვა; ცრუდ მოწმობდნენ სინედრიონის მიერ მოწვეული მოწმეები და თავად მღვდელმთავრებიც, რომლებიც პილატესთან სასიკვდილო განაჩენის დასამოწმებლად გამოცხადდნენ.

ებრაულ საზოგადოებაში რჯულის მოთხოვნათა საწინააღმდეგოდ ჩადენილი დანაშაული განსაკუთრებით მძიმე ცოდვად ითვლებოდა. მეორე რჯული მოსეს უფლებას აძლევდა, ქვევით ჩაექოლა ყველა, ვინც ადამიანს ურჯულოებისკენ მიაქცევდა, რადგან ამით მოყვასს ღმერთისაგან განაშორებდა (რჯლ. 13.10). მკაცრი სასჯელი ელოდათ კერპთაყვანისმცემლებს (რჯლ. 13.12-16)¹¹. მოსე წინასწარმეტყველი კრძალავდა მჩხიბავებთან, ჯადოქრებთან ურთიერთობას: „რამეთუ ბილწი არს წინაშე უფლისა ღმრთისა შენისა, რომელი იქმოდის ამას ყოველსა, რამეთუ ამის ყოვლისა ბილწებისათჳს მოსრნა იგინი უფალმან ღმერთმან შენმან პირისაგან შენისა“ (რჯლ. 18.12). მსგავსადვე, მძიმე დანაშაულად ითვლებოდა ღვთის გმობა, სიწმინდის შეურაცხყოფა და ცრუ წინასწარმეტყველება (ლევ. 24.16); (რჯლ. 18.17).¹²

10 მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონები ეპისკოპოს ნიკოდიმის (მილაში) განმარტებებით. თარგმნა ვლადიმერ ჩხიკვაძემ. ტომი I. გამოცემლობა „ალილო“, 2007. მეორე მსოფლიო საეკლესიო კრების მე-6 კანონი: „სანამ ბრალდებული თავის ბრალდებაზე საუბარს დაიწყებდეს, მან წერილობითი პირობა უნდა დადოს, რომ მზადაა იმ შემთხვევაში, თუ თვითონ ცილისმწამებელი აღმოჩნდება, იგივე სასჯელი მიიღოს, რაც ბრალდებულს ბრალის დამტკიცების შემთხვევაში ელოდა.“

11 მათეშვილი ლევან 2013:37.

12 მათეშვილი ლევან 2013:41.

ისტორიულ-პოლიტიკური ვითარება

იესო ქრისტეს სამსჯავრო შედგა იერუსალიმში, იმპერატორ ტიბერიუსის მეფობის დროს, ებრაული კალენდრით ნისანის თვის მე-14 დღეს. სასამართლო დაიწყო ღამით და დასრულდა დილით ადრე. სულ გაიმართა სამი სასამართლო პროცესი - სინედრიონის, ჰეროდე ანტიპასის და პონტოელ პილატესი. ეს იმ ისტორიული ვითარებით აიხსნება, რომელიც იუდეაში პირველი საუკუნის დასაწყისში შეიქმნა. ჩვ.წ.აღ-მდე 55 წელს, პომპეუსის მიერ იერუსალიმის დალაშქვრის შემდეგ, ებრაელმა ხალხმა საბოლოოდ დაკარგა დამოუკიდებლობა¹³. მათ პალესტინა თავის აღმოსავლეთ პროვინციას - სირიას - მიუერთეს. „იდუმეილმა ჰეროდემ (იაკობის ძმის, ესავის, შთამომავალი) რომის სენატისგან იდუმეას მეზობელ იუდეაში ძალაუფლება მიიღო. იუდეველთა ეს მეფე, სასტიკი და ვერაგი, ერთ-ერთი პირველი იყო იმ ხელისუფალთაგან, რომლებსაც იესო ქრისტეს სიკვდილი სურდათ. როდესაც მან მოგვებისაგან გაიგო, რომ იუდეველთა მეფე იშვა, მან საშინელი ცოდვა ჩაიდინა - ბეთლემსა და მის შემოგარენში ორ წლამდე ასაკის 14 000 ჩვილი მოაკლევინა. ჰეროდეს სასტიკი სიკვდილი ეწია“¹⁴. თანამედროვენი და შთამომავალნი ამაში ღვთის რისხვას ხედავდნენ: „ჩვილთა ჟლეტის შემდეგ თავად ჰეროდეს სიკვდილმაც არ დააყოვნა. სიკვდილამდე ხუთი დღით ადრე მან თვითმკვლელობა სცადა და თავისი უფროსი ძმის, ანტიპატრეს, სიკვდილით დასჯა ბრძანა. ის, უმძიმესი სენით შეპყრობილი, საშინელი ტანჯვით გარდაიცვალა - თავის სარეცელზე, სასახლეში, რომელიც იერიქონის პალმების ჩრდილში აიშენა, იშვა ავადმყოფობისაგან გასიებული და მწყურვალი; მისი სხეული წყლულებით იყო დაფარული, შიგნიდან კი ნელი ცეცხლი წვადა; გარს ეხვივნენ მტარვალნი შვილები და მტაცებელი მონები; მას ყველა სძულდა და ყველასგან იყო მოძულებული; გარშემო მყოფთათვის საშინელი იყო, თუმცა საკუთარი თავისთვის - კიდევ უფრო საშინელი, რადგან სინდისისგან იყო მხილებული; ეს აშკარა ღვთის სასჯელი იყო; სამოცდაათი წლის საცოდავი მოხუცი, რომელსაც ხალხი დიდს ეძახდა, ბოროტი და აღვირახსნილი ცხოვრების ბოლოს მრავალმხრივი სენით შეპყრობილი

13 მათეშვილი ლევან 2013:37

14 Фаррар Ф. В. Ироды. История династии. // “Совесть и грехопадение”. СПб., 1998. გვ. 45-46. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა (აქ და ქვემოთ ყველგან, ვკულისხმობთ მამა ლევან მათეშვილის მიერ თარგმნილ იმ მონაკვეთებს, რომლებსაც ჩვენ ნაშრომში ვიყენებთ).

სარეცელზე იწვა, საკუთარი აღსასრულის მოლოდინში“¹⁵.

„პეროდეს სიკვდილის შემდეგ სამეფო გაიხლიჩა და ძალაუფლება მის სამ ძეს გადაეცა: არქელაოსს, ჰეროდე ანტიპასა და ფილიპეს. უკანასკნელი პალესტინის ჩრდილო-აღმოსავლურ ნაწილს მართავდა. ჰეროდე უმცროსს პერეა და გალილეა ხვდა წილად, სადაც იესო ქრისტემ 30 წელი იცხოვრა, სანამ ასპარეზზე გამოვიდოდა. არქელაოსმა კი იდუმეასა და სამარიასთან ერთად იუდეაც მიიღო, რომლის დედაქალაქ იერუსალიმში მოხდა ისტორიული მოვლენა, რომელმაც კაცობრიობის მაცხოვრებელი გამოსყიდვის საქმეში ცენტრალური ადგილი დაიკავა, მაგრამ არქელაოსი არ არის იმ ისტორიულ პირთა სიაში, რომლებსაც ქრისტეს მსჯავრისთვის პასუხისმგებლობა ეკისრება. ჩვ.წ.აღ-ის მე-9 წელს, თავისი ქვეშევრდომების შევიწროების გამო, მას ძალაუფლება ჩამოერთვა, ხოლო ის ოლქები, რომლებსაც ის განაგებდა, რომის პროკურატორს გადაეცა, რომელიც რომაული სირიის პროკონსულს ექვემდებარებოდა. პროკურატორის ძალაუფლება შეზღუდული იყო; ის მართავდა ჯარს, კრეფდა გადასახადებს, იყო რომაული კანონების აღსრულების გარანტი და ზოგიერთი დანაშაულისთვის იმპერატორის სახელით სასიკვდილო განაჩენიც გამოჰქონდა“¹⁶. გრიგოლ დიაჩენკოს თქმით, „პასექის დღესასწაულზე იერუსალიმში მომლოცველთა უდიდესი რაოდენობის ჩასვლის გამო, რომის პროკურატორი სამხედრო რაზმებს აგზავნიდა კესარიიდან წესრიგის დასაცავად. თვით ეს სიტყვა - „პრეტორია“ - თავიდან აღნიშნავდა მთავარსარდლის კარავს რომაული ლაშქრის ბანაკში, შემდგომში კი ის გამოიყენებოდა პროვინციის რომაელი მმართველის რეზიდენციის აღსანიშნავად“¹⁷. „პროკურატორები ხშირად იცვლებოდნენ. პონტოელი პილატე (ჩვ.წ.აღ-ის 26-36 წწ.) არქელაოსის გადადგომის დროიდან რიგით მეხუთე იყო. ის იუდეასა და სამარიას განაგებდა“¹⁸. პროკურატორი, რომის სამართლის საფუძველზე, მოსამართლის პროფესიასაც ითავსებდა. გრიგოლ დიაჩენკოს თქმით, „პილატე იყო ის მმართველი, რომელმაც ქრისტეს საბოლოო განაჩენი გამოუტანა, თუმცა ამ უჩვეულო სასამართლო პროცესში მთავარ ძალას იერუსალიმის სინედრიონი წარმოადგენდა, რომელსაც რომაულმა სამართალმა „რჯულის წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულისათვის“ სასიკვდილო განაჩენის

15 Фаррар 1998:46-47.

16 Фаррар Ф. -В. Жизнь Иисуса Христа / Пер. с англ. А. П. Лопухина, 6-е изд. СПб. , 1893. გვ. 47-51]. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათევეილმა.

17 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:3.

18 Фаррар 1893:47-51.

გამოტანის ნება დართო¹⁹. სინედრიონის განაჩენს რომის პროკურატორი ამტკიცებდა იმპერატორის სახელით.

სინედრიონის ლეგიტიმურობის ისტორია

ძველ აღთქმაში ებრაელთა სასამართლოს სახელი - სინედრიონი - არ მოიხსენიება. ზოგიერთი მკვლევარი, რიცხვთა წიგნზე დაყრდნობით, ვარაუდობს, რომ სინედრიონი მოსეს დროს წარმოიშვა: „*პრქუა უფალმან მოსეს: შემიკრიბენ მე სამეოცდაათნი კაცი მოხუცებულთაგან ისრაჴლისათა, რომელნი შენ იცნი, ვითარმედ ესენი არიან მოხუცებულნი ერისანი და მწიგნობარნი მათნი, და მოიყვანენ იგინი კარვად წამებისა, დადგენ მუნ შენ თანა*“ (რიცხვ. 11.16). მაგრამ ეს თვალსაზრისი ისტორიული ან სხვა რაიმე დოკუმენტური წყაროთი დადასტურებული არ არის. ზურაბ კიკნაძის განმარტებით, სიტყვა სინედრიონი (ებრ. სანჰედრინ) ბერძნული ტერმინია (synhedrion; syn - ერთად, hedra - ტახტი; დეკ. ლ.მ.²⁰) და აღნიშნავს - საბჭოს, კრებას²¹, რაც ამ დაწესებულების ელინისტურ ეპოქაში ჩამოყალიბებაზე მიგვითითებს.

სინედრიონის წევრობა მუდმივი იყო. თალმუდის მიხედვით, სინედრიონი 70 ბრძენისაგან შედგებოდა (მათ ემატებოდა მღვდელმთავარი, რომელიც სხდომას თავმჯდომარეობდა. ზ.კ.²²). თალმუდში ნახსენები სინედრიონის მოვალეობები და ფუნქციები განსხვავდება იოსებ ფლავიუსისა და ახალი აღთქმის ცნობებისაგან სინედრიონის მოვალეობების შესახებ²³. ზურაბ კიკნაძის მიხედვით, სინედრიონში სამი რანგის წევრები შედიოდნენ: 1) მოქმედი და გადამდგარი მღვდელმთავრები და სამღვდლო ოჯახების მამები; 2) უხუცესები ანუ მღვდლები და ერისკაცები, რომლებიც შეძლებულ და გავლენიან ოჯახებს წარმოადგენდნენ; 3) მწიგნობარნი, რომელთა განგებულებაში იყო რჯულის საქმე. სინედრიონი უფლებამოსილი იყო,

19 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:3.

20 მათეშვილი ლევან 2013:57.

21 კიკნაძე ზურაბ, „ახალი აღთქმის შესავალი“, ბლოგი, 2014. გვ.47. <http://reso-kiknadze.de/bua>

22 კიკნაძე ზურაბ 2014:47.

23 ზარასი კონსტანტინე. „ახალი აღთქმის ეპოქის ისტორია“, 2012, გვ. 427-430. თარგმნა გურამ გიორგაძემ.

გამოეტანა განაჩენი მნიშვნელოვან პოლიტიკურ და რელიგიურ საქმეებზე, თუმცა ქრისტეს ხანაში რომის ადმინისტრაციამ შეუზღუდა უფლებები: მას აღარ შეეძლო დამოუკიდებლად სასიკვდილო განაჩენის გამოტანა, თუ ამაზე პროკურატორის თანხმობა არ იქნებოდა²⁴. სამეფო ხელისუფლების დამხობის შემდეგ ამ ორგანოს უფლებები გაფართოვდა. სინედრიონს შეეძლო მღვდელმთავრის, ცრუ წინასწარმეტყველის გასამართლება და, ზოგადად, რელიგიური დანაშაულის განხილვა. ომის გამოცხადება მხოლოდ სინედრიონის თანხმობით შეიძლებოდა. იერუსალიმის დიდ სინედრიონთან ერთად არსებობდა პროვინციული სინედრიონებიც²⁵.

რომაელი პროკურატორების დროინდელი სინედრიონი გარეგნულად კიდევ ინახავდა ხუცესთა საბჭოს ტრადიციებს, მაგრამ მისი სული უკვე სხვა იყო; გაჩნდა ის უსულო რელიგიური ფორმალიზმი, რომელსაც „წესთმორწმუნეობას“ უწოდებენ. სინედრიონში ერთმანეთს უპირისპირდებოდნენ ფარისევლები და სადუკეველები. პირველები ხალხის ხსნას წეს-კანონისა და გადმოცემის უმკაცრეს დაცვაში ხედავდნენ²⁶. თავდაპირველად ფარისეველი განათლებული საზოგადოების იმ ნაწილს წარმოადგენდა, რომელსაც ზნეობრივი ავტორიტეტი გააჩნდა და ღმერთისგან მოსეს მიერ ებრაელთათვის გამოცხადებულ რჯულს მოშურნეობით იცავდა. ფარისევლები წმინდა წერილის უტყუარ ავტორიტეტს, სულის უკვდავებას, მკვდრეთით აღდგომასა და მარადიული სამსჯავროს არსებობას აღიარებდნენ (მთ. 22:23); (მრკ. 12:18); (საქ. 23:8). „ფარისეველი, შესაძლოა, მომდინარეობდეს ებრაული სიტყვიდან PERISAJJA „დაყოფილნი, განცალკევებულნი.“ შემდგომ ბერძნულში დამკვიდრდა ფორმა PHARISAIOL. ეს იყო ძველებრაული პოლიტიკური და რელიგიური მოძრაობა, რომელიც მაკაბელთა ხანაში აღმოცენდა (ქრისტეს შობამდე II ს.). ფარისევლები თავდაპირველად ყასიდების („ღმრთისმოშიშნი“) მოძრაობასთან იყვნენ დაკავშირებულნი. ისინი მკვეთრად დაუპირისპირდნენ როგორც წარმართულ გავლენას, ისე საღვთისმსახურო არისტოკრატიის მოძრაობას, იყვნენ თორასა (დაწერილი კანონი) და „მამათა ტრადიციის“ (ზეპირი კანონი) მტკიცედ დამცველები, რომლებსაც აუცილებელ წინაპირობად მიიჩნევდნენ ებრაელობის ნებისმიერი გადაგვარებისაგან დასაცავად და იუდეველთა ეროვნული სულის მთლიანობის შესანარჩუნებლად. მათი სიმკაცრე უმთავრესად სამ

24 კიენადე ზურაბ 2014:47.

25 Дидон. Спаситель мира. О земной жизни Господа нашего Иисуса Христа. Пер. с французского, М. 1998. გვ.627- 633. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

26 მათეშვილი ლევან 2013:37.

საკითხში ვლინდებოდა: საკანონმდებლო სიწმინდის, მეათედების გადახდასა და შაბათის უქმობის დაცვაში. ასკეტურ წეს-ჩვეულებათა მიმდევრობის გამო ფარისევლები გამოირჩეოდნენ ხალხის სიმპათიითა და, სადუკეველებთან შედარებით, მეტი გავლენით სარგებლობდნენ. ამ უკანასკნელებისაგან მათ უფრო სამოძღვრო განსხვავებანი ჰქონდათ, ვიდრე ლიტურგიული. მაგალითად, ფარისევლებს სწამდათ მკვდრეთით აღდგომა და მესიის მოსვლა. იესო ქრისტეს დროს ფარისევლები გავლენიან ჯგუფს წარმოადგენდნენ. ისინი ხშირად უპირისპირდებოდნენ იესოს, რადგან არ აღიარებდნენ მას მესიად და, ადამიანურ მოძღვრებასთან შედარებით, კანონის განკარგულებას ანიჭებდნენ უპირატესობას. სულიერებაზე წინ ფარისევლები წესსა და დაწერილ სიტყვას აყენებდნენ (მთ. 15,1). თანდათანობით მათ ჭეშმარიტი რელიგიურობის სული დაკარგეს და რელიგია კანონის წესების შესრულებამდე დაიყვანეს. ფარისევლებმა იუდეველთა ყოფა მრავალი შეზღუდვით დაამძიმეს (განსაკუთრებით შაბათის დაცვის საკითხში); ამავდროს, შაბათს რომ კანონის გვერდის ავლით საქმე გაეკეთებინათ, ამისთვის მრავალ ხრიკს იგონებდნენ (მაგ., შაბათს ერთი ხელით მუშაობა შეიძლებოდა)²⁷. ამიტომ ამბობს პავლე მოციქული: „არცა ერჩიდენ ზღაპართა და ტომისრაცხათა დაუსრულებელთა, რომელთა-იგი ძიებამა შეამთხვან უფროსს, ვიდრე მოღუაწებამ ღმრთისამა“ (I ტიმ. 1.4), ამ სიტყვებს იოანე ოქროპირი ასე განმარტავს: ფარისევლებმა მამა-პაპათა წეს-ჩვეულებებთან ერთად წმინდა წერილის სწავლებებს შეურიეს წარმართთა ანუ რომაელთა სწავლებანიც და ამით არღვევდნენ წმინდა წერილის სიმართლეს²⁸, ამიტომ ამბობს მაცხოვარი მოციქულებთან ყოფნისას: „ხოლო გეტყვ თქუენ: უკუეთუ ვინმე დაჰჳსნეს ერთი მცნებათა ამათგანი უმცირესთამ და ასწაოს ესრეთ კაცთა, უმცირეს ეწოდოს მას სასუფეველსა ცათასა; ხოლო რომელმან ყოს და ასწაოს, ამას დიდ ერქუას სასუფეველსა ცათასა“ (მთ. 5.19). იესო ქრისტე ფარისევლებს, როგორც „იქედნეთა ნაშობებს“ (მთ. 3.7-8), მკაცრად ამხელდა: „ხოლო გეტყვ თქუენ: უკუეთუ არა აღმატოს სიმართლე თქუენი უფროსს მწიგნობართა და ფარისევლთა, ვერ შეხვდეთ სასუფეველსა ცათასა“ (მთ. 5.20).

ცადოკის შთამომავალი სადუკეველები („ცადოკი“ ებრაული სიტყვაა და „მართალს“ ნიშნავს) წარმოადგენდნენ კონსერვატიულ სექტას, რომლის შემადგენლობაში შედიოდნენ მღვდელმსახურები და მაღალი წარმოშობის

27 მათეშვილი ლევან 2013:39.

28 წმინდა იოანე ოქროპირი. სამოციქულოს განმარტება. ტომი II. ტიმოთეს მიმართ I ეპისტოლე. „ალილო“, თბ., 2011, გვ 87. თარგმნილი ეფრემ მცირის მიერ.

ოჯახები (მთ. 3.7; საქ. 5.17; 23.6). ზურაბ კიკნაძე ამბობს, რომ „სადუკეველები იერუსალიმის დანგრევის (70 წ.) შემდეგ აღარ არსებობენ“²⁹, სადუკეველები მტრულად იყვნენ განწყობილნი იესო ქრისტესადმი და ფარისეულებთან ერთად შეთქმულნი იყვნენ მის წინააღმდეგ (მთ. 21.23; 26.14); (მარკ. 11.15); (ინ. 11.47). მათ სწამდათ მხოლოდ თორა, უარყოფდნენ მკვდრეთით აღდგომას, ანგელოსთა და სულის არსებობას (მთ. 22:23); (მრკ. 12.18); (საქ. 23.8). სადუკეველთა ცხოვრება მხოლოდ მიწიერი ინტერესებით შემოიფარგლებოდა. სინედრიონში გადამწყვეტი ხმა სადუკეველებს ეკუთვნოდათ, მღვდელმთავრებსაც მათი რიგებიდან ირჩევდნენ³⁰. მიუხედავად ფარისეულებთან დაპირისპირებისა, მათ მაცხოვრის მიმართ სიძულვილი აერთიანებდათ. იესო ქრისტე თავის ქადაგებებში სადუკეველებს ხშირად ამხელდა და მოციქულებს მათი საფუარის მორიდებას ასწავლიდა (მთ. 16.4-6).

მაცხოვრის წინააღმდეგ მოქმედებდნენ, აგრეთვე, ე. წ. ჰეროდიანელები და მწიგნობრები. მოციქულთა ცხოვრების მიხედვით, მწიგნობრები იუდეველებში იწოდებოდნენ „ყველაზე წიგნიერ და განათლებულ ადამიანებად, რომლებიც განუმარტავდნენ ხალხს რჯულს და საჯაროდ ასწავლიდნენ და მოძღვრავდნენ მათ, ანუ ესენი იყვნენ ეგრეთ წოდებული რაბინები (მოძღვრები) და რჯულის მასწავლებლები; მწიგნობრებადვე იწოდებოდნენ რჯულის მეცნიერი ადამიანებიც, რომელთა დანიშნულებასაც შეადგენდა სადავო საკითხების, საეჭვო შემთხვევებისა და საქმეების გადაწყვეტა, რაც მოითხოვდა რჯულის ცოდნასა და პრაქტიკულ გამოცდილებას; მწიგნობრებივე იყვნენ მწერლებიცა და ნოტარიუსებიც, რომლებიც სინაგოგებსა და სინედრიონებში მსახურობდნენ. ისინი ხშირად უერთდებოდნენ ფარისეულებს და დაკავშირებული იყვნენ მღვდელმთავრებთან. მწიგნობართა უდიდესი ნაწილი მხოლოდ გადმოცემით ხელმძღვანელობდა და არ ესმოდათ საღმრთო რჯულის სული (ბოლო პერიოდში, განსაკუთრებით, ჩვ. წ. აღ-ით პირველი საუკუნის ორმოციან წლებში; ი.ჭ.); ამიტომ ისინი ცრულ განმარტავდნენ რჯულს და ხალხის ბრმა წინამძღვრები იყვნენ, რომლებიც პირმოთნედ ასრულებდნენ საღმრთო მცნებებს, ოდენ სხვათა მოსაჩვენებლად და კაცობრივი დიდების მისაღებად“³¹.

ჰეროდიანელები მეფე ჰეროდე დიდის დინასტიის ინტერესებს იცავდნენ.

29 კიკნაძე ზურაბ 2014:47.

30 მათეშვილი ლევან 2013:35.

31 უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტეს მოციქულთა ცხოვრება. თბილისი, 2004 წელი. გვ. 7. <http://orthodoxy.ge/tveni/noemberi/16-mate.htm>

რომაელებთან თანამშრომლობა მათთვის პოლიტიკური მიზნების მიღწევის ერთ-ერთი საშუალება იყო. „მათი სიძულვილი იესო ქრისტესადმი „დინასტიური“ იყო. ჰეროდე მეფე ბეთლემში დაბადებულ ქრისტეში საკუთარი სამეფოსათვის საფრთხეს ხედავდა და ორ წლამდე ასაკის ჩვილები თავის ჯარისკაცებს დაახოცინა (მთ. 2.16). 30 წლის შემდეგ, ჰეროდეს დინასტიის მომხრეები იგივე საფრთხეს ხედავდნენ და ამიტომ ქრისტესადმი - მათი წარმოდგენით, იუდეველთა მეფისადმი - სიძულვილით იყვნენ აღესილნი. სწორედ მათ აგზავნიდნენ ფარისეველები თავიანთ მოწაფეებთან ერთად ქრისტესთან (მთ. 22.16), რათა კეისრისადმი დაუმორჩილებლობაში გამოეჭირათ“³². უფალმა მათი მზაკვრული ზრახვები გააქარწყლა, როდესაც დინარზე წარწერა და გამოსახულება დაანახა და უთხრა: „მიეცით კეისრისაჲ კეისარსა და ღმრთისაჲ - ღმერთსა“ (მთ. 22.21). ჰეროდინელებსა და ფარისეველთა მოწაფეებს ეს პასუხი გაუკვირდათ და წავიდნენ, მაგრამ, როდესაც მღვდელმთავრებმა და მწიგნობრებმა იესო ქრისტე პილატესთან მიიყვანეს, სასიკვდილო განაჩენის დამტკიცების მიზნით იცრუეს და თქვეს: „ესე ეპოეთ, რამეთუ გარდააქცევდა ნათესავსა ჩუენსა და აყენებდა ხარკსა მიცემად კეისრისა და იტყოდა თავსა თვსსა ქრისტედ და მეუფედ“ (ლკ. 23.2), რაც სიმართლეს არ შეესაბამებოდა.

სინედრიონი და იესო ქრისტესადმი წაყენებული ბრალდება იუდეური წესებით

ვიდრე იესო ქრისტეს სინედრიონსა და რომაულ სასამართლოზე წარადგენდნენ, იუდეველებმა ცილისმწამებლური ბრალდებები წაუყენეს და მისი მოკვლაც კი სცადეს - როდესაც იესო ქრისტემ განრღვეული განკურნა, მწიგნობრებმა მას ბრალი დასდეს ღვთის გმობაში; ხალხმრავლობის გამო, შაბათს, განრღვეული ვერ შეიყვანეს კარიდან იმ სახლში, სადაც ქრისტე იყო და ამიტომ სახლს ჭერი ახადეს (მრკ. 2.3-7). განრღვეულს, რომლის ავადმყოფობაც ცოდვის შედეგი იყო, ქრისტემ ჯერ ცოდვები მიუტევა და შემდეგ განკურნა (მრკ. 2.9-10). მაცხოვრის ქმედება მწიგნობრებისთვის ღვთის გმობაში ეჭვის საფუძველი გახდა. ქრისტემ მათი ზრახვები ამხილა და აჩვენა, რომ არა მხოლოდ ცოდვებს მიუტევენ ავადმყოფს, არამედ

განკურნების სასწაულსაც მოიმოქმედებს. ის ღვთის გმობის ბრალდებას მრავალი სასწაულით განაქარვებდა: განდევნიდა ეშმაკებს, აღადგენდა მკვდრებს, ამრავლებდა პურს, მბრძანებლობდა სტიქიებზე. მქადაგებლის სასწაულმოქმედი ძალა ყველას თვალწინ ვლინდებოდა, ამიტომ ხალხი კითხულობდა: განა ეს არ არის ქრისტე, დავითის ძე? (მთ. 12.27). ფარისევლებმა და მწიგნობრებმა ამის საპასუხოდ ცილისწამებას მიმართეს და თქვეს, რომ ის ეშმაკებს ბელზებულის ძალით განაგებს (მთ. 12.24). სინედრიონის სხდომაზე სულიწმიდის გმობის ბრალდება არ გაჟღერებულა, რადგან ხალხი ასეთ ცილისწამებას არ დაიჯერებდა, სასწაულების მაღლიანი შედეგები აშკარა იყო³³.

იესო ქრისტე მოუწოდებდა, რომ საქმე ნაყოფით შეეფასებინათ: „*ანუ ყავთ ხე კეთილ და ნაყოფიცა მისი კეთილ; ანუ ყავთ ხე იგი ხენეშ და ნაყოფიცა მისი ხენეშ; რამეთუ ნაყოფისაგან ხე იგი საცნაურ არს*“ (მთ. 12.33). ამ მუხლის განმარტებისას თეოფილაქტე ბულგარელი ამბობს: „*ვინაიდან იუდეველები სასწაულებს ბოროტ საქმეებად ვერ აღიარებდნენ, ხოლო მათ მოქმედს, ქრისტეს, კი გმობდნენ და ეშმაკის თვისებებს მიაწერდნენ, ამიტომ ეუბნება: ან მეც კეთილ ხედ ჩამთვალეთ და ჩემი სასწაულები კეთილი ნაყოფი იქნება; ან, თუკი უვარგის ხედ მთელით, მაშინ, ცხადია, ჩემი სასწაულებიც უვარგისი ნაყოფი იქნება, მაგრამ სასწაულებზე ამბობთ, რომ კეთილია*“³⁴. იუდეველები მაცხოვრის მიერ აღსრულებულ სასწაულებს რომ კეთილად თვლიდნენ, ამას ვიგებთ წმინდა იოანე ოქროპირის მოსაზრებიდანაც. ის ამბობს: „*იესო ქრისტესთან ერთად მოციქულებსაც, განასხამდნენ რა ეშმაკს, არ წაუყენეს ის ბრალდება, რომლითაც განსჯიდნენ მაცხოვარს, ანუ ისინი შეიარაღდნენ არა საქმეების, არამედ პიროვნების წინააღმდეგ. ამიტომ მაცხოვარი, სურდა რა ეჩვენებინა, რომ მხოლოდ შურია მათი ბრალდების მიზეზი, მიუთითებს მოციქულებზეც: თუკი მე, როგორც თქვენ ამბობთ, ბელზებულის ძალით განვასხამ ეშმაკებს, მითუმეტეს - ისინი, რომელთაც მიიღეს ამის ხელმწიფება ჩემგან, თუმცა თქვენ მსგავსს არაფერს ამბობთ მათ შესახებ. მაშ, რატომაა რომ მე, ვინც მათ ამგვარი ხელმწიფება მივეცი, ბრალს მდებთ, ხოლო მათ ათავისუფლებთ ბრალდებისაგან? აქედან გამომდინარე, მეც კეთილი ვარ, იმიტომ რომ როგორც ხე ნაყოფით გამოიცნობა, ასევე, ჩემი გამოცნობაც ჩემი სასწაულებითაა შესაძლებელი, რადგან დემონები*

³³ მათეშვილი ლევან 2013:38.

³⁴ ნეტარი თეოფილაქტე ბულგარელი. მათეს სახარების განმარტება. თბ. 2009. გვ. 169. თარგმნა ვალერი მურჯიკნელმა.

ერთმანეთს როგორ განსდევნიან, როცა ისინი ყოველთვის ერთმანეთის დახმარებას ცდილობენ?³⁵ ამიტომ ეუბნება მათ მაცხოვარი: „და უკუეთუ ეშმაკი ეშმაკსა განჰკდის, თავსა თვსსა განეღთა; ვითარ დაამტკიცნეს მეუფებამ მისი?“ (მთ. 12.26). წმინდა იოანე ოქროპირი ამბობს: „თუკი მე, ვარ რა ეშმაკეული, მისი მეშვეობით განვასხამ სხვა ეშმაკებს, ეს ნიშნავს, რომ ეშმაკებს შორის უთანხმოება და განყოფაა და ისინი ერთი-მეორის წინააღმდეგ აღმდგარან. თუკი ისინი ერთმანეთის წინააღმდეგ აღმდგარან, მაშინ მათი ძლიერება ილუპება და ინგრევა და თუკი დაილუპება, როგორღა შეძლებს სხვის გაძევებას?“³⁶ ამიტომაც ამბობს მაცხოვარი: „ამისათვის გეტყვ თქვენ: ყოველი ცოდვამ და გმობამ მიეტეოს კაცთა, ხოლო სულისა წმიდისა გმობამ არა მიეტეოს კაცთა. და რომელმან თქუას სიტყუამ ძისა კაცისათვის, მიეტეოს მას; ხოლო რომელმან თქუას სულისა წმიდისათვის, არა მიეტეოს მას არცა ამას სოფელსა, არცა მერმესა მას“ (მთ. 12.31-32). წმინდა იოანე ოქროპირი ამბობს: „სულიწმიდის წინააღმდეგ ჩადენილი ცოდვა უმეტესად მიუტევებელია. რატომ? იმიტომ, რომ მათ არ იცოდნენ, ვინ იყო ქრისტე; სულიწმიდის შესახებ კი საკმარისი ცოდნა მიიღეს, რადგან ყველაფერს, რასაც ამბობდნენ წინასწარმეტყველები, სულიწმიდის შთაგონებით ამბობდნენ“³⁷. ძველ აღთქმაში ყველას ძალზედ ნათელი წარმოდგენა ჰქონდა მასზე. წინასწარმეტყველ ესაიას პირით მრავალგზის გამოუცხადა უფალმა ებრაელებს წმიდა სამების შესახებ და, რა თქმა უნდა, მათ შორის სულიწმიდის შესახებ: „არა დაფარულად ვიტყოდე, არცა ადგილსა შინა ქუეყანისა ბნელისასა. ოდეს იქმნა, მუნ ვიყავ და აწ უფალმან მომავლინა მე და სული მისი“ (ეს. 48.16). ქრისტეს სასწაულების სინამდვილეს თავად მღვდელმთავრები ადასტურებდნენ თავიანთი სიტყვებით, როდესაც ამბობდნენ ლაზარეს აღდგინების შემდეგ: „კაცი ესე მრავალსა სასწაულსა იქმს...“ (ინ. 11.47). და, აგრეთვე, როდესაც მაცხოვარი აცვეს ჯვარს, მღვდელთმოდღერები მწიგნობრებთან ერთად ამბობდნენ: „სხუანი აცხოვნნა, თავი თვისი ვერ ძალ-უც ცხოვნებად...“ (მრკ. 15.31). წმინდა იოანე ოქროპირის მიხედვით, ქრისტეს სიტყვებს შემდეგი მნიშვნელობა აქვს: „ვთქვათ, თქვენ ცდუნდებით ჩემი ხოციციელი შესახედაობით, რომლითაც შევიმოსე, მაგრამ შეგიძლიათ სულიწმიდაზეც თქვათ, რომ არ იცით იგი?! ამიტომაც

35 წმ. იოანე ოქროპირი, განმარტება სახარებისათვის წმინდისა მოციქულისა და მახარებელისა მათესი. „ალილო“, თბ. 2009. გვ. 356; თეოფილაქტე ბულგარელი 2009: 169.

36 წმ. იოანე ოქროპირი 2009:355.

37 წმ. იოანე ოქროპირი 2009:355.

თქვენი გამობა არ მოგეტყვებათ, აქაც და იქაც დაისჯებით ამის გამო³⁸. თეოფილაქტე ბულგარელი ამბობს: „ადამიანურ მსჯელობაში კეთილისა და ბოროტის გარჩევის დროს დაშვებულ შეცდომებს ყოველთვის აქვს თუნდაც მცირეოდენი გამართლება, რადგან ჩვეულებრივ ადამიანურ უძლურებას ვიმოწმებთ ხოლმე, ამიტომ მცირეოდენ პატიებას ვიმსახურებთ. მაგრამ როცა ვინმე სულიწმიდით აღსრულებულ სასწაულებს პირდაპირ ხედავს და ეშმაკს მიაწერს, როგორ შეიძლება, რომ მას გამართლება ჰქონდეს? ცხადია, მათ იცოდნენ, რომ მისი სასწაულები სულიწმიდისგან იყო, მაგრამ ბოროტგანზრახულად გმობდნენ და როგორღა შეიძლებოდა მიტევებოდათ ასეთი ცოდვა? როდესაც იუდეველები ხედავდნენ, რომ უფალი ჭამდა, სვამდა და ურთიერთობა ჰქონდა მეზვერეებთან და მეძავეებთან, ანუ იქცეოდა ისე, როგორც ახასიათებდა ძეს კაცისას და შემდეგ გმობდნენ მას, როგორც გემოთმოყვარეს და ღვინისმსმელს, მიტევებას იმსახურებდნენ, რადგან რთული იყო ღვთის ამოცნობა ადამიანურ სხეულში ადამიანური ლოგიკით, ამიტომ ბრკოლდებოდნენ იმაში, რაც არცთუ უმიზეზოდ ერჩენებოდათ; ამიტომაც უთხრა მათ ქრისტემ: „რომელმან თქუას სიტყუაჲ ძისა კაცისათჳს, მიეტეოს მას; ხოლო რომელმან თქუას სულისა წმიდისათჳს, არა მიეტეოს მას არცა ამას სოფელსა, არცა მერმესა მას“ (მთ. 12.31-32). მაგრამ როდესაც ხედავდნენ, რომ ის სასწაულებს ახდენდა და, მიუხედავად ამისა, მაინც ცილს სწამებდნენ და სულიწმიდას გმობდნენ, როცა მას ეშმაკის საქმეს უწოდებდნენ, მაშ როგორღა მიეტევებოდათ ეს ცოდვა, თუ არ მოინანიებდნენ? ვინც ხედავს რა ღმრთეებრივ სასწაულებს და დიდებულ და უჩვეულო საქმეებს სულიწმიდისას, არა სწამს და ლანძღავს მის ქმედებებს, აწერს მას ბელზებულს, წარმოთქვამს რა გამობას სული წმიდაზე და ამბობს, რომ ეს სასწაულები ბოროტი სულის მეშვეობით აღესრულება და არა ღვთისა, თუკი არ შეინანებს, არ მიეტევება... ამიტომ მას არა თუ არც აქ და არც იქ არ შეენდობა, არამედ აქაც და იქაც დაისჯება. 1) მრავალი აქ ისჯება, მაგრამ იქ - სრულიადაც არა, ვითარცა გლახაკი ლაზარე. 2) სხვანი კი სასჯელს აქაც და იქაც მიიღებენ, როგორც სოდომელნი და ისინი, რომელნიც სულიწმიდას გმობენ; 3) ხოლო ზოგიერთნი - არც აქ და არც იქ, როგორც, მაგალითად, - მოციქულნი და წინამორბედი. ვითარცა დევნილნი, ისინი თითქოს აქ დაისაჯნენ, მაგრამ ეს იყო სასჯელი არა ცოდვებისათვის, არამედ გამოცდა და გვირგვინი³⁹. წმინდა ნიკოლოზ სერბი

38 წმ. იოანე ოქროპირი 2009:361.

39 ნეტარი თეოფილაქტე 2009:168.

თავის „მისიონერულ წერილებში“ განაჩინებს: „ეს არის სულიწმიდის ძრახვა. უღმერთო, მოძულე და მადევარი უფლის ჭეშმარიტებისა აძაგებს სულს. თვითმკვლელი, სიცოცხლის მოძულე და საკუთარ თავში მისი მკვლელი აძაგებს სულს, რამეთუ სულიწმიდა იწოდება ჭეშმარიტების სულად. სახარებაში იოანესაგან დაწერილია, რომ უფალმა იესო ქრისტემ სამჯერ უწოდა სულიწმიდას ჭეშმარიტების სული (ინ. 14.17; 15.26; 16.13). ვინც განდგომილი აბუჩად იგდება ჭეშმარიტებას, იგი განეშორება სულიწმიდას და დასცინის მას, რამეთუ იგია - სული და ჭეშმარიტება. რატომ არ მიეტევება ეს ცოდვა, კითხულობ შენ, მაშინ როდესაც სხვა ცოდვები მიტევებადი? განა არ მიეტევა ზაქქეს ვერცხლისმოყვარეობა, მეძაგს - ხორციელი ცოდვანი, ჯვარცმულ ავაზაკს - ძალმომრეობა და სხვათა ცოდვებით მიტევებადია? რატომღა არ არის მიტევებადი ჭეშმარიტების უარყოფა, ურწმუნოება და ღმერთის სულის დაცინვა? იმიტომ, რომ იმ ცოდვის ადამიანებს რცხვენოდათ და ინანიებდნენ, აქ კი ეს არ ჩანს. იქ ადამიანები სცოდავდნენ, მაგრამ სირცხვილითა და შიშით იყვნენ შეკრული ღმერთთან; აქ კი ღმერთთან კავშირი გაწყვეტილია და უღვთო ადამიანი უსასრულოდ შორს, მთლიანად განერიდა უფალს. იქ - სისუსტეა, აქ - ნების სიჯიუტე. იქ სული წყვდიადში დაეხეტება, მაგრამ სინათლეს დაეძებს, აქ წყვდიადში მოხეტიალე სული უკუნს უწოდებს ნათელს. როცა ადამიანს გადარჩენის სურვილი არ აქვს, ღმერთს მისი ძალით გადარჩენა არ სურს. თვითმკვლელობა - საკუთარ თავში სიცოცხლის სიძულვილიც სულიწმიდის გმობაა, რადგანაც სულიწმიდა იწოდება სიცოცხლის მომნიჭებელად. როდესაც ადამიანი სიცოცხლეს იღებს ცხოველი სულისაგან და იმის არცოდნით, თუ საიდან მიეცა ეს საჩუქარი, არ მადლობს ღმერთს, ეს მიეტევება მას. ხოლო თუკი ვინმე, სულისაგან მიღებულ სიცოცხლეს ზიზღით უარყოფს, არ მიეტევება არც ამ საუკუნეში და - არც მომავალში. ამას რომ ჩავწვდეთ, უნდა გავერკვეთ, თუ რას ნიშნავს „მიტევება“. მიუტევო ცოდვილს ცოდვანი - ნიშნავს დაუბრუნო მას მთელი მთლიანობა ცხოვრებისა, ახლიდან აჩუქო სიცოცხლე. მაგრამ თუკი ვინმეს ცხოვრება არ სურს, ეზიზღება და სძულს სიცოცხლე, უფალს მეტი არაფერი აქვს მისთვის მისაცემი და იგი შლის მას სიცოცხლის წიგნიდან“⁴⁰.

მახარებლები გვიყვებიან, რომ მწიგნობრებსა და ფარისევლებს ქრისტეს დაღუპვა სურდათ, რადგან ის, მათი აზრით, შაბათის სიმშვიდეს არღვევდა.

40 გ8. ნიკოლოზ სერბი. მისიონერული წერილები. თბილისი, 2005 წ. (წერილი 43-ე). http://www.orthodoxy.ge/tserilebi/nikoloz_serbi

ებრაელებში შაბათი შვიდეულის მეშვიდე დღეა, რომელიც სამყაროს შექმნის მეშვიდე დღის განსვენების სამახსოვროდ არის დადგენილი. შაბათი უქმედ უნდა გავატაროთ და ღმერთს დავეთმოთ. შაბათის დაცვა მეოთხე მცნებაა. თორა ამ დღის დაცვას მკაცრად ბრძანებს. უფალმა მოსეს მეშვეობით უთხრა ებრაელებს, რომ ის, ვინც შაბათს საქმეს აკეთებს და ამით შეურაცხყოფს მას, სიკვდილს უნდა მიეცეს (გამ. 31.32-37). აღსანიშნავია, რომ იკრძალებოდა შრომა საკუთარი თავისთვის რაიმე მოგების მისაღებად (რიცხვ. 15.32-36)⁴¹. ებრაულად შაბათი განსვენებას ნიშნავს. ის არის განსვენების, ხოლო ქრისტეს აღდგომის შემდეგ კი, უკვე, ცათა სასუფეველის სიმბოლო. უფალმა ექვს დღეში შექმნა სამყარო, ხოლო მეშვიდე დღეს დაისვენა და „წმიდა-ყო იგი.“ გამოსვლათა წიგნში წერია: „და განასრულა ღმერთმან დღესა მეექვსესა საქმენი მისნი, რომელნი ქმნა. და დასცხრა დღესა მეშვიდესა ყოველთაგან საქმეთა მისთა, რომელნი ქმნა. ამისათვის აკურთხა უფალმან დღე მეშვიდე და წმიდა-ყო იგი“ (გამ. 20.11). წმინდა იოანე ოქროპირი ამბობს: ექვსი დღე იყო დღე სოფლის შესაქმისა, ხოლო სიმბოლურად საღვთოდ მოღვაწეობისა, ხოლო მეშვიდე დღე - ღვთის განსვენების დღე, ანუ საღვთოდ დამაშვრალთა დღე; რადგან ყოველი ადამიანი, ამ წუთისოფელში, საღვთოდ მოღვაწე, განისვენებს შაბათში ანუ ღმერთთან, ღმერთში, განსასვენებელში, ანუ ცათა სასუფეველში, რომელიც არის მესამე განსასვენებელად წოდებული, რადგან შაბათიც და აღთქმული მიწაც სიმბოლურად იწოდება პირველ და მეორე განსასვენებელად, ხოლო ცათა სასუფეველი კი არის მესამე, საბოლოო განსასვენებელი, სადაც ყოველი ღვთივდამაშვრალი განისვენებს,⁴² „ვითარცა იგი ღმერთმან განისვენა ყოველთაგან საქმეთა მისთა“ (ებრ. 4.9-10). ქრისტიანულმა ეკლესიამ კი „შაბათი“ კვირას გადმოიტანა საფლავიდან აღმდგარი მაცხოვრის სამახსოვროდ, რომელმაც სიკვდილს სძლია და ჯოჯოხეთის ძალა შემუსრა. ქრისტიანებისთვის შაბათის დაცვას იურიდიული ძალა არ ენიჭება, თუმცა ეს დღე ღოცვასა და სადღესასწაულო განწყობით უნდა გავატაროთ.

იესო ქრისტე შაბათობით მრავალ კურნებას აღასრულებდა. მას სურდა, ემხილებინა ფარისეველთა მიერ ღვთის მცნებების დამახინჯებული გაგება. მან შეახსენა მწიგნობრებს, რომ მღვდლები ტაძარში შაბათს არღვევენ, თუმცა უდანაშაულონი არიან: „ანუ არა აღმოგიკითხავს-ა შჯულისა, რამეთუ შაბათთა შინა მღვდელთა ტაძარსა მას შინა შაბათი შეურაცხ-ყვიან და

41 მათეშვილი ლევან 2013:47.

42 წმ. იოანე ოქროპირი, სამოციქულოს განმარტება 2011:30.

უბრალო იყენიან?“ (მთ. 12.5) და მათ ფარისევლობა დასდო ბრალად: „ვინ არს თქუენგანი კაცი, რომელსა ედგას ცხოვარი ერთი და შთავარდეს იგი დღესა შაბათსა ჯურღუმულსა, არა-მე უპყრას-ა და აღმოიქუას იგი?“ (მთ. 12.11-12), ხალხს უხაროდა და უკვირდა მისი სიტყვები. შეიძლება ეს არის მიზეზი იმისა, რომ სასამართლოზე ქრისტეს შაბათის დარღვევა არ წაუყენეს ბრალად⁴³.

იუდეველებს, ასევე, სურდათ მაცხოვრის დალუბება სასამართლოს გარეშე. ეს მრავალგზის სცადეს: გალილეის ქ. ნაზარეთის სინაგოგაში მისმა ქადაგებამ განარისხა მსმენელები. მათ ის სინაგოგიდან გაიყვანეს და მთაზე აიყვანეს, რომ იქიდან გადმოეგდოთ, „ხოლო თავადმან განვლო შორის მათსა და წარვიდა“ (ლკ. 4.30), რადგან მისი ვნებისა და გამომსყიდველი სიკვდილის დრო ჯერ არ დამდგარიყო.

ლაზარეს აღდგინების შემდეგ ბევრმა იუდეველმა იწამა ქრისტესი. „და შეკრბეს მღდელთმოდუართა მათ და ფარისეველთა კრებული და იტყოდეს: რამ-მე ვყოთ, რამეთუ კაცი ესე მრავალსა სასწაულსა იქმს?... ერთმან ვინმე მათგანმან, კაიაფა, რომელი იყო მღდელთმოდლუარი მის წელიწადისამ, პრქუა მათ: ... არცა განგიზრახავს, რამეთუ უმჯობეს არს ჩუენდა, რამათა ერთი კაცი მოკუდეს ერისათჳს, და არა ყოველი ნათესავი წარწყმდეს“ (ინ. 11.47-50). „ხოლო ზრახვა-ყვეს მღდელთმოდლუართა მათ, რამათა ლაზარეცა მოკლან. რამეთუ მრავალნი ჰურიათაგანნი მისთჳს მოვიდოდეს და ირწმუნებდეს იესუმსსა“ (ინ. 12.10-11). ამ ყოველივეს გათვალისწინებით, ებრაელმა მთავრებმა, მღვდელმთავრებმა, გადაწყვიტეს შეეპყროთ იესო ქრისტე და ასეც მოიქცნენ.

წმინდა იოანე მახარებელი გადმოგვცემს, რომ როდესაც იესო ქრისტე შეიპყრეს ჯარისკაცებმა შეიარაღებულ მსახურებთან ერთად, სასამართლოს ნაცვლად ის ჯერ მღვდელმთავრის სიმამრ ანასთან წარადგინეს, რომელიც იმჟამად იყო ნომინალური მღვდელმთავარი. ანამ დაიწყო იესო ქრისტეს დაკითხვა, რათა მის წინააღმდეგ რამე მიზეზი ეპოვა „და ჰკითხა იესუს მოწაფეთა მისთათჳს და მოძღვრებისა მისისათჳს“ (ინ. 18.19). ამ გზით ცდილობდა მაცხოვრისთვის სიამლისა და შფოთის შემოტანაში დაედო ბრალი. იოანე ოქროპირი ამბობს: „ანნას ყოველთვის ესმოდა ქრისტეს შესახებ, როგორ ქადაგებდა ტაძარში და როგორ ასწავლიდა დაუფარავად! მაგრამ, რადგან ვერაფერში აღნაშაულებდა, დაიწყო მოწაფეების შესახებ გამოკითხვა, ალბათ, იმის შესახებ, თუ სად არიან ისინი, რისთვის შეკრიბა,

რა განზრახვით და რა მიზნით⁴⁴. თეოფილაქტე ბულგარელი ამბობს, რომ „ჰეროდე მაცხოვრის მიმართ განმსჭვალული იყო ერთადერთი სურვილით - ემხილებინა იგი, როგორც მაცდური, „სიასლის შემომტანი“ და შფოთის ამტეხი“⁴⁵; ჰეროდეს აზრით, ამბობს იოანე ოქროპირი, იესო ქრისტეს თითქოს მოწაფეების გარდა არავინ უსმენდა და ამიტომ შეადგენდა რაღაც ბოროტ ბრბოს“⁴⁶. მაცხოვარმა კი უარყო ეს და უპასუხა: „ჰკითხეთ მათ, რომელთა ესმოდა, რასა ვასწავებდ მათ, ხოლო ფარულად არარას ვეტყვოდე“ (ინ. 18.20-21). იოანე ოქროპირი ამ მუხლს ამგვარად განმარტავს: „ვინაიდან მღვდელთმოდღარი მას თავის მოწაფეებზე ეკითხებოდა, ის პასუხობს: შენ ჩემებზე მეკითხები? ჰკითხე ჩემს მტრებს, ცილისმწამებლებს, დაე, მათ ისაუბრონ. აჰა, იციან, რასა იგი ვეტყვოდე მათ“ (ინ. 18.21). განა ჭეშმარიტების უეჭუელი დამოწმება არ არის, როცა ვინმე თავისი სიტყვის დამმოწმებლად მტრებს მოიხმობს? და რა ჰქნა მღვდელთმოდღარმა? მას უნდა მიემართა ამგვარი გამოძიებისათვის, მაგრამ ეს არ გააკეთა“⁴⁷. სასამართლოს წევრებს, პირიქით, პასუხი არ მოეწონათ და ერთმა მსახურთაგანმა „სცა ყურიმაღსა იესუს და ჰრქუა: ესრეთ სიტყუას-უგებ-ა მღვდელთმოდღუარსა?“ (ინ. 18.22). იოანე ოქროპირი ამბობს: „მაცხოვარს, მიუხედავად იმისა, რომ შეეძლო შეერყია და გაენადგურებინა ყოველი - მსგავსი არაფერი მოუმოქმედებია, პირიქით, წარმოთქვა სიტყვები, მომთვინიერებელი ყოველგვარი სიმხეცისა: „უკეთუ ბოროტსა ვიტყოდე, წამე ბოროტისათვს, უკეთუ კეთილსა, რაჟსათვს მცემ?“ (ინ. 18.23). მღვდელმთავარი ეკითხება მზაკვრულად; მაცხოვარი პასუხობს პირდაპირ, ისე, როგორც ეგების. რა უნდა მოემოქმედათ განმსჯელებს ამის შემდეგ? მათ უნდა უარეყოთ ან მიეღოთ ქრისტეს პასუხი, მაგრამ ამას არ აკეთებენ; სამაგიეროდ, მონა ყვრიმაღზე სცემს, ანუ ეს უკვე აღარ არის სამსჯავრო, არამედ შეთქმულება და ძალადობა“⁴⁸. ამის შემდეგ მაცხოვარს მღვდელმთავარ კაიაფას სახლისკენ გაუძღვენ, სადაც დიდი სინედრიონის წევრების მისვლამდე მას სცემდნენ, შეურაცხყოფდნენ და დასცინოდნენ (ლკ. 22.63); ამის თაობაზე ხრისტოს დერმოსიანიდისი დასძენს, რომ ებრაული სასამართლო კრძალავდა უკეთურ მოპყრობას მსჯავრდებულისადმი განა-

44 წმ. იოანე ოქროპირი. განმარტება სახარებისათვს წმინდისა მოციქულისა და მახარებელისა იოანე ლუთისმეტყველისა. ტ. II, თბ., 2011. „ალილო“, თბ., 2011, გვ. 467.

45 ნეტარი თეოფილაქტე ბულგარელი. იოანეს სახარების განმარტება. „მრწამსი“, თბ. 2010. გვ. 352-353. თარგმნა მანანა ლორთქიფანიძემ.

46 წმ. იოანე ოქროპირი, განმარტება სახარებისათვს 2011:467.

47 წმ. იოანე ოქროპირი, განმარტება სახარებისათვს 2011:468.

48 წმ. იოანე ოქროპირი, განმარტება სახარებისათვს 2011:468.

ჩენის გამოტანამდე⁴⁹. ამას კრძალავდა არა მხოლოდ ებრაული სასამართლო, არამედ რომაულიც.

დაიწყო უმაღლესი ებრაული სასამართლოს სხდომა სამი პროცედურული დარღვევით. ხრისტოს დერმოსიანიდისი ამბობს: „დიდი სინედრიონი შეიკრიბა მღვდელმთავარ კაიაფას სახლში და არა სასამართლო შენობაში (მთ. 26.57-58); (მრკ. 14.53); (ლკ. 22.54). ამასთან, შეკრება მოხდა ღამით, რაც აკრძალული იყო და სულ მცირე ორი მოწმის ბრალდების გარეშე, როგორც ამას სასამართლო პროცედურა მოითხოვდა“⁵⁰. წმინდა მარკოზ მახარებლის თანახმად, მღვდელთმოდერები და სხვები პატიმრის წინააღმდეგ მოწმეებს ეძებდნენ, რომ მოეკლათ ქრისტე, მაგრამ ვერ პოულობდნენ: „რამეთუ მრავალნი ცრუსა წამებდეს მისთვის, და სწორ არა იყვნეს წამებანი მათნი“ (მრკ. 14.55-56). სასამართლო პროცესის დაწყების შემდეგ გამოჩნდა ორი ცრუ მოწმე; ისინი ამახინჯებდნენ უფლის სიტყვებს და ამბობდნენ: „ჩვენ გუესმა მისგან სიტყუამ, ვითარმედ: მე დაგვარღვიო ტაძარი ესე ველითქმნული და მესამესა დღესა აღვაშენო სხუამ, ველითუქმნელი“ (მრკ. 14.58), მაცხოვარმა კი თქვა: „დაჰესენით ტაძარი ესე და მესამესა დღესა აღვადგინო ეგე“ (ინ. 2.19), რაც მან მისივე აღდგომისათვის თქვა და არა სოლომონის ტაძრისათვის. მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე წმინდა მამათა სწავლების მიხედვით ამბობს: „მაცხოვარმა თქვა: დახსენით, ანუ დაარღვიეთო და არა - დავეხსნიო, ანუ მე დაგვარღვევო, ასევე, უფალს არ უთქვამს - ხელით ქმნილი ტაძარი, არამედ უბრალოდ ტაძარი“⁵¹. არც მოწმეთა ჩვენებები ემთხვეოდა ერთმანეთს. აქედან გამომდინარე, ცრუ მოწმეები სიკვდილით უნდა დასჯილიყვნენ, თანახმად მეორე რჯულისა: „და გამოიკითხონ მათ ჭეშმარიტებით და თუ იპოვოს კაცი იგი წამებასა მას ზედა ცრუსა სიცრუევით წამებდა მოყუსისა მისისათვის და მვდომად აღუდგა მას, და უყვედ მას მსგავსად სიბოროტისა მისისა, რომელი-იგი ზრახა ყოფად მოყუსისა თვისისათვის, მოსპეთ ეგევეითარი იგი ბოროტი თქუენ შორის, რამათა ნეშტთა მათ, რომელნი-იგი დაშთენ, ეშინოდის და არღა შესძინონ საქმედ ბოროტისა რამთურთით.“ (რჯლ. 19.18-21). რადგან სინედრიონი ვერ დაეყრდნო ამ ორი მოწმის ჩვენებას, მისმა თავმჯდომარემ, მღვდელმთავარმა კაიაფამ, ჰკითხა ქრისტეს: „გაფუცებ შენ ღმრთისა ცხოველისა, რამათა

49 დერმოსიანიდისი ხრისტოს 2014:4.

50 დერმოსიანიდისი ხრისტოს 2014:7.

51 მათეს სახარების განმარტება წმიდა მამათა სწავლების მიხედვით. თბ. 2000. გვ. 343. თარგმნა და შეადგინა მთავარეპისკოპოსმა ზოსიმემ.

მიიხრბა ჩუენ, უკუეთუ შენ ხარ ქრისტე, ძე ღმრთისაჲ. ჰრქუა მას იესუ: შენ სთქუ... მაშინ მღვდელთმოდღუარმან მან დაიპო სამოსელი თჳსი და თქუა, ვითარმედ: გმო; აწ უკუე რაჲსაღა გკჳმან მოწამენი?... რაჲ გნებავს თქუენ? ხოლო მათ მიუგეს და ჰრქუეს: თანამდებ არს სიკუდილისა“ (მთ. 26.63-66). მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე, წმინდა მამათა სწავლების მიხედვით, იუდეველი მღვდელმთავრების შესახებ ამბობს: „როგორც ისრაელის პირველ მსახურს, მღვდელმთავარს, ყველა თავისი უღირსების მიუხედავად, ჰქონდა უფლება დაეფიცებინა ბრალდებული. მაშინ ბრალდებულს, რჯულის თანახმად, უკვე აღარ შეეძლო არ მიეგო საჭირო პატივი ფიცისადმი, ღვთის წინაშე არ შეეძლო დაეფარა სიმართლე; სწორედ ამ საშუალებას მიმართა კაიაფა. კითხვა ისე იყო დასმული, რომ ცოდვა იქნებოდა, არ გაეცა პასუხი და ნებისმიერი პასუხიდან მსაჯულებს შეეძლოთ მოეძებნათ უფლის გასამტყუნებელი. თუ ის იტყოდა: დიახ, მე ვარ, მაშინ მას ღვთის შეურაცხყოფელად გამოაცხადებდნენ; თუ იტყოდა არას - მაშინ მას ბრალს დასდებდნენ ხალხის მოტყუებაში, რადგან ის ხალხის წინაშე ცხადად წარმოადგენდა თავს მესიად. ორივე შემთხვევაში განაჩენს გამოუტანდნენ“⁵². კაიაფა მღვდელმთავარმა მაცხოვრის პასუხის შემდეგ, შემოიგლიჯა რა სამოსი, იესო ღვთისმგმობელად და სიკვდილის ღირსად სცნო. სინედრიონს აღარ უარუყვია ქრისტეს განცხადება, რომ ის არის ღვთის ძე. თორა გარკვევით ამბობს: „გამოიძიო, გამოიკულიო ეგევეთარი იგი, გამოიკითხო ფრიად...“ (რჯლ. 13.14). ხრისტოს დერმოსიანიდისი ამბობს: „ბრალდებულის აღიარება, თუ ის პასუხად მიიჩნეოდა, მოსეს რჯულის მიხედვით არ წარმოადგენდა მტკიცებულებას, რადგან საჭირო იყო მოწმეები“⁵³ „რამეთუ ორითა და სამითა მოწამითა დაემტკიცების ყოველივე სიტყუაჲ“ (II რჯლ. 19.15). ხრისტოს დერმოსიანიდის მიხედვით: „ქრისტეს გასამართლებისას საერთოდ არ არსებობდა დაცვის მხარე, რომელიც ითვლებოდა სასამართლო პროცესის აუცილებელ ნაწილად. ზოგადად, ბრალდებულის დაცვას კისრულობდა, სულ მცირე, ერთი მოსამართლეთაგანი, რათა არც ერთი ბრალდებული არ დარჩენილიყო დაუცველი. მღვდელმთავარმა „დაიპო სამოსელი თჳსი“ (მთ. 26.60), ფაქტი, რომელიც იკრძალებოდა მღვდლებისთვის მოსეს რჯულის მიერ (ლევ. 21.10). სინედრიონის წევრთა პასუხი იყო, რომ „თანამდებ არს სიკუდილისა“ (მთ. 26.66). მოსამართლეთა შორის კენჭისყრა მოხდა ერთდროულად, მაშინ, როცა უნდა მომხდარიყო რიგითობით, ახალგაზრდებიდან

52 მათეს სახარების განმარტება 2000:346.

53 დერმოსიანიდისი ხრისტოს 2014:6.

დაწყებული უზუცესებით დამთავრებული, რადგან ერთმანეთზე არ მოეხდინათ ზეგავლენა“⁵⁴.

სინედრიონის სხდომას, შესაძლებელია, არ ესწრებოდნენ სინედრიონის წევრები: ნიკოდიმოსი და სწავლული გამალიელი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სინედრიონი ვერ მიიღებდა მაცხოვრის სიკვდილით დასჯის ერთსულოვან გადაწყვეტილებას (მთ. 26.66), რადგან, მათი უარყოფითი დამოკიდებულება მაცხოვრის სიკვდილით დასჯის შეთანხმებასთან მიმართებით აუცილებლად დაფიქსირდებოდა. „კეთილად მოაზროვნე წევრები სინედრიონისა, - ამბობს მთ. ეპ. ინოკენტი, - ან არ იყვნენ ამ გადამწყვეტ სხდომაზე, ანდა იძულებულნი გახდნენ, ყოფილიყვნენ დადუმებულნი. მათი მართალი სიტყვა მხოლოდ ავრცელდა და არაფერს მოუტანდა სასიკეთოს უსამართლოდ განსჯილს. იოსებ არიმათიელის შესახებ პირდაპირ მიუთითებს მახარებელი ლუკა, რომ იგი არ მონაწილეობდა ამ დანაშაულსა და უკანონო მოქმედებაში სინედრიონისა“ (ლკ. 23.50-51)⁵⁵. ნიკოდიმოსი იყო პიროვნება, რომელიც იოსებ არიმათიელთან ერთად მივიდა პილატესთან, გამოითხოვეს მაცხოვრის გვამი და შეგრაგნეს სმირნისა და ალოეს ნაზავში (ინ. 19.39), ხოლო გამალიელი იყო ის სწავლული მოძღვარი, რომელმაც სინედრიონის წევრების წინაშე დაიცვა მოციქულები, როცა მათ განსჯიდნენ იესო ქრისტეს შესახებ ქადაგების გამო (საქ. 5.33-39).

განაჩენის გამოტანის შემდეგ იუდეველებმა სხვა განუკითხაობებიც დაიწყეს: „და იწყეს ვიეთმე ნერწყუვად მისა და დაბურვად პირსა მისსა და ჟურთითა ცემად მისა და ეტყოდეს: გვწინააღმართებულებდ ჩუენ, ქრისტე, ვინ არს, რომელმან გცა შენ? და მსახურთა მათ მოიყვანეს იგი ყური-მლისცემად“ (მრკ. 14.65).

კაიაფას სახლში გამართული სინედრიონის სასამართლო პროცესი დასრულდა. ამის შემდგომ, ამ ყველაფერს რომ საყოველთაო სახე მისცემოდა და მაცხოვრის სიკვდილით დასჯა სისრულეში მოეყვანათ, მსჯავრდებული უნდა გადაეცათ პილატესთვის, ანუ რომაული სასამართლოსათვის, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ამბობს გრიგოლ დიჩენკო: „მათ სიკვდილით დასჯის უფლება არ ჰქონდათ, რადგან ისრაელი რომის იმპერიას ექვემდებარებოდა და რომაული სასამართლო იუდეურ სასამართლოს დამოუკიდებლად ამის უფლებას არ აძლევდა. ამავე დროს, პასექის წინა დღე იყო და ებრაელებს რჯულიც

54 დერმოსიანიდიის ხრისტოს 2014:6.

55 მათეს სახარების განმარტება 2000:355.

უკრძალავდა ვინმეს სიკვდილით დასჯას დღესასწაულის დღეებში⁵⁶. ამიტომ, მათი აზრით, თუკი რომაული სასამართლო მაცხოვრებს დასჯიდა სიკვდილით, ამით სინედრიონი „რჯულის წინაშე გაიმართლებდა თავს“ და დღესასწაულის წინა დღეს იესო ქრისტეს სიკვდილით დასჯის გამო ხალხის რისხვასაც არ დაიტეხდა. „და მეყსეულად ზრახვა-ყვეს მღდელთმოძღუართა მათ მოხუცებულთა თანა და მწიგნობართა და ყოველმან კრებულმან. და შეკრეს იესუ და წარიყვანეს, მისცეს იგი პილატეს“ (მრკ. 15.15).

ხრისტოს დერმოსიანიდისი ამბობს: „მოსეს რჯულის მიხედვით, ადამიანის გაღმერთება წარმოადგენდა მკრეხელობას და დანაშაულს, მაგრამ დამნაშავეს უფლება ჰქონდა საკუთარი თავი დაეცვა. ქრისტემ უამრავი სასწაული აღასრულა გაცხადებულად. იერუსალიმის მაცხოვრებლები ქრისტეს, მის სასამართლომდე რამდენიმე დღით ადრე გალობით შეეგებნენ: „ოსანა! კურთხეულ არს მომავალი სახელითა უფლისაჲთა, მეუფე ისრაჲლისაჲ!“ (ინ. 12.13). ამასთანავე, კაცობრიობა ელოდებოდა მხსნელს, „ხალხთა იმედს“, სოკრატეს „საყოველთაო მასწავლებელს“, პლატონის „ლოგოსს“, ათენელების „უცნობ ღმერთს“, სამი მოგვის „ახალ ღმერთს“, კონფუციის „წმინდას“ და ყველა წინასწარმეტყველის მოლოდინს - ისრაელის მესიას⁵⁷. რჯულის მცოდნე ებრაელებმა კარგად იცოდნენ საღვთო წიგნში მოცემული ყველა წინასწარმეტყველება მესიის გამოჩენის შესახებ, რომლებშიც ნათლად ჩანდა, რომ „დამნაშავე“ იესო იყო, იგივე მესია-ქრისტე.

წმინდა წერილში მაცხოვრის შესახებ მრავალი წინასწარმეტყველებაა გამოთქმული; წინასწარმეტყველება მიქეამ იწინასწარმეტყველა, რომ იესო ქრისტე იშვებოდა ბეთლემში (მიქ. 5.2), ესაია წინასწარმეტყველება კი მაცხოვრის ქალწულისაგან შობის შესახებ თქვა (ეს. 7.15). წინასწარმეტყველება ზაქარიამ გადმოსცა მაცხოვრის დიდებით შესვლა იერუსალიმში და მისი ვნება (ზაქ. 9.9;13.7). აღსანიშნავია დანიელის წინასწარმეტყველება ქრისტეს მოსვლის შესახებ, რომელშიც მაცხოვრის ჯვარცმის წელია მითითებული (დან. 9.21-26), ასევე, ესაიას წინასწარმეტყველება, სადაც მაცხოვრის მიერ კაცობრიობისათვის ნებაყოფლობით თავდადებაზეა საუბარი (ეს. 42.1-3; შდრ.: მთ. 12.20). წმინდა წერილი მოგვითხრობს იესო ქრისტეს წინამორბედზე, იოანე ნათლისმცემელზეც: „აჰა, გამოგავლინო ანგელოზი ჩემი და მოიხილოს გ ზამ პირისა ჩემისაჲ. და მეყსა შინა მოვიდეს ტაძრად თჳსსა უფალი, რომელსა თქუნ ეძიებთ და ანგელოზი აღთქუმისაჲ, რომელი თქუნ

56 დიაჩნკო გრიგოლ 2001:3.

57 დერმოსიანიდისი ხრისტოს 2014:5.

გნებავსე. აჰა, მოვალს, - იტყვს უფალი, ყოვლისა მპყრობელი“ (მლქ. 3.1); (მრკ. 3.1).

საღვთო წიგნში ცნობილი იყო მესიის წარმოშობის ტომი - იუდასი (2 მფთ. 7.12-13) - და გვარი - დავითის (დაბ. 27.18). მწიგნობრები წინასწარმეტყველთა წიგნებში ყველა ასეთ ადგილს განსაკუთრებით სწავლობდნენ, რათა ჭეშმარიტი მესია მიეღოთ, ცრუ კი უარეყოთ, თუკი ის გამოჩნდებოდა, მაგრამ სულიწმიდის მიერ შთაგონებული წინასწარმეტყველებების გასაგებად მწიგნობრული განათლება კი არ იყო საჭირო, არამედ სინდისისმიერი რწმენა და ღმერთთან „ცოცხალი“ ურთიერთობა.⁵⁸

ქრისტეს ცხოვრება, მისი სწავლება და უამრავი სასწაული, არ იწვევდა არავითარ ეჭვს. სასწაულები, რომლებიც ძველი აღთქმის წინასწარმეტყველთა მიერ აღსრულებულ სასწაულებს ძლიერ ემსგავსებოდა და მათზე აღმატებულიც იყო, არ უნდა ყოფილიყო იუდეველი მღვდელთმოდვრებისათვის მიუღებელი, პირიქით, ეს უნდა ყოფილიყო ერთ-ერთი განმსაზღვრელი მაცხოვრის პიროვნებისა და მის მიერ აღსრულებული სასწაულებისა, საბუთი იმისა, რომ ის სულიწმიდის მიერი იყო, მაგრამ დიდმა სინედრიონმა ღირსად არ ჩათვალა გამოეძია საკითხი. იქნებ „ადამიანის გაღმერთების“ ნაცვლად თავად განკაცებული ღმერთი იდგა მათ წინაშე? უფრო მეტიც, მათ იცოდნენ, მაგრამ მაინც განსაჯეს მესია, რაც კარგად ჩანს ლაზარეს აღდგინების შემდეგ მღვდელმთავარის სიტყვებში: „კაცი ესე მრავალსა სასწაულსა იქმს...“ (ინ. 11.47).

მღვდელმთავრებმა და მღვდლებმა სასიკვდილო განაჩენი გამოუტანეს მაცხოვარს და განაჩენის აღსასრულებლად რომის პროკურატოთან, პონტოელ პილატესთან წარადგინეს.

პილატეს სასამართლო

271

პილატეს ოფიციალურ ადგილსამყოფელს პრეტორია ეწოდებოდა (ლათ. პრეტორ - მოსაყდრე). „პრეტორია ტაძრის გალავნის კედლებს ემიჯნებოდა და ამ მიუდგომელ სიმაგრეში რომის კოპორტა და ოლქის მმართველი იმყოფებოდა. ამ შენობის შემხედვარეს შეიძლებოდა ეფიქრა, რომ ის მთელ

58 მათეველი ლევან 2013:48.

ქალაქს მოიცავდა. შიგნიდან ის ციხესიმაგრესავით იყო მოწყობილი და, ამავე დროს, სასახლის ფუფუნებაც ჰქონდა⁵⁹. მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე, წმინდა მამათა გამონათქვამებზე დაყრდნობით, ამბობს: „ეს მთავარი, ანუ პონტოელი პილატე, იყო რომაელი მმართველი იუდეისა და მისი მოსაზღვრე მხარეების - სამარიისა და იდუმეისა; იგი, ჩვეულებრივ, ცხოვრობდა ქალაქ კესარიასში, ხმელთაშუაზღვის ნაპირას, მაგრამ პასექის დღესასწაულზე უსაფრთხოებისათვის, ყურადღების გასაძლიერებლად, გადმოდიოდა ხოლმე იერუსალიმში, სიონის მთაზე მდებარე ზემოთ ნახსენებ დიდებულ სასახლეში, რომელიც აშენებული იყო ჰეროდე მეფის მიერ, რომელმაც ამოხოცა ბეთლემში ათასობით ყრმა“⁶⁰.

ბრბომ პატიმარი პრეტორიასთან მიიყვანა - „და მოიყვანეს იესუ კაიაფაძისაჲთ ტაძრად“ (ინ. 18.28). წმინდა იოანე ოქროპირი ამბობს: „მიიყვანეს უფალი პრეტორიუმში, რადგან იუდეველებს, რომლებიც რომაელების უღელქვეშ იყვნენ, არ ჰქონდათ არავის მოკვლის უფლება; ამასთან ერთად, მათ იმისიც ეშინოდათ, რომ მომავალში რომაელებისაგან არ გასამართლებულიყვნენ ქრისტეს მოკვლისათვის - რომაული სასამართლოს გადაწყვეტილების გარეშე“⁶¹. ამ მოსაზრებას ეთანხმება მღვდელი გრიგოლ დიაჩნეკოც: „თუკი რომაული სასამართლოს გარეშე სიკვდილით დასჯიდნენ მაცხოვარს, ამგვარი ქმედება იუდეველთა მხრიდან თვით მათ აქცევდა დამნაშავეებად რომაული მართლმსაჯულების წინაშე, რადგან, როგორც ითქვა, თავად ებრაელებს რომის ხელისუფალთა დასტურის გარეშე არავის სიკვდილით დასჯა არ შეეძლოთ. რომის ხელისუფლება კი დაპყრობილ ქვეყნებში ყველგან მკაცრად იცავდა საკუთარ კანონებს და სასტიკად სჯიდა იმათ, ვინც დაარღვევდა მათ. იუდეველები ვალდებულნი იყვნენ, რომ უმაღლესი სამსჯავროს, სინედრიონის, მიერ გამოტანილი სასიკვდილო განაჩენი, რომაული კანონების შესაბამისად, რომის სასამართლოს წინაშე წარედგინათ დასამტკიცებლად, რადგან სინედრიონს, მართალია, უფლება არ ჰქონდა სისრულეში მოეყვანა სასიკვდილო განაჩენი, მაგრამ მისი გამოტანის უფლება კვლავაც შენარჩუნებული ჰქონდა (ანუ რომაული სასამართლო დაამტკიცებდა ან არ დაამტკიცებდა სინედრიონის გადაწყვეტილებას; ი.ჭ.)“⁶². „და იყო განთიად“ (ინ. 18.28) - კაიაფასთან მიიყვანეს ადრე, ვიდრე მამალი იყივლებდა,

59 Дидон. Спаситель мира. О земной жизни Господа нашего Иисуса Христа. Пер. с французского, гг. 672-673. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

60 მათეს სახარების განმარტება 2000: 358.

61 წმ. იოანე ოქროპირი, განმარტება სახარებისათვის 2011:469.

62 დიაჩნეკო გრიგოლ 2001:3.

პილატესთან კი - განთიადზე. იოანე ოქროპირი ამბობს: „დროის ამგვარი წარმოჩენით მახარებელი აჩვენებს, რომ კაიაფა მთელი ნახევარი ღამე დაკითხავდა მაცხოვარს, მაგრამ ვერაფერში დაადანაშაულა რა სამართლებრივად, ამის გამო პილატესთან გაგზავნა“⁶³. „და იგინი არა შევიდეს ტაძრად, რამთა არა შეიგინენ, არამედ რამთა ჭამონ პასექი“ (ინ. 18.28); ისინი შეჩერდნენ სასახლის წინა მოედანზე, რომელიც, გრიგოლ დიაჩენკოს მოსაზრებით: „მოფენილი იყო მრავალფერი ფილებით რომაული წესისამებრ, სადაც ყველას თვალწინ მიმდინარეობდა სასამართლო პროცესები; აქვე იდგა მოსამართლის, პროკურატორის, სავარძელი“⁶⁴. მღვდელთმოდღერები პრეტორიუმში არ შევიდნენ, რადგან იმ დღეს ეკუთვნოდათ პასექის დაყენება და იქ შესვლით შეიბილწებოდნენ. მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე ამბობს: „წმინდა მამათა სწავლების მიხედვით, პრეტორიუმში იყო წარმართთა და კერპების სამყოფელი და რჯული იუდეველებს იქ შესვლის უფლებას არ აძლევდა“⁶⁵. რას ნიშნავს სიტყვები - „ჭამონ პასექი“ (ინ. 18.28)? განა მაცხოვარმა პასექი არ აღასრულა „პირველსა მას დღესა უცომოებისასა?“ (მთ. 26.17). წმინდა იოანე ოქროპირი ამბობს: „მახარებელი უცომოების პირველ დღეს უწოდებს უცომოების წინა დღეს, რამდენადაც იუდეველებს ჩვეულებად ჰქონდათ დღის საღამოდან ათვლა. მახარებელი ახსენებს იმ დღეს, რომლის საღამოსაც საჭირო იყო საპასექო კრავის პკურება და ეს იყო კვირის მეხუთე დღე, რომელ დღესაც მოციქულები მიეახლნენ ქრისტეს“⁶⁶. ახ. წ. აღ-ით 33-ე წლის რომელ დღეს აღნიშნეს პასექი? მიტროპოლიტ მაკარის გამოთვლით, „მაცხოვარმა საიდუმლო სერობა აღასრულა ნისანის მე-13 დღის მიმწუხრზე ანუ, სახარების მიხედვით, ხუთშაბათ საღამოს, ხოლო იუდეველთა პასექი იწყებოდა ნისანის მე-14 დღის მწუხრიდან (ანუ პარასკევ საღამოს; ი.ჭ.). როგორც ვხედავთ, მაცხოვარმა საიდუმლო სერობა პასექის დადგომამდე მთელი ერთი დღე-ღამით ადრე აღასრულა. იმის მოწმობას, რომ საიდუმლო სერობის აღსრულებისას პასექი ნამდვილად არ იყო დამდგარი, გვაძლევს, ასევე, იოანეს სახარება, სადაც წერია: „...ხოლო ჰურიათა მათ, რამეთუ პარასკევი იყო, რაითა არა დაადგრეს გუამი მისი ჯუარსა ზედა შაბათადმდე, რამეთუ იყო დიდ დღე იგი შაბათისაჲ მის, ჰკითხეს პილატეს, რამთა წვიენი მათნი განუტეხნენ და გარდამოიხუნენ...“

63 წმ. იოანე ოქროპირი. განმარტება სახარებისათვის 2011:469.

64 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:5.

65 მათეს სახარების განმარტება 2000:359.

66 წმინდა იოანე ოქროპირი 2009:682.

(ინ. 19.31)⁶⁷. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ იესო ქრისტემ პასექი ნისანის 13-ში, ხუთშაბათ საღამოს, აღასრულა. და რატომ გააკეთა მაცხოვარმა ეს? ბიბლიის მკვლევარები სხვადასხვაგვარად ხსნიან ამ ფაქტს: „ჩვენ ვხედავთ, რომ როდესაც იესო ქრისტე პასექს აღასრულებდა, არც ერთ მის მოციქულს არ დაბადებია კითხვა, რატომ აკეთებდა ამას იგი ნისანის 13 - ში და არა ნისანის 14 - ში (ნისანის 14-ში საღამოს, როდესაც იწყებოდა პასექის დღესასწაულის აღნიშვნის დღე; ი.ჭ.). საქმე ისაა, რომ პასექის აღნიშვნა ხდებოდა მთვარის კალენდრის მიხედვით. იესო ქრისტეს ბოლო პასექი დაემთხვა პარასკევ დღეს და ჩვენ ვიცით, რომ პარასკევს საღამოდან იწყებოდა პასექის აღნიშვნა, ანუ მზის ჩასვლის შემდეგ, ვინაიდან ებრაელები დღის ათვლას იწყებდნენ საღამოდან და არა დილიდან (დაბ. 1.5), ანუ პარასკევი საღამო იუდეველებისათვის მეორე დღის დიდ შაბათად ითვლებოდა, შაბათს კი ცეცხლის დანთება და საქმის კეთება არ შეიძლებოდა (ლევ. 23.3); (გამ. 31.14) და, რაკი პასექს ცეცხლზე ამზადებდნენ, პასექის აღნიშვნა პარასკევ საღამოს წინააღმდეგობაში მოდიოდა შაბათის მცნების დაცვასთან. ჩვენ ვიცით, რომ იესო ქრისტე რჯულის არა დასარღვევად, არამედ მის აღსასრულებლად მოვიდა. (მთ. 5.17-18). საქმე ისაა, რომ როდესაც კალენდრის მიხედვით ზოგჯერ პასექი შაბათს ემთხვეოდა, იუდეველები ორჯერ აღასრულებდნენ პასექს, ზოგი ნისანის 13-ში აღნიშნავდა, ზოგიერთი კი - ნისანის 14-ში. ეს საკმაოდ გავრცელებული პრაქტიკა იყო და მაშინდელმა მმართველმა სინედრიონმა ეს საქმე რაბინებს მიანდო, ანუ რაბინის მოსაზრების მიხედვით ხდებოდა პასექის აღნიშვნა. ჩვენ ვიცით, რომ იესო ქრისტე იყო რაბინი. ვინაიდან რაბინს უნდა პყოლოდა 10 მოწაფე, ხოლო იუდეური ტრადიციით 10 ებრაელი და ერთი რაბინი უკვე სინაგოგად მიიჩნეოდა, ამიტომ ქრისტემ, როგორც რაბინმა, მიიღო გადაწყვეტილება პასექი ეზეიმა ნისანის 13-ში. ამის მიზეზი ის იყო, რომ როგორც ღმერთის ძემ, მან იცოდა, რაც მოელოდა ნისანის 14 -ში, ის თავად იყო ჭეშმარიტი პასექი და ვერ შეძლებდა მოწაფეებთან ერთად პასექის აღნიშვნას. ამაზე მიუთითებს მაცხოვრის სიტყვები: „და ჰრქუა მათ: გულისსიტყვთ გული-მითქუმიდა პასექსა ამას ჭამად თქუენ თანა ვიდრე ვნებადმდე ჩემდა“ (ლკ. 22.15)⁶⁸.

67 სუარიშვილი ლონგინოზ (დეკანოზი), ხშიადი პურისა და წყლით გაუზავებული ღვინის გამოყენების პრაქტიკა ლათინთა და სომეხთა ეკლესიაში. <https://www.facebook.com/longinoz.suarishvili>. გვ.3.

68 ჯიჯიშვილი გიორგი, რატომ აღნიშნა ქრისტემ პასექი ერთი დღით ადრე. <http://icej.ge/?p=10540>, გვ. 2.

როგორც ვხედავთ, როდესაც მთვარის კალენდრის მიხედვით პასექის დღესასწაული მოუწევდა შაბათს (უფლის მცნების აღსრულების დღეს), სინედრიონი მოძღვრებს უფლებას აძლევდა დამოუკიდებლად დაენიშნათ პასექის აღნიშვნის თარიღი ნისანის 13, ან ნისანის -14-ში.

პილატე ციხე-სიმაგრის კართან გამოვიდა. მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე წმინდა მამებზე დაყრდნობით ამბობს: „მეორე დღეს პასექი იყო, რომელიც იმ წელს შაბათს ემთხვეოდა. იუდეველების დღე საღამოდან იწყებოდა (შესაქმის სამახსოვროდ: „და იქმნა მწუხრი და იქმნა განთიად დღე ერთი“ (დაბ. 1.5; ი.ჭ.). იუდეველთა წინამძღვრებს მხოლოდ რამოდენიმე საათი რჩებოდათ. ამიტომ სინედრიონის წევრებმა შეატყობინეს პილატეს, რომ ისეთ საქმეზე ელოდნენ მას, რომლის გადადება არ შეიძლებოდა“⁶⁹. იუდეველები რომ წარმართი პილატეს ეზოში შესულიყვნენ, სადაც მრავალი კერპი იდგა და, ამასთან, წარმართები იმყოფებოდნენ, ამით შეიბილწებოდნენ და საღამოს საპასექო კრავის ჭამას ვეღარ შეძლებდნენ. მიუხედავად ამისა, მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე, წმინდა მამებზე დაყრდნობით, ამბობს: „რომაელები ყოველთვის იწყნარებდნენ დამორჩილებულ ხალხთა შეხედულებებს, ამიტომ პილატე მაშინვე გამოცხადდა მოედანზე. შეუძლებელია, პროკურატორს არაფერი სცოდნოდა პატიმრის შესახებ. პილატემ იესოს დასაპატიმრებლად მეომართა რაზმი გამოყო, როგორც ოფიციალურმა პირმა, რომელსაც სამართალი უნდა აღესრულებინა“⁷⁰. მან ფორმალური აქტით დაიწყო და იკითხა: „რასა შესმენასა მოიღებთ კაცისა ამისა ზედა“ (ინ. 18.29). მთავარეპისკოპოს ზოსიმეს თქმით, „სინედრიონის წევრები ასეთ კითხვას არ ელოდნენ. ისინი ფიქრობდნენ, რომ პილატე უბრალოდ დაამტკიცებდა მათ განაჩენს და მისცემდა უფლებას იესოს დასჯისა და, ამასთან, ისეთი სასჯელით, რომელზეც ისინი მიუთითებდნენ“⁷¹. რომაული სამართლის თანახმად, არ შეიძლებოდა განსასჯელის დასჯა, ვიდრე ბრალი არ დაუმტკიცდებოდა. მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე, წმინდა მამებზე დაყრდნობით, ამბობს: „მიუხედავად იმისა, რომ მაცხოვარი ხელეშეკრული გახლდათ და, ამასთან, ამდენი ადამიანის მიერ იქნა მიყვანილი, პილატემ ეს ბრალის უეჭველ დასტურად არ ჩათვალა. კითხვაზე იუდეველებმა ქედმაღალი პასუხი გასცეს: „უკეთუმცა არა ბოროტისმოქმედი იყო, არამცა მიგეცით შენ ეგე“ (ინ. 18.30) – უფლის მტრები ცხადად იმედოვნებდნენ, რომ

69 მათეს სახარების განმარტება 2000:358.

70 მათეს სახარების განმარტება 2000:359.

71 მათეს სახარების განმარტება 2000:359.

მათთვის ძალზედ მნიშვნელოვანი, საკმარისი იქნებოდა ყველა დამოწმებაზე მეტად⁷². ცხადია, რომ ხალხის წინამძღვრებს სასამართლო კი არ სურდათ, არამედ მხოლოდ განაჩენი. ისინი ყველგან ერიდებიან პირდაპირ ბრალდებას, რადგან არაფრის თქმა არ შეუძლიათ. პროკურატორისთვის საკმარისი არ აღმოჩნდა ის, რომ მათ იესო ქრისტეს ბოროტმოქმედებაში დასდეს ბრალი. რომელი მოსამართლე ჯერ უარზე იყო მათი მოთხოვნა შეესრულებინა დადასტურებული ბრალდებების გარეშე, ამიტომ პასუხობს: „მიიყვანეთ ეგე თქვენ და სჯულისა თქუენისაებრ განიკითხეთ ეგე“ (ინ. 18.31). თეოფილაქტე ბულგარელი ამ მუხლს ამგვარად განმარტავს: „რადგან ჩემთან მოიყვანეთ და გინდათ მის საქმეს მისცეთ კანონიერი, სასამართლო ფორმა, მაშინ აუცილებელია, თქვათ ის მიზეზი, რაშიც ეს ადამიანი არის დამნაშავე. მე არ შემძლია უმიზეზოდ გავასამართლო ადამიანი; თქვენ ვერავითარ მიზეზს ვერ ასახელებთ. თუ თქვენი რჯული ადამიანებს უმიზეზოდ ასამართლებს, მაშინ თქვენთვის გადმომიცია, თქვენ თვითონ გაასამართლეთ და ისე დასაჯეთ, როგორც იცით თქვენ.“⁷³ ამ სიტყვებმა იუდეველთა ჟინი ვერ დააცხრო: თუ პროკურატორი არ გამოიტანს განაჩენს, იესოს სიკვდილით ვერ დასჯიან, რადგან ებრაულ სასამართლოს სასიკვდილო განაჩენის გამოტანის უფლება არ ჰქონდა: „ჩუენდა არავისი ჯერ-არს მოკვლაჲ“ (ინ. 18.31). თუმცა მათთვის ეს პრობლემას მაინც არ წარმოადგენდა, რადგან რომელი ხელისუფლების მიმართ ურჩებით, როგორც ეს სტეფანე დიაკონის ჩაქოლვის დროს გააკეთეს, შეეძლოთ იესოც ქვევით ჩაექოლათ და საქმე დაემაღლათ, მაგრამ ეს მიიღებდა მხოლოდ ფარულ და ლოკალურ ხასიათს და ამით თავიანთ მზაკვრულ მიზანს ვერ მიაღწევდნენ. მათ სურდათ ქრისტე ჯვარზე ეცვათ რომის იმპერიის ხელმწიფებითა და სამართლით, რადგან მისი სიკვდილის სახე ყოფილიყო საყოველთაო და შეურაცხყოფელი („ჯვარზე გაკვრა, მთელს იმპერიაში ყველაზე მტანჯველ და შეურაცხყოფელ სასჯელად ითვლებოდა“⁷⁴) - ამგვარად სურდათ გაეცამტვერებინათ მისი ღიძება. ასევე, რჯულის მიხედვით, იუდეველებს არ შეეძლოთ მძიმე დანაშაულისათვის გამოტანილი საბოლოო განაჩენი აღესრულებინათ პასექზე ან მის წინა დღეს. რაც მთავარია, უნდა აღსრულებულიყო მაცხოვრის წინასწარმეტყველება იმის შესახებ, თუ როგორი სიკვდილით უნდა მომკვდარიყო იგი, კერძოდ: ჯვარს უნდა ეცვათ „და ვითარცა-იგი მოსე აღამაღლა გუელი უდაბნოს,

72 მათეს სახარების განმარტება 2000:359.

73 ნეტარი თეოფილაქტე 2010:356.

74 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:3.

ეგრეთ ჯერ-არს ამაღლება ძისა კაცისა“ (ინ. 3.14). ის წარმართებისაგან იქნებოდა ჯვარცმული (მოკლული): „აჰა ესერა, აღვალთ იერუსალმად, და ძე კაცისა მიეცეს მღდელთმოდღუართა და მწიგნობართა, და დასაჯონ იგი სიკუდიდ და მისცენ იგი წარმართთა; და ეკიცხევენ მას და ტანჯონ იგი და ჰნერწყვიდენ მას და მოკლან იგი, და მესამესა დღესა აღდგეს“ (მრკ. 10.33-34). ამიტომ პილატეს პასუხის შემდეგ იუდეველები მიუგებენ: „ჩუენდა არავისი ჯერ-არს მოკლვამ“ (ინ. 18.31). „და იწყეს შესმენად მისა და იტყოდეს: ესე ვპოვეთ, რამეთუ გარდააქცევდა ნათესავსა ჩუენსა და აყენებდა ხარკსაცა მიცემად კეისრისა, და იტყოდა თავსა თვსსა ქრისტედ და მეუფედ ყოფად“ (ლკ. 23.2). ამასთან ერთად, იოანე მახარებელი შენიშნავს და დასძენს: „რამათა აღესრულოს სიტყუად იგი იესუმსი, რომელ თქუა და აუწყებდა, რომლითა სიკუდილითა ეგულებოდა მოსიკუდიდ“ (ინ. 18,31-32). იუდეველთა ამ პასუხიდან ირკვევა, რომ მათ განზრახული ჰქონდათ ბრალდების რელიგიური მოტივები პოლიტიკურით ჩაენაცვლებინათ, ამიტომ ამბობენ: „ჩუენდა არავისი ჯერ-არს მოკლვამ...“ (ინ. 18.31). ამ სიტყვებით ისინი აჩვენებენ, რომ იესო მათი რჯულის წინააღმდეგობაში კი არ იყო დამნაშავე, არამედ მისი ბრალი სახელმწიფოებრივი გახლდათ, რის გამოც ის იმსახურებდა სიკვდილით დასჯას, რისი უფლებაც მათ არ ჰქონდათ, რადგან იესო თავს მესიად აცხადებდა, ისრაელის მეფედ; ისინი (იუდეველები) ვერ მიუსჯიდნენ მას სიკვდილს პილატეს ნების გარეშე⁷⁵. იუდეველებმა კარგად იცოდნენ, რომ თუ იესო ქრისტეს პასექის დღესასწაულის დღეს დასჯიდნენ სიკვდილით, ეს დიდ ხმაურს გამოიწვევდა იუდეველებში, ამიტომ სურდათ, ისე მოეწყოთ ყველაფერი, თითქოს მაცხოვარს რომის იმპერიის წინააღმდეგ ჰქონდა დანაშაული ჩადენილი, რათა თავად რომაელებს დაესაჯათ იგი სიკვდილით, რადგან ასეთ შემთხვევაში მხოლოდ ამ უკანასკნელთ ჰქონდათ ამისი უფლება; ეს კი, თავის მხრივ, იუდეველთა წისქვილზე დაასხამდა წყალს, რადგან მათ ხალხი მომხდარის (რჯულის დარღვევის გამო) გამო აღარ მოსთხოვდა პასუხს.

ებრაული კანონები სიკვდილით დასჯის ოთხ მეთოდს ითვალისწინებდა: ქვებით ჩაქოლვას, დაწვას, თავის კვეთას ხანჯლით და ჩამოხრჩობას. ჯვარს, როგორც სიკვდილით დასჯის იარაღს, ებრაელები არ იყენებდნენ. ღვთისმგმობელს ქვებით ქოლავდნენ. ქვას პირველად მოწმე ისროდა⁷⁶. იესო ქრისტეს ქვებით ჩაქოლვა ორჯერ სურდათ მისი იერუსალიმში ბოლო

75 მათეს სახარების განმარტება 2000:359-360.

76 მათეშვილი ლევან 2013:48.

ყოფნისას, მაგრამ მან ასეთი სასჯელი განირიდა იმისათვის, რომ ხალხი ჯვრით გამოესყიდა, ჯვარი ეშმაკზე გამარჯვების იარაღად ექცია, მის ჯვარცმას კი საყოველთაო სახე მისცემოდა. ამისათვის კი საჭირო იყო წარმართთა, ანუ რომაელთა სამსჯავრო, რომელიც საყოველთაო სტატუსით სარგებლობდა, იუდაურისგან განსხვავებით. გრიგოლ დიაჩენკო ამბობს: პილატეს სულმოკლეობა და იუდეველთა წინამძღვრების სიჯიუტე განგებათ თავისი გეგმის განსახორციელებლად, ჩვენს საცხოვრებლად შემოაბრუნა და არც ადამიანური ნების თავისუფლება არ გაუუქმებია, მათ რაც სურდათ, ის აღსრულდა (მოხდა)⁷⁷.

როგორია იესოს წინააღმდეგ ახალი ბრალდებების აზრი, ბრალდებებისა, რომ თითქოს ის აშფოთებდა ხალხს, კრძალავდა კეისრისათვის ხარკის მიცემას და უწოდებდა თავის თავს ქვეყნის მეფეს, რაც სინედრიონის ღამის სხდომაზე არც ერთხელ არ გაჟღერებულა. გრიგოლ დიაჩენკო ამბობს, რომ იუდეველების პოლიტიკურად გამოცდილმა მთავრებმა, დაინახეს რა პილატეს განზე გადგომისა და ამ საქმისგან თავის არიდების მცდელობა, იესო ქრისტეს წინააღმდეგ ახალი, პოლიტიკური ხასიათის ბრალდება წამოაყენეს⁷⁸. მათ შეცვალეს ბრალდება და ამით კიდევ ერთი იურიდიული დარღვევა დაუშვეს: სინედრიონის სხდომაზე ერთი ბრალდება წაუყენეს (ღვთის გმობის), განაჩენის გამოტანა კი სხვა ბრალდებით ისურვეს და რომისთვის სახიფათო ფიგურად წარმოაჩინეს: „ესე ვპოეთ, რამეთუ გარდააქცევდა ნათესავსა ჩუენსა და აყენებდა ხარკსაცა მიცემად კეისრისა და იტყოდა თავსა თვსსა ქრისტედ და მეუფედ ყოფად“ (ლკ. 23.2). ეს არ იყო მართალი (მრკ. 12.14-17), ეს იყო იუდეველთა მხრიდან ცილისწამება. თეოფილაქტე ბულგარელი განმარტავს: „როდის აკრძალა იესომ ხარკის მიცემა, როცა პირიქით, ბრძანა ესადათ იგი, როგორც მართებული: „მიეცით კეისარსა კეისრისა და ღმრთისაჲ - ღმერთსა“? (ლკ. 20.25). როდის აქეზებს ის ხალხს ან ეძიებს მეფობას მაშინ, როდესაც მისი გამეფება თავად ხალხს სურდა და გაიგო რა ამის შესახებ, განეშორა მათ? - „რამეთუ მოვიდოდეს წარტაცებად, რამათმცა ყვეს იგი მეფე, და განეშორა და წარვიდა მთად იგი ხოლო მარტოა“⁷⁹. სინედრიონის წევრებმა სცადეს საქმე რელიგიურიდან პოლიტიკურ ჭრილში გადაეტანათ. ეს იყო იუდეველთა გათვლა.

მღვდელმთავრები და ხუცესები იმედოვნებდნენ, რომ პილატე იესოს

77 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:3.

78 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:3.

79 ნეტარი თეოფილაქტე 2008:324.

იმისთვის დასჯიდა, რომ ის საკუთარ თავს იუდეველთა მეფედ აცხადებდა. ახ.წ.ალ-ით მე-4 წელს ჰეროდე დიდის სიკედილთან ერთად იუდეველთა მეფის ტიტული გაუქმდა. მმართველობა რომის მოსაყდრეს გადაეცა. „იუდეველთა მეფის ძალაუფლებაზე რეალური პრეტენზია რომის კანონებით სახიფათო დანაშაულად კვალიფიცირდებოდა, მაგრამ ცნებას - „იუდეველთა მეფე“ - ორმაგი მნიშვნელობა გააჩნდა: მიწიერი და მესიანური. ორგვარი მნიშვნელობის მიზეზი ისრაელის თეოკრატიულ წყობაში მდგომარეობდა. ტახტზე ასულ მმართველს თავზე წმინდა ზეთს სცხებდნენ და ის „უფლის ცხებული“ ხდებოდა, უფლის იარაღი იყო ხალხის მართვაში, ნამდვილ მეფედ კი ღმერთი რჩებოდა. მიწიერი მმართველების მართვის გამოცდილება არასოდეს ყოფილა სრულყოფილი, რადგან ადამიანური შეზღუდულობითა და უძლურებით იყო დაღდასმული. ამიტომ წინასწარმეტყველები, ესაიათი დაწყებული, თავიანთ მზერას მომავალს აპყრობდნენ და ღვთის მიერ აღთქმულ მესიაში მომავალ მეფეს ხედავდნენ: „იხარე დიდად, სიონის ასულო! დაეცი ყიჟინა, იერუსალიმის ასულო! აჰა, შენი მეფე მოდის შენთან, მართალი და გამარჯვებული. თვინიერია ის და ამხედრებულია სახედარზე და ჩოჩორზე, ხრდალი ვირის ნაშიერზე“ (ზაქ. 9.9). ლაზარეს აღდგინების შემდეგ ხალხი იერუსალიმში იესოს, როგორც მესია-მეფეს, ისე ხვდებოდა: „კურთხეულ არს მომავალი სახელითა უფლისაჲთა, მეუფე ისრაელისაჲ“ (ინ. 12.13). როდესაც უფალი იერუსალიმში შებრძანდა, ხალხი გაიძახოდა - „ოსანანა“ (ებრაული გამოთქმის - „გვაცხოვნე“ - ელინიზირებული ფორმა (მთ. 21.9); (მრკ. 11.9); (ინ. 12.13) - და სახედარს, რომელზეც ქრისტე იყო ამხედრებული, ფეხქვეშ სამოსელს უგებდნენ მაცხოვრის პატივსაცემად. იესომ ეს წოდება, რომელიც მას კანონით ეკუთვნოდა, მიიღო, მაგრამ უარი თქვა მის მიწიერ მეფედ აღიარებაზე, როგორც მოხდა პურის გამრავლების სასწაულის შემდეგ: „ხოლო იესო გულისკმა-ყო, რამეთუ მოვიდოდეს წარტაცებად, რაჲთამცა ყვეს იგი მეფე, და განეშორა და წარვიდა მთად იგი ხოლო მარტოა“ (ინ. 6.15)⁸⁰. შეუძლებელია, ფარისევლებსა და სადუკეველებს, რომლებიც იესოს ყოველ ნაბიჯს ადევნებდნენ თვალყურს, ამის შესახებ არ სცოდნოდათ.

იუდეველთა მიერ ახალი ბრალდებების შემდეგ, პილატე, რომელსაც სურდა შფოთს გაქცეოდა, არ აგრძელებს საქმის გამოკვლევას იუდეველებთან და შედის იესოსთან პრეტორიუმში განცალკევებით. პილატეს სურდა, მღელვარე იუდეველებისაგან შორს, ყველაფერი დაწვრილებით გაეგო.

უფალს სამ რამეში დებდნენ ბრალს: ხალხის აღშფოთება, კეისრისათვის ხარკის გადაუხდელობა და ქვეყნის მეფედ თავის დასახელება. ეს გულმოდგინება მღვდელმთავრებისა, კეისრის სასარგებლოდ, პილატეს მეტად უცნაურად უნდა მოჩვენებოდა, რადგან იუდეველებს კეისარი და რომის იმპერია არ უყვარდათ, მაგრამ წაყენებული ბრალდება, თუნდაც ცილისმწამებლური ყოფილიყო, ისეთი მნიშვნელოვანი იყო, რომ არ აძლევდა ნებას მსვლელობისათვის გვერდი აეგლო. საჭირო იყო, შედგომოდა დაკითხვას. პილატემ პირველ ორ ბრალდებას არავითარი ყურადღება არ მიაქცია, როგორც უეჭველ ცილისწამებასა და ნაკლებად პრობლემურს, მაგრამ, როგორც ერთგულმა მსახურმა რომის კეისრისა, საჭიროდ ჩათვალა იესო ქრისტესათვის ეკითხა უკანასნელი ბრალდების შესახებ. პილატეს მოვლენების რელიგიური ხასიათი ესმოდა და ეს ვითარება არ აშინებდა, მაგრამ როცა საქმემ პოლიტიკური ხასიათი მიიღო და იუდეველთა მასამ ქრისტეს მეფობა დაჟინებით წარმოაჩინა, აღელდა. პილატესათვის, ასევე, გასაკვირი და უცნაური იყო ის, რომ ქრისტეს გასამტყუნებლად მთელი სინედრიონი იყო მოსული კაიაფას მეთაურობით და, ამასთან, ასე ძალიან ადრე, ისეთ დღეს, როცა ყოველი ისრაელთაგანი, მხურვალე და მოჩვენებითი მორწმუნეც კი, ცდილობდა, რაც შეიძლება გარიდებოდა წარმართებსა და, საერთოდ, წარმართულ სამყაროს, რათა არ დაეკარგათ სჯულისადმი სისუფთავე, რომელიც ასე აუცილებელი იყო პასექის აღნიშვნისათვის⁸¹. პილატეს, სურდა რა ბრალდებულისათვის მეტი თავისუფლება მიეცა, რათა მას განემარტა თავისი პიროვნება და საქმეები, შევიდა პრეტორიაში. მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე, წმინდა მამათა სწავლებაზე დაყრდნობით, ამბობს: „უფალი, აქამდე რომ არასოდეს ჰქონდა ფეხი დადგმული სამეფო სასახლეში, შეიყვანეს დიდებულ დარბაზში, რომელიც იყო ოქროთი მორთული და შემკობილი. ის, რომელიც უფლებდა ზეცასა და დედამიწაზე, ქვეყნიერების მსაჯული, ახლა იდგა წარმართი მსაჯულის წინ... დამნაშავე ადამი დაიმალა ღმერთი-მსაჯულისაგან; უდანაშაულო ადამი კი ახლა დგას წარმართი მსაჯულის წინ“.⁸² პილატემ ჰკითხა მაცხოვარს: „შენ ხარ მეუფე ჰურიათაჲ?“ (ინ. 18.33), მაცხოვარმა უპასუხა: „შენ თავით თჳსით იტყჳ მაგას, ანუ სხუათა გითხრეს ჩემთვის?“ (ინ. 18.34) რა თქმა უნდა, იუდეის პროკურატორისთვის იესოს იერუსალიმში საზეიმო შესვლა ცნობილი იქნებოდა, მაგრამ იესოს მეფობის შესახებ ცოდნა დიდად არ აღელვებდა, რადგან ქრისტეს პიროვნება

81 მათეს სახარების განმარტება 2000:358-359.

82 მათეს სახარების განმარტება 2000:359-360.

საშიშ პრობლემად ვერ წარმოედგინა. თეოფილაქტე ბულგარელი ამბობს: „კითხვაც, რომელსაც იგი იესოს უსვამს, არის დაცინვა იუდეველების მიმართ მათი ქრისტესადმი ცილისწამების გამო. ის თითქოს ასე ამბობს: *შენ გდებენ ბრალს - ღარიბს, ღატაკს, შიშველს, უმწეოს, მეფის ხელისუფლებისადმი სწრაფვაში?*“⁸³ იოანე ოქროპირი ამბობს: „პილატეს მრავალთაგან ესმინა იესოს მეფობის შესახებ; რადგან ებრაელებს არაფერი შეეძლოთ ეთქვათ, ამიტომ გამოძიება რომ არ გაეგრძელებინა და გამოეკვლია ქრისტეს მეფობის შესახებ ცნობები, გადაწყვიტა ისეთი სახე მიეღო, თითქოს ყველაფერი აწონდაწონილი ჰქონდა, ანუ პილატემ ყველაფერი ეს ისე მიიღო თითქოს საფრთხე მას ემოქრებოდა და ამიტომ შედის პრეტორიუმში და მაცხოვარს პირდაპირ ეკითხება: *„შენ ხარ მეუფე ჰურიათა?“* (ინ. 18.33)⁸⁴. გულთამხილავმა იცოდა, რომ პილატეს სიტყვა „მეფე“ ესმოდა მხოლოდ ქვეყნიური მეუფის მნიშვნელობით, ხოლო იგი, უფალი, იყო მეფე არაამქვეყნიური გაგებით, არამედ სულიერი მნიშვნელობით. მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე წმინდა მამათა გამონათქვამებზე დაყრდნობით ამბობს: „პილატესათვის იმისი თქმა, რომ ის არის მეფე, ნიშნავდა იმას, რომ მსაჯული შეეყვანა უნებურ შეცდომაში, ხოლო იმისი თქმა, რომ არ იყო მეფე, ნიშნავდა შეცოდებას ჭეშმარიტების წინაშე. ამიტომაც ჰკითხა პილატეს: *„შენ თავით თვისით იტყვ მაგას, ანუ სხუათა გითხრეს ჩემთვის?“* (ინ. 18.34), პილატეს არ შეეძლო ეკითხა უფლისათვის იყო თუ არა ის მეფე. იესო ქრისტეს ცხოვრებაში არაფერი იყო ამისი მიზეზი; ხოლო, თუ პილატე ეკითხებოდა შემასმენელთა ჩაგონებით, იქამდე ის უნდა დაფიქრებულიყო: შეიძლება კი, რომ სინედრიონს, რომელსაც ასე სძულდა რომის ხელისუფლება, თავი გამოედო კეისრის ხელისუფლების დასაცავად. განა შეიძლებოდა კეისრისათვის სინედრიონის ასეთი ერთგულების ნდობა. ამაყი რომაელი მთავარი იმან შეურაცხყო, რომ უფალმა დაანახა მას, თუ როგორი წინდაუხედავი იყო მისი კითხვა“⁸⁵. წმინდა იოანე ოქროპირი განმარტავს: „ამ სიტყვების თქმით მაცხოვარს სურდა, რომ პილატეს ებრაელთა მზაკვრული და ცილისმწამებლური სურვილი ამოეკითხა და ისინი დაედანაშაულებინა. შენ, რა თქმა უნდა, გსმენია ეს იუდეველებისაგან; რატომ არ გამოიძიებ ყველაფერს სწორად, ისინი ამბობენ, რომ მე ბოროტისმოკმედი ვარ; იკითხე, რა ბოროტება ჩავიდინე ან მეფობის მიტაცებაში რატომ მდებენ ბრალს, მაგრამ შენ ამას არ აკეთებ და უბრალოდ, ბრალს

83 ნეტარი თეოფილაქტე 2008:324.

84 წმინდა იოანე ოქროპირი, განმარტება სახარებისათვის 2011:469.

85 მათეს სახარების განმარტება 2000:360-361.

მდებ, რადგან მეკითხები ვარ თუ არა მეფე. შენ თვითონ მისვამ მაგ კითხვას, თუ სხვების მითითებით? შენით აკეთებ ამ ყოველივეს თუ სხვების ჩაგონებით, სხვათა პირით? პილატეს არ შეეძლო მაშინვე ეთქვა, რომ სმენოდა ამის შესახებ, ამიტომ ხალხს იყენებს თავის გასამართლებლად და ამბობს: „*ნუუკუე მე ჰურიად ვარა? ნათესავთა შენთა და მღდელთ-მოძღუართა მოუცემიხარ შენ ჩემდა. რაა გიქმნიეს?*“ (ინ. 18.35)⁸⁶. პილატე სწორად იგებს იესოს მეკითხვას და პასუხობს: მე ხომ იუდეველი არ ვარ, რომ ვირწმუნო იუდეველთა ოცნებანი ვილაც დამპყრობელ მეფეზე, რომელსაც ისინი მოელიან, შენ გაგცეს იუდეველებმა, და დაგდეს ბრალი, როგორც დამნაშავეს, რომელმაც მეფის სახელი მიითვისა; და მე, როგორც პროკურატორმა, მათი სურვილისამებრ უნდა მოგიწყო დაკითხვა, თუმცა მე თავად აქამდე ვერაფერი დავინახე კანონის საწინააღმდეგო. ასე რომ, რა გააკეთე შენ, რით მიეცი საბაბი მათ იმისა, რომ სამეფო ხელისუფლების მიტაცებაში გდებენ ბრალს?⁸⁷. ასეთი პასუხით თავის ბრალს იხსნის და მათ აბრალებს (იუდეველებს). ქრისტემ უპასუხა: „*მეუფება ჩემი არა ამის სოფლისაგანი არს, უკეთუმცა ამის სოფლისაგანი იყო მეუფება ჩემი, მსახურნიმცა ილუწიდეს ჩემთვის, რადთამცა არა მივეცი ჰურიათა*“ (ინ. 18.36). თეოფილაქტე ბულგარელი ამბობს, რომ მაცხოვრის ეს სიტყვები თავის გამართლების მცდელობას არ წარმოადგენს - ეს არის თავისი თავის, როგორც ღვთის ძისა და მეუფის აღიარება: ასეთი ბრძნული პასუხით უფალი ორ საქმეს აკეთებს: 1) პილატეს ახვედრებს, რომ იესო უბრალო მეფე, ან მიწიერი ადამიანი კი არაა, არამედ ის ღმერთია და ძე ღვთისა, მეუფე. 2) უფალი აქარწყლებს პილატეს ეჭვებს მიწიერი, უმაღლესი ხელისუფლების მიტაცების შესახებ. ნუ გეშინია ჩემი, ეუბნება უფალი, მე არც ტირანი ვარ და არც მებაზობე, რამეთუ ამქვეყნიური რომ იყოს ჩემი მეუფება, ჩემი მსახურები იბრძოლებდნენ, რომ ხელში არ ჩაგვარდნოდი იუდეველებს. ჩემი მეუფება ზეციურია⁸⁸. ამ პასუხით გაკვირვებულ პილატეს განმეორებით კითხვაზე - „*უკუეთუ მეუფე ხარ შენ?*“ (ინ. 18.37). - იესომ მშვიდად და ძალაუფლებით დაადასტურა თავისი სამეფო წოდება: „*შენ იტყვ, რამეთუ მეუფე ვარ მე. ამისთვის შობილ ვარ და ამისთვის მოვივლინე სოფლად, რადთა გწამო ჭეშმარიტი. ყოველი რომელი ჭეშმარიტებისაგან იყოს, ისმინოს კმისა ჩემისა*“ (ინ. 18.37). მაცხოვარი მიიზიდავს პილატეს ყურადღებას და თავისი

86 წმინდა იოანე ოქროპირი, განმარტება სახარებისათვის 2011:469.

87 მათეს სახარების განმარტება 2000:360-361.

88 ნეტარი თეოფილაქტე 2010:358.

სიტყვების სასმენად მოდრეკს ანუ, თუკი ვინმე ამბობს, რომ ჭეშმარიტებისგანაა და ჭეშმარიტება უყვარს, მან აუცილებლად უნდა ისმინოს ჩემი სიტყვები. ამ სიტყვებმა იმდენად მოდრიკა პილატე, რომ იკითხა: „რამ არს ჭეშმარიტება?“ (ინ. 18.38), მას არ შესწევდა უნარი გაეგო უფლის ნათქვამი ჩვენეული, ქრისტიანული გაგებით, მაგრამ ის იცნობდა წარმართ ბრძენთა თხზულებებს, რომელთაგან ერთი ამბობდა: შენ ხარ მეფე, თუ ცხოვრობ კეთილი საქმეებით. ასეთი მნიშვნელობით გაიგო უფლის სიტყვები პილატემ. როგორც წარმართს, მას არ სწამდა, რომ ხალხს შეეძლო ეცნო ჭეშმარიტება, ამიტომ თვლიდა რა უფალს უბრალო მეოცნებედ, უთხრა მას: „რამ არს ჭეშმარიტება?“ (ინ. 18.38). - ჯერ არცერთ ბრძენს არ გადაუწყვეტია ეს საკითხი, ნუთუ შენ, უბრალო იუდეველს შეგიძლია მისი ამოხსნა?⁸⁹ პილატემ გულისხმაჰყო, რომ ეს საკითხი დროს ითხოვდა, რადგან მისთვის ეს იყო ფილოსოფიური უტოპია, როგორც ურწმუნო ადამიანისათვის. ამიტომ პილატემ თავისი საქმე გააგრძელა, რომლის დახანება არ შეიძლებოდა; წმინდა იოანე ოქროპირი ამბობს: „მას სურდა იესო იუდეველთა მძვინვარებისაგან დაეხსნა, რადგან წარმართი პილატესთვის, რომელიც რომის იმპერიის წარმომადგენელი იყო და სამეფო ძალაუფლებაზე იურიდიული ცოდნა ჰქონდა, უკვე ცხადი იყო, რომ გაღიზიანებული იუდეველების მიერ დევნილი პატიმარი არის არა მეფე, რომელიც ვინმეს შეეცილება მეფობაში, არამედ ფილოსოფიური მეფობის მატარებელი, მეოცნებე. ამ ყოველივეს გამო ის აღარ ელოდებოდა მაცხოვრის პასუხს, მღვდელმთავრებისა და ხალხის წინაშე გამოდის და ამბობს: „მე არცა ერთსა ბრალსა ეპოვებ ამის თანა“ (ლკ. 23.4), არ უთქვამს მან სცოდა და სიკვდილის ღირსია, მაგრამ დღესასწაულის გამო შეუნდეთ, არამედ იმთავითვე გაამართლა ყოველგვარი ბრალისაგან“⁹⁰. მაგრამ იუდეველები არ ნებდებოდნენ. მათ ისევ სცადეს, რომ მაცხოვრის ქადაგება პოლიტიკურად სახიფათოდ წარმოედგინათ: „აღაშფოთებს ერსა და ასწავებს ყოველსა ჰურიასტანსა, უწყიეს გალილეამთ ვიდრე აქამომდე“ (ლკ. 23.5). „და შესმენდეს მას მღვდელთმოდღუარნი იგი ფრიად. ხოლო პილატე კუალად ჰკითხა მას: არარას მიუგება აჰა რაოდენსა შეგწამებენ შენ! ხოლო იესუ არარაი მიუგო, ვიდრემდის უკვირდაცა პილატეს“ (მრკ. 15.3-4). მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე წმინდა მამათა გამონათქვამებზე დაყრდნობით ამბობს: „რომაელს ჯერაც არ ენახა დამნაშავეის სკამზე მჯდარისაგან მსგავსი რამ, მან იცოდა იესო ქრისტეს უდანაშაულობა,

89 მათეს სახარების განმარტება 2000:362-363.

90 წმინდა იოანე ოქროპირი. განმარტება სახარებისათვის 2011:469.

იცოდა, ის თავისი სიტყვის ძალით როგორ იზიდავდა ხალხს, ახლაც შეეძლო თავის დაცვა ცილისწამებისგან, ცილისმწამებელთა დადანაშაულება და სწორედ ეს აკვირვებდა, რომ ბრალდებულს არ სურდა მბრალმდებელთა საწინააღმდეგოს თქმა თავის სასარგებლოდ. უფლის დუმილი უფლის მტრებს აწყობდათ, მათ შესაძლოა ეჩვენებოდათ, რომ გალილეველმა მასწავლებელმა დაჰკარგა სიახლოვე სულთან, ანდა ზედმეტად მიენდო პროკურატორისაგან შეწყალების მიღებას... თუ ის ალაპარაკდებოდა, მაშინ შიში გაუჩნდებოდათ, რომ იგი გამოიძიებდა არა მარტო თავისი მოქმედების უდანაშაულობას, არამედ მას შეეძლო პილატეს ყურადღება მიექცია მის მიერ აღსრულებული სასწაულებისაკენ, რაც აიძულებდა მას საქმე განეხილა დაწვრილებით, ეს კი მოითხოვდა ბევრ ცნობასა და დროს, რისგან თავის არიდებასაც ასე ესწრაფოდნენ იუდეველები⁹¹. თეოფილაქტე ბულგარელი ამბობს: „მათ ტყუილად არ უხსენებიან გალილეა, ეს გააკეთეს განზრახვით, რომ პილატეში შიში გამოეწვიათ. ვინაიდან, გალილეველები ყოველთვის ასეთნი არიან, მოჯანყეები და მიდრეკილები სიახლეების შემოტანისადმი, როგორც მაგალითად იუდა გალილეელი. როგორც ჩანს, სწორედ მეამბოხე იუდას შეახსენებენ პილატეს, ეუბნებოდნენ რა თითქოსდა ამგვარად: გაიხსენე იუდა გალილეელი, რომელმაც მრავალი შფოთი მოუტანა რომაელებს, ააჯანყა რა არა მცირედი ნაწილი ხალხისა. ესეც ასეთია, რომელიც მეყვსეულად უნდა გაანადგურო“⁹². ჰეროდე ანტიპას დაქვემდებარებაში არსებული ოლქის გაგონებისას პილატემ კიდევ ერთხელ სცადა თავისი სასამართლო მოვალეობებისთვის თავის არიდება. მან მოულოდნელად მიიღო გადაწყვეტილება, იესო ჰეროდეს სამსჯავროზე გაეგზავნა. ის ფიქრობდა, რომ ამ ქმედებით ჰეროდეს მიმართ პატივისცემას გამოიჩენდა და რაც მთავარია იმედოვნებდა, რომ განაჩენს ჰეროდე გამოიტანდა.

მოსამართლე ხრისტოს დერმოსიანიდისი ამბობს: „რომაული სასამართლოს საფუძვლის მიხედვით სასამართლოს დაწყებისათვის უნდა მომხდარიყო წერილობითი თხოვნა. უნდა წარმოდგენილიყო დამნაშავეის სახელი და მონაცემები და სასჯელი გამოსატული უნდა ყოფილიყო ზუსტად. უნდა შედგენილიყო ბრალდების აქტი. უნდა განსაზღვრულიყო სასამართლოს დღე, რომ იმ დღესვე მოეწვიათ და მოესმინათ მოწმეებისთვის, მაგრამ თუ მიიჩნეოდა, რომ საქმე არ ეხებოდა პირველი ინსტანციის სასამართლოს, მაშინ საქმის გადაცემა უზენაეს სასამართლოში უნდა მომხდარიყო წერი-

91 მათეს სახარების განმარტება 2000:363.

92 ნეტარი თეოფილაქტე 2008:325.

ლობითი თხოვნის საფუძველზე, პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილებასთან ერთად. პილატემ არ დაიცვა ამ წესებიდან არც ერთი⁹³. პილატესთვის, რომ ცნობილი ყოფილიყო სასამართლოს დაწყების დღე, ან წერილობითი სახით წარედგინათ მისთვის ბრალდებულის შესახებ ინფორმაცია, წარმომავლობა, პირველი ინსტანციის სასამართლოს ბრალდების აქტები, მაშინ პილატეს ეცოდინებოდა, რომ სასამართლო უნდა გამართულიყო დილით, ნისანის თოთხმეტში, რისთვისაც იქნებოდა მზად; ეცოდინებოდა იმ ბრალდებების შესახებ, რომელიც სინედრიონზე „დაამტკიცეს“ და აღარ იკითხავდა თუ რის გამო შეასმენდნენ იუდეველები ბრალდებულს; ასევე ეცოდინებოდა ბრალდებულის წარმომავლობა და აღარ გაუკვირდებოდა, სასამართლოს შუა პროცესში, რომ ბრალდებული გალილეიდან იყო, უფრო მეტიც, ზუსტად ეცოდინებოდა, რომ ბრალდებული იყო არა თუ გალილეიდან, არამედ იუდეის ქალაქ ბეთლემიდან. სწორედ ამ ყველაფრის გაუთვალისწინებლობიდან გამომდინარე ჰკითხა მაცხოვარს: „შენ ხარა მეუფე ჰურიათაჲ?“ (ლკ. 23.3). პილატემ იუდეველთა ბრბოსაგან გაარკვია, რომ იესო იყო გალილეველი, ფაქტი, რომელიც პილატეს სასამართლოს დაწყებამდე უნდა სცოდნოდა. გალილეა პილატეს სამართლებრივი ძალაუფლების მიღმა იმყოფებოდა. თეოფილაქტე ბულგარელი ამბობს: „რომაული კანონი ბრძანებდა, რომ ბრალდებული რომის იმპერიის რომელი მხარიდანაც იყო იმ ოლქის მმართველის მიერ უნდა განსჯილიყო“⁹⁴.

ჰეროდე ანტიპასა და პილატეს მეორე სამსჯავრო

ჰეროდე ანტიპა იყო ჰეროდე დიდის მეორე შვილი სამარიტელი მალფაკასგან. ჰეროდე ანტიპა რომში აღიზარდა და მამის სიკვდილის შემდეგ (ჩვ. წ. აღ-ით მე-4 წ.) გალილეისა და პერეას მმართველი გახდა. ის იმპერატორების მამებელ პოლიტიკას ატარებდა. ჰეროდე ანტიპამ სასაზღვრო ციხე-სიმაგრე ბეთ-ხორანი გაამაგრა და მას ავგუსტუსის მეუღლის სახელი - ლივიადა - დაარქვა, იმპერატორ ავგუსტუსის სიკვდილის შემდეგ კი ანტიპამ იგივე ქალაქს სახელი შეუცვალა და ახალი მონარქის, ტიბერიუსის, მეუღლის

93 დერმოსიანიდისი ხრისტოსი 2014:9.

94 ნეტარი თეოფილაქტე 2008:326.

სახელი - იულიადა დაარქვა. გენესარეთის ტბის ნაპირას გაშენებულ ქალაქს მან რომის იმპერატორის საპატივცემოდ დაარქვა სახელი - ტიბერიადა⁹⁵.

ხორციელი ვნებით დასუსტებული ანტიპა თავისი ნახევარძმის, არისტო-ბულოსის შვილზე, ჰეროდიადაზე უკანონოდ დაქორწინდა (თავისი ღვიძლი ძმის ფილიპეს ცოლზე). წინასწარმეტყველი და წინამორბედი იოანე ნათლისმცემელი ჰეროდე ანტიპას ამხელდა მრუშობაში, რის გამოც ჰეროდე ანტიპამ იგი მკვდარი ზღვის პირას მდებარე მაქერონის ციხე-სიმაგრეში დაამწყვდია⁹⁶. ჰეროდიადამ წააქეზა ჰეროდე და ნადიმის დროს მან უფლის ნათლისმცემელი სივდილით დასაჯა (მრკ. 6.21.28).

იდუმეილი ჰეროდე ანტიპა პასექის დღეს დედაქალაქში იმყოფებოდა (ლკ. 23.7), სადაც გრიგოლ დიაჩნეკოს გადმოცემით: „ხასმონების სასახლეში ცხოვრობდა, პრეტორიასთან ახლოს“⁹⁷. როგორც ტეტრარქი, ის მოსამართლის ძალაუფლებას ფლობდა და პატიმრის ბედის სამართლიანად გადაწყვეტა შეეძლო.

ჰეროდეს წინაშე თავმდაბალი პატიმარი იდგა, რომელიც მას ერთხელ მკვდრეთით აღმდგარი იოანე ნათლისმცემელი ეგონა (მრკ. 6.14-16). ჰეროდეს გვერდით ედგნენ ფარისევლები და მწიგნობრები და „განკრძალულად შეასმენდნენ მას“ (ლკ. 23.10), მაგრამ მას არავითარი ინტერესი არ გამოუვლენია ბრალდებებისადმი. ჰეროდეს ამოო ცნობისმოყვარეობა ამოძრავებდა და მხოლოდ სასწაულის ნახვა სურდა. როგორც ლუკა მახარებელი ამბობს: „ხოლო ჰეროდე ვითარცა იხილა იესო, განიხარა ფრიად, რამეთუ უნდა მისი ხილვამ მრავლით ჟამითგან ამისთვის, რამეთუ ესმოდა მისთვის და სწადოდა ხილვად რამსამე სასწაულისა ყოფასა მისგან“ (ლკ. 23.8). მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე წმინდა მამათა გამონათქვამებზე დაყრდნობით ამბობს: „თუ ჰეროდეს სურდა მისი ნახვა, რა უშლიდა ხელს, რომ იგი ეხილა? განა მაცხოვარი ხშირად არ მოგზაურობდა გალილეაში. ჰეროდემ ერთი ნაბიჯიც კი არ გადადგა, რომ დაახლოებოდა სასწაულმოქმედს. პირიქით, ტიბერიადაში არ შეუშვა, რომ ექადაგა იქ მაცხოვარს (ლკ. 13.31). მაცხოვარი გენესარეთის ტბის მიდამოებში ხშირად ქადაგებდა, მაგრამ ტიბერიადაში არასოდეს შესულა“⁹⁸. როდესაც იესო პერეაში ასწავლიდა, მასთან ფარისევლები მივიდნენ და უთხრეს: „განვედ და წარვედ ამიერ, რამეთუ ჰეროდე გეძიებს

95 მათეს სახარების განმარტება 2000:363.

96 მათეშვილი ლევან 2013:38.

97 დიაჩნეკო გრიგოლ 2001:3.

98 მათეს სახარების განმარტება 2000:364-365.

შენ მოკვლად“ (ლკ. 13.31). მაცხოვრის პასუხიდან ჩანს, რომ ტეტრაქს არ სურდა იესო ქრისტე მის ოლქში ყოფილიყო. ამიტომ უწოდა მაცხოვარმა პეროდე ანტიპას „მელა“ (ლკ. 13.32). არ შეიძლება პეროდეს სინარულის მიხედვით განვსაზღვროთ, რომ კეთილად ნახვის სურვილი ჰქონდა მას, და მით უფრო გაიხარა, როცა მან იესო დაინახა. დიდმა სასწაულმოქმედმა, პეროდეს სასახლეში გამოჩენით, მხოლოდ დააცხრო პატივმოყვარეობა პეროდესი⁹⁹. ამასთან თვით პილატემ გაუგზავნა მას განსასჯელად ეს სასწაულმოქმედი, რომელზეც ასე ბევრს ამბობდნენ ყველგან, რომელიც ახლა მის უფლებაშია. ტეტრარქმა პატიმარს მრავალი კითხვა დაუსვა, მაგრამ იესო არაფერს პასუხობდა. ლუკა მახარებელი არაფერს ამბობს თუ რაზე „იწყო მან კითხვა“ (ლკ. 23.9); მაგრამ ის, რომ ეს კითხვები საქმეს არ ეხებოდა, ამას აჩვენებს უფლის მდუმარება. მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე წმინდა მამათა სწავლების მიხედვით ამბობს: „ყველაზე უფრო სარწმუნოა, რომ პეროდე მას ეკითხება უკვე მომხდარ სასწაულებზე, რისიც მას ნაკლებად სჯეროდა. უდავოა, რომ თუკი პეროდე იხილავდა რაიმე სასწაულს, იესოს გაათავისუფლებდა იმ საფრთხისაგან, რაც მას ელოდა; მაგრამ სასწაული მოეხდინა პეროდეს გულის მოსაგებად ნიშნავდა წმინდა სულის შეურაცხყოფას, რადგან რა საჭიროა უპასუხო მას, ვინც იმისათვის არ კითხულობს, რომ ისწავლოს. „ნუ მისცემთ სიწმიდესა ძაღლთა, ნუცა დაუფენთ მარგალიტსა თქუენსა წინაშე ღოთა, ნუუკუე დათრგუნონ იგი ფერკითა მათითა“ (მთ. 7.6). ნათქვამ სიტყვას არ მოაქვს არანაირი სარგებელი უყურადღებო მსმენელთათვის, რის გამოც ქრისტე დუმს.

პეროდემ იესო მიიღო, როგორც უბრალოდ დახელოვნებული ადამიანი, რომელიც ხალხში სასწაულმოქმედად გამოჩნდა, განათლებული საზოგადოების წინაშე კი იძულებული შეიქნა არ ამოელო ხმა. ამავე დროს პეროდე თვლიდა, რომ იესო ხელისუფლებისათვის არ წარმოადგენდა საშიშროებას. ასეთი ხალხი, - ფიქრობდა პეროდე, იმსახურებდა არა სიკვდილს, არამედ დაცინვას და თავად პირველმა იწყო ეს. სასახლეში მყოფები მაშინვე შეუერთდნენ თავიანთ მბრძანებელს, ყოველი მხრიდან გაისმოდა მწარე დაცინვა მაცხოვრის მიმართ, ბოროტი მუქარა და უხეში ხუმრობა¹⁰⁰. სასამართლო პატიმრის დამცირებითა და დაცინვით დასრულდა. მთავარმა, დამცირების მიზნით, იესო თეთრი სამოსით შემოსა და კვლავ პილატესთან გაგზავნა. რომაელები თეთრი სამოსით მოსავდნენ საპატივსაცემო თანამდებობის კანდიდატს.

99 მათეს სახარების განმარტება 2000:364-365.

100 მათეს სახარების განმარტება 2000:365-366.

ამით, დამცინავ, დესპოტ ჰეროდეს სურდა დაემცირებინა მაცხოვარი, რომელიც უგუნურად წარმოადგენდა თავს იუდეველთა მეფედ.¹⁰¹ თავად სიტყვა „კანდიდატი“¹⁰² რომაული სიტყვა „candidatus - კანდიდატუსისაგან“ წარმოდგება, რაც თეთრს ნიშნავს.

ამბერკი ტაუშევი ამბობს: „შემოსა რა ჰეროდემ უფალი ასეთი სამოსით, ამით უნდოდა ეჩვენებინა, რომ იესოს უყურებს, როგორც იუდეური ტახტის სახალისო პრეტენდენტს და არ თვლის მას სახიფათო და სერიოზულ დამნაშავედ“¹⁰³. პატიმარი კვლავ პილატესთან მიიყვანეს იმ საბაბით, რომ ვერც ჰეროდემ ვერ იპოვა იესოში ისეთი დანაშაული, რომლის ბრალეულობის გამო მას სიკვდილით დასჯიდნენ. მიუხედავად ამისა ჰეროდემ იესო არ გაათავისუფლა, ალბათ იმიტომ, რომ მღვდელმთავრები არ გაელიზიანებინა; ამასთან ფიქრობდა, რომ სანაცვლო გაგებით გადაეხადა პილატესათვის და ეჩვენებინა, რომ იგი ამის შემდეგ აღარ იყო მისი მოძულე. მართლაც, ლუკა მახარებელი შენიშნავს: „და იქმნეს მეგობარ პილატე და ჰეროდე ურთიერთას მას დღესა შინა, რამეთუ პირველ მტერ იყვნეს იგინი“¹⁰⁴.

პილატემ მღვდელმთავრებს, მწიგნობრებსა და ხალხს შესთავაზა იესოს დასჯა და გაშვება იმ საბაბით, რომ ვერც ჰეროდემ ვერ იპოვა იესო ქრისტეში სიკვდილის ღირსი. ამჯერად, პროკურატორის პოზიციები გამყარდა. იუდეველთა მთავრებთან კამათისას მას შეეძლო გალილეის მმართველის სიტყვებზე დაყრდნობა: „და არცა ჰეროდე, რამეთუ მიუძღუანე მას, და აჰა არარაა ღირსი სიკუდილისაჲ საქმე არს მის თანა“ (ლკ. 23.15). მოსამართლემ იუდეველ ხუცესებს უთხრა: „მომგუარეთ მე კაცი ესე, ვითარცა გარდამაქცეველი ერისაჲ, და მე წინაშე თქვენსა განვიკითხე და არარაა ვპოე ბრალი კაცისა ამის თანა, რასა იგი შეასმენდით მას“ (ლკ. 23.14). პილატემ დაუმატა: „ესწავლო (ვტანჯო; ი.ჭ.) იგი და განუტევო“ (ლკ. 23.16). როდესაც ამ მოვლენებს იურიდიული თვალსაზრისით ვსწავლობთ, ეს სიტყვები ყურადსაღებია. რომაული და ძველ - ებრაული სამართლის თანახმად უდანაშაულო ადამიანის დასჯა არ შეიძლება - ეს იქნებოდა სამართალდარღვევა. პროკუტარომა პატიმარში ვერავითარი ბრალი ვერ

101 მათეს სახარების განმარტება 2000:366.

102 **candidatus** ვისაც თეთრი ტანისამოსი აცვია (ძველ რომში სახელმწიფო თანამდებობის მაძიებელი იცვამდა თეთრ ტოვას) პირი, რომელიც დასახელებულია, ნავარაუდევია რაიმე თანამდებობაზე ასარჩევად, დასანიშნად, სადმე მისაღებად და სხვა. <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d>

103 Аверкий (Таушев), архиеп. Четвероевангелие. Руководство к изучению Священного Писания Нового Завета. М., 2001, гл. 303. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

104 მათეს სახარების განმარტება 2000:36-61.

ჰპოვა. პატიმრის დასჯა მას შეკრებილი იუდეველების ბოლმის დასაცხრობად უნდოდა¹⁰⁵. საქმე თითქოს ამოიწურა. რომაელმა მოსამართლემ შესთავაზა ისეთი გამოსავალი, რომლის მეშვეობით რომაული კანონები მაინცდამაინც არ დაირღვეოდა და იუდეველთა მთავრების თავმოყვარეობაც არ შეილახებოდა. მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე წმინდა მამათა გამონათქვამებზე დაყრდნობით ამბობს: პილატეს უნდოდა პალესტინაში გავრცელებული წესით ესარგებლა, რომელიც შემდეგში მდგომარეობდა: ჩვევად ჰქონდათ, რომ, პასექის დღესასწაულის პატივად, ღვთის ხალხის ეგვიპტის მონებისაგან და აგრეთვე საულ მეფის მიერ თავისი შვილის იონათანის გათავისუფლების აღსანიშნავად ერთ რომელიმე სიკვდილმისჯილს, „რომელიცა უნებთ მათ“ (მთ. 23.17) მმართველი ათავისუფლებდა¹⁰⁶. პროკურატორს ისიც შეეძლო, რომ ეს პირი თავად დაესახელებინა, მაგრამ მან სულმოკლეობა გამოიჩინა. ადვილი გასაგები იყო, თუ რა არჩევანს გააკეთებდნენ იუდეველები. გასაკვირია, თუ რა ადვილად გაცდა იურიდიულ ფარგლებს იმ ქვეყნის მაღალი თანამდებობის პირი, სადაც უფლებების კლასიკური სისტემა ჩამოყალიბდა. რომაული სამართლისთვის ცნობილი იყო პლებისციტი¹⁰⁷ („პლების“, ანუ უბრალო ხალხის ხმის მიცემა), მაგრამ ოხლოკრატიის¹⁰⁸ ფორმები მისთვის დაუშვებელი იყო (ბერძნ. ὀχλος - ბრბო, კრატია - მმართველობა). რომაელ მოსამართლეს არ ჰქონდა უფლება სამკედრო-სასიცოცხლო საქმის იურიდიული გადაწყვეტა ბრბოსთვის გადაეცა¹⁰⁹. პროკურატორმა მათ შესთავაზა: „ვინ გნებავს ორთა ამათგანი, და მიგიტეო თქუენ: ბარაბა ანუ იესუ, რომელსა ჰრქვან ქრისტე?“ (მთ. 27.17). „თუ არ გინდათ გაუშვათ იგი, როგორც უდანაშაულო, - ამბობს იოანე ოქროპირი, - მაშინ გაუშვით, როგორც დამნაშავე - დღესასწაულისათვის, „რამეთუ უწყოდა, ვითარმედ შურითა მისცეს იგი“¹¹⁰. ბარაბა იყო ცნობილი პატიმარი (მთ. 27.16) და ავაზაკი (ინ. 18.40). (ებრ. ბარ - ძე, აბა - მამა, ბარაბა - მამის ძე). ის ჰყავდათ შეპყრობილი მკვლელობისა და ამბოხის მოწყობისათვის. (მრკ.15.7); (ლკ. 23.19). ზნეობრივი ადამიანი უსამართლობას არ უნდა ეგუებოდეს,

105 მათეველი ლევან 2013:38.

106 მათეს სახარების განმარტება 2000:36-61.

107 **პლებისციტი** — კენჭისყრით საერთო-სახალხო გამოკითხვა განსაკუთრებით მნიშვნელოვან სახელმწიფოებრივ საკითხებზე ამომრჩეველთა ან მათი ნაწილის აზრის გასაგებად

108 **ოხლოკრატია (ბერძნ. ὀχλοκρατία)** — ძველბერძნულ პოლიტიკურ თეორიებში ტერმინი აღნიშნავდა ბრბოს ბატონობას. ბრბოსთვის ბრალდებულის განსჯის უფლების მიცემა.

109 მათეველი ლევან 2013:41.

110 მათეს სახარების განმარტება 2000:367.

მაგრამ ბოროტება ადამიანს განსჯის უნარს უკარგავს.¹¹¹ პროკურატორი ბრბოს სთავაზობდა აერჩია ვისთვის მიეცათ თავისუფლება. წმ. იოანე ოქროპირი ამას სულმოკლეობით ხსნის: „სისუსტე იყო მისი დათმობის მიზეზი ... მას სიმამაცე არ ეყო, სუსტი იყო, მღვდელმთავრები კი ბოროტნი და ვერაგნი“¹¹². მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე წმინდა მამათა სწავლების მიხედვით ამბობს: „სად არის მართლმსაჯულება, რითაც ასე იწონებდნენ თავს ძველი რომაელები. ყველაფრიდან ჩანს, რომ პილატე გახდება მეგობარი კაიაფასი, ისე, როგორც უკვე დაუმეგობრდა ჰეროდე ანტიპას. თუ პილატეს ქმედებებს დავაკვირდებით, უგუნურებას ვნახავთ, რომელიც სულმოკლე ადამიანებს ახასიათებთ“¹¹³. მას უნდოდა ზემოხსენებული წესჩვეულებით ესარგებლა, რათა უდანაშაულო პატიმრის დასჯისათვის სინდისი არ დაემძიმებინა. დღესასწაულის მიზეზით იესოს შეწყალებაში მას ხელს არაფერი შეუშლიდა. სიტუაცია პრინციპულად შეიცვალა, როდესაც პრეტორიასთან შეკრებილებს არჩევანი შესთავაზეს. ბრბოს, რამდენადაც არ უნდა იყოს გარეგნულად ერთიანი, ყოველთვის აკლია შინაგანი ერთობა. იმ მშფოთვარე დილას იერუსალიმის სატუსალოში რამოდენიმე პატიმარი იჯდა (სულ მცირე, სამი: ბარაბა და ორნი, რომელიც შემდეგ გოლგოთაზე ჯვარს აცვეს). პილატეს, რომ თავიდანვე გამოეცხადებინა, რომ იესოს გაუშვებდა, უმაყოფილო ბრბო გაიყოფებოდა, რადგან ერს ჰქონდა ჩვეულებად გაეთავისუფლებინა ის, რომელსაც ისინი ითხოვდნენ ხოლმე¹¹⁴ „და ღაღად-ყო ერმან მან გამოთხოვად მისა, ვითარცა-იგი მიჰმადლის მათ მარადის“ (მრკ. 15.8). პროკურატორი კი სხვაგვარად მოქმედებს: ის ხალხს მიმართავს კითხვით, თუ რომელი პატიმარი გაათავისუფლოს, ბარაბა თუ ქრისტე. ამ კითხვამ ხალხის მძვინვარება კიდევ უფრო გააღვივა. ყველაფრის ფონზე „მღვდელმთავრებმა აღძრეს ერი იგი, რაჟთა ბარაბა მიუტეოს მათ“ (მრკ. 15.11), ანუ მღვდელმთავრები შეაგონებდნენ ხალხს, რომ აერჩიათ ბარაბა და არა ქრისტე. ეს ნიშნავს იმას, რომ ხალხში სხვა აზრიც არსებობდა. „ადვილი წარმოსადგენია ამ ხალხის მძვინვარების დონე, თუ გავიხსენებთ, რომ ეს იყო იუდეველებისთვის ყველაზე დიდი დღესასწაულის წინა დღე - ისინი ამ დროს სახლებში უნდა ყოფილიყვნენ, დღესასწაულის სამზადისში. აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ დღეებში იუდეველებს სიკვდილით დასჯა ეკრძალებოდათ. უკიდურეს გაბოროტებაზე მეტყველებს ისიც, რომ სადუ-

111 მათეველი ლევან 2013:41.

112 Иоанн Златоуст, свят. Толкование на святого Матфея евангелиста, т 2, М. 1993. გვ. 854. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათევილმა.

113 მათეს სახარების განმარტება 2000:367.

114 მათეველი ლევან 2013:41.

კეველებს და ფარისევლებს მათთვის საძულველი მქადაგებლის ყველაზე სამარცხვინო წესით დასჯა სურდათ - ჯვარზე გაკვრით. როდესაც პილატეს, ერთი მხრივ, სინდისი, მეორე მხრივ კი, სულმოკლეობა აწვალებდა, მან ცოლისაგან წერილი მიიღო: „მიუვლინა მას ცოლმან მისმან და ჰრქუა მას: „არარაჲ ძეს შენი და მართლისა მაგის კაცისაჲ, რამეთუ მრავალი მევნო მე დღეს ჩუენებით მაგისტს“ (მთ. 27.19). გადმოცემამ მისი სახელი შემოგვინახა - კლავდია პროკლა (პროკულა). ის ქრისტიანი გახდა და ეწამა. მათე მახარებელთან ნახსენები პროკლას სიტყვები („რამეთუ მრავალი მევნო მე დღეს ჩუენებით მაგისტს“ (მთ. 27.19) შეიძლება გავიგოთ, როგორც მისი აღსასრულის წინასწარმეტყველება“¹¹⁵.

მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე, წმინდა მამათა გამონათქვამებზე დაყრდნობით, ამბობს: „რომაელთა კანონების მიხედვით, მსაჯულთა მეუღლეებს მკაცრად ეკრძალებოდათ სამსახურებრივ საქმეში ჩარევა, პილატეს ცოლმა კი გადაწყვიტა თავისი სიზმარი ეამბნა ქმრისათვის - მსაჯულისათვის“¹¹⁶. თეოფილაქტე ბულგარელი ამბობს: „ეს სიზმარი იყო ღვთის განგება არა იმისათვის, რომ ამას მოჰყოლოდა ქრისტეს გათავისუფლება, არამედ იმისათვის, რომ გადარჩენილიყო ის ქალი, ან თუნდაც იმის გამო, რომ ცოლის თანაგრძნობის გამო მაინც შეეყოვნებინა სიკვდილით დასჯა. ამასვე მოწმობს დროც, რადგან იმავე ღამით ნახა სიზმარი.“¹¹⁷ პილატეს თავადაც უდანაშაულოდ მიიჩნდა ქრისტე, ამიტომ ცოლის გაფრთხილებამ, რომელსაც ის პატივს სცემდა მისი კეთილი ცხოვრების გამო, მასზე დიდად იმოქმედა (გადმოცემით, პროკულა იუდეველთა რწმენას აღიარებდა)¹¹⁸.

პილატემ კვლავ ჰკითხა პრეტორიასთან შეკრებილ იუდეველებს: „ვინ გნებავს ორთა ამათგანი, და მიგიტეო თქუნ“ (მთ. 27.21). ამ სიტყვებთან ერთად, პილატეს დაბნეულობა მატულობს. მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე, წმინდა მამათა სწავლების მიხედვით, ამბობს: „პილატე გონივრული ქცევის უნარს კარგავს. ბარაბას გამოშვებისა და იესოს პატიმრობაში დატოვების შემდეგ პილატე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებას დღესასწაულის შემდეგაც შეძლებდა, როდესაც ღელვა დაცხრებოდა. განა ხალხს ეკუთვნოდა უფლება გასამართლებისა და არა თავად მას, მოსამართლეს? პილატე სულ უფრო და უფრო უთმობდა გაბოროტებულ ხალხს და უსუსურად უკვე

115 Сергей (Спаский), архиеп. Полный месяцеслов Востока, ტომი. 2, М, 1997. გვ. 333, ტომი. 3, გვ. 648. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

116 მათეს სახარების განმარტება 2000:368.

117 ნეტარი თეოფილაქტე 2008:326.

118 მათეს სახარების განმარტება 2000:368.

მესამედ ეკითხებოდა: „რამ უკუე უყო იესუს, რომელსაც პრქვან ქრისტე?“ (მთ. 27.22). ამის პასუხად პირველად გაიჟღერა სიტყვებმა იუდეველების მხრიდან: „ჯუარს-ეცუნ“ (მთ. 27.22)¹¹⁹. თეოფილაქტე ბულგარელი ამბობს, რომ იუდეველებმა, სამგზის ამოგმინვის შემდეგ, საბოლოოდ დაამტკიცეს თავიანთი წყურვილი მკვლელობის¹²⁰. ხალხმა, რომელიც რამოდენიმე დღის წინ მაცხოვარს პალმის ტოტებით შეხვდა და მეფედ აღიარა, მისი სიკვდილით დასჯა გადაწყვიტა.

პილატეს სურდა აერიდებინა ქრისტეს სიკვდილი, ამიტომ კვლავ ეკითხება მათ: „და რამ ბოროტი უქმნიეს?“ (მთ. 7.23). თუმცა ბრბოს აღარაფრის გაგონება სურდა: „ხოლო იგინი უმეტეს ღალადებდეს და იტყოდეს: ჯუარს-ეცუნ!“ (მთ. 27.23). პროკურატორმა, სანამ იუდეველებს საბოლოოდ დაუთმობდა მაცხოვარს, პატიმრის შოლტით ცემა ბრძანა. გრიგოლ დიაჩენკო ამბობს: მსჯავრდებულის ცემა უშუალოდ სიკვდილით დასჯის წინ სრულდებოდა, მაგრამ პროკურატორმა მეომრებს გაშოლტვა განაჩენის გამოტანამდე უბრძანა (ინ. 19.1). შესაძლოა, პილატეს ამით იუდეველთა ბოლმის დაცხრომა სურდა, რის შემდეგაც იმედოვნებდა იესოს გათავისუფლებას¹²¹.

რჯულის მიხედვით, მსჯავრდებულისთვის 40 დარტყმაზე მეტის მიყენება არ შეიძლებოდა (რჯლ. 25.1.3). ამიტომ იუდეველებს თვლა რომ არ შეშლოდათ, ორმოცს ერთს მოკლებულს, ოცდაცხრამეტ დარტყმას აყენებდნენ (II კორ. 11.24). რომში, სადაც მონებს შოლტავდნენ, ასეთი შეზღუდვა არ არსებობდა. დასჯილებს სამმაგი შოლტით სცემდნენ, რომლის ბოლოებზეც სპილენძის ეკლები ან ძვლები მაგრდებოდა. უდანაულოდ ტანჯულს მრავალი დაზიანება მიადგა. იესო ქრისტეს თავზე ეკლის გვირგვინი დაადგეს (ინ. 19.2), რომელმაც პატიმრის თავი დასერა. მაცხოვარი, ეკლის გვირგვინითა და მეწამული მოსასხამით, პილატემ იუდეველებთან მიიყვანა და უთხრა: „აჰა, კაცი!“ (ინ. 19.5)¹²². პროკურატორი ამ სიტყვებით იუდეველებში სიბრალულის გამოწვევას ცდილობს, რათა ქრისტეს სიკვდილი აარიდოს. ის თვლის, რომ ეს უმწეო ადამიანი მეფეს არ გავს და კეისრისათვის საფრთხეს არ წარმოადგენს¹²³. გრიგოლ დიაჩენკო ამბობს, რომ ხშირად საღვთო მოვლენების თანამონაწილე ადამიანები, თავისი ბოროტების მიუხედავად, ღმერთის

119 მათეს სახარების განმარტება 2000:369-370.

120 ნეტარი თეოფილაქტე 2008:329.

121 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:3.

122 მათეზილი ლევან 2013:47.

123 მათეს სახარების განმარტება 2000:367.

განგებულების იარაღად იქცევიან და ჭეშმარიტებას გამოხატავენ ისე, რომ თავადაც არ უწყიან ეს¹²⁴.

პილატეს სიტყვებმა იუდეველებს გული ვერ მოუღბო. პირიქით, მათთვის საძულველი მქადაგებლის დაღუპვის სურვილი კიდევ უფრო გაუძლიერდათ. როდესაც იგი მღვდელმთავრებმა და მსახურებმა დაინახეს, შეჰყვირეს: „*ჯუარს-აცუ, ჯუარს-აცუ ეგე!*“ (ინ. 19.6). პილატემ მიუგო: „*მიიყვანეთ ეგე თქვენ და ჯუარს-აცუთ, რამეთუ მე მაგის თანა ბრალსა არარას ვჰპოვებ*“ (ინ. 19.6). თეოფილაქტე ბულგარელი ამ მუხლს ამგვარად განმარტავს: „*მე, ეუბნება პილატე, რომელსაც მაქვს ძალაუფლება ჯვარს ვაცვა იგი, ვერ ვპოულობ მასში ვერავითარ ბრალს, ხოლო თქვენ, რომლებსაც არ გაქვთ ძალაუფლება მისი ჯვარცმისა, ამბობთ, რომ იგი დამნაშავეა. მაშ, წაიყვანეთ და ჯვარს აცვით! მაგრამ თქვენ ხომ არ გაქვთ ამისი ძალაუფლება?! ე.ი ეს ადამიანი (ქრისტე) თქვენ უნდა გაუშვათ! ასეთი იყო პილატეს მიზანი!*“¹²⁵. ამიტომ პასუხობენ ებრაელები არგუმენტირებული მოთხოვნით: „*ჩვენ შჯული გუაქუს, და შჯულისა ჩუენისაებრ თანა-აც სიკუდილი, რამეთუ თავი თჳსი ძედ ღმრთისა ყო*“ (ინ. 19.7) ანუ კვლავ ითხოვენ მაცხოვრის დასჯას. წინააღმდეგ შემთხვევაში პილატეს პირდაპირ დათანხმდებოდნენ, მაცხოვარს წაიყვანდნენ და ჯვარს აცვამდნენ (პილატემ ებრაელებს უკვე მეორედ მისცა უფლება, რომ ქრისტე წაეყვანათ ებრაულ წიალში და დაესაჯათ: „*მიიყვანეთ ეგე და სჯულისა თქვენისაებრ განიკითხეთ ეგე*“ (ინ. 18.31), მაგრამ იუდეველები არც ახლა დათანხმდნენ, რის მიზეზებზეც ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ). მღვდელმთავრებს ესმოდათ, რომ პილატეზე სრული ძალაუფლება ეპყრათ. მათ სულ აღარ აღელებდათ მათი დამპყრობელი რომის წარმომადგენლის ძალაუფლება. თავიანთი ადრინდელი პოზიცია, რომ ქრისტესადმი ბრალდება არა რჯულისმიერი, არამედ სახელმწიფოებრივი იყო, კვლავ შეცვალეს რჯულისმიერი ბრალდებით და თქვეს, რომ ქრისტემ თავისი თავი ძე ღვთისად გამოაცხადა. ეს დანაშაული კი, მათი კანონების მიხედვით, გულისხმობდა სიკვდილით დასჯას, რომლის აღსრულების უფლება მათ არ ჰქონდათ რომის იმპერიის ნებართვის გარეშე. გრიგოლ დიაჩენკო ამბობს: „*იუდეველები იმედოვნებდნენ, რომ ეს წარმართი მმართველი, ნაკლებად გათვითცნობიერებული იუდეურ კანონებში, შეასრულებდა მათ მოთხოვნას, გამყარებულს ფარისეველთამიერი დასაბუთებითა და განმარტებით. იუდეველები ფიქრობდნენ მოსეს რჯულის*

124 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:3.

125 ნეტარი თეოფილაქტე 2010:362.

აღსრულებას, სჯულის იმ დადგენილებისა, რომელიც განაწესებდა ღმერთის სახელის გამოხატვის სიკვდილით დასჯას (ლევ. 24.16)¹²⁶.

ღვთის გამოხატვის ბრალდება იმ დრომდე სასამართლოზე არ გაჟღერებულა. ამის შემდეგ იუდეველთა ბოროტი მოთხოვნები, პრაქტიკულად, შეუქცევადი გახდა, რამაც რომაელი მოსამართლის სინდისი კიდევ უფრო დაამძიმა. მისთვის სულ უფრო ცხადი ხდებოდა პატიმრის უდანაშაულობა. პილატე აღარ ეკითხება მაცხოვარს: „რამ გიქმნიეს?“ (ინ. 18.35), მას აინტერესებს, ვისთან აქვს საქმე. მისი შეკითხვა: „ვინაა ხარ შენ?“ (ინ. 19.9) - არ იყო პროცესუალურ-ფორმალური კითხვა¹²⁷. გრიგოლ დიაჩნეკო ამბობს: „წესით, პილატეს უნდა სცოდნოდა, რომ იესო „გაღილეიდან“ არის. მას, რა თქმა უნდა, რომის კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა ცნობებიც უნდა ჰქონოდა. მან ეს კითხვა იუდეველთაგან გაგონილი სიტყვების შემდეგ დასვა: „თავი თვისი ძეღ ღვთისა-ყო“ (ინ. 19.7). მხარეებელი ამბობს: „ვითარცა ესა სიტყუაჲ ესე პილატეს, უფროჲს შეეშინდა“ (ინ. 19.8)¹²⁸. იოანე ოქროპირი ამბობს: პილატე ფიქრობდა: „ნუჟუე იყოს იგი ქრისტე და ქმნას მან უჯეროებაჲ“, შეეშინდა, ვაითუ ჭეშმარიტი იყო იუდეველთა ნათქვამი და რჯულის მოწინააღმდეგე არ აღმოჩენილიყო¹²⁹. მაცხოვრის დუმილმა პროკურატორი გააღიზიანა: „მე არას მეტყვი-ა? ანუ არა უწყი-ა, რამეთუ კელმწიფებაჲ მაქუს ჯუარსცუმაღ შენდა და კელმწიფებაჲ მაქუს განტევებაღ შენდა?“ (ინ. 19.10). იურიდიული თვალსაზრისით, შეიძლებოდა მიგება: თუ გაშვების უფლება გაქვს, რატომ არ მიშვებ, მით უმეტეს, როდესაც თავადვე აღიარე, რომ ჩემში ვერანაირ ბრალს ვერ პოულობ? მაგრამ მაცხოვრის პასუხი მოვლენების მიწიერ ხედვას აღემატებოდა. მან პილატეს აჩვენა, რომ ღვთის ნება უწყის: „არა გაქუს კელმწიფებაჲ ჩემი არცა ერთი, უკუეთუმაჲ არა მოცემულ იყო შენდა ზეგარდამო. ამისათვის მიმცემელსა ჩემსა შენდა უდიდესი ცოდვაჲ აქუს“ (ინ. 19.11). მაცხოვრის სიტყვებში მსაჯულის ძალაუფლება ჟღერს, რომელმაც ყველას საზღაური უწყის, ვინც უკანონობაში მონაწილეობს¹³⁰.

პროკურატორი ცდილობდა, გაეშვა მაცხოვარი (ინ. 19.12), იუდეველებმა კი უკიდურეს ზომას, მუქარას, მიმართეს: „უკეთუ ეგე განუტეო, არა ხარ მოყუარე კეისრისაჲ, რამეთუ ყოველი, რომელი მეუფედ იტყვნ თავსა თვსსა,

126 დიაჩნეკო გრიგოლ 2001:3.

127 მათეშვილი ლევან 2013:41.

128 დიაჩნეკო გრიგოლ 2001:3.

129 წმინდა იოანე ოქროპირი 1993:303.

130 მათეშვილი ლევან 2013:42.

სიტყუასა-უგებნ კეისარსა“ (ინ. 19.12). ეს ნაბიჯი იუდეველთა მთავრების პოლიტიკურ გამოცდილებაზე მეტყველებს. მთავარებისკოპოსი ზოსიმე, წმინდა მამათა გამონათქვამებზე დაყრდნობით, ამბობს, რომ კეისარი ტიბერიუსი უნდობელი ადამიანი იყო და დასმენებს იღებდა¹³¹, იუდეისა და სამარიის პროკურატორი კი მეტად მოწყვლადი პიროვნება იყო იუდეველებისთვის. მაგალითად, როდესაც მან ჰეროდეს სასახლეში მოოქროვილი ფარების დადგმა ბრძანა, მამა-პაპური ტრადიციების მცველებმა მუქარა შეუთვალეს, რომ რომში ტიბერიუსთან ელჩებს გააგზავნიდნენ პროტესტის ნიშნად¹³².

ამ მოვლენების მომსწრე ფილონ ალექსანდრიელი წერს: „პონტოელ პილატეს ემინოდა, რომ ელჩები მის დანაშაულს ამხელდნენ: მისი განაჩენების უსამართლობას, მტაცებლობას, ოჯახების გაპარტახებას და მის ყველა სამარცხვინო საქმეს, განაჩენის გარეშე სიკვდილით დასჯებს და სხვა სისასტიკეებს“¹³³.

როდესაც პილატემ იუდეველების მუქარა გაიგო, კვლავ შეეცადა ამ საქმისათვის სასამართლოს სახე მიეცა, თუმცა მისი ყველა მოქმედება საკმაოდ უსუსური აღმოჩნდა. გრიგოლ დიაჩენკო ამბობს: „პილატე გადაწყვეტს, უკანასკნელად სცადოს უფალ იესოს გადარჩენა, ხოლო შემდეგ, წარუმატებელი მცდელობის შემთხვევაში, მზად არის მსხვერპლად გაიღოს, გასწიროს უდანაშაულო პეროზილი - მხოლოდ და მხოლოდ საკუთარი დამშვიდებისათვის“¹³⁴. ამის შემდეგ პილატე დაჯდა თავის სავარძელზე და ბრძანა პრეტორიიდან იესო ქრისტეს გამოყვანა და როდესაც წარადგინა იუდეველების წინაშე, უთხრა მათ: „აჰა, მეუფე თქუენი!“ (ინ. 19.14). მთავარებისკოპოსი ზოსიმე, წმინდა მამათა სწავლების მიხედვით, ამბობს: „პილატეს სურდა, თუნდაც დაცინვით, სამაგიერო გადაეხადა იუდეველებისათვის, რომლებიც ასე უტიფრად ითხოვდნენ უდანაშაულოს დასჯას და დაშინების გზით ცდილობდნენ პონტოელი მოსამართლის დამორჩილებას“¹³⁵. ამ სიტყვების გამგონე იუდეველები უმეტესად აყვირდნენ: „აღიღე, აღიღე და ჯუარს-აცუ ეგე!“ (ინ. 19.15). თეოფილაქტე ბულგარელი ამბობს: „მათ უნდათ, რომ ქრისტე ჯვარს აცვან, რათა მან ხალხისაგან მიიღოს

131 მათეს სახარების განმარტება 2000:378.

132 მათეშვილი ლევან 2013:42.

133 Иисус Христос в документах истории. СПб., 1988. გვ. 28. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

134 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:3.

135 მათეს სახარების განმარტება 2000:378.

ცუდი დიდება, რადგან იმ დროს ადამიანის ჯვარცმა ითვლებოდა ყველაზე სამარცხვინო და დაწყევლილ სიკვდილად. მეორე რჯულში წერია: „დაწყეულ არს უფლისა მიერ ყოველი, რომელი დამოეკიდოს ძელსა“ (II რჯლ. 21.23)¹³⁶. ხოლო პილატემ მიუგო: „მეუფე თქუენი მე ჯუარს-ვაცუა-ა?“ (ინ. 19.15); მათ უპასუხეს: „არა გვვის ჩუენ მეუფე, გარნა კეისარი“ (ინ. 19.15). იუდეველებმა ამჯერად აშკარად უღალატეს თავიანთ ღირსებას, ოღონდ კი მიეღწიათ თავიანთი მიზნისათვის¹³⁷. მღვდელი გრიგოლ დიაჩენკო ამბობს: „საბედისწერო სიტყვებია იუდეველებისათვის! ეს ხალხი აქამდე ამაყობდა იმით, რომ არასდროს არავის მონა არ იყო და თავის ერთადერთ მეუფედ ღმერთს აღიარებდა, მოელოდა მესიის მოსვლას, რომელიც უნდა გამეფებულიყო იაკობის სახლში. ახლა კი მხოლოდ იმისთვის, რომ ჯვარს ეცვას უფალი იესო, ამ ხალხმა ყოველივე უარყო და განაცხადა, რომ არა ჰყავს, არ სურს ჰყავდეს და არც ეყოლება სხვა მეფე, გარდა უცხოთომელი კეისრისა“¹³⁸.

მაშინ კი საბოლოოდ გადაწყვიტა პილატემ იესო ქრისტეს სიკვდილით დასჯა, რადგან ხედავდა, რომ ეს იყო შეუქცევადი პროცესი გამძვინვარებული, გაბოროტებული, შურიტ აღვსილი იუდეველების მხრიდან. საჭირო იყო გამოკვლევა იმისა, მართლა შეეძლო უფალს მიესაკუთრებინა სამეფო ძალაუფლება თუ არა. მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე, წმინდა მამათა გამონათქვამებზე დაყრდნობით, ამბობს: „პილატემ მაცხოვარი გასცა შიშის გამო, რაც ღირსეულ ადამიანებს არ ახასიათებთ. ებრაელებსა და რომაელებს ჰქონდათ კანონად, რომ სიკვდილმისჯილ დამნაშავეს სასიკვდილო განაჩენის გამოტანისთანავე კი არ კლავდნენ, არამედ რამოდენიმე დღის შემდეგ; ამ დღეს, საჯაროდ ხმამაღლა აცხადებდნენ ვინაობასა და დანაშაულს სიკვდილმისჯილისას და იწვევდნენ ყველას, ვისაც კი სურვილი ჰქონდა მისი დაცვისა. მაგრამ მაცხოვრისათვის არც ეს გაიმეტეს - იგი მაშინვე გადასცეს მხედრებს ჯვარცმისათვის“¹³⁹. გრიგოლ დიაჩენკო ამბობს: „პილატემ დაინახა, რომ აზრი არა აქვს ამ გაბოროტებულ და გამძვინვარებულ ადამიანებთან ლაპარაკს და, როგორც წარმართს, არ შეეძლო თავისი მდგომარეობის უპირატესობანი მსხვერპლად შეეწირა სიმართლისათვის, ამიტომ ჯვარზე საცემლად გადასცა იესო იუდეველებს“¹⁴⁰. მან მიიღო გადაწყვეტილება,

136 ნეტარი თეოფილაქტე 2010:366.

137 მათეს სახარების განმარტება 2000:378.

138 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:3.

139 მათეს სახარების განმარტება 2000:378.

140 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:3.

სასტიკად დაესაჯა უდანაშაულო ადამიანი და ამ ნაბიჯით უხეშად დაარღვია რომაული კანონები. მისი უბედურება იმაში იყო, რომ მან სამარცხვინო სიკვდილი მიუსაჯა პატიმარს მაშინ, როდესაც მასში უდანაშაულო პირი კი არა, მართალი დაინახა (მთ. 27.24).

როდესაც პილატემ მაცხოვარი ჯვარზე საცმელად გადასცა (ინ. 19.16), პონტოელმა პილატემ წყალი მოითხოვა, ხელი დაიბანა (მთ. 27.24.25) და ამით ძველ ებრაულ ისტორიაში არსებული ცნობილი წესი შეასრულა: როდესაც ველად მოკლულ გვამს პოულობდნენ, მწიგნობრები და ხუცეები გამოდიოდნენ და ამ ადგილის გარშემო მდებარე ქალაქებამდე მანძილს ზომავდნენ. უახლოესი ქალაქის ხუცეები ხბოს იყვანდნენ, ველად მიჰყავდათ და იქ კლავდნენ. მღვდლების თანდასწრებით ისინი ხბოს თავზე ხელს იბანდნენ და ნაპოვნი გვამის მიმართ თავის უდანაშაულობას აცხადებდნენ (რჯლ. 21.1-6). პილატეს სიტყვების პასუხად, რომ მას ამ მართალის სისხლში ბრალი არ მიუძღვის (მთ. 27.24), ხალხმა მთელი პასუხისმგებლობა თავის თავზე აიღო: „სისხლი მაგისი ჩვენ ზედა და შეილთა ჩვენთა ზედა“ (მთ. 27.25). იუდეველთა წარმოდგენით, სამართლის დარღვევა და უდანაშაულოს გასამართლება ღვთის უკიდურესი შეურაცხყოფაა, რაც საერთო უბედურებით გამოისყიდებოდა. დანიელ წინასწარმეტყველის თანახმად, როდესაც მესიას მოკლავდნენ, ეს საშინელ და გამოუსწორებელ უბედურებას გამოიწვევდა (დან. 9.25). წინასწარმეტყველება 70 წელს ახდა, როდესაც ტიტეს რომაულმა ლეგიონმა იერუსალიმი საფუძვლამდე დაანგრი¹⁴¹. ამბერკი ტაუშევი წერს: „ჯარს აღარავინ დარჩა მოსაკლავი და გასაძარცვი. სისასტიკე გასაგალს ველარ პოულობდა, რადგან უკვე ყველაფერი უმოწყალოდ განადგურდა. მაშინ, ტიტემ ქალაქისა და ტაძრის მიწასთან გასწორება ბრძანა... მეომრებმა ქალაქის კედლები იმდენად ჩამოშალეს, რომ მნახველი ვერც დაიჯერებდა, რომ ეს ადგილები ოდესმე დასახლებული იყო“¹⁴².

141 მათეშვილილევან 2013:44.

142 Аверкий Таушев 2001:303.

ბანაჩენის აღსრულება - ჯვარცმა

იესო ქრისტეს სასამართლო მაშინ დასრულდა, როდესაც პილატემ მას სასიკვდილო განაჩენი გამოაუტანა და იუდეველებს ჯვარზე საცმელად გადასცა. შემდგომ განვითარებულ მოვლენებს იურიდიულ ენაზე „განაჩენის აღსრულება“ ეწოდება.

გრიგოლ დიაჩენკო ამბობს: „მაცხოვრის გოლგოთას გზა პრეტორიაში დაიწყო. დატანჯული იესო ქრისტე სასახლის კიბეზე ჩაიყვანეს. ეს კიბეები ქრისტიანებისთვის სიწმინდედ იქცა. ამ კიბის ნაწილი (28 საფეხური - La santa Scala) მოგვიანებით რომში გადაიტანეს და წმ. მოწამე არქიდიაკონ ლავრენტის (10/23 აგვისტო) ეკლესიაში დააბრძანეს. კიბე, რომელზეც ქრისტეს სისხლი წვეთავდა, ზემოდან ხის საფეხურებით არის დაფარული, მაგრამ იმ ადგილებში, სადაც სისხლი შენარჩუნდა, შუშით დაფარული მრგვალი სველებია გაკეთებული“¹⁴³. მორწმუნეებისათვის ის განსაკუთრებული სიწმინდეა წარმოადგენს.

მახარებლები სასახლიდან სასჯელის ადგილამდე გზას მოკლედ აღწერენ. იოანე ღვთისმეტყველი მოწმობს, რომ ჯვარი მაცხოვარს მიჰქონდა: „და ეკიდა თუთ ჯუარი თუსი, და განვიდა ადგილსა მას თხემისა, რომელსა ჰრქვან ებრაელებრ გოლგოთა“ (ინ. 19.17). გრიგოლ დიაჩენკოს განმარტებით, „იმ დროის ჩვეულებისამებრ, სასიკვდილოდ განსჯილს თავადვე მიჰქონდა ხოლმე ჯვარი, და იესო ქრისტესაც ჯვარი თავად მიჰქონდა, მაგრამ რაკი მალე (აღმართზე ასვლისას; ი.ჭ.) გაუჭირდა მისი ზიდვა (ჯვარი, დაახლოებით ას კილოგრამს იწონიდა), სინოპტიკოსი მახარებლების გადმოცემით, ვინმე სვიმონ კვირინელმა იტვირთა იგი და გოლგოთამდე მიიტანა“¹⁴⁴. ოთხივე მახარებლის თხრობა ერთმანეთს სავსებით ემთხვევა. მოციქული იოანე ღვთისმეტყველი წმინდა მოვლენების აღწერისას სინოპტიკოსების შევსებას ცდილობს და არ იმეორებს ცნობილ მოვლენებს, თუ ეს თხრობის მთლიანობას არ არღვევს. ნეტ. ავგუსტინეს აზრით, იესოს გოლგოთამდე თავად მიჰქონდა ჯვარი; სვიმონს კი, როგორც სინოპტიკოსი მახარებლები ამბობენ, გზაში აჰკიდეს ჯვარი, გოლგოთაზე ასვლისას. გადმოცემით, სვიმონ კვირინელი იყო ქრისტეს მიმდევარი. თეოფილაქტე ბულგარელის განმარტებით, სვიმონი ნიშნავს მორჩილებას¹⁴⁵. ღვთის განგებით, რომელიც მაცხოვრის საქმის

143 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:4.

144 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:4.

145 ნეტარი თეოფილაქტე 2008:330.

ყველა გარემოებაში გამოვლინდა, მის ჯვარს შემთხვევითი ადამიანი ვერ იტვირთავდა. ამგვარად, გზის პირველი ნახევარი იოანე ღვთისმეტყველმა აღწერა, მეორე კი მათემ, მარკოზმა და ლუკა მახარებლებმა¹⁴⁶.

მაცხოვრის ჯვრის მტვირთველობის სიმბოლური მნიშვნელობა ადამიანებს ერთმანეთის სულიერი თანადგომისკენ მოგვიწოდებს. ამას ადასტურებს თავად მაცხოვრისა და მოციქული პავლეს სიტყვები - „და რომელმან არა აღიღოს ჯუარი თვისი და შემომიდგეს მე, ვერ კელ-ეწიფების მოწაფე-ყოფად ჩემდა“ (ლკ. 14.27); „ურთიერთას სიმძიმე იტვირთეთ და ესრეთ აღასრულოთ შჯული იგი ქრისტესი“ (გალ. 6.2). მაცხოვარი ამბობდა - „უკუეთუ გინდეს შემოდგომად ჩემდა, უარყავ თავი თვისი, აღიღენ ჯუარი თვისი და შემომიდგე მე“ (მთ. 16.24). ქრისტიანული სწავლებით, სულის ცხოვრებისთვის აუცილებელია საკუთარი თავის უარყოფა და ჯვრის ტვირთვა.

„ქრისტიანული ტრადიცია მიგვითითებს ადგილს, სადაც ღვთის დეიამ გოლგოთაზე მიმავალი ძე დაინახა. ეს შეხვედრა იმ ადგილას მოხდა, სადაც მას თავად მიჰქონდა ჯვარი. მთისკენ მიმავალი მაცხოვარი ქუჩის კუთხეში დასუსტდა და ჯვრის სიმძიმის ქვეშ დაეცა. ტურინის სუდარაზე სისხლის კვალის კვლევა გვიჩვენებს, რომ იესო გზაში რამოდენიმეჯერ დაეცა. სინედრიონის წევრებმა და მაცხოვრის ჯვარცმის მომხრე იუდეველებმა ღვთისმშობელი მარიამი და იესო ქრისტეს მიმდევრები პრეტორიუმის ეზოში არ შეუშვეს, ისინი იღებდნენ მხოლოდ მაცხოვრის ჯვარცმის მომხრეებსა და სასყიდლით მოსყიდულებს, რათა პონტოელი პილატესათვის ეჩვენებინათ, რომ მთელ ერს სურდა მაცხოვრის ჯვარცმა. ამიტომ ღვთისმშობელი განერიდა მათ და იესო ქრისტეს ამ ადგილიდან მოშორებით დახვდა.

გადმოცემა ამბობს, რომ „ყოვლადწმიდა ქალწულმა გოლგოთაზე ასვლის დასაწყისში პილატეს შვილის შეწყალების თხოვნით მიმართა, მაგრამ უარი მიიღო და უახლოესი გზით მსვლელობისკენ გაეშურა. ვიწრო ქუჩაზე გავლისას, პილატეს სასახლის უკან შეხვდა მაცხოვარს და თავისი შვილისა და, ამავე დროს, ღმერთკაცის ვნება იხილა. იმ ადგილთან გზა მარჯვნივ უხვევს, სადაც აღმართი კიდე უფრო დიდია. აქ მაცხოვარი კვლავ დასუსტდა, მაგრამ გზად შემხვედრი სვიმონ კვირინელი მისი ჯვრის ტვირთის გაზიარების ღირსი გახდა, რომელიც მას კაცობრიობამ აჰკიდა“¹⁴⁷.

146 Августин блаж. О согласовании евангелистов. — Творения. СПб. 1998, томи 2, гл. 261-262. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

147 Сказания о земной жизни Пресвятой Богородицы с изложением пророчеств и прообразований, относящихся к Ней, учения Церкви о Ней, чудес и чудотворных икон Ея, на основании Священного Писания, свидетельств святых отцов и церковных преданий. М. 1904. гл. 159-160. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

გრიგოლ დიაჩენკოს მოსაზრებით, სასჯელის ადგილი ქალაქთან ახლოს იყო (ინ. 19.20), კარიბჭის მიღმა (ებრ. 13.12), იერუსალიმის ჩრდილო-დასავლეთ კედელთან¹⁴⁸. საჭირო იყო მცირე გორაზე ასვლა. თეოფილაქტე ბულგარელი ამბობს, რომ გორაკის ბერძნული სახელწოდება - გოლგოთა - მომდინარეობს ებრაულიდან - გოლგოლეთ, რაც ნიშნავს თავის ქალას, რადგან მისი მომრგვალებული ადგილი თავის ზედა ნაწილს გვაგონებდა, ამასთან, გადმოცემით ეს სწორედ ის ადგილია, სადაც ადამის თავის ქალა არის დამარსული¹⁴⁹.

გოლგოთაზე ასულ მაცხოვარს ჯვარიც უნდა ეტვირთა. გრიგოლ დიაჩენკო ამბობს: „რომაელებმა ბრალდებულის ჯვარზე გაკერის პრაქტიკა აღმოსავლეთიდან გადმოიღეს. ის არის ყველაზე საშინელი და დამამცირებელი სახეობა სიკვდილით დასჯისა. რომაელთა მიერ იგი დამკვიდრებულ იქნა ყველგან, სადაც კი ისინი გაბატონდნენ, და მოქმედებდა მანამ, სანამ კონსტანტინე დიდმა არ გააუქმა. ამ სასჯელს მხოლოდ მონებისა და უცხოტომელების მიმართ იყენებდნენ“¹⁵⁰. ჯვარცმული ადამიანი ლურსმნებით განგმირულ მაჯებსა და ტერფებში მრავალი საათის მანძილზე მზარდ ტკივილს ითმენდა. ზოგიერთი მათგანი ჯვარზე რამოდენიმე დღის განმავლობაში იტანჯებოდა.

ჯვარცმულის ტანჯვას გაშოლტვის შედეგად მიღებული ჭრილობებიც ამძიმებდა. ჯვარცმული ადამიანი წყურვილითაც იტანჯებოდა. მას, წესისამებრ, ღვინისა და ნალველის ნაზავს ასმევდნენ. მაცხოვარს სურდა, თავისი მოღვაწეობა სრულად აღესრულებინა და ვნების თასი ბოლომდე დაეღია, ამიტომ სასმისზე უარი თქვა (მრკ. 15.23). სიკვდილის წინა საათებში, როდესაც ის უმძიმეს ტანჯვას განიცდიდა, საკუთარ თავზე არ ფიქრობდა, საყვარელი მოწაფე თავის დედას შვილად გადასცა: „დედაკაცო, აჰა, ძე შენი! და მერმე მოწაფესა მას ჰრქუა: აჰა, დედა შენი!“ (ინ. 19.26), გონიერ ავაზაკს, რომელმაც რწმენის საქმე აღასრულა და ჯვარცმული უფალი იწამა, სამოთხეს დაჰპირდა: „დღეს ჩემ თანა იყო სამოთხესა“ (ლკ. 23.43). იესო ქრისტემ თავის ჯვარცმელებსა და შეურაცხყოფელებსაც შეუნდო - მათ მიმართ სიყვარული გამოავლინა და ლოცულობდა: „მამაო, მიუტევე ამათ, რამეთუ არა იციან, რასა იქმან“ (ლკ. 23.34). „მახარებლები მაცხოვრის ჯვრის ფორმაზე არაფერს გვეუბნებიან. რომაელები რამოდენიმე

148 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:4.

149 ნეტარი თეოფილაქტე 2010:367.

150 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:3.

ფორმის ჯვარს იყენებდნენ: ბერძნული ასო „ტაუს“ ფორმის (T), ლათინური „იქსის“ (X) (ანდრიას ჯვარი) და ოთხწვერა ჯვარს. ჯვარი, რომელზეც მაცხოვარი აღესრულა, საეკლესიო გადმოცემის თანახმად, ოთხწვერი იყო¹⁵¹.

ჯვრის ამ ფორმის ისტორიულობა წმინდა მოციქულთა სწორი ელენეს მიერ 326 წელს გოლგოთის ჯვრის აღმოჩენითა და ცაში ჯვრის გამოჩენით დასტურდება 312 წელს წმინდა კონსტანტინე დიდის მაქსენტისთან ბრძოლის წინ და 351 წელს იერუსალიმის ცაზე¹⁵². წმინდა კირილე იერუსალიმელმა მეფე კონსტანციუსისადმი მიწერილ წერილში ხილვა აღწერა: სულთმოფენობის წმინდა დღეებში, 7 მაისს, სამ საათზე ცაში დიდი ჯვარი გამოჩნდა, გოლგოთის მთიდან ელეონის მთამდე სინათლის სახით. ჯვარი არა ერთსა და ორ ადამიანს უნახავს, არამედ ქალაქის მთელმა მოსახლეობამ ნახა. ეს ხილვა მცირე ხანს კი არ გაგრძელებულა, როგორც ზოგი ფიქრობდა, არამედ რამოდენიმე საათის მანძილზე ჩანდა ისე, რომ თავისი ელვისებური ბრწყინვალეობით მზის სხივებს აჭარბებდა. წმინდა კირილე ჯვრის ფორმას არ აღწერს, მაგრამ მისი მსგავსება იმ ფორმის ჯვართან, რომელიც VI საუკუნიდან გავრცელდა ეკლესიაში, ცხადია¹⁵³.

ეკლესიის გადმოცემის თანახმად, მაცხოვრის ჯვარი სამნაწილიანი იყო. ის ხის სამი ჯიშისგან შედგებოდა: კვიპაროსის, პეგასა (ფიჭვი ან ნაძვი) და კედარისაგან¹⁵⁴. ჯვრის აღწერა მოცემულია ესაია წინასწარმეტყველის წიგნში: „და დიდებამ იგი ლიბანისაა შენ ზედა მოიწიოს საროფთა და ფიჭვთა და ნაძვთა ერთბამად, იდიდოს ადგილი წმიდაა ჩემი, და ადგილი ფერვთა ჩემთა ვადიდო“ (ეს. 60.13). „მახარებლები დაწვრილებით არ გვეუბნებიან, როგორ აცვეს ჯვარს ქრისტე, მხოლოდ იმას ამბობენ, რომ ის ჯვარს ეცვა. აქედან შეიძლება დავასკვნათ, რომ ის ჩვეულებრივად ეცვა ჯვარს, როგორც სრულდებოდა ხოლმე ეს უსაშინლესი სასჯელი. ჯვარი არც ისეთი მაღალი იყო, როგორც ფერწერულ ტილოებში გამოსახავენ - ის მიწიდან 3,20 მეტრის ან იშვიათად 3,5 მეტრის სიმაღლეზე აღიმართებოდა. ჯვარცმულის ფეხები მიწიდან 1,15 მეტრის სიმაღლეზე მაღლა არ იყო. უცნობია, როგორ მიაშვალეს მაცხოვრის ხელ-ფეხი ჯვარზე - აღმართვამდე თუ მის შემდეგ. ჯვარცმისას ეს ორივენაირად ხდებოდა ხოლმე.

151 Голубцов А. А. Из чтений по церковной археологии и литургике. СПб., 1995, с. 221. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

152 მათეშვილი ლევან 2013:33.

153 Кирилл Иерусалимский, святитель. Творения. М., 1855. გვ. 395-396. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

154 ბუაძე თეიმურაზ 2014:5.

პირველ შემთხვევაში ჯვარი მიწაზე იდებოდა, მასზე ადამიანს აწვენდნენ (შესაძლოა, აბამდნენ კიდეც), შემდეგ კი ხელ-ფეხით აჭედებდნენ და თოკებს ხსნიდნენ. ეს მეთოდი განსაკუთრებით აუტანელი იყო ჯვარცმულისთვის, რადგან ჯვრის აწვეისა და მიწაში ჩასობისას ადამიანი საშინელ ტანჯვას განიცდიდა... მეორე შემთხვევაში ადამიანს აღმართულ ჯვარზე აბამდნენ, შემდეგ კი ლურსმნებით აჭედებდნენ“¹⁵⁵.

თეოლოგი თეიმურაზ ბუაძის ინფორმაციით, ჯვარცმის წინ მსჯავრდებულს აშიშვლებდნენ¹⁵⁶, სამოსი კი ჯალათებს რჩებოდათ. ასე მოხდა მაცხოვრის ჯვარცმის დროსაც, როდესაც ოთხმა მეომარმა მისი სამოსი ოთხ ნაწილად გაიყო. წმინდა ნიკოლოზ სერბი ამბობს, რომ ქრისტეს კვართი, რომელზეც მეომრებმა წილი ჰყარეს, გადმოცემით, მარიამ ღვთისმშობლის მიერ იყო ნაქსოვი¹⁵⁷. ის მთლიანად ერთ-ერთ მათგანს ერგო (ინ.19.21). ამით აღსრულდა ძველი აღთქმის კიდევ ერთი წინასწარმეტყველება: „რამეთუ გარემოდადგეს მე ძაღლები მრავალ და კრებულმან უკეთურმან გარე-მომიცვა მე; განჯურიტნეს ველნი ჩემნი და ფერჯნი ჩემნი. და აღრაცხეს ყოველი ძუალები ჩემი; მათ მიხილეს მე და განმიცადეს მე, განიყვეს სამოსელი ჩემი მათ შორის და კუართსა ჩემსა ზედა განიგდეს წილი.“ (ფს. 21.17-19). ჯვარცმული ტანჯვითა და ნელი სიკვდილით კვდებოდა. თეიმურაზ ბუაძე წერს, რომ ზოგჯერ ეს ტანჯვა რამდენიმე საათს ან რამდენიმე დღესაც კი გრძელდებოდა¹⁵⁸. იესო ქრისტეს ტანჯვა ჩვენი დროით დილის ცხრა საათიდან დღის სამ საათამდე გაგრძელდა. მაცხოვრის სიკვდილის წინ მიწაზე ჩამოხვეწდა. „ხოლო მეექვსე ჟამითგან დაბნელდა ყოველი ქუეყანაჲ, ვიდრე მეცხრედ ჟამადმდე“ (მთ. 27.45). ეს არ იქნებოდა მზის დაბნელება, რადგან სამ საათს გაგრძელდა. ეს სასწაულებრივი მოვლენა იყო - ღვთის ნიშანი, რომელსაც გარკვეული სულიერ-სიმბოლური მნიშვნელობა ჰქონდა: დაბნელებული დედამიწა დიდ და საშინელ მოვლენას გამოხატავდა: ჯვარზე იესო ეწამებოდა.¹⁵⁹ და მეცხრესა ოდენ ჟამსა ვმა-ყო იესუ ვმითა დიდითა და თქუა: „ელი, ელი! ლამა საბაქთანინ?“ ესე არს: ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო, რამსათჳს დამიტევე მე?“ (მთ. 27.46). და აგრეთვე თქვა: „მამაო,ველთა

155 Фивейский М., свящ. Евангелие от Матфея. Толковая Библия, или Комментарий на все книги Св. Писания Ветхого и Нового Завета. Том 8. СПб., 1911. გვ. 456. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

156 ბუაძე თეიმურაზ 2014:3.

157 წმინდა მღვდელმთავარი ნიკოლოზ სერბი (ველიმიროვიჩი). „მისიონერული წერილები“, თბილისი, 2005 წ. (წერილი 57-ე).

158 ბუაძე თეიმურაზ, სტატია 2014:3.

159 მათეშვილი ლევან 2013:55.

შენთა შევპყვდრებ სულსა ჩემსა“ (ლკ. 23.46). ძველი ებრაული ფსალმუნის სიტყვა „აზაბთანი“ (ზმნა „აზავ“ - მიტოვება) იესომ იგივე მნიშვნელობის არამეული სიტყვით - „საბაქთანნი“ - შეცვალა. მაცხოვრის დროს ებრაელები არამეულად ლაპარაკობდნენ. ფსალმუნის სიტყვებს წმ. ათანასე დიდი წინასწარმეტყველურად განმარტავს: „მაცხოვარი ამას კაცობრიობის სახელით ამბობს: მამას სთხოვს, რომ მოგვხედოს და წყევლას ბოლო მოეღოს; მან ჩვენი გასაჭირი თავის თავზე აიღო; ჩვენ ადამის დანაშაულისთვის ღმერთს განვშორდით, ახლა კი ღმერთმა მიგვიღო და გვაცხოვნა“¹⁶⁰.

აღსანიშნავია, რომ ეს სიტყვები იესომ „ღალადით“ წარმოთქვა. მამასთან ლოცვითი ურთიერთობა ამას არ მოითხოვდა („მამაო, გმადლობ შენ, რამეთუ ისმინე ჩემი. და მე ვიცი, რამეთუ მარადის ისმენ ჩემსა, არამედ ერისა ამისთვის, რომელი გარემომადგს მე, ვთქუ, რაათა პრწმენეს, რამეთუ შენ მომავლინე მე“ (ინ. 11.41-42)). სიტყვები - „ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო, რამსათვის დამიტევე მე?“ (მთ. 27.46) - გოლგოთაზე მყოფი ხალხისთვის წარმოითქვა. ამით იესოს სურდა მათთვის საბოლოოდ შეესხნებინა თავისი მაცხოვრებელი საქმე, რისთვისაც იგი მამამ გამოგზავნა. მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე, წმინდა მამათა გამონათქვამებზე დაყრდნობით, ამბობს: „რისთვის იქნა უფალი „მიტოვებული“? იმიტომ, რომ ღმერთს არ მივეტოვებინეთ ჩვენ. უფალი დატოვებულ იქნა ჩვენ გამოსახსნელად ცოდვებისა და საუკუნო სიკვდილისაგან; მიტოვებულ იქნა, რათა ეჩვენებინა უდიდესი სიყვარული კაცთა მოდგმისათვის; მიტოვებულ იქნა ღვთის მოწყალების დასამტკიცებლად, ჩვენი გულების მისკენ მისაზიდად, რათა ყოველი ტანჯულისათვის ქცეულიყო მაგალითად“¹⁶¹.

მაცხოვარს ძმრით გაჯერებული სასმელი ორჯერ მიაწოდეს, პირველი მიწოდება, როგორც უკვე ითქვა, მოხდა იესო ქრისტეს სურვილის გარეშე, ანუ მაცხოვარს თავად არ მოუთხოვია სასმელი. მათე მახარებელი ამბობს: „და მისცეს მას ძმარი ნავლითა აღზავებული. და გემოი რამ იხილა, არა უნდა სუმი“ (მთ. 27.34), ანუ მათე მახარებელი ამ სასმელს ნავლით შეზავებულ ძმრად მოიხსენიებს, ხოლო მარკოზ მახარებელი შემურვილ ღვინოს ასხენებს: „და მისცემდეს მას სუმად შემურვილსა ღვინოსა, ხოლო მან არა მიიღო“ (მრკ. 15.23). სასმელის მიღებასთან დაკავშირებით სხვადასხვა მოსაზრება არსებობს. მღვდელი გრიგოლ დიაჩნეკო ამბობს:

160 Афанасий Великий, свят. Творения, М., 1994. გვ.93. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

161 მათეს სახარების განმარტება 2000:395.

„მაცხოვრის ტანჯვა იმდენად დიდი იყო, რომ სასჯელის აღმსრულებელი ჯალათებიც კი, ჩვეულებრივ - გულსასტიკი ადამიანები, გულგრილად ვერ უყურებდნენ ჯვარცმულის წვალებას და განუზადებდნენ მას ისეთ სასმელს, რაც მცირეოდენად მაინც შეუმსუბუქებდა აუტანელ წყურვილს, ანდა სხვადასხვა ნივთიერებათა მინარევებით, რომლებიც გონებას ბანგავენ, ცდილობდნენ ცოტაოდენად გაენელებინათ ჯვარცმულის ტანჯვა“¹⁶². შესაძლებელია, მათე და მარკოზ მახარებლები სწორედ ასეთი სასმელის მიწოდებაზე საუბრობენ, თუმცა, მთავარეპისკოპოსი ზოსიმე, წმინდა მამათა გამონათქვამებზე დაყრდნობით, ამბობს, რომ მკვლე ღვინოს ანუ მურნარევ ღვინოს მხედრები იყენებდნენ დიდი სიცხის დროს, წყურვილის დასაცხრომად¹⁶³. ორივე შემთხვევაში, უფალმა უარი თქვა ასეთი სასმელის მიღებაზე. დავიმოწმებთ ისევ თეიმურაზ ბუაძეს: „უფალმა არ მიიღო სასმელი, რათა ბოლომდე, სრულად განეცადა ვნება ადამიანების გამოსახსნელად. ეს აქტი განსაკუთრებული ძალით გამოხატავს ჭეშმარიტი სიყვარულის ბუნებას. სიყვარული არად აგდებს ტკივილს, მსხვერპლს, რომელსაც იგი თავისი საკმის აღსასრულებლად გაიღებს“¹⁶⁴. ძმრის მეორედ მიწოდებას აღწერს იოანე მახარებელი. მაცხოვარი უკვე თავად ითხოვს სასმელს, რომ აღსრულდეს წინასწარმეტყველება: *რამათა აღესრულოს წერილი იგი, თქუა: „მწყურის!“ დგა მუნ ჭურჭელი ძმრითა სავსე. და მათ ღრუბელი აღავსეს ძმრითა მით უსუჰსა თანა და დაადგეს ღერწამი და მიუპყრეს პირსა მისსა. და ოდეს მიიღო ძმარი იგი იესუ, თქუა: „ესეცა წერილი აღსრულებულ არს“. და მიიდრიკა თავი და განუტევა სული (ინ. 19.28-30). თეოფილაქტე ბულგარელი ამბობს: „წამებაში მყოფ იესო ქრისტეს ტანჯავდა წყურვილი, რომელიც, სისხლის დაკარგვის გამო ყოველ წუთს უფრო და უფრო მწველი და აუტანელი ხდებოდა. როდესაც მის სხეულს სრულიად გამოეცალა ძალა, თქვა: „მწყურის!“ (ინ. 19.28). მას სწყუროდა არა იმდენად წყალი გაგრილებისათვის, რამდენადაც თავისი ზეციური მამის ნების აღსრულება; მას სურდა დავითის კიდევ ერთი წინასწარმეტყველების აღსრულება: „წყურილსა ჩემსა მასუეს მე ძმარი“ (ფს. 68.22). უსუპნარევ ძმარს ასმევდნენ ბოროტმოქმედებს (ძლიერი წყურვილის დასაცხრომად; ი.ჭ.) და იესოსაც, ასვეს რა იგი, მოექცნენ როგორც ბოროტმოქმედს“¹⁶⁵. ეს სასმელი, მთავარეპისკოპოს ზოსიმეს თქმით: „მხოლოდ მოგვიანებით, ცოტათი*

162 დიაჩენკო გრიგოლ 2001:5.

163 მათეს სახარების განმარტება 2000:396.

164 ბუაძე თეიმურაზ 2014:3.

165 ნეტარი თეოფილაქტე 2010:371-372.

ადრე სიკვდილამდე, საშინელი წყურვილით ანთებულმა მოსვა რამოდენიმე წვეთი (დასველებული ღრუბლით მეტის დალევა შეუძლებელიცაა; ი.ჭ.)¹⁶⁶. უფალმა შესვა ჯარისკაცის მიერ მიწოდებული უსუბნარევი ძმარი, რათა აღსრულებულიყო წინასწარმეტყველება და არა იმიტომ, რომ წყურვილი დაეცხრო. ამით წარმოჩინდა ის თუ, როგორ მოექცნენ მას, მაშინ, როდესაც წყლის მაგივრად ასვეს ძმარი, როცა ძლიერი წყურვილი სტანჯადა, რომლითაც აღსრულდა წინასწარმეტყველება „წყურილსა ჩემსა მასუს მე ძმარი“ (ფს. 68.22).

იოანე ღვთისმეტყველის მიხედვით, ბოლო სიტყვა, რომელიც იესო ქრისტემ ჯვარზე წარმოთქვა, იყო – „აღსრულდა“ (ინ. 19.30): „ამ სიტყვით უფალმა ჯოჯოხეთზე, სიკვდილზე, ბოროტებაზე გამარჯვება აღნიშნა. ჯვარი სწორედ ამ გამარჯვების, ღვთაებრივი სიყვარულის, ძლევამოსილების სიმბოლოა“¹⁶⁷. ბოლო მოქმედება, რომელიც იესომ აღასრულა სხეულებრივად, იოანე ღვთისმეტყველის მიხედვით იყო „თავის მიდრეკა“ (ინ. 19.30). ნეტარი თეოფილაქტე ამბობს: „უფალი ქრისტე ყველაფერს აკეთებს შფოთის გარეშე და ძალაუფლებით. ეს ჩანს შემდეგი მოვლენიდან: როცა ყველაფერი აღსრულდა, იესომ მიიდრიკა თავი და სული განუტევა (ინ. 19.30). ჩვენ, ცოდვილებს, პირიქით გვემართება - ჯერ სუნთქვა შეგვიჩერდება გარდაცვალების წინ, ხოლო შემდეგ - თავი ჩამოგვივარდება. უფალმა კი ჯერ თავი მიიდრიკა, ხოლო შემდეგ - სული განუტევა. ამ ყველაფერს თუ კარგად დაგუკვირდებით, ცხადად დავინახავთ, რომ ქრისტე არის სიკვდილის უფალი და ყველაფერს აკეთებს თავისი უდიდესი ძალაუფლებით და ნებაყოფლობით“¹⁶⁸. უფლის მიერ ჯერ თავის მიდრეკა და შემდეგ სულის განტევა ნიშნავს იმას, რომ უფალმა თავისი ნებით მისცა საკუთარი თავი სიკვდილს, რათა ამით სიცოცხლე მიენიჭებინა კაცობრიობისათვის.

იესო ქრისტე ჯვარზე ჩვეულებრივზე ადრე აღესრულა. პილატეს გაუკვრიდა, როდესაც მასთან მართალი იოსებ არიმათიელი მივიდა, რათა მოძღვრის სხეული დასაკრძალად გამოეთხოვა (მრკ. 15.40). XIX საუკუნეში ბიბლიის რაციონალისტმა კრიტიკოსებმა ამ გარემოების საფუძველზე აბსურდულად ივარაუდეს, რომ ქრისტე ჯვარზე კი არ მოკვდა, არამედ ის იქიდან გონებაწასული გადმოხსნეს. ეს, რა თქმა უნდა, მცდარი აზრია, რადგან ქრისტეს სხეულის დარაჯი მეომრებისთვის ცხადი იყო, რომ ის

166 მათეს სახარების განმარტება 2000:382.

167 ბუაძე თეიმურაზ 2014:3.

168 ნეტარი თეოფილაქტე 2010:372.

მოკვდა. ერთმა მათგანმა, ეჭვების გასაფანტად, იესოს ფერდში შუბი უგმირა. დარტყმის შემდეგ მაცხოვრის ფერდიდან სისხლი და წყალი გარდამოედინა (ინ. 19,34). სისხლის გადმოდენა ადვილი ასახსნელია: შუბმა მარჯვენა მხარეს ნეკნები გახსნა, მკერდი გაიარა და გული განგმირა; წყალს რაც შეეხება, ჩვენი საუკუნის დასაწყისამდე არავითარი დამაჯერებელი ახსნა არ არსებობდა. ტურინის სუდარის კვლევის შემდეგ ანატომები მივიდნენ დასკვნამდე, რომ საუბარია სითხეზე, რომელიც წინაგულში გროვდება¹⁶⁹.

თუ გავიხსენებთ, რომ სახარებისეულ მოვლენებში ღვთის განგება მოქმედებდა ადვილი გასაგები გახდება, თუ რატომ იყო იესო ქრისტე ჯვარზე მხოლოდ სამი საათის განმავლობაში. ახალი დღის - შაბათის - დადგომამდე რამდენიმე საათი რჩებოდა, რადგან შაბათი პარასკევს საღამოდან იწყებოდა. კანონი ამ დღეს შრომას, მათ შორის დაკრძალვასაც, კრძალავდა. იესო ქრისტე შაბათამდე ანუ პარასკევის საღამომდე, მზის ჩასვლამდე რამდენიმე საათით ადრე აღესრულა; ამ დროის განმავლობაში პროკურატორისგან სხეულის გარდამოხსნის ნებართვა უნდა მოეპოვებინათ, იუდეური წესით დაეკრძალათ და სხეული კლდეში გამოკვეთილ საფლავში დაესვენებინათ¹⁷⁰.

უნდა აღსრულებულიყო იესო ქრისტეს წინასწარმეტყველება საკუთარი თავის შესახებ, ის, რომ მას მღვდელმთავრები უარყოფენ, მოკლავენ და იგი მესამე დღეს აღდგება. ასეც მოხდა. ჯვარზე სიკვდილიდან მესამე დღეს მაცხოვარი აღდგა - შვიდეულის პირველ დღეს (ებრაელების კვირა შაბათით მთავრდებოდა), ანუ მერვე დღეს. ქრისტიანულ ღვთისმეტყველებაში რიცხვი „შვიდი“ სიმბოლურად განსასვენებელს უკავშირდება (ეს სახე ძველი აღთქმიდან მოდის: შესაქმის ექვსი დღე და ერთი უქმე, ანუ მეშვიდე დღე ძველ აღთქმაში იყო სიმბოლო განსასვენებელისა, ხოლო ქრისტიანულ სამყაროში ეს დღე არის კვირა დღე, როდესაც აღდგა მაცხოვარი ჩვენი იესო ქრისტე და ამიტომ შაბათის ნაცვლად კვირა დღე იწოდება მომავალი საუკუნის სიმბოლოდ და განსასვენებლად). მერვე დღე მომავალი საუკუნის სიმშვიდესთან არის დაკავშირებული, რომელიც ქრისტეს მეორედ მოსვლითა და სამსჯავროს დღეს ადამიანთა საყოველთაო აღდგომით დაიწყება. იესო ქრისტე მესამე დღეს აღდგა და ამით ჩვენი მომავალი აღდგომის სახე დაგვიტოვა.

169 მათეშვილი ლევან 2013:47.

170 მათეშვილი ლევან 2013:47.

მსაჯულების შემდგომი ხვედრი

ანასა და კაიაფას სახელების ბოლო ხსენება წმინდა წერილში, მოციქულთა საქმეშია (საქ. 4,6). სულთმოფენობის შემდეგ, როდესაც მოციქულებზე სული წმინდა გარდამოვიდა, ტაძარში მიმავალ პეტრე და იოანე მოციქულებს გზად კოჭლი ადამიანი შეხვდათ, რომელიც მოციქულმა პეტრემ იესოს სახელით განკურნა (საქ. 4,6). სასწაულმა ხალხი ააღელვა. მოციქულმა პეტრემ და იოანემ იესო ქრისტეს სახელით იქადაგეს და 5000 ადამიანმა იწამა მაცხოვარი (საქ. 4,4). ამის გამო მოციქულები დააკავეს და მეორე დღეს სინედრიონში ანას, კაიაფას და სხვა ხუცესებსა და მთავრებს მიჰგვარეს. მათ პეტრე და იოანე დაკითხეს და განმსჯელებმა ისეთივე სიბრძნე და ურჩობა გამოავლინეს, როგორიც მაცხოვრის გასამართლებისას. მოციქულთა გვერდით კი განკურნებული ადამიანი იდგა და სასწაულს მოწმობდა. სინედრიონის წევრებს ხალხის შეეშინდათ და მოციქულები მუქარით გაუშვეს.

კაიაფა მღვდელმთავარი ჩვ. წ. აღ.-ით 36 წელს სირიაში რომის მოსაყდრემ ლუციუს ვიტელიუსმა გადააყენა¹⁷¹. მოხუცმა ანამ თავისი მიწიერი ცხოვრება სინედრიონის სხვა წევრებზე ადრე დაასრულა და იესოს სამსჯავროს წინაშე წარსდგა, - სამსჯავრო მას მამამ გადასცა. პეროდე ანტიპას ბედი ამქვეყნადვე ცუდად წარიმართა. იმპერატორ ტიბერიუსის სიკვდილის შემდეგ (ჩვ.წ.აღ. 37 წ.) ახალმა კეისარმა გაიუს კალიგულამ პეროდე ანტიპას ნათესავი აგრიპა დანიშნა ფილიპეს ოლქში და მეფის ტიტული მას მიანიჭა. ამან პეროდიადში შური აღძრა. მან ანტიპას ისეთი ნაბიჯისკენ უბიძგა, რომელიც მისთვის დამღუპველი აღმოჩნდა. ტეტრარქი მეუღლესთან ერთად რომში წავიდა გვირგვინის მოთხოვნით. აგრიპამ იმპერიის დედაქალაქში განთავისუფლებული მონა, ფორტუნატეც, გააგზავნა კალიგულასთან წერილით, რომელშიც ამტკიცებდა, რომ პეროდემ სამოცდაათიათასი მეომრისთვის იარაღი მოამზადა და პართელებთან ფარულ კავშირში შევიდა. პეროდემ კეისართან აღიარა, რომ დიდი რაოდენობით იარაღი შეისყიდა. კალიგულამ მას ტეტრარქია და ქონება ჩამოართვა და 39 წელს გალიაში გააგზავნა (ქ. ლეონი). დიონ კასიუსი ამბობს, რომ კალიგულამ გადაყენებული ტეტრარქი სიკვდილით დასაჯა¹⁷².

171 იოსებ ფლავიუსი. მოთხრობანი იუდაებრივისა ძეგლსიტყუაობისანი.. გამოც. 1988 წელი. ტომი III, თავი 18, 4, 3. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა. <http://alinka-stihi.at.ua/>

172 მათეშვილი ლევან 2013:35.

ბონტოელი პილატე ჯერ თავისი სინდისის სამსჯავროზე წარსდგა. იერუსალიმში ცნობილი გახდა მის მიერ ჯვარცმისთვის გადაცემული პატიმრის აღდგომის შესახებ. იოსებ ფლავიუსი წერს: „ამ დროს ცხოვრობდა იესო, ბრძენკაცი, თუ საერთოდ შეიძლება მას ადამიანი ვუწოდოთ. ის საოცარს საქმეებს აღასრულებდა და ხალხს მოძღვრავდა, რომელნიც ჭეშმარიტებას სიხარულით იღებდნენ. მან მრავალი იუდეველი და ელინი მოაქცია. ეს იყო ქრისტე. ერის მთავრების დასმენით, პილატემ იგი ჯვარს აცვა, მაგრამ მისი მოწაფეები ქრისტეს ერთგულნი დარჩნენ. მესამე დღეს ის მათ ცოცხალი გამოეცხადა. ღვთის წინასწარმეტყველებმა ეს და სხვა მრავალი სასწაული იწინასწარმეტყველეს. ახლაც არსებობენ ე. წ. ქრისტიანები, რომელნიც ასე თავის თავს მისი სახელის კვალობაზე უწოდებენ“¹⁷³. იოსებ ფლავიუსის ეს გადმოცემა ძველ ქრისტიან მწერლებს სინამდვილედ მიაჩნდათ: ევსები პამფილი, წმინდა იერონიმე¹⁷⁴ და სხვ. რომის იმპერიის ჩვეულების თანახმად, მმართველებს იმპერატორებისთვის პროვინციის ყველა მნიშვნელოვანი მოვლენა უნდა ეუწყებინათ. არსებობს ქრისტიანი მწერლების მიერ ჩაწერილი ძველი გადმოცემა, კერძოდ, „ბონტოელმა პილატემ იმპერატორ ტიბერიუსს აუწყა, რომ მთელს პალესტინაში ჩვენი მაცხოვრის, იესოს, აღდგომის შესახებ ხმები დადის, რომ მისთვის სხვა სასწაულებიც არის ცნობილი და რომ მკვდრეთით აღმდგარის, როგორც ღმერთის, სწამთ. ამბობენ, რომ ტიბერიუსმა ამის შესახებ სენატს აცნობა, მაგრამ სენატმა ეს ამბავი იმ საბაბით უარყო, რომ ის წინასწარ არ განუხილავს ... მართალია, სენატმა ჩვენი მაცხოვრის შესახებ ცნობა უარყო, ტიბერიუსმა აზრი არ შეიცვალა და ქრისტეს სწავლების წინააღმდეგ არაფერი უმართებულო არ განუზრახავს“¹⁷⁵. იუდეის პროკურატორი იესო ქრისტეს შესახებ იმპერიის დედაქალაქში წერილის მიწერით დაკმაყოფილდა. მან არ იწამა ღმერთი და თავისი ცოლის, კლავდია პროკულას, მსგავსად ქრისტიანი არ გამხდარა. ის ისევ იმ მმართველად დარჩა, რომელიც პალესტინაში არ უყვარდათ და რომლისაც ეშინოდათ. მისი ბოლო სამწუხარო იყო. როდესაც ერთ-ერთმა სამარიტელმა გარიზინის მთასთან შეიარაღებული ბრბო შეყარა და გაიძახოდა, რომ იცის მოსეს ოქროს ჭურჭლის დაფლვის ადგილი, პილატემ ჯარი გაგზავნა, რომელიც ტირაფანას დაბაში სამარიტელებს დაესხა თავს.

173 იოსებ ფლავიუსი 1988: XVIII, 3, 63.

174 Иннокентий (Борисов), архиепископ. Последние дни земной жизни Господа нашего Иисуса Христа. М.С. 1993. гл. 10-12. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

175 ევსები პამფილი. ეკლესიის ისტორია. ტ. II, (2. 1-2). თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

ზოგი ადგილზევე მოკლეს, ზოგი კი სასამართლოს გადაწყვეტილებით სიკვდილით დასაჯეს. ლუციუს ვიტელიუსმა, სირიაში რომის მოსაყდრემ, სამარიტელებისგან საჩივარი მიიღო, იუდეაში მარცელა გაგზავნა და 36 წელს ძალაუფლება გადასცა, პილატეს კი რომში გამგზავრება უბრძანა. ყოფილი მმართველის რომში ჩასვლამდე კეისარი ტიბერიუსი მოკვდა (37 წლის 16 მარტს). ახალმა იმპერატორმა გაიუს კალიგულამ პილატე გალიის ქალაქ ვიენაში გაგზავნა, სადაც მან თავი მოიკლა¹⁷⁶.

წმიდა მარიამ მაგდალინელის ცხოვრებაში ვკითხულობთ განსხვავებულ ვერსიას, კერძოდ: მარიამი წავიდა რომში და უჩივლა კეისარ ტიბერიუსთან პონტოელ პილატესა და მღვდელმთავრებს. კეისარმა, მოისმინა რა ქრისტეს სასწაულების შესახებ და გაიგო, რომ მისი ჯვარცმის დროს დაბნელდა მთელი ქვეყანა, ბრძანა რომის სასამართლოში წარდგენა პილატესი, ანასი და კაიაფასი. კაიაფა რომისკენ მიმავალ გზაზე გარდაიცვალა, ხოლო ანა სიკვდილით დასაჯეს რომში. პილატე დატყვევებულ იქნა ციხეში, რომის გარეთ, და პატიმრობაში გარდაიცვალა. სხვა ცნობებს გვაწვდის თავის „ქრონიკებში“ ზონარა, ის წერს, რომ ტიბერიუსის მემკვიდრე კალიგულამ პილატე გადაასახლა საფრანგეთში, ხოლო ევსევი კესარიელის ცნობით, როდესაც პილატე გადასახლებიყოიული იყო საფრანგეთში, სასოწარ-კვეთილებაში ჩავარდა და თავი მოიკლა¹⁷⁷.

ხრისტოს დერმოსიანიდისის მოსაზრებით, კეისრის გადაწყვეტილება მაცხოვრის ჯვარცმელებთან დაკავშირებით წარმოადგენს მეშვიდე და საბოლოო უდანაშაულობის ფაქტს მაცხოვრისა¹⁷⁸.

იუდეური და რომაული კანონები პირველ საუკუნეში

309

ქრისტეს სამსჯავრო პროცესის შესწავლის დროს გამოვლინდა ოცდაექვსამდე იუდეური და რომაული კანონის დარღვევა, რომლებიც იქნა გამოყენებული იუდეური სასამართლოს დიდ სინედრიონსა და რომაულ სასამართლოებზე; ნაშრომში, ასევე, დადგენილია მაცხოვრის გამამართლებელი ფაქტები.

176 მათეშვილი ლევან 2013:43.

177 მათეშვილი ლევან 2013:39.

178 დერმოსიანიდისი ხრისტოს 2014:2-9.

ჰეგემონი მოცემულია მაცხოვრის სასამართლო პროცესის

დროს გამოყენებული კანონების ჩამონათვალი

1. იუდეური რჯულის მიხედვით, სასამართლო პროცესები არ უნდა გამართულიყო შაბათს, პასექის დღესასწაულსა და მის წინა დღეს (გამ. 31.32-37).
2. სასამართლო უნდა გამართულიყო დღისით, ქალაქის კარიბჭის წინ, სინედრიონის შენობაში, ხალხის თანდასწრებით (რჯ. 16,18); (რუთ. 4.1).
3. ბრალდებულის დაპატიმრების შემთხვევაში მისთვის უნდა მოეხსენებინათ ბრალდების შესახებ.
4. სასამართლოზე უნდა ჰყოლოდათ, სულ მცირე, ორი ბრალდებული მოწმე, რომელთაც უნდა რომ მიეცათ ნათელი და იდენტური ჩვენება (II რჯ.19.15).
5. კანონით იკრძალებოდა მოწმეობის საბაბით ქრთამის მიცემა და მისი აღება ბრალდებულისა და მოწმის მიერ, როგორც ეს მოხდა მღვდელმთავრებსა და იუდას შორის (მთ. 26. 14-16).
6. მოწმეებს წინასწარ აფრთხილებდნენ, თუ რამდენად საპასუხისმგებლო იყო მათი ჩვენება.
7. ცრუ მოწმეები სიკვდილით უნდა დასჯილიყვნენ, თანახმად მეორე რჯულისა (რჯ. 19.16-19).
8. პირველ რიგში, იკითხებოდნენ დაცვის მხარის მოწმეები.
9. მოწმეები ცალ-ცალკე იკითხებოდნენ, რათა ერთმანეთის ჩვენებები არ მოესმინათ.
10. გადაწყვეტილება არ შეიძლებოდა დაყრდნობოდა ბრალდებულის აღიარებას, არამედ მხოლოდ მოწმეებს.
11. რჯულის მიხედვით, ბრალდებულის მიერ აღიარებითი ჩვენების მიცემის შემთხვევაში უნდა გამოეკვლიათ მიცემული ჩვენება (რჯ. 13.14).
12. მოსამართლეები უნდა ყოფილიყვნენ მიუკერძოებლები, სამართლიანები და ზოგიერთ მათგანს უნდა დაეცვა კიდევ ბრალდებული (რჯ. 1.17).
13. რჯულის მიხედვით, იკრძალებოდა სამღვდლო შესამოსელის „დაპობა“ (ლევ. 21.10).

14. იუდეური სასამართლო კრძალავდა მსჯავრდებულის დაკითხვაზე მის მიმართ უკეთურ მოპყრობას განაჩენის გამოტანამდე.
15. სინედრიონზე დაკითხვა უნდა მომხდარიყო რიგითობით, ახალგაზრდებიდან დაწყებული უხუცესებით დამთავრებული, რათა ერთმანეთზე არ მოეხდინათ ზეგავლენა.
16. ბრალდებული უდანაშაულოდ ითვლებოდა სასჯელის გამოცხადებამდე.
17. რომაული სასამართლოს მიხედვით, სასამართლოს დასაწყებად საჭირო იყო წერილობითი თხოვნა.
18. სასამართლოზე უნდა წარმოედგინათ დამნაშავეს სახელი და მონაცემები, სადაურობა.
19. უნდა შედგენილიყო ბრალდების აქტი.
20. უნდა განსაზღვრულიყო სასამართლოს დღე, რათა იმ დღეს მოეწვიათ და მოესმინათ მოწმეებისათვის.
21. თუ მიიჩნეოდა, რომ საქმე არ ეხებოდა პირველი ინსტანციის სასამართლოს, მაშინ საქმის გადაცემა უზენაეს სასამართლოში უნდა მომხდარიყო წერილობითი თხოვნის საფუძველზე, პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილებასთან ერთად.
22. გაშოლტვა იყო სასტიკი სასჯელი, რომელიც დაკავშირებული იყო ჯვარცმასთან. გაშოლტვა შეიძლება ყოფილიყო დამოუკიდებელი სასჯელიც, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში არ დაედებოდა გამართლებულ პიროვნებას ან ბრალდებულს საბოლოო განაჩენამდე.
23. ოხლოკრატიის¹⁷⁹ ფორმები მიუღებელი იყო რომაული სამართლისათვის.
24. თუკი რომელიმე მოსამართლე მიიჩნევდა, რომ ბრალდებული უდანაშაულო იყო, მაშინ მას არ შეეძლო დაესაჯა ბრალდებული.
25. სასიკვდილო განაჩენის შემთხვევაში, საბოლოო გადაწყვეტილება გადაიდებოდა ორი დღით და თუ საბოლოოდ დამტკიცდებოდა სიკვდილით დასჯა, მისი აღსრულება უნდა მომხდარიყო განაჩენის გამოტანის მომდევნო დღეს და არა იმავე დღეს, ანუ დაკითხვის დაწყებიდან განაჩენის აღსრულებამდე საჭირო იყო სულ მცირე 4 დღე.

¹⁷⁹ ოხლოკრატია (ბერძნ. ὀχλοκρατία) — ძველბერძნულ პოლიტიკურ თეორიებში ტერმინი აღნიშნავდა ბრბოს ბატონობას, ბრბოსათვის ბრალდებულის განსჯის უფლების მიცემას.

26. სიკვდილის დასჯის ადგილისაკენ ბრალდებულს მიაცილებდა ცხენზე ამხედრებული მოსამართლე, რომელიც მოუწოდებდა ხალხს, რომ სასამართლოსთვის, რომელიც იმ დროს იკრიბებოდა, ეცნობებინათ ბრალდებულისათვის ნებისმიერი შემამსუბუქებელი გარემოება, რათა სიკვდილით დასჯა შეჩერებულიყო.

მაცხოვრის სასამართლო პროცესზე მოხდა

შემდეგი სამართლებრივი დარღვევები:

1. სასამართლო გაიმართა შაბათის წინა დღეს, რაც აკრძალული იყო.
2. დიდი სინედრიონი შეიკრიბა მღვდელმთავარ კაიაფას სახლში და არა სასამართლო შენობაში.
3. იესო ქრისტე დააპატიმრეს ისე, რომ მისთვის ბრალდება არ წაუყენებიათ.
4. მოწმეებმა მისცეს ცრუ ჩვენება.
5. არ გააფრთხილეს მოწმეები, თუ რამდენად საპასუხისმგებლო იყო მათი ჩვენება; ეს ჩანს იქიდან, რომ მღვდელთმოდღერები იესოს მოსაკლავად ცრუ მოწმეებს ეძებდნენ.
6. არ დასჯილან ცრუ მოწმეები.
7. ბრალდებულს არ ჰყავდა დაცვის მხარის მოწმეები.
8. მოწმეები დაიკითხნენ ერთდროულად და არა ცალ-ცალკე.
9. მოსამართლეები დაეყრდნენ ბრალდებულის აღიარებით ჩვენებას.
10. იესოს სიტყვები, რომ მესია იყო, არცკი გამოუკვლევიათ, ისე ჩაუთვალეს მკრეხელობად.
11. სინედრიონის სხდომაზე არც ერთი მოსამართლე არ იცავდა ბრალდებულს.
12. მღვდელმთავარმა „დაიპო სამოსელი თვის“, რაც აკრძალული იყო რჯულის მიხედვით.
13. ბრალდებულს მოეპყრნენ უკეთურად საბოლოო განაჩენის გამოტანამდე. ჰეროდემ და მისმა ჯარისკაცებმა დაამცირეს იესო, ჩააცვეს რა სამეფო მანტია (ლკ. 23.11), ფაქტი, რაც სრულიად მიუღებელი იყო ბრალდებულის გათავისუფლებისას, ადგილობრივი

- უფლებამოსილების არარსებობის შემთხვევაშიც კი.
14. მოსამართლეთა შორის კენჭისყრა მოხდა ერთდროულად.
 15. საბოლოო განაჩენის გამოტანამდე ბრალდებულს დაადეს ბორკილები, რაც აკრძალული იყო.
 16. არ მომხდარა წერილობითი მიმართვა სასამართლოს დასაწყებად.
 17. რომელიც მოსამართლისათვის წერილობითი სახით არ წარუდგენიათ ინფორმაცია ბრალდებულის შესახებ.
 18. რომელიც მოსამართლისათვის არ წარუდგენიათ ბრალდების აქტი.
 19. მოსამართლისათვის წერილობითი სახით არ წარუდგენიათ სასამართლოს დანიშვნის დღე.
 20. პირველი ინსტანციის სასამართლოდან არ მიუმართავთ წერილობითი სახით უზენაესი სასამართლოსთვის საქმის განსახილველად. იუდეველებმა დამალეს სინედრიონის ბრალდება.
 21. ბრალდებული შოლტით დასაჯეს საბოლოო განაჩენის გამოტანამდე (ლკ.23.16).
 22. რომელმა მოსამართლემ ბრბოს მისცა უფლება, რომ განესაჯათ ბრალდებული (მთ.27.17).
 23. ჰეროდემ უდანაშაულოდ ცნო ქრისტე და არ გაათავისუფლა. პილატემ, ჰეროდეს მსგავსად, ქრისტე უდანაშაულოდ ცნო, მაგრამ კვლავ არ გაათავისუფლა (ინ. 19.12); (მთ.27.24-25).
 24. რომელ დღესაც გამოიტანეს საბოლოო განაჩენი, იმავე დღეს აღასრულეს.
 25. ბრალდებულს არ იცავდა ცხენზე ამხედრებული მოსამართლე, როდესაც ის სასჯელის აღსრულების ადგილისაკენ მიჰყავდათ.

1. თქვა პილატემ: „რამ არს ჭეშმარიტება?“ (ინ.18.38). ამის შემდეგ პროკურატორი გამოდის იუდეველთა წინაშე და ამბობს: „მე არცა ერთსა ბრალსა ეპოებ კაცისა ამის თანა“ (ინ. 18.38).
2. პონტოელ პილატეს ნათქვამი, როდესაც ჰეროდეს მიერ წარმოთქმული

მაცხოვრის გამამართლებელი სიტყვა გააჟღერა: „მომგუარეთ მე კაცი ესე, ვითარცა გარდამაქცეველი ერისა და მე წინაშე თქვენსა განვიკითხე და არარაა ვპოე ბრალი კაცისა ამის თანა, რასა-იგი შეასმენდით მას“ (ლკ. 23.14).

3. ჰეროდეს გამამართლებელი სიტყვა, რომელიც პილატემ წარმოთქვა: „და არცა ჰეროდე, რამეთუ მიუძღუანე მას, და აჰა, არარაა ღირსი სიკუდილისა საჰმე არს მის თანა“ (ლკ. 23.15).
4. პილატეს ცოლის, პროკლას, ჩვენება (მთ. 27.19).
5. პილატეს სიტყვა: „მიიყვანეთ ეგე თქვენ და ჯვარს აცვიოთ, რამეთუ მე მაგის თანა ვერარა ბრალსა ვპოებ“ (ინ. 19,6).
6. პილატეს სიტყვა: „უბრალო ვარ მე სისხლისაგან მაგისისა, თქვენ იხილეთ“ (მთ. 27.24).
7. კეისარ ტიბერიუსის მიერ მაცხოვრის ჯვარმცემლების გასამართლება.

დ ა ს კ ვ ნ ა

იესო ქრისტეს სასამართლო პროცესი სინედრიონსა და რომაულ სამსჯავროზე მიმდინარეობდა ყველა სამართლებრივი ნორმის დარღვევით. იუდეური სასამართლოს უმნიშვნელოვანესი კანონდარღვევა იყო ის, რომ ბრალდების დასამტკიცებლად არ ჰყავდათ მოწმეები, უფრო მეტიც, სახარება მიუთითებს, რომ მღვდელმთავრები ეძებდნენ ცრუ მოწმეებს, რაც პირდაპირ მეტყველებს სასულიერო პირების დანაშაულზე. იუდეველთა ყველა ქმედებიდან ჩანს, რომ ისინი არ იყვნენ მოტივირებულნი ბრალდების ნამდვილობის დასადგენად. მათ სურდათ მხოლოდ და მხოლოდ არარსებული ბრალის დამტკიცება და ამ ბრალეულობის შესაბამისი განაჩენის აღსრულება. სინედრიონის წევრებმა, რა თქმა უნდა, კარგად იცოდნენ წმინდა წერილი და ის წინასწარმეტყველებანი, სადაც მესიის მოსვლის შესახებაა საუბარი, ხვდებოდნენ, თუ ვინ იყო იესო და ეს არაერთხელ აღიარეს; ისინი იღებდნენ მაცხოვრის მიერ აღსრულებულ სასწაულებს და მათ კეთილ საქმეებად მიიჩნევდნენ. მიუხედავად ამისა, განკაცებული ღმერთი ღვთის გმობასა და სამეფო ძალაუფლების მიტაცებაში დაადანაშაულეს, რაც კიდევ უფრო ამძიმებს მათ დანაშაულს. იუდეველთა ეს ურთიერთსაპირისპირო აღიარებები გამოწვეული იყო შურით, დიდების-მოყვარეობით და ძალაუფლების დაკარგვის შიშით. ვნებებით შეპყრობილმა იუდეველებმა წმინდა წერილის მესიანისტური წინასწარმეტყველება კანონთა მართლმსაჯულებამდე დაიყვანეს და საღვთო წიგნში ნაწინასწარმეტყველები მესიის განსჯა ადამიანური მართლმსაჯულებით გადაწყვიტეს. ამით მათ სურდათ მაცხოვრის დიდებულების დამცრობა, მაგრამ იუდეველთა წინამძღვრების სიჯიუტე განგებამ თავისი გეგმის განსახორციელებლად, ჩვენს საცხოვნებლად შემოაბრუნა და ამით ადამიანური ნების თავისუფლება არ დაურღვევია, გაბოროტებულ იუდეველებს რაც სურდათ, ის აღსრულდა¹⁸⁰, მაცხოვრის დიდებულებამ კი ქვეყნიერება მოიცვა.

იუდეველებისგან განსხვავებით, პროკურატორს სინდისი ამძიმებდა. ის ცდილობდა, ბრალდებული გამოეხსნა იუდეველთა ბრბოსაგან, თუმცა, ამავე დროს, შიშობდა, რომ წარსულში ჩადენილი დანაშაულებების გამო მისი ქმედებით უკმაყოფილო იუდეველებს არ ემხილებინათ კეისრის წინაშე. პილატემ, საბოლოოდ, იუდეველთა მსგავსად, ვერ დათმო დიდებისმოყვარეობა და ძალაუფლება, მას საკუთარმა სისუსტემ სძლია. ამიტომ მიიღო, ერთი

180 დიაჩნეო გრიგოლ 2001:3.

შეხედვით, მისთვის სასარგებლო გადაწყვეტილება და, საბოლოოდ, აქტიურებულ ბრბოს დაუთმო მაცხოვარი. პილატეს უპრინციპობასა და შიშს მოჰყვა განაჩენის აღსრულება. ადამიანებმა ჯვარს აცვეს ღმერთი. იუდეველები იდგნენ ჯვრის წინ, დასცინოდნენ და ამცირებდნენ ქრისტეს და მისი დიდების განადგურებას ელოდნენ (მრკ. 15.31).

ხრისტოს დერმოსიანიდისი ამბობს: „ყველა სასამართლო წარმოება სალამოს დაკავებიდან შუადღის ჯვარცმამდე, ცრუ და ცვალებადი ბრალდებები, განუწყვეტელი მონაცვლეობა დაკითხვებისა და სასამართლოსი, ქრისტეს გადაყვანა მღვდელმთავრის სახლიდან პრეტორიუმში, ქვაფენილზე, ჰეროდესთან, ბრალდებულის ტანჯვა და მისი ჯვარცმა პილატესგან და ჰეროდესგან მაშინ, როცა ექვსგზის აღმოჩნდა უდანაშაულო, არ შეიძლება დახასიათდეს როგორც სასამართლო, არც - როგორც სასამართლოს პაროდია, არამედ - როგორც კაცობრიობის უდიდესი დანაშაული და საუკუნო სირცხვილი, რომელიც ამძიმებს მთელ სამყაროს“¹⁸¹.

შოთა რუსთაველი ამბობს: „ვარდთა და ნეხეთა ვინათგან მზე სწორად მოეფინების, დიდთა და წვრილთა წყალობა შენმცა ნუ მოგეწყინების“¹⁸² - მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანებმა ჯვარს აცვეს მაცხოვარი, უფალმა, განურჩევლად მათი მცოდველობისა, არ დატოვა კაცობრიობა ცხოველმყოფელი მადლის გარეშე და სულიწმიდა მოუვლინა „რომელთა ჰრწამს სახელი მისი“ (ინ. 1.12), „რამთა ყოველსა, რომელსა ჰრწმენეს იგი, არა წარწყმდეს, არამედ აქუს ცხორებაჲ საუკუნოჲ“ (ინ. 3.15), რათა მოგვეცეს ხელმწიფება „შვილ ღმრთისა ყოფად“ (ინ. 1.12).

181 დერმოსიანიდისი ხრისტოს 2014:7.

182 შოთა რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი. გამომცემლობა „ანბანი“, 2011 წ., გვ. 235.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ბიბლია, ყველა არსებული რედაქციისა და ნუსხის მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა და სქოლიოები დაურთო ედიშერ ჭელიძემ, გამომცემლობა „ალილო“, „ქრონიკონი“, თბილისი, 2015.
2. **ევსები პამფილი II** - ევსები პამფილი. ეკლესიის ისტორია. ტ. II, (2. 1-2). თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.
3. **ზარასი კონსტანტინე 2012** - ზარასი კონსტანტინე, ახალი აღთქმის ეპოქის ისტორია, 2012 წ., თარგმნა გურამ გიორგაძემ.
4. **ნეტარი თეოფილაქტე 2007** - ნეტარი თეოფილაქტე ბულგარელი, მარკოზის სახარების განმარტება, „მრწამსი“, 2007. თარგმნა მალანია შანავეა-ვეფხვაძემ.
5. **ნეტარი თეოფილაქტე 2008** - ნეტარი თეოფილაქტე ბულგარელი, ლუკას სახარების განმარტება, „მრწამსი“, 2008. თარგმნა მალანია შანავეა-ვეფხვაძემ.
6. **ნეტარი თეოფილაქტე 2009** - ნეტარი თეოფილაქტე ბულგარელი, მათეს სახარების განმარტება, თბილისი, 2009. თარგმნა ვალერი მურჯიკნელმა.
7. **ნეტარი თეოფილაქტე 2010** - ნეტარი თეოფილაქტე ბულგარელი, იოანეს სახარების განმარტება, „მრწამსი“, 2010. თარგმნა მანანა ლორთქიფანიძემ.
8. **წმ. იოანე ოქროპირი 1993** - წმ. იოანე ოქროპირი, თარგმანებაჲ იოანეს სახარებისაჲ, ტომი II, თბილისი, 1993 წელი.
9. **წმ. იოანე ოქროპირი 2009** - წმ. იოანე ოქროპირი, განმარტება სახარებისათვის წმინდა მოციქულისა და მახარებელისა მათესი, თბილისი 2009.
10. **წმ. იოანე ოქროპირი, განმარტება სახარებისათჳს 2011** - წმ. იოანე ოქროპირი, განმარტება სახარებისათჳს წმინდა მოციქულისა და მახარებელისა იოანესი, თბილისი, 2011.
11. **წმ. იოანე ოქროპირი, სამოციქულოს განმარტება 2011** - წმ. იოანე ოქროპირი, სამოციქულოს განმარტება. ტომი II, თარგმნილი ეფრემ მცირის მიერ, გამოსაცემად მოამზადა ექვთიმე კოჭლამაზაშვილმა. გამომცემლობა „ალილო“ თბილისი, 2011.
12. **მათეს სახარების განმარტება 2000** - მათეს სახარების განმარტება წმიდა მამათა სწავლების მიხედვით. მასალების შემკრები, მთარგმნელი და გამმართველი - წილკნელი ეპისკოპოსი ზოსიმე (შიოშვილი), წილკნის ეპარქიის გამოცემა, თბილისი, 2000.
13. **მათეშვილი ლევან 2013** - მათეშვილი ლევან (დეკანოზი), იოანეს სახარება - სალექციო კურსი, გამომც. „ნეკერი“, 2013.
14. **მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონები 2007** - მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონები ეპისკოპოს ნიკოდიმის (მილაში) განმარტებებით, თარგმნა ვლადიმერ ჩნიკვაძემ. ტომი I, გამომცემლობა „ალილო“, თბილისი, 2007.

15. **რუსთაველი 2011** - შოთა რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი. გამომცემლობა „ანბანი“, 2011 წელი.
16. **ძველი ქართული ახალი აღთქუმაჲ 2017** - ძველი ქართული ახალი აღთქუმაჲ სკოლით, ყველა არსებული რედაქციისა და ნუსხის მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა ედიშერ ჭელიძემ, თბილისი, 2017 წ.
17. **Августин 1998** - Августин блаж. О согласовании евангелистов. — Творения. СПб. 1998, ტომი 2. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშილმა.
18. **Аверкий Таушев 2001** - Аверкий (Таушев), архиеп. Четвероевангелие. Руководство к изучению Священного Писания Нового Завета. М., 2001. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშილმა.
19. **Афанасий Великий 1994** - Афанасий Великий, свят. Творения. М., 1994. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშილმა.
20. **Голубцов 1995** - Голубцов А. А. Из чтений по церковной археологии и литургике. СПб., 1995. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშილმა.
21. **Дидон 1998** - Дидон. Спаситель мира. О земной жизни Господа нашего Иисуса Христа. Пер. с французского, М. 1998. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშილმა.
22. **Иисус Христос 1988** - Иисус Христос в документах истории. СПб., 1988. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშილმა.
23. **Иннокентий Борисов 1993** - Иннокентий (Борисов), архиепископ. Последние дни земной жизни Господа нашего Иисуса Христа. М.С. 1993. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშილმა.
24. **Иоанн Златоуст 1993** - Иоанн Златоуст, свят. Толкование на святого Матфея евангелиста, ტომი 2, М., 1993. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშილმა.
25. **Кирилл Иерусалимский 1855** - Кирилл Иерусалимский, святитель. Творения. М., 1855. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშილმა.
26. **Сергий Спасский 1997** - Сергей (Спасский), архиеп., Полный месяцеслов Востока, ტომი 2. მ., 1997. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშილმა.
27. **Сказания о... 1904** - Сказания о земной жизни Пресвятой Богородицы с изложением пророчеств и преобразований, относящихся к Ней, учения Церкви о Ней, чудес и чудотворных икон Ея, на основании Священного Писания, свидетельств святых отцов и церковных преданий. М., 1904. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშილმა.
28. **Фаррар 1893** - Фаррар Ф. В. Жизнь Иисуса Христа / Пер. с англ. А. П. Лопухина, 6-е изд., СПб., 1893. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშილმა.
29. **Фаррар 1998** - Фаррар Ф. В. Ироды. История династии. // «Совесть и грехопадение». Сборник. СПб., 1998. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშილმა.

30. **Фивейский 1911** - Фивейский М., свящ. Евангелие от Матфея. Толковая Библия, или Комментарий на все книги Св. Писания Ветхаго и Новаго Завета. Т. 8, СПб., 1911. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა.

ინტერნეტრესურსი

31. **ბუაძე თეიმურაზ 2014** - ბუაძე თეიმურაზ, ჯვარცმა, ჟურნალი „გული გონიერი“. თბილისი, 2014. <http://www.orthodoxtheology.ge/jvarcma>
32. **დერმოსიანიდისი სრისტოს 2014** - დერმოსიანიდისი სრისტოს (მოსამართლე), ქრისტეს სასამართლო პროცესი: იურიდიული ანალიზი. თარგმნა დავით ნებიერიძემ. ბლოგი, 2014.
33. **დიაჩენკო გრიგოლ 2001** - დიაჩენკო გრიგოლ (მღვდელი), „სადღესასწაულო სახარებათა განმარტება“. თბილისი, 2001 წ. თარგმნა ვასილ ბურკაძემ. <http://www.orthodoxy.ge/tserili/diachenko/jvartamagleba.htm>.
34. **იოსებ ფლავიუსი 1988** - იოსებ ფლავიუსი, „მოთხრობანი იუდაებრივისა ძუელ-სიტყუაობისანი“. ტომი III. 1988 წელი. თარგმნა დეკანოზმა ლევან მათეშვილმა. <http://alinka-stihi.at.ua/>
35. **კიკნაძე ზურაბ 2014** - კიკნაძე ზურაბ - „ახალი აღთქმის შესავალი“, ბლოგი, 2014. <http://reso-kiknadze.de/bua>.
36. **წმ. ნიკოლოზ სერბი 2005** - წმ. ნიკოლოზ სერბი, მისიონერული წერილები (წერილი 43-ე; 57-ე), თბილისი, 2005 წ. http://www.orthodoxy.ge/tserilebi/ნიკოლოზ_სერბი
37. **სუარიშვილი ლონგინოზ 2016** - სუარიშვილი ლონგინოზ (დეკანოზი), სმიადი პურისა და წყლით გაუზავებელი ღვინის გამოყენების პრაქტიკა ლათინთა და სომეხთა ეკლესიაში. ბლოგი, 2016. www.facebook.com/notes/longinoz-suarishvili/
38. **ქრისტეს მოციქულთა ცხოვრება 2004** - უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტეს მოციქულთა ცხოვრება, თბილისი, 2004 წელი. <http://orthodoxy.ge/tveni/noemberi/16-mate.htm>
39. **ჯიჯიეშვილი გიორგი** - ჯიჯიეშვილი გიორგი, რატომ აღნიშნა ქრისტემ პასექი ერთი დღით ადრე. <http://icej.ge/?p=10540>.
40. <http://alinka-stihi.at.ua/>
41. <http://barnascha.narod.ru>
42. <http://www.biblicalarchaeology.org>

Ioane Chighladze

The Trial of Jesus Christ According to Jewish and Roman Law

Résumé

In the present work, the author examines the historical and legal preconditions of the trial of Jesus Christ, analyzes all available sources which concern the issues of jurisdiction of this period, and considers the historical and political backdrop for the most shameful trial process in human history.

The purpose of the work is to reconstruct this judicial process, on the one hand, and, on the other hand, to reveal a number of violations that were allowed under both Jewish and Roman law.

The present paper examines the views expressed by the Holy Fathers on the trial of Jesus Christ and provides an analysis of the scientific research of this passage of the Gospel.

The paper attempts to systematize these studies and understand them in a general context.

ლელა ხაჩიძე

ათონჯე ჭარტველთა მოღვაწეობის ისტორიიდან

(Ath. 38 ხელნაწერის მიხედვით)

ათონზე ქართველთა მოღვაწეობის ისტორიიდან

(Ath. 38 ხელნაწერის მიხედვით)

ათონის მთაზე დაცული ქართული ხელნაწერების ჩვენამდე მოღწეული კოლექცია ოთხმოცზე მეტ ერთეულს მოიცავს. ეს ხელნაწერები X-XV საუკუნეებით თარიღდება და ქართული კულტურის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ნაწილს წარმოადგენს. ათონის მონასტრების ქართულ ხელნაწერებში დაცულია ბიბლიოლოგიური, ლიტურგიკული, აგიოგრაფიული, ჰომილეტიკური და სხვა ხასიათის ძეგლები, რომლებიც მრავალმხრივ მნიშვნელოვანია ქართული და ბიზანტიური სასულიერო მწერლობის, საქართველოსა და ბიზანტიის ისტორიის კვლევისათვის.

ათონური კოლექციის ქართული ხელნაწერები აღწერილია ა. ცაგარლისა [14] და რ. ბლეიკის [2] მიერ. ამ ხელნაწერების მიკროფირების მოპოვების შემდეგ ქართველ მეცნიერებს მიეცათ მათი შესწავლის საშუალება. გამოქვეყნდა ათონური კოლექციის ქართულ ხელნაწერთა ერთი ნაწილის აღწერილობა [12], აგრეთვე ცალკეული გამოკვლევები მათ შესახებ.

ათონური კოლექციის ქართულ ხელნაწერთა მეცნიერულ აღწერილობებზე მუშაობენ ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის თანამშრომლები – ლ. ხევსურიანი და ლ. ჯღამაია.

ათონური კოლექციის ქართულ ხელნაწერთა შორისაა Ath. 38 ხელნაწერი. იგი აღწერილია ალ. ცაგარლისა [14, 79] და რ. ბლეიკის მიერ [2, 228]. ხელნაწერი დეტალურადაა აღწერილი ლ. ჯღამაიას მიერ, რომელიც მას XI საუკუნით ათარიღებს.¹

ხელნაწერი წარმოადგენს გიორგი მთაწმინდელის რედაქციის „მარხვანს“. „მარხვანი“, როგორც ცნობილია, უმნიშვნელოვანესი ლიტურგიკულ-ჰიმნოგრაფიული კრებულია.

გიორგი მთაწმინდელის რედაქციის „მარხვანი“, როგორც დღეისათვის უკვე დადგენილია [16, 59-74], წარმოადგენს უნივერსალურ კრებულს, რომელშიც თავმოყრილია გიორგი მთაწმინდელის წინადროინდელი და მისი თანამედროვე ბერძნული და ქართული „მარხვანების“ სრული რეპერტუარი. მსგავსი სისრულის „მარხვანს“ შუასაუკუნეების ლიტურგიკული პრაქტიკა არ იცნობს.

1 ესარგებლობთ Ath. 38-ის გამოუქვეყნებელი აღწერილობით, რისთვისაც მადლობას ვუხდით ქნ ლალი ჯღამაიას.

ჩვენამდე მოღწეულია ამ კრებულის შემცველი არაერთი ხელნაწერი, რომელთა შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პარიზის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში დაცული გიორგი მთაწმინდელის ავტოგრაფული მნიშვნელობის „მარხვანი“ Paris. Georg. 5 [16, 59-74]. ხელნაწერის შესწავლამ ცხადყო, რომ გიორგი ათონელს სრულად უთარგმნია ორი უმნიშვნელოვანესი კრებული - „მარხვანი“ და „ზატიკი“. მისივე ანდერძის თანახმად: „...წიგნი შეჰმზადა განმანათლებელი კათოლიკე ეკლესიისაჲ, რომელ ჭეშმარიტად სწორი ამისი არცა ბერძენთა თანაღა იპოვების, არცა ქართველთა...“ ამრიგად, თავდაპირველად ეს ორივე კრებული ერთ წიგნად ყოფილა. ეს ანდერძი და თავად ხელნაწერის შესწავლა მოწმობს, რომ ამ კრებულებზე მუშაობისას გიორგი ათონელი თავისი მთარგმნელობითი მეთოდის ერთული რჩევა - იგი იყენებს არა ერთ რომელიმე დედანს (ბერძნულს და ქართულს), არამედ მასალას კრებს რამდენიმე მათგანიდან.

გიორგი მთაწმინდელის ავტოგრაფული მნიშვნელობის „მარხვანი“ შესულია Paris. Georg. 5-ის პირველ ნაწილში (1r-216v). ესაა საუკეთესო ხელნაწერი გიორგი ათონელის რედაქციის „მარხვანის“ ჩვენამდე მოღწეულ ხელნაწერებს შორის.

Paris. Georg. 5 თავნაკლულია - არ შეიცავს დიდმარხვის მოსამზადებელი პერიოდის - მეზვერისა და ფარისევლის, აგრეთვე უძღების შვილის კვირიაკისათვის განკუთვნილ რეპერტუარს, რომლის რეკონსტრუქცია უნდა მოხდეს სხვა ანალოგიური კრებულების საფუძველზე.

როგორც შედარებამ გვიჩვენა, Ath. 38 თანხვედბა პარიზულ ხელნაწერს და ყურადღებას იმსახურებს გიორგი მთაწმინდელის რედაქციის „მარხვანის“ ტექსტის საბოლოოდ დადგენისათვის.

Ath. 38 ვრცელი კრებულია - შეიცავს 720 გვერდს, რომელიც მრავალ ათეულ საგალობელს. ხელნაწერის მნიშვნელობას ზრდის ის გარემოება, რომ მასში ბევრ საგალობელთან მითითებულია ავტორები. უზარმაზარ ჰიმნოგრაფიულ რეპერტუარში, ხელნაწერთა დიდძალი რაოდენობისა და ჩვენებების პირობებში, დროთა განმავლობაში დაკარგული და დავიწყებული ავტორების გამოსავლენად გაწეული დიდი შრომა გიორგი მთაწმინდელის ეპოქალური მოღვაწეობისათვის დამახასიათებელი ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი თავისებურებაა.

Ath. 38-ში ისევე, როგორც Paris. Georg. 5-ში, გვხვდება ბიზანტიური ჰიმნოგრაფიის თვალსაჩინო წარმომადგენლების მრავალრიცხოვანი საგალობლები. ესენია: რომანოზ მელოდოსი, ანდრია კრიტელი, იოანე დამასკელი,

კოზმა იერუსალიმელი, თეოდორე სტუდიელი, თეოფანე აღმსარებელი, სტეფანე საბაწმიდელი, ელია იერუსალიმელი, იოსებ მგალობელი, ქრისტეფორე, ანატოლი. ერთ-ერთ ერთ საგალობელთან კი (121 r) მითითებულია საკმაოდ იშვიათი ავტორი – გერმანე პატრიარქი.

Ath. 38 იწყება დიდმარხვის მოსამზადებელი კვირიაკეების მასალით. მათგან პირველია მეზვერისა და ფარისევლის კვირიაკე: „სახელითა მამისამთა და ძისამთა და სულისა წმიდისამთა! იწყებენ წმიდანი მარხვანი მეზუერისა და ფარისევლისა კვრიაკითგან და სრულ იქმნებიან ბრწყინვალესა აღვსებასა“.

ეს განგება შეიცავს საკმაოდ ვრცელ რეპერტუარს: იწყება 11 სხვადასხვა სახის მცირე ფორმის საგალობლით („უფ. ღალატყავსა“, „სტიქარონნი“ და „წარდგომანი“). სამივე შემთხვევაში ძირითად საგალობლებს მოსდევს „სხუანი“ საგალობლები.

მცირე ფორმის საგალობლების შემდეგ, წესისამებრ, იწყება ვრცელი ფორმის საგალობლები – ჰიმნოგრაფიული კანონები. პირველი მათგანი ავტორწაუწერელია. მას მოსდევს „სხუანი გალობანი მეზუერისა და ფარისევლისანი. ჳამა ბ გუერდი. უკულეველად. – ცხორებისა იგავნი...“ კანონის დასაწყისთან განსხვავებული ხელით მითითებულია ავტორი – გეორგი (გ ი). როგორც შედარებამ ცხადყო, ეს ჰიმნოგრაფიული კანონი შესულია სინურ ხელნაწერებშიც (Sin. 5 და Sin. 70) ავტორზე მითითების გარეშე. Ath. 38-ის მოწმობით, მისი ავტორია გეორგი. მისი იდენტიფიკაცია შემდგომ კვლევას მოითხოვს, რადგან ამ სახელით ბიზანტიურ ჰიმნოგრაფიაში ცნობილია რამდენიმე ავტორი.

გეორგის სახელით წარწერილი საგალობლები საკმაოდ იშვიათად გვხვდება ქართულ ლიტურგიკულ-ჰიმნოგრაფიულ კრებულებში, ამდენად, Ath. 38 ხელნაწერი ამ მხრივაც იმსახურებს ყურადღებას.

აღნიშნულ კანონს ხელნაწერში მოსდევს მესამე ჰიმნოგრაფიული კანონი, რომელიც ავტორწაუწერელია.

ამრიგად, Ath. 38-ში მეზვერისა და ფარისევლის კვირიაკე წარმოდგენილია ვრცელი ჰიმნოგრაფიული რეპერტუარით – ესაა 11 მცირე ფორმის საგალობელი და 3 ჰიმნოგრაფიული კანონი.

ასევე ვრცელია მომდევნო – უძღები შვილის კვირიაკისათვის განკუთვნილი რეპერტუარი. ეს განგებაც, წესისამებრ, იწყება მცირე ფორმის სტიქარონებით – ესაა 15 მცირე ფორმის საგალობელი. პირველი 5 საგალობელი, როგორც ჩანს, „უფ. ღალატყავსას წარმოდგენს, მომდევნო 6 უშუალოდ „სტიქარონია“. ამას ემატება 2 „წარდგომანი“ და 2 „იბაკოა“.

მცირე ფორმის საგალობლებს ხელნაწერში მოსდევს ჰიმნოგრაფიული კანონი, რომლის დასაწყისთან მითითებულია ავტორი – იოსებ მგალობელი. მას მოსდევს მეორე ჰიმნოგრაფიული კანონი, რომლის ავტორია თეოფანე აღმსარებელი.

სამეცნიერო ლიტერატურაში ცნობილია, რომ მოსამზადებელი კვირიაკეები კონსტანტინოპოლურ ნიადაგზე აღმოცენდა და იერუსალიმური პრაქტიკა მათ არ იცნობს [4, 37-38]. მართლაც, ქართულ ხელნაწერებში შესაბამისი ჰიმნოგრაფიული რეპერტუარი ჩნდება ათონელ მოღვაწეებთან დაკავშირებულ ხელნაწერებში. პირველი მათგანი უნდა იყოს Sin. 5 ხელნაწერი, რომელიც 1052 წლით თარიღდება [11, 8]. იერუსალიმური ტრადიციების ამსახველი პირველი ქართული „მარხვანიდან“ ამ ხელნაწერში გადასულ რეპერტუარს ემატება ახალი – კონსტანტინოპოლური განგებები, მათ შორის მოსამზადებელი კვირიაკეების საგალობლები. Sin. 5-ში ეს მასალა შედარებით მცირეა და ასახავს ამ განგების ფორმირების პირველ ეტაპს.

Ath. 38-ის მოწმობით, განსხვავებული მდგომარეობა „მარხვანის“ მომდევნო, გიორგიესულ რედაქციაში – ესაა ვრცელი განგება, რომელიც მოიცავს 26 მცირე ფორმის საგალობელს და 5 ჰიმნოგრაფიულ კანონს.

Paris. Georg. 5-ის შედარებამ Ath. 38-თან ცხადყო, რომ ისინი ემთხვევა ერთმანეთს. იგივეა მოსალოდნელი Paris. Georg. 5-ის დასაწყისთან – მოსამზადებელი კვირიაკეების რეპერტუართან დაკავშირებითაც.

ამრიგად, Ath. 38 (გიორგი მთაწმინდელის რედაქციის „მარხვანის“ შემცველ რამდენიმე სხვა ხელნაწერსა და ფრაგმენტთან ერთად) საშუალებას გვაძლევს აღვადგინოთ Paris. Georg. 5-ის დასაწყისი ანუ გიორგი მთაწმინდელის რედაქციის „მარხვანი“ წარმოვადგინოთ სრული სახით.

Ath. 38 ყურადღებას იმსახურების იმ თვალსაზრისითაც, რომ დიდი შაბათის საგალობლების შემდეგ, რომლითაც, ფაქტობრივად, მთავრდება დიდმარხვის ლიტურგია, მასში შესულია იოანე დამასკელის „აღდგომის კანონის“ ორი ქართული თარგმანი – წინადროინდელი და თავად გიორგი მთაწმინდელის მიერ შესრულებული, რასაც წინ უძღვის გიორგი მთაწმინდელის ანდერძი: „იგივე გალობანი ჩუენისა უნდოასა გულისჴმისყოფისაებრ ორნივე წინაშე დაუსხმანილა, რომელნიცა ჯერ -გიჩნდენ, გალობდით!“ ანალოგიური მდგომარეობაა Paris. Georg. 5 ხელნაწერშიც. იოანე დამასკელის ამ საგალობლის ძველი ქართული თარგმანები გამოქვეყნებულია ჩვენს მიერ [17, 61-102].

„აღდგომის კანონის“ გიორგი მთაწმინდელისეულ თარგმანს Ath. 38-ში მოსდევს შემდეგი სათაური: „შაბათსა პირველ ხარებისა ჳსენებაჲ

სასწაულისა მის, ოდეს მეოხებითა ღმრთისმშობელისაჲთა ივსნა სამეფოჲმ ბარბაროზთაგან...“ (353 v). ესაა ე.წ. „აკათისტოს განგება“, რომელიც შეიცავს ამ განგების თითოეული კომპონენტის დასაწყისებს. მსგავსი ტექსტი დაცულია Sin. 5 ხელნაწერშიც, რომელიც შეიცავს როგორც იერუსალიმურ, ისე კონსტანტინოპოლურ ტრადიციებს და წინ უსწრებს გიორგი ათონელის რედაქციის „მარხვანს“. Sin. 5-ში „აკათისტოს“ პირველი იბაკო ჩართულია უშუალოდ აღნიშნული ლიტურგიკული განგების ტექსტში, დანარჩენი 23 იბაკი კი მოსდევს ამ განგებას.

Ath. 38-ში კი „აკათისტოს“ სრული ტექსტი გაბმითაა წარმოდგენილი და ახლავს შემდეგი სათაური: „იბაკონი წმიდისა ღმრთისმშობელისანი, რომელნი ითქუმიან მწუხრსა მას, რომელსა და უფდომელ ეწოდების, თქუმულნი წმიდისა ჰრომანოზისნი - კდ. პირველ იბაკომ. ჳმაჲ დ გუერდი. ა. - ზეშთა მბრძოლისა ჩემისათჳს და მოღუაწისა უძლეველისა...“ (354r – 358v).

ღმრთისმშობლის „აკათისტო“ ქრისტიანული ეკლესიის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი საგალობელია, რომელსაც კვლევის ხანგრძლივი ისტორია აქვს. ის გამორჩეული პატივითა და ყურადღებით სარგებლობს შექმნის დროიდან დაწყებული დღემდე.

დღეს საგალობელი სრულდება დიდმარხვის მეხუთე შაბათს, რომელსაც „აკათისტოს შაბათს“ უწოდებენ. X საუკუნეში, კონსტანტინოპოლური ტრადიციის მიხედვით, „აკათისტო“ სრულდებოდა შუა მარხვაში. შემდგომში ის დაიყო ოთხ ნაწილად და სრულდებოდა დიდმარხვის I, II, III და IV შვიდეულებში, ხოლო სრული სახით – დიდმარხვის მეხუთე შაბათს. საგალობლის ტექსტთან ერთად, ლიტურგიკის ისტორიის თვალსაზრისით საინტერესოა „აკათისტოს განგება“, რომელიც გვხვდება Sin. 5 ხელნაწერში [11, 16]. ამ განგებას შეიცავს Ath. 38 ხელნაწერიც.

„აკათისტო“* ქართულ ენაზე რამდენჯერმეა თარგმნილი. ამ თარგმანების შესახებ მონოგრაფიული გამოკვლევა არ არსებობს.

დღეისათვის „აკათისტოს“ ქართულ ენაზე თარგმნის ისტორია ასე წარმოგვიდგება: ამ საგალობლის პირველი თარგმანი შესულია Sin. 5 ხელნაწერში. დღეისათვის დადგენილი არ არის, თუ ვინაა ამ თარგმანის ავტორი.

ამის შემდეგ „აკათისტო“ მეორედაც უთარგმნიათ ქართულად. ამ თარგმანის შემცველი ერთ-ერთი უძველეს ხელნაწერად უნდა მივიჩნიოთ Paris. Georg. 5 -ის მეორე ნაწილი (217r – 292v), რომლის შემდგენელი და რედაქტორი, ჩვენი აზრით, უნდა იყოს XI საუკუნის ცნობილი მოღვაწე და მთარგმნელი – ეფრემ მცირე. შესაძლოა, სწორედ მას ეკუთვნოდეს საგა-

ლობლის ეს მეორე თარგმანი.

1973 წელს „აკათისტოს“ ქართული თარგმანის ფრაგმენტი A-543 ხელნაწერის (XVII ს) მიხედვით გამოაქვეყნა აკად. ს. ყაუხჩიშვილმა [19, 162-164].

2006 წელს „აკათისტოს“ ორი ქართული თარგმანი გამოაქვეყნა ე. ჭელიძემ [15, 294-316].

2012 წელს „აკათისტოს“ მეორე თარგმანი Paris.Georg. 5 ხელნაწერის მიხედვით ჩვენ გამოვაქვეყნეთ [17, 23-38].

„აკათისტოს“ მნიშვნელობიდან გამომდინარე, მისი ქართული თარგმანების აკადემიურად დადგენილი ტექსტების გამოცემა აუცილებლობად უნდა მივიჩნიოთ.

დღეისათვის არ არის დადგენილი, თუ ვის ეკუთვნის „დაუჯდომელის“ პირველი ქართული თარგმანი. მის მთარგმნელად მიიჩნევდნენ X საუკუნის მოღვაწეს – სტეფანე სანანოძე-ჭყონდიდელს [6, 180; 14, 304]. ამის საფუძველს იძლეოდა ეფრემ მცირის შემდეგი ცნობა: „...სანატრელსა სტეფანეს სანანოძესა უთარგმნია საკითხავი დაუჯდომელთა და ცხორებათ თეოკტისტე ლეზველისა და სსუანიცა“ [5, 223].

როგორც კვლევამ გვიჩვენა, „საკითხავი დაუჯდომელთა“ გულისხმობს არა უშუალოდ „ღვთისმშობლის აკათისტოს“, არამედ ისტორიულ თხზულებას, რომელშიც აღწერილია კონსტანტინოპოლის სასწაულებრივი ხსნა ღვთისმშობლის შეწევნით. სწორედ ეს ტექსტი უთარგმნია ჯერ სტეფანე სანანოძეს, ხოლო შემდეგ – გიორგი მთაწმინდელს [18, 85-102].

„აკათისტოს“ შესახებ არსებულ მრავალრიცხოვან სამეცნიერო ლიტერატურაში სადაოა თვით ამ საგალობლის ავტორობის საკითხი [16, 18-22]. მათ შორის, ვფიქრობთ, ყველაზე გამართლებულია საგალობლის ავტორად ბიზანტიური ჰიმნოგრაფიის მამათაერის – რომანოზ მელოდოსის მიჩნევა [7, 117-156; 3, 194]. რომანოზის ავტორობის სასარგებლოდ მეტყველებს ის გარემოებაც, რომ ქართული ხელნაწერებში მის ავტორად რომანოზია დასახელებული. მით უფრო სარწმუნოა ბიზანტიური და ქართული სასულიერო მწერლობის ზედმიწევნით მცოდნე სწავლულის – გიორგი ათონელის მოწმობა, კერძოდ, მისი რედაქციის „მარხვანის“ შემცველი ერთ-ერთი უძველესი ხელნაწერის Ath. 38, სადაც საგალობლის ავტორად რომანოზია დასახელებული: „...თქუმულნი წმიდისა ჰრომანოზისანი“. ანალოგიური მდგომარეობაა A 543 ხელნაწერშიც.

როგორც კვლევამ გვიჩვენა, Ath. 38-ში „აკათისტო“ პირველი თარგმანითაა

შესული. ამავე თარგმანითაა შესული ეს საგალობელი Sin. 5 ხელნაწერშიც. ეს ბუნებრივია, რადგან „აკათისტოს“ შემდეგი თარგმანი შესრულებულია გიორგი ათონელის შემდეგ.

ამრიგად, Ath. 38 ხელნაწერი ყურადღებას იმსახურებს ამ მეტად მნიშვნელოვანი საგალობლის ავტორის დადგენის თვალსაზრისითაც.

„ღვთისმშობლის აკათისტოს“ ხელნაწერში მოსდევს ღვთისმშობლისადმი მიძღვნილი კიდევ ორი ჰიმნოგრაფიული კანონი, რომელთა რაობა შემდგომ კვლევას მოითხოვს.

ამრიგად, Ath. 38 ხელნაწერი მოიცავს დიდმარხვის მთელ პერიოდს - მოსამზადებელი კვირიაკეებიდან დაწყებული, დიდი შაბათის ჩათვლით, რასაც ერთვის აღდგომის კვირიაკის და ღვთისმშობლისადმი მიძღვნილი საგალობლები, მათ შორის „აკათისტო“.

ხელნაწერი ყურადღებას იქცევს მასზე დართული ანდერძების თვალსაზრისითაც. პირველივე გვერდზე გვხვდება შემდეგი ანდერძი: ...ნ პვლე მ... ვსცენ წიგნნი ესე პარაკლიტ[ო]ნი სადღესასწაულო და ესე მარხვანი აწიანს გიორგი ციხისჯ[უა]რელისა მოგებულნი სალოცველად სულისა მისისათჳს. ვინცა მანდა მყოფი იყოს, ხ[უ]ც[ე]სსა ჟამსა აწირებდეს მისთჳს ნოენბერსა 8-სა და ვინ შეუცვალოს ლოცვაჲ ანუ ესე წიგნნი გამოავუნეს მას ეკლესიასა, იყავნ წყეულ და შეჩუენებულ.“

ესე რომე ზემო სწერია, მისი პას[უ]ხი ესე იყავნ - ყურსალთა წა[რი]ლეს და მე ა...ყურსალთაგან ვიყიდე...ამბ...ქა...ნჩელმან ყ[ოლა]დწმიდისა [ღმრთ]ისმშობ...რტისსა...[შე]ვესწირე. ვინმცა [გამოა- კუნეს ნუმ]ცა უხილ[ა]...“

ჩვენამდე ფრაგმენტულად მოღწეულ ამ ანდერძში დასახელებულია სამი ჰიმნოგრაფიული კრებული – „პარაკლიტონი“, „სადღესასწაულო“ და „მარხვანი“. ანდერძის მიხედვით, სამივე მათგანის „მომგებელია“ გიორგი ციხისჯვარელი, რომელსაც ეს წიგნები აწიანისთვის..... აღნიშნული ანდერძის ავტორი ითხოვს გიორგი ციხისჯვარელისთვის ჟამისწირვის დაწესებას აწიანში მყოფი ხუცესის მიერ 8 ნოენბერს. იგი წყევლას და შეჩუენებას უთვლის, ვინც გიორგი ციხისჯვარელისთვის დაწესებულ ლოცვას შეცვლის ან ამ წიგნებს გაიტანს ეკლესიიდან.

ამრიგად, გიორგი ციხისჯვარელს აწიანისთვის“პარაკლიტონი“, „სადღესასწაულო“ და „მარხვანი“. ეს უკანასკნელი Ath. 38-ში წარმოდგენილი „მარხვანი“ უნდა იყოს.

გიორგი ციხისჯვარელი მოიხსენიება ათონის „საალაპე წიგნშიც“, კერძოდ, 135-ე ალაპში ვკითხულობთ:

„თ უ ე ს ა ნოენბერსა კმ, დღესასწაულსა წმიდისა სტეფანე ახლისასა. განუწესეთ პანაშუდი ძმასა ჩუენსა გ ი ო რ გ ი ს ც ი ხ ი ს ჯ უ ა რ ე ლ ს ა ამისთჳს, რამეთუ იყიდა აღრომ აწიანური და პური, აღრომ აოვრებული, და აშენებული მიუთუალა მონასტერსა აღრომ და პური და ჯორი ა. და ესე ყოველი შეიქმნა ნ პერპერატად. და უფრომსლა ესე, რამეთუ დადგა სული და თავი მონასტრისა სამსახურად, ვიდრე ცოცხალ იყო. და ამისთჳს განუწესეთ პანაშუდი ნოენბერსა კმ. ვითა სსუათა ყოველთა შემომწირველთაჲ, ეგრეთ აღესრულებოდის ყოველთა წესითა, და ვინ არა აღასრულებდეს, ღმერთსა მან განსცეს სიტყუამ.

ამისვე გიორგი ციხისჯუარელისა წიგნნი: პარაკლიტონი, მარხვანი და სადღესასწაულომ აწიანს დაესხენით სალოცველად სულისა მისისათჳს. შენ, მამო დეკანოზო, ვინცა მანდა მკმარებელი იყოს წიგნთაჲ, ნუ დაუჭირავ, მისცემდი და რამსაცა მიზეზისათჳს გამოავუნეს, იყავნ წყეულ და შეზუენებულ [8, 171].

აკად. ელ. მეტრეველის დაკვირვებით, ეს ალაპი გვამცნობს, რომ გიორგი ციხისჯუარელს შეუძენია „აღრომ“ – სათესი მიწა, ყანა, რომელიც აოხრებული ყოფილა. მას გაუშენებია იგი და გადაუცია აწიანის მონასტრისათჳს. გიორგისთჳს პანაშეიდი დაუწესებიათ 28 ნოემბერს. აწიანში ყოფილა სამლოცველო ან ეკლესია, რადგან გიორგი ციხისჯუარელს წიგნები – „პარაკლიტონი“, „სადღესასწაულო“ და „მარხვანი“ გადაუცია აწიანის დეკანოზისათჳს, რომლის დამოძღვრითაც მთავრდება ალაპი [8, 255]. ელ. მეტრეველისავე დაკვირვებით, აწიანის მონასტერი საძებარია ივირონის სამხრეთით მდებარე მილოპოტამოსის ტერიტორიაზე. აქ მდებარე სამლოცველოებს სამღვდელ-მთავრო წიგნებით უზრუნველყოფდა ივირონი. ალაპი დაწერილი უნდა იყოს XII საუკუნის 50-იანი წლების შემდეგ [8, 255].

ამრიგად, ათონური ალაპი და Ath. 38-ის ანდერძი გვამცნობს გიორგი ციხისჯუარელის პიროვნებას და მის მიერ გაწეულ ღვაწლს. აწიანის ქართული მონასტრისათჳს გიორგის მოუპოვებია მიწაც და ლიტურგიკულ-პიმნოგრაფიული კრებულებიც, მათ შორის Ath. 38-ში დაცული „მარხვანი“.

განსხვავებაა მისი სულის მოსახსენიებელ თარიღში – ანდერძის მიხედვით, ესაა 8 ნოემბერი, ალაპის მოხედვით კი – 28 ნოემბერი. ეს განსხვავება, შესაძლოა, რომელიმე მათგანის გადაშწერის არასწორად ამოკითხვის შედეგი იყოს.

Ath. 38-ში დაცული ანდერძის II ნაწილი საკმაოდ დაზიანებულია. ხელნაწერის აღმწერლების მიერ ის აქამდე არ ყოფილა ამოკითხული.

ანდერძის ეს ნაწილი გვამცნობს შემდეგს: „...**ყურსალთა წა[რი]ღეს და მე ა...ყურსალთაგანვიყიდე...ამბ...ქა...ნჩელმან ყ[ოლა]დწმიდისა [ღმრთ] ისმშობ...რტისსა...[შე]ესწირე. გინმცა [გამოა- კუნეს ნუმ]ცა უხილ[ა]...“**

როგორც ჩანს, ამ ხელნაწერის გამოსყიდვა უკავშირდება ანჩელ მოღვაწეს, რომელსაც იგი ღვთისმშობლის ტაძრისთვის შეუწირავს.

ტექსტის ამ ფრაგმენტულად მოღწეულ ნაწილში ორჯერაა ნახსენები სიტყვა „**ყურსალი**“, რომელიც კონტექსტის მიხედვით, ეროვნებას უნდა აღნიშნავდეს. ამ ყურსალებს მონასტრიდან წაუღიათ გიორგი ციხისჯვარელის მიერ „მოგებული“ წიგნები („პარაკლიტონი“, „სადღესასწაულო“ და „მარხვანი“). ანდერძის ავტორს მათგან გამოუსყიდია ისინი.

სიტყვა „ყურსალი“ ძველი ქართული მწერლობის სხვა ძეგლებში არ შეგვხვდრია. ეს სიტყვა არაა შესული სულხან-საბა ორბელიანის „ლექსიკონში“ [10], არც ილია აბულაძისა [1] და ზურაბ სარჯველაძის „ძველი ქართული ენის ლექსიკონებში“ [9] .

როგორც კვლევამ გვიჩვენა, სიტყვა „ყურსალი“ (Qursali) აღნიშნავდა დღევანდელი აზერბაიჯანის დასავლეთ ნაწილში მდებარე რეგიონს, რომელიც ამჟამად სომხეთის ტერიტორიაზეა და აზერბაიჯანელებითაა დასახლებული. ეს სიტყვა კომპოზიტია და ნიშნავს “ალის სოფელს ყურსის (Khurs) ტომისთვის [13, 101-104]. ალი, როგორც ცნობილია, მუსლიმთა გამორჩეული წმინდანია.

სომხური წყაროების მიხედვით, სიტყვა „Qursali“ თურქული წარმოშობის ხალხს აღნიშნავს [13, 101-104]. სწორედ ამ ეროვნების წარმომადგენლებს („ყურსალთა“) წაუღიათ ათონის მთაზე მდებარე აწიანის ქართული მონასტრიდან სამი კრებული. ანდერძის ავტორს ეს წიგნები კვლავ „ყურსალთაგან“ შეუძენია და დაუბრუნებია აწიანის მონასტერში.

„ყურსალთა“ გენეალოგია და ათონის მთაზე მათი გამოჩენა, ბუნებრივია, შემდგომ კვლევას მოითხოვს. მათ შორის, ისტორიული თვალსაზრისით. დღეისათვის კი ერთი ცხადია – XI საუკუნის ქართულ ხელნაწერში – Ath. 38 გამოვლინდა მათი არსებობა და წარმომადგენლობის აღმნიშვნელი იშვიათი ტერმინი – „ყურსალი“. თავად Ath. 38 ხელნაწერი კი ამ „ყურსალთაგან“ წაღებული და შემდგომ გამოსყიდული სამი ხელნაწერიდან ერთ-ერთია.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბულაძე ილ., ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, “მეცნიერება“, თბ. 1973.
2. კეკელიძე კ., ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ტ. V, თბ. 1957.
3. კეკელიძე კ., ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, “მეცნიერება“, თბ. 1960.
4. მეტრეველი ე., ათონის ქართველთა მონასტრის სააღაპე წიგნი, „სკოლა“, თბ. 1998.
5. სარჯველაძე ზ., ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ. 1995.
6. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I-II, “მერანი“, თბ. 1991-1993.
7. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, სინური კოლექცია, II, “მეცნიერება“, თბ. 1979.
8. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ათონური კოლექცია, I, “მეცნიერება“, თბ. 1986.
9. ყაუხჩიშვილი ს., ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორია, “განათლება“, თბ. 1973.
10. ჭელიძე ე., ლოცვანი და დაუფდომელი ღმრთისმშობლისად, „ახალი ივირონი“, თბ. 2006.
11. ხაჩიძე ლ., იოანე მინჩხის პოეზია, “მეცნიერება“, თბ. 1987.
12. ხაჩიძე ლ., ძველი ქართული მწერლობის საკითხები, “უნივერსალი“, თბ. 2012.
13. ხაჩიძე ლ., ნარკვევები ძველი ქართული და ბიზანტიური მწერლობის ისტორიიდან, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ. 2018.
14. Blake R., Catalogue des manuscrits géorgiens de la Bibliothèque de la laure d’Ivion au Mont Athos: ”Revue de l’Orient chretien, sér. 3, t. 8 (28), 1931-32.
15. Карабинов И., ПостнаяТриодь, СПб. 1910.
16. Krumbacher K., Geschichte der byzantinischen Literatur, München, 1892.
17. Wellesz E., A History of Byzantine Music and Hymnography, Oxford, 1980.
18. Qeybullayev G., Ethic and Political History, “Elm”, Baku, 1990.
19. Цагарели А., Сведения о памятниках грузинской письменности, СПИР, 1886.

**From the History of the Life and Work
of the Georgians on Mount Athos
(According to manuscript Ivir. geo. 38)**

Résumé

Among the Georgian manuscripts of the Athonite collection, manuscript Ivir. geo. 38, which dates back to the 11th century, draws our attention. It contains the full text of the unique liturgical-hymnographic collection – “Fasting” edited by Giorgi Mtatsmindeli. Ivir. geo. 38 is one of the manuscripts bearing special significance for the study of Giorgi Mtatsmindeli’s “Fasting”. It contains wills as postscripts and information about the authors of the numerous hymns included in it.

It has been discovered that Giorgi Tsikhisjvareli donated Ivir. geo. 38 will to the Georgian Monastery of Atsiani. He had bought the manuscript from “Kursalis”.

The present work provides a definition of this term, which has been unknown up to the present. The wills preserved in the manuscript acquaint us with one of the most interesting episodes from the history of the activities of the Georgians on Mount Athos.

თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარიის
გამომცემლობა
2020

კომპიუტერული უზრუნველყოფა და ტექნიკური რედაქტორი
შორენა ფარქოსაძე

რედაქციის მისამართი:
თბილისი, სიონის ქ. №13/40.

E-mail: gamomcemloba@mail.ru

Address of editorial Board:
13/40, SIONI STR. TBILISI.

დაიბეჭდა გამომცემლობა „მერიდიანში“
თბილისი, ალ. ყაზბეგის გამზ. №47
E-mail: info@meridiani777gmail.com